TOTIVS

PHILOSOPHIÆ,

HOC EST

LOGICÆ, MORALIS,

PHYSICÆ, ET METAPHYSICÆ, BREVIS ET ACCVRATA, FACILIQVE, ET CLARA methodo diſpoſita tractatio.

Addita ſunt quædam Morales Digreſsiones ad vſum Concionatorum ex Ethica deſumpta eiuſdem Authoris operâ.

Auctore C. F. D'ABRA DE RACONIS, almæ facultatis Theologicæ Pariſienſis Doctore Nauarrico, Concionatore, & Eleemoſynario Regio.

Huic poſtremæ editioni (quæ cæteris emendatior) adiunximus in calce operis Definitiones, Diuiſiones, ac Regulas ex Logica & Phyſica Ariſtotelis, ſingulari induſtriâ depromptas quarum cognitio Philoſophiæ ſtudioſis apprimè vtilis & neceſſaria.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AVENIONE,

Ex Typographia I. PIOT, S. Officij Typographi.

M. DC. XXXIX.

Cum Superiorum permiſſu, & Approbatione.

Digitized by Google

12-31.6-5

Digitized by Google

AD LECTOREM.

QVO ego tempore diſtas per integrum ferè ſexennium lucubrationes ad meridianum ſolem impellere, & exceptos frequentiſſimis auditoribus labores meos, in publicam omnium vtilitatem dare meditabar, Lector beneuole, ſubiit animum meum ſollicita & grauis illa quidem certè cogitatio, committere me in ampliſſimo totius orbis Theatro, nominis mei (quantulumcumque eſt) famam, cum acerbiſſimis obloquutorum contumeliis; qui plerumque bonorum gloriam etſi prorſus non vellicant, fœdâ tamen conuitiorum aſpergine maculant, aut accuratis (vt aiunt) dolis expungunt. Neque me præterit ita fermè vnumquemque ſuſpicaturum, quaſi hoc ego cœperim conſilij, gloriæ aucupandę gratiâ magis, quam vt ſtudioſorum ſtudia promouerem. Scilicet ita eſt quorumdam hominum ferè ingenium à natura procliue ad ſuſpicandi libidinem, & in obliquium prona ſemper malorum indoles. Atenim quis iniiciat frænos petulantium oblateronum linguis? quis mentem opprimat ſuſpicaci vulgo? Non poſſum ſecretas animorum cohibere cogitationes: liberum eſt cuique ita exiſtimare vt volet. Tu interim, Lector beneuole, prętermiſſis importunis ſoricibus, qui ſuo ſe iudice produnt, & perdunt, quâ erga optimum quemque eſſe ſoles animi lenitate, nęuum tam miserę ſuſpicionis à me procul elimines, afferáſque in æquius iudicium ſinceritatem conſilij mei. Nihil moror moros, & moroſos homines, quantumlibet Argi & oculei ſint, nequaquam inuenient qua ratione ſuſpicacem mentem affirmare hanc poſſint. Vnum eſt quod accuſare meritò videantur, (niſi me ab ea expoſtulatione vindicaret publicæ vtilitatis ſtudium, frequénſque & importuna amicorum efflagitatio) eam ſcilicet in ea ætate ſcribendi libidinem, præſertim cum illa euulgare audeam, quæ intra pubertatis annos & meditatus ſum & interpretatus. Eſto, verò id quidem, imò & addiderint quoque ſi lubet, intra ætatis vndeuigeſimum? quid inde mihi opprobrij, quid infamiæ affingunt? Vſque adeóne humanum ingenium ſenilem ſi contingat iunioribus, exhorrent ſapientiam? Quidni ergo & pari iure tenellas adhuc damnant arbores quæ præmaturos fructus ſuos tam celeriter exerunt, vt accedere aut innaſci arbori magis quàm ex eadem naſci videātur. Cæterum non eſt quod immatura hæc propellere me in vulgus expoſtulent Ariſtarchi moleſtiſſimi, concoxere hos fructus ſex & amplius æſtiui ſoles, indulgebit credo reliquos Horatius & benignus Lector ſtudioſæ iuuentutis, adeo ſchedicum non eſt illud operis neque quod fingi ſolet, vna luna aut nocte natum. Sed iam quæſo miſſas faciamus quęrimonias; vnum eſt quod te monitum velim, ſtudioſe lector, voluiſſe me referre ad Concionatorum vſum quęcumque in Phyſica eſſe faciliora videbantur, ſicut præſtiti ex Ethica, ſed intercepit conſilium illud quadrageſimalium concionum onus, & incredibilis Typographi feſtinatio, quę me à meo inſtituto non deterruit, ſed reuocauit. Si quid tamen ex iis quę poteris pręlibare, ad palatum acceſſerit, habes animum vnà cum manu & ſtylo in eum laborem adhuc prominentem.

Digitized by Google

HOC TVVM, CLARISSIME DOMINE DE RACONIS, CVLTISSIMVM PHILOSOPHIÆ Corpus, ſeu Academici fati bonum omen accipio agnocóſque.

HOC erat, hoc omen, vetis quod ſapè rogaui,
Abs quo Pierij dirigo ſceptra chori,
Haud melius fiſſum iecoris, tonitrúſque dediſſent,
Linguáue ſeruata, pennáue prabes auis.
Exuo corde metus. Vinces Academia, vinces.
Cernis quàm faciat proſpera ſigna DRACO?
Ad Salamina truces Medas vicere Pelaſgi:
Ad Zamam vicit Scipio Sidonios.
Vicit Alexander totum (quis crederet?) orbem:
Te dedit Auguſtus, Martia Roma, Iugo.
Scilecet hos atque hos viſi exciuere DRACONES;
Ante ortum, ante tubam fauſtus vbique DRACO.
Ergo quin ceſſas, Academia, ponere luctus?
Quin ſperare iterùm læta trophæa potes?
Quin potes ire hoſtem contra, & ſpolia ampla referre?
Ni viſi prius en ſigna DRACONIS *habes.*
Vix illi vixere diem. Hic demiſſus Olympo.
Æuum exequabit diua Sophia tuum.
Parte minore ſui ij nomen meruere DRACONIS,
Hic maiore ſui. Totus hic eſt oculus.

IN CLARISSIMI ET ERVDITISS. VIRI D. F. D'ABRA DE RACONIS THEOSOPHIÆ DOCTORIS Aureolum libellum Logicum.

FID. MORELLI *Profeſſoris Reg. Decani, Iambici Senarij.*

SAGACITAS quidnam ſit ſolertia,
(DOCTO Stargiritæ, ἀγχίνια quæ cluet)
Qui ſcire vult, ABRÆ RACONIS perlegat
Doctam Synopſin differendi Artis ſciet
Sagacius nihil, nihil ſolertius,
Et clarius ſcribi de ea Methodo poteſt:
Quâ acutius cernes DRACONI Epidaurio
Quę vera ſunt, quæ falſa, quę ſophiſtica.

AD CAROLVM FRANCISCVM D'ABRA DE RACONIS.

QVam benè ſeruaſti de RACONIS, iuſſa DRACONIS,
Quæ tulit, vt ſegnes otia morte luant.
Otia te vitare frequens tibi concio monſtrat,
In lucem qui nunc mittitur, itque liber.
Voce moues, ſcripta docent: tua concio mentes
Accendit; lumen ſed tua ſcripta ferunt.
Quæ facienda forent, ſtatuit lex dura DRACONIS,
Exemplis, ſed tu, quæ facienda doces.

FRANCISCVS HALLIER,
Phyſicæ Cardinalitius Profeſſor.

OMne tulit punctum qui miſcuit vtile dulci.
Non minus ac claro qui breue iunxit opus,
Omnibus his altum rationum ſi quis acumen
Addiderit, meritò ſuſpiciendus erat.
Quis te RACONIDES *non amplexabitur, vnà*
Subtili, ac facili dum breuitate places?

PETRVS HALLIER, alter Cardinalitiæ
Philoſophiæ Profeſſor.

IN PHILOSOPHICVM OPVS D. DE RACONIS.

QVære per antiquos ſcriptorum ſparſa libellos
Dogmata; quicquid habent hæc, opus iſtud habet.

GERALDVS CORDEMOY diſcip.

ALIVD EIVSDEM.

QVi cuncta tornè recta ſpectas, inuide,
Quæcunque ſunt hic, recta ſunt; his inuide.

APPROBATIO.

NOs ſubſcripti Doctores, hos commentarios tanquam gemmas ex fœlici fœlicioris ingenij ſtudio in Ariſtotelis Philoſophiam erumpentes qui huiuſmodi circũferũtur titulo, *Caroli de Raconis Philoſophiæ Profeſſoris, & in Theologia Bachalaurei, accurata organi Logici explanatio* legimus, in quibus nihil fidei aut religioni catholicę offendimus diſſentaneum: imò plurima valdè comperimus elaborata, quæ in lucem euulgata non parum Philoſophiæ & Theologiæ ſtudioſos promouere, promotos illuſtrare, & illuſtratos Eccleſiæ prodeſſe valeant. Datum Pariſiis vigeſimo primo Menſis Februarij, Anno 1617.

LOPPE'.
A. LAMBERT.

Digitized by Google

INDEX

Per ordinem rerum, quæ in hac prima Philoſophiæ parte, Logica nempè, continentur.

ACcurata organi Logici explanatio. 1.

Præludia de Dialectica.

Præl. I. De eius nominibus. 2

Præl. II. *De exiſtentia Logicæ.*

An ſit Logica, c. 1. 3

De neceſſitate Logicæ artificioſæ, cap. 2. 4

Sect. I. *Qua ratione inuenta ſit Logica.*

De origine Logicæ, c. 3. 7

Quinam fuerint dialec. reparatores. 9

Sec. II. *De natura & eſſentia Logicæ.*

Præl. III. Quid ſit Logica, c. 1. ibid.

An Logica ſit vna ſpecie ſcientia, cap. 2. 13

Vtrum Logica ſit pars Philoſophiæ, c. 3. 14

Vtrum de facto Logica ſit practica, 4. c. 15

Prelud. *De affectionibus ſeu proprietatibus.*

Poſtrem. *Logicæ.*

De obiecto ſeu materia Logicæ, c. 1. 16

Sec. I. Varias obſeruationes continens. *ibid.*

Sec. II. Vtrum ens rationis ſit obiectum Logicæ. 17

Ar. I. De nomine & varia acceptione entis rationis. *ibid.*

Ar. 2. De exiſtentia entis rationis, ſeu an ſit, & quæ ſub eo contineantur. 17. 18

Ar. III. De eſſentia entis rationis, vtrum ſit aliquid. 20

Ar. IV. De affectionibus entis rationis. 21

Sec. III. Vtrum modus diſſerendi ſit obiectum Logicæ. 22

Sec. IV. Leuiores quaſdam de obiecto Logicæ ſententias explicans. 24

Sec. Poſt. Quodnam tandem ſit obiectum Dialecticæ. 25

De fine Logicę, c. 2. 26

Pars prima organi Logici.

De ſimplicibus terminis ad primam intellectus operationem pertinentibus, Praſ. 27

Prior Tractatus huius partis de Vniuerſalibus.

Prima diſputatio de illis in communi.

Sec. I. De nomine vniuerſalis & varia illius acceptione. 28

Sec. II. *De exiſtentia Vniuerſalis in prædicando.*

Qu. I. Vtrum de facto detur. *ibid.*

Qu. II. Vtrum vniuerſale fiat per opera-

Digitized by Google

tionem intellectus necne. 29
Qu.111.Quotuplex ſit vniuerſale. 39
Sec.111. *De eſſentia Vniuerſalis.*
Qu. 1. De eius definitionibus. 42
Qu. 11. Quid definiatur allata definitione vniuerſalis. 43
Qu.111.Vtrum natura vniuerſalis ſit tantùm vox, vel conceptus animi. *ibid.*
Qu. IV. Vtrum vniuerſalia ſint corporea vel incorporea. 44
Sec.4.& p. *De affectionibus Vniuerſalium.*
Qu. 1. An natura vniuerſalis ſit realiter ſeparata à particularibus, ſeu de Idea Platonica. *ibid.*
qu. 11. Vtrum vniuerſalia ſint vbique. 45.
qu.poſt. De conuenientia vniuerſalium inter ſe. 46

Diſputatio ſecunda de vniuerſalibus ſpeciatim.

Sec. 1. *De genere.*
qu. 1. De nomine & varia acceptione Generis. 47
qu. 11. De exiſtentia Generis, ſeu an ſit 48.
Qu. 111. *De eſſentia generis.*
Ar. 1. De definitionibus Generis. 49
Ar. 11. Vtrum propriè Genus dicatur reſpondere materiæ, & Differentia formæ. 51
Ar. 111. Vnde deſumatur Genus & Differentia. 52
Qu. IV. *De affectionibus Generis.*
Ar. 1. Quomodo genus continet ſuas ſpecies & differentias 53
Ar. 11. Quomodo genus prædicetur de ſuis differentiis, verbi gratia animal de rationali & irrationali. 54
Ar. 111. & De relatione Generis ad ſpecies & indiuidua. 55
Sec. 11. *De ſpecie.*
qu. 1. De nomine & varia acceptione ſpeciei. 57
qu. 11. De exiſtentia ſpeciei. *ibid.*
qu. 111. *De eſſentia ſpeciei.*
Ar. 1. De definitionibus ſpeciei à Porphirio per ſubiicibilitatem traditis. 60
Ar. 11. De altera ſpeciei definitione quæ traditur per reſpectum ad inferiora. *ibid.*
Ar. 111. Per quid ſpecies conſtituatur ſecundum vniuerſale. 61
qu. Poſt. De affectionibus ſpeciei. 62
Appendix ad hanc ſectionem de indiuiduo. *ibid.*
De nomine indiuidui. c. 1. 63.
De exiſtentia indiuidui c. 2. *ibid.*
De eſſentia indiuidui c. 3. *ibid.*
De affectionibus indiuidui. c. 4. & poſtremum. 65
Sec. 111. *De differentia.*
qu. 1. De nomine & varia acceptione differentiæ. 66
qu. 11. De exiſtentia differentiæ. *ibid.*
qu 111. *De eſſentia differentiæ.*
Ar. 1. De definitionibus ipſius à Porphyrio aſſignatis. 67
Ar. 11. Vtrum differentia ſuperior ſit de eſſentia inferioris, & de ea prædicetur eſſentialiter. 69
Ar. 111. Vtrum differentiæ illæ ſint reales quæ per negationem exprimuntur. 70
qu.14.& p. *De affectionibus differentiæ.*
Ar. 1. De oppoſitione differentiarum. *ibid.*
Ar. 11. Vtrum differentię ſuſcipiant intenſionem & remiſſionem. 71
Sec. IV. *De Proprio.*
qu. 1. De nomine & varia acceptione Proprij. 72
qu. 11. De exiſtentia Proprij *ibid.*
qu. 111. De eſſentia Proprij. 73
qu. poſt. *De affectionibus Proprij.*
Ar. 1. De diſtinctione proprietatis à ſuo ſubiecto. 73

Digitized by Google

Ar. II. Vtrum proprietates ſint intenſionis & remiſſionis capaces. 75
qu. poſt. *De accidente communi.*
qu. I. De nomine & varia acceptione communis accidentis. 76
qu II. De exiſtentia communis accidentis. *ibid.*
qu. III. De eſſentia communis accidentis iuxta mentem Porphyrij & rei veritatem. *ibid.*
qu. Poſt. De affectionibus communis accidentis. 78

Poſterior Tractatus huius Partis de Categoria.

Præfatio. –

Præludia in lib. de Categoria.

Præl. I. De Authore. 79
Præl. II. De obiecto huius libri. *ibid.*
Præl. po. De fine huius libri. 80

Diſp. I. de Antepredicamento, ſeu de rebus antepredicamentariis.

Sec. I. *De Homonymis, Synonymis, Analogis, & Paronymis tam ſecundum mentem Ariſtotelis, quàm ex rei veritate.*
qu. I. *De Homonymis.*
Ar. I. De nomine & varia acceptione Homonymorum. 80
Ar. II. De exiſtentia Homonymorum. *ibid.*
Ar. III. De eſſentia Homonymorum. 81.
Ar. IV. De affectionibus Æquiuocorum. 82.
Qu. II. De Synonymis. 83
Qu. III. De Paronymis 84
qu. IV. De Analogis. 85
Ar. I. De nomine & varia acceptione Analogorum. 86
Ar. II. De exiſtentia Analogorum. *ibid.*
Ar. III. De eſſentia Analogorum. 88
Ar. IV. De affectionibus Analogorum. 89.
Sec. II. De diuiſione eorum quæ ſunt in aliis, & de aliis prædicant. *ibid.*

Diſp. 2. de ipſa Categoria.

Sec. I. *De ea generatim.*
qu. I. De nomine & varia acceptione Categoriæ. 94
qu. II. *De Categoria exiſtentia.*
Ar. I. An detur Categoria. *ibid.*
Ar. II. De numero Categoriarum, ſi quis ſit, vbi de Synonimia entis reſpectu Dei & creaturarum, ſubſtantiæ & accidentis. *ibid.*
Qu. III. De eſſentia Categoriæ. 97
qu. poſt. De affectionibus Categoriæ. 98
Sec. II. *De Categoria ſpeciatim, vel potius de ſpeciebus immediatè ſupremo Categoriæ generi ſubiectis, ſubſtantia ſcilicet & accidente.*
Qu. I. *De ſubſtantia tam ſecundum mentem Ariſtotelis, cap. de Subſtantia, quàm ſecundum rei veritatem.*
Ar. I. De nomine & varia acceptione ſubſtantiæ. 99
Ar. II. De exiſtentia ſubſtantiæ. 100
Memb. I. Varias ſubſtantiæ diuiſiones continens. *ibid.*
Memb. II. In quo accuratius expenditur prima ſubſtantiæ diuiſio in primam & ſecundam. 101
Memb. III. De diuiſione ſubſtantiæ in completam & incompletam. 102
Ar. III. *De eſſentia ſubſtantiæ.*
Memb. I. De definitione ſubſtantię generatim. 103
Memb. II An rectè ſubſtantia infinita, nempe Deus, excludatur à Categoria. *ibid.*
Memb. III. An cæli & intelligentiæ, ſeu ſubſtantiæ ſpiritales creatæ ſint ſubſtantię prædicamentales. 106
A. IV. & p. De affectionibus ſubſtantiæ. 107

qu. II.

Digitized by Google

QU. II. De prima accidentis ſpecie, ſcilicet quantitate. 108
Ar. I. De nomine & varia acceptione quantitatis. 109
Ar. II. De exiſtentia quantitatis. ibid.

Ar. III. *De eſſentia quantitatis.*

Memb. I. In quo conſiſtat eſſentia continuæ quantitatis. 110
Memb. II Quibus conueniat eſſentia quantitatis continuæ prædicamentalis. 113
Memb. III. De quantitate diſcreta, an ſit vera ſpecies quantitatis. 116
Ar. poſt. De affectionibus quantitatis. 119

QU. III. *De Relatione.*

Ar. I. De nomine Relationis. 120
Ar. II. De exiſtentia Relationis. ibid.
Memb. I. De variis Relationum diuiſionibus. ibid.
Memb. II. An de facto dentur Relationes reales prædicamentales. 122.
Memb. III. De ſubiecto Relationis. 124
Memb. IV. De fundamentis Relationis. ibid.
Ar. III. De eſſentia Relationis tam ſecundùm Ariſtotelem, quàm rei veritatem. 126

Ar. IV. & poſt. *De affectionibus Relationis.*

Memb. I. De diſtinctione Relationis à ſuo fundamento. 127
Memb. II. Vtrum ratio formalis terminandi Relationem, ſit abſoluta: an vero relatiua. 128
Memb. III. Vtrum ſit vnica Relatio ad plures terminos æquè immediatos. 130
Memb. IV. Vnde petantur vnitas & diſtinctio relationis. 132
Memb. Poſt. De quibuſdam aliis leuioribus Relatorum affectionibus. 134.

QU. IV. *De qualitate.*

Ar. I. De nomine & varia acceptione Qualitatis. 135
Ar. II. De exiſtentia Qualitatis. ibid.
Ar. III. De eſſentia qualitatis in communi. 136
Memb. I. De eſſentia habitus & diſpoſitionis. 137
Memb. II. De eſſentia naturalis facultatis & imbecillitatis. 138
Memb. III. De eſſentia patibilis qualitatis & paſſionis. 139
Memb. IV. De eſſentia formæ & figuræ. 140
Ar. Poſt. De affectionibus qualitatis. ibid.
QU. V. & VI. De Actione & Paſſione. 141
QU. VII. De quando. ibid.
QU. VIII. De Vbi. 142
QU. IX. De Situ. ibid.
QU. poſt. De Habitu ſeu habere. 143

Diſp. 3. & poſt. de poſt prædicamentis. 144

Sec. I. *Huius diſp. de Oppoſitione.*

QU. I. De illis generatim. ibid.

QU. II. *De oppoſitionibus in particulari.*

Ar. I. De Contradictoria. 146

Ar. II. De oppoſitione priuatiua. *ibid*
Ar. III De Oppoſitione contraria. 148
Ar. IV. De Oppoſitione relatiua. 150
Sec. II. De modis Prioritatis. *ibid.*
Sec. III. & poſt. De modis Simultatis. *ibid.*

Secunda pars operis Logici.

De Propoſitione, ſeu Enuntiatione Præfatio. 151

Prior Tractatus huius Partis vnica diſputati ne contentus, de Principijs propoſitionum, Nomine ſcilicet & Verbo, aliiſque eo pertinentibus.

Sec. I. De vocum ſignificatione. *ibid.*
Sec. II. De Nomine. 152
Sec. III. De Verbo. 154

Poſterior Tractatus vnica pariter diſputati ne comprehenſus de ipſa Propoſitione, ſeu Enuntiatione.

Sec. I. & II. De nomine & exiſtentia Propoſitionis, ſeu Enuntiationis. 156
Sec. 3. De eſſentia propoſitionis, ſeu Enuntiationis. 157
Qu. I. De Oratione. *ibid.*
Qu. II. De veritate & falſitate Enuntiationis, ſeu ſecundæ mentis operationis: vbi ex occaſione de prima eius veritate. 157
Qu. III. Quid in Enuntiatione habet rationem materiæ, & quid formæ. 159.

Sec. IV. *De affectionibus Enuntiationis.*

Qu. I. De neceſſitate & contingentia propoſitionum. 160
Qu. II. De Modificatione propoſitionum. 163
Qu. III. De Oppoſitione propoſitionum. *ibid.*
Qu. IV. De Conuerſione propoſitionum. 164

Qu. V. *De Æquipollentia propoſitionum.*

Ar. I. De Æquipollentia propoſitionum moralium. 166
Ar. II. De Æquipollentia oppoſitarum propoſitionum. 167

Pars tertia operis Dialectici.

De argumentatione Præfatio.

Tractatus primus huius partis vnica diſputatione contentus: De Argumentatione ſecundum formam, potiſſimum de ſyllogiſmo.

Sec. I. & II. De nomine & exiſtentia Argumentationis, præſertim Syllogiſmi. 168
Sec. III. De eſſentia Syllogiſmi. *ibid.*
Sec. poſt. De affectionibus Syllogiſmi. 170
Qu. I. Vndenam figuræ ratio petatur; vbi ex occaſione de materia Syllogiſ. *ibid.*
Qu. II. De numero Figurarum. 171
Qu. III. De reductione Modorum indirectorum primæ figuræ, itémque omnium modorum ſecundæ & tertiæ figuræ, ad quatuor directos primæ figuræ modos. 173
Qu. IV. De Inuentione mediorum ad probationem cuiuſque concluſionis, vulgo de ponte aſinorum. 178
Qu. poſt. De poteſtatibus Syllogiſ. 179

Tractatus ſecundus de Argumentatione ſecundum materiam.

Diſp. 1. de demonſtratione.

Sec. I. *De pranotionibus & pracognitis.*

Qu. I. de nomine & varia acceptione precognitionis, ſeu prænotionis. 180

Qu. II. *De exiſtentia pranotionum.*

Ar. I. An ſint neceſſariò admittendæ prænotiones in quacunque cognitione, & in qua 181
Ar. II. quotuplex ſit prænotio & præcognitum. 182
Ar. III. An & quot dentur prænotiones de ſubiecto demonſtrationis. 183
Ar. IV. Quænam ſint attributi prænotiones. 186
Ar. V. de prænotionibus principiorum. ibid.
Ar. VI. An & quot dentur de medio & conſequentia prænotiones. 187
Ar. poſt. Vtrum aſſenſus concluſionis neceſſariò conſequatur ex præmiſſarum aſſenſibus. 188
Qu. 3. & 4 de eſſentia & affectionibus prænotionum. 189

Sec. II. *De ipſa demonſtratione.*

Qu. I. de nomine & varia acceptione. ibid.
Qu. II. de exiſtentia demonſtrationis. 190
Qu. III. de eſſentia demonſtrationis. 192
Ar. I. Vtrum demonſtratio conſtare debeat præmiſſis veris. ibid.
Ar. II. Vtrum præmiſſæ demonſtrationis debeant eſſe ſempiternæ veritatis. ibid.
Ar. III. Vtrum præmiſſæ demonſtrationis debeant eſſe neceſſariæ. ibid.
Ar. IV. Vtrum demonſtratio conſtare debeat præmiſſis primis, immediatis, indemonſtrabilibus, & per ſe notis. 196
Ar. V. an permiſſę demonſtrationis debeant eſſe priores ac notiores concluſione. 198
Ar. VI. an præmiſſæ demonſtrationis debeant eſſe cauſæ concluſionis, vel illius cauſam continere. 200
Ar. VII. & poſt. de medio demonſtrationis. 202

Qu. poſt. *De affectionibus demonſtrationis.*

Ar. I de Figuris & modis ad conficiendam demonſtrationem idoneis, vbi de negatione & affirmatione demonſtrationis. 203
Ar. II. de regreſſu demonſtrationis ſeu circulo. 204

Sec. 3. & poſt. *De effectu demonſtrationis, nimirum Scientia.*

Qu. I. de nomine ac varia acceptione Scientiæ. 205

Qu. II. *De exiſtentia Scientia.*

Ar. I. an de facto detur Scientia. ibid.
Ar. II. quotuplex detur Scientia, ſeu de Scientiæ diuiſionibus: vbi de abſtractione Scientiarum à materia. 207
Ar. III. de acquiſitione Scientiarum. 209
Qu. III. de eſſentia Scientię. 211

Qu. IV. & poſt. *De affectionibus Scientia.*

Ar. I. De obiecto Scientiæ. ibid.

ẽ ij

Ar. II. de vnitate & diſtinctione Scientiarum. 214
Ar. III. de ſubalternatione Scientiarum. 218
Ar. IV. de comparatione Scientiarum inter ſe. 220
Ar. V. de comparatione Scientiæ cum Opinione. 222
Ar. VI. & poſt. de comparatione Scientiarum cum Fide. 223

Diſputatio ſecunda de Syllogiſmo Topico, potiſſimum de locis Topicis. 225

Sec. I. *De locis Topicis, problemate dialectico, & propoſitione dialectica in communi.*

Qu. I. De locis Topicis in communi. 226
Qu. II. De problemate dialectico & dialectica propoſitione. ibid.

Sect. poſterior de locis Topicis in particulari.

Qu. I. *De locis infitis.*
Ar. I. De locis à definitione. 227
Ar. II. De locis à deſcriptione & notatione nominis. 228
Ar. III. De locis à Genere. ibid.
Ar. IV. De locis ex proprio deſumptis. 229
Ar. V. De locis ex communi accidente deſumptis 230
Ar. VI De locis à comparatione. ibid.
Ar. VII. De locis ab eodem & diuerſo. 231
Ar. VIII De locis à cauſis. 232
Memb. I. de maximis à cauſa materiali. ibid.
Memb. II. de maximis à cauſa formali. 233
Memb. III. de maximis à cauſa efficiente. ibid
Memb. IV. de maximis à cauſa finali. 234
Ar. IX. De locis & maximis ab effectu & vſu. ibid.
Ar. X. de locis ab antecedentibus & conſequentibus. ibid.
Art. XI. de locis ab oppoſitione. 235.
Ar. XII. de locis à coniugatis. 236
Ar. XIII. De locis ex toto & partibus deſumptis. 236
Ar. XIV. de locis à circumſtantiis. 237
Qu. II. de locis inartificioſis, ſeu aſſumptis. ibid.

Diſputatio tertia & poſtrema de Syllogiſmo ſophiſtico. 238

Sec. I. Huius diſput. de vario fine & captionibus ſophiſtarum. ibid.
Qu. I. de fine & captionibus ſophiſtarum vniuerſim. ibid.

Qu. I. *De captionibus in particulari.*
Ar. I. de captionibus, quæ in dictione & voce reperiuntur. 240
Ar. II. de captionibus quæ in rebus cōſiſtunt. 241
Sec. poſt. de ſuppoſitione, ſtatu, diſtractione, amplificatione, reſtrictione, alienatione & appellatione Terminorum. ibid.
Qu. I. de ſuppoſitione Terminorum. 242
Qu. II. de ſtatu Terminorum. 244
Qu. III. de diſtractione Terminorum. ibid.
Qu. IV. de amplificatione Terminorum. 244
Qu. V. de reſtrictione Terminorum. 245

Digitized by Google

qu. vi. de alienatione Terminorum. *ibid.*
qu. poſt. de appellatione Terminorum. *ibid.*

Appendix generalis ad vniuerſam Dialecticam de inſtrumentis ſciendi.

Sec. I. *Huius Appendicis de inſtrumentis ſciendi in communi.*

qu. I. de nomine. *ibid.*
qu. II. de exiſtentia inſtrumenti ſciendi. *ibid.*
qu. III. de eſſentia inſtrumenti ſciendi. 247
qu. IV. de affectionibus inſtrumenti ſciendi. *ibid.*

Altera ſectio de inſtrumentis ſciendi in particulari. 248

qu. I. de diuiſione. *ibid.*
qu II. de definitione. 249
qu. III. & p. de methodo. 250

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Voluntas quomodo definitur. ibid.
Voluntas an velit tantum finem, an etiam media. 326 an eadem volitione velit media & finem. ibid. & ſeq. à quo moueatur. 327 328
an Voluntas moueat alias potentias quoad ſpeciem ſuorum actuum. 329
Voluntas hominis eſt libera, quomodo hoc intelligendum. 280
Voluntatis affectiones quæ. 327 & ſeq.
nomine Voluntatis propriè loquendo quid intelligendum. 336
an ex cælorum inſpectione & aſtrorum obſeruatione certa prædictio fieri poſſit de actibus liberis Voluntatis. 328
Voluntatem non poſſe cogi quoad actus elicitos quomodo intelligendum. 133 134
Voluptas eſt occaſio peccatorum 293 Syrenis aſſimilata, ſecundum Stobæum. 294
Voluptates excæcant mentem, ex Seneca. 295
Voluptates aſpernandæ ac fugiendę. ibid & ſeq. Senecæ pulcherrima ſententi de earum contemptu. ibid
Vſus quomodo communiter diſtinguitur. 338

Z

Zelus quid. 347
Zenonis præclarũ factum. 301 302

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

ACCVRATA ORGANI LOGICI EXPLICATIO.

PRÆFATIO.

VT Natura Deum, ſic ars naturam imitatur: Deus eximio totius creationis operi eximium faſtigiũ impoſuit, cæteriſque creaturis ex ni-
o productis, hominem orbis vniuer-
:ompendium, ſummam tabellam,
uinæ ſuę artis magnitudinem, & per-
ſtionem manifeſtè teſtaturus, com-
ıgere, ac in eo, tanquam in fortiſſi-
› Mineruæ ſcuto viuam ſui expri-
:re ſtatuit imaginem. Natura prolem
nitura, ac fœtum in lucem editura,
ımò aliquid tenerum, impolitum, ſi-
partĩum diſtinctione, ac ſitu eiicit,
nec ſenſim, temporiſque progreſſu
gulari eius dono. ac induſtriâ, debi-
n naturæ ſuæ perfectionem perfe-
fuerit aſſecutum. Ars denique na-
·æ ſimia, quaſi primis operibus mi-
; intenta, aſpera illa, impolita, omni-
e ornatu deſtituta efficit, tùm ea ma-
ac magis, expolita, tandemque ſupremâ manu additâ, ad eám perfectionẽ ſolet perducere, in qua ſint oculis voluptatẽ, & artifici honorẽ ſingularem allatura. Ego Dei, naturæ, artiſque æmulus, ac religioſiſſimus obſeruator, & totius Dialecticæ opus agreſſurus, eiúſque imaginem delineaturus, rudi primùm breuíque penicillo rudiores tantum, breuioreſque lineas duxi perfectiori, ſubtilioríque penicillo (hac ſcilicet generali & accurata tractatione) exquiſitiores, perfectioréſque ducturus. Tribus autem coloribus hæc Dialecticæ imago, quam depingere meditamur, diſtinguetur, *Simplicibus terminis*, ad primam mentis operationem pertinentibus, *Propoſitionibus*, ad ſecundam dirigendam conducentibus & *Argumentatione*, quæ tertia mentis actio eſt. Sed ne nimis ex abrupto ordiri videamur, quædam de Dialectica neceſſariò præmitenda ſunt.

PRÆLVDIA DE DIALECTICA.

PRÆLVDIVM I.

De eius nominibus.

PRÆTER periphraſtica huius diſciplinæ nomina, vt cùm oculus mentis, rationis cynoſura, manus philoſophiæ, ianua ſcientiarum, quâ aperta ad illas apertus eſt aditus, qua clauſa ad eaſdem inacceſſus eſt acceſſus, ars artium, ſcientia ſcientiarum, & ſexcentis id genus nominibus vel potius elogiis honorificè nuncupatur: Alia ſunt propria quæ ipſius naturam magis exprimunt, mentíque noſtræ ſubiiciunt, Logica, Dialectica, Organum.

Quod ſpectat ad Logicam, eius origo à nomine Græco λόγος deducitur. Quo verò modo vſurpari debeat, non mediocriter agitatur, ideóque ante omnia ſtatuendum eſt.

λόγος igitur accipitur primò, pro quolibet ſermone tam externo, ſeu vocali, ſeu ſcripto, quàm interno, ſeu eo quem intra mentem tacitè efformamus, vt apud Ariſt. 1. Demonſt. cap. 4.

Hoc modo ab eo non deducitur Logica, quippe quæ per ſe, ad talem ſermonem exteriorem non referatur, ſed ſolum ad interiorem, vt ex eo patet quòd is perfectus poſſit eſſe Logicus, cui lingua auulſa, & manus eſſet amputata, ſolumque interiùs diſcurrere, definire, diuidere, & argumentari poſſet.

Dixi *per ſe* nam per accidens fieri poteſt vt ad ſermonem exteriorem extendatur, vt ſi Logicus, qui diu in mente ratiocinatus fuiſſet poſtea ſermone exteriori, vel vocali, vel ſcripto, vellet aliis animi ſui ſenſa, & interiores conceptus patefacere,

2. Accipitur λόγος pro ſola rei definitione, vt apud Ariſt. Antepræd.

3. Pro ſola argumentatione, vt 3. Phyſ. textu 75. Quo vtroque modo ab eo nequaquam deriuatur Logica, quippe quæ non de ſola definitione, aut ſola argumentatione, ſed de vtraque ſimul, & præterea de diuiſione, & methodo, ex proprio inſtituto differat: vt progreſſu conſtabit.

4. Vſurpatur λόγος pro ipſomet intellectu,

5 Et communiter ſumitur pro quolibet ſermone interiori, ſeu operatione intellectus: hócque vtroque ſenſu dicimus Logicam ab ipſo nomine

λγε ſuum ortum repetere, cùm tota ſpiciat intellectum, & eius operatio-ies, omnémque ſuam in illis ad verita-em dirigendis operam ponat, vt po-ſteà apertiùs demonſtrabimus.

Quod attinet ad Dialecticam, ipſa, t in Compendio diximus, à verbo ιαλέγεσθαι deriuatur.

Variis autem modis verbum illud ſurpatur: primo latiſſimè pro omni ſu rationis, & orationis homini pro-rio, atque ab eo ſic ſumpto non dedu-itur Dialectica: ſi quidem cùm omnis rs omniſque diſciplina ex fine, & ma-ria, de qua per ſe agit ſoleat appel-tionem deſumere, Dialecticæ finis ſet agere de omni vſu rationis, & rationis, qui poteſt homini conuenire uod tamen omnino falſum eſt, cum untaxat de inferiori ſermone verba ciat, non autem de externo exterio-que orationi, cuius tamen homini us competere poteſt.

. Accipitur διαλέγεσθαι Latinè, diſſerere, ſit idem ac probaliter diſputare.

3. Vt ſit idem ac neceſſariò, ſeu ex ne-ſſariis diſputare.

4. Vt ſignificet cùm probaliter, tùm iam neceſſariò diſputare. Ab hoc rbo his modis conſiderato noſtra alectica minimè deriuatur: ſi qui-m ipſa non tantùm intendit tanquã em, tradere modum diſputandi, aut obabiliter tantum, aut tantum ne ſſariò, aut denique vtroque modo: l præterea definiendi, ac diuidendi es præſcribit. Quare cùm ex dictis, ne, & materia, de qua agit Dialectica nominari debeat, à verbo διαλέγεσθαι pellationem non ſortitur, vt tribus odis ſuprà aſſignatis ſumitur, ſed po-s ab eo quatenus ſignificat ignotum noto patefacere, tum definiendo, n diuidendo, tum etiã argumentan-ſic enim diſſerere id omne comple-ctitur de quo in Dialectica, ſeu Logica (hæc enim duo promiſcuè & indiſcri-minatim vſurpari debent) diſputatio excitari poteſt.

Poſtremum nomen eſt, *Organum*, quo ipſa noſtra Dialectica in-digitatur, & non immeritò, ipſa enim erga alias ſcientias organi mune-re perfectè fungitur; ſicut enim orga-nũ in rebus artificioſis id dicitur quod ad opus conficiendum aſſumitur, vt calamus ad literas efformandas; ita Logica aliarum ſcientiarum organum dici poteſt, quia ad eas efficiendas & comparandas vſurpatur, cùm doceat modum ſciendi, definiendi nimirum, diuidendi, & argumentandi per quem animis noſtris ingenerantur ſcientiæ.

PRÆLVDIVM SECVNDVM.

De exiſtentia Logicæ *An ſit Logica.*

CAP. I.

EX Compendio breuiter repetendũ Logicam eſſe duplicem, naturalem & artificioſam. *Naturalis* eſt ipſemet noſter intellectus omnibus hominibus communis, quatenus propria virtute, ſine regulis, aut præceptis definire, di-uidere & argumentari poteſt, ac eam Logicam qui negat, ſeipſum intellectu & mente deſtitutum, proindeque bru-tis animantibus omnino ſimilem pro-fitetur.

Artificioſa verò eſt habitus ſtudio & labore comparatus multas præcep-tiones vtiliſſimas continens, quibus in ſuis operationibus mens noſtra diri-gitur, & naturalis Dialectica ab innu-meris errorib⁹, quib⁹ ſcatet, protegitur.

Hanc Logicam artificioſam dari cõ-firmat in primis experientia multorum clariſſimorum virorum, qui pro eius adeptione plurimùm deſudarunt, nec in ea oleum operamque perdiderunt

Digitized by Google

Accedit ratio: quæ cauſa eſt vt in artificibus admittantur artes ad ſua opera conficienda, verbi gratia in pictore ars depingendi ad efformandas imagines, eadem eſt cur in intellectu ars aliqua reponatur, cuius adminiculo opera ſua, nempe definitiones, diuiſiones & argumenta rite, commodéque conficiat: At illa eſt artificioſa Dialectica: igitur Dialectica: artificioſa neceſſariò admittenda eſt.

Confirmatur præterea ex neceſſitate eiuſdem erga cæteras philoſophię partes: hinc enim ſequitur aut admittendam eſſe Logicam, aut inanem eſſe ad ipſas cæteras philoſophiæ partes conatum, quod nullus admiſerit. Verum quia hęc ratio de neceſſitate Logicæ, longiori, & accuratiori indiget examine, præſtat eam diſtincto cap. expendere.

De neceſſitate Logicæ artificioſæ. CAP. II.

Notandum eſt primò, aliquid generatim neceſſarium eſſe duobus modis, primò *abſolutè & ſimpliciter*, quia abſolutè deſinere, aut aliter ſe habere non poteſt, vt Deus opt. Max. iſque ſolus.

2 *Hypoteticè & ex ſuppoſitione*, quia ſi aliquid ſuppoſueris, illud neceſſariò conſequetur, vt animal comedere, ſi ex hypotheſi poſueris illud vitam ſuam ſuſtinere velle: eſto enim, ſimpliciter & abſolutè loquendo, animali non ſit neceſſarium comedere, facta tamen ſuppoſitione, quod vitam ſuam protegere velit, id omnino neceſſarium eſt.

Notandum eſt 2. neceſſarium ex hypotheſi eſſe adhuc in duplici differentia, aliud *abſolutè, & ſimpliciter*, vt ad vitam ſuſtinendam manducare, aliud tantum *ſecundum quid*, & (vt loquuntur) *ad melius eſſe*, vt ad faciendum iter, equus, licet enim iter fieri ſine equo poſſit, cum eo tamen commodiùs, faciliúſque conficietur.

Notandum 3. ſcientias conſiderari poſſe in duplici ſtatu, *perfecto* ſcilicet, & *imperfecto*.

Scientiæ *in ſtatu perfecto* cenſentur, cùm nihil deſiderari poteſt, quo ipſæ perficiantur, vt Phyſica, ſiquis omnes eius concluſiones ita exploratas haberet, & cum tanta certitudine & euidentia teneret vt de illis nullatenus dubitare poſſet.

Imperfectus verò *ſcientiarum ſtatus* is dicitur eſſe, in quo nec omnes earum concluſiones percipiuntur, nec ea certitudine, & euidentia habentur; vt omnem dubitationem ab animis eiiciant, in quo ſtatu diceretur Phyſica, ſi quædam tantum eius concluſiones, & non omnes intelligerentur, vel tam exigua certitudine haberentur, vt poſſet adhuc de illarum veritate moueri dubitatio. His ita notatis certa ſunt primò ab incertis ſeligenda.

Primum eſt, Logicam non eſſe ſimpliciter, & abſolutè neceſſariam, ſed tantum ex hypotheſi, quòd aliæ ſcientiæ in ſtatu perfecto comparari debeant.

Ratio eſt clara, quia ſi quis ad alias ſcientias non contenderet, illi neceſſaria non foret Dialectica, quæ ad ipſas viam ſternere debet,

Secundum eſt, ad ſcientias imperfectè conſequendas non eſſe abſolutè neceſſariam.

Probatur experientiâ: multi ante inuentionem, vel potius reparationem Logicæ, nonnulla certè cognouerunt, tùm ex Mathematicis tum etiam ex aliis diſciplinis, ſi non perfectè, ſaltem imperfectè: igitur ad ſtatum ſcientiarum imperfectum non omninò neceſſaria eſt Dialectica.

Digitized by Google

Tertium, facta ſuppoſitione quòd aliæ ſcientiæ comparari debeant in ſtatu perfecto, Logicam eſſe perutilem. Probatur: ea diſciplina ad ſcientias capeſſendas eſt perutilis quæ ſciendi modum rationémque tradit: atqui Logica ex prædictis, idipſum præſtat: igitur ad alias ſcientias in ſtatu perfecto addiſcendas perutilis exiſtimanda eſt.

In hoc itaque tantum remanet difficultas, an Logica reliquis ſcientiis *in ſtatu perfecto* conſideratis ita ſit neceſſaria, vt in tanta perfectione ſine ipſa obtineri nequeant.

Iauellus tractatu primo ſuę Logicæ cap. 4. Iandunus primo Metaph. quæſt. 2. cum plurib. aliis negatiuam partem propugnant.

Alij è contrario & longè probabilius affirmantem amplectuntur. Logicam ad omnes ſcientias in ſtatu perfecto comparandas ſimpliciter & abſolutè eſſe neceſſariam. Hanc ſententiam ſua auctoritate confirmat lumen Eccleſiæ D. Aug. lib. 2. contra Creſconium grammaticum, qui ei Dialecticam vt Chriſtiano militi incongruam obiiciebat, ſic enim eum alloquitur; *Quare* (inquit) *te in tantum periculum iniecisti ſi diſputare non noueras? aut ſi noueras cur Dialecticus Dialecticam criminaris?* Quaſi diceret, imprudenter egiſti qui dum diſputandi modum ſeu Dialecticam ignorares, dubiam tamen diſputationis aleam auſus es experiri, aut qui dū eius præceptis fueris inſtructus, ipſam tamen iniuriis laceſſere non dubitaſti: ex quo patet ſecundum D. Auguſtinum neminem ſine Logica diſputandi modum tenere poſſe.

Hinc primum ſumitur noſtræ ſententiæ argumentum. Nemo ſcientias in ſtatu perfecto comparare ſibi poteſt, niſi probè teneat argumentandi modū, quia ſcientiæ per demonſtrationem (quę eſt ſpecies argumentationis) gignuntur, vt patebit infra agendo de Demonſt. Atqui nemo probè tenet diſputandi, & argumentandi modum, ex D. Auguſt. citatò, ſine Logica, ergo ſcientias ſibi perfectè comparare ſine Logica nemo poteſt.

Secundum argumentum. Scientiam in ſtatu perfecto nullus creditur adeptus, niſi qui rem ita certò & euidenter cognouerit, vt de ea nulla poſſit dubitatione detineri: atqui nullus eiuſmodi aſſignari poteſt Logica deſtitutus: ergo ſine Logica ſcientias in ſtatu perfecto aſſequi nemo poteſt: Maior propoſitio patet ex dictis. Minor verò probatur. Nullus poteſt certò, & euidenter rem cognoſcere qui poteſt dubitare an demōſtratio per quā eius cognitionem aſſecutus eſt, in legitima figura fuerit cōſtrūcta, benéque concludat: at quiuis poteſt eſſe dubius an illa demonſtratio, quā id rei alicuiùs notitiam aſſequutus, ſit in legitima figura, rectéque concludat, qui prius non nouit Dialecticam, quæ (vt ſępius dictum eſt) has argumentandi leges tradit: igitur abſque Logicæ adminiculo nemo poteſt ſcientias in ſtatu perfectionis acquirere.

Obiicies primò. Dialectica inutilis eſt, & pernitioſa; tum quia multitudine præceptorum mentem obruit: tum quia multis nocet, ac in errorem inducit: ergo non eſt ad omnes Philoſophiæ partes neceſſaria. Reſpondeo negandum antecedens: ad primam eius probationem dico Dialecticam potius ſuis præceptis mentem confirmare, & à lapſu pręſeruare, quam obruere.

Ad ſecundum dico, Dialecticam homines nequaquam in errorem inducere, ſed prius docere quomodo à laqueis erroris quibus ſophiſtæ impru-

Digitized by Google

dentes irretire conantur, ſeſe expedire poſſint.

Obiicies 2 cæteræ ſcientiæ habent ſuas definitiones; diuiſiones, & argumentationes, ergo ad illas non eſt neceſſaria Dialectica cùm eis duntaxat vſui eſſe poſſit ad tradendas definitiones, diuiſiones, & argumuntationes.

Reſpondeo ad antecedens, ſcientias habere quidem materiam, ex qua fiunt definitiones, diuiſiones & argumenta, non tamen modum quo ipſa conficiuntur, ſed hunc à Logica mutuari.

Obiicies. 3. Opera naturæ perfectiora ſunt artis operibus pariterq; certiora, ex Ariſtotele 7. Phyſ. cap. 2. ergo per Logicam naturalem, faciliùs ſcientias in ſtatu perfectionis comparabimus, quam per artificioſam.

Reſpondeo ad antecedens, ea quæ fiũt à natura eſſe in duplici differentia. Alia eodem ſemper modo fiunt, & dicuntur ad vnum determinata, vt calefactio ignis, circularis cœli motus, &c. ſemper enim ignis calefacit, ſemper cœlum circulariter voluitur, & ita de ceteris: Alia non eodem ſemper modo fiunt, ſed interdum benè, interdum malè, vt actio ſcribendi, depingendi: actio item appetitus, qui modo in vnam, modo in alteram partem fertur: intellectio denique ipſa quæ interdum rem bene percipit, interdum verò & ſæpius aberrat: Iam quod ſpectat ad primum genus eorum quæ fiunt à natura, certiſſimum eſt illa eſſe quauis arte certiora, quia nunquam deflectere poſſunt, ars verò aliquando degenerat: & de iis explicandus eſt Ariſtoteles loco in obiectione citato.

Quantum verò attinet ad poſterius genus eorum quæ proficiſcuntur à natura, reſpondendum eſt reuera naturam non eſſe arte certiorem, ſed ipſam exigere vt roboretur, & dirigatur in ſuis operationibus, ac proinde cùm Logica naturalis, vt pote ipſemet noſter intellectus, quatenus vi ſua ſine præceptis definire, diuidere, & argumentari poteſt ſit à natura, hoc poſteriori modo non erit certior ipſa Dialectica artificioſa, ſed illam amicè poſtulabit.

Obiicies 4. Si Logica artificioſa ad omnes ſcientias in ſtatu perfecto conſequendas neceſſariò requiratur, cùm ipſa ſit pariter ſcientia, nunquam perfectè poterit obtineri niſi ipſius benficio: atqui videtur abſurdum vnũ ſibi ipſi eſſe neceſſariũ, quia ſeipſo eſſet priùs: ergo Logica artificioſa omnibus ſciẽtiis in ſtatu perfecto obtinendis non eſt ſimpliciter & abſolutè neceſſaria.

Reſpondeo primò ad minorem propoſitionem, Logicam poſſe dici neceſſariam, ſecundùm diuerſas partes, ita vt vna conducat ad aliam, definitio ad diuiſionem, & vtraque ad argumentationem: ſicut oculus manum iuuat, manus pedem, & ſic de reliquis corporis partibus, quæ mutua ſibi præſtant officia.

Reſpondeo 2. ad maiorem, Logicam ad eas ſcientias perfectè acquirendas ſimpliciter eſſe neceſſariam, quarũ eſt inſtrumentum, & quas antecedit in ſtatu perfecto: At ſeipſam hoc modo nõ antecedere: ideoque ad ſeipſam, ſicut ad alias ſcientias, non eſſe neceſſariã.

Inſtabis, caterę ſcientiæ præcedant Logicam; ergo hæc poſterior reſponſio, quæ ſupponit contrarium, nulla eſt: antecedens hac ratione probabis. Omnis habitus directus eſt prior reflexo: ſicut directus pilę in parietem motus, eadem reflexione prior eſt: Atqui cæteræ ſcientiæ ſunt habitus directi, & per directam actionem intellectus acquiſitio: Logica vero reflexus, & per reflexam intellectus operationem cõ-

paratus, cum ſcilicet intellectus poſt factam aliquam definitionem, ſupra ſe regreditur illámque expendit, & examinat, an ſit legitima, & regulis artis conſentanea: ergo reliquę ſcientiæ Logicam antecedunt.

Diſtinguendum eſt antecedens. Cæterę ſcientiæ præcedunt in ſtatu imperfecto, concedo: in ſtatu vero perfecto, nego. Ad probationem dicendum eſt, ſcientias quidem alias, actione directa comparari in ſtatu imperfecto, non eſſe tamen perfectas donec acceſſerit actio reflexa Logicæ diligenter examinantis, num definitiones, diuiſiones, & argumentationes, quæ in aliis ſcientiis factæ ſunt, legitimę ſint & nullo vitio laborent. Exemplum; ſit aliquis per directam actionem intellectus hanc nouit phyſicam concluſionem, *cœlum eſt mobile*, idque per hanc demonſtrationem,

Omne corpus naturale eſt mobile.
Cœlum eſt corpus naturale,
Ergo cœlum eſt mobile.

Iam huius concluſionis imperfectam tantum obtinet ſcientiam, donec Logicæ præceptis fuerit inſtructus quia poteſt dubitare an benè deducatur ex præmiſſis. At poſtquam accepit Dialecticæ regulas, & ſupra ſe regreſſus eſt, examinauitque ſuam argumentationem; tunc perfectam conſequitur huius concluſionis ſcientiam, quia probè tenet optimam eius, & neceſſariam cũ ſuis præmiſſis connexionem; itaque ſemper apparet perfectum aliarũ ſciẽtiarum ſtatum, actionem reflexam ſeu examen intellectus, & ipſam Dialecticam exigere, nec illam proinde antecedere.

SECTIO PRIMA.

Quâ ratione inuenta ſit Logica.

De origine Logicæ.

CAP. III.

NOtandum eſt primò ad inuentionem cuiuſcumque artis, duo concurrere principia, ſcilicet *admirationem* & *experientiam*. *Admirationem*, quia cùm aliquis effectus nouus de repentè occurrit, mẽs ſtatim ſumma admiratione percellitur, indeq; ad eius inueſtigationem ſtudioſè progreditur: *Experientiam* vero quia vbi animus fuit tali admiratione excitatus, ſtatim an idem redeat effectus experiri conatur, quod ſi id multis, & iteratis vicibus præſtiterit idémque ſemper contingere animaduerterit, tunc conficiet propoſitionem generalem de qua comparabitur ſcientia.

Exemplum, qui primùm Lunę eclipſim experti ſunt, ſtatim magna admiratione fuerunt commoti, hinc cauſam illius diligenter inquiſiuerunt, tandẽque multis experimentis didicerunt, eam fieri ob interpoſitionem terræ inter Solem & Lunam, deinde verò hanc propoſitionem vniuerſalem omninò certam & neceſſariam protulerunt; *Ecclipſis Lunæ contingit propter interpoſitionem terræ inter Solem & Lunam.* Ex his facile intelligere eſt, *admirationem* eſſe duntaxat remotum ſcientiarum inueniendarum principium, quia niſi poſt admirationem experientia ſequatur: nunquam certè comparatur ſcientia: *experientiam* verò eſſe proximum, quia ſi primum acceſſerit, generalis propoſitio quæ eſt ſcientifica, conficietur.

Obiicies: Experientia nos ſæpiſſime fallit, vt cùm per illam iudicamus Solem pedalis tantùm eſſe magnitudinis, licet tamen totius terræ molem multoties exuperet: ergo experientia non poteſt eſſe ſcientiarum principium.

Digitized by Google

dentes irretire conantur, ſeſe expedire poſſint.

Obiicies 2 cæteræ ſcientiæ habent ſuas definitiones; diuiſiones, & argumentationes, ergo ad illas non eſt neceſſaria Dialectica cùm eis duntaxat vſui eſſe poſſit ad tradendas definitiones, diuiſiones, & argumuntationes.

Reſpondeo ad antecedens, ſcientias habere quidem materiam, ex qua fiunt definitiones, diuiſiones & argumenta, non tamen modum quo ipſa conficiuntur, ſed hunc à Logica mutuari.

Obiicies. 3. Opera naturæ perfectiora ſunt artis operibus paritérq; certiora, ex Ariſtotele 7. Phyſ. cap. 2. ergo per Logicam naturalem, faciliùs ſcientias in ſtatu perfectionis comparabimus, quam per artificioſam.

Reſpondeo ad antecedens, ea quæ fiũt à natura eſſe in duplici differentia. Alia eodem ſemper modo fiunt, & dicuntur ad vnum determinata, vt calefactio ignis, circularis cœli motus, &c. ſemper enim ignis calefacit, ſemper cœlum circulariter voluitur, & ita de ceteris: Alia non eodem ſemper modo fiunt, ſed interdum benè, interdum malè, vt actio ſcribendi, depingendi: actio item appetitus, qui modo in vnam, modo in alteram partem fertur: intellectio denique ipſa quæ interdum rem bene percipit, interdum verò & ſæpius aberrat: Iam quod ſpectat ad primum genus eorum quæ fiunt à natura, certiſſimum eſt illa eſſe quauis arte certiora, quia nunquam deflectere poſſunt, ars verò aliquando degenerat: & de iis explicandus eſt Ariſtoteles loco in obiectione citato.

Quantum verò attinet ad poſterius genus eorum quæ proficiſcuntur à natura, reſpondendum eſt reuera naturam non eſſe arte certiorem, ſed ipſam exigere vt roboretur, & dirigatur in ſuis operationibus, ac proinde cùm Logica naturalis, vt pote ipſemet noſter intellectus, quatenus vi ſua ſine præceptis definire, diuidere, & argumentari poteſt fit à natura, hoc poſteriori modo non erit certior ipſa Dialectica artificioſa, ſed illam amicè poſtulabit.

Obiicies 4. Si Logica artificioſa ad omnes ſcientias in ſtatu perfecto conſequendas neceſſariò requiratur, cùm ipſa ſit pariter ſcientia, nunquam perfectè poterit obtineri niſi ipſius beneficio: atqui videtur abſurdum vnũ ſibi ipſi eſſe neceſſariũ, quia ſeipſo eſſet priùs: ergo Logica artificioſa omnibus ſciẽtiis in ſtatu perfecto obtinendis non eſt ſimpliciter & abſolutè neceſſaria.

Reſpondeo primò ad minorem propoſitionem, Logicam poſſe dici neceſſariam, ſecundùm diuerſas partes, ita vt vna conducat ad aliam, definitio ad diuiſionem, & vtraque ad argumentationem: ſicut oculus manum iuuat, manus pedem, & ſic de reliquis corporis partibus, quæ mutua ſibi præſtant officia.

Reſpondeo 2. ad maiorem, Logicam ad eas ſcientias perfectè acquirendas ſimpliciter eſſe neceſſariam, quarũ eſt inſtrumentum, & quas antecedit in ſtatu perfecto: At ſeipſam hoc modo nõ antecedere: ideoque ad ſeipſam, ſicut ad alias ſcientias, non eſſe neceſſariã.

Inſtabis, cæteræ ſcientiæ præcedunt Logicam; ergo hæc poſterior reſponſio, quæ ſupponit contrarium, nulla eſt: antecedens hac ratione probabis. Omnis habitus directus eſt prior reflexo: ſicut directus pilę in parietem motus, eadem reflexione prior eſt: Atqui cæteræ ſcientiæ ſunt habitus directi, & per directam actionem intellectus acquiſitio: Logica vero reflexus, & per reflexam intellectus operationem cõ-

Digitized by Google

paratus, cum ſcilicet intellectus poſt factam aliquam definitionem, ſupra ſe regreditur illámque expendit, & examinat, an ſit legitima, & regulis artis conſentanea: ergo reliquę ſcientiæ Logicam antecedunt.

Diſtinguendum eſt antecedens. Cæterę ſcientiæ præcedunt in ſtatu imperfecto, concedo: in ſtatu vero perfecto, nego. Ad probationem dicendum eſt, ſcientias quidem alias, actione directa comparari in ſtatu imperfecto, non eſſe tamen perfectas donec acceſſerit actio reflexa Logicæ diligenter examinantis, num definitiones, diuiſiones, & argumentationes, quæ in aliis ſcientiis factæ ſunt, legitimę ſint & nullo vitio laborent. Exemplum; ſit aliquis per directam actionem intellectus hanc nouit phyſicam concluſionem, *cœlum eſt mobile*, idque per hanc demonſtrationem,

Omne corpus naturale eſt mobile.
Cœlum eſt corpus naturale,
Ergo cœlum eſt mobile.

Iam huius concluſionis imperfectam tantum obtinet ſcientiam, donec Logicæ præceptis fuerit inſtructus quia poteſt dubitare an benè deducatur ex præmiſſis. At poſtquam accepit Dialecticæ regulas, & ſupra ſe regreſſus eſt, examinauitque ſuam argumentationem; tunc perfectam conſequitur huius concluſionis ſcientiam, quia probè tenet optimam eius, & neceſſariam cũ ſuis præmiſſis connexionem; itaque ſemper apparet perfectum aliarũ ſciẽtiarum ſtatum, actionem reflexam ſeu examen intellectus, & ipſam Dialecticam exigere, nec illam proinde antecedere.

SECTIO PRIMA.

Quâ ratione inuenta ſit Logica.
De origine Logicæ.

CAP. III.

Notandum eſt primò ad inuentionem cuiuſcumque artis, duo concurrere principia, ſcilicet *admirationem* & *experientiam*. *Admirationem*, quia cùm aliquis effectus nouus de repentè occurrit, mẽs ſtatim ſumma admiratione percellitur, indeq; ad eius inueſtigationem ſtudioſè progreditur: *Experientiam* vero quia vbi animus fuit tali admiratione excitatus, ſtatim an idem redeat effectus experiri conatur, quod ſi id multis, & iteratis vicibus præſtiterit idémque ſemper contingere animaduerterit, tunc conficiet propoſitionem generalem de qua comparabitur ſcientia.

Exemplum, qui primùm Lunę eclipſim experti ſunt, ſtatim magna admiratione fuerunt commoti, hinc cauſam illius diligenter inquiſiuerunt, tandẽque multis experimentis didicerunt, eam fieri ob interpoſitionem terræ inter Solem & Lunam, deinde verò hanc propoſitionem vniuerſalem omninò certam & neceſſariam protulerunt; *Eclipſis Lunæ contingit propter interpoſitionem terræ inter Solem & Lunam.* Ex his facile intelligere eſt, *admirationem* eſſe duntaxat remotum ſcientiarum inueniendarum principium, quia niſi poſt admirationem experientia ſequatur: nunquam certè comparatur ſcientia: *experientiam* verò eſſe proximum, quia ſi primum acceſſerit, generalis propoſitio quæ eſt ſcientifica, conficietur.

Obiicies: Experientia nos ſæpiſſime fallit, vt cùm per illam iudicamus Solem pedalis tantùm eſſe magnitudinis, licet tamen totius terræ molem multoties exuperet: ergo experientia non poteſt eſſe ſcientiarum principium.

Digitized by Google

Diſtinguo antecedens: experientia nos plerumque in errorem deducit: inchoata & imperfectâ, concedo: perfecta vero & ex longo vſu formata, nego. Et hæc eſt quam nos ſcientiarum principium ſtatuimus.

Notandum 2. actionem per quam ars aliqua vel ſcientia acquiritur, eſſe duplicem, vnam directam alteram reflexam.

Directa ea dicitur, quâ in rem directè ferimur, vt cùm hominem definimus *animal rationis particeps.*

Reflexa verò eſt examen prioris, directæ que actionis, cùm ſupra nos regredimur, curioſè expendentes, num actio noſtra, vt potè definitio, vera ſit, an falſa. His duobus poſitis rem totam duplici propoſitione explicamus.

Prima propoſitio.

Logica non fuit ab initio humana induſtria reperta, ſed à Deo optimo max. primo noſtro parenti infuſa.

Hæc propoſitio ab omnibus Philoſophis & Theologis admittitur, hácque facili ratione oſtenditur: decuit primum hominem eſſe ab initio perfectiſſimum: ergo cùm Logica ad hominis perfectionem plurimum conferat, debuit ab initio in ipſo primo parente exiſtere, proindéque illi à Deo infuſam fuiſſe neceſſe eſt.

Secunda propoſitio.

Siue per hominum inertiam, ad quos à primo parente, quaſi hæreditario iure fuerat cum aliis ſcientiis tranſmiſſa Dialectica, tota ipſa corruerit, ſiue tantum aliquæ eius partes, reſtitutio hac ratione facta eſt: Cùm primùm homines definirent, diuiderent, & argumentarentur, cognouerunt ſe nonnunquam rectè definire, diuidere & argumentari nonnunquam verò aberrare, hinc nata admiratio, quæ inquirendæ cauſæ ſtudium mouit: quia quidem cauſâ exploratâ, facilè iudicarunt ſe tunc legitimas definitiones cóficere (quod ſimili modo de diuiſione, & argumentatione dici debet) cùm proprium & immediatum genus, vnà cum propria differentia aſſumerent, malas verò cùm contrarium agerent, tandémque propoſitionem generalem omnino certam, & neceſſariam protulerunt *Bona definitio conſtare debet proprio & immediato genere propriáque differentia* (quomodo ſit verum alibi diximus) & ſic huius rei ſcientiam compararunt.

Ex his primò ſequitur comparatam fuiſſe Logicam *reflexa operatione intellectus*: ſi quidem non ſtatim atque definitio aliqua facta eſt, v. grat. de ea ſcientia haberi potuit, ſed ex poſteriori propoſitione debuit intellectus ſe, ſupra ſeipſum reflectere, illámque definitionem, num eſſet legitima, accuratè examinare; hocque examine multoties iterato, generales definitionis leges tradere, ac tandem ſcientiam acquirere.

Secundò ſequitur tam ex præcedenti cap. quàm hac præſenti ſectione, prius reſtitutam fuiſſe Dialecticam, ſiue ſecundum ſe totam, ſiue ſecundum aliquas partes, quæ perierant, quàm aliæ extinctæ fuerint reſtauratæ; attamẽ has ſciẽtias imperfectè potuiſſe prius reparari; quàm Logica reſtitueretur.

Prior pars huius corollarii clarè demonſtratur. Nullæ ſcientiæ in ſtatu perfecto obtineri poſſunt ſine Logica, ex cap. præcedenti: ergo nec reparari ante reſtitutionem eius.

Poſterior verò pars ſine negotio oſtẽditur. Cæteræ ſcientiæ Logicæ opera non indigent, niſi vt in ſtatu perfectionis acquirantur, & non vt imperfecto quodam modo habeantur: ergo in hoc

Digitized by Google

hoc imperfecto ſtatu reparari potuerunt ante reſtauratam Dialecticam.

SECTIO SECVNDA.

Quinam fuerint Dialecticæ Reparatores.

ERrant qui totius Logicæ inuentionem, & reſtaurationem Zenoni adſcribunt, vt Stoïci apud Diogenem Laërtium in vita Zenonis: falluntur qui hoc totum negotium Platoni adſcribunt, vt Platonici: denique plus æquo largiuntur Ariſtoteli, qui huius reparatę Dialecticæ eum ſolum auctorem agnoſcunt.

Itaque dicendum eſt nonnullas ante Ariſt. extitiſſe Logicæ partes, tam quæ poſt primum parentem integræ manſerant, nec omnino fuerant extinctæ: quàm quæ ab aliis authoribus, putà Zenone, Platone, & ab aliis fuerant reſtauratæ: maximè tamen Ariſtotelem legitimum ipſius Dialecticę parentem, & reparatorem eſſe exiſtimandum: tum quod longè plura quæ latebant ipſius Logicæ dogmata, pro ſingulari ingenii ſui acumine repararit: tū quod eà quæ ab aliis ſparſim & inordinatè fuerant digeſta, in facilem ordinem redegerit, vnáque ex illis omnibus artem (quam nos Logicam nuncupamus) compoſuerit, vt ex doctiſſimis eius libris facilè intelligitur.

PRÆLVDIVM TERTIVM.

De natura & eſſentia Logicæ.

Quid ſit Logica.

CAP. I.

PRæcipua quæſtio eſt, quiſnā habitus intellectus Logica ſit. Ad cuius explicationem.

Notandum breuiter primò eſt, *habitum* nihil aliud eſſe quàm facilitatem aliquam ad operandum; v. g. habitum intellectus aliud nihil eſſe, quam vim & qualitatem ipſi inhęrentem, cuius beneficio promptè & facilè operatur, cùm antea aliquam pateretur in operando difficultatem.

Notandum 2. habitus intellectus alios eſſe veros ſemper, alios ſemper falſos, alios denique intermedios, qui veri, vel falſi eſſe poſſunt.

Primi generis quinque ſunt, Intelligentia, Sapientia, Prudentia, Ars, & Scientia.

Intelligentia nihil aliud eſt, quàm cognitio primorum principiorum, vt quodlibet eſt, vel non eſt; totum eſt maius ſua parte.

Sapientia eſt ea quę ad rerum altiſſimarum, putà Dei & Angelorum, notitiam aſſurgit.

Prudentia eſt voluntatis regula, eam in particularibus negotiis dirigens.

Ars eſt habitus circa res externas occupatus.

Scientia denique communiter dicitur certa cognitio rei per cauſam.

Habitus verò *ſemper falſi*, duo, *Error* & *hæreſis*.

Denique *intermedij* ſunt probabiles quædam opiniones, & dicuntur opinatiui, ad quos non abs re *facultatem* reuocabis, quatenus ſumitur pro illo habitu, quo aliquis inſtructus, pro libito poteſt vtramque contradictionis partem ex æquo propugnare; quomodo eam accipiunt, qui Logicam facultatem eſſe contendunt.

Notandum 3. vt pateat de qua hîc Logica ſermo ſit, Logicam vulgò duplicem conſtitui, *docentem*, & *vtentem*.

Docens dicitur, quæ definiēdi diuidēdi & argumentandi modum tradit, nec tamen cum aliis ſcientiis miſcetur, & ideo dicitur *auulſa*.

Vtens verò quæ in omnibus ſcientiis his ſciendi inſtrumentis, nimirum definitione, diuiſione & argumentatione

nem, quod poſt effectionem externum aliquod opus ſequatur, vt in priori exemplo oſtenſum eſt: poſt verò actionem, nullum, vt in priori exemplo cernitur: Quod tamen diſcrimen non ita religioſè ſeruat Ariſtoteles, quin multoties indifferenter effectionem & actionem accipiat. Quo fit vt ſępius artes actiuas cum effectiuis confundere videatur. Quod ſi tibi id aliquando occurreret, ne propterea comouearis, ſed ſtatim reſpondeas iis locis Ariſtotelem non propriè nomen vel actionis, vel effectionis accepiſſe, ſed in diſcriminatim, & impropriè.

Notandum vltimò ſcientiæ pariter nomen duobus modis vſurpari, *primò* lata & impropria ſignificatione pro quacumque cognitione, ſiue illa fuerit neceſſaria, ſiue tantum opinatiua & probabilis: quo ſenſu Grammatica dicitur ſcientia, quia cognitio quædam eſt. 2. ſumitur *propriè* pro cognitione certa, neceſſaria & euidenti alicuius rei per cauſam, vt facultas admirandi per ratiocinandi potentiam, quę illius cauſa eſt. His omnibus notatis, ſit.

Prima propoſitio.

Logica eſt habitus intellectus.

Probatur: Habitus intellectus, (vt notauimus) nihil eſt aliud quàm vis & qualitas quædam inhærens intellectui, beneficio cuius ipſe intellectus munera ſua expeditiùs obit, & exequitur faciliùs: Atqui Logica omninò talis eſt, quippe quę in intellectu, tanquam in principio ſubiecto manet, illique confert facilitatem ad actiones ſuas tutiùs exercendas, nempe definiendum, diuidendum & argumentandum: ergo reuera Logica eſt habitus intellectus.

Secunda propoſitio.

Logica nec eſt Intelligentia, nec Sapientia, nec Prudentia.

Ratio clara eſt: Intelligentia verſari debet circa prima & notiſſima principia: Sapientia circa Deum & Angelos Prudentiæ munus, eſt regere voluntatem: atqui nullum horum præſtat Logica, ſed ſolum occupatur circa humani intellectus operationes, vt illas ad veritatis inueſtigationem dirigat, ſicut infra docebimus: ergo Logica neque eſt Intelligentia, neque Sapientia, neque Prudentia.

Tertia propoſitio.

Logica non eſt habitus ſemper falſus, vt potè error vel hæręſis, neq; opinatiuus. De priori parte nemo dubitat; poſterior verò his rationibus confirmabitur, quib. infra probabimus Logicam eſſe ſcientiam, ſeu certam & neceſſariam cognitionem.

Quarta propoſitio.

Logica poteſt dici ars impropriè ſumpta.

Probatur. *Ars impropriè ſumpta* dicitur, quæ varia tradit præcepta humanæ vitæ vtilia: ſed Logica id efficit, varias enim præceptiones humanæ ſocietati vtiliſſimas tradit: ergo eſt ars impropriè ſumpta.

Pari facilitate probaueris Logicā ſaltē eſſe ſcientiā impropriè ſumptā, cū ſciētia ita accepta nihil ſit aliud quam cognitio noſtri intellect⁹ quęcū q; tādē illa ſit qualis eſt procul dubio noſtra Dial.

Obiicies: cognitio non eſt habitus intellectus, ſed actus, ergo ſi Logica ſit cognitio, non erit habitus intellectus, quod propoſitioni aduerſatur.

Reſpondeo ad antecedens, Logicam docentem eſſe duplicem, vnam *habitualem*, quæ tantum inclinat intellectum ad res ipſas cognoſcendas: aliam *actualem*, quæ eſt ipſamet actualis cognitio intellectus. Cognitionem item eſſe duplicem: aliam *habitualem*, quæ tantum confert inclinationem facultati ad co-

Digitized by Google

gnoſcendum: aliam *actualem*, quæ eſt actualis cognitio, & perceptio rei propoſitę. Logicam autem docentem habitualem, eſſe cognitione habitualem, actualem vero Logicam, eſſe cognitione actualem.

Quinta propoſitio.

LOgica docens non eſt facultas.

Probatur ex definitione facultatis *facultas nihil eſt aliud quàm habitus ille, quo qui inſtructus eſt poteſt de re qualibet in vtramque partem diſputare*: at Logica non eſt eiuſmodi, quippe quæ verſatur circa materiam adeo neceſſariam, vt vnam partem ſemper amplectatur, contrariã verò probare nulla ratione poſſit: v.g. verſatur circa regulas definiendi, diuidendi, & argumentandi, quæ ita ſunt neceſſariæ. vt non poſſit Logicus pro beneplacito contrarium propugnare: ergo Logica docens non eſt facultas.

Obiic. Ariſt. 1 Reth. c. 4. aſſerere eum naturam Dialecticæ euertere, qui eam aliter quàm habet facultatem, accipit.

Reſpondeo eo loco Ariſtotelem non propriè Dialecticam vſurpaſſe pro illa diſciplina, quæ tradit modum differendi, ſed impropriè pro ea facilitate quã ſibi quis comparare poteſt ad probabiliter differendum de qualibet materia, congruenter pręceptionibus quæ in Logica docente, maximè in libris Topicorum de ratione probabiliter differendi, traduntur.

Sexta propoſitio.

LOgica docens non eſt ars propriè ſumpta.

Probatur ex dictis: Ars propriè ſumpta occupatur circa materiam externam ſiue opus relinquat poſt actionem, ſiue non: Atqui Logica nullo pacto verſatur circa materiam externam, ſed circa internas humanæ mentis operationes, vt poſtea dicetur: ergo Logica non eſt ars propriè ſumpta.

Obiicit primò Clemens Timplerus libro 1. Logici Syſtematis cap. 10. qu. 3. Proprium eſt artis naturam perficere, & quod ei deeſt ſupplere, authore Ariſtotel. 7. Politicorum cap. vltimo: Atqui Logica perficit naturam, & ei quod deeſt ſupplet: ergo Logica propriè eſt ars.

Reſpondeo primò negando concluſionem, propterea quod ſyllogiſmus non eſt in forma, quia eſt in ſecunda figura ex puris affirmantibus, quod pugnat contra leges ſecundæ figuræ, vt docuimus in Compendio.

Reſpondeo ſecundò negando maiorem, ſi proprium dicatur quod vni tãtũ rei competit: licet enim artibus conueniat naturam perficere, non tamen ſolis, ſed etiam ſcientiis, quæ mentẽ multis modis perficiunt, de quarum numero Logicam eſſe ſtatim probabimus.

Rurſus obiicit, Logicus verè & propriè eſt artifex: ergo à coniugatis, Logica verè & propriè eſt ars.

Reſpondeo negando antecedens, ſicut enim Logica tantum impropriè dicitur ars, ita quoque Logicus nonniſi impropria ſignificatione dicitur artifex.

Poſtrema propoſitio.

LOgica docens omino eſt ſcientia verè & propriè dicta.

Hæc propoſitio ex dictis facilè deducitur: in primis enim ſtatutum eſt, quinque duntaxat veros eſſe intellectus habitus, Intelligentiam, Sapientiã Prudentiam, Artem, & Scientiam. Rurſus concluſum eſt Logicam neque eſſe intelligentiam, neque ſapientiam, neque prudentiam, neque artem propriè ſumptam: quare relinquitur vt ſit ſciẽtia verè & propriè dicta.

Accedit ratio. Logica eſt certa &

neceſſariâ rei cognitio per propriam cauſam, quæ eſt ſcientiæ definitio; ergo eſt verè& propriè ſcientia. Probatur antecedens. Logica certò cognoſcit definitionem latentem rei naturam aperire per hanc cauſam, quòd omnes eius partes diſtinctè explicet: item diuiſionem tollere confuſionem, quoniã totum in ſuas partes diſtribuit: Denique demonſtrationem gignere ſcientiam, quia ex neceſſariis propoſitionibus conficitur: ergo Logica eſt cognitio neceſſaria rei per propriam cauſam, proindéque ſcientia.

Obiicies primò. Modus ſciendi non eſt ſcientia, teſte Ariſtotele 2. Metaph. cap. quinto: ſed Logica eſt modus ſciendi: ergo propriè non eſt ſcientia.

Quicquid ſit de maiori, nego minorem. Non enim propriè Logica eſt modus ſciendi, ſed potius tradit illum modum ſciendi, definitionem ſcilicet, diuiſionem, & argumentationem.

Obiicies ſecundò, ſcientia habere debet determinatum obiectum. ex Ariſt. 1. Poſt. cap. 28. ſed Logica non habet certum & determinatum obiectum, vagatur enim per omnes ſcientias: ergo propriè non eſt ſcientia.

Conceſſa maiori diſtinguo minorem: Logica non habet determinatum obiectum, vtens concedo, docens (quam hîc ſcientiam eſſe propugnamus) nego: habet enim operationem intellectus quam per præcepta differendi intendit dirigere.

Denique obiicies: Scientia debet eſſe de rebus neceſſariis: ſed Logica ſaltem omni ex parte non eſt eiuſmodi, quia agit de ſolis probabilibus in Topicis, & falſis in libris de Reprehenſione Sophiſtarum: ergo ſaltem omni ex parte non eſt ſcientia.

Reſpondeo ad maiorem, ſatis eſſe quòd ſcientia ſit de rebus neceſſariis, aut ſecundùm ſe, aut ſpectato modo quo conſiderantur: res autem topicas & ſophiſticas eſſe neceſſarias ſpectato modo, quo cõſiderantur in Logica, quia neceſſariũ eſt quod de illis tradit Dialectica, nimirum topicum ſyllogiſmum gignere opinionem, & ſophiſticum errorem.

An Logica ſit vna ſpecie ſcientia. CAP. II.

Notandum primò eſt, triplicem dari vnitatem, primam *numericam*, quâ aliquod ſingulare, & indiuiduum dicitur vnum, vt Petrus: ſecundam *ſpecificam* per quam omnia alicuius ſpeciei ſingularia dicuntur quid vnum, vt omnes ſingulares homines dicuntur quid vnum in ſpecie hominis, poſtremam denique *genericam*, quâ omnes alicuius generis ſpecies habentur quidpiam vnum, vt omnes ſpecies animalis vnum in animali.

Hôc autem non agitur de numerica vnitate Logicæ, ſatis enim conſtat illã multiplicari pro multiplicitate ſubiectorum, ſeu intellectuum, in quibus reperitur, & ſic Logica quæ eſt in Petro, cenſetur eſſe numero diſtincta à Logica, quâ Paulus inſtructus eſt, & ita de cæteris: ſed ſolùm quæritur, An ipſi Logicæ ſpecifica vnitas tribuenda ſit, ita vt in Logicas ſolo numero differentes immediatè diuidatur: ſicut homo in homines ſingulares ſolo numero diſcrepantes: An verò generica, adeo vt immediatè in diſtinctas ſpecie Logicas diſtribui debeat: ſicut animal [quod vnum eſt vnitate generica] immediatè diuiditur in varias ſpecies, hominem ſcilicet & brutum. Hæc quæſtio vt ſoluatur.

Notandum 2. vnitatem ſpecificam vel genericam ſcientiarum, deſumendam eſſe ex obiecto formali, adeo vt ſcientia dicatur ſpecie vna, quæ obiectum

Google

formale obtinet ſpecie vnum, genere verò quæ obiectum formale genere vnum obtinet. Sed quia latet, neſcio quid difficultatis ſub hac voce obiecti formalis, maioris explicationis gratia.

Notandum 3. (quod poſtea vberiùs expicabimus) ſcientiæ cuiuſlibet duplex eſſe obiectum, *Materiale & formale*: Materiale eſſe rem in qua explicanda, ipſa ſcientia occupatur, vt in Phyſica *corpus naturale*; formale verò eſſe modū, ſeu rationem illam, ſecundum quam tale obiectum materiale conſideratur, vt in eadem Phyſica, *corpus naturale, quatenus naturale*.

Cæterum ab obiecto formali & non à materiali ſcientiarum diſtinctionem petendam eſſe hinc ſatis intelligitur, quòd licet Medicina & Phyſica habeãt idem obiectum materiale, attamen verè inter ſe diſtinguuntur, propterea quod diuerſa obtinent obiecta formalia, Phyſica *corpus naturale, vt naturale*, Medicina verò idem *corpus naturale, quatenus ſenſibile*.

His omnibus notatis quæſtioni breuiter reſpondeo, Logicam eſſe vnam ſpecie ſeu vnitate ſpecifica ſcientiam.

Probatur. Scientia, ex dictis eodem modo vna eſt, & eadem vnitate qua obiectum formale vnum eſt: Atqui obiectum formale Logicæ eſt vnum vnitate ſpecifica, eſt enim ratio illa ſecundum quam conſiderat actiones mentis, nimirum quatenus ad veritatis intelligentiam dirigibiles: ergo Logica eſt vna ſpecie, ſeu ſpecifica vnitate ſcientia. Quo autem modo dicatur illa ſpecifica vnitas, non tantum in Logica, ſed in aliis etiam ſcientiis, an ſimplex, an per aggregationem, quæſtio eſt in fine diſputationis de Demonſtratione diſcutienda.

Vtrum Logica ſit pars Philoſophiæ.

CAP. III.

QVia huius quæſtionis explicatio tota pendet à Philoſophiæ notitia; ideo refert antequam vlterius progrediamur, nonnulla de Philoſophia in communi præmittere.

Ex compendio repetendum varias eſſe Philoſophiæ deſcriptiones. Prima ducitur à *notatione nominis*, ſecundum quam Philoſophia vocatur *amor ſapientiæ*, & à coniugatis Philoſophus ſapientiæ amicus.

Secunda, deſcribitur *mortis contemplatio*, non quidem naturalis, ſeu ſeparationis animæ à corpore, ſed moralis, ſeu extinctionis vitiorum & cupiditatum, adeo vt Philoſophum meditari mortem idem ſit ac ipſum à praua libidine ſeiunctum, & à vinculis vitiorum ſolutum; meditationi veritatis operam nauare.

Tertia deſcriptio hæc eſt, Philoſophia eſt *Diuinarum & humanarum rerum ſcientia*. vbi per res diuinas ſpiritales & incorporeæ, per humanas verò corporeæ & materiales communiter intelliguntur.

Poſtrema & conuenientiſſima Philoſophiæ definitio his verbis traditur, *Philoſophia eſt cognitio rerum vt ſunt*, id eſt per cauſas. Eam inculcat Diuus Damaſcenus lib. 4. ſuæ Dialecticæ, tanquam Ariſtotelicam probat Ammonius, ſtatim initio Prædicabilium, ſatiſque hac ratione confirmatur. Inde dicitur Philoſophia, vnde homines philoſophari cœperunt. Atqui homines philoſophati dicti ſunt, cùm latentes rerum cauſas inueſtigarunt, & aſſignauerunt: ergo inde Philoſophia dicta eſt, quod ſit rerum cognitio per cauſas.

Porro repetendum eſt ex prædicto Compendio, *duplicem eſſe Philoſophiæ partem, vnam ſpeculatiuam, quæ conquieſcit in obiecti ſui contemplatione; nec tranſit ad opus*:

ıb qua continentur Phyſica, Metaphy-
ca, & Mathematicæ diciplinæ : *Aliam*
e practicam quæ ſuam cognitionem refert ad
, & regulas operandi tradit : ſub qua
ogica & Ethica comprehenduntur, vt
o loco docebimus.

Quòd autem duæ tantum iſtę ſint
hiloſophiæ partes, nempe *Theoretica &*
ractiva, variis rationibus à nonnullis
tenditur : ſed hæ duæ potiſſimæ ſunt.

Prima, totuplex in vniuerſum eſt
hiloſophię pars quotuplex finis ob
iem homines Philoſophari cœperunt:
tqui duplex tãtum eſt eiuſmodi finis:
rior nuda rerum cognitio, quarum dire-
ionem aſſequi non poſſunt, *vt Dei, &*
ngelorum, poſterior rerum cognitio, quæ à
bis fieri poſſunt, vt ſunt actus virtutis, defi-
tiones, diuiſiones & argumenta: ergo du-
ex in vniuerſum conſtituenda erit
iloſophiæ pars. *Theoretica, & Practica.*
Secunda ratio. Duplex tantum eſt in-
llectus, *vnus ſpeculatiuus, alter practicus:*
ecnlatiuus eſt qui ſolam ſibi veritatis cogni-
nem proponit, nec alias facultates ad ope-
ndum dirigit. Practicus vero qui non modo
, ſed aliis quoque potentiis conſulit, non in
veritatis contemplatione conquieſcit, ſed
igit alias facultates, & ſeipſum, ad pra-
ri aliquius operis confectionem verbi gra-
non modò intendit cognoſcere quid
virtus, quid definitio, quid diuiſio,
id argumentatio, ſed præterea diri-
voluntatem ad virtutem amplectan-
n, atque ſemetipſum ad definien-
m, diuidendum, & argumentandum:
ıt etiam oculus, qui prius flores in-
tus eſt, & ea ratione dici potuit theo-
icus, dum manum ad eos col-
endos dirigit, verê practicus dici
eſt : ergo huic duplici intellectui, du-
x tantum pars Philoſophiæ reſpon-
ıit *ſpeculatiua & practica.*

Nonnulli hîc multa tradunt de origi-
Philoſophiæ: variiſque Philoſophorũ
ſectis, ingenio, & moribus, Socratis,
Platonis & Ariſtotelis : ſed hæc nulla
expoſitione indigent, origo enim Phi-
loſophiæ ex ſupra dictis de origine
Dialecticæ ſatis intelligitur : reliqua
verò omnia ab aliis etiam recentiori-
bus, nominatim Conimbricenſibus
(quos vt communiores cito) in pro-
œmiis Logicæ & Phyſicæ traduntur.
Hæc cùm ſint hiſtorica potius quàm
Philoſophica, à me Philoſopho & in
Philoſophia ex profeſſo tractante, ſpon-
te prætermittuntur.

Vtrum de facto Logica ſit practica.

CAP. IV.

RESpondeo affirmatiuè, probóque.
Ea eſt ſcientia practica quæ obie-
cti ſui cognitioni minimè contenta ad
opus progreditur, tradítque regulas
agendi : Atqui Logica eſt omnino eiuſ-
modi : ergo eſt ſcientia practica, minor
probatur. Logica tradit definitionis,
diuiſionis, & argumentationis præcep-
ta, vt illis tres mentis operationes di-
rigantur : ergo non conquieſcit in obie-
cti ſui contẽplatione, ſed trãſit ad opus.

Accedit Ariſtotelis authoritas, qui
6. Metaphyſ. capite 1. ſcientias theo-
reticas numerans nullam Dialecticæ
mentionem fecit, ſed has tres dumtaxat
recenſuit. *Phyſicam, Metaphyſ. & Mathe-*
maticas : quare cùm non ſit medium in-
ter ſcientiam practicam & theoreticam
Logica ex mente Ariſtotelis eſt ſcien-
tia practica.

Cæterum vt res tota magis explice-
tur, ſimulque occurratur nonnullis ob-
iectionibus quæ tum ex Ariſtotele, tum
ex ratione deſumuntur.

Notandum, praxim (à qua ſcientia ha-
bet, vt dicatur practica) eſſe in duplici
differentia : alteram moralem, alteram
artificioſam : *praxis moralis* eſt voluntatis
actus, quatenus ſuâpte natura diri-
gi poteſt ad bonum, per præcepta benè

Digitized by Google

viuendi: *artificioſa* verò eſt illa actio, quæ per regulas artis dirigibilis eſt, vt actio manus, quatenus per artem ſcribendi, ad literas efformandas dirigi poteſt; itémque actiones intellectus, quatenus per præcepta definiendi, diuidendi, & argumentandi ad veritatem diriguntur.

Ex quo facilè explicatur Ariſtoteles ſi quando negare videatur Logicam eſſe practicam: etenim dicendum eſt eũ loqui de praxi *morali*, non autem *artificioſa*: Logicam autem, artificioſâ duntaxat praxi, non morali, eſſe practicam.

Ex eodem fundamento facilè quoque eorum obiectio diluitur, qui ideò Dialecticam practicam eſſe negant, quod actiones intellectus, in quibus verſatur non poſſint eſſe praxes: hoc enim ex dictis abſolutè negandum eſſe conſtat, & ſolum concedendum de praxi morali, non autem artificioſâ.

PRÆLVDIVM POSTREMVM. De Affectionibus ſeu proprietatibus Logicæ.

De obiecto ſeu materia Logica.

CAP. I.

SECTIO PRIMA. varias obſeruationes continens.

NOtandum primò, *Materiam circa quam, & obiectum*, in omni arte & ſcientia idem eſſe.

Notandum ſecundò, licet interdum, imò frequenter, ſubiectum, & obiectũ, indiſcriminatim accipiantur, non tamen ſemper idem eſſe, ſed aliquando multum differre. Nam *ſubiectum* dicitur generatim quod aliquid ſuſcipit, vt intellectus ſcientiam: *obiectum* autem, id circa quod facultas aliqua, vel habitus occupatur, vt corpus naturale comparatione Phyſicæ, & numerus reſpectu Arithmeticæ quæ duo diuerſa ſunt, nam & Phyſicæ ſubiectum, eſt intellectus, obiectum verò, prædictum naturale corpus, quæ duo diſtingui nemo eſt qui non intelligat.

Quanquam obiectum etiam propriè dici poſſit ſubiectum, nempe attributionis, quatenus ipſi propriæ affectiones attribuuntur, illáſque ſuſcipit, vt corpus naturale quantitatem, locum, motum.

Notandum 3. cuiuſcunque ſcientiæ duplex eſſe obiectum, *materiale, & formale*, modo ſuperius explicato: ſic medicinæ obiectum materiale eſt *naturale corpus*, formale verò, *quatenus ſanabile*: idem in aliis ſcientiis pari ratione videre eſt.

Notandum 4. *obiectum* adhuc eſſe duplex, *Vnum totale*, circa quod tota ſcientia occupatur, & vltra quod excurrere non poteſt, vt *Corpus naturale in Phyſica*: Alterum *partiale* quod eſt tantum pars illius obiecti totalis, vt *Corpus cæleſte*, eiuſdem Phyſicæ reſpectu; Et hoc quidem obiectum partiale, adhuc duplex, *vnum primarium, & præcipuum*, quod eſt præcipua pars obiecti totalis, vt *Deus in Methaphyſica: aliud minus præcipuum*, quod eſt pars minus principalis eiuſdem obiecti totalis, *vt intelligentia reſpectu ſupradicta Metaphyſica.*

Notandum poſtremò, quinque potiſſimum requiri conditiones ad obiectum alicuius ſcientiæ.

Prima eſt vt ſit *certum & neceſſarium*, quoniam ſcientia debet eſſe de re certa & neceſſaria, vt ex eius definitione ſatis intelligitur.

Secunda eſt, *vt non ſit ſingulare*: ſiquidem teſte Ariſt. Poſt. textu 8. *de ſingularibus nulla ſcientia habetur, haberi ve poteſt*. Quæ conditio non de quocunque ſingulari intelligenda eſt, ſed de eo ſolùm, quod mutationibus ſubiacet:

qui

ꝗuia enim Deus omninò immutabilis ſt, veræ ſcientiæ, tum Metaphyſicæ, um Theologiæ, ſtatuitur obiectum, roindeque de illo verè habetur ſci ntia.

3. *Vt vera habeat principia, & proprietates, quæ de eo demonſtrentur*: Quo modo e habet naturale corpus in Phiſicâ, quia ro principiis, materiam & formam, ro ſuis proprietatibus quantitatem, notum, locum, & tempus agnoſcit.

4. *Vt ad illud omnia reuocentur, quæ in ſcientia conſiderationem cadunt*: Quæ conditio de ſolo totali, & adæquato obiecto, non autem de partiali, & inadæquato intelligi poteſt.

Poſtrema conditio eſt *vt obiectum ſit num, vnaque definitione definiri queat*, vt prædictum corpus naturale, quod ſolet definiri, *ſubſtantia completa, ex materia & forma compoſita.*

SECTIO SECVNDA.
Vtrum Ens rationis ſit obiectum Logicæ.

Nter varias de obiecto Logicæ ſententias, prima occurrit Auerrois 4. etaph. commento. 2. D. Thomæ ibid. t. 4. & aliorum, *ens rationis*, eſſe obctum Logicæ.

Quia verò nobis adhuc non patet id per Ens rationis intelligi debeat, diutius in ambiguo verſemur, nonlla de ipſo ente rationis paucis exicanda ſunt.

ARTICVLVS PRIMVS
De nomine & varia acceptione Entis rationis.

Ns rationis, vt nomen indicat, à mente, & ratione deducitur, quaſi eres, ens per rationem effectum: de ſecundum multiplicem ordinem em habet ad rationem, ſeu mentem multiplex conſtituitur.

Eſt illud, quod in mente, 1. *tanquam in ſubiecto recipitur*, illique inhæret cuiuſmodi ſunt omnes habitus intellectus, qui quia vera ſunt accidentia, ipſi intellectui inhærere poſtulant. Et hæc entis rationis acceptio valdè impropria eſt, quia ſecundum illam, vera entia realia, nempe habitus intellectus, dicerentur entia rationis.

2. Illud dicitur ens rationis, quod eſt ab *intellectu efficienter*: Quo modo ſeſe habent omnes actiones intellectus, quia ab ipſo intellectu, tanquam à cauſa efficiente, producuntur. Et hoc quoque pacto impropriè accipitur ens rationis, quia actiones intellectus ſunt entia vera, & realia, non autem entia rationis.

3. Vſurpari ſolet ens rationis, pro eo quod obuerſatur intellectui, *& in illo eſt obiectiuè* (vt loquuntur. Quod cum fieri poſſit dupliciter, vel quando illud obiectum intellectus, extra ipſum, intellectum, in rebus realiter exiſti, vt homo, quatenus menti concipiendus obiicitur: vel cùm extra illum nullibî realiter exiſtit, vt chimæra: duobus etiam modis ens rationis obiectiuum ſumitur, priori modo, pro fundato, vt aiunt, ſeu quod eſt in rebus de facto, & citra omne figmentum intellectus, vt homo per rationem conceptus. 2. pro illo quod concipitur quidem in rebus exiſtere, nullibi tamen exiſtit, vt mons aureus. Atque priori modo ens rationis valdè impropriè ſumitur, cùm potius ſit veriſſimum ens reale, vtpote homo realiter exiſtens, prout mente intelligitur: ſed tantum poſteriori, ſecundum quem deinceps de illo diſſeremus.

ARTICVLVS SECVNDVS.
De exiſtentia Entis, ſeu an ſit, & quæ ſub

Digitized by Google

eo contineantur.

EXperientia patet dari Entia rationis quia multa quotidie à noſtro intellectu finguntur.

Difficultas tantùm eſt de externis denominationibus, & ſecundis intentionibus, an ſint propriè entia rationis.

Quod ſpectat ad externas denominationes, vt illæ facilius intelligantur, ex altiori quodam principio dicendi ſumendum eſt exordium, ideóque.

Notandum primò denominationem vniuerſim eſſe duplicem, *vnam intrinſecam, alteram extrinſecam*:

Denominatio intrinſeca ea eſt, quæ deſumitur ab aliqua reali forma, in aliquo ſubiecto realiter reſidente, vt eſſe album in pariete, ab ipſa albedine quæ in eo reipſa exiſtit.

Extrinſeca verò ea dicitur, quę oritur ab aliqua forma, quæ quidem in ſubiecto realiter non eſt, ſed tantum cogitatur, cogitatiue poteſt ineſſe, vt eſſe *viſum in pariete*, ab ipſa viſione quæ de facto, & realiter in eo non exiſtit, ſed tantum cogitatur exiſtere, & propterea illum denominat viſum.

Notandum præterea, Ens rationis dupliciter ſumi. 1. pro eo quod fingitur ab intellectu. 2. pro eo omni quod medium eſt inter ens reale, & nihil, ſeu quod neque eſt ens reale, neque purum nihil, ſed aliquid minus quàm ens reale, & magis, quàm nihil: His duobus notatis, ſit.

Prima propoſitio.

SI ens rationis accipiatur priori modo *externa denominationes*, v.g. *eſſe viſum, eſſe auditum, &c.* non ſunt entia rationis.

Probatur; externæ illæ denominationes rebus conueniunt nemine cogitante, verbi gratia, *eſſe viſum*, conuenit parieti, etſi nemo cogitet, dummodo ipſe fuerit ab oculo perceptus: ergo illæ externę denominationes non ſunt entia rationis, ſi ens rationis priori modo ſumatur, pro eo ſolum quod fingitur ab intellectu.

Secunda propoſitio.

SI ens rationis poſteriori modo accipiatur, pro eo quod medium eſt inter ens reale, & nihil, procul dubio externæ denominationes ſunt entia rationis.

Probatur: externæ illæ denominationes, nec propriè ſunt entia realia, nec etiam nihil: ergo ſunt entia rationis, accepto nomine entis rationis: poſteriori modo, pro eo quod medium eſt inter ens reale & nihil.

Probatur antecedens, quantùm ad priorem partem, quod ſcilicet externæ denominationes non ſint entia realia: Externa denominatio, verbi gratia eſſe viſum in pariete (quod iudicium idem eſto de cæteris denominationibus externis) conuenit ſubiecto, putà parieti, etſi illi nihil reale acceſſerit, dumtaxat quia fuit ab oculo perceptus, ergo externa denominatio non eſt aliquid reale.

Probatur etiam quantum ad poſteriorem partem, ſcilicet externam denominationem non eſſe nihil: inter duo *Nihil* nulla eſt differentia, atqui inter duas externas denominationes v.g. inter eſſe *viſum & eſſe auditum*, aliqua intercedit differentia, rectè enim dicimus ſonum fuiſſe auditum, non item viſum, ergo externæ denominationes non ſunt nihil, & conſequenter cum alia ex parte non ſint entia realia, verè dicentur entia rationis, ſumpto nomine entis rationis poſteriori modo, pro eo quod medium eſt inter ens reale & nihil.

Quod attinet ad ſecundas intentiones,

Notandum primò, intentionem generatim eſſe duplicem, alteram *actiuam*

a, vt loquuntur, *formalem*, alteram *ſſiuam*, vel vt alij vocant materia-m.

Actiua, ſeu formalis intentio, eſt ip-ſa actio, qua cognoſcitur obiectum, tpote actio intellectus hominem ercipientis, & eius ram expri-lentis.

aſſiua verò ſeu materialis intentio, eſt es ipſa quæ percipitur, vt homo men-: conceptus.

Notandum 2. intentionem paſſiuam ſſe duplicem, *primam & ſecundam*.

Prima eſt res ipſa, quæ primo loco ognoſcitur.

Secunda, quæ ſecundo loco intelli-jitur. Illuſtratur exemplo: cùm cognoſ-:o hominem eſſe ſubiectum huius pro-)oſitionis, *Homo eſt animal*: dicitur in-entio paſſiua primò, quia primò debet ntelligi, eſſe verò ſubiectum ſecunda juia vbi primùm intellectus naturam iominis percepit, regreditur ſupra ſe, & examinando prædictam propoſitio-iem: *Homo eſt animal*, intelligit homi-iem eſſe ſubiectum.

His ita conſtitutis, controuerſia eſt nter Philoſophos, quid ſint intentio-ies ſecundæ.

Alij volunt eſſe entia rationis, alii egant, nos diſtinguimus: ſunt enim liquæ intentiones ſecundæ, quæ tamet-ſecundo loco percipiantur rebus ta-ien conueniunt, nemine cogitante, t eſſe vniuerſale, ſi quidem licet ex ifra dicendis, cùm dico *homo eſt vni-erſalis*, vniuerſalitas ſecundo cognoſ itur, ſcilicet poſt cognitum hominem on tamen deſinit homini competere ilis vniuerſalitas ante omnem intel-ctus operam, & has intentiones ſe-indas negamus eſſe entia rationis, im per intellectum non fiant. Aliæ erò ſunt quæ & ſecundo tantum per-piuntur, & non poſſunt rebus, niſi beneficio intellectus, competere, vt *eſſe ſubiectum*, eſſe prædicatum, & ſimiles, quę ſemper ſequuntur operationem intellectus, & hæ ſunt propriè entia rationis.

Ad hanc etiam, de exiſtentia entium rationis, partem, ſpectat quæſtio de cauſa eorum efficiente, an non tantum humanus intellectus, ſit, qui multa fin-git efformátque entia rationis, ſed etiam diuinus, diuina quoque voluntas cum ipſis facultatibus ſenſitiuis, *viſu*, *auditu*, &c. poſſint eſſe cauſæ efficientes entium rationis: negant nonnulli, alij è contrario affirmant: Nos controuer-ſiam totam hac duplici propoſitione ſuperioribus additâ componimus.

Tertia propoſitio.

Diuinus intellectus, itémque Ange-licus, diuina quoque voluntas, & aliæ facultates ſenſitiuæ, nequeunt eſſe cauſæ efficientes fictitiorum entium rationis.

Probatur de diuino intellectu: Diui-nus intellectus nihil fingit eſſe, aut exiſtere quod reuera non ſit, & exiſtat: ergo diuinus intellectus fictitiorum entium rationis efficiens cauſa eſſe non poteſt.

De Angelico intellectu eadem pro-poſitio demonſtratur: Angelicus in-tellectus, vt pote perfectiſſimus appre-hendit res eo modo quo ſe habent à parte rei, ergo non fingit entia ratio-nis, ergo non eſt cauſa efficiens ficti-tiorum entium rationis.

Denique de voluntate, cùm diuina, tum creata, aliiſque facultatibus ſenſi-tiuis, eadem propoſitio perſpicuè oſtê-ditur, Voluntas ſiue creata, ſiue in-creata, facultates ſenſitiuæ, putà vi-ſus, auditus, & ſimiles, nihil fingunt exiſtere quod non exiſtat: quia figmê-tũ illud ad ſolum intellectum pertinet;

Digitized by Google

ergo nec voluntas creata, nec increata, nec ſenſitiuæ facultates poſſunt eſſe cauſæ efficientes fictiorum entium rationis.

Quarta propoſitio.

SI Ens rationis accipiatur pro eo, quod medium eſt inter ens *reale, & nihil*, non modo humanus intellectus, ſed etiam diuinus & Angelicus, diuina voluntas, necnon & facultates ſenſitiuæ, poſſunt eſſe cauſæ efficientes entium rationis.

Probatur: Externæ denominationes, ex ſupradictis, ſunt entia rationis, hoc modo ſumpto nomine entis rationis: ergo quæ erit cauſa efficiens externæ denominationis, eadem erit cauſa efficiens entis rationis, ſumpti pro eo, quod medium eſt inter ens reale, & nihil: at non modò humanus intellectus, ſed etiam diuinus, & Angelicus, Diuina voluntas, Angelica, & humana, paritérque ſenſitiuæ facultates, ſunt cauſæ efficientes externarum denominationũ: ſicut enim ab intellectu humano res denominatur intellecta, quæ eſt externa denominatio, ſic etiam à Diuino, vel Angelico intellectu, res dicitur intellecta, à voluntate, ſiue creatâ, ſiue increatâ, volita, à viſu, viſa, & ſic de cæteris: ergo non modo humanus intellectus, ſed etiam Diuinus, & Angelicus, creata item, & increata voluntas, omnéſque ſenſitiuæ facultates, poſſunt eſſe cauſæ efficientes entium rationis, ſumpto, nomine entis rationis prædicto modo, pro eo quod medium eſt inter ens rationis, & nihil.

Obiicies: Facultates immanentes, vt ſunt intellectus, & voluntas nihil extra ſe producunt, ergo intellectus, & voluntas non poterunt eſſe cauſæ efficientes illorum entium rationis, quæ in reb. cognitis, & voluntatis affectu comprehenſis, reſultare intelliguntur; nimirum eſſe cognitum, & volitum.

Diſtinguo antecedens, intellectus, & voluntas nihil extra ſe producunt realè, concedo, nihil verò rationis, ſeu denominationem externam, nego: ſiquidem eo ipſo quòd mens noſtra rem aliquam ſibi oblatam cognoſcit, ſtatim in re ipsâ naſcitur hæc denominatio externa, hoc ens rationis, *eſſe cognitum*: Idem dicendum de voluntate, vt à nobis explicatum eſt.

Rurſus facultates reales nihil niſi reale producunt: Atqui intellectus, voluntas, & aliæ ſupradictæ facultates ſunt reales, ergo aliud producere non poſſunt, quàm reale, & non entia rationis, vel denominationes externas.

Diſtinguo maiorem: facultates reales nihil niſi reale producunt, *per ſe, & primariò*, concedo: per accidens, *& ſecundariò*, nego: hinc conceſſa minori, concluſionem pariter diſtinguo; ergo intellectus, voluntas, & aliæ prædictæ facultates, nihil niſi reale producunt *per ſe & primariò*, concedo, quia intellectus v. g. per ſe primariò producit tantum intellectionem, quæ realis eſt, voluntas volitionem, quæ ſimiliter realis eſt, & ſic de aliis; per accidens verò, *& ſecundariò*, nego. Quia vbi primum intellectus rem aliquam intellexit, & voluntas voluit, poſtea, & ideò ſecundariò intelliguntur in re ipſa reſultare hæ denominationes externæ *eſſe intellectum, eſſe volitum, quæ ex ſupradictis* ſunt entia rationis.

Cæteræ obiectiones probant tantùm entia rationis non cognoſci ab alia facultate, quàm intellectu, quod nos vltrò admittimus, ſed non ab ipſo ſolo fieri, quod negamus.

ARTICVLVS TERTIVS.

De eſſentia Entis rationis, vtrum ſit aliquid.

HAc de re nonnulli dubitant, imò negatiuam partem abſolutè ſuſti-

Digitized by Google

ſent.

Cęteri verò, & longè maiori probabilitate, affirmantem amplectuntur, de ſcto entia rationis eſſe aliquid: non autem purum nihil.

Probatur ea ratione, quam ſuperius dduximus. Inter duo nihil nulla poteſt ſſignari differentia: atqui ea in entius rationis locum habet, ſi quidem æc duo optimæ diſtinguimus, eſſe ubiectum, eſſe attributum, & in hac ropoſitione, *homo eſt animal*, aſſerimus ominem eſſe ſubiectum, & negamus ſſe attributum: igitut entia rationis unt aliquid. & non purum nihil.

Deinde: entia rationis ſunt obiectũ itellectus, ergo aliquam veritatem articipant, ergo & aliquam eſſentiam uia *nulla eſt veritas ſine eſſentia*, nihil erum quod non ſit ens, ergo entia rationis ſunt aliquid.

Obiicies: Quicquid eſt, alicubi eſſe ebet, atqui entia rationis nullibi reeriuntur, ergo nihil ſunt.

Reſpondeo ad maiorem, eo modo io res eſt, eo eſſe alicubi, proindeque im entia rationis non ſint niſi per raonem & intellectum, non eſſe extra tellectum, ſed in ipſo intellectu obieiuè.

ARTICVLVS QVARTVS.
De affectionibus Entis rationis.

OMnes entis rationis affectiones ex eius fine repetuntur: Quapropter fine entis rationis hoc loco nobis euiter agendum eſt.

Reuera certum eſt, ipſa entia rationullius finis gratia propriè fuiſſe à urâ inſtituta, ſed pro hominum arrio ad diuerſos fines referri; vndè nſulatus, qui eſt externa denomiio, proindéque ens rationis, finis : bonum Reip. quod ex Conſulatu ſperatur; fictitiorum entium rationis vel finis erit, varius hominum de illis cogitantium affectus, vel plenior entium realium intelligentia, quæ habetur facta comparatione cum entibus rationis, ſicut album melius pleniúſque cognoſcitur, quando cum nigro comparatur, quàm ſi ſeorſum ſpectetur. Hæc de ente rationis.

Supereſt modo vt ſtatuamus, ſit ne ens rationis obiectum Dialecticæ, quod tota ſchola Thomiſtarum propugnat, an non, quod reliqui Philoſophi magna conſenſione defendunt, quibus noſtrum adiungentes ſuffragium, concludimus ens rationis nullo pacto poſſe conſtitui legitimum Dialecticæ obiectum.

Probatur. Illud non poteſt eſſe obiectum Dialecticæ quod *per ſe ab ea non intenditur* (agimus enim de obiecto per ſe à Logica intento, & non per accidens) Atqui ens rationis per ſe non intenditur in Logica: ergo ens rationis non eſt obiectum Logicę. Minor probatur. Illud non intenditur per ſe in Logicâ, quod alterius tantum gratiâ intenditur. Atqui ens rationis alterius tantum cauſâ in Logicâ intenditur, v. g. eſſe ſubiectum, eſſe prædicatum, quæ ſunt entia rationis, eo tantùm fine intenduntur, vt illis cognitis, quonam pacto propoſitiones confici debeant, teneamus: ergo ens rationis per ſe non intenditur in Logicâ, & conſequenter non eſt eius obiectum.

Confirmatur rationibus illis, quibus infra probabimus, operationes intellectus, vt dirigi poſſunt per præcepta diſſerendi: eſſe legitimum, & adæquatum Dialecticæ obiectum: ſi enim ita ſit, cùm duplex non detur in aliqua ſcientiâ obiectum adæquatum, facilè eſt concludere entia rationis non poſſe ſtatui pro obiecto Dialecticę.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Obiicies primò, ſecundùm Ariſtotelem, Logica agit de his quæ accidunt enti: ergo agit de ente rationis, tanquam de vero, & proprio obiecto.

Neganda eſt conſequentia, per ea enim quæ accidunt enti, non intelligit Ariſtoteles entia rationis, ſed ipſa ſciendi inſtrumenta, definitiones, diuiſiones, & argumentationes, quę de facto rebus definitis, diuiſis, & argumentatione concluſis videntur accidere.

Secundò obiicies Logica communiter dicitur ſcientia ſermocinalis, & opponitur ſcientiæ reali, ergo non debet agere de ente reali, ſed tantùm de ente rationis.

Neganda eſt conſequentia, Logica enim dicitur ſcientia ſermocinalis, & diſtinguitur à ſcientia reali, quòd agat de ſermone interiori, ſeu operatione intellectus, quæ eſt vera & realis, non autem quòd per ſe agat de ente rationis ſcientia verò realis de ſolis rebus ſignificatis agat, & non de ſermone, quo ipſæ res ſignificantur.

Denique obiicies. Tota Logica verſatur in explicandis entibus rationis, eſſe ſubiectum, eſſe attributum, eſſe definitum, eſſe diuiſum, eſſe vniuerſale, eſſe ſpeciem &c. ergo ens rationis eſt verum, & adæquatum Logicæ obiectum.

Negandum eſt antecedens: ſiquidem de multis differit Logica, quæ nullo pacto ſunt entia rationis, vt de Vniuerſalib. de Categoriis, propoſitionibus & operationibus intellectus: Et præterea licet Logica agat aliqua ex parte de entibus rationis, illa tamen refert aliò, ſcilicet ad directionem operationum intellectus, proindéque de illis tanquam de obiecto non agit.

SECTIO TERTIA.

Verum modus differendi ſit obiectum Logicæ.

Plurimi potiſſimum ex recentioribus, partem aientem ſuſtinent, vt referunt Conimbricenſes in proœmialibus Logicæ quæſtionibus, queſt. 5. art. 1. aſſerúntque differendi modos, definitionem, diuiſionem, & argumentationem, eſſe legitimum & adæquatum Dialecticæ obiectum.

Definitionem autem, diuiſionem & argumentationem dicunt differendi modos quod *differere* ſit *ignotum ex noto declarare*, vt ſuperiùs annotatum eſt; hoc autem fiat, tùm definitione quæ rei eſſentiam aperit, tùm diuiſione, quæ rerum partes exhibet, tum demum argumentatione, per quam rerum proprietates explicantur.

Alii tamen aliter modum differendi explicant, vt velint nihil aliud eſſe, prę ter regulas & præcepta, quibus inſtructus animus de rebus differit, definit, diuidit & argumentatur: Quo pacto parum differunt ab illa opinione noſtra quam inferius exponemus, nempe *actiones mentis, prout dirigi poſſunt*, eſſe adæquatum Dialecticæ obiectum: in eo ſcilicet tantum, quod illi obiectum Logicæ inueſtigaturi, in ipſis differendi præceptis conquieſcant: Nos vero vlterius progrediamur ad ipſas actiones intellectus, ad quas dirigendas prędictæ præceptiones referuntur. Vt tota hæc veritas plenius intelligatur, ſit.

Prima propoſitio.

Differendi modi, pro definitione, diuiſione, & argumétatione ſumpti, non ſunt legitimum Dialecticæ obiectum.

Probatur: Illud non eſt legitimum Dialecticæ obiectum, quod ex primario eius fine non intenditur, ſed tantum ſecundario: Atqui definitio, diuiſio, & argumentatio ſunt eiuſmodi: ergo non ſunt legitimum Dialecticæ obiectum. Maior ab omnibus admittitur.

Digitized by Google

Minor oſtenditur: Id ex primario fine Dialecticæ non intenditur, ſed tantum ecundario, ſine quo eum finem obti-iet Dialectica, quem primariò debet ntendere: Atqui ſine definitione, di-iiſione, & argumentatione, eum finem btinet Dialectica, quem primariò de-et intendere: ergo definitionem, di-iſionem, & argumentationem ex ſuo rimario fine non intendit Dialec-tica.

Minor ſola huius ſyllogiſmi proban-a eſt: Dialectica enim finem obtinet, uem intendit primariò, cùm perfectū : omnibus numeris abſolutum reddi-it Dialecticum, quemadmodum pru-entia ſuum primarium finem cenſe-ır aſſecuta, quando virum effecit per-:ctè prudentem: Atqui ſine definitio-e, diuiſione, & argumentatione Dia-:ctica perfectum efficit Dialecticum, ummodo eum definiendi, diuidendi, : argumētandi regulis adeo congruē-:r inſtruat, vt quando voluerit, defi-ire, diuidere, & argumentari queat: go ſine definitione, diuiſione, & ar-umentatione eum habet finem Dia-ctica, quē intendit primario: proin-:que eius obiectum proprium eſſe on poſſunt.

Ex quibus prima aduerſariorum ob-ctio diluitur, quâ dicunt definitioni, iiſioni, & argumentationi, ſeu operi gico, vel orationi Logicæ, omnes iecti legitimi conditiones compete-vt, *quod habeat principia, nempe ſimpli-terminos, partes vt definitio, genus & ;rentiam; argumentatio, propoſitiones: de-ue proprietates, vt quod definitio recipro-r cum definito; argumentatio probabilita-, vel certitudinem ingeneret, ſi fuerit vel ca, vel demonſtratiua*: Diluitur inquam : obiectio, quia eſto has omnes con-ones obiecti legitimi obtinerēt de-tio, diuiſio, & argumentatio, quod hic non eſt accuratius expendendum, tamen quia in hac præcipuâ deficiunt, *vt ex primario fine Dialectica intendantur* (ſicut oſtendimus) numquam poterunt cenſeri legitimum Dialecticæ obie-ctum.

Obiiciunt præterea aduerſarii: cæte-ræ artes practicæ habent opera pro ſuis obiectis, *vt ars ædificandi domum, ars pin-gendi imaginem*: ergo & Logica, quæ eſt diſciplina practica diſſerendi, habebit opus pro obiecto, ſcilicet definitionem, diuiſionem, & argumentationem.

Quidquid ſit de conſequentia, ad an-tecedens reſpondeo: ſicut duplex ſta-tuitur Logica, *vna docens*, quæ definien-di, diuidendi & argumenrandi modos tradit, *altera vtens*, quæ ipſis diſſerendi modis vtitur; idem quoque in aliis ar-tibus practicis optimè fieri poſſe: ſic-que Architecturam poſſe duplicem cō-ſtitui, *docentem vnamque tradit ædificandi præcepta*, quibus excultus intellectus, & inſtructę manus, domum poſſint confi-cere: *alteram vtentem quæ ipſis præceptis, in domo de facto conſi ienda vtitur*, docentem autem non agnoſcere domum pro ob-iecto, ſed intellectum, manus, & alias partes, ſi quæ ſint, quatenus dirigi poſ-ſunt ad domum conſtruendam, ſicut Logica docens diſſerendi modos, ad quos conficiendos, leges tradit, pro le-gitimo obiecto minimè agnoſcit, ſed ipſas operationes intellectus, vtentem verò Architecturam habere domum tanquam obiectum circa quod occu-patur, non minus quàm Logica vtens ipſos diſſerendi modos, quatenus cui-libet materiæ poſſunt applicari.

Secunda propoſitio.

Regulæ, & præcepta de conficiendis diſſerendi modis, non ſunt legiti-mum Dialecticæ obiectum.

Digitized by Google

Probatur: Id non eſt legitimum Logicæ obiectum, quod ſuaptè natura, & ex primaria eius intentione ad aliud refertur: Atqui præcepta de conficiendis differendi modis ſunt eiuſmodi, quippe quæ natura ſua referantur ad actiones intellectus, circa veritatis inueſtigationem dirigendas: ergo præcepta de conficiendis differendi modis non ſunt legitimum Logicæ obiectum.

SECTIO QVARTA.

Leniores quaſdam de obiecto Logicæ ſententias explicans

Sententiæ illæ, quas hactenus retulimus de obiecto Logicæ, præcipuum locum tenent inter eas, quæ hac de re ſolent recenſeri, ſunt aliæ quædam leuiores breuiter perſtringendæ.

Prima eſt Alberti magni, tractatu 2. in Porphyrium, ſolam argumentationem eſſe adæquatum Logicę obiectum.

Sed refellitur primò, quia nullo pacto differendi modi (quorum præcipuus eſt argumentatio) ſunt legitimum Dialecticæ obiectum, ſed actiones intellectus proindéque nec argumentatio.

2. In ſcientia nihil debet pertractari præter obiectum adęquatum, vel quod ad ipſum non referatur: Atqui in Logicâ præter argumentationem, alia pertractantur, nimirum definitio, & diuiſio, ergo argumentatio non poteſt eſſe adæquatum Logicæ obiectum.

Occurrit Albertus magnus, definitionem, & diuiſionem referri ad argumẽtationem, tanquam partes illam componentes: ſunt enim propoſitiones, quibus tota conſtat, conficitùr que argumentatio: ergo, inquit, nihil conſideratur in Logicâ, quod argumentatio non ſit, vel ad eam non reducatur, quod ſolum ad obiectum adęquatum exigitur.

Reſpondeo ad antecedens, definitionem, & diuiſionem poſſe ſumi duobus modis, primò, quatenus ſunt tantum propoſitiones, & argumentationem ingrediuntur, tanquam eius partes, quo pacto ad illum referuntur. 2. quatenus ſunt diſtincta ſciendi inſtrumenta, quibus diſtinctæ ſcientiæ generantur, vt definitione notitia eſſentiæ rei, diuiſione partium cognitio, quo ſenſu abſolutè, & ſine relatione ad argumentationem, conſiderantur, quodque certè fit in Logica illa, quæ publicè in ſcholis docetur.

Quapropter ſemper manet integrũ, quòd ad argumentationem non reuocentur omnia, quæ in noſtra Logica tractari conſueuerũt, proindéque quod argumentatio non ſit adæquatum Logicæ obiectum.

2. Sententia habet, tertiam tantum intellectus operationem, quatenus per argumentandi leges dirigi poteſt, eſſe adæquatum Logicæ obiectum, ſed non immerito exploditur. nam ſi ſola tertia intellectus operatio eſſet obiectum Logicæ, de illa ſola ſermo inſtitueretur in ipſa Logica, ſed res aliter habet, ſi quidem de prima, & ſecunda mentis operatione, aliiſque ad ipſas pertinentibus, in Logica pariter diſputatur, ergo obiectum Logicę non eſt ſola tertia mentis operatio.

3. Sententia aſſerit nullam eſſe certam Logicæ materiam, nullumque determinatum obiectum, ſed ipſam per res omnes liberaliſſimè diuagari.

Verùm non minus quàm præcedentes, hæc ſententia reijcitur, hacque ratione breui confutatur: Scientia determinata, & ab aliis diſtincta, determinatam requirit materiam: ſed Logica eſt

ſt ſcientia quædam determinata, & b aliis diſtincta: ergo materiam ali-uam determinatam poſtulat, nec lebet ſe in omnibus rebus occupare.

4. Sententia eſt Nominalium, *nudas voces eſſe proprium Logicæ obiectum*: ſed hęc ariter toto cœlo à veritate deflectit: iquidem Logica *de rebus ipſis differit*, le definitione, diuiſione, & argumentatione, non de ſolis vocibus & nominibus: ergo voces non poſſunt eſſe roprium Logicæ obiectum.

Confirmatur; Nulla ſcientia eſt de ebus incertis & quæ diuerſo modo ſe abere poſſunt: Atqui voces ſunt Caneleonte mutabiliores, non modò pro liuerſis nationibus, ſed in vnâ, & âdem pro diuerſis temporibus, vt exerientia patet, potiſſimum in Gallia oſtra: ergo Logica, quam ſuperius nter ſcientias numerauimus, de nudis ocibus eſſe nequit; proindèque voces llæ non ſunt proprium Logicæ obiectum.

SECTIO POSTREMA.

Quodnam tandem ſit obiectum Dialecticæ.

Eſpondeo eſſe operationem intellectus, quatenus dirigi poteſt ad eritatis intelligentiam, per præcepta iſſerendi. Hæc reſponſio manifeſtè atet ex præcedentibus: Cæteris enim iectis nihil manet, quod poſſit eſſe biectum Dialecticæ, niſi ipſa mentis peratio, vt dirigibilis, ideoque pro o meritò conſtituitur.

Vt autem hæc Propoſitio facilius explicetur, & melius confirmetur.

Notandum, vel potius ex Compen-o breuiter repetendum, triplicem e actionem intellectus.

Prima dicitur *ſimplex*, nudáque rei prehenſio, affirmationis & negatios expers, vt ſi dixeris, *video hominem*, *e homo.*

. Eſt *iudicium*, vnum de alio affirmãs, vel negans, vt *homo eſt animal*: *homo non eſt equus*. Quæ affirmatio vocatur *compoſitio*, quia vnum cum alio componit, & connectit, v. g. animal cum homine: Quæ verò negat, *diuiſio* nuncupatur, quoniam vnum ab alio diuidit, & ſeparat. v. g. hominem ab equo.

Denique eſt *diſcurſus*, ſeu ratiocinatio, *vnum deducens ex alio*, vt ex eo quod homo ſit rationalis, eum eſſe diſciplinarum capacem.

His ita præmiſſis, quod actio intellectus vt dirigibilis per præcepta diſſerendi, ſit legitimum Logicæ obiectum, probatur. Illud eſt legimum Logicæ obiectum ad quod referuntur omnia quę in Logica tractari, explicaríque conſueuerunt, & quo obtento, conquieſcit, nec per ſe vlterius progreditur: Atqui ad actionem intellectus omnia referuntur in Logica, & nihil præter illam, per ſe in ipſa intenditur: ſiquidem nihil tractat, nihil explicat Logica, quod non inſeruiat dirigendæ operationi intellectus, ſiue primæ, ſiue ſecundæ, ſiue tertiæ, vt progreſſus clarè teſtabitur, hancque directionem aſſecuta, conquieſcit, nec per ſe aliud meditatur: ergo *operatio intellectus, vt dirigibilis, eſt legitimum obiectum Dialecticæ.*

Confirmatur: Præcipuus fructus quem parit Logica, & ad quem inuenta eſt; ſine dubio eſt illa mentis, in ſuis operationibus, directio, tuncque aliquis Logica ornatus creditur, cùm mentem ſuam ita directam obtinet, vt in operando non deficiat, aut in errorem prolabatur: ergo Logicæ obiectum erit ſine dubio ipſa intellectus operatio, quatenus dirigibilis.

Obiicies: Subiectum ſcientię debet eſſe certum, & neceſſarium: ſed operationes intellectus non ſunt certæ, & neceſſarię, quæ pendent à libero homi-

nis arbitrio, & ita eſſe, ac non eſſe poſſunt: ergo operationes intellectus non poſſunt eſſe obiectum Logicæ.

Conceſſâ maiori, diſtinguo minorem: Actiones intellectus non ſunt certæ, & neceſſariæ, *in particulari*, cõcedo, quo ſenſu non ſtatuuntur Logicæ obiectum: *in vniuerſum* verò, & vt ſunt obiectum Logicæ, nego: quia ſic omninò neceſſariæ ſunt; omninò, v.g. neceſſarium eſt, vt prima intellectus operatio, generatim loquendo, ſit ſimplex rei apprehenſio ſine affirmatione, vel negatione. Idem de duabus aliis dicendum eſt.

De fine Logicæ,

CAP. II.

EX plurimis finis diuiſionibus, quas alibi ſigillatim explicabimus, has tantum ad noſtrum inſtitutum pertinentes ſeligimus.

1. Eſt in finem operantis, ſeu artificis, & finem operis, ſeu artis.

Finis operantis vel artificis, ille eſt qui ab ipſo operante, & artifice intenditur, vt honoris adeptio, diuitiarum acquiſitio, in eo Philoſopho, qui honoris & diuitiarum cauſa Philoſophiam publicè profitetur,

Finis verò *operis*, vel artis, ille eſt, qui ab ipſa arte intenditur, vt ſanitas in medecina, directio actionum intellectus in Logica.

2. Diuiſio vel potius ſubdiuiſio eſt finis artis *in finem cui*, & *in finem cuius gratiâ*.

Finis cui dicitur ille, in cuius vtilitatem ars ipſa vertitur, qualis finis eſt homo, non modò reſpectu Logicæ, ſed etiam aliarum omnium ſcientiarum, quia ad eius vtilitatem plurimùm conferunt, eiuſque cauſa fuerunt inſtitutæ.

Finis verò *cuius gratiâ*, dicitur, propter quem ars ipſa inuenta eſt, & ad quem vt ad ſcopum tendit, vt prædicta ſanitas in medicinâ, directio operationum intellectus in Logica.

3. *Finis artis cuius gratiâ*, diuiditur in proximum ſeu immediatum, & remotum ſiue mediatum.

Finis, proximus, ſeu immediatus is eſt qui proximè & nullo alio intermedio in ipſa arte intenditur, vt in medicina cognitio remediorum, quibus poſſit morbidus amiſſam valetudinem recuperare.

Remotus verò & mediatus ille dicitur qui proximè & nullo alio intermedio haberi non poteſt, vt in eadem medicinâ ſanitas, quæ reſtitui non poteſt, niſi poſt cognitionem remediorum.

Poſtremò finis artis cuius gratiâ, diuiditur in totalem, ſeu adæquatum, & partialem, ſeu inadæquatum.

Finis totalis & *adæquatus* eſt ille, cuius ſolius gratiâ ars inuenta eſt, vt in Phyſica, cognitio totius corporis naturalis,

Finis vero *partialis*, & *inadæquatus*, cuius gratia partim tantùm, & non omnino, ipſa ars inuenta eſt vt in eadem Phyſica ſolius cæli cognitio.

His poſitis, vt verus Logicæ finis ſtatuatur, ſit.

Prima propoſitio.

PRoximus finis Logicæ eſt cognoſcere actiones intellectus, & quo modo dirigi poſſunt: Remotus eas dirigere.

Probatur: Ante omnia debet Logica cognoſcere actiones intellectus, & quomodo ad veritatis cognitionem dirigi poſſint, deinde illis præcognitis eaſdem dirigere: ergo proximus finis Logicæ erit, cognoſcere operationes intellectus, & qua ratione dirigantur, remotus verò, ipſas dirigere.

Secunda propoſitio.

FInis partialis Logicæ proximus, eſt cognitio huius actionis intellectus, & quo modo dirigi debeat, partialis quidem dicitur quia non ſolus intenditur, ſed aliæ etiam actiones intellectus debent cognoſci: proximus verò, quia ex præcedenti propoſitione, conitio actionum intellectus, & quo modo dirigi debeant, eſt finis proximus Logicæ.

Vltima propoſitio.

REmotus finis partialis Logicæ eſt directio huius actionis intellectus, *motus*, quia remotè tantum directio ctionum intellectus intenditur, in Logica: *partialis* verò, quia non ſolum inditur, vt liquet ex dictis. Hîc finis, Præludiorum Logicæ eſto.

ARS PRIMA ORGANI

LOGICI.

ſimplicibus terminis ad primam intellectus operationem pertinentibus.

PRÆFATIO.

VBI cytharædorum inſtar, in prælūdiis hactenus fuimus commorati, gratum aliquem, plenúmque artis, & ſuauitatis concentum uri, cytharam noſtram ſeu Dialecticam, pro induſtriæ modulo, dulciter ſuauitérque pulſare meditamur: quò iucundiorem, & auribus amœniorem reddere poſſit cantilenam. Concors in Muſicâ, ex varia vocum inflexione, diſſimiliúmque ſonorum contemperatione, concentus efficitur: ex diuerſarum rerum (quæ in Logica noſtra, fauente Numine, explicabuntur) cognitione, gratiſſima noſtrarúmque mentium auribus ſuauiſſima naſcitur harmonia.

Primus concentus erit circa primam mentis operationem, quem Vniuerſalium, & Categoriæ, ſeu ſimplicium terminorum, accurata efficiet contemplatio.

Secundus erit, circa ſecundam intellectus actionem.

Poſtremus, omniúmque iucundiſſimus, ex argumentationum ordinatâ varietate conſurget, tertiamque mentis noſtræ operationem ſingulari ſuâ voluptate perfundet.

Itaque totius Dialecticæ noſtræ pars triplex,

Prima *de ſimplicibus terminis*, ad primam intellectus operationem pertinentibus.

Secunda *de propoſitione*, ſeu ſecundâ mentis actione.

Tertia, *de argumentatione*, ſeu tertia intellectus operatione. Et quia primæ huius partis doctrina eſt ampliſſima, quippe quæ ea comprehendit, quæ Introductione Porphyriana, Categoriarum libello continentur, facilitatis cauſa, eam prout rectus ordo poſtulabit, in tractatus, tractatus in diſputationes, diſputationes, in ſectiones & ſic deſcendendo diuidemus.

Porrò, quia à tam, variis, & tam feliciter, cùm Porphyrii, tum Ariſtotelis textus explicatus eſt, vt nihil addi poſſe videatur, commentationes tantum

Digitized by Google

noſtras, noſtra methodo diſpoſitas proponemus, totámque illam fère inutilem compendiariam textus interpretationem, quam in noſtris ſcholis tradidimus, reſcindemus, nihil interim omiſſuri eorum, quæ in contextu noſtro propoſito accommodari poſſe videbuntur.

PRIOR TRACTATVS.
huius Partis de Vniuerſalibus.
PRIMA DISPVTATIO.
de illis in communi.
SECTIO PRIMA, DE NOMINE
Vniuerſalis, & varia illius acceptione.

VNiuerſale, ex vi vocabuli, rem aliquam multis communem ſignificat, vt equus naturam equinam ſingulis equis conuenientem.

Vniuerſale aliud dicitur *complexum* ſeu compoſitum, quod eſt propoſitio quędam generalis, & vniuerſalis, vt omnis homo eſt animal; aliud *incomplexum*, ſeu ſimplex, quod eſt terminus aliquis ſimplex, pluribus conueniens, vt homo in vniuerſum,

Rurſus vniuerſale incomplexum, aliud dicitur in cauſando, aliud in ſignificando, aliud in repræſentando, aliud in eſſendo, aliud denique in prædicando.

Vniuerſale in *cauſando*, eſt illud quod varios producit effectus in natura, vt Deus, Sol, & aliæ cauſæ vniuerſales.

Vniuerſale in *ſignificando* dicitur, quod multa ſignificat, vt canis, qui canem cęleſtem, terrenum, & marinum ſignificat.

Vniuerſale in *repræſentando*, quod vim habet multa repræſentandi, vt idea domus in mente artificis, ſiue Architecti exiſtens, quæ illi lapides, ligna, magnitudinem, figuram, & alia ad domum conſtruendam neceſſaria, repræſentat.

Vniuerſale in *eſſendo*, quod vnam multis eſſentiam communicat, vt ficta illa Platonis idea, quæ inſtar ſigilli, ad multarum rerum productionem vna concurre fingebatur; ſed de hoc vniuerſali poſtea.

Denique vniuerſale *in prædicando* (quod noſtrum eſt, & in hoc tractatu à nobis explicandum ſuſcipitur) eſt illud, quod de multis prædicatur, ſeu multis attribuitur, vt homo ſingulis hominibus, qui & verè hominis nomine donantur, & propriè ſunt homines.

SECTIO SECVNDA, DE EXISTEN.
Vniuerſalis in prædicando.
QVÆSTIO PRIMA.
Vtrum de facto detur.

DEmocritus, & alij, quos refert Ariſtoteles. 1. Metaphyſ. cap. 6. vtpotè ſenſuum iudicio omnino addicti, cum nihil niſi ſingulare in ſenſus incurrere animaduerterent, nulla dari vniuerſalia palàm affirmabant.

Verum contra eos tota inſurgit Peripatica familia, ſumma conſenſione vniuerſalia conſtituens.

Probatur primò: dantur ſcientiæ naturales (vt probabimus agendo de demonſtratione) & ſatis patet ex innata nobis ſciendi cupiditate, quæ fruſtrà eſſe non debet: ergo dantur vniuerſalia.

Conſequentia oſtenditur: ſcientia naturalis eſt rerum vniueſalium tantùm, tum quia id docet Ariſtoteles. 1. Poſterior. textu 8. tum quia ſcientia eſt tantum rerum neceſſariarũ, & quæ aliter ſe habere non poſſunt: At verò res ſolùm vniuerſales ſunt neceſſariæ & permanentes, ſingularia enim omnia fluxa ſunt & caduca, ſtatim oriuntur, ſtatim moriuntur: ergo ſi dentur ſcientiæ naturales, admittenda quoque erunt vniuerſalia.

Digitized by Google

Probatur ſecundò: Datur natura ali-a multis conueniens ſecúdum eſſen-m, vt natura humana, omnibus ho-ninibus communis: ergo datur na-a vniuerſalis.

)biicies, quidquid in mundo cerni-r, illud eſt ſingulare: ergo nullum tur vniuerſale.

Probatur antecedens: Quicquid exi-t, ſingulare eſt, vt fatentur omnes, d quidquid in mundo cernitur, exi-t: ergo quidquid in mundo cernitur, t ſingulare.

Diſtinguo antecedens, quidquid in undo cernitur eſt ſingulare, vel in ngularibus exiſtens concedo, ſingula-: tantùm nego.

Ad probationem diſtinguo maiorem, uidquid exiſtit eſt ſingularem: ſi per :, & (vt loqnuntur) in *actu exercito*, oncedo, ſi verò tantum per aliud, & vt vocant) in *actu ſignato*, nego. Iam erò dico, vniuerſalia quidem exiſtere, ion perſe, & in actu exercito, ſed tan-um in ſingularibus, & per ſingularia, deóque tantùm in actu ſignato, huma-iam verbigratia naturam vniuerſalem, xiſtere quidem, ſed non perſe, & in ctu exercito, quaſi poſſit reperiri, vt niuerſalis actu in hac rerum vniuerſi-ate exiſtens, & circa illam, vt vniuer-alem, exerceatur exiſtentia: ſed per ingulares homines, Petrum, Paulum, : alios, circa quos exercetur actualis xiſtentia.

QVÆSTIO SECVNDA.

'trum Vniuerſale fiat per operationem intel-lectus, nec ne.

HÆc eſt illa celeberrima, & in Phi loſophorum ſcholis tantoperè 'entilata controuerſia, vtrum natura antùm reddatur vniuerſalis beneficio ntellectus, ipſam naturam communem i ſingularibus ſeparantis, hoc eſt illam ſine particularibus, (vt & loquuntur) indiuiduátibus conditionibus conſide-rantis: verbi gratia, vtrum natura hu-mana quę exiſtit in Petro, Paulo, aliiſ-que hominibus, fiat tantùm vniuerſalis per intellectum, illam ab ipſis ſingula-ribus abſtrahentem, & conſiderantem ſine particularibus ipſorum differentiis nimirum, vt cum aliis loquar, Petreita-te, Pauleitate, &c. an verò exiſtens in ipſis particularibus hominibus, Petro, Paulo & aliis, antequam de illis cogi-tet intellectus, maneat vniuerſalis, ſeu multis communis.

Prima hac de re ſententia eſt D. Tho-mæ, pluribus in locis, 1. part. quæſt 85. & opuſculo de ente & eſſent. cap. 4. omniumque Thomiſtarum, naturam non eſſe vniuerſalem, niſi intellectus operatione à ſingularibus abſtrahatur, verbi gratia naturam humanam non eſſe viuerſalem in Petro, niſi per ope-ram intellectus ab ipſo Petri abſtraha-tur: & conſideretur ſine ipſa propria Petri differentia, ſeu Petreitate; ſic enim ſuam ſententiam explicant: in Petro, inquiunt, verbi gratia duo poſſunt conſiderari, hnmanitas, & Pe-treitas, ex quibus fit vnus Petrus, non aliter, proportione ſeruata, quàm ex ligno, & lapidibus, fit vna domus, hæc duo (addunt) humanitas & Petreitas in Petro, à parte rei non diſtinguuntur, ſed ſunt vnum, & idem penitus, ſolúm-que diſtinguuntur cùm intellectus con-cipit humanitatem non cócepta Petrei-tate, proindéque tantum incipit eſſe communis, & vniuerſalis, cùm intel-lectus operâ ſeparatur à Petreitate, hoc eſt, ſine ipſa concipitur.

Secunda ſententia huic è diametro oppoſita eſt, Scoti. 7. Metaphyſ. quæſt. 16. in 2. ſent. diſt. 3. quæſt. 1. & om-nium Scotiſtarum, cum pluribus aliis è recentioribus, naturam ipſam eſſe

Digitized by Google

vniuerſalem in ſingularibus, ſecluſâ omni operatione intellectus: verbi gratia, naturam humanam in Petro & Paulo, antequam intellectus de illa cogitet, illámque ab ipſis Petro & Paulo abſtrahat.

Tertia ſententia, noſtráque, cum hac ſecunda nonnihil conſentit, nonnihil etiam diſſentit; conſentit, quòd agnoſcat naturam vniuerſalium in ipſis ſingularibus, verbi gratia, humanam in Petro ante actionem intellectus: diſſentit verò quòd eandem vniuerſalem ſtatuat ante ipſa ſingularia: verbi gratia, naturam humanam ante Adamum; ſecunda verò illa ſententia, vniuerſalem tantùm naturam in ipſis ſingularibus, & & non ante ſingularia recipiat. Vt autem hęc noſtra ſententia diſtinctiùs proponatur, & explicetur, nonnulla diligenter notanda ſunt.

Primum, vniuerſale ex duobus componi, ex natura, quæ dicitur vniuerſalis; putà humana, & ex vniuerſalitate, ſeu aptitudine ad exiſtendum in multis per quam natura ipſa, putà humana, dicitur eſſe vniuerſalis: ſicut album, verbi gratia, ex re quæ denominatur alba, putà pariete, & ex albedine, à quà denominatur, dicitur coaleſcere: Ideóque vniuerſale trifariam poſſe ſpectari. Primò pro ſolâ naturâ, quæ dicitur vniuerſalis, & vocatur vniuerſale materialiter, aliter natura vniuerſalitati ſuppoſita, ſeu vniuerſalitatis receptiua, itémque natura vniuerſalis: Secundò pro ipſa vniuerſalitate, per quam talis natura efficitur vniuerſalis, & dicitur vniuerſale formaliter, aliter & meliùs, vniuerſalitas, ſeu forma naturę vniuerſalis: Tertiò & proſtremò pro aggregato ex naturâ, & vniuerſalitate, & vocatur vniuerſale aggregatum: ſicut albũ, quod noſtrum exemplum eſt, conſiderari poteſt, vel pro re, quæ denominatur alba, putà pariete, & dicitur album materialiter, vel pro ipſa albedine, à qua ipſe paries, verbi gratia, denominatur albus, & vocatur album formaliter, aut formalitas vel forma albi, vel denique pro vtroque, pariete ſcilicet, & albedine, vocatúrque ſimpliciter album, vel aggregatum.

Notandum ſecundò, aptitudinem illam naturæ vniuerſalis non eſſe realem, & vt dicunt, Phyſicam, quæ debeat poſſe naturaliter ad actum reuocari, vt aptitudo hominis ad ridendum, ſed ſolum logicam, ſeu non repugnantem, per quã natura ipſa vniuerſalis, intelligitur poſſe communicari multis inferioribus, vt natura equi multis inferioribus equis.

Hæc obſeruatio patet, ſiquidem natura Solis rectè dicitur vniuerſalis, & vt ſic de illa datur ſcientia, quamuis nullam habeat realem & Phyſicam aptitudinem, vt multis Solibus communicetur, dumtaxat quia non habet repugnantiam, vt in illis reperiatur, ſi plures Soles vellet Deus omnipotenti ſua manu producere.

Notandum tertiò, vniuerſale in triplici ſtatu poſſe conſiderari, ante res ſeu ſingularia, in rebus ſeu ſingularibus, & poſt res, ſeu ſingularia.

Vniuerſale ante res, ſeu ſingularia eſt natura ſecundum ſe, vt ſolum eſt apta ineſſe multis, antequam in illis exiſtat, verbi gratia, natura humana ſecundum ſuam eſſentiam conſiderata, & quatenus ſolum apta eſt exiſtere in ſingularibus hominibus, priuſquam intelligatur in ipſis exiſtere, vt ante mũdum conditum, & dicitur natura nuda id eſt nondum ſingularitate veſtita, ſicut dicitur puer nudus, qui ſtatim in lucem editus eſt, nec primam quidem veſtẽ ſuſcepit.

Hic autem ſtatus naturæ ante res, diſtinguitur ab eo ſtatu, quẽ Thomiſtæ cõſtituũt in natura indifferẽti, priùs naturę

Digitized by Google

rdine, quàm contrahatur ad ſingularia: quidē ſtatus ille in differentiæ Thomi-iſtarum, dicit naturam non tantum differentem ad varia inferiora & ſin ularia, ſed ſimul ad vniuerſalitatem & ngularitatem, eamque ſupponit nuda-m omnimodè, ſine vniuerſalitate ſi-ul & ſingularitate, cum ſolis gradibus ſentialibus, verbi gratia naturam hu-anam cum ſolis gradibus eſſentialibus tis, ſubſtantiæ, corporis, viuentis, ntientis, & rationalitatis, non conce-tâ vniuerſalitate, ſeu aptitudine exi-endi in multis, aut ſingularitate, ſeu eterminatione ad vnum aliquod indi-iduum: ſtatus verò naturæ ante res t quidem ſtatus indifferentiæ ipſius na-ræ, ſed indifferentiæ duntaxat ad varia feriora & ſingularia, non autem ad ngularitatem & viuerſalitatem.

Vnde duplex diſcrimen obſeruari po-ſt inter ſtatum hunc noſtrum; & ſta-um indifferentiæ Thomiſtarum, quod noſtro ſit tantum vna indifferentia, empe ad varia inferiora & ſingularia, on autem ad vniuerſalitatem ſimul & gularitatē, quia iam ſupponitur vni-rſalis, vt poſteà probabimus: At verò ſtatu Thomiſtarum, habeat dupli-m indifferentiam, alteram ad vni rſale ſimul, & ſingulare, alteram ad gularia tantum, & inferiora, poſtquā ſtracta eſt per intellectum, & eius neficio euaſit vniuerſalis.

Alterum diſcrimen eſt, quòd ſtatus ſter verè detur, in quo natura eſt vni-rſalis, nec tamen contracta ad ſingu-ia, vt infrà confirmabitur; ſtatus verò Thomiſtarum nunquam re ipſâ de-, in quo ſcilicet ipſa natura nec ſit gularis, nec vniuerſalis; quia ſemper iuerſalitate afficitur, ſolúſque eſt in-lectus, qui eam concipit purè nudam ſque ſingularitate & vniuerſalitate, iam eius ſpectando eſſentiam, eſſentia aliaque conſiderando attributa.

Vniuerſale in re ipſa, ſeu ſingularibus, eſt eadem natura ſed in ſingularibus exiſtens vt natura humana, prout realiter exiſtit in Petro, Paulo, Socrate, & aliis ſingularibus hominibus, & dicitur natura veſtita, ſcilicet ſingularitate, ſicut veſtitus puer qui iam veſtem induit.

Vniuerſale denique *poſt rem*, ſeu poſt ſingularia, eſt ipſa natura vniuerſalis, conſiderata ab intellectu ſine conditionibus particularibus, cum quibus coniungitur, vt natura humana conſiderata ab intellectu ſine differentijs particularibus, Petri, & Pauli, Petreitate ſcilicet & Pauleitate, cum quibus eſt coniuncta ſiue interim talis operatio intellectus ſit neceſſaria, vt reddatur natura vniuerſalis, ſiue tantum vt cognoſcatur vniuerſalis, & vocatur natura denudata, putà ſingularitate, ſicut puer denudatus, à quo veſtis ablata eſt. Quamquam minus propriè natura, poſt operationem intellectus dicatur ſingularitate denudata: cùm non auferatur ab ea ſingularitas, neque realiter, quia realiter adhuc manet ſingularis, & in ſingularibus; neque ratione, & cogitatione cùm nemine cogitante diſtincta ſit à ſingularitate, & verè vniuerſalis, & ſtatim probabitur: ſed tantum impropriè, quatenus intellectus eam concipit ſine veſte externa ſingularitatis, cum qua eam conſiderare poſſet ſicut dicitur denudare parietem albedine qua afficitur, non quod efficiat diſtinctionem parietis ab albedine, quia ſine eius operatione paries diſtinguitur ab albedine, ſed ipſum parietem concipiendo ſine albedine, cum qua eum cōſiderare poſſet.

Notandum denique res poſſe conſiderari bifariam, vel tantum ſecundùm eſſentiam, vel ſecundum exiſtentiam.

Digitized by Google

Res dicitur ſpectari *ſecundum eſſentiam*, cùm ſola eius attributa eſſentialia, & ea quæ includuntur in definitione eſſentiali conſiderantur, vt homo, quatenus ſpectatur tantùm vt animal rationale, nihil cogitando de eius exiſtentia, ſeu quòd ſit actualiter in rerum natura, id enim importat nomen exiſtentię.

Res verò *ſecundùm exiſtentiam* conſiderari dicitur, quando non ſola eius attributa eſſentialia ſpectantur, ſed ipſa quoq; eius actualitas, ſeu quod actualiter ſit in rerum naturam poſita. His omnibus ita notatis, ſit.

Prima propoſitio. *Natura vniuerſalis ſecundùm exiſtentiam non datur ante ſingularem.*

Probatur: Quidquid exiſtit, ſingulare eſt, vt Petrus, vel in ſingularibus, vt homo in Petro, ex ſuperioribus: ergo natura vniuerſalis non datur ante ſingularia ſecundùm exiſtentiam.

Confirmatur: Si natura vniuerſalis ſecundùm exiſtentiam ſeu vt exiſtens eſſet ante ſingularia foret idea Platonica, quia talis idea à Platone ponitur tantùm, tanquam natura quædam vniuerſalis, extra ſingularia exiſtens: Atqui talis idea non poteſt admitti, ſed planè fictitia eſt, vt probabimus; ergo non datur natura vniuerſalis ſecundùm exiſtentiam, ſeu exiſtentiam ante ſingularia.

Secunda propoſitio. *Natura eſt verè & propriè vniuerſalis, ante omnem ſingularium exiſtentiam,*

Probatur primò. Ad rationem vniuerſalis verè & formaliter ſumpti, duo tantùm requiruntur, aptitudo ad exiſtendum in multis, & vnitas eſſentiæ: Atqui in naturâ, ante exiſtentiam ſingularium, hæc duo reperiuntur; ergo ante exiſtentiam ſingularium natura eſt verè & formaliter vniuerſalis.

Probatur minor, quantum ad aptitudinem: Natura habet aptitudinem ad exiſtendum in multis ante eorum exiſtentiam, perquam habet vt actu & reipsâ in illis exiſtat, tritū enim eſt axiôma, potentiam pręcedere actum, & ſatis experientiâ comprobatur: etenim prius eſt aliquid poſſe efficere, quàm illud actu efficere; priùs poſſe deambulare, & ſic de reliquis: ergo datur in natura aptitudo ad exiſtendum in multis, ante ſingularium exiſtentiam.

Neque valet ſolutio communis, hanc aptitudinem non eſſe proximam, quæ requiritur ad rationem vniuerſalis, ſed dumtaxat remotam, nec qui illam proferunt, ſatis acutè philoſophantur, quæro enim num illa ſit proxima potentia & aptitudo, quâ natura intelligitur tali modo eſſe conſtituta, vt nullas includat particularium differentias; ſi negent, ergo ne quidem aptitudo illa, quæ colligitur beneficio intellectus erit proxima, ſi quidem preſtat tantum intellectus naturam tali modo conſtitui, vt nullas includat proprias indiuiduorum differentias, ſi verò concedant quæſitū, infero, ergo illa aptitudo naturæ ante exiſtentiam ſingularium reuerâ eſt proxima, cùm ſic talis natura nullas includat particularium differentias.

Nec magis placet eorum reſponſio qui ita rationem allatam ſoluunt. Natura eſt apta ineſſe multis ante opus intellectus: *multiplex* concedo, *vna eadèmque*: nego. Non inquam placet, cùm ad propoſitum nullo modo reſpondeat; lubens enim quærerem ab illis, quando natura eſt ita multiplex in multis eſt ne in indiuiduis, & ſingularibus, necne? Si prius, ergo ratio allata nō ſoluitur, quæ non conſtruit naturam vniuerſalem in ſingularibus, ſed ante illa; ſi poſterius, peto vndè oriatur multiplicitas illa in tali naturâ ſpectatâ ante exiſtentiam ſingu-

ngularium: non poteſt certè illud aſſi-nari, nam ſolæ indiuiduorum differẽ-ę hanc multiplicitatẽ efficere poſſunt. t verò in eo ſtatu, natura non includit les differentias, ergo non poteſt dici ultiplex in multis, proindeque erit na; ex quo probatur minor propoſitio oſtri argumenti, quantum ad vni-atem.

Reſpondent aliqui, aſſignatam vnita-em non eſſe numericam Logicam, ſeu ationis, & præciſionis, quæ eſt ad ra-ionem vniuerſalis formaliter ſumpti eceſſaria.

Verùm id malè reſpondent, eoque ſo-ùm fine, vt verborum perplexitate, & mbagibus veritatis radium nobis eri-iant: Vnitas enim illa quam ſtatuimus uæcunque tandem illa ſit, vel conſti-uit vniuerſale, vel ſingulare: Atqui nõ onſtituit ſingulare, natura enim ante ingularia eſſet ſingularis, quod impli-at. Ergo conſtituit vniuerſale, proin-leque alia quæuis ſuperuacanea eſt & nutiliter efficta.

Tandem reſponderi poteſt naturam ihil omninò eſſe ante exiſtentiam ſin-ularium, proindéque aptitudinem il-am, & vnitatem, quam nos illi ineſſe ogitamus, eſſe mera animi figmenta: ec ex his ſequi dari veras reales na-uras ante exiſtentiam ſingularium.

Sed Contra. Natura vniuerſalis ante xiſtentiam ſingularium habet totam uam eſſentiam, quia vna habet aptitu-linem proximam exiſtendi in mul-is, in quo conſiſtit eſſentia naturæ niuerſalis, ergo verè in illo ſtatu eſt niuerſalis.

Probatur ſecundò noſtra propoſitio. cientiæ ſunt tantum de rebus æternis, & perpetuæ veritatis; Atqui ſunt ſolum le rebus vniuerſalibus (excipio ſcien-iam de Deo) ergo res vniuerſales ſunt ternę: ergo antecedunt exiſtentiam ſingularium, quæ ſolùm eſt in tempore, vt omnes ſciunt.

Reſpondent aduerſarij, res quidem vniuerſales eſſe æternas, ſed non ſe-cundùm eſſe reale.

Verùm contra: Si naturæ vniuerſa-les non ſint æternæ ſecundùm eſſe rea-le, ergo, vt æternæ nihil ſunt, ſed fal-ſum conſequens; nam cum ſcientiæ ſint tantum de rebus vniuerſalibus, vt ęternæ ſunt, ſcientiæ tantum eſſent de nihilo, ac proinde non eſſet cur tanta animi contentione tantiſque laboribus ad eas homo conſpiraret: ergo naturæ illæ vniuerſales debent eſſe æternæ ſe-cundùm eſſe reale.

Poſtremò confirmatur hæc noſtra pro-poſitio rationibus illis quibus in Me-taphyſ. probabimus rerum eſſentias priores eſſe exiſtentiis, cùm enim id ſolùm poſſit intelligi de eſſentiis vni-uerſalibus, quia quodlibet ſingulare, eo ipſo quod eſt ſingulare, exiſtit, certò & euidenter ſequitur, eſſentias vniuerſa-les præcedere exiſtentiam ſingula-rium.

Obiicies primò: nullum totum po-teſt eſſe ſine ſuis partibus: Atqui vni-uerſale eſt quoddam totum, ſingularia tanquam partes continens: Igitur vni-uerſale nequit eſſe ſiue ſingularibus, & ante illa, vt ſtatum eſt.

Reſpondeo conceſſa maiori, diſtin-guendo minorem: vniuerſale eſt totum ſingularia tanquam partes continens, potentiale, id eſt, quod illa inferiora debet poteſtate continere, concedo: actuale: id eſt quod illa actu debeat continere: nego. Ad conſequentiam, ergo vniuerſale nequiuit eſſe ſine parti-cularibus, diſtinguo, potentialibus, concedo, actualibus, nego.

Obiicies ſecundò: Si natura vniuer-ſalis admittatur ante exiſtentiam ſin-gularium, erit idea Platonica, à ſingu-

Digitized by Google

laribus ſeparata, quam inferius reiiciemus ergo non eſt admittenda natura vniuerſalis ante exiſtentiam ſingulariũ.

Neganda eſt conſequutio antecedẽtis, ficta enim illa Platonis idea, quam infra explodemus, ponebatur ante exiſtentiam ſingularium, & extra ſingularia, tam ſecundum eſſentiam, quàm ſecundum exiſtentiam: nos verò tantum conſtituimus naturam vniuerſalem ante ſingularia, ſecundum eſſentiam, non item ſecundum exiſtentiam.

Obiicies tertiò: Si detur natura vniuerſalis ante exiſtentiam ſingularium, erit Deus: ergo non eſt admittenda. Antecedens probatur: quidquid eſt ens per ſe independens; illud eſt Deus: atqui natura illa vniuerſalis, realis ante exiſtentiam ſingularium, ſi detur, debet eſſe ens per ſe, & independens, quia debuit ab æterno fuiſſe, & à nullo, à quo dependeret, ortum ſuum accepiſſe, ergo talis natura vniuerſalis, realis ante exiſtentiam ſingularium, ſi detur, erit Deus.

Negandum eſt antecedens, ad probationem diſtinguenda eſt maior: quod eſt ens per ſe independens, eſt Deus, ſi ſit actu exiſtens, concedo, ſi tantum poteſtate exiſtat, & per ſolam eſſentiam, nego, quo pactores vniuerſales eſſe ante exiſtentiam ſingulariũ ſtatuimus.

Præterea, ad minorem dici poteſt, eſſentiam illam vniuerſalem, licet vt ſic per ſe non dependeat, quia per ſe non ſit, tamen vt exiſtat, ſaltem per aliud, dependere à Deo, quia non exiſtit, nec exiſtere poteſt, niſi in ſingularibus, & per ſingularia, quæ per ſe à Deo dependent, tanquam à primâ cauſâ, à quâ producta ſunt, proindéque non eſſe Deum.

Obiicies 4. Eſſentia illa vniuerſalis, vel eſt creata, vel increata: ſi creata ergo exiſtens, quia creatio terminatur ad exiſtentiam, & illam confert, ergo ſingularis, ergo non eſt ante exiſtentiam ſingularium ſi increata, ergo eſt Deus quia ſolus Deus eſt increatus, ergo nulla eſt, ſed planè ficta eſſentia illa vniuerſalis ante exiſtentiam ſingularium.

Reſpondeo negando antecedens, propriè enim eſſentia illa vniuerſalis, quã agnoſcimus, ante exiſtentiam ſingularium, nec eſt increata, nec creata, quia hæc ſunt membra diuiſionis entis, actualis, & exiſtentis, ſed eſt non creata.

Si quæras quod diſcrimen ſit inter increatum, & non creatum.

Reſpondebo facilè, licet in verbis exiguum, & fere nullum videatur, in ſenſu tamen & ſignificatione eſſe notabile: Nam *increatum*, vt communiter ſumitur, nimirum pro Deo, dicit ens per ſe eſſentialiter exiſtens, à nullo productum, & à nullo producibile, ſicque includit, tam negationem creationis actualis, quàm poſſibilis: *non creatum* verò dicitur, quod de facto creatum non eſt, poſſet tamen creari, vt Antichriſtus, qui nondum creatus eſt, ſed tamen poteſt creari, & ita non creatum dicit ſolam negationem creationis actualis, non autem poſſibilis: Rectè igitur diximus, eſſentiam vniuerſalem, ante exiſtentiã ſingularium, eſſe non creatam, quia verè creata non eſt, pro eo ſtatu, non tamen increatam quia ſaltem per aliud creari poteſt v. g. natura humana per Petrum qui propriè, & vt loquuntur, in actu exercito creatur.

Denique obiicies. Eſſentia illa vniuerſalis, ante exiſtentiam ſingularium, vel eſt actualiter ens, vel potentialiter tãtum: ſi potentialiter, ſimpliciter verum eſt dicere eam non eſſe ens, ſed poſſe fieri ens, ſi actualiter, ergo exiſtit, ſicq; non eſt ante exiſtentiam ſingularium, ergo fictitia eſt eſſentia illa vniuerſalis ante exiſtentiam ſingulariam,

Digitized by Google

Reſpondeo negando antecedens, eſ- ſentia enim illa vniuerſalis, ante exi- ſtentiam ſingularium, nec eſt potentia- tertantum ens, nec etiam propriè a- ctualiter: ſed eſt actu ens. Miraris diſ- crimen inter eſſe actualiter, & actu: deſinas tamen mirari velim, ſiquidem diſcrimen iſtud apertum eſt: Nam eſſe ens actu, eſt eſſe ens ſine fictione, : operatione mentis, vt roſa hyeme ſt ens actu, quia habet eſſentiam ſuam, : poteſt eſſentiali definitione definiri: ſſe verò actualiter eſt eſſe actu, aliter, oc eſt in alio ſtatu, & ſub alio modo, empe extra poteſtatem cauſarum, nã am res eſſet tantum in poteſtate cau- ſarum, antequam exiſteret, cum inci- it exiſtere, ponitur extra poteſtatem auſarum, & ſic in alio ſtatu, & ſic ali- :r, proindeque non ſolum actu, ſed ctu, aliter, vno verbo actualiter.

Vnde ſequuntur duo: Primùm eſſe ctu, latiùs patere quàm eſſe actualiter, am licet quidquid eſt actualiter, ſit ctu, non tamen quidquid eſt actu, a- :ualiter eſt, ſed eſſe actu, eſt veluti ge- ns commune iis quæ exiſtunt, & ſunt ctualiter, & iis quæ non exiſtunt, nec nt actualiter, poſſunt tamen exiſtere, eſſe actualiter, vt noſtræ eſſentiæ iiuerſales ante exiſtentiam ſingulariũ. Sequitur ſecundo, hunc loquendi mo- um non eſſe conuenienrem, exiſtentia modus rem actu conſtituens, ſed lo- particulæ, actu, ſubrogandam eſſe rticulam actualiter, quia cum res di- tur eſſe actu ab actu quem ipſa parti- pat, æquè ab actu eſſentiæ dicitur eſſe tu, quam ab eſſe exiſtentiæ; cùm rò tantum dicatur actualiter ab actu- tate, quæ ſoli exiſtẽtię propria eſt, pro- iè per exiſtentiã dicitur eſſe actualiter.

'ertia propoſitio: Natura in ipſis ſin- laribus exiſtens, v. g. humana in Pe- , & Paulo, eſt verè & formaliter vni- uerſalis, ante omnem intellectus ope- rationem: hæc propoſitio eſt Scoti ſu- prà, & Scotiſtarum omnium contra D. Thomam & eius diſcipulos.

Probatur primò: Natura exiſtens in ſingularibus v. g. humana in Petro & aliis hominibus diſtinguitur à parte rei, & citra omnem operationem intelle- ctus, ab ipſis particularibus conditio- nibus, & differentiis, putà Petreitate, & aliis, ergo natura exiſtens in ſingulari- bus, eſt verè & formaliter vniuerſalis.

Conſequentia patet: quia ſi natura, etiam in alio particulari exiſtens, ſit diſtincta à parte rei, ante omnem co- gitationem intellectus, ab ipsâ particu- laritate, v. g. natura humana, in Petro, à Petreitate ante omnem operationem intellectus, eſt vniuerſalis, quoniam ſo- la identitas naturæ communis cum dif- ferentiis patticularibus impedit vni- uerſalitatem.

Antecedens verò oſtenditur: natura exiſtens in ſingularibus, verbi gratia, humana in Petro, non includit in ſe eſ- ſentialiter differentias particularium, ſeu indiuiduorum, putà Petreitatem Petri, alioqui Petrus eſſet de eſſentiâ hominis, & ſic quilibet homo eſſet Pe- trus, quod omninò abſurdum eſt, ergo natura exiſtens in ſingularibus, diſtin- guitur ex natura rei, & citra omnem intellectus operationem, ab ipſis parti- cularibus conditionibus, & differentiis indiuidiorum.

Communis reſponſio eſt, negandum eſſe antecedens, & ad eius probationem dicendum, naturam quidem abſtractã à ſingularibus, non includere conditio- nem ſingularem, v. g. naturam humanã à Petro abſtractam, non includere Pe- treitatem, ita tamen cum illâ intimè coniungi, vt ſi abſtrahatur, etiam per mentem, nihil ampliùs in ipſo ſingula- ri remanere intelligatur, proindeque

non eſſe diſtinctam ab ipſis ſingularibus à parte rei, ſed tantùm intellectus beneficio.

Sed contra, præter communem gradum humanitatis, Petrus dicit aliquid reale, à parte rei, per quod differt à Paulo, & aliis hominibus, ſicuti præter communem rationem animalis, homo adhuc includit aliquem gradum, nempe rationalitatem, cuius beneficio diſtinguitur à cæteris rebus; nec legitima ratio ab aduerſariis aſſignari poteſt, cur in homine, præter communem gradum animalis, includatur peculiaris aliquis gradus, per quem differat à brutis animantibus, non autem in Petro, præter communem gradum humanitatis, includatur peculiaris gradus, per quem ab aliis particularibus hominibus ſeiungatur.

Dices, ſecluſâ per operationem intellectus humanitate, à Petro, quid eſt ille gradus Petreitatis quem dicimus remanere?

Reſpondeo eſſe differentiam particularem, & indiuiduantem Petri, ſicut rationalitas eſt differentia ſpecifica hominis, nec difficilius eſſe vnum ſtatuere quàm alterum.

Probatur ſecundò noſtra propoſitio: Ante omnem operationem intellectus, Petrus, & Paulus magis inter ſe conueniunt, quàm Petrus, & Bucephalus, ergo à parte rei, & citra omnem operationem intellectus, datur natura quædam communis, & vniuerſalis in Petro, & Paulo.

Conſequentia eſt nota: Si enim à parte rei non datur natura communis, ſed ſolùm per intellectum, à parte rei nullo pacto conuenirent Petrus, & Paulus, quia non poſſunt conuenire, niſi in natura communi, ideoque non magis re ipſa conueniunt, quàm Petrus, & Bucephalus.

Antecedens verò oſtenditur: A parte rei, & citra omnem operationem intellectus, minùs differunt Petrus & Paulus, quàm Petrus & Bucephalus, vt quiſque per ſe ſatis intelligit, nec vllus eſt ex aduerſariis, qui non grauem ſibi putaret illatam iniuriam, ſi quis eum, non magis ab equo, & aſino quàm ab alio homine re ipſa differre aſſereret, ergo à parte rei, & ante omnem operationem intellectus, magis inter ſe conueniunt Petrus, & Paulus, quam Petrus & Bucephalus.

Denique, ſimilitudo inter duos parietes albos, eſt realis, atque ideò conuenit à parte rei, ante omnem operationem intellectus, ergo datur à parte rei, vna albedo ſpecie, in iſtis duobus parietibus, in quâ conueniant, & ſint ſimiles, quia non poſſunt conuenire, & eſſe ſimiles in duabus albedinibus, vt duæ ſunt, ac proinde tantùm, vt in vnâ ſpeciem coaleſcunt: ergo datur natura communis, & vniuerſalis à parte rei, ante omnem operationem intellectus.

Conſequentia non indiget probatione: Antecedens communiter admittitur ab ipſis etiam aduerſariis, in Categoriis Ariſtotelis, cap. de relat. vbi inter reales relationes, recenſent eas quę fundantur in aliqua vnitate naturæ cōmunis, vt ſunt relationes identitatis, inter duas ſubſtantias, Petrum v. g. & Paulum: æqualitatis, inter duas quantitates, v. g. inter duas bipedales lineas, & ſimilitudinis inter duo, in ea qualitate conuenientia, vt inter duos Cygnos in eadem albedine conuenientes, immo minus cautè prouidentes quid inde contra eorum doctrinam hac in parte ſequatur, iſtam veritatem hauriunt ex ipſomet Ariſtotele. 5. Metaphy. cap. 15. vbi etiam recipit, tanquam reales, relationes illas, quæ in

Digitized by Google

ſitate fundantur, nempe relationes *nitalis, æqualitatis, & ſimilitudinis.*

Obiicies primò. Repugnat à parte i, idem ſimul eſſe vniuerſale, & ſin lare, quia hæc duo opponuntur; *ſinlare* enim dicit aliquam naturam cō ictam, & incommunicabilem; *vniuer'e* verò pluribus communicabilem, l natura exiſtens in aliquo ſingulari, g. natura humana in Petro à parte i eſt ſingularis, vt conſtat; ergo ſic n poteſt eſſe vniuerſalis.

Maior diſtinguenda eſt; vnum, & idē parte rei non poteſt eſſe vniuerſale & igulare, vno, & eodem reſpectu, condo, diuerſo reſpectu, nego; & ſic diıdum eſt, naturam, à parte rei exientem aliquo ſingulari, putà humaım in Petro, eſſe quidem ſimul vnirſalem, & ſingularem, non tamen odem reſpectu, ſed diuerſo: vniuerſam ſecundùm ſe; & vt eſt humanitas: articularem verò, ratione adiunctæ ſii particularis differentiæ, putà Petreiitis, ſcilicet extrinſecè. Nec hoc mais eſſe abſurdum, quàm parietem afctum albedine, ſimul, citra mentis peram, ſecundùm ſe eſſe indifferentem l albedinem, & nigredinem, & deteriinatum ad eſſe album, propter adiunam ſibi albedinem.

Breuiùs dici poteſt, naturam eſſe ſiul vniuerſalem, & ſingularem, hoc iuerſo modo, nempe vniuerſalem ininſecè, & determinatè, quia ſemper t vniuerſalis, particularem verò iniſecè, & indifferenter, quia planè ſinilaritas extra naturam eſt, itaque naıra omninò indifferenter ſe habet ad mnes differentias ſingulares.

Obiicies ſecundò: Natura vniuerſas debet eſſe vna, & indiuiſa, vt patet ex definitione vniuerſalis: Atqui itura exiſtens in ſingularibus non eſt ia, & indiuiſa, ſed multiplex, & in ipſa ſingularia diuiſa, v. g. natura humana non eſt vna in Petro, Paulo, & Ioanne, ſed multiplex, & in illos diuerſa; non enim dicimus Petrum, Paulum, & Ioānem, eſſe vnum hominem, ſed tres homines: de illiſque homo diuiſim, & in plurali numero prædicatur: ergo natura exiſtens in ſingularibus à parte rei, ſine operatione intellectus, non eſt vniuerſalis.

Conceſſa maiori, minor diſtinguenda eſt, natura exiſtens in ſingularibus non eſt vna, & indiuiſa, vnitate numerica, & ſingulari, diuiſioneque in ipſa ſingularia, concedo: non eſt vna, vnitate vniuerſali, ſiue generica, ſiue ſpecifica, & in ſe diuiſa, nego: reuera enim, licet homo ſit multiplex numero, & in multis hominibus, & in illos diuiſus, ratione multiplicis differentiæ indiuiduantis, ſeu particularis, per quam contrahitur, nihilominus ſecundùm ſe vnus eſt vnitate ſpecifica, & in ſeipſo indiuiſus: nec minùs verum eſt Petrum, Paulum, & Ioannem eſſe vnum ſpecie hominem, quam res numero homines, quod tamen tanquam abſurdum obiectio ſupponere videbatur.

Inſtabis: Vnitas vniuerſalis debet eſſe coniuncta cum verâ proximáque aptitudine ad exiſtendū in multis, ſed talis vnitas non conuenit naturæ in aliquo ſingulari exiſtenti, v. g. naturæ humanæ in Petro, quoniam ipſi ſingulari, vt potè Petro, ita propria eſt, vt proximè non poſſit communicari aliis hominibus, ſed remotè tantum, ſi per intellectum remota fuerit ipſa Petreitas ab humanitate, ergo natura exiſtens in aliquo ſingulari, à parte rei, nullâ vnitate vna eſt, proindéque, nec vniuerſalis.

Conceſſa maiori minor neganda eſt, licet enim natura ipſa ſit ſingularis, & vt contracta ad ſingulare, v. g. humana

vt ſingularis, & ad Petrum contracta, non ſit aliis communis: tamen, cùm ſecundum ſe etiam vt exiſtit in aliquo ſingulari, puta Petro, non includat differentiam ſingularem ſcilicet Petreitatem, nec ſit ſingularis, non deſinit ſecundum ſe eſſe communis, etiam proximè, atque ideò habere vnitatem vniuerſalem, coniunctam cum proximâ aptitudine ad exiſtendum in multis.

Clariùs, & ſubtiliori diſtinctione. humanitas in Petro ita ipſi propria eſt, vt aliis conuenire non poſſit, vt eſt in Petro, concedo: quæ eſt in Petro, nego: quia, vt in Petro, incluſit ſimul Petreitatem, & ita aliis hominibus communis eſſe non poteſt; quæ verò eſt in Petro, ſumitur ſecundùm ſe, ſine ipſa Petreitate, & ita, aliis omnibus hominibus poteſt conuenire: eodem modo paries albus non poteſt fieri niger, vt albus, verum eſt, quia ſic inuoluit albedinem nigredini repugnantem: poteſt tamen, qui albus eſt, fieri niger, quia paries, qui albus eſt, non dicit albedinem, & ſic nihil dicit quod impediat ne niger fieri poſſit.

Rurſus inſtabis: Natura exiſtens in aliquo ſingulari, putà humana in Petro, non diſtinguitur à parte rei, & ante opus intellectus ab ipſo ſingulari, adeóque ſemper eſt ſingularis, ergo exiſtens in aliquo ſingulari, à parte rei, & ſine operatione intellectus, non eſt communis & vniuerſalis.

Antecedens oſtenditur: Si natura exiſtens in aliquo ſingulari, putà humana in Petro, à parte rei, & nemine cogitante, diſtingueretur, poſſet præter communé gradũ, aliquis particularis intelligi, verbi gratia, prpter communem gradum humanitatis in Petro, aliquis proprius & peculiaris gradus ipſi Petro: ſed hoc non cadit ſub intellectum, nã ſecluſa per mentẽ humanitate à Petro, nihil amplius reale intelligitur in petro, ſaltem illud aſſignari & explicari nõ poteſt, ergo natura exiſtens in aliquo ſingulari, putà humana in Petro, à parte rei ab eo non diſtinguitur, ſed tantum per operationem intellectus.

Negandum eſt antecedens, ad cuius probationem, conceſsâ maiore, minor negari debet, quemadmodum enim in homine, præter communem gradum animalitatis, in quo conuenit cum brutis animalibus, alium peculiarem admittimus rationalitatis, per quem conſtituitur ineſſe hominis, & ab ipſis brutis animantibus diſtinguitur: ſic quoque præter communem gradum humanitatis in Petro peculiarem admittimus Petraitatis gradum, per quem conſtituitur in eſſe Petri, & ab omnibus aliis particularibus hominibus ſeiungitur, nec potior ratio de vno, quàm de alio, poteſt aſſignari.

Sed dices, quid ſit illa Petreitas, quã in Petro admittimus, præter gradum communem humanitatis, eſt ne ſubſtãtia vel accidens?

Reſpondeo, eſſe differentiam particularem Petri, ſicut rationale eſt diffeentia ſpecifica hominis: dicitur autem ſubſtantia, ſed incompleta, & partialis, eo modo quo quælibet alia differentia, vt poſtea apertiùs declarabitur.

Ex hac doctrina de Vniuerſali in particularibus ante omnem operationem intellectus, quæſtiones multę, quæ longo verborum tractu pertractari ſolent, ſine negotio ſoluuntur: vt primò quã abſtractione natura abſtrahatur à ſingularibus, an reali, ita vt re ipsâ, ab ipſis ſingularibus auellatur, vt verum aurum à falſo & adulterino in fornace; vel abſtractione rationis, ſeu negatiua, quâ negetur eſſe in ſingularibus, vt albedo negatur eſſe in coruo; ſeu præciſionis,

Digitized by Google

i per intellectum concipiatur ſine ticularibus conditionibus & deffe- tiis indiuiduorum, vt color promi icipitur ſine eius ſa pore: hæc inquã ma quæſtio, ex doctrina de vniuer- à parte rei, ſine operatione intelles- s, facilè expeditur: quia iuxta illam ilè reſpondetur naturam vniuerſalẽ ı abſtrahi realiter à ſingularibus, ita ıb illis re ipſa auferatur, quia ſemper nanet in ſingularibus: nec ratione, a ante omnem rationem, id eſt ope- ionem intellectus, eſt vniuerſalis, & tincta à ſingularibus, nec vllo pacto, fiat vniuerſalis, tali opera intelle- s indiget, ſeu quâ negetur eſſe in ſin- aribus, quia talis negatio falſa eſſet, n adhuc reuera maneat in ſingulari- s, ſeu quâ concipiatur ſine conditio- ous indiuiduantibus, quaſi ab illis di- ıcta, quia ante omnem eiuſmodi cõ- tionem & cognitionem intellectus, nincludit conditiones indiuiduantes, l eſt ab ills omnibus diſtincta.

Secunda queſtio pari facilitate ſolui- zqua intellectus operatione ſiat vni- ſale, an abſolutâ, qua tantum abſtra- ur à ſingularibus, puta humana na- a à Petro & Paulo: an verò compa- ina, qua cum ipſis ſingularibus, ver- gratia, natura humana, cum Petro, Paulo comparetur: ſi quidem, cùm olutè negatum ſit, vniuerſale per ım fieri intellectus operationem, gatum quoque eſt, fieri, aut per ab- ıtam, aut comparatiuam: hæcque ıtrouerſia tantum dirimenda eſt in- eos, qui ſtatuunt vniuerſale fieri per erationem intellectus.

Et poſtrema quæſtio, quo modo in- ctus faciat vniuerſale, iuxta do- nam noſtram vno pariter verbo ıitur, abſolutè negando vniuerſale i per intellectum, & aſſerendo, ante nem ipſius intellectus operationem, vniuerſale in ſingularibus reperiri.

QVÆSTIO TERTIA.

Quotuplex ſit Vniuerſale.

IN conſtituendo Vniuerſalium nume- ro magna diſſentio eſt: Alii decem ſtatuunt, iuxta vulgarem Categoriarum numerum; Alii duo tantum, genus, & ſpeciem: Alii & quidem communiter, quinque, genus, ſpeciem, differentiam, proprium, & accidens: Nos denique, & veriſſimè, octo; hocque modo no- ſtram ſententiam explicamus, & confir- mamus.

Tot ſunt vniuerſalia, quot ſunt modi prędicandi vniuerſalibus proprii, atqui hi octo ſunt, ergo & octo vniuerſalia. Maior eſt euidens, ex modis prædican- di vniuerſalibus propriis, deſumuntur vniuerſalia, ergo quot illi sũt prædican- di modi, tot debent eſſe & vniuerſalia. Minor verò ſuadetur: Quidquid prædi- catur de alio, aut de eo prædicatur eſ- ſentialiter, aut accidentariò: eſſentia- liter, aut in quid, aut in quale quid, ſeu aut dum quæritur quid res ſit, aut qua- lis ſit eſſentialiter, ſi in quid, aut [illegible] de mul- tis ſpecie differentibus, vt animal de homine; & bruto, & eſt genus; Aut mul- tis ſolo numero diſtinctis, vt homo de Petro & Ioanne, & eſt ſpecies. Si in qua- le quid, vel de genere & eo mediante de multis ſpecie differentibus, vt ſenſi- bile de animali, eoque intermedio, de homine & bruto, & eſt differentia gene- ris, ſeu generica: aut de vna ſpecie, & eius interuentu de indiuiduis, vt ratio- nale de homine, & omnibus particula- ribus hominibus, & eſt differentia ſpe- ciei, ſeu ſpecifica.

Quæ verò prædicantur accidentariò, aut reciprocantur cum eo de quo præ- dicantur, vt riſibile cum homine, quid- quid enim eſt riſibile eſt homo, & vi- ce verſa, omnis homo eſt riſibilis, quod eſt reciprocari: Aut non reciprocantur,

Digitized by Google

vt album de pariete, nam neque quodlibet album paries eſt, nec è conuerſo, quilibet paries eſt albus.

Rurſus, quę prædicantur reciprocè, aut de genere prædicantur, & eo intermedio de multis ſpecie differentibus, vt eſſe quantum de corpore, & eius interuentu de omnibus corporum ſpeciebus, & eſt proprium generis, ſeu genericum: vel de vnica ſpecie, & ea intermedia, de ſolis numero differentibus, vt riſibile de homine, eoque interiecto de ſingulis hominibus ſolo numero diſtinctis, & eſt proprium ſpeciei, ſeu ſpecificum.

Denique ea quę non reciprocè prædicantur aut prædicantur de indiuiduis multarum ſpecierum, proindéque, & de multis ſpeciebus, atque adeo de genere, vt album de Petro, & Bucephalo, lapide, aliiſque indiuiduis aliarum ſpecierum, tum animalis, tum etiam aliorum corporum, & eſt accidens genericum: Aut tantùm prædicantur de vna ſpecie, & eius indiuiduis, vt eſſe Dialecticum, de ſola hominis ſpecie, & eius interuentu de particularibus hominibus, & eſt accidens ſpeciei, ſeu ſpecificum; igitur hi octo dantur prædicandi modi, nimirum generis, ſpeciei, differentiæ genericę, ſpecificæ, proprii generici, & ſpecifici, accidentis generici, & ſpecifici, & conſequenter octo vniuerſalia, quæ vt faciliùs intelligantur, hanc opponimus tabellam.

Occurrunt aduerſarii duplicem non eſſe conſtituendam vniuerſalis ſpeciem ex differentia generica, & ſpecifica: nec item ex generico & ſpecifico proprio; nec denique ex generico accidente, & ſpecifico, ſed vnicam: quoniam eodem ſemper modo prędicantur differentia, ſiue generica, ſiue ſpecifica ſemper in quale quid: proprium in quale accidentarium reciprocum, accidens tandem in quale accidentarium non reciprocum.

Sed contra: licet in ea ratione generica, & communi vniuerſalis conueniat differentia generica, & ſpecifica (quod proportione ſeruata de vtroque proprio generico, & ſpecifico, de vtroque accidente generico, & ſpecifico dicendum eſt) quod prædicentur in quale quid, nihil hominus eſſentialiter, & ſpecie diſtingui non deſinunt, ſicut brutū & homo verè eſſentialiter, & ſpecie diſcrepant, tametſi in generica ratione animalis conſentiant: ergo ſolutio aduerſariorum corruit. Confirmatur, differentia diuiditur in genericam, & ſpecificam, tanquam in ſpecies eſſentialiter diſtinctas (idem ſtatuendum eſt de proprio, & accidente) ergo non debet conſtitui vnica ſpecies vniuerſalis ex duplici differentia.

Probatur primò antecedens: illę ſūt ſpecies eſſentialiter diſtinctæ quæ diuerſas obtinent definitiones eſſentiales, quæ enim ſunt eiuſdem ſpeciei, vt ſinguli homines, habent eandem definitionem eſſentialem: Atqui alia eſt definitio eſſentialis differentiæ genericę, alia differentiæ ſpecificæ: illa enim includit potentiam prædicandi de genere, & ſpeciebus ipſi ſubiectis, hæc verò non item: ergo differentia generica, & ſpecifica ſunt ſpecies vniuerſalis eſſentialiter diſtinctæ.

Secundò, ſpecies propriè id dicitur, quod poteſt prædicari de multis ſolo numero diſtinctis in quæſtione facta per quid, vt inferius explicabimus: Atqui vtraque differentia eſt huiuſmodi; differentia enim ſpecifica prædicatur de hâc, vel illa differentia ſpecificâ, generica de hâc, vel illa differentiâ generica: ergo differentia generica, & ſpecifica ſunt ſpecies vniuerſalis inter ſe diſtinctæ.

Obiicies

Obiicies primò: Totſunt vniuerſalia quot ſunt modi prędicandi de multis: Atqui illi ſunt decem, primus ſubſtantiæ, reliqui nouem accidentium, quātitatis, qualitatis, & aliorum: ergo, & decem vniuerſalia.

Diſtinguo maiorem, tot ſunt vniuerſalia quot ſunt modi prædicandi: ſi accidentia comparentur cum ſubſtantia, concedo, ſi cum inferioribus accidentib. nego: licet enim nouem ſint modi prædicandi accidentium de accidentib. v. g. quantitatis de quantitatib. qualitatis de qualitatibus, & ſic de aliis, quatuor tamen dumtaxat reperiri poſſunt modi prædicandi omnium accidentiū de ſubſtantia, quia aut de illa prædicantur reciprocè, & eſt proprium, vel genericum, ſi de genere; vel ſpecificum, ſi de ſpecie prædicetur: Aut non reciprocè, & eſt accidens, vel genericum, vel ſpecificum, provt eius prædicatio fuerit vel de genere, vel vnâ tantum ſpecie, modo ſuperiùs expoſito. Quatuor autem alij prædicandi modi aliorum quatuor vniuerſalium, in quolibet alio genere cum ſuis inferioribus comparato reperiuntur, vt in genere ſubſtātiæ animal tanquam genus, homo tanquam ſpecies, ſenſibile tanquam differentia generica, & rationalę tanquam differentia ſpecifica.

Obiicies ſecundò Si differentia generica, & ſpecifica (idemque dicendum de proprio generico, & ſpecifico, accidente generico, & ſpecifico) conſtituerent duo diſtincta vniuerſalia, etiam genus ſummum, ſeu quod nullum habet genus ſupra ſe, vt ens, & genus interiectum, ſeu quod interiicitur inter genus & ſpecies, & eſt genus ſpecierum, & ſpecies generis vt eſt animal, quod interponitur inter viuens, genus, & hominē, & brutum, ſpecies, eſtque ſpecies viuentis, & genus hominis, & bruti, duo inquam illa genera, ſummum, & interiectum, conſtituent duo diſtincta vniuerſalia: ergo vel non ſunt octo, vel plura.

Reſpondeo negando antecedens, quia genus ſummum, & interiectum, non differunt per diuerſos prædicandi modos, ſemper enim prædicantur de multis ſpecie differentibus, in quæſtione quid eſt, genuſque interiectum, dicitur interiectum, quod ſit ſpecies ſuperioris, & genus inferiorum, ſummumque quod nullum ſupra ſe genus habeat, proindéque non ex ratione vniuerſalis, genus ſummum, & genus interiectum conſtituuntur. At verò differentia generica, & differentia ſpecifica v. g. differunt per diuerſos prædicandi modos, vt ſupra docuimus, ideoque meritò duo diſtincta conſtituuntur vniuerſalia.

Tertiò obiicies; Omne vniuerſale debet prædicari de multis, atqui differentiæ, & propria non prædicantur de multis, ſed de vno tantum, ſenſibile de animali. rationale de homine, quantum de corpore, hinnibile de equo, ergo differentiæ, & propria non ſunt vniuerſalia, & cſeqenter octo nō ſunt Diſtinguo maiorem, vniuerſale debet prædicari de multis, mediatè, vel immediatè concedo; immediatè tantum, nego: Ad maiorem eadē diſtinctione reſpondeo; differentiæ, & propria non prædicantur de multis, ſed de vno tantum, immediatè concedo; mediatè, nego, quia ſenſibile, v. g. (& idem de aliis cenſeri debet) licet immediatè de ſolo animali prædicetur, eo tamen intermedio, de homine, & bruto omn ibuſquę hominibus, & brutis prædicatur, vt nemo ignorat.

Denique obiicies. Omne vniuerſale debet prædicari de ſuis inferioribus, atqui differentia, proprium, & accidens,

Digitized by Google

non prædicantur de inferioribus, ſed de ſubiectis rationale non de rationalibus ſed de homine hinnibile nō de hinnibilibus, ſed de equo, albū non de albis, ſed de pariete ergo differentia, proprium & accidens non ſunt vniuerſalia.

Maior ſimpliciter neganda eſt, ad vniuerſale enim tantùm requiritur, vt de multis prædicetur, ſiue illa multa inferiora ſint, ſiue ſubiecta, hæcque conditio, quòd vniuerſale prædicetur de inferioribus, gratis ab aduerſariis, & ſine vllo fundamento, vel probatione affertur. & ſine cunctatione negatur.

SECTIO TERTIA.

De eſſentia Vniuerſalis.

QVÆSTIO PRIMA.

De eius definitionibus.

DVplex communiter traditur viuerſalis definitio: alia accurata, eſſentialis, & metaphyſica, quæ deſumitur ex Ariſtotele primi Metaphyſ. cap. 3. *Vniuerſale eſt vnum aptum ineſſe multis vniuocè, & diuiſim:* Alia eſt accidentalis, & magis logica quæ hoc verborum cōtentu communiter aſſignatur, *Vniuerſale eſt vnum quid, aptum prædicari de multis, vniuocè, & diuiſim.*

Poſterior autem hæc vniuerſalis definitio, accidentalis, & logica dicitur, prior verò eſſentialis & Metaphyſica; propterea quòd eſſentialis definitio, & Metaphyſica dari debet per id quod eſt eſſentiale rei definitę: At verò hæc poſterior non eius eiuſmodi, quippe quę traditur per aptitudinem prædicandi de multis, quæ Vniuerſali non eſt eſſentialis, ſed tantùm accidentalis, nempè proprietas manans ab ipſa aptitudine exiſtendi in multis, per quam prior definitio traditur: ſi quidem priùs eſt rem aliquam eſſe in multis, quam de illis prædicari ſeu affirmari (hęc enim duo idem ſunt) priùs naturam humanam exiſtere in Petro, quàm id affirmemus, dicamuſque, Petrus eſt homo ergo hæc poſterior definitio vniuerſalis, quę traditur per aptitudinem prædicandi de multis, tantùm erit accidentalis, & Logica, prior verò eſſentialis, & metaphyſica.

Hinc nonnulli diſtingunt duplex vniuerſale, alterum *in eſſendo*, nempè naturam ipſam, quatenus apta eſt ineſſe multis, alterum *in prædicando*, videlicet eandem naturam vniuerſalem, ſed quatenus eſt apta de multis prædicari.

Meliùs tamen dicendum eſt, vnum, & idem eſſe vniuerſale, ſed dupliciter cōſiderandum, vel eſſentialiter, quo modo dicitur in eſſendo, vel accidentariò quo ſenſu dicitur in prædicando: ſicut animal rationale, & animal riſibile, non ſunt duo homines, ſed vnus dumtaxat duplici ratione conſideratus; vel eſſentialiter, quo modo dicitur animal rationale, vel accidentariò, quo pacto deſcribitur animal riſibile: Porrò cùm prior definitio ſit accuratior, in ea ſola explicanda immorandum eſt, ſingulæque eius partes diſtinctè ſunt exponendæ.

Dicitur itaque vniuerſale primò, *(vnum)* intellige vnitate quadam communi, quę ſit coniuncta cum vera, & proxima aptitudine ad exiſtendum in multis, quod ſequens particula indicat, *aptum ineſſe multis.*

Additur præterea [*vniuocè*], id eſt, ſecundum nomen, & eſſentiam nomine declaratam, quo pacto homo ſingulis conuenit hominibus, quia hi tam nomē hominis, quàm humanitatem ipſius hominis nomine expreſſam participant, & ſic excludentur Homonyma, & Analoga quæ ſuis inferioribus ſecundum ean-

Digitized by Google

naturam non conueniunt, vt in
riis locis docebimus.
ıdem ponitur (*linifim*) debet enim
a vniuerſalis diuidi in ſua inferio-
totuplex fieri quotuplicia illa ſũt.
nnino ſe habet ſupradicta natura
ına, quę reuera multiplicatur in
lis hominibus, & totuplex reddi-
uotuplicia illa ſunt. Hinc quia di-
eſſentia non multiplicatur in tri-
erſonis, Patre, Filio, & Spiritu
o, ſed vna manet, & eadem nume-
quia ſicut ſunt tres perſonæ, non
nt tres diuinitates, ſit vt ipſa diui-
ſentia propriè non ſit vniuerſalis,
Compendio tradidimus.

·VÆSTIO SECVNDA.

definiatur allata definitione Vniuerſalis.

ſpondeo definiri naturam vniuer-
alem non ſecundum ſuam eſſentiā
atam, ſed prout eſt vniuerſalis,
aturam vniuerſalem eſſe definitū
riale, aliter, definitum quod, vni-
litatem verò eſſe definitum for-
, aliter, definitum quo. Declaratur:
a vniuerſalis, v. g. humana, ſecun-
ſuam eſſentiam ſpectata debet de-
, animal rationis capax, vt vero
rſalis, id quod aptum eſt ineſſe
s: ergo cùm natura vniuerſalis hîc
iatur id quod aptū eſt ineſſe mul-
on definitur ſecundùm ſuam eſſen-
ſed prout eſt vniuerſalis, ſeu na-
ſt tantum definitum materiale,
rſalitas verò formale.
firmatur exemplo, quando cauſa
tur id quod influit eſſe in aliud,
efinitio non eſt cauſæ ſecundùm
eſſentiam ſpectatæ, ſed tantùm
ſa eſt: ſi quidem cùm omnes cau-
ac definitione conueniant, omnes
eiuſdem eſſentiæ, & ſic cùm
Sol, & Homo, ſint cauſæ propriè
dictè, in eadem eſſentia omnino conue-
nirent: quod nemo dixerit: ergo à pari
cùm definitur natura vniuerſalis, id
quod aptum eſt ineſſe multis, non de-
finitur ſecundum ſuam eſſentiam, ſed
ſecundum ſuam vniuerſalitatem, aliàs
cùm omnia vniuerſalia in ipſa definitio-
ne conueniant, vnam quoque naturam
ſortirentur, & ita animal, albedo, ſcien-
tia, quantitas, &c. quæ conueniunt in
definitione vniuerſalis, eſſent eiuſ-
dem naturæ, quod planè abſurdum
eſt.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum natura Vniuerſalis ſit tantum vox vel conceptus animi.

AFfirmant Nominales, ſed hos redar-
guit tota ſchola Peripatetica in con-
trarium, aſſerens vniuerſalia non eſſe
nudas voces aut conceptus animi ſeu
formales quibus nullæ naturæ ſubſint,
ſed veras, & reales naturas vocibus ſi-
gnificatas, & formalibus conceptibus
expreſſa, v. g. hominem in vniuerſum,
non eſſe ſolam hanc vocem (homo) aut
animi conceptum ſed naturam aliquā
tali nomine inſignitam, & per animi
conceptum declaratam.

Probatur primò Nulla eſt ſcientia de
ſolis nominibus, & vocibus, vt iam an-
tea probatum eſt: ergò datur tantum de
rebus, & naturis, ſed non ſingularibus,
vt quoque oſtenſum eſt: ergo tantùm de
rebus, & naturis, vniuerſalibus, ac
proindè vniuerſalia ſunt res, & naturę
non autem nudæ voces, & conceptus
animi.

Probatur ſecundò. Homo verbi
gratia eſt eo modo vniuerſalis, quo
modo poteſt communicari multis:
Atqui poteſt communicari multis ſe-
cundum aſſentiàm, eſſentia enim

Digitized by Google

hominis omnibus hominibus conueni͏̃t, & non ſolum nomen, vt omnes intelligunt: ergo homo vniuerſalis, (& idem de quolibet alio vniuerſali dici debet) non eſt tantum vox, ſed natura realis,

Poſtremò. Vniuerſalia ſunt æterna, & immutabilia, vt iam monuimus, atqui voces non ſunt eiuſmodi vt in Logicæ preludiis contra Nominales probauimus: ergo vniuerſalia non ſunt voces, ſed naturæ reales.

Obiicies primò, res omnes particulares eſſe, proindéque ſolas voces poſſe dici vniuerſales,

Sed hæc obiectio ſoluta eſt ſupra, dictumque fuit res etiam vniuerſales dari in ſingularibus exiſtentes, non extra ipſa ſingularia.

Præterea obiiciunt Nominales, Quot ſignificat, eſt vox, ſed vniuerſalia ſignificant, docet enim Ariſtoteles in Categoriis cap. de ſubſtantia, proprium eſſe ſubſtantiis 2. quod ſignificent, cùm tamen ſubſtantiæ ſecundæ ſint vniuerſales, vt omnes agnoſcunt: ergo vniuerſalia ſunt tantum voces.

Diſtinguo maiorem, quod ſignificat eſt vox ſi per ſe ſignificet, concedo, ſi per accidens, nego: Ad minorem pari diſtinctione reſpondeo, vniuerſalia, v. g. ſubſtantiæ ſecundæ ſecundùm Ariſtotelem ſignificant per accidens, id eſt, ratione nominum quibus exprimuntur, concedo: per ſe verò, & quatenus ſunt ſubſtantiæ ſecundę, nego: Atque eam eſſe Ariſtotelis mentem patet ex eo, quod idem ipſe Philoſophus, eodem loco, æquè tribuat ſubſtantiis primis, ſeu ſingularibus (quas nemo negat eſſe res quaſdam & naturas reales, non autem nudas voces) ſignificare, ac ipſis ſubſtantiis ſecundis & vniuerſalibus,

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum Vniuerſalia ſint corporea vel incorporea.

Reſpondeo breuiter, vniuerſale eſſe corporeum quod exiſtit in particularibus corporeis; incorporeum verò quod in particularibus incorporeis exiſtit.

Probatur: Corpus & ſpiritus ſunt tãquam duo generaliſſima ſubſtãtiæ membra, ſuo ambitu omnia corpora & ſpiritus omnes complectentia: ergo iure illud dicitur vniuerſale corporeũ quod exiſtit in particularibus corporeis; incorporeum verò quod in ſingularibus incorporeis reſidet.

SECTIO QVARTA ET POSTREMA.

De affectionibus Vniuerſalium.

QVÆSTIO PRIMA.

An natura vniuerſalis ſit realiter ſeparata à Particularibus, ſeu de idea Platonica.

Partem aientem Præceptori Platoni tribuit Ariſtoteles, vultque eum ſtatuiſſe naturam vniuerſalem realiter à ſingularibus ſeparatam, & extra illa exiſtentem, verbi gratia, naturam humanam à Petro, Paulo, aliiſque hominibus ſeiunctam, & extra eos omnes exiſtentem, illamque appellaſſe *ideam*, à qua eadem manente, omnia ſingularia eſſentiam formamque mutuarentur, non minus quàm ab eodem ſigillo variæ imagines ceræ imprimuntur.

Iuſtinus verò martyr in oratione ad Gentes, Tertullian: in libris de Anima, & alij, plurimi Ariſtotelem hac in parte reprehẽdunt quòd malignè præceptori Platoni impoſuerit eam de ideis & naturis vniuerſalibus opinionem.

Quicquid ſit, ſiue ea fuerit Platonis ſententia, ſiue ei parum candidè impoſuerit Ariſtoteles, hæc de ideis, & naturis vniuerſalibus reipſa à ſingularibus ſeparatis, ſententia meritò ab omnibus Peripateticis exploditur.

Digitized by Google

ima ratio contra fictitiam illam n, hæc eſt. Quod prædicatur de o, non poteſt realiter ab eo eſſe ctum, ſed naturæ vniuerſales de laribns prædicantur, verbi gratia, al & homo, de Petro&Paulo, quia s & Paulus dicuntur animalia & nes: ergo naturæ vniuerſales non à ſingularibus realiter ſeparatæ. r probatur: quod eſt in aliquo eſ- iliter, nequit realiter ab illo eſſe atum, vt vident omnes: vt quod catur de aliquo, ſaltem eſſentiali- n eo eſt eſſentialiter, nam modus icandi (vt communiter dicitur) tur modum eſſendi, priuſque eſt aliquam eſſe in alia, quàm de ea cari affirmatiuè poſſit; priùs ho- n eſſe in Petro, quàm de illo præ- ur, dicamuſque Petrus eſt homo: quod de aliquo prædicatur, ſaltem aliter, non poteſt eſſe ab eo rea- eparatum.

cunda ratio: Quicquid exiſtit ex- tum, vel per ſe, vel per aliud, ab Deo productum eſt: ſi per ſe, ſin- e eſt, ſi per aliud, vniuerſale exi- in ſingularibus, vt homo in Petro, idem homo, ideo per aliud pro- s dicitur, quia non niſi ad produ m ipſius Petri, vel alterius cuiuſ- particularis hominis productus go nulla datur natura exiſtens ex- gularia, proindéque nec illa ficta is idea, vt Platonem interpreta- iſtoteles.

iciunt Platonici. Incorruptibile rnum nequit exiſtere in caducis ruptibilibus, ſed vniuerſalia ex ſunt æterna& incorruptibilia, ſin- t verò fluxa & corruptibilia: er- poſſunt in ſingularibus exiſtere, eque debent ab illis realiter eſſe a.

pon deo diſtinctione maioris: in- corruptibile & æternum non poteſt exiſtere in caducis, & corruptibilibus, ſi ſit incorruptibile, & æternum, tàm ſecundum eſſentiam, quàm exiſtentiam concedo; ſi ſecundnm ſolam eſſentiam, nego. Quando autem dicimus vniuer- ſalia eſſe incorruptibilia, & æterna, id intelligitur tantùm ratione eſſentiæ, quia res habent ſuas eſſentias ab æter- no, homo v. g. ab æterno eſt animal rationale, non autem ratione exiſten- tiæ, quia cum vniuerſalia non exiſtant niſi in ſingularibus, & per ſingularia, non ſemper extiterunt, ſed vbi primùm ſingularia cœperunt exiſtere, tamdiúq; exiſtunt, quamdiu ipſa ſingularia: ex quo quæſtio ſoluitur quæ communiter proponitur, an & quomodo vniuerſa- lia æterna ſint: vno verbo concluden- do, æterna eſſe per eſſentiam, ſed non per exiſtentiam.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum Vniuerſalia ſint vbique.

Breuiter reſpondeo Vniuerſalia non eſſe vbique poſitiuè, ſed tantum negatiuè. Hæc reſponſio explicatur, ſi- múlque probatur: illud dicitur *vbique poſitiuè*, quod omnem locum occupat, vt Deus, & corpus, ſi daretur quod mo- le ſua omne ſpatium repleret: illud ve- rò *negatiuè* tantùm *vbique* eſſe dicitur, quod nulli certo loco eſt aſtrictum, ſed poteſt in quolibet deſignabili loco exi- ſtere: Atqui vniuerſalia non replent omnem locum; neque etiam vlli certo ſunt addicta, ſed poſſunt in quolibet deſignabili exiſtere, quia non exiſtunt, nec ſunt in loco niſi per ſingulari aquæ omne ſpatium non occupant, poſſunt tamen indifferenter omni loco adeſſe; ergo vniuerſalia non ſunt vbique poſi- tiuè, ſed tantum negatiuè.

Digitized by Google

SECTIO POSTREMA

De conuenientia Vniuerſalium inter ſe.

REpetendum ex ſupradictis Vniuerſale poſſe conſiderari bifariam, ſcilicet *materialiter* pro natura quæ dicitur vniuerſalis, puta humana: & *formaliter* pro vniuerſalitate.

Supponendam præterea ex dicendis infrà in Antepraedicamento, cõuenientiam eſſe triplicem, *Homonymam* inter ea quæ ſolo nomine conueniunt, vt canis cœleſtis, terrenus, & marinus conueniunt in nomine canis: *Synonymam*, inter ea quæ nomine & natura conueniunt, vt homo & brutum in nomine, & natura animalis: & *Analogam* inter ea quæ nomine, & aliquo pacto natura conſentiunt, vt animal, potio, vrina, quæ conueniunt innomine ſani, & aliquo pacto in natura, non tamen eodem, quia alia eſt ratio ſanitatis animalis, alia potionis, & vrinæ, vt poſtea dicetur. His duobus poſitis, ſit.

Prima propoſitio.

VNiuerſalia conſiderata primo modo, inter ſe vniuocè conueniunt.

Probatur. Naturæ omnes tam ſubſtantiales quàm accidentales poſſunt conuenire ſynonymè, vt probabimus in Antepręadic. contra D. Thomam: Atqui vniuerſalia ſpectata primo modo ſupradicto, ſcilicet pro rebus ipſis quæ dicuntur vniuerſales, ſunt naturę ſubſtantiales, & accidentales, anima enim quod eſt genus, eſt ſubſtantia, & albedo eſt accidens: ergo vniuerſalia hoc primo modo ſumpta inter ſe ſynonimè conueniunt.

Secunda propoſitio.

VNiuerſalia conueniunt vniuocè in vniuerſalitate, (ſeu quod eodem recidit) vniuerſalitas eſt ſynonyma vel vniuoca reſpectu omnium vniuerſalitatum, generis ſcilicet, ſpeciei & cæterarum.

Probatur: illud eſt ſynonymum quod conuenit ſecundùm nomen, & naturam per nomen explicatam, atqui vniuerſalitas eſt eiuſmodi reſpectu omnium vniuerſalitatum; ergo illarum comparatione eſt ſynonyma. Minor probatur: nulla datur ex præfatis octo vniuerſalitatibus quæ non vocetur vniuerſalitas, vt conſtat: ergo nomen vniuerſalitatis omnibus vniuerſalitatibus cõuenit: rationem autem eſſentialem ſeu naturam conuenire oſtenditur: Natura vniuerſalitatis conſiſtit in aptitudine ad exiſtendum in multis coniuncta cũ vnitate naturæ, atqui hæc eſſentia ſingulis vniuerſalitatibus competit; nam ſicut vniuerſalitas generis eſt aptitudo ad exiſtendum in multis, ita vniuerſalitas ſpeciei, differentiarum, propriorum, & accidentium: ergo natura vniuerſalitatis conuenit omnibus vniuerſalitatibus, & conſequenter illarum reſpectu eſt ſynonyma.

Obiicies primò; Quod vni conuenit independenter, & alteri dependenter, non eſt eorum reſpectu ſynonymũ: atqui vniuerſalitas independenter cõuenit generi, & ſpeciei, dependenter verò aliis vniuerſalibus, quia ſine genere & ſpecie, nec eſſent differentiæ, nec propria, nec accidentia: ergo illis non eſt hoc reſpectu vniuocum.

Maior ſimpliciter neganda eſt, ſiquidem intellectus & ſcientia in gradu qualitatis ſynonymè conueniunt, etiam ſecundùm mentem aduerſariorum, quanquam tamen qualitas intellectui conueniat independenter, & ſcientiæ dependenter, quia ſcientia ſine intellectu eſſe, aut definiri non poteſt. Sed hæc ſolutio clarior erit in antepræd. vbi agemus de conuenientia entis reſpectu Dei, & creaturarum, ſubſtantiæ & accidentis.

Secundò obiicies. Si vniuerſalitas

Digitized by Google

mè conuenia toto vniuerſalita-
, carum comparatione debebit
:nus, aut aliquod aliud ex vni-
bus quod tamen aſſignari non
: atqui vniuerſalitas nequit eſſe
reſpectu octo vniuerſalitatum,
enus (vt infrà docebimus) non
:ontineri in ſuis differentiis, per-
ontrahitur, vt animal non inclu-
n rationali , & irrationali , quæ
ifferentię ipſum ad hominem, &
n contrahentes; vniuerſalitas ve
:ommuni includitur in differen-
ecialium vniuerſalitatum , quia
ifferentiæ ſunt vniuerſales , ac
le includnnt vniuerſalitatem: er-
uerſalitas non conuenit ſynony-
o vniuerſalitatibus.
ódeo neg.m. poteſt enim aliquid
nonymum , quod tamen genus
it aut aliquid aliud ex vniuerſali-
t videre eſt in ipſa diuina perſo-
out communis eſt tribus perſo
itris, Filii, & Spiritus ſancti : ipſa
perſona diuina verè ſynonymè,id
:undum nomen, & naturam, tri-
is perſonis conuenit, quia quæli-
rſona diuina, & vocatur perſona
, & eius naturam ex æquo parti-
attamen genus eſſe non poteſt :
itur: Genus debet prædicari de
ous, ſed tres illæ perſonæ diuinæ
nt ſpecies , quia ſpecies debent
ni ex genere , & differentia, illæ
erſonæ hanc non poſſunt admit-
mpoſitionem , nam quicquid eſt
omni planè compoſitione ca-
ceſſe eſt : ergo perſona diuina in
uni non eſt genus, reſpectu trium
arum diuinarum, nec etiam ſpe-
le qua poſſet eſſet dubitatio)quia
ı ſupra ſe genus agnoſcit,cùm ta-
mnis ſpecies aliquod ſupra ſe
habere debeat. Ergo ſynonyma
:c vllum tamen ex vniuerſalibus.

Plura & apertiora citato loco in Anteprædic. Hæc de vniuerſalibus in communi.

SECVNDA DISPVTATIO.

de Vniuerſalibus ſpeciatim.

SECTIO PRIMA.

De Genere.

QVÆSTIO PRIMA.

De nomine & varia acceptione Generis.

QVod caput eſt cæteris partibus illud eſt Genus reliquis vniuerſalibus; ſicut enim capiti ſumittuntur alia membra , ſic generi ſubiiciuntur cætera vniuerſalia , & ſicut à capite reliqua pendent membra , ita à genere reliqua vniuerſalia. Tolle caput , omnia tollis membra; tolle genus, nulla remanent vniuerſalia; propterea hanc vniuerſalium ſpeciatim diſputationem non incongruè cum Porphyrio in ſua Introductione à genere auſpicamur: docet autem Porphyrius c. 2. prędictæ Introductionis genus trifariam ſumi poſſe. Primò pro collectione , & multitudine eorum quæ ab vno principio , vt fonte manarunt, vt genus Heraclidarum pro iis hominibus, qui ex Hercule profecti ſunt.

Secundò accipitur genus pro eo principio, vel capite à quo multitudo eiuſmodi fluxiſſe dicitur, & hoc eſt vel pater, vt Hercules,eorum reſpectu qui ab ipſo orti ſunt , vel Patria, vt Gallia reſpectu Gallorum, Hiſpania reſpectu Hiſpanorum , & ſic de aliis. Poſtremò ſumitur genus accuratè & philoſophicè pro eo vniuerſali quod ſub ſe ſpecies continet , vt animal continet hominē, & brutum , quodque prædicatur de multis ſpecie differentibus in quæſtione quid eſt, vt idem animal de homine & bruto, cùm quid ſit homo , & brutum inquirimus: ſed hæc indigent pleniori expoſitione quam quæſtione tertia tradémus.

Digitized by Google

QVÆSTIO SECVNDA.

An exiſtentia Generis, ſeu an ſit.

CVm Genus ſit primum vniuerſale: & veluti caput à quo cętera dependent, ipſum exiſtere omnes vnanimiter concedunt ne reliqua de medio tollere cogantur vniuerſalia.

Sed difficultas eſt vtrum vnica exiſtente ſpecie exiſteret genus, verbi gratia, vnica hominis ſpecie exiſtente exiſteret animal ſiue materialiter ſumptũ pro natura animalis, ſiue formaliter quatenus genus eſt, ſeu pro genereitate (vt loquuntur) Eadem quæſtio proponitur de ſpecie, an ſimiliter vno exiſtente indiuiduo poſſet exiſtere, verbi gratia vno exiſtente petro, poſſet exiſtere homo ſiue materialiter ſumptum pro natura hominis, ſiue formaliter ratione ſpecialitatis. Sit autem.

Prima propoſitio.

GEnus materialiter ſumptum pro natura quæ dicitur genus integrũ conſeruatur in vnica ſpecie, & ſpecies in vnico indiuiduo, verbi gratia, natura animalis in ſolo homine, & hominis in ſolo Petro.

Probatur, natura generis tota eſt in vnica ſpecie, & tota natura ſpeciei in vnico indiuiduo, verbi gratia, tota animalis natura in vnico ſolo homine & hominis in vnico Petro, adeo vt nihil plus animalitatis habeant ſimul homo, & brutum, quam ſolus homo nihil, plus humanitatis Petrus, Paulus, & cęteri homines, quam ſolus Petrus: ergo genus materialiter ſumptum pro natura quæ dicitur genus, poteſt integrum cõſeruari in vnica ſpecie, & ſpecies in vnico indiuiduo, ſi quoque ipſa ſpecies materialiter accipiatur.

Occures, ſi genus (idem de ſpecie dicendum eſt) totum ſit in vnica ſpecie, quomodo poteſt eſſe in aliis.

Reſpondeo: eo modo proportione ſeruata quo anima tota exiſtens in digito, tota exiſtit in aliis corporis partibus, vnde dicunt totum quidem genus, verbi gratia, animal eſſe in vnica ſpecie, putà homine, non tamen totaliter, quia particula illa, totaliter, excludit animam ad aliis ſpeciebus, ſicut anima dicitur tota in digito, non tamen totaliter, ne hac particula excluderetur à reliquis corporis partibus.

Alii dicunt genus totum reperiri in vnica ſpecie intenſiuè, hoc eſt, ſecundùm totam ſuam eſſentiam, non tamen extenſiuè, quia ſecundùm eandem eſſentiam ad alias ſpecies extenditur: ſicut anima exiſtens in digito, tota eſt intenſiuè, id eſt ſecundùm totam ſuam eſſentiam, non tamen extenſiuè, quia ſecundùm eandem ſuam eſſentiam non deſinit ad alias corporis partes ſe extendere.

Alii denique dicunt totum genus eſſe in vnica ſpecie eſſentialiter, quia eſt ſecundùm totam ſuam eſſentiam, non tamen entitatiuè, hoc eſt, ſecundum illum modum quo eſſentia illa generis per varias ſpecies diſpergitur; ſicut anima in digito tota eſt eſſentialiter, id eſt, ſecundùm ſuam eſſentiam, non tamen entitatiuè, id eſt, ſecundùm illum modum quo anima per varias corporis partes diffunditur.

Secunda propoſitio.

GEnus formaliter ſumptum pro genereitate, poteſt cõſeruari in vnica ſpecie, & ſpecies eodem modo ſumpta, in vnico indiuiduo. Hæc propoſitio ſuppoſita noſtra ſcientia de vniuerſali formaliter à parte rei in ſingularibus, facilè probatur: natura in aliquo ſingulari exiſtens eſt formaliter vniuerſalis, vt ſuprà probauimus, ergo genus poteſt eſſe formaliter genus in vna tantùm exiſtens ſpecie, & ſpecies

formaliter

formaliter ſpecies in vno exiſtens in diuiduo, v. g. animal in ſolo homine exiſtens, & homo in vno exiſtens Petro.

Obiicies, perfectum vniuerſale debet ad omnia ſua inferiora referri: ergo genus in vnica ſpecie non eſt perfectum vniuerſale, nec ſpecies in vnico indiuiduo. quia ſic genus non refertur ad omnia ſua inferiora, ſcilicet ſpecies nec ſpecies ad omnia indiuidua, quæ ſunt ſpecie inferiora.

Reſpondeo diſting. antec. perfectum vniuerſale debet ad omnia ſua inferiora referri, vel poſſibilia, vel actualia, concedo; actualia tantùm, nego: aliàs nunquam genus, & ſpecies poſſent eſſe perfecta vniuerſalia. quia non tot poſſunt dari ſpecies ſub vno genere, quin adhuc plures per diuinam potentiam dari poſſint, non tot indiuidua ſub eadem ſpecie, quin adhuc plura ſub ea collocari diuina poteſtate queant: vnde patet negandam eſſe conſequentiam.

QVÆSTIO TERTIA.

De eſſentia Generis.

ARTICVLVS PRIMVS.

De diffinitionibus Generis.

VT Vniuerſalis in communi, ſic generis definitio duplici modo tradi poteſt, vel per proprietatem, nimirum prædicandi aptitudinem hoc modo; *Genus eſt vniuerſale aptum prædicari de multis ſpecie differentibus in quæſtione quid eſt*: vel per eſſentiam, ſcilicet aptitudinem exiſtendi in multis, his verbis, *Genus eſt vniuerſale actu in eſſe multis ſpecie differentibus, tanquam pars eſſentialis reſpondens materiæ.*

De priori definitione, vt pote quæ traditur à Porphyrio in hoc articulo, potiſſimum loquimur, ſingulaſque eius partes diligenter examinamus.

Primò itaque ponitur *vniuerſale*, in quo genus cum aliis vniuerſalibus conuenit. Additur *aptum prædicari de multis* ad diſtinctionē indiuidui, quod de ſeipſo tantum prædicatur, vt Petrus eſt Petrus. Tertiò adiicitur, *ſpecie differentibus*, ad differentiam ſpeciei, quæ non poteſt prædicari niſi de ſolis numero diſtinctis, vt homo de ſingularibus hominibus ſolo numero differentibus. Vltimò adiungitur *in quæſtione quid eſt*, ſeu quando rei natura petitur, quidue ſit inquirimus: ſic quærenti quid ſit homo, & quid brutum, rectè per genus nempè animal, reſpondemus, dicimuſque homo eſt animal, brutum eſt animal, in quibus propoſitionibus animal prædicatur de homine & bruto: hac particula primò diſtinguitur genus à differentia, quæ quamuis eſſentialiter prædicetur de eo cuius eſt differentia, quoniam ad eius eſſentiam pertinet, nō tamen ſimpliciter in quid, ſed in quale quid, ſeu per modum formæ & qualitatis generi aduenientis, & illud ad ſpeciem quam eſſentialiter conſtituit, contrahentis, v. g. licet rationale prædicetur eſſentialiter de homine, quia ad eius eſſentiam ſpectat, non tamen ſimpliciter in quid, ſed in quale quid, ſeu per modum formæ & qualitatis animali aduenientis, & ipſum ad hominem quem eſſentialiter conſtituit: contrahentis. Diſtinguitur præterea eadem particula genus ab accidente ſiue proprio ſiue communi, quia ſemper accidens ſiue proprium ſiue commune, prædicatur in quale, vt in propriis locis docebimus.

Occurres: accidens etiam prædicatur in quid, vt quid ſit linea, eſt quantitas, quid ſit color, eſt qualitas, quid Logica, eſt ſcientia: ergo genus non diſtinguitur ab accidente, in eo quod prædicatur.

Vt ſuprà diſtinguēdum eſt antecedēs,

Digitized by Google

accidens prædicatur in quid, de inferioribus accidentibus, vt quantitas de quantitatibus qualitas de qualitatibus concedo, quo ſenſu non diſtinguitur à genere aut ſpecie, ſed eſt genus vel ſpecies; genus vt color reſpectu omnium ſpecierum coloris, albedinis, nigredinis, & aliarum: vel ſpecies, vt albedo reſpectu huius, aut illius, numero albedinis: de ſubiectis verò, & ſubſtantiis nego: neque enim quærenti quid ſit aliqua ſubſtantia, v. g. quid ſit homo, rectè per aliquod accidens reſponderi poteſt, homo eſt albus, niger, doctus, ſed tantùm ſi quæratur qualis ſit.

Præterea contra hanc generis definitionem obiicies genus ex ſe diſtinguitur à ſpeciebus, vt animal ab homine, & bruto: ergo de ſpeciebus non videtur poſſe prædicari, quia nihil de alió prædicari poteſt niſi ſit idem cum eo.

Neganda eſt conſeq. Vt enim aliquid de alio prædicetur, ſatis eſt quod cum eo coniungatur, tametſi ab eo ex ſua natura diſtinguatur, licet enim album ex natura rei ſit à pariete diſtinctum, tamen propter coniunctionem quam cum eo habet, non deſinit de illo prædicari, rectaque eſt iſta propoſitio, *paries eſt albus*. Pari modo licet omne genus ex natura rei diſtinguatur à ſpecie, v. g. animal ab homine, quia tamen cum ea realiter coniungitur, poterit optimè de illa prędicari, formarique poterit iſta propoſitio, v. g. *homo eſt animal*,

Rogabis an quemadmodum dicimus animal prædicari de homine, ipſa quoque animalitas poſſit de humanitate prædicari, dicereque liceat, *humanitas eſt animalitas*, ſicut homo eſt animal?

Reſpondeo nagatiuè, ratio eſt, quia in hac propoſitione, *homo eſt animal*, animal ſumitur tanquam totum confusè, ſaltem hominem & brutum continens, vt ſtatim docebimus, proindéque de homine prædicari poteſt, quia totum prædicari de ſuis partibus ſubiectiuis nihil vetat; in hac verò propoſitione, humanitas eſt animalitas, animalitas non poteſt ſumi niſi vt pars humanitatis, atque adeo de illa non poteſt prędicari, ſaltem in recto, ſeu nominatiuo caſu, quia regula eſt philoſophica, partem vt pars eſt, de toto non poſſe prædicari in recto, & nominatiuo caſu, ſed tantùm in obliquis caſibus, non enim rectè dicimus, domus eſt fundamentũ, ſed domus eſt ex fundamento: ſic etiã non rectè dicitur humanitas eſt animalitas, ſed ex animalitate, vel conſtat animalitate.

Denique contra eandem definitionẽ obiicies, entia connotatiua non poſſunt vnica definitione definiri; ens autem connotatiuum dico quod ſignificat aliquam formam connotando ſubiectum cui ineſt, vt albedo nomine albi connotatiui ſignificatur tamquam forma, & connotatur paries tanquam ſubiectum, cui ipſa inhæret; atqui genus eſt ens connotatiuum, ſignificat enim rationem eſſentialem generis, quam vocant genereitatem, tanquam formam, & connotat naturam ipſam quæ dicitur genus, puta naturam animalis, ergo genus non poteſt definiri vnica definitione. Maior oſtenditur: Quod poteſt definiri vnica definitione, debet habere vnicam eſſentiam: atqui entia connotatiua non dicunt vnicam eſſentiam ſed duplicem, vt album albedinem, & ſubiectum, puta parietem cui ineſt: ergo entia connotatiua nequeunt vnica definitione definiri.

Reſpondeo diſting. ma. Ens connotatiuum nequit definiri vnica definitione, quæ vtramque partem diſtinctè explicet, concedo: vnica verò definitione, quæ ſolùm vnam partem diſtinctè

aperiat alteram connotando, nego: Etenim licet album ſit ens connotatiuum non deſinit tamen hac vnica definitione definiri, *Album eſt viſus diſgregatiuũ*, non quidem vt ea definitione vtraque pars, nempè albedo & ſubiectum, v. g. paries diſtinctè explicetur, quia diſgregare viſum non conuenit parieti vt paries eſt, ſed vt ipſa definitione altera tantum pars ſcilicet albedo aperiatur, connotando ſimul ſubiectum ſcilicet parietem, cui talis albedo ineſt: pari modo cùm genus definitur vniuerſale aptum dici de multis, &c. non exprimitur vtraque pars eius, nimirum genereitas & natura quæ dicitur genus, v. g. natura animalis, eius enim definitio non eſt vniuerſale aptum ineſſe multis, ſed viuens ſenſibile: verum explicatur tantùm ipſa genereitas, ſeu eſſentialis ratio generis connotans naturam puta naturam animalis, cui ineſt, & quam nominat genus.

Ex quo intelligit definitum quod, ſeu quod hac definitione definitur, non eſſe naturam generis ſecundùm ſe ſumptam, ſed ſolùm prout genus eſt.

Confirmatur, ſecundùm id genus definitur hac definitione, in quo omnes naturę genericæ conueniunt: atqui non omnes naturæ genericæ in natura & eſſentia conueniunt, cùm ſint diuerſæ omnino naturæ, *vt animal, arbor, quantitas, quantitas, &c.* ſed in ipſa genereitate, quòd ſcilicet ſint genera: ergo genus hac definitione non definitur ſecundùm ſuam naturam, ſed tantùm quatenus eſt genus, adeò vt materiale ibi finitum, ſeu quod definitur, ſint ipſę naturæ genericæ: formale verò, ſiue quod diſtinctè exprimitur, ipſa genereitas, quæ naturę genericæ, verbi gratia, naturę animalis ineſſe cõnotatur.

Porró diximus priorem illam generis definitionem à Porphyrio aſſignatam eſſe tantùm accidentariam non eſſentialem, quia traditur tantùm per aptitudinem prædicandi de multis, quæ non eſt eſſentialis generi, ſed tantùm proprietas prẹſupponens eſſentialem eius potentiam ad exiſtendum in multis, vt de vniuerſali in communi dictũ eſt: poſteriorem verò illam quæ traditur per aptitudinem exiſtendi in multis ſpecie differentibus, eſſe eſſentialem, quia totam explicat generis eſſentiam, & per eſſentiales eius gradus traditur, quod tantùm ad definitionem eſſentialem deſiderari poteſt: ſiue interim gradus illi eſſentiales ſint genus, & differentia, vt in ſpeciebus alicuius generis, verbi gratia in homine cùm definitur *animal rationale*, ſiue non ſint, vt in iis quæ nullum genus ſupra ſe agnoſcunt, vt in ſubſtantia cõmuniter ſumpta prout ſubſtantiam creatam, & increatam complectitur, quatenus definitur, *ens per ſe ſubſiſtens*.

Cæterum in hac poſteriori, & eſſentiali generis definitione, dicimus genus eſſe partem eſſentialem, materiæ reſpondentem: ſicut è contra dicunt differentiam eſſe partem eſſentialem formæ reſpondẽtem; Quodquomodo cum veritate conſentiat, ſequenti articulo ſtatuendum eſt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum propriè Genus dicatur reſpondere materiæ, differentia formæ.

Reſpondeo genus materiæ, & differentiam formę reſpõdere non idẽtitate naturæ, quaſi genus idem ſit ac materia, & differentia idem ac forma: ſed proportione; & ſimilitudine, quia genus in multis materiam imitatur, & differentia formam.

Prior pars reſponſionis oſtenditur imò in genere & differentia ſimul: multi conſtant genere & differentia, vt Angeli ex gradu ſubſtantię tanquam

Digitized by Google

genere, & ex gradu ſpiritali tanquam differentia, & tamen non ſunt ex materia & forma compoſiti, vt omnes cognoſcunt: ergo genus, & differentia non ſunt idem ac materia & forma.

Secundò, genus & differentia, verbi gratia, animal & rationale prædicantur in recto & nominatiuo caſu de iis quibus conueniunt, verbi gratia de homine, quia iſtæ ſunt optimę propoſitiones, *homo eſt animal*, *homo eſt rationalis*, non item materia de forma, quia è contra falſæ ſunt iſtæ propoſitiones, *homo eſt materia, homo eſt forma*, ſcilicet anima rationalis ergo genus & differentia non ſunt idem ac materia & forma.

Tertiò, ſpeciatim quod genus non eſt materia, probatur, quia in omnibus rebus corporeis ſaltem ſublunaribus, id eſt, orbe Lunæ comprehenſis, eadem eſt ſpecie & eſſentialiter materia ex doctrina Phyſicorum, cùm tamen in iis diuerſiſſima ſint genera, nimirum genera lapidum, metallorum, arborum, animalium, &c.

Pari facilitate ſpeciatim probaueris differentiam non eſſe formam, quia ſcilicet per differentias res penitus differunt, vt homo & brutum per rationale, & irrationale: At verò per aliquos formæ gradus conuenire queunt, vt homo cum plantis per gradum vegetatiuum, & cum brutis animantibus per gradum ſenſitiuum, qui vterque gradus & vegetatiuus, & ſenſitiuus in anima rationali includitur.

Poſterior verò pars reſponſionis, ſcilicet genus, proportione & ſimilitudine reſpondere materiæ, differentiam formæ multis conuenientiis demonſtratur. Nam primò quod ſpectat ad genus, quemadmodum materia de ſe eſt indifferens ad varias formas ſuſcipiendas, vt materia lapidis ad ſuſcipiendā formam ignis, equi, hominis, alteriuſue rei, ſic etiam genus eſt indifferens ad multas ſpecies, verbi gratia, animal ad omnes ſpecies animalis.

Item ſicut materia eſt prior ordine naturæ ipſo compoſito, verbi gratia, materia ignis, ipſo igne, quæ eſt illius pars, omnis autem pars naturæ ordine prior eſt toto, ita etiam genus eſt prius ipſis ſpeciebus, verbi gratia, animal ipſo homine & bruto.

Quòd verò ad differentiam attinet, ipſa in eo imitatur formam, quod ſicut forma determinat materiam ad aliquod certum naturale compoſitum: verbi gratia, ignis, eius materiam determinat ad ipſum ignem componendum, & non lapidem: ita quoque differentia determinat genus ad aliquam ſpeciem: v. g. rationale determinat ad ſpeciem hominis.

Item quemadmodum forma eſt poſterior materia quæ ei aduenit, ita & differentia eſt poſterior genere, quia pariter ei intelligitur aduenire vt rationale animali.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vnde deſumantur genus & differentia.

VT hoc faciliùs ſtatuatur, notandum eſt in quolibet compoſito aliquid reperiri per quod conuenit cum aliis, & aliquid per quod ab iiſdem ſecernitur: verbi gratia, in homine hos gradus reperiri, in quibus cum cæteris animantibus conuenit, *vt quod ſit ens, ſubſtantia, corpus viuens, animal*: aliud verò eſſe per quem ab iiſdem brutis animantibus ſeiungitur, vt quod ſit rationalis: idemque in aliis compoſitis naturalibus poteſt deprehendi: hoc poſito, ad quæſtionem.

Reſpondeo, ab eo quod commune eſt genus eſſe ſumendum: differentiam verò ab eo quod proprium & peculiare eſt.

Ratio eſt clara, per ſe genus res inter

ↄnueniunt: & per differentias di-guntur: ergo ab eo optimè deſu-ur genus quod eſt commune, ab eo ò differentia quod peculiare eſt;hinc n ex dictis homo conueniat cum itis, gradibus *entis, ſubſtantiæ, corporis, ientis, & ſentientis*, ab iis genus, nimi-m animal, deſumendum eſt: cum verò r hunc peculiarem gradum ratioci-ındi abiiſdem brutis ſegregetur, ab illo :adu petenda eſt ipſius hominis diffe-:ntia, nempe rationalitas, atque idip-ım in aliis rebus pari diligentia eſt ob-eruandum.

QVÆSTIO QVARTA.
De affectionibus Generis.
ARTICVLVS PRIMVS.
Quomodo genus contineat ſuas ſpecies, & differentias.

NOtandum eſt primò aliud eſſe continere ſub ſe, aliud in ſeipſo continere: continere enim ſub ſe nihil aliud eſt, quàm continere ea quæ ſubſtituuntur & collocantur inferiùs, quo modo homo cõtinet ſingulares homines, quia ſub ipſo conſtituuntur: continere verò in ſe, eſt in ſe ipſo tenere illud quod dicitur continere, ſiue eſſentialiter, ſicut homo continet in ſe animal, & rationale; ſiue tantùm accidentariò, quo pacto crumena dicitur in ſe argentum continere.

Notandum ſecundò aliquid poſſe aliud continere duobus modis; primò, actu quo pacto homo ſupradictus continet animal, & rationale, quia nimirum abſque illis nullatenus conſiſtere poteſt: ſecundò, poteſtate, quomodo ferrum continet calorem antequam incaleſcat.

Notandum tertiò, & poſtremò actu continere, dupliciter accipi, vel diſtinctè vel confusè, diſtinctè, cum nihil eorum latet quæ continentur, quo ſenſu homo continet animal, & rationale, quia diſtinctè cognoſcimus vtrumque actu eſſe in ipſius hominis eſſentia: confusè verò cùm illum determinatè non innoteſcit quod continetur, quomodò album continet omnia quæ albedine afficiuntur, vt ſunt paries, cygnus, &c. quia nomine albi nullum determinatè concipimus. His poſitis, ſit

Prima propoſitio.

GEnus ſub ſe ſaltem continet ſuas ſpecies, & differentias, v. g. animal hominem, & brutum, rationale, & irrationale.

Probatur, continere ſub ſe nihil eſt aliud quam ea continere quæ inferius conſtituuntur: atqui ſpecies, & differentiæ collocantur ſub ipſo genere, verbi gratia, homo, & brutum, rationale, & irrationale ſub animali: ergo genus continet ſub ſe ſuas ſpecies & differentias.

Secunda propoſitio.

GEnus non includit in ſe eſſentialiter ſuas ſpecies, & differentias.

Probatur, id tantùm genus in ſe eſſentialiter includit, quod eſt de ſua eſſentia: atqui neque ſpecies, neque differentia, ſunt de eſſentia generis; v. g. homo, & brutum, rationale, & irrationale, de eſſentia animalis; ergo genus in ſe non continet ſuas ſpecies, & differentias: minor probatur: id tantùm eſt de eſſentia generis, v. g. animalis, quod omnibus eius ſpeciebus conuenit, homini ſcilicet, & bruto, nam ex dictis ſupra, ab eo quòd eſt commune in ſpeciebus genus deſumitur: atqui ſpecies, & differentiæ generis, puta animalis, nimirum homo brutum, rationale, & irrationale, ſunt res ſingulis ſpeciebus communes, homini videlicet, & bruto, quia homo verbi gratia non eſt ſimul homo, & brutum, rationalis, & irrationalis: ergo ſpecies, & differentia non

Digitized by Google

ſunt de eſſentia generis.

Penè ſimilis eſt illa ratio quam alij ſic proponunt, ſi genus in ſe actu eſſentialiter includeret ſuas ſpecies, & differentias, v. g. animal includere hominem & brutum, rationale, irrationale, oporteret ipſum genus eſſe ſpecies, & differentias v. g. hominem eſſe animal, & brutum, rationale, & irrationale: Atqui hoc dici non poteſt, tum quia aut homo non eſſet animal, aut ſimul eſſet homo, & brutum, rationalis, & irrationalis, quod ſupremum, abſurdum eſt: tum etiã quia genus puta animal, in ſuas ſpecies in hominem, & brutum diuidi non poſſet, quia idem penitus eſſet cum ipſis ſpeciebus; nihil autem in ſe ipſum diuiditur: ergo genus in ſe eſſentialiter non continet ſuas ſpecies, & differentias.

Tertia propoſitio.

GEnus connotat actu ſuas ſpecies. & differentias, v. g. animal connotat hominem, & brutum, rationale, & irrationale.

Probatur: animal verbi gratia (& idem de quolibet alio genere dicendũ) non dicit ſolam animalitatem, ſed prætereà connotat actu id quod ipſam habet animalitatem: Atqui ſpeciebus ſunt id quod habet animalitatem, nimirum homo, & brutum: ergo animal v. g. connotat actu ſuas ſpecies, & differentias hominem, & brutum, rationale, & irrationale.

Confirmatur ex quarti Phyſicorum capite tertio, homo continetur in animali, & omnino ſpecies in genere, ergo, cùm id non poſſit intelligi de continẽtia eſſentiali ex præcedenti propoſitione, neceſſe eſt vt de cõtinẽtia per cõnotationem explicetur, ſicut paries dicitur in albo contineri quia ab eo connotatur.

De differentiis ſeptimi Metaphyſicorum capite quarto, vbi habet multas in genere latere æquiuocationes, id eſt, differentias, vt communiter explicatur, dicit quidem latere quia in ipſo genere non continentur, ſed tantùm confuſè connotantur, vt ſtatim patebit.

Poſtrema propoſitio.

GEnus non cõnotat diſtinctè, & explicitè ſuas ſpecies, & differentias, ſed tantùm confuſè, v. g. animal confuſè tantùm connotat hominem, & brutum, rationale, & irrationale.

Probatur, cùm dico animal ſolùm intelligo habens animalitatem, quodcunque tandem illud ſit, ſiue homo, ſiue brutũ, ſiue rationale, ſiue irrationale: ergo genus, puta animal non connotat actu diſtinctè ſuas ſpecies, & differentias, ſed confuſè tantùm; vnde genere, & ſpecie contraria planè ratio eſt, quia ſpecies diſtinctè dicit genus: v. g. homo diſtinctè dicit animal: ſed non è contra genus diſtinctè dicit ſpecies, ſed confuſè tantùm eas cõnotat modo iam explicato.

ARTICVLVS SECVNDVS

Quomodo genus prædicetur de ſuis differentiis verbi gratia animal de rationali & irrationali.

NOtandum eſt, varias eſſe prædicationum ſpecies. Prima eſt directa, quæ fit in recto ſeu nominatiuo caſu, vt *homo eſt animal.*

Secunda eſt indirecta, quæ fit in obliquo caſu, vt *animal eſt hominis, homo eſt ex anima.*

Rurſus directa prædicatio triplex. Prima, *cum attributum eſt de eſſentia ſubiecti,* vt homo eſt animal. Secunda, *cùm attributum eſt tantum proprietas ſubiecti*, vt homo eſt riſibilis. Tertia denique *cùm attributum eſt aliquod accidens commune reſpectu ſubiecti*, vt homo eſt albus.

His omnibus prædicationem ſpeciebus additur, *identica*, ſeu (vt alii lo-

Digitized by Google

quuntur) *materialis* quæ tunc fieri dicitur, cùm eorum quę re ipſa inter ſe coniunguntur, vnum de altero prędicatur, quamquam à parte rei attributum non ſit de eſſentia ſubiecti vt *actio eſt paſſio*: nam neque actio eſt eſſentia paſſionis, nec è contra; tamen quia ſunt vnum realiter, & reipſa inter ſe coniunguntur, de ſe mutuò prædicari non deſinunt. His propoſitis ſit.

Prima propoſitio.

PRædicatio generis de differentiis, v. g. animalis de rationali, & irrationali, non eſt eſſentialis.

Probatur: Si prædicatio animalis, v. g. de rationali (idem de quolibet alio genere reſpectu ſuarum differétiarum dicendum eſt) eſſet eſſentialis, animal eſſet de eſſentia rationalis: At hoc dici non poteſt: tum quia bis animal in homine reperiretur, ſemel quatenus homo eſſet animal, & iterum quatenus eſſet rationalis: tum quia homo per ea quæ ſunt eſſentialia rationali, diſtinguitur eſſentialiter à brutis, cùm tamen per animal ab ipſis non diſtinguatur, ſed potiùs cum illis optimè conueniat: ergo prædicatio animalis de rationali v. g. non eſt eſſentialis.

Occurres; hæc prædicatio generis de differétia, puta animalis de rationali non eſt accidentaria, quia genus v. g. animal non eſt accidens differentiæ puta rationis, ergo debet eſſe eſſentialis.

Neganda eſt conſequentia, nam præter accidentariam prædicationem, in qua attributum eſt accidens ſubiecto, & eſſentię, in qua attributum eſt de eſſentia ſubiecti, datur *identica, & eſſentialis*, quando attributum realiter coniungitur cum ſubiecto, licet non ſit de eius eſſentia, qualem eſſe prędicationem generis de differentia, ſtatim trademus: quanquam hęc prædicatio generis de differentia poſſit dici accidentalis, genus accidens differentiæ, ſumendo accidens vt communiter accipitur, latè, pro eo omni, quod non eſt de alterius rei eſſentia; reuera enim genus non eſt de eſſentia differentiæ, v. g. animal de eſſentia rationalis, vt probatum eſt.

Secunda propoſitio.

GEnus prædicatur prædicatione identica, & materiali, de differentiis, v. g animal de rationali, & irrationali. Probatur ex dictis: prædicatio identica, & materialis eſt, cum duorũ, quæ ſunt realiter inter ſe coniuncta, vnũ de altero prædicatur, licet attributum non ſit de eſſentia ſubiecti: atqui talis eſt prædicatio generis de differentiis, v. g. animalis de rationali: ſi quidem hæc ſunt realiter inter ſe coniuncta, nec tamen animal eſt de eſſentia rationalis ex ſupra dictis, ergo prædicatio generis de differentiis, v. g. animalis de animali eſt *identica, & materialis.*

ARTICVLVS TERTIVS. ET POSTREMVS.

De relatione generis ad ſpecies, & indiuidua.

CErtiſſimum eſt genus referri ad ſpecies, & indiuidua, cùm definiatur Vniuerſale aptum ad exiſtendum in illis, quam quidem aptitudinem neceſſario, conſequitur relatio; ſed tantum difficultas eſt, vtrum illa vnica ſit relatio, vel duplex, quatenus ad ſpecies, & indiuidua genus refertur, ſiquidem aliis duplex videtur, vna qua referatur ad ſpecies, altera qua referatur ad indiuidua, ita vt genus in ipſa relatione ad indiuidua non habeat rationem generis ſed ſpeciei, v. g. animal rationale ad Petrum, & Paulum, non habeat rationem animalis ſed hominis: aliis vero vnica iudicatur hæc relatio, qua genus immediatè

Digitized by Google

referatur ad ſpecies; & mediantibus ſpeciebus, ad indiuidua, hac de re vt conſtet nonnulla breuiter ex fuſiori diſputatione de relatione hîc ſumenda ſunt.

Notandum itaque primam relationẽ nihil aliud eſſe, quàm reſpectum vnius ad alterum, vt paternitas eſt reſpectus patris ad filium, & filiatio reſpectus filij ad patrem.

Notandum ſecundo ea quæ ad ſe mutuò referuntur vt ſunt pater, & filius, *correlata* nuncupari.

Notandum tertio relatum (quod alio nomine dicitur terminus relationis) duplex eſſe, alterum proximum, & immediatum, alterum remotum, & mediatum.

Terminus proximus, & immediatus relationis eſt ille, qui immediatè, hoc eſt nullo alio intermedio terminat relationem. vt actio videndi terminat relationem viſiuę facultatis.

Remotus verò, & mediatus, qui non niſi alterius interuentu terminat relationem, vt viſibilis mediante viſione terminat relationem facultatis videndi.

Notandum quartò, & poſtremò; relatum illud eſſe adæquatum quod ſcilicet adæquatè terminat relationem, vt eſt filius, reſpectu patris, aliud inadæquatum, quod eſt tantum pars adæquati termini relationis, nec eam adæquatè terminat, vt actus videndi, reſpectu viſiuæ facultatis, quia hęc adæquatè tãtum refertur ad actum videndi, & obiectum ſimul, ſcilicet viſibile, ad actum verò non niſi tanquam ad partem totius termini ſeu relati. Quibus ita notatis, ſit

Prima propoſitio.

Genus vnica relatione refertur ad ſpecies, & indiuidua.

Probatur: vnica tantùm eſt generis, v. g. animalis aptitudo ad exiſtendum in multis ſpeciebus, & ſpecierum indiuiduis, puta in homine, & bruto, ſingulisque hominibus, & brutis; alioquin duplex eſſet in genere vniuerſalitas: ergo vnica tantùm erit generis relatio ad ſpecies, & indiuidua.

Ex quo facilè infertur: ſpecies, & indiuidua ſimul eſſe adæquatum generis correlatum, ſpecies verò ſolas, aut ſola indiuidua eſſe tantum inadæquatum, quia cùm vnica ſit illa relatio generis ad ſpecies, & indiuidua, adæquatè non poteſt terminari, niſi ſimul ad ſpecies, & indiuidua, & ad ſolas ſpecies, vel ſola indiuidua non niſi inadæquatè.

Obiicies, adæquatè genus prædicatur de ſolis ſpecieb. non enim aliter definitur quàm quod prædicatur de multis ſpecie differentib. vt patet ex prædictis: ergo generis relatio adæquatè terminatur ad ſpecies.

Diſtinguendum eſt antecedens. genus adæquatè prædicatur de ſolis ſpeciebus. vt implicitè dicunt indiuidua, putà homo ſingulos homines, & brutum, ſingula bruta, concedo, quo ſenſu intelligenda eſt generis definitio: quatenus verò ſpecies ſeparantur ab indiuiduis, & illa non dicunt implicitè, nego; reuecra enim cùm definimus genus, quod aptum eſt prædicari de multis ſpeciebus, ſub ipſis ſpeciebus comprehendimus etiam indiuidua, de quibus genus, ipſis ſpeciebus interiectis, prædicatur.

Secunda propoſitio.

Species in relatione generis eſt immediatum correlatum ſeu terminus immediatus, indiuidua verò mediatum atque remotum.

Probatur: illud eſt proximum, & immediatum generis correlatum, ad quod genus immediatè refertur, remotum verò, & mediatum, ad quod non niſi alio intermedio refertur, vt patet ex dictis, atqui genus ſine vllo intermedio ad ſpeciem

Digitized by Google

ad ſpeciem refertur, ad indiuidua verò non ſit intermediâ ſpecie : ergo immediatum generis correlatum eſt ſpecies, mediatum verò indiuiduum : minor oſtenditur. Ad id immediatè, vel mediatè genus refertur, de quo immediatè, vel mediatè prædicatur, & vt ex ſe intelligitur : atqui genus immediatè de ſpeciebus, v. g. animal de homine, & bruto, mediantibus verò ſpeciebus de indiuiduis, puta de Petro, & Bucephalo prædicatur : ergo genus immediatè ſeu tanquam ad immediatum correlatum refertur ad ſpecies, ad indiuidua verò tanquam ad mediatum atque remotum.

Poſtrema propoſitio.

QVando genus ad indiuidua refertur, non habet rationem ſpeciei. Probatur : Species, vt ſpecies immediatè refertur ad indiuidua, v g. homo ad ſingulares homines, genus verò, v. g. animal, non niſi intermedia ſpecie, ex prædictis : ergo quando genus refertur ad indiuidua non habet rationem ſpeciei.

Confirmatur : Species refertur tantùm ad ſua indiuidua, non ad indiuidua multarum ſpecierum: atqui genus verbi gratia, animal, non modò refertur ad indiuidua vnius ſpeciei, ſed ad indiuiduum omnium ſuarum ſpecierum, hominis ſcilicet, & bruti : ergo cùm genus ad indiuidua refertur, non habet rationem ſpeciei. Hæc de Genere.

SECTIO SECVNDA.

De Specie.

De nomine, & varia ſpeciei acceptione.

SPecies ſumitur primò apud Porphyrium, capite de ſpecie, *pro pulchritudine*, quo ſenſu dicit primam ſpeciem dignam eſſe imperio, id eſt homines apta membrorum proportione, & ſumma corporis venuſtate prędictos, dignos eſſe imperio, eodémque ſenſu de Chriſto Domino cecinit regius Vates, *ſpecioſus forma præ filijs hominum*, id eſt, pulcher.

Secundò accipitur Species pro *ſimulachro, & imagine*, quo ſenſu dicimus artichitectum habere ſpeciem domus in mente, id eſt *imaginem* ſeu *ideam*.

Tertiò pro aliqua *apparentia, & demonſtratione* rei, vt cùm dicimus aliquid eſſe bonum ſpecie tenus, id eſt apparenter bonum, iuſtum, &c.

Quartò ſumitur *pro eo quod generi ſubiicitur*, de quo genus prædicatur in quæſtione quid eſt, vt *homo* qui animal ſubiicitur, & de quo animal in quæſtione quid eſt, prædicatur.

Poſtremò accipitur Species, vt eſt ſecundum vniuerſale, *pro eo quod de multis ſolo numero diſtinctis prædicatur in quæſtione quid eſt*, vt homo Petro, & Paulo, cùm quid ſint inquiritur.

QVÆSTIO SECVNDA.

De exiſtentia Speciei.

NOtandum hîc eſt ex Porphyrio capite de ſpecie, duplicem eſſe ſpeciem, interiectam, & infimam, vel generaliùs loquendo, in ſerie prędicamétali, & categorica hæc tria requiriri, genus ſummum, genus interiectum, vel ſpeciem interiectam, & ſpeciem infimam, ſeu ſpecialiſſimam.

Generis ſummi duplicem tradit definitionem.

Prior eſt, *Genus ſummum eſt illud, quod ita genus eſt, vt ſpecies, eſſe non poſſit.*

Poſterior, *Genus ſummum dicitur : quod nullum ſupra ſe genus agnoſcit*, quæ definitio eſt probatio prioris: nam quia ſummum genus nullum habet ſupra ſe genus, qui ſubiiciatur tanquam ſpecies hinc fit vt nunquam poſſit eſſe ſpecies:

Digitized by Google

de genere autem infimo poſteà dicemus.

Speciei verò infimæ ſeu ſpecialiſſimæ triplicem aſſignat definitionem.

Prima eſt, ſpecies infima ita eſt ſpecies, vt nunquam poſſit eſſe genus, vt homo: ſiue enim cum ſuperioribus, ſiue cum inferioribus conferatur, ſemper eſt ſpecies. & nunquam genus: ſi cũ ſuperioribus, vt cum animali, eſt ſpecies, quia ei, tanquam generi immediatè ſubiicitur: ſi cum inferioribus, eſt pariter ſpecies, quia nullas ſub ſe ſpecies continet in quas diuidatur(& eſt ſecunda definitio ſpecifica à Porphyrio rradita) ſed immediatè diuiditur in indiuidua, & de illis prędicatur in quid: vt pote homo de Socrate; Ariſtotele aliiſque ſingularibus hominibus &eſt poſtrema ipſius ſpeciei infimæ definitio quam tradit Porphyrius.

Quæcunque autem inter genus ſummum, & ſpeciem infimam interiiciuntur, illa vocat genera interiecta, ſeu ſpecies interiectas, docetque ita ſe habere, vt ſi cum ſuperioribus conferantur, ſint ſpecies; genera verò reſpectu inferiorum, vt animal, quod quia interiicitur inter ens creatum completũ quod eſt ſummum genus, & hominem, genus interiectum vel ſpecies interiectas, & eſt ſpecies reſpectu viuentis ſuperioris, quia ei tanquam generi ſub iicitur: reſpectu verò inferiorum hominis, & bruti eſt genus, quia de illis, vt ſpecie differentibus in quid prædicatur ex dictis.

Porrò cùm hîc quærimus exiſtentiam ſpeciei, non loquimur de ſpecie interiecta, quia cum illa illa comparata cum inferioribus. ſit genus, vt dictum eſt, eiusexiſtentia ſectione ſuperiori confirmata fuit, ſed tantum loquimur de ſpecie infima an detur, reſpondemuſque affirmatiuè, reuera enim dantur equus leo, homo, quæ ſunt ſpecies infimæ; confirmatur: ſpecies infima eſt illa, quæ tantũ prędicatur de multis numero diſtinctis non autem ſpecie, ſed leo, equus, homo, &c. prædicantur tantum de multis ſolo numero diſtinctis, leo de multis leonibus, equus de multis equis, homo de multis hominibus, non autem ſpecie, quia non ſunt variæ leonis, equi, aut hominis ſpecies, ergo leo, equus, homo ſunt ſpecies infimæ.

Obiicies ſpeciatim de homine; homo poteſt prędicari de multis ſpecie differentibus; ergo non benè adducitur in exemplum ſpeciei infimæ. Antecedens probatur, poſſet fieri, vt duę animæ rationales informarent diuerſas ſpecie materias (vt ex multorum ſententia ſunt cæleſtis, & ſublunaris) & ſic conſtituerent hominesſpecie diuerſos, quia ſcilicet eſſentialiter ratione eſſentialis ſibi materiæ, & non tantum ratione differentiæ ſingulari, differrent, ergo tunc homo illis communis, prędicaretur de multis ſpecie differentibus.

Reſpondeo, concedo totum argumentum, facta illa hypotheſi, quòd duæ illę animæ rationales diuerſas ſpecie materias informarent: cum enim hominem in exemplum ſpeciei infimę adduximus ſumpſimus illum prout eſt à parte rei, & ſub ſe continet homines, iiſdem ſpecie animabus, & iiſdem ſpecie materiis conſtantes: quo ſenſu illi homines non differunt ſpecie, ſed tantum numero, tanquam indiuidua ipſius ſpeciei hominis, quod ſufficit ad noſtrum inſtitutum quod eſt ſpeciei infimæ.

Rurſus obiicies, quemadmodum ſub bruto ſeu animali irrationali variæ cõſtituuntur ſpecies, ita etiam ſub homine variæ ſpecies poſſunt collocari: ergo homo non eſt potius infima ſpecies quàm brutum, brutum tamen non eſt noſtro, & omnium conſenſu, ergo nec

Digitized by Google

homo.

Reſpondeo negando comparationem in antecedenti poſitam, ratio clara eſt, vna tantum eſt linea qua ſcopus directè attingitur, vna via, qua Athenis Thebas, & Thebis Athenas rectè itur: at multiplex linea, qua à ſcopo receditur, variáque via, qua à Thebis Atheniſque diuertitur: ſic vna tantum erit via, & ratio eſſentialis, perueniendi ad rationem, ſeu ratiocinandi potentiam, omnibus hominibus conuenientem. Multiplex verò à ratione recedendi, quæ brutis competit animantibus: proindeque licet multiplex ſit brutorum ſpecies, quæ à ratiocinandi principio recedit, poterit tamen vna tantum eſſe hominum ratiocinandi facultate præditorum ſpecies.

Sed vltrà grauem difficultatem ingerit Diuus Hieronymus in vita Pauli Eremitæ, referens Diuum Antonium, monſtruoſum aliquem hominem vidiſſe, quem vix ſub humana ſpecie comprehenderet: elegantiſſima ſunt Diui Hieronymi verba, nec me ea retuliſſe, aut vos legiſſe pœnitebit: *Nec plura his, inquit, conſpicit hominem equo mixtum, cui opinio poëtarum hippocentauri vocabulum indidit, quo viſo ſalutari impreſſione ſigni frontem armant, & heus tu,* inquit, *quanam in parte hic ſeruus* Dei *habitat? At ille barbarum neſcio quid infrendens, & frangens potius verba quam proloquens, inter horrentia ora ſenis blandum quæſiuit alloquium, & dextra protenſione manus cupitum indicat iter, & ſic patentes campos volucri tranſmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit.*

Verùm nec ipſe Diuus Hieronymus eo loco dubij ſolutionem adfert, afferens, aut diabolum hoc monſtrum D. Antonio ad eum terrendum oſtentaſſe, aut in heremo monſtruoſis animalibus ordinariè referto illud fuiſſe progenitũ.

Sed auget difficultatem quod ipſe immediatè ſubiungit de Faunis, Satyris, & Incubis, nam, & eos homines aliquando videtur iudicare aliquando verò ab hominibus ſeparare. *Haud grandem homunculum videt* (ſunt D. Hieronymi verba) *aduncis naribus, fronte cornibus aſperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes deſinebat.* Homunculum vocat, & ideo hominem eſſe innuit; eundem verò deſcribendo, ab hominibus ſeparat, hominem ſignificat cùm ipſum Antonio interroganti, quis eſſet, reſpondentem introducit, *mortalis ego ſum, & vnus ex eremi accolis quos vario deluſa errore Gentilitas Faunos Satyroſque, & Incubos vocans colit, legatione fungor gregis mei. Precamur vt pro nobis communem Deum depreceris quem pro ſalute mundi veniſſe cognouimus, & in vniuerſam terram exiit ſonus eius.* Ab hominibus verò eundem Faunaum ſegregat, cùm ſic D. Antoniũ inducit loquentem, *Væ tibi Alexandria, quæ pro* Deo *potenta venerarís, væ tibi ciuitas meretrix in quam totius orbis dæmonia cõfluxere: quid nunc dictura est Beſtia Chriſtum loquitur, & tu pro* Deo *potenta veneraris!* Et nequis fabulam ſuſpicetur, hunc viuum hominem (ſic adhuc eum hominem appellat) toto orbe teſte ſub Conſtantino Imperatore Alexandriam perductum fuiſſe, & mortuum Antiochiam delatum, vt ab Imperatore videretur, aſſerit.

Sanè vt verum fatear, magna ex verbis Diui Hieronymmi oritur dubitandi occaſio, an monſtruoſus ille homo ſit verus homo, & verum indiuiduum humanæ naturæ, quod intenderat obiectio, vel brutum, vel quidpiam aliud. Vnum poſſum ad ſolutionem obiectionis addere, ſi verus ſit homo, ad ſpeciem hominis pertinere, differreque tantum ab aliis accidentariò: D. Hieronimum vocaſſe beſtiam propter externam illam

Digitized by Google

formam quæ beſtiarum formis magna ex parte ſimilis videbatur: nunquam autem demonſtrari, quod ſit homo alterius ſpeciei ab aliis hominibus.

QVÆSTIO TERTIA.

De eſſentia ſpeciei.

ARTICVLVS PRIMVS.

De definitionibus ſpeciei à Porphyrio per ſubiicibilitatem traditis.

SPeciem dupliciter conſiderauit Porphyrius: vel quatenus eſt ſubiicibilis generi vel, quatenus eſt prædicabilis de indiuiduis: ſuperiori complexus eſt cùm interiectam, quatenus ſuperiori generi ſubſternitur, vt animal viuēti, tum infimam, quatenus immediatè generi immediatè ſubeſt, vt homo animali.

Huius ſpeciei ſubiicibilis duplicem aſſignauit definitionem, priorem, vt *ſit id quod generi immediatè ſubiicitur*, vt pręfatus homo animali, poſteriorem, vt *ſit id de quo genus prædicatur in quid*, vt animal de homine.

Cenſentur autem legitimæ iſtæ definitiones, quòd reciprocentur cum definito, ſcilicet ſpecie, nullaque ſit ſpecies quæ non generi immediatè ſubiiciatur, & de qua genus in quid non prædicetur, nihilque ſit immediatè generi ſubiectum, & de quo genus in quid prædicetur: quòd ſpecies non ſit, vt intuenti patebit, quod tamen redolet legitimam definitionem.

Obiicies legitima definito debet dari per notiora definito: atqui definitiones ſpeciei à Porphyrio traditæ non ſunt eiuſmodi, quia traduntur per genus, quòd non eſt notius ſpecie, cùm etiam per ſpeciem definiatur, quòd de multis ſpeciebus pręedicatur: ergo hæ definitiones non ſunt legitimæ.

Diſtinguo maiorem, definitio tradi debet per notiora in rebus abſolutis, tranſeat, in relatiuis nego. Relatorum enim vnum per aliud, vel potiùs ad aliud definiri debet, *vt Pater per Filium, vel potius ad Filium*. Et è contra eſto vnū relatum non ſit altero notius: ideoque cùm ſpecies ſubiicibilis, & genus ſint correlata (ex dictis ſectionē ſuperiori) legitimè definita eſt ſpecies per genus vel potiùs ad geus, ſicut è contra genus per ſpeciem vel potiùs ad ſpeciem.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De altera ſpeciei definitione quæ traditur per reſpectum ad inferiora.

SPeciem cum inferioribus collatam lubet hoc modo definire. *Species eſt vniuerſale aptum ineſſe multis ſolo numero diſtinctis*. Vel, *ſpecies eſt vniuerſale aptum prædicari de multis ſolo numero diſtinctis in quæſtione quid eſt*, vt homo de Petro, & Paulo, cùm inquirimus quid ſint,

Ponitur primò, *vniuerſale aptum prædicari de multis*, in quo ſpecies cum genere, & aliis vniuerſalibus conuenit, & ab indiuiduo diſtinguitur, quod de vno tantum, ſcilicet de ſe ipſo prædicatur.

Additur (*ſolo numero diſtinctis*) ad differentia generis, quod de multis ſpecie differentibus prædicatur vti conſtat ex dictis.

Tandem ponitur, *in quæſtione quid eſt*, vt ſpecies diſcriminetur ab aliis vniuerſalibus, differentia, proprio, & accidente, quæ vel in quale quid, vt differentia, vel in quale ſimpliciter, vt proprium, & accidens prædicantur, vt liquet ex prædictis,

Obiicies, hæc definitio ſpeciei conuenit aliis à ſpecie, ſcilicet *puncto, materia, anima rationali, exiſtentia à quo res habet vt ſit actu*; *ſubſtantia*, quę confert ſubſtantiæ modum exiſtendi in ſe independenter à ſubiecto, *inhærentia*: quæ confert accidenti modum exiſtendi in ſubiecto, quæ quidem omnia ſpecies eſſe non poſſunt, cum non ſint entia completa, & in recto Categoriæ ordine

conſtituta, vt infra patebit: ergo hæc ſpeciei definitio non eſt legitima: Antecedens oſtenditur, *punctum* prædicatur in quid de multis punctis ſolo numero diſtinctis, *materia de variis materiis, anima rationalis de pluribus animabus rationalibus, exiſtentia de diſtinctis numero exiſtentiis, ſubſtantia de ſubſtantiis, inhærentia de inhærentiis*, & ſic de aliis: ergo allata ſpeciei definitio omnibus illis conuenit.

Reſponderi poteſt primò ad antecedens, definitionem ſpeciei conuenire *puncto materiæ, formæ*, & aliis ibi aſſignatis, non tamen tãquam diſtinctis à ſpecie, ſed tanquam ſpeciebus, non quidẽ completis, & in recto Categoriæ ordine conſtitutis, ſed incompletis, & imperfectis.

Aliter reſponderi poteſt negatione antecedentis, definitionem ſcilicet ſpeciei non conuenire puncto, materiæ, & aliis illi traditis, quia hęc omnia ſunt entia incompleta, cùm tamen hæc ſpeciei definitio intelligatur de ſpecie completa.

ARTICVLVS TERTIVS.

Per quid ſpecies conſtituantur ſecundum vniuerſale.

QVæſtio eſt vtrum ſpecies ſit ſecundum vniuerſale per reſpectum quem habet ad genus cui ſubiicitur, an verò per reſpectum quem habet ad indiuidua de quibus prædicatur: hæc quęſtio ſoluenda eſt duplici propoſitione.

Prima propoſitio.

SPecies in eſſe ſpeciei conſtituitur per reſpectum ad genus, & non reſpectũ ad indiuidua, de quibus immediatè prædicatur: tum quia ideo ſpecies dicitur, quòd ſplendorem & pulchritudinem generi conferat, vocaturque ſpecies generis, vt homo ſpecies animalis ideòque quatenus ipſum genus reſpicit & non indiuidua: tum quia cùm ſpecies interiectæ immediatè non referantur ad indiuidua, nec de illis prædicentur, non eſſent ſpecies, quod omnibus aduerſatur.

Secunda propoſitio.

SPecies conſtituitur in eſſe ſecundi vniuerſalis per reſpectum ad indiuidua de quibus prædicari apta eſt, non autem per reſpectum ad genus, cui ſubſternitur.

Probatur: per id ſpecies conſtituitur in eſſe ſecundi vniuerſalis, quod pertinet ad rationem vniuerſalis, & poteſt eſſe conſtitutiuum alicuius vniuerſalis: atqui ſolus reſpectus ſpeciei ad indiuidua ſeu inferiora poteſt pertinere ad rationem vniuerſalis, & conſtituere aliquod vniuerſale. Reſpectus verò eiuſdem ſpeciei ad genus ſeu ſuperius, eſt planè impertinens ad rationem vniuerſalis, nec vllum vniuerſale poteſt conſtituere, quia aliud vniuerſale non dicitur, quòd ad ſuperiora reuocetur, & ipſis ſubiiciatur, alioquin indiuiduum eſſet etiam vniuerſale, quia ſuperioribus ſubiicitur, ſed quod de multis prædicetur: ergo ſpecies non conſtituitur in eſſe ſecundi vniuerſalis per reſpectum ad ſuperiora, ſcilicet ad genus, cui ſubiicitur, ſed per reſpectum ad inferiora, ſeu indiuidua de quibus prædicatur.

Confirmatur, genus non conſtituitur in eſſe generis, vt alteri ſubiicitur, omnium conſenſu, ſed vt prędicatur de inferioribus ſpeciebus: ergo nec ſpecies erit vniuerſalis vt generi ſubſternitur ſeu per reſpectum ad genus, ſed vt prædicatur de indiuiduis, ſiue per reſpectũ ad indiuidua.

Obiicies contra vtramque propoſitionem: Species, quatenus ſpecies, eſt

Digitized by Google

vniuerſalis: ergo nihil poteſt conſtituere ſpeciem in eſſe ſpeciei quod illam non conſtituat in eſſe vniuerſalis, ergo ſi in eſſe ſpeciei conſtituatur, per reſpectum ad genus, cui immediatè ſubiicitur, eodem reſpectu conſtituetur in eſſe eſſentialis, quod pugnat cõtra poſteriorem propoſitionem: vel ſi è contrario in eſſe vniuerſalis conſtituatur per reſpectum ad indiuidua, eodem reſpectu conſtituitur in eſſe ſpeciei, quod priori propoſitioni aduerſatur: antecedens demonſtratur argumento à paritate deſumpto: genus quatenus genus, eſt vniuerſale: ergo ſpecies quatenus ſpecies, erit vniuerſalis: negandum abſolutè antecedens: quemadmodum enim licet medicus, qui medicus pingat, nõ tamen pingit vt medicus: ſic quamuis ſpecies, quæ ſpecies, ſeu res illa quæ vocatur ſpecies, v. g. homo, dici poſſit vniuerſalis, non tamen vt ſpecies, ſeu ſub ratione ſpeciei: quia vt ſpecies reſpicit ſuperiora, vt vniuerſalis verò debet inferiora reſpicere, vt in noſtris propoſitionibus probauimus.

Ad probationem antecedentis: nego paritatem generis & ſpeciei, nec ſine cauſa; cùm enim genus, vt genus, dicatur per ordinem ad inferiora, de quibus prædicatur, qui quidem ordo conſtituit vniuerſale, rectè genus quatenus genus, dicitur obtinere rationem vniuerſalis; cùm verò ſpecies non dicatur per ordinem ad inferiora, ſed ad genus ſuperius, ordo verò ille ex prædictis ſit impertinens ad vniuerſalitatem, non poteſt ſpecies, quatenus ſpecies, ſortiri rationem vniuerſalis.

QVÆSTIO POSTREMA.

De affectionibus ſpeciei.

Hic tãtum agimus de ſpecie infima, de illáque hanc primam affectionẽ exponimus, *An ſpecies infima ſub eodem genere conſtituta ſint inæqualis perfectionis.*

Reſpondeo affirmatiuè, & experiẽtia patet: ſic enim inter cælos vnum Empyreum, inter elementa ignem, inter metalla aurum, inter animalia hominem, inter colores albedinem, inter figuras circularem, & ſic de cæteris animaduertimus dignitate præſtare.

Altera ſpeciei affectio, num diuersâ relatione referatur ad genus & ad indiuidua: quod enim ad vtraque referatur articulo poſtremo quæſtionis ſuperioris declaratum eſt.

Negatiuam partem tuetur Caietanus capite de ſpecie.

Nos tamen cum cæteris Philoſophis affirmatiuam longè probabiliorem iudicamus, ſcilicet relationem ſpeciei ad genus eſſe omnino diſtinctam à relatione eiuſdem ſpeciei ad indiuidua.

Fauet ratio: ſpecies, vt refertur ad genus, habet rationem ſubiecti & inferioris, vt verò refertur ad indiuidua, prædicati & ſuperioris: Atqui relationes inferioris ad ſuperius, & è contra ſuperioris ad inferius debent eſſe diſtinctæ: ergo relationes ſpeciei ad genus & indiuidua debent neceſſariò eſſe diſtinctæ.

Sed maior harum relationum explicatio habebitur in ipſa peculiari diſputatione, quam infrà de relatione inſtituemus.

APPENDIX AD HANC SECTIONEM.

De Indiuiduo.

Cvm relata ſint ſimul cognitione, vnumque per aliud, vel potiùs ad aliud explicari debeat, verbi gratia, pater per filium, vel ad filium, & è cõtra; ſpecies autem, & indiuidua ſint correlata, quoniam ad ſe mutuò referuntur, vt ſatis intelligitur ex dictis, propterea non parum referre videtur

Digitized by Google

ad abſolutam ſpeciei explanationem paucula de eius correlato ſcilicet indiuiduo, pertractare, idque qua fieri poterit breuitate, plura in Metaphyſica explicaturi.

De nomine Indiuidui.

CAP. I.

INdiuiduum, vt patet ex vi ipſius nominis, ſignificat rem indiuiſibilem in multa inferiora, vt Socrates. Dixi, *in plura inferiora ſibi ſubiecta*, fieri enim poteſt vt aliquod indiuiduum diuidatur in partes eſſentiales, verbi gratia, Socrates in animam & corpus, itemque integrantes, vt idem Socrates in caput, brachia, & alias partes nec tamen propterea deſinet eſſe perfectum indiuiduum, quia non diuiditur in inferiora ſibi ſubiecta, de quibus in recto prædicari poſſit, ſed de vno, nimirum ſeipſo ſic prædicatur, vt Socrates eſt Socrates.

De exiſtentia Indiuidui.

CAP. II.

EXiſtentia indiuidui patet, tum experientia nulli non manifeſta, tum etiam variis eius diuiſionibus, quarum prima traditur in indiuiduum Phyſicum, & indiuiduum Logicum.

Indiuiduum Phyſicum eſt natura aliqua realis incommunicabilis pluribus inferioribus, vt Socrates.

Adhuc poſui *pluribus inferioribus*, propterea quod fieri poteſt, vt aliquod indiuiduum accidentale communicetur ſubiecto cui affixum eſt vt hæc ſciẽtia in particulari, intellectui, hæc albedo cygno, & ſic de cæteris, licet tamen maneat perfectum indiuiduum.

Indiuiduum verò Logicum eſt ipſa res ſingularis conſiderata ratione ſingularitatis, & indiuiduationis, in communi, ſeu quatenus poteſt prædicari de multis, vt de Petro, & Paulo, & aliis hoc modo, Petrus eſt indiuiduum, Paulus eſt indiuiduum, & ſic de aliis.

Secundò, diuiditur indiuiduum in ſubſtantiale, quod eſt ſubſtantia aliqua ſingularis, vt Petrus, & accidentale, quod eſt aliquod accidens particulare, vt hæc albedo, hæc ſcientia, &c.

Tertiò diuiditur in indiuiduum determinatum, demoſtratiuum, hypotheticum, & vagum.

Determinatum eſt, quod proprio nomine exprimitur, vt Petrus.

Demonſtratiuum quod non quidẽ proprio nomine, ſed loco proprii nominis per pro nomen demonſtratiuum ſignificatur, vt hic homo, hæc imago, hoc lignum. *Hypotheticum* quod facta hypotheſi deſignatur, ut cum Chriſtum Dominum ſignificaturi, illum vocamus beatiſſimæ Virginis filium: Tunc enim ſupponimus beatiſſimam Virginem hũc vnicum genuiſſe filium, ſcilicet Chriſtum Dominum.

Vagum denique, & *indeterminatum* eſt, quod quidem rem aliquam ſingularem ſed indeterminatim, & confuſè ſignificat, vt aliquis homo, aliquis equus, his enim loquendi formulis res aliqua ſingularis deſignatur; quænam verò determinatè illa ſit non ſignificatur.

De eſſentia Indiuidui.

CAP. III.

VAriæ proferuntur indiuidui definitiones.

Prima, vt ſit id quod immediatè ſpeciei ſubiicitur, vt Petrus homini.

Secunda deſcribitur, quod in plura inferiora ſibi ſubiecta diuidi non poteſt, vt primo capite oſtenſum eſt.

Poſtremò definitur id quod de vno poteſt prædicari, ſcilicet de ipſo, vt, Petrus eſt Petrus.

Vt autem intelligatur, quænam iſta ſit indiuidui prædicatio, notandum eſt prędicationem triplicem poſſe conſtitui,

Digitized by Google

Prima dicitur ordinata, in qua ſcilicet ſuperius de inferiori prædicatur, vt animal de homine, dicendo homo eſt animal.

Secunda eſt contra ordinem ſeu inordinata, cum è contrario inferius prædicetur de ſuperiori, vt homo de animali, ſic, animal eſt homo.

Poſtrema dicitur præter ordinem, cũ videlicet attributum non habet potiùs rationem ſuperioris quàm ſubiectum, vt cùm Petrus de ſeipſo prædicatur, dicimúſque Petrus eſt Petrus: ſi quidem nulla eſt ratio propter quam Petrus attributum, ſit aliquid ſeipſo ſubiecto ſuperius, cùm vna ſit atque eadem res, & cùm ponitur attributum, & cùm ſtatuitur ſubiectum.

Ex quo illigitur indiuidui prædicationem eſſe huius poſtremi generis quippè quæ ſit eiuſdem de ſeipſo: vnum verò non ſit ſeipſo ſuperius aut inferius.

Contra hanc indiuidui definitionem obiicies: definitio non eſt rei ſingularis, ſed tantùm vniuerſalis: atqui indiuiduum eſt res ſingularis, non vniuerſalis, vt conſtat: ergo non poteſt definiri: Maior eſt certa, definitio eſt tantùm rei neceſſariæ, & quæ ſub ſcientiam cadere poſſit cum ipſa definitio ſit ſciendi inſtrumentum: ſed res ſingularis non eſt neceſſaria, nec talis vt de ea haberi poſſit ſcientia, vt diximus in diſputatione de vniuerſalibus in communi: ergo definitio non eſt rei ſingularis.

Reſpondeo diſtinctione maioris: definitio non eſt rei ſingularis, vt ſingularis eſt, ſeu ſecudùm quod eſt ſingularis, concedo: ſub aliqua ratione vniuerſali, nego. Vnde dico non definiri indiuiduum ratione ſuæ naturę ſingularis, verbi gratia, Socratem ratione ſuę particularis naturæ, ſed ratione indiuiduationis in qua conuenit cum aliis ſingularibus & indiuiduis.

Ex quo duo conſequuntur, *primum*, definitum materiale, ſeu id quod definitur eſſe rem ipſam ſingularem, non tamen ſecundùm naturam ſuam conſideratam, quia illa non poteſt definiri, ſed ſecundùm rationem ipſam ſingularitatis, in qua cùm aliis ſingularibus cõuenit, & propterea ſingularitatem eſſe definitiuum formale, ſeu id per quod definitur indiuiduum; ſicut proportione ſeruata de vniuerſali diximus, ſcilicet naturam ipſam vniuerſalem eſſe definitum materiale, ſeu rem definitam, vniuerſalitatem verò formale, ſeu id per quod ipſa natura, quæ denominatur vniuerſalis, definitur.

2. Sequitur ipſam rationem ſingularitatis ſeu indiuidationis eſſe re vera communem, & poſſe prædicari de multis inferioribus indiuiduantibus: rectè enim dici poteſt, indiuiduatio Petri eſt indiuiduatio, indiuiduatio Pauli eſt indiuiduatio, & ſic de cæteris.

Rurſus obiicies: indiuiduum poteſt de multis prædicari v.g. Petrus de multis hominibus qui hoc nomine donantur: ergo non benè definitum eſt, id quod de vno tantùm prædicatur.

Diſtinguo antecedens, indiuiduum poteſt prædicari de multis: ratione alicuius nominis communis Petri, concedo: ratione verò naturæ ſuæ ſingularis, v.g. Petrus ratione ſuæ particularis naturæ, nego: quomodo ſumitur indiuiduum, cum de vno tantùm dicitur prædicari.

Occurres, ſaltem indiuiduum vagum vt aliquis homo prædicetur ſecundùm naturam de multis, puta de Petro, Socrate, & aliis hoc modo, Petrus eſt aliquis homo, Socrates eſt aliquis homo, &c. ergo non prædicatur tantum de vno, & conſequenter illi non conuenit indiuidui definitio.

Reſpondeo, negando antecedens: etenim

etenim indiuiduum vagum non prædicatur de multis ratione naturæ indiuiduæ,& ſingularis,ſed vt barbaro vtar vocabulo, ratione aliqualitatis, quæ videtur eſſe communis & à qua multæ naturæ ſingulares dicuntur aliquæ.

Quærunt hîc aliqui,quodnam ſit principium indiuiduationis, ſeu, quid conſtituat formaliter rem indiuiduam & ſingularem.

Quæſtio certè tota Metaphyſica eſt, & ideo accuratiori illius examine Metaphyſicæ relicto ,breuiter reſpondeo, internum indiuiduationis principium eſſe differentiam aliquam ſingularem inferiorum differentia ſpecifica, ipſum indiuiduum intrinſecè, & formaliter conſtituentem in eſſe indiuidui ſicut homo per rationale intrinſecè, & eſſentialiter cõſtituitur in eſſe hominis modo ſupra explicato in diſputatione de vniuerſali in communi ſectione. 2. quæſt. 2. Externum verò eſſe quædam accidentia quorum interuentu indiuidui notitiam aſſequimur cùm eadem omnia non poſſint in alio indiuiduo reperiri. Iuuandæ memoriæ cauſa illa omnia hoc verſu expreſſa ſi lubet accipietis, *Forma, figura, locus ſtirps, nomen, patria, tempus.*

De affectionibus Indiuidui.
Cap. IV.
ET POSTREMVM.

PRima indiuidui affectio eſt,quod de vno tantùm prædicetur, ſed de ea ...undè ſatis.

Alia eſt quod ſpeciei,& generi ſub...tur: ſpeciei quidem *immediatè*, vt Petrus homini, generi verò *mediatè*, vt idem Petrus animali, mediante homine.

Circa hanc affectionem , quærunt nonnulli, an indiuiduum quod refertur ad ſpeciem, & ad genus quibus ſubiicitur, ad vtramque vnica relatione referatur.

Reſpondeo affirmatiuè: nam ſicut genus tanquam ſuperius vnica relatione refertur ad ſpecies , & indiuidua quibus communicari aptum eſt, ad ſpecies, quidem immediatè, & ad indiuidua ſpeciebus intermediis, ita non videtur niſi vnica relatio in indiuiduo conſtituenda , per quam referatur ad ſpeciem immediatè , & mediante ſpecie ad genus , nec vlla ſufficiens diſparitas poteſt aſſignari.

Hinc inferre licet , quemadmodum relatio generis ad indiuidua v. g. animalis ad Petrum nõ eſt eadem cum relatione ſpeciei ad eadem indiuidua, v. g. hominis ad eundem Petrum,quia genus ad indiuidua tantum refertur mediante ſpecie, & ſpecies immediatè:ita enim relatio indiuidui ad genus , v. g. Petri ad animal,non eſt eadem cum relatione ſpeciei ad idem genus, v.g.hominis ad idem animal quia ſpecies ad genus immediatè refertur,indiuiduum verò tantùm mediante ſpecie.

Obiicies, referri *mediatè vel immediatè*, non multiplicat relationes , vt patet in genere, quod vnica relatione refertur ad ſpecies immediatè , & ad indiuidua ſpeciebus intermediis: ergo ex eo quod ſpecies immediatè referatur ad genus, indiuiduum verò mediatè, non propterea in illis conſtituenda erit duplex relatio, ſed vna.

Diſtinguendum eſt antecedens, mediate vel immediatè referri non multiplicat relationes , ſi teneat ſe ex parte terminorũ, concedo: ſi ex parte ſubiectorum , nego: Explico : non deſinit eſſe vnica relatio quando ſunt duo termini ad quorum vnum terminatur immediatè , ad alterum verò mediatè, vt patet in prædicta generis relatione,

Digitized by Google

quę terminatur immediate ad ſpeciem, & mediante ſpecie ad indiuidua. Quãdo tamen è contra ſunt duo ſubiecta, quorum vnum refertur ad terminum immediatè, alterum verò mediate tãtùm: tunc non vna eſt, ſed duplex relatio: vt pariter videre eſt in relationibus generis, & ſpeciei ad indiuiduum, quę ideo diuerſæ ſunt quod ſint in duplici ſubiecto, genere, ſcilicet & ſpecie, quæ ad vnum terminum nempè indiuiduum ita referuntur, vt genus mediate tantùm, ſpecies vero immediatè referatur: Eodem modo in propoſito dicendum, quia ſpecies & indiuiduum ſunt duo ſubiecta, quæ ad vnum terminum ſcilicet genus referuntur, ſpecies immediatè, indiuiduum verò mediatè, in ipſis non vna, ſed duplex erit conſtituenda relatio.

SECTIO TERTIA.

De Differentia

QVÆSTIO PRIMA.

De nomine, & varia acceptione Differentiæ.

QVod rem vnam ab alia deſcernit, vt rationale, hominem ab equo, illud dicitur differentia, Duobus autẽ modis ſumitur: Primo latè, ſecundò ſtrictè: latè pro eo omni quod vnum ab alio diſcriminat, quocumque modo id præſtet, ſicque diuiditur à Porphyrio, capite de Differentia, in differentiam communem, propriam, & maximè propriam, ſeu eſſentialem. *Communem* vocat eam quæ deſumitur ab aliquo accidente communi, & ſeparabili, vt albedo parietis, qua diſtinguitur paries ab alio pariete nigro: *Propriã* vult eſſe illam, quæ ſumitur ab aliqua proprietate, vt eſt riſibilitas reſpectu hominis, vel ab aliquo accidente inſeparabili, vt albedo in cygno, & nigredo in coruo, & vt eius vtar exemplo, naſo eſſe aquilino, vel ſimo: *maximè* denique *propriam* eam nuncupat quæ ſumitur ab aliquo principio eſſentiali & quę rem eſſentialiter conſtituit, vt rationale reſpectu hominis; & hanc vltimam differentiã ab aliis duabus in eo ſeiungit, quod faciat aliud, aliæ verò differentiæ, communis propria tantummodo diſſimile efficiant, non aliud, Strictè verò ſumpta differentia, vt diſtinguitur ab aliis vniuerſalibus accipitur tantùm pro *differentia maximè propria*, & eſſentiali, de eáque ſic ſumpta tota hac quęſtione diſputabimus, poſtea de aliis duabus recto ordine acturi.

QVÆSTIO SECVNDA.

De exiſtentia differentiæ.

BIna olim extitiſſe templa, Concordiæ vnum, alterum Diſcordiæ perulgata fama eſt: concordiæ templum genus eſſe dicerem, in quo ſcilicet toto alioquin cœlo diſcrepantes ſpecies, velut homo, & brutum in animali, fœderis, & pacis vinculo connectuntur: diſcordiæ verò templum lubens aſcriberẽ differentiæ, quę res in genere coniunctas, & conſentientes ita diſiungit, vt ſic non poſſint ſecum cõſentire, vt præfatæ ſpecies animalis homo & brutum, variæ colorum ſpecies albedo, nigredo & ſimilia, quæ non accidentariò tantùm, ſed verè, & eſſentialiter differunt. Ex quibus patet dari differentiam. Ad maiorem tamen illius explicationem.

Notandum eſt, vel potiùs repetendũ ex diſputatione ſuperiori ſect. 2. quæſt. 3. duplicem eſſe differentiam genericam ſcilicet, & ſpecificam, genericam, quæ conſtituit genus, aut ſpeciem interiectã, vt ſenſibile conſtituit ani[illegible] quod eſt genus; vel ſpeciem interie[illegible] ſpecificam, quæ conſtituit ſpeciem infimam, vt rationale hominem.

Hoc poſito cùm quærimus exiſtentiã interiectam differentiæ, non eſt quæſtio de differentia generica, quia cùm

illa genus, vel ſpeciem interiectam cõſtituat, eius exiſtentia ſimul cum exiſtentia generis affecta eſt: ſed eſt quæſtio de differentia ſpecifica, ſpeciem infimam conſtituente, & cum ea reciproca: an quædam eiuſmodi detur.

Quidam talem differentiam reiiciunt ſed probabilius alii admittunt: primò quia Ariſtoteles, id diſertiſſimè affecrit, 7. Met. c. 12. cum ait in omni diuiſione deſcendendum eſſe vſque ad vltimam & infimam differentiam quæ amplius diuidi non poſſit.

Secudò accidit ratio; quælibet ſpecies infima habet aliquid ita ſibi proprium, vt aliis conuenire non poſſit, v. g homo poteſtatem ratiocinandi, perquam differt à rebus omnibus, vt ex dictis intelligitur: ergo ex tali gradu poteſt ſumi differentia ipſius hominis nempè rationalitas quæ ei ſoli conueniat, & cum eo reciprocetur: At illa differentia debet neceſſariò eſſe infima, cũ ſpeciem infimam, puta hominem conſtituat: Ergo de facto dantur vltimæ differentię quæ cum ſpeciebus conuertentur.

Obiicies ex Ariſtotele 7. Tob. cap. 11. differentia latius patet ipſa ſpecie: ergo cum ea minimè reciprocatur, contra prædicta.

Reſpondeo diſtin. anteced. ſecundũ Ariſtotelem, differentia latius patet ſpecie infima, generica conced, v. g. ſenſibile homine, ſpecifica verò, v. g. rationale eodem homine, nego.

Præterea obiicies Porphyrium iſtam ſolam differentiam genericam agnouiſſe, quam definiuit v. g. vniuerſale quod prædicatur de multis ſpecie differentibus in quale quid, ſemperque multas coniunxiſſe differentias ad ſpeciam infimam conſtituendam, & ab aliis rebus diſtinguendam, vt ad conſtituendum hominem, rationale, & mortale, rationale quidem, quo à brutis, & mortale quo ab angelis, ſeiungeretur.

Reſpondeo reuera Porphyrium in ea fuiſſe opinione, vt exiſtimaret nullas eſſe infimas differentias, cum ſpeciebus infimis recurrentes, ſeu reciprocantes, eo quod vt plurimùm lateant, paucæque animaduertantur: Sed hanc eius opinionem, à melioris notæ Philoſophis meritò reprobari.

Quęres, quomodo differentiæ infimæ inueſtigari poſſint.

Reſpondeo breuiter, quemadmodum ex vngue leonem cognoſcimus, & ex fumo coniicimus ignem; ita ex proprietatibus differentias eſſentiales cognoſci, v. g. rationalem ex ridendi facultate, quia cognita ipſa ridendi potentia per quotidianos eius actus, deuenimus in notitiam rationalitatis, à qua riſibilitas velut riuus à fõte profluit, & quia ipſam rationalitatem à nullo proficiſci intelligimus, ſtatim cognoſſimus eam eſſe eſſentialem hominis differentiam.

QVÆSTIO TERTIA.

De eſſentia differentiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

De eius definitionibus Porphyrio aſſignatis.

PRimam his verbis tradit, capite citato, de differentia *differentia eſt id in quo ſpecies ſuperat genus*, vt homo ſuperat animal per rationale ſuperat quidē non extenſione, quia ſemper genus latiùs patet ſpecie, v. g. animal, homine, ſed intentione, & graduum multitudine, quia præter generis gradus in ſpecie datur peculiaris differentiæ gradus, v. g. in homine præter omnes animalis gradus datur peculiaris rationalitatis qui ex dictis in animali non includitur.

Secundam hac verborum ſerie aſſignat, *differentia eſt vniuerſale quod prædicatur de multis ſpecie differentibus in*

Digitized by Google

in quale quid: Sed hęc propter duo non habetur accurata: Primum, quòd tradatur tantum per proprietatem vniuerſalis, ſcilicet prædicationem, non autem per eſſentiam, ſcilicet aptitudinem exiſtendi: Accurata autem definitio dari debeat per eſſentialia rei attributa, vt ſupra monuimus.

Secundò non creditur accurata, eo quod omni differentiæ non conueniat, ſcilicet infimæ; quæ de vnica tantum ſpecie, & ea mediante de multis indiuiduis enuntiatur, vt rationale de homine, & eius interuentu de ſingulis hominibus non autem de multis ſpecie differentibus, quod tamen ponitur in illa differentiæ definitione quam tradidit Porphyrius.

Vt igitur differentiæ definitionem proferamus, quæ vtriquę genericę ſcilicet, & ſpecificæ conueniat, ſic dicendum eſt, *Differentia eſt vniuerſale aptum ineſſe ſubiecto vniuerſali, vel de ſubiecto vniuerſali prædicari, & iis quæ ſub ipſo continentur, in quale quid.*

Quod ſi quis velit hanc definitionem ad alteram harum differentiarum genericæ, ſcilicet, & ſpecificæ adaptare, id minimo negotio efficiet, ponendo loco ſubiecti vniuerſalis, vel genus, ſi velit eã ad differentiã genericam accõmodare, vel ſpeciẽ, ſi ſpecificæ applicare cupiat.

Porrò legitimam eſſe hanc noſtram differentiæ definitionem, ex eo primùm intelligis, quod toti definito, ſcilicet differentiæ conueniat: 2. quod illud diſtingat à cæteris rebus.

Ab indiuidua quidem, quia prædicatur tantùm de vno ſingulari, & nullo intermedio; differentia, verò ſiue generica ſiue ſpecifica de ſubiecto, vniuerſali, & eo interiecto demultis.

A genere, & ſpecie, quod genus immediatè de multis ſpecie differentibus dicatur, vt animal de homine, & bruto, ſpecies ſine vllo interiecto de ſolis numero diſtinctis, verbi gratia homo de Socrate, Platone, & aliis ſingularibus hominibus, differentia verò ex dictis ſiue generica, ſiue ſpecifica, immediate de vno tantum, vel genere, vel ſpecie, prædicetur.

Item quòd genus & ſpecies ſimpliciter prædicentur in quid de eius inferioribus, vt liquet ex prædictis differentia verò non abſolutè, in quid, ſed in quale quid, vt ſenſibile de animali, rationale de homine.

Dicitur autem differentia prædicari in quale quid: *in quid*, quia pertinet ad eſſentiam rei de qua prædicatur, vt ſenſibile ad eſſentiam animalis, rationale ad eſſentiam hominis: *in quale* verò, quia ſe habet per modum formæ, & qualitatis, genus ad certam ſpeciem determinantis, vt rationale animal ad ſpeciem hominis.

Vel differentia dicitur prædicari in quale quid, quod primò inquiramus, quid res ſit, v. g. quid ſit homo, & vbi per genus reſponſum eſt, homo eſt animal, poſtea per quale interrogamus, vt quale animal ſit homo, & tunc per differentiam reſpondemus eſſe animal rationale: vno verbo in quale quid, id eſt. in quale ſupponens quid.

Denique hac particula *in quale quid*, diſtinguitur differentia à proprio & accidente, quæ in quale ſimpliciter, non autem in quale quid predicantur, vt inferius conſtabit.

Tertiam quartamque adiungit Porphyrius definitionem his verbis: *differentia eſt id quod ſecernit eaqua ſub eodem genere poſita ſunt.* Item *differentia eſt id quo ſingula differunt*, intellige, vel communiter, vel proprie, vel maximè propriè ſeu eſſentialiter, & ita definitionem de differentia generatim, vt communem, propriam, & maximè

Digitized by Google

propriam comprehendit, interpretare.

Poſtrema differentiæ definitio ſic à Porph. traditur, *differentia eſt id quod dat eſſe rei, tanquam pars eius eſſentialis*, vt rationale homini, ad cuius eſſentiam pertinet: quæ quidem definitio ſoli tantũ differentiæ maximè propriè conuenit, cum ea ſola ſit quæ dat eſſe ſpeciei tanquam pars eius eſſentialis.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum differentia ſuperior ſit de eſſentia inferioris, & de ea prædicetur eſſentialiter.

VT præſentis difficultatis ſtatus fiat apertior, apponatur exemplum, ſenſibile eſt differentia ſuperior, rationale inferior Iam quæritur, num ſenſibile ſit de eſſentia rationalis, & de eo prædicari poſſit eſſentialiter.

Communis ſententia negat, probatúrque primò. Id tantùm eſt de eſſentia rationalis per quod homo differt à cæteris rebus, cùm omninò rationale ſit differentia hominis: atqui per ſenſibile homo non differt à cæteris rebus, nimirum à brutis, vt ſatis conſtat: ergo ſenſibile non eſt de eſſentia rationalis.

2 Si ſẽſibile eſſet de eſſẽtia rationalis bis ſenſibile in homine reperiretur, ſemel ratione generis ſcilicet animalis in quo includitur, & iterum ratione differentia nempè rationalis, in quo pariter ex ſuppoſitione eſſentialiter contineretur, quod dici non poteſt: ergo ſenſibile non eſt de eſſentia rationalis, nec vlla ſuperior differentia de eſſentia inferioris.

Poſtremò ſi ſenſibile eſſet de eſſentia rationalis, vel ſe haberet tanquam eius differentia, & hoc non: quia differentia non latiùs patet eo, cuius eſt differentia ſed illi ſoli conuenit: ſenſibile verò latiùs extenditur quàm rationale, cùm etiam brutis conuuniat: vel tanquàm genus, & hoc etiam non, quia rationale eſſet ſpecies conſtans genere, & differentia: quod tamen abſurdum eſt, tum quia ſpecies non eſt differentia ſpeciei, rationale verò eſt differentia hominis, tum quia de ipſa differentia rationalis eadem quæſtio recurret, ac de ipſo rationali, an includeret eſſentialiter differentiam ſuperiorem, quod fugiendum eſt: ergo ſenſibile non poteſt eſſe de eſſentia rationalis.

Obiicies primò. Vniuerſale debet eſſe de eſſentia inferiorum, ſed differentia ſuperior, v. g. ſenſibile, eſt aliquid vniuerſale, continens ſub ſe differentias, puta rationale, & irrationale tanquam inferiora, ergo differentia ſuperior, v. g. ſenſibile eſt de eſſentia inferiorum, videlicet rationalis, & irrationalis.

Quidquid ſit de maiori, reſpondeo negatione minoris, differentia enim ſuperior eſt tantùm vniuerſalis reſpectu generis cuius eſt differentia, & iis quæ ſub ipſo continentur, de quibus prædicatur, tanquam pars eſſentialis reſpondens formæ, verbi gratia, ſenſibile reſpectu animalis, & ſpeciebus eius ſpecierumque indiuiduis, non verò reſpectu differentiarum inferiorum, puta rationalis, & irrationalis, proindéque non debet in illarum differentiarum eſſentia comprehendi.

Rurſus obiicies vt ſupra de genere. Differentia ſuperior non prædicatur de inferiori accidentariò, verbi gratia ſenſibile de rationali, quia ſenſibile nõ eſt accidens rationalis: ergo prædicatur eſſentialiter, proindeque pertinet ad eſſentiam eius,

Simpliciter neganda eſt conſequentia: neque enim propriè differentia ſuperior prædicatur accidentariò aut eſ-

Digitized by Google

ſentialiter de inferiori, puta, *ſenſibile de rationali, ſed identitè tantùm, & materialiter*, vt diximus ſupra de genere comparatione differentiarum, v. g de animali, comparatione rationalis vel irrationalis.

Atque iuxta illud explicari debet Ariſtoteles, ſi quando dixerit differentiam ſuperiorem prædicari de inferiori & in illa contineri, ipſum ſcilicet, non loqui de *formali* prædicatione, & *eſſentiali* continentia, ſed tantùm de *materiali, & identica*, de qua nulla hîc mouetur difficultas, ſed tantùm de priori.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum differentiæ illæ ſint reales, quæ per negationem exprimuntur.

QVædam differentiæ per affirmationem exprimuntur, vt ſenſibile rationale: Aliæ per negationem vt inſenſibile irrationale: priores eſſe reales omnes fatentur, dubitatio tantùm eſt de poſterioribus,

Nihilominus conſtanter aſſerimus eas quoque eſſe reales, quia ſpecies reales conſtituunt, & ab aliis realiter diſtinguunt, vt inſenſibile plantam, & irrationale brutum.

Quæres, quare eiuſmodi differentiæ per negationem exprimantur.

Reſpondeo, quia nobis ſecundum ſe ſunt incognitæ: faciliùs autem cognoſcimus, quid res non ſit, & per negationem, quàm quid ſit, & per affirmationem, v. g. promptiùs intelligimus Deum eſſe infinitum, incorporeum, immutabilem, in comprehenſibilem, & cætera eius attributa per negationem expreſſam, quàm quæ ſint eius perfectiones, & attributa affirmatiua.

QVÆSTIO IV. ET POSTREMA.

De affectionibus differentiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

De oppoſitione differentiarum.

NOtandum primo *oppoſitionem* nihil aliud eſſe quàm repugnantiam duorum inter ſe, vt infrà fuſiùs oſtendemus.

Notandum ſecundò oppoſitionem vniuerſim eſſe quadruplicem.

Prima dicitur *contradictoria*, quæ conſiſtit in affirmatione, & negatione eiuſdem, & cuius terminus vnus eſt, non ens, vt homo, non homo.

Secunda eſt *priuatiua* inter formam, & eius priuationem, vt inter viſum, & cæcitatem.

Tertia eſt *relatiua*, quando vnum refertur ad aliud, vt pater ad filium.

Poſtrema eſt *contraria* inter illa, quæ ſub eodem genere poſita maximè diſtāt vt inter calorem, & frigus, quę ſub eodem genere qualitatis patibilis conſtituuntur, maximéque à ſe inuicem diſtāt

Notandum tertiò hanc poſtremam oppoſitionem contrariam, eſſe duplicē: vnam *propriè dictam* inter illa quæ ſub eodem genere poſita maximè diſtant, & apta ſunt ſe inuicem ab eodem ſubiecto expellere, vt calor, & frigus ſupradicta: aliam *impropriam* inter illa quę quamuis ſub eodem genere conſtituantur, maximéque inter ſe diſtent, non poſſunt tamen ſe ab eodem ſubiecto eiicere, vt rationale, & irrationale, ex infrà dicendis, His poſitis, ſit.

Prima propoſitio.

DIfferentiæ ſub eodem genere poſitę, verbi gratia, rationale, & irrationale, neque contradictoriè, neque priuatiuè opponuntur.

Probatur: contradictoriæ oppoſitionis vnum extremum eſt non ens, priuatiuæ vero eſt tantùm priuatio entis, & non aliquid poſitiuum: atqui differentiæ ſub eodem genere poſitæ, vt rationale, & irrationale, non ita ſe habent, ſed ambæ ſunt reales, & poſitiuæ, vt cōſtat ex poſtremo articulo quæſtionis

Digitized by Google

præcedentis, ergo neque ſunt contradictoriè, neque priuatiuè oppoſitæ.

Secunda propoſitio.

Neque etiam differentiæ ſub eodem genere poſitæ habent oppoſitionē relatiuam. quia vna, verbi gratia rationale, non refertur ad aliam, puta irrationale, ſicut pater refertur ad filium: neque contrariam propriè dictam, quia ſe non poſſunt ab eodem ſubiecto expellere, verbi gratia, rationale nequit expellere irrationale ab eo ſubiecto in quo eſt, ſicut calor expellit frigus à ſubiecto illo in quo recipitur, & viciſſim ab eo eiicitur, quod tamen ex dictis requiritur ad perfactam oppoſitionem contrariam: ſed ſolùm opponuntur illæ differentiæ impropria contrarietate, tum quia nulla alia ſupereſt oppoſitio cæteris reiectis: tum quia illa impropria contrarietas ex dictis in eo ſolùm ſita eſt, quòd duo entia realia ſub eodem genere poſita maximè ab inuicem diſtent, quo modo ſe habent differentiæ ſub eodem genere collocatę v. g. rationale, & irrationale: cùm, & ſint entia realia ex dictis, & ſub eodem genere conſtituantur, maximè denique diſtent, nihil ſiquidem eſt quod magis diſtet à rationali quàm irrationale, & vice verſa.

Obiicies. Subſtantiæ nihil eſt contrarium apud Ariſtotelem in Categoria c. de Subſt. atqui differentiæ oppoſitæ, v. g. rationale, & irrationale ſunt ſubſtantiæ, ergo non ſunt contrariæ.

Diſtingo maiorem: Subſtantiæ nihil eſt contrarium *propria contrarietate*, concedo: *impropria*, nego, quomodo differentias oppoſitas, v. g. rationale, & irrationale diximus eſſe contrarias.

Obiicies præterea, contraria poſſunt eidem ſubiecto ineſſe, ſed differentiæ oppoſitæ, v. g. rationale, & irrationale non poſſunt eidem ſubiecto ineſſe: ergo non ſunt contrariæ.

Eodem modo maior diſtinguenda. Contraria poſſunt eidem ineſſe ſubiecto *propria tranſeat*, *impropria nego*, vt ſunt differentiæ oppoſitæ.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum differentia ſuſcipiant intenſionem, & remiſſionem.

Notandum eſt ea tantùm ſuſcipere intenſionem, & remiſſionem, quæ augeri, & minui poſſunt, vt calor ſecūdùm gradus, quia interdum plures, interdum verò pauciores eiuſmodi gradus continet Hinc ad quæſtionem propoſitam.

Reſpondeo, differentias neque intenſionis, neque remiſſionis eſſe capaces, quia non ſunt interdum cum pluribus, interdum verò cum paucioribus gradibus. Author eſt Ariſtoteles 8. Metaph. cap. 3 textu 10. vbi generatim dicit rerum eſſentias inſtar numerorum eſſe indiuiſibiles, adeo vt ſi quid ab ipſis detrahatur, vel iiſdem adiungatur, illico eas mutari neceſſe ſit, quod verum non eſſet, ſi differentię poſſent nouum eſſentiæ gradum acquirere, & aliquem recenter deperdere: ergo differentiæ, nec ſunt intenſionis, nec remiſſionis capaces. Vnde intelligis quātùm ad principium ratiocinandi, omnes homines ęquales eſſe perfectionis, nec in eo vnū aliis præcellere, cùm ſit eſſentialis hominis differentia: ideoque ſi contingat (vt verè contingit) vnum alio perfectiùs, & magnificentiùs ratiocinari, id ad meliorem organorum apparatum (à quo actiones animæ, corporis vinculis adſtrictæ, dependent) reuocandum eſſe, non verò ad melius perfectiuſque ratiocinandi principium Hactenus de differentia.

SECTIO QVARTA.

De *Proprio.*

QVÆSTIO PRIMA.

De nomine, & varia acceptione Proprij.

PRoprium idem eſt ac *quod quique rei eſt peculiare.*

Varijs modis ſumitur: primò quatenus alieno opponitur, quo ſenſu quis dicitur de proprio dare.

Secundò, quatenus opponitur communi, & illud duplex, eſſentiale, quo pacto differentiæ, idemque definitio dicuntur propriæ: & accidentarium, quod à Porphyrio quadruplex ſtatuitur.

Primum, *quod vni tantùm ſpeciei non toti*, id eſt, non ſingulis indiuiduis, nec ſemper conuenit, vt eſſe medicum, intellige *per artem*, quo pacto ſolis, ſed non omnibus hominibus conuenit.

Dixi *per artem*: belluæ enim ipſæ, inſtinctu quodam naturali, certis quibuſdam remediis, & herbis ſuas ęgritudines expellunt, ſibique medentur ſed non per artem,

Secundò, ſumitur Proprium pro eo *quod toti ſed non ſoli* conuenit, vt homini duplici pede incedere: hoc enim aliis conuenit etiam animalibus, licet in omnibus ſemper hominibus ex naturæ decreto reperiatur.

Verùm hæc acceptio Proprij valdè eſt impropria, cum potiùs primorum ſit aliquid commune multis, quam alicui peculiare, contra expreſſam Ariſtotelis ſententiam, qui perpetuò aſſerit proprium ei tantùm, debere conuenire, cui dicitur proprium.

Tertiò accipitur pro eo *quod toti, & ſoli ſpeciei* conuenit, *non tamen ſemper*, ſed ſtato quodam, & determinato tempore, vt caneſcere hominibus, non quidē in pueritia aut iuuentute, ſed in ſenectute, niſi per accidens, & contra naturę intentionem, ideoque tanquam monſtrum contrarium contingat: ſic enim Albanorum pueros ſtatim in lucem editos referunt aliqui canos apparuiſſe, quod propterea tanquam inuſitatum inter prodigia repoſitum eſt, idemque etiam in quibuſdam vſu deprehenſum fuiſſe permulti affirmarunt.

Occurres, aut hic caneſcere ſumitur pro poteſtate caneſcendi, ſeu vt alij loquuntur, *in actu primo*, aut pro actuali canitie, ſeu vt alij dicunt *in actu ſecundo*; ſi in actu primo, conuenit ſemper, quia ſemper in hominibus eſt poteſtas caneſcendi: ſi pro actu ſecundo, eſt accidens commune, ſicut actualis riſus eſt commune hominis accidens: ergo nullo modo ſumi poteſt caneſcere tanquam proprietas huius tertij modi.

Prætermiſſis aliis leuioribus, reſponſionibus breuiter reſpondeo ad antecedens, caneſcere hic ſumi pro poteſtate cum requiſitis diſpoſitionibus ad caneſcendum, quo pacto homini in ſola ſenectute, ſaltem ordinariè conuenit: non autem pro poteſtate remota. h.e. ipſa natura prout poteſt tales diſpoſitiones acquirere, ex quibus oritur canities, quia ſic omnibus hominibus, & omni tempore congruit, vt rectè probat obiectio.

Quartò, & maximè propriè accipitur proprium pro eo *quod ſoli ſpeciei, toti & ſemper conuenit*, vt homini poſſe ridere, quia ſolus homo ridere poteſt, nulluſque eſt qui omni tempore non habeat ridendi facultatem. Atque de hoc poſtremo proprio ſumus deinceps acturi.

SECTIO SECVNDA.

De *exiſtentia proprii.*

PRoprium exiſtere ab omnibus conceditur, & ſatis intelligi poteſt ex

quæſtione

Digitized by Google

quæſtione ſuperiori.

Duplex verò eſt cõſtituendum (vt patet ex diſputatione de vniuerſalibus in communi) alterum *genericum*; quod generi tribuitur, & omnibus inferioribus eius, vt mortale viuenti, & ſingulis eius ſpeciebus, ſpecierumq; indiuiduis: alterũ quod vni tantùm ſpeciei, & eius indiuiduis cõuenit, vt hinnibile equo in cõmuni, & ſingulis equis in in particulari.

Quærunt etiam hîc nonnulli cauſam efficientem, & originem proprietatum, ſed tota hæc queſtio phyſicæ eſt conſiderationis, & ideo ad illam remittitur.

QVÆSTIO TERTIA.

De eſſentia Proprij

PRoprium quartò modo à Porphyrio ſumptum (de quo hîc tantùm agitur) dupliciter non ſecus ac alia vniuerſalia poteſt definiri, eſſentialiter, ſcilicet ac accidentariò, eſſentialiter his verbis, *Proprium eſt vniuerſale aptum ineſſe ſubiecto vniuerſali, & iis quæ ſub ipſo continentur accidentariò, & reciprocè*, accidentaliter verò per proprietatem hoc pacto, *Propriũ eſt vniuerſale quod poteſt prædicari de ſubiecto vniuerſali, & iis quæ ſub ipſo continentur in quale accidentarium, & reciprocum.* Quod ſi aliquis velit has definitiones ad ſolũ proprium genericum reſtringere per ſubiectum vniuerſale genus interpretetur: ſi verò velit eas ſoli proprio ſpecifico accommodare, è contrario per ſubiectum vniuerſale ſpeciem intelligat.

Dicitur autem primò proprium *vniuerſale*, in quo conuenit cum aliis vniuerſalibus, & ab indiuiduo diſtinguitur.

Dicitur ſecundò *aptum prædicari de ſubiecto vniuerſali, ſiue ſit genus ſiue ſpecies*, vt duplex proprium conſtituatur, genericum ſcilicet, & ſpecificum.

Tertiò, ponitur *in quale*, ad diſtictionem generis, & ſpeciei, quæ prædicantur in quid de ſuis inferioribus, vt ſuprà tradidimus.

Quartò additur *accidentarium* ad diſcrimen differentię, quæ in quale quidem prædicatur, ſed eſſentiale.

Denique adiungitur *reciprocum* ad differentiam communis accideutis, quod non prædicatur reciprocè, vt infrà docebimus.

Obiicies, ſi proprium prædicetur accidentario, non eſt vniuerſale, ſed conſequens falſum ſecundùm nos: ergo & antecedens. Maior probatur.

Quod non prædicatur ſynonymè non eſt vniuerſale, ſed ſi proprium prædicetur accidẽtariò non prædicatur ſynonymè, nam ſynonymè prędicari, eſt prædicari ſecundum eſſentiam, & non per accidens: ergo ſi proprium prędicetur accidentariò, non erit vniuerſale. Eadem obiectio fieri poteſt de accidente communi.

Reſpondeo, negando maiorem vel potiùs diſtinguendo eius probationem, ſi proprium prædicetur accidentariò, non prædicatur ſynonymè ſynonimiâ eſſentiali, concedo: ſynonimâ accidentali nego: quæ vtráque ſynenimia ſufficit ad vniuerſale.

QVÆSTIO POSTREMA.

De affectionibus Proprij.

ARTICVLVS PRIMVS.

De diſtinctione proprietatis à ſuo ſubiecto.

NOnnulla sũt de diſtinctione variiſque eius generibus præmittenda.

Primùm diſtinctionem generatim eſſe duplicem, vnam quæ antecedit operationem intellectus, quæ eius tantùm adminiculo perficitur.

Prior in iis locum habet, quæ per naturam diſtinguntur, vt homo, & equus: eſtque duplex, *vna realis*, inter illa quæ mutuò ſeparantur: vt inter lignum, & lapides, vel ſaltem diuina virtute ſeparari poſſunt, & ſeparata exiſtere, vt ſunt materia, & forma in

Digitized by Google

compoſitis naturalibus. Altera eſt *formalis*, ſeu *ex natura rei*, eorum, quæ diuerſas obtinent definitiones eſſentiales ſiue inter ſe cõiungantur, nec ſe moueri poſſint ſiue non, vt animal, & rationale, quæ quidem, vt ſunt partes hominis, ita in illo coniunguntur, vt reuera ab ipſo ſeparari nequeant, quanquam tamen definitio eſſentialis animalis diuerſa ſit à definitione eſſẽtiali rationalis, aliudque animalis nomine, aliud nomine rationalis intelligamus.

Diſtinctio autem *rationis* eſt ea, quæ tãtùm peragitur beneficio mentis, illáq; duplex: vna, quæ habet aliquod verum fundamentum propter quod fiat, vt diſtinctio virtutis calefactiuæ radii ſolaris ab eiuſdem exſicandi poteſtate, nam licet hæ duæ virtutes non diſtingeantur ex ſua natura, ſed ſint vnus, & idem radius: datur tamen aliquod fundamentũ, nempè efficacitas talis radij, qui, & calefactionem, & exſiccationem producit: vnde fit, vt & ſimul calefactiuꝰ, & exſiccatiuꝰ dicatur. Alia datur diſtinctio rationis, quæ fit abſq; vllo fundamento à parte rei, vt cũ res aliqua à ſeipſa diſtinguitur, prout diuerſa ratione cõſideratur, vt Petrꝰ ſubiectũ à ſeipſo prædicato in hac propoſitione, *Petrꝰ eſt Petrꝰ*, & hęc diſtinctio *rationis ratiocinantis* nũcupatur.

His diſtinctionibus alia adiungitur, nimirum modalis inter rem, & modum rei, vt inter eſſentiam, & exiſtentiam, quæ illius modus eſt; accidens, & inhærentiam, ſicque de cæteris: ſed de his diſtinctionum generibus plura in Metaphyſ. Nũc quo genere diſtinctionis proprietates à ſuis ſubiectis diſtinguantur paucis propoſitionibus aperiamus.

Prima propoſitio.

PRoprietates ſaltem *formaliter*, & *ex natura rei*, diſtinguuntur à ſuis ſubiectis, v. g. intellectus ab homine, calor ab igne, & ſic de aliis.

Probatur: Ea ex natura rei, & formaliter diſtinguntur, quæ habent diuerſam naturam, & diuerſam definitionem eſſentialem, ſiue coniungantur inter ſe, nec ſeparari poſſint, ſiue non: atqui ſic ſe habent proprietates, & earum ſubiecta, v. g. intellectus, & homo, calor, & ignis. Alia enim eſt natura, & definitio eſſentialis hominis, alia intellectus, alia caloris, alia ignis, & ita de cęteris, ergo proprietates, & eorum ſubiecta formaliter, & ex natura rei inter ſe diſtinguntur.

Secunda propoſitio.

MVltæ proprietates non diſtinguntur realiter à ſuis ſubiectis, vt mortalitas à corpore animato, corruptibilitas à corpore ex quatuor elementis conflato, & ſimiles.

Probatur: quę diſtinguntur realiter, ſaltem diuina virtute ſeparari poſſunt, & ſeparata conſeruari: Atqui corruptibilitas non poteſt ſeparari à corpore mixto, ſeu ex quatuor elementis compoſito, nec mortalitas à viuente, & animato corpore, nullum enim corpus mixtum eſt, quod de ſe, & natura ſua non ſit corruptibile, nullum viuens quod non ſit mortale: ergo eiuſmodi proprietates à ſuis ſubiectis realiter non diſtinguntur.

Dixi, *de ſe, & natura ſua corpus mixtum eſſe corruptibile, & animatum mortale*, certum eſt enim Deum omnipotenti manu ſua poſſe efficere: vt nec corpus mixtum vnquam corrumpatur, nec viuens moriatur, ſed non efficiet, vt illud corpus mixtum, *de ſe, & natura ſua*, non dicatur corruptibile, & viuens mortale.

Tertia propoſitio.

QVædam proprietates realiter à ſuis ſubiectis ſecernuntur, vt ſummus calor ab igne, ſumma humiditas ab aëre, ſummum frigus ab aqua, & ſumma ciccitas à terra: ſi quidem non ſem-

per ignis ſummè calidus eſt, aer ſummè humidus, aqua ſummè frigida, & terra in ſupremo gradu ſicca.

De intellectu, voluntate, & aliis animæ facultatibus maior exiſtit difficultas, num realiter ab ipſa anima diſtinguantur?

Concludemus affirmatiuè in Phyſica in lib. de anima, dicemuſque poſſe animam exiſtere ſine intellectu, voluntate, & ridendi facultate.

Quod ſi vrgeas animam non fore amplius intellectiuam, volitiuam, & riſibilem.

Diſtinguendum eſt: anima non erit amplius intellectiua, volitiua, & riſibilis per intellectum, voluntatem, & ridendi facultatem tanquam per proprietates, & accidentia, verum eſt: *ſubſtantialiter verò*, falſum; ſemper enim habebit ſuam ſubſtantiam aptam profundere intellectum, voluntatem, & ridendi facultatem, cum quibus poſteà intelligat, velit, & in riſum actu prorumpat.

Si iterum vrgeas ex hac propoſitione ſequi contra prædicta, riſibile, quod eſt homini proprium, cum eo non reciprocari, ſi enim detur homo cuius anima ſit deſtituta ridendi facultate, homo ille erit verus homo, & tamen non erit riſibilis quatenus riſibile dicitur hominis proprietas eſſe.

Reſpondendum eſſe caſum illum quē ponimus, nimirum animam eſſe deſtitutam ridendi facultate, non eſſe ordinarium, & ex rerum ſtatu quem Deus conſtituit, huncque nunquam de facto eſſe futurum, proindéque nihil mirū eſſe, ſi in eo caſu riſibile, quatenus eſt hominis proprietas, cum ipſo homine non reciprocaretur, quia id tantùm verum eſt poſitis rebus vt ſunt, & rerum ordine nequaquam immutato. Sed hæc in phyſica prædicto loco accuratiùs expendemus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum proprietates ſint intentionis, & remiſſionis capaces.

QVid ſit intendi, & remitti, quid intenſio, & remiſſo, ex poſtrema quęſt. ſectionis præcedentis, ſatis patet.

Concludendum hîc breuiter ſaltem quaſdam proprietates non eſſe intenſionis, & remiſſionis capaces, vt ſunt riſibilitas, & ſimiles, quæ ex æquo participantur à ſingulis hominibus.

Quod ſi aliquis homo promptius ad riſum ferri videatur quàm alius, propt iùs intelligat, & velit alio, id non eſt referendum in perfectionem ridendi, intelligendi, & volendi facultatem, ſed in meliorem organorum diſpoſitionem à qua, vt diximus, actiones facultatum animæ in corpore exiſtentis dependent.

Dubitatur de calore ignis, frigore aquæ, aliiſque aliarum rerum proprietatibus: nam hæ modo intenſiores videntur, modo verò remiſſiores: interdum calor intenſſior, interdum verò longè remiſſior, idem in frigore, & in aliis qualitatibus cernitur, propter quod ſimpliciter dicunt nonnulli eas qualitates ſuſcipere intenſionem, & remiſſionem.

Verùm ſi accuratiùs Philoſophandum ſit, affirmandum eſt hanc caloris intenſionem (& idem de intenſione aliarum qualitatum debet eſſe iudicium) non cadere in eius eſſentiam, quia eſſentia caloris non eſt magis in calore intenſiſſimo quàm remiſſiſſimo, cum generatim eſſentię rerum dicantur indiuiſibiles inſtar numerorum, detractionis, vel additionis, remiſſionis, vel intenſionis expertes, proindéque eam

Digitized by Google

intenſionē, & remiſſionem cadere tantùm in modum illum quem caloris eſſentia habet in ſubiecto, vt ſcilicet ſit in pluribus gradibus vel paucioribus, quem modum Metaphyſici *entitatem* vocant, de qua ex profeſſo in Metaphyſica. Hæc de Proprio.

SECTIO QVINTA, ET POSTREMA.

De Accidente communi

QVÆSTIO PRIMA.

De nomine, & varia acceptione communis Accidentis.

Porphyrius cap. de Accidente, prætermiſſa varia acceptione nominis accidentis, tranſit ad eius definitiones. Nos quæſt. 3. huius ſectionis eas expendemus, æquiùs ducentes hîc, vt alibi obſeruauimus, quæſtionem de nomine accidentis, & variò eius vſu præmittere.

Accidens itaque dicitur, quod rei præter eſſentiam aduenit, tribúſque modis ſolet vſurpari, *latiſſimè, latè, & ſtrictè, ſeu propriè.*

Accidens latiſſimè ſumptum id totum cõprehendit, quod eſt præter eſſentiam alicuius rei: ſiue ſubſtantia ſit, ſiue accidens: quò modo rationale dici poteſt accidens animalis, quia ei præter eſſentiam ſuam accidit.

Accidens latè ſumptum id ſolum complectitur, quod ſubſtantia non eſt, ſiue interim alicui rei ita ſit peculiare, vt aliis competere non poſſit, vt riſibile comparatione hominis; ſiue non, vt albedo reſpectu parietis

Accidens denique ſtrictè, & propriè accipitur pro eo quod rei contingenter aduenit, nec ab eius eſſentia fluit, vel cum ea conuertitur, vt nigredo comparatione hominis, vel parietis: & de hoc accidente hoc loco nobis agendúm eſt.

QVÆSTIO SECVNDA.

De exiſtentia communis Accidentis.

Communis Accidentis exiſtentia patet, tum experientia, tum ex eius diuiſionibus, quarum primâ traditur; *in accidens fortuitum, & naturale.*

Fortuitum, quod præter intentionem agentis contingit, vt inuentio theſauri à fodiente terram,

Naturale verò quod habet in ſe cauſam aliquam certam, & determinatam vt albedo parietis, ſcientia mentis, & id genus cætera.

Rurſus aliud dicitur accidens naturale quod accidit ſubſtantiæ, vt ſcientia intellectui, & aliud quod alteri accidenti, vt dulcedo albedini inlacte.

Denique aliud dicitur accidens *ſeparabile*, aliud *inſeparabile*, & eſt diuiſio Porphyrij, cap. de accidente. Prioris accidentis exemplum ponit *dormire*, poſterioris affert *nigredinem Æthiopis*, quæ reuera ab eo numquam ſeparatur, aut ſeparari, de lege ordinaria poteſt.

QVÆSTIO TERTIA.

De eſſentia communis Accidentis iuxta mentem Porphyrij, & rei veritatem.

Prima Accidentis definitio à Porph. tradita hæc eſt, *Accidens eſt quod adeſt, & abeſt à ſubiecto ſine eius interitu*, vt albedo parieti, nigredo homini, & ſic de cæteris: quæ proinde adeſſe, & ab eſſe dicũtur, quòd nec ad eſſentiam rei pertineant, nec ex ea profluant.

Obiicies primò: Hæc accidentis definitio aliis ab accidente competit, ſcilicet animæ rationali, quæ abeſſe poteſt à corpore, & illi adeſſe citra eius perniciem ipſoque integro permanente: ergo hæc definitio non eſt legitima.

Reſp. ad anteced. animam eſſe partem, & formã totius hominis, & non ſolius corporis; ab homine autẽ non poteſt abeſſe citra eius interitum, ſicut accidens ab eo poteſt recedere cuius eſt accidens abſq; vllo ipſius detrimento.

2. obiic. in doctrina Porph. datur accid. inſeparabile: ergo malè definitur accidens quod poteſt adeſſe, & abeſſe.

Digitized by Google

Diſtingo antecedens, apud Porph. datur accidens inſeparabile, realiter, concedo: ratione, & cogitatione intellectus, nego: quia, & ipſa Æthiopis nigredo licet ab eo realiter inſeparabilis, poteſt tamen cogitatione intellectus ſeparari, & abeſſe, quod ſufficit, vt participet allatā definitionem accidentis.

Inſtabis, etiam cogitatione intellectus poteſt ſeparari proprietas à ſubiecto, putà reſibilitas ab homine: ergo erit accidens commune.

Neganda eſt conſequentia, tum quia *proprietas ſemper reciprocatur cum ſubiecto*, vt riſibilitas cum homine, non item accidens commune: tum quia non poteſt ſubiectum intelligi cum proprietate contraria, verbi gratia, homo cum proprietate contraria riſibilitati; ſubiectū verò poteſt intelligi cum accidente oppoſito accidenti inſeparabili, verbi gratia, Æthiops cum albedine oppoſita nigredini, quæ eſt accidens inſeparabile Æthiopis.

Denique obiicies: hęc definitio non conuenit omni definito, ſcilicet accidenti communi: ergo tollenda eſt: probatur antecedens. Mors animalis, & combuſtio domus ſunt accidentia cōmunia, ſed illis definitio communis accidentis à Porph. tradita, & à nobis approbata non competit: quia non poſſunt adeſſe ſine ſuorum ſubiectorū interitu, mors ſine interitu animalis, & cōbuſtio ſine interitu domus: ergo talis definitio non conuenit omni accidenti communi.

Reſpondeo negando antecedens: ad eius probationem dico, mortem animalis & combuſtionē domus eſſe quidem *accidentia*, ſed *priuatiua* tantùm, non autem poſitiua, quę allata accidentis definitione comprehenditur.

Addit aliud Antonius Ruuio in commentariis Logicæ ad hoc caput de accidente quæſt. 4. mortem propriè non accidere animali; quia cum mors eſt, iam animal eſſe deſiit: nec combuſtionem domui; quia dum eſt combuſtio, non amplius eſt domus; ſed eſſe tantùm accidentia materiæ, animalis, & domus: ideóque cùm ſemper remaneat materia tam ante mortem animalis & combuſtionem domus, quàm poſt, ſemper de morte, & combuſtione verum eſt quod accidant ſubiecto abſque eius interitu.

Secunda definitio accidentis, ſic traditur à Porph. Accidens eſt, *id quod eidem ineſſe & non ineſſe poteſt*, intellige ſucceſſiuè & non ſimul.

Tertia definitio traditur per negationem aliorum vniuerſalium, *Accidens commune eſt id quod neque genus eſt, neque ſpecies, neque differentia, neque proprium, ſemper autem eſt in ſubiecto*, hoc eſt, numquam reipſa à ſubiecto ſeparatum conſeruatur ſecundum naturæ facultatem.

Quarta definitio exprimit nobis accidens commune, quatenus vniuerſale ab aliis diſtinctum, idque duobus modis, primò per eſſentiam hoc modo: *Accidens eſt vniuerſale aptum ineſſe multis accidentariò, & non reciprocè.* Secundo, per proprietatem: *Accidens eſt vniuerſale aptum prædicari de multis in quale accidentarium non reciprocum.*

Ex qua definitione facilè poteſt intelligi duplex illa communis accidentis ſpecies, de qua ſuperiori diſputatione aliquid diximus. Prior comprehendit illa accidentia, quæ tantum prædicantur de iis quæ ſub vna ſpecie coſtituūtur, vt eſſe doctum, de ſingulis hominibus ſub humana ſpecie contentis: & dicitur *accidens ſpecificum*, quod ad vnius tantum ſpeciei indiuidua pertinens, ad vnam quoque ſpeciem pertinere poſſit: poſterior verò ea continet accidentia, quæ poſſunt attribui indiuiduis, multa-

Digitized by Google

rum ſpecierum, vt eſſe album, eſſe nigrum, dulce, &c. id genus, quæ in indiuiduis multarum ſpecierum reperiũtur, vt album in hoc & illo pariete, & in hoc, & illo cygno, hoc, & illo homine, & ſic de aliis: & vocatur *accidens genericum*, quod ad variarum ſpecierum indiuidua pertinens, ad varias ſpecies ſpectet, & conſequenter ad illarum ſpecierum genus, vt exemplis appoſitis intelligitur.

Ex quo obiter notandum diſcrimen inter proprium & accidens, quòd proprium ab vniuerſali, ad ſingularia deſcendat, v. g. riſibile ab homine ad Petrum, & Paulum, quia primò conuenit homini, quòd ſit riſibilis, & per hominem Petro, Paulo, & aliis hominibus: At verò accidens commune à particulari aſcendat ad vniuerſale, vt eſſe Philoſophum ab Ariſtotele, & Socrate ad hominem: quia in tantum homo in communi dicitur Philoſophus, in quantum Ariſtoteles, Socrates aliiue particulares homines ſunt Philoſophi.

Cæterum huius definitionis accidentis, *Accidens eſt vniuerſale aptum prædicari de multis, &c.* ſingulę partes ſunt breuiter examinandæ.

Prima eſt *Vniuerſale*, in quod conuenit accidens, cum reliquis vniuerſalibus.

2. Eſt *aptum prædicari de multis*, ad diſtinctionem indiuidui.

3 Eſt *in quale*, ad diſtinctionem generis & ſpeciei.

4. Eſt *accidentarium* ad diſcrimen differentiæ.

Poſtrema eſt *non reciprocum*: ad diſtinctionem proprii, quæ omnia ſatis intelliguntur ex ſuperioribus.

Obiicies. Pars nequit de toto prædicari: Atqui accidens habet rationem partis comparatione ſubiecti, nam ſe habet inſtar alicuius formæ ſubiecto aduenientis, v. g. album inſtar formæ aduenientis parieti, qui dicatur albus: ergo accidens non poteſt de ſubiecto prædicari.

Reſpondeo conceſſa maiori diſtinguendo minorem, Accidens habet rationem partis comparatione ſubiecti, ſi ſumatur in abſtracto, concedo, ſi in concreto, nego v. g. album in abſtracto ſumptum, pro albedine habet rationem partis, & formæ aduenientis ſubiecto, puta parieti: ſi verò ſumatur in concreto pro ipſomet albo, tunc non habet rationem partis, ſed totius vniuerſalis, non tantùm continens albedinem, ſed præterea connotans actu ſaltem confuſè ſubiectum ſuum, ſiue ſit paries, ſiue aliquid aliud in quo albedo reperitur, vt ſupra de genere diximus: hoc autem poſteriori modo ſumitur accidens, v. g. album quatenus prædicatur de ſubiecto nimirum pariete, non autem priori: neque enim ritè dixeris, paries eſt albedo, bene tamen, eſt albus: proindéque quatenus ſic prædicatur, non habet rationem partis, ſed totius.

Quærunt hîc nonnulli vtrum inhęrenſita de eſſentia accidentis: ſed quęſtio tota Metaphyſica eſt, & ad Metaphyſicam remittenda.

QVÆSTIO POSTREMA.

De affectionibus communis accidentis.

PRima affectio communis accidentis, eſt eius à ſubiecto diſtinctio, qualis ſit, an realis, an verò tantùm formalis & ex natura rei.

Reſpondeo, certa fide credendum eſſe accidens ſaltem aliquod reipſa à ſubiecto diſtingui, quia realiter ab ipſo ſeparari poteſt & ſeparatum exiſtere, vt euenire credimus in Auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, in quo acci-

Digitized by Google

dentia panis, & vini remanent poſtquam eorum ſubſtantia conuerſa eſt in ſubſtantiam Dominici corporis, ſed de hac re ex proprio officio diſputant Theologi.

1. Affectio eſt eiuſdem accidentis à proprio, & reliquis vniuerſalibus diſtinctio, verum illa ſatis ex dictis intelligitur. Nullæ aliæ occurrunt accidentis affectiones in quibus debeamus immorari. Hæc de Vniuerſalibus.

POSTERIOR TRACTATVS HVIVS PARTIS, DE Categoria.

PRÆFATIO.

ECce poſt tenebras, quibus Vniuerſalium doctrina circunfuſa dicitur, purioris cuiuſdam, & amœnioris doctrinæ ſequitur radius. En ab horrida, & ſuarum difficultatum labyrinthis, ac mæandris terrorem animis incutiente vocum Porphyrianarũ ſylua, ad Elyſios campos omni grata voluptate, & rerum vbertate refertos, factus feliciter progreſſus. En Categoriæ libellum, diuinum illud opus, quod ſibi tantùm pretium eſſe poteſt, duce Ariſtot. Philoſophorum omnium principe interpretari meditamur. In quo quidem libello res omnes, tanquam in circulo continentur. Quare nemo in ſumma illarum copia inopiam, in ſumma luce tenebras pertimeſcat: habebit pro minimo labore fructus vberrimos, & pro denſa caligine, luce ſplendiſſima perfruetur.

Cæterum huius traactatus triplex erit diſputatio: prima de *ante prædicamento*, ſeu rebus ante prædicamentariis: Secunda de *ipſo prædicamento*, ſeu Categoria: Tertia de *poſt prædicamento*. Prius tamen nonnulla de authore, obiecto, & fine huius libri præmittemus.

PRÆLVDIA IN LIBRVM DE CATEGORIA.

PRÆLVDIVM PRIMVM *De Authore.*

SIt ne Ariſtot. huius libri author, vel aliquis alius eum ſub nomine Ariſt. conſcripſerit, non ſine cauſa ambigitur: non modo enim hac de re dubitat Iamblicus, ſed vult eſſe ſuppoſitiuum, & ſub ipſius Ariſt. nomine ab aliis editum, vt meliùs diuenderetur, cùm, inquit, magnę in hoc libello, & in Metaphyſica inueniantur diſſenſiones, poſtea apparebit: Alii verò communiter Iamblicum reprehendunt, quòd huius libri authorem eſſe Ariſtotelem inficias ierit, cùm ſit eodem phraſis huius libri & aliorum librorum Ariſtotelis, idem ſtylus purus, & conciſus, eadémque doctrinæ ſubtilitas, & præterea analyticos libros fruſtra conſcripſiſſet, cùm ſine aliqua rerum Categoricarum notitia intelligi non poſſint, vt infrà patebit. Quidquid ſit, ſiue huius libri verus author ſit Ariſtoteles, ſiue alius ſub nomine Ariſtotelis, ipſe certè, vt pote ſingulari doctrinâ refertus, ad reliquas Logicæ partes neceſſarius, digniſſimus eſt qui ſedulò, & diligenter explicetur, quod annuente Deo ex animo præſtabimus.

PRÆLVDIVM SECVNDVM *De obiecto huius libri.*

SI ſermo ſit de obiecto materiali, ſtatuendũ eſt cõtra nominales, eiuſmodi

obiectum non eſſe nudas voces, ſed res ipſas in Categoria comprehenſas, ita communiter Philoſophi, vna voce affirmates voces per ſe nullius ſcientiæ obiectum eſſe poſſe, ſed tantùm *per accidens*, quatenus rebus exprimendis inſeruiunt.

Si verò agatur de obiecto formali, aſſerendum eſt illud eſſe res Categoricas, non abſolutè ſumptas, ſed quatenus conferunt ad conficiendos differendi modos.

Probatur: eo modo res in Logica tractari debent, quo modo iuuant ad ipſum Logicæ finem obtinendum; Atqui ad illum dumtaxat conducunt, prout inſeruiunt conficiendis differendi modis, quoniam finis Logicæ eſt digerere mentem per eiuſmodi differendi modos, vt dictum eſt: igitur res Categoricæ ſub ea ratione formali (quæ eadem eſt cum obiecto formali) conſiderantur in Logica, quatenus ſcilicet inſeruiunt conficiendis differendi modis; & in hoc à Metaphiſica diſtinguitur, quæ eaſdem res Categoricas contemplatur, ſed alia ratione, nimirum quatenus entia quædam ſunt.

PRÆLVDIVM POSTREMVM.
De fine huius libri.

SI agatur de fine proximo, dicendum eſt, illum eſſe notitiam rerum quæ in ipſa Categoria continentur: ſi verò loquamur de remoto, eum conſtituemus, *vt hac rerum Categoricarum notitia differendi modos, definitiones, diuiſiones, & argumenta facilè poſſimus conficere*, vt magis infrà agendo de Categorię vtilitate confirmabimus,

PRIMA DISPVTATIO.
De Antepradicamento ſeu rebus ante prædicamentariis.

SECTIO PRIMA.
De homonymis, & ſynonymis, analogis, & paronymis, tam ſecundùm mentem Ariſtotelis, quàm rei veritatē.

QVÆSTIO PRIMA.
De homonymis.

ARTICVLVS PRIMVS.
De nomine, & varia acceptione homonymorum.

HOmonymum dicitur, quod *ſolùm nomen commune habet*, vt magis infrà patebit: interdum ſumuntur homonyma pro ſignificantibus, ſeu vt alii loquuntur homonymantibus; interdum pro ſignificatis, ſeu vt dicunt, homonymatis.

Homonyma homonymantia ſeu ſignificantia, *ſunt ea quæ pluribus ſolo nomine conueniunt*, vt canis, qui cœleſti, terreno, & marino nomine tenus attribuitur.

Homonyma verò ſignificata, ſeu homonymata ea dicuntur, *quæ in aliquo communi nomine conueniunt*, vt prædicti canes cæleſtis, terrenus, & marinus qui in ſolo nomine canis conueniunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.
De exiſtentia homonymorum.

COmmunis homonymorum vſus (& vtinam non ita frequens) eorum exiſtentiam ſufficienter confirmat.

Quotuplicia ſint, breuiter declarandum eſt.

Itaque homonyma alia dicuntur, à *caſu, ſeu fortuna, alia verò à conſilio.*

Homonyma à caſu dicuntur, *quæ præter intētionem, fortuito eueniunt*, vt quod puer aliquis Lutetię donetur nomine *de Marcilly*, & alius pariter Romæ eodem

Digitized by Google

eodem nomine vocitetur.

Homonyma verò à conſilio ſunt, *quæ habent conuenientiam in aliquo nomine ex intentione imponentis*: Quod duobus modis contingit, primo ratione *alicuius ſimilitudinis*, quę in ipſis rebus ſignificatis, ſeu homonymatis cernitur, propter quam fit vt eodem nomine donentur, quo modo ſe habent homo viuus, & pictus, quia ambo hominis nomine donantur propter ſimilitudinem ſaltem exteriorem quę inter vtrumque intercedit.

2. Verùm homonyma dicuntur à conſilio abſque vllo fundamento, vel ſimilitudine quando nimirum aliquod nomen alicui imponitur ex mero imponentis beneplacito, in quo nomine cum aliis conuenit, licet interim nulla ſit inter eos ſimilitudo: & hoc fit pluribus de cauſis: primò ſpe, vt ſi quis filium ſuum Ariſtotelem nominaret, hac ſpe ductus quòd eius doctrinam aſſequeretur, tandemque perfectus euaderet Philoſophus: vel memoria, vt ſi quis filium ſuum Ioannem appellaret in memoriam aui ſui, qui tali erat nomine donatus, vel aliquâ aliâ ſimili cauſâ.

Quæres vnde nam orta ſint eiuſmodi homonyma.

Breuiter reſpondeo, orta eſſe ex vocabulorum penuria, quod ſcilicet plures extiterint res ſuis nominibus deſignandę, quàm nomina ipſa, cum nominum numerus ſit certus, & definitus, at rerum propemodum infinita multitudo hinc enim factum eſt, vt eodem nomine res multæ ſignificatæ ſint, v. g. animal terrenum, marinum, & cæleſte ſidus, nomine *canis*, vt iam diximus, è contrario verò cum aliquando multa nomina ſuperant, fit vt rem eandem pluribus nominibus ſignificemus, v.g. rem illam, quę communi nomine vocatur enſis, nomine enſis, gladii, & ſimilibus; & hæc dicuntur πολυώνυμα ſeu multiuoca, homonymis oppoſita.

ARTICVLVS TERTIVS.
De eſſentia homonymorum.

HOmonyma ſic ab Ariſt. definiuntur initio ſuorum antepræpdicamentorum: *homonyma ſunt, quorum nomen ſolum commune eſt, ratio verò ſubſtantiæ nomini reſpondens ſeu accommodata, omnino diuerſa.*

Dicitur primò, *quorum nomen ſolum commune eſt*, ad diſtinctionem ſynonymorum, quorum nomen commune eſt, & natura quoque ipſa.

Additur maioris explicationis gratia, *ratio verò ſubſtantiæ nomini accommodata omnino diuerſa*, circa quæ verba nõnulla notanda ſunt: primum per rationem Ariſtotelem intelligere definitionem, quæ cum ſit ratio aperiendi naturam rei, optimo iure ratio nuncupatur.

Notandum 2. nomine ſubſtantiæ intelligi eſſentiam cuiuſcunque rei, ſiue illa ſit ſubſtantia, ſiue accidens.

3. Notandum expreſsè Ariſt. poſuiſſe in hac definitione homonymorum, *naturam homini reſpondentem, vel per nomen expreſſam*, vt indicaret ea ſolùm homonymè conuenire, quę non habent eandem naturam ſignificatam nomine gradus ſuperioris, in quo dicuntur conuenire, licet interim in aliquo alio gradu poſſint ſynonymè conuenire, vt ſe habent *Taurus ſidus, Taurus mons, & Taurus animal*, quibus corporis gradus eſt ſynonymè cõmunis quanquã æquiuocè tantùm in ratione Tauri inter ſe conueniant.

Ex his omnibus hæc colligi poteſt homonymorum definitio, *homonyma ſunt quorum nomen commune eſt, definitio verò*

Digitized by Google

ſeu ratio eſſentia per nomen commune expreſſa omnino diuerſa.

Obiicies, ſi ęquiuoca habeant idem nomen, ergo ſunt vniuoca, ſeu vnius vocis.

Diſtingo conſequens, æquiuoca erũt vniuoca: ſi vniuocum ſumatur, quod habet vnum commune nomen, concedo; ſi quod habet vnam cum nomine naturam, nego: & eo ſenſu ſumuntur vniuoca ab Ariſt. vt diſtincta ab æquiuocis.

Rurſus obiicies, ſi diuerſa ſit natura ęquiuocorum, ergo eádem definitione explicari non poſſunt; diuerſarum enim rerum non eſt eadem definitio, ſed diuerſa; ergo male Ariſtoteles vnicam æquiuocorum definitionem tradidit.

Diſtingo conſequtionem antecedentis, ſi diuerſa ſit æquiuocorum natura, eádem definitione definiri non poſſunt ſecundùm ſuas naturas, ita vt ſcilicet diuerſæ earum naturæ, & eſſentiæ tali definitione explicentur, concedo, quia reuera eádem definitione exprimere non poſſumus naturas canis terreſtris, cœleſtis, & marini, cùm illæ admodum diuerſæ ſint: quatenus verò ſunt æquiuoca, ſeu ratione ęquiuocationis in qua conueniunt, nego: quo ſenſu Ariſtoteles vnicam tradidit homonymorum definitionem. Quæres primò quęnam æquiuoca, ſeu homonyma fuerint ab Ariſt. definita, an æquiuocantia, an verò æquiuocata?

Reſpondeo eſſe æquiuoca æquiuocata, faciléque probo: ea æquiuoca definiuntur ab Ariſt. quæ in communi aliquo nomine conueniunt, & differunt in natura tali nomine explicata: atqui ſola æquiuoca æquiuocata ſunt eiuſmodi, nam æquiuocantia ſunt id in quo conueniunt, vt ex dictis ſatis intelligitur: ergo æquiuoca æquiuocata fuerunt ab Ariſt. definita.

Quæres 2. vtrum illa æquiuoca æquiuocata definita fuerint, quatenus ſunt tantùm voces; an verò, quatenus ſunt, res.

Reſpondeo definiri quatenus ſunt res quædam vocibus expreſſæ, & non tantùm quatenus voces.

Ratio eſt in promptu, æquiuoca ęquiuocata hac definitione eodem modo definiuntur quo dicuntur, idem nomen & eandem naturam tali nomine declaratam obtinere, atqui id tantùm illis conuenit quatenus ſunt res, non autem quatenus voces: ergo definiuntur, quatenus ſunt res, & non quatenus meræ voces.

Minor probatur exemplo, Taurus animal, Taurus ſidus, Taurus mons, eatenus habent idem nomen, & diuerſam naturam, quatenus diuerſæ naturæ, nẽpè natura Tauri animalis, Tauri ſideris, & Tauri montis eodem nomine Tauri donantur: ergo tantùm æquiuoca ęquiuocata dicuntur habere nomen commune, & naturam diuerſam, quatenus ſunt res, non quatenus puræ voces.

ARTICVLVS QARTVS.

De affectionibus Æquiuocorum.

PRima eſt quòd tollant contradictionem. Sî talis ſint naturæ, vt poſſint abſque contradictione ſimul recipere affirmationem & negationem: ſic poſſumus de cane ſimul affirmare, quod ſit latrabilis, & negare abſque vlla contradictione: vtraque n. propoſitio vera eſt, *canis non eſt latrabilis*, nimirum cœleſtis, vel marinus: *canis eſt latrabilis*, videlicet, domeſticus.

Secunda affectio eſt, quòd homonyma ſint priùs diſtinguenda, quam definienda ſecundùm naturam ſuam.

Ratio eſt aperta, quia cùm homonyma ſignificent diuerſas n aturas, priuſquam

Digitized by Google

detur definitio quædam natura definienda ſuſcipiatur, aſſignandum eſt, quod per diſtinctionem efficitur.

Poſtrema affectio eſt, quòd homonyma aliquo reſpectu ſynonyma dici poſſint.

Declaratur exemplo, Taurus eſt homonymum reſpectu Tauri cæleſtis, Tauri montis, & Tauri animalis: ſi verò ſumatur præcisè quatenus duntaxat communis eſt Tauris animalibus in particulari, haud dubiè perfectam naturam ſynonymi obtinebit, quia eis nõ ſecundùm ſolum nomen, ſed etiam ſecundùm naturam nomine deſignatam conuenit Quilibet enim Taurus animal, & dicitur Taurus, & habet naturam Tauri animalis, quod tantùm poſtulant ſynonyma.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Synonymis.

QVoniam non multa occurrunt de ſynonymis dicenda, ideo hac indiuiſa quæſtione commodè comprehendentur.

Synonymum ex vi vocabuli dicitur, quod vna cum nomine habet naturam communem, vt ſuprà indicauimus.

Duplex ſynonymum, alterum *eſſentiale*, alterum *accidentale*: eſſentiale, quod cõuenit ſecundùm nomen, & naturam, à ſuis inferioribus eſſentialiter participatam, vt animal reſpectu hominis, & bruti quibus eſſentialiter communicatur.

Accidentale verò eſt illud, quòd cõuenit ſecundùm nomen, & naturam, ſed accidentariò tantùm participatam, vt proprium, verbi gratia riſibile comparatione hominis, & accidens commune, verbi gratia album reſpectu parietis, quia riſibile conuenit quidem homini ſecundum naturam, ſed accidentariò participatam, idem de albo reſpectu parietis dici debet.

Definitio ſynonymorũ hęc traditur ab Ariſtotele in ipſo primo cap. ſuorum Antep. *ſynonyma ſunt quorum nomen idem eſt, & ratio eſſentialis nomini reſpondens planè eadem*, vt homo, & brutum, quibus conuenit idem nomen animalis, & in quibus natura tali nomine deſignata pariter includitur. Circa hanc definitionem.

Notandum primò (vt ſuprà de homonymis diximus) hoc loco tantùm definiri ſynonyma ſignificata, ſeu ſynonymata, quæ ſcilicet in aliquo communi nomine, & natura conueniunt, hoc enim fert allata definitio: non verò ſignificantia, quæ dicunt nomen commune multis, & ſecundùm illud naturam aliquam æqualiter ab ipſis participatam, vt intelligitur exemplis appoſitis de animali, riſibili, albo, &c.

Notandum ſecundò, non definiri nudas voces, ſed res, & naturas quatenus in aliquo communi nomine, & naturâ eodem nomine deſignatâ, conueniunt: par n. eſt ratio ac de homonymis, quæ ſic fuerunt ab Ariſt. definita, vt probauimus.

Notandum tertiò, expreſsè Ariſt. poſuiſſe in hac definitione, *& eſſentia nomini reſpondens eſt eadem*; fieri enim poteſt, vt aliqua inter ſe ſynonymè conueniant, v. g. homo, & brutum, quanquam diuerſas habent naturas, nam alia eſt natura bruti, alia hominis, quæ nihilominus ſunt ſynonyma: ideo tantum, quia non habent diuerſam eſſentiam animalis, in quo dicuntur ſynonymè conuenire.

Cæterum cùm ſynonyma ſint homonymis oppoſita, habent proprietates omnino oppoſitas, quæ proinde facilè intelliguntur ex ipſis homonymorum affectionibus, ſuprà à nobis expoſitis.

Digitized by Google

QVÆSTIO TERTIA.

De Paronymis.

PAronyma apud Ariſt. ea ſunt, quæ ab vno aliquo appellationem ſortiũtur, & ſolo caſu, & terminatione differunt: vt Grammaticus à Grammaticâ, Logicus à Logicâ, fortis à fortitudine, & ſic de cæteris.

Diuiditur primò paronymum, ſeu denominatiuum, in paronymas, ſeu ſignificans, & paronymum paronymatũ, ſeu ſignificatum, vt ſuprà de homonymis, & ſynonymis diximus.

Paronymum paronymans, eſt *forma denominans*, vt fortitudo, quæ denominat fortem.

Paronymum verò paronimatum, eſt *res ipſa quæ denominatur*, vt homo, qui à fortitudine denominatur fortis.

Vnde paronymum tribus modis accipi poteſt: primò pro ſignificante,& denominante forma, puta fortitudine: 2. pro re ſignificata, & denominata, puta homine: 3. pro aggregato ex forma denominante, & re denominatâ, puta fortitudine, & homine, ex quibus conſurgit fortis: & hoc propriè dictum paronymum, vt potè quod propriè oritur ab aliquo, & ab eo denominationem mutuatur; à quo tamen ſecundùm caſum, & terminationem diſcrepat, vt fortis dicitur à fortitudine, ab eâque appellationem accipit, variùmque caſum, & variam ab eâ terminationem obtinet.

Rurſus paronymum propriè dictum, ſeu concretum diuiditur, *in paronymum ſubſtantiale, & accidentale.*

Subſtantiale dicitur *quod deſumitur ab aliqua ſubſtantiali forma quæ non ſe habet ad modum adiacentis alteri, ſed rei per ſe ſubſiſtentis*, vt homo qui dicitur ab humanitate,tamquam à formâ ſubſtantiali denominante, ipſi tamen homini inſtar accidentis nequaquam adiacente, ſed per ſe ſubſiſtente.

Accidentale verò quod deſumitur ab aliquâ accidentali formâ, *quæ ſe habet per modum adiacentis* ſubiecto, vt album, quod deſumitur ab albedine, quæ eſt forma quædam accidentalis ipſi ſubiecto, v.g parieti adiacens.

Nec rationẽ video, cur nonnulli priùs illud paronymum, nempè ſubſtantiale reiiciũt, cum ei tota conueniat paronymorum definitio ab Ariſtotele tradita, quippe quod ab aliquo deducitur, & ab eo differt caſu, & terminatione, vt homo ab humanitate, animal ab animalitate, & ſic de cæteris.

Niſi fortè quis dicat, ex mente Ariſtotelis deſiderari ad rationem paronymi, vt forma denominans ſit extra eſſentiam rei quæ denominatur, cum tamen nec humanitas ſit extra eſſentiam hominis, nec animalitas extra eſſentiam. animalis. Sed hoc non videtur poſſe colligi ex verbis ipſius Ariſt. proindeque gratis, & abſque vllo fundamento fingitur.

Quęres quomodo humanitas dici poſſit forma hominis, & animalitas animalis.

Reſpondeo ſumendo nomen formæ latè, pro eo omni,quod rem conſtituit, & denominat formaliter, quia re vera humanitas eſt id quod formaliter conſtituit, & denominat hominem, & animalitas animal: non verò ſumendo ſtrictè pro eâ parte incompletâ, quæ cum materia totum compoſitum conſtituit, vt eſt anima rationalis, quæ cũ corpore totum hominem cõponit, quo pacto reuera humanitas, & animalitas non ſunt formæ, quia humanitas, verbi gratia, non tantùm dicit animam, ſed totum quod eſt in homine,in abſtracto, ſeu, vt loquuntur, per modum formæ ſimplicis.

3. Diuiditur paronymum in tria

Digitized by Google

membra, in paronymum reipſa, ſeu ſignificatione tantùm non voce, paronymum voce, non re,ſeu ſignificatione, & paronymum re, ſeu ſignificatione, ac voce ſimul.

Paronymum re ipſa tantùm, ſeu ſignificatione, non voce dicitur *quando vnum ex alio deducitur ratione ſignificationis quæ in eo eſt*, quo pacto virtus, & ſtudioſus dicuntur eſſe paronyma, quia à virtutis ſignificatione deſumitur ſtudioſus: dicitur enim ſtudioſus, qui virtutem colit, & ea præditus eſt, quanquam tamen in voce non conueniant, cùm alia voce virtus, alia ſtudioſus exprimatur

Paronymum verò voce,& non ſignificatione illud eſt, *quod deducitur ab aliquo ratione vocis, quamuis ſignificatio ſit diuerſa*, quomodo ſe habet ſtudium, & ſtudioſus, qui à ſtudij voce ſtudioſus dicitur, licet alia ſit ſignificatio ſtudij, alia ſtudioſi, ſtudium enim diligentiam ſtudioſus verò eum ſignificat, qui colit virtutem, non qui ſolam diligentiam adhibet.

Paronymum denique ſignificatione, & voce ſimul, illud eſt, *quod ab alicuius voce, & ſignificatione deſumitur*, vt ſe habet fortis, & fortitudo, quia fortitudo dat denominationem forti, & fortis à ſignificatione fortitudinis deducitur; fortis enim dicitur qui fortitudine præditus eſt.

Paronyma ſic ab Ariſt. definiuntur, loco citato, paronyma ſunt, *quæ ab vno aliquo deducta variè commutantur,ſeu variã habent terminationem, diuerſoque modo deſinunt*, atque huius conditionis defectu mulier muſica, ſeu quę callet muſicam, non dicitur paronymum reſpectu muſicæ, quia eodem modo terminantur ac deſinunt, nimirum in A.

Quæres primò, an paronyma ſignificantia fuerint definita, an verò ſignificata.

Reſpondeo, eſſe ſignificata, probóque, ea paronyma definiuntur ab Ariſtotele, quæ ab aliquo deductam variã ſortiuntur terminationem:atqui id proprié competit paronymis ſignificatis, non autem ſignificantibus, quia hæc ex aliis non deducuntur, ſed ab ipſo priora deriuantur, vt ex dictis ſufficienter percipitur, ergo paronyma ſignificata fuerunt ab Ariſt. definita, non autem ſignificantia.

Quæres ſecundò vtrum hoc loco definiantur prædicta paronyma, quatenus ſunt res an quatenus voces.

Reſpondeo, definiri quatenus ſunt res vocibus expreſſæ.

Probatur: definiuntur hoc loco paronyma ab Ariſtotele, quatenus ab aliquo appellationem ſortiuntur, ſed hoc illis conuenit, quatenus ſunt res vocibus ſignificatę, non quatenus voces ſimpliciter: quia reuera ipſæ res ab aliis deducuntur, ab iiſque nomen accipiunt non verò voces tantùm: ergo paronyma hoc loco definiuntur ab Ariſt. quatenus ſunt res, & non quatenus puræ voces.

Nec vrget quod hîc paronyma definiantur, quatenus caſu differunt ab iis à quibus deducuntur, quod vocibus proprium eſt: ſi quidem hoc tantùm arguit non res ipſas ſine vocibus, ſed per voces expreſſas, & earum ratione, caſu,& terminatione differentes, definiri.

Nullæ ſunt paronymorum affectiones in quibus explicandis operæ pretium ſit immorari, qua propter ad analoga progrediamur.

QVÆSTIO QVARTA.
De Analogis.

QVamuis Ariſtoteles nullam analogorum mentionem fecerit, quia tamen medium tenent inter homonyma,

Digitized by Google

ttributionis ; ſcilicet à cauſa materia-
i, formali, & efficienti, & finali.

Analogum attributionis *à cauſa mate-*
iali (ſi tale detur, quod non puto) dici-
ur eſſe, cùm multa ad vnum referun-
ur, tanquam ad ſuam cauſam mate-
ialem, & ſubiectum ; vt ſecundùm
ultos ſe habent ſubſtantia , & omnia
ccidentia, quia hæc ad illam tanquam
d ſuam cauſam materialem , & ſubie-
um, in quo recipi debeant referuntur:
d hæc analogia propriè eſt ſynonymia
t probabitur inferius.

Analogum à *cauſa formali* , eſt illud
uod multis conuenit, quorum vnum ,
el plura dicunt ordinem ad aliud ,
inquam ad cauſam formalem , & exé-
latem : quo modo homo dicitur a-
alogum reſpectu hominis viui , &
icti, ſeu adumbrati, quia hic ad il-
m refertur tanquā ad exemplar, cuius
iſpectione, & imitatione prodierit.

A *cauſa efficiente*, quod multis tribui-
r, quorum vnum, vel plura ordinan-
r ad aliud tanquam ad cauſam effi-
entem alicuius effectus : eo modo
edicatiuum dicitur analogum reſpe-
u medici, librorum eius, & inſtru-
entorum, quia tam eius libri, quam
ſtrumenta, ideò medicatiua dicuntur
ia ad ipſum medicum referuntur ,
i eſt illorum cauſa efficiens , ipſa ad
dendum ordinans.

Denique à *cauſa finali*, quod multa ſi-
ificat , quorum vnum vel plura refe-
itur ad aliud tanquam ad finem: quo
ſto prædictum ſanum dicitur analo-
n reſpectu animalis, potionis, &
mbulationis, quia hæc duo poſte-
ra ad animal referuntur , tanquam
cauſam finalem, propter quam inſti-
uatur , vt iam diximus.

Rurſus alij diuidunt analogiam at-
utionis, in analogiam *attributionis*
inſeca , & analogiam *attributionis ex-*
trinſeca.

Analogiam attributionis intrinſecæ eam vocant, in qua ratio eſſentialis analogi, per nomen ſignificata, participatur eſſentialiter, & intrinſecè ab omnibus inferioribus analogatis, licet in vno independenter, & in aliis dependenter exiſtat, vt ens, inquiunt reſpectu ſubſtantiæ accidentis, quia ratio eſſentialis entis, tam in ſubſtantia, quam in accidente, intrinſecè, & eſſentialiter includitur, licet in ſubſtantia independenter, in accidente verò dependenter à ſubſtantia exiſtat ; ſed vt hoc gratis aſſerunt ſine probatione, ſic gratis negetur ſine timore.

Analogiam verò attributionis extrinſecæ dicunt eam eſſe, in qua ratio eſſentialis, per nomen analogi ſignificata, eſt tantum eſſentialiter in vno inferiori, in aliis verò duntaxat extrinſecè, & quatenus ad prius illud referuntur, quod proinde vocari ſolet præcipuū analogatum: vt ſanū quod ſoli animali *intrinſecè*, & *eſſentialiter* ineſt, potioni verò, vrinę, & deambulationi, eatenus tantū quatenus ad ipſum animal referuntur, & ad eius ſanitatem ordinantur, vt iam multoties docuimus.

Quod ſpectat ad analogiam proportionis, duplex illa conſtituitur, ex communi opinione, vna extrinſeca, & tota metaphorica, atque tranſlatitia ; altera intrinſeca, & eſſentialis.

Extrinſeca, & metaphorica, eſt ea in qua ratio per nomen deſignata, reperitur tātum in vno inferiori analogato eſſentialiter, in aliis verò dumtaxat extrinſecè, & per quandam metaphoram ac tranſlationem, quomodo ridere dicitur analogum, reſpectu hominis, pratorum, & fortunæ, quia de tribus illis prædicatur rectéque dicitur homo ridet, prata ridēt & fortuna ridet . tametſi ratio eſſētialis riſus, eſſētialiter tātū ſit in homine , ſu

aliis verò methaphoricè ſolùm: & impropriè, ſeu per quandam proportionẽ, quod quemadmodum hominis riſus, ſignum eſt alicuius hilaritatis in eo exiſtentis, ita pratorum, & fortunæ riſus, deſignet aliquam in illis amœnitatem, & iucunditatem.

Intrinſeca verò, *ſeu eſſentialis*, ea vocatur, in qua ratio per nomen ſignificata, eſt eſſentialiter in omnibus analogatis, vt ſe habet principium, reſpectu fontis, vnitatis, & cordis, quia ratio eſſentialis principij in omnibus illis eſſentialiter reperitur, & tantùm dicitur analoga, quatenus aliquam inter ſe proportionem ſeruant: eodem etiam modo pes dicitur analogum, reſpectu, pedis hominis, pedis montis & pedis ſcamni, nam in illis omnibus vera exiſtit ratio pedis, ita tamen denominantur propter aliquam proportionem quam habent inter ſe ad ſua ſuſtinenda ſubiecta, vt ſuperius diximus.

Verum vtrum ſit veritas in exemplis allatis, necne, hoc loco nolim accuratiùs expendere: dixerim tamen nullam planè videri admitendam eiuſmodi analogiam, in qua ratio eſſentialis ſit eſſentialiter in omnibus inferioribus, ſed eam eſſe veram ſynonymiam, quia nihil aliud poſtulat ſynonymum, niſi vt conueniat ſecundùm nomen, & eſſentiam nomini reſpondentem, ſeu vt ratio eius eſſentialis eſſentialiter reperiatur in omnibus inferioribus, vt ex ſupradictis liquet.

ARTICVLVS TERTIVS.

De eſſentia Analogorum

Analogorum hanc habe definitionẽ, *Analoga ſunt, quorum nomen commune eſt, ratio verò nomini reſpondens, partim eadem partim diuerſa.*

Ponitur primò, *nomen commune*, in quo conueniunt analoga cum homonymis, & ſynonymis quia tam homonyma quã ſynonyma, habent nomen commune, vt apparet ex eorum definitionibus.

Additur, *ratio nomini reſpondens partim eadem*, in quo differunt ab homonymis, quæ habent rationem penitus diuerſam, vt ſuo loco demonſtratum fuit.

Denique adiicitur, *partim diuerſa*, ad diſtinctionem ſynonymorum, quæ naturam per nomen ſignificatam, eandẽ omnino obtinent, & nullo modo diuerſam, vt ſupra vidimus.

Obiicies in analogis, ratio analogi ſignificantis, nomini eius reſpondens, nullo modo eſt eadem, ergo male definita fuerunt, quorum nomen commune eſt, & ratio nomini reſpondent partim eadem.

Antecedens probatur, ratio per nomen analogi expreſſa, & rei reſpondens ſecundùm nos, eſt tantùm formaliter, & intrinſecè in vno inferiori, in aliis verò extrinſecè, & per quandam relationem ad vnum, ſi ſint analoga attributionis aut per tranſlationem aliquam, & metaphoram, ſi ſint analogas proportionis vt conſtat exemplis propoſitis, ergo ratio ſuperioris analogi nullo pacto eſt eadem in omnibus inferioribus analogatis.

Reſpondeo negando antecedens, ad probationem dico, etſi ratio eſſentialis analogi ſit tantum eſſentialiter in vno analogato, in aliis ſolùm extrinſecè, & per ordinem ad illud, ipſa tamen analogata dici habere partim eandem naturam, quatenus ſaltem ab eadem forma, in vno eſſentialiter exiſtente denominantur, vt potio, deambulatio, vrina, & animal ab eadem ſanitate, in ipſo ſolo animali eſſentialiter reſidente, ad diſtinctionem purè æquiuocorum, quæ nec eandem habent naturam, nec ab eadem natura in vno eorum eſſentialiter exiſtente denominantur, vt patet exemplis adductis, v. g. de cane cæleſti,

Digitized by Google

:ſti, terreſtri, & marino, qui nec ean- em canis naturam participant. nec ab âdem ratione canis, in vno eorum ſentialiter exiſtente denominantur.

Inſtabis, ratio eſſentialis analogi non oteſt partiri ſeu eſſe per partes in infe- bus analogatis, ergo non poteſt dici artim eadem, & partim diuerſa.

Diſtingo antecedens, ratio eſſentia- s analogi non poteſt partiri *partitione rme, & natura*, quaſi formę, & naturæ ialogi pars aliqua ſit in vno inferiori ialogato, & alia pars in alio,, quia eneratim rerum eſſentiæ ſunt inſtar imerorum, indiuiſibiles, ex prædictis oncedo: *partitione* verò quæ fiat *ratione nominationis ab eadem forma*, id eſt, ita t propter formam in analogatis diuer- m, diuerſa dicatur natura, & propter enominationem ab eâdem forma; ne- o: ſic enim animal, potio, vrina par- m diuerſam ſanitatis naturam, & par- n eandem obtinet, diuerſam quidem aliter quia realiter in ipſis omnibus uerſæ ſunt rationes ſanitatis, eandem men ſecundùm quid, propter deno- nationem ab eâdem animalis ſanita- vt ſtatim dicebamus.

Quæres an hic definiantur analoga a- logantia, an vero analogata.

Reſpondeo definiri analogata, cuius idem reſponſionis hæc breuis ratio gnatur, quod ea hîc definiantur ana- a quæ conueniunt in nomine, & na- a, partim eadem, & partim diuerſa od tantùm conuenit analogis analo- is, non verò analogantibus, in qui- ſcilicet conueniunt ipſa analoga a- ogata. quod totum intelligi poteſt dictis ſupra de homonymis, ſynony- & paronymis, quia par debet eſſe o de analogis.

RTICVLVS QVARTVS.

De affectionibus analogorum.

Generatim analogis attribuitur, quòd non poſſint definiri, niſi prius diſtincta fuerint: cuius ratio eadem eſt cum eâ quam de homonymis ſupra attulimus, quod ſcilicet non ſignificent naturam aliquam vnam multis communem, ſed varias, vt riſus in communi, riſum hominis, prati, & fortunæ; ſanitas, ſanitatem animalis, vrinæ, & deambulationis, definitio autem vnius tantùm rei eſſe debeat.

Peculiariter verò analogis attributionis conceditur, quod habeant præcipuum analogatum, ad quod cætera reuocentur & ordinem dicant: ſic inter analogata ſani, datur animal ſanum, ad quod cætera, quæ ſana dicuntur, referri debent, nimirum deambulatio ſana, diæta ſana, ſic de aliis.

Rurſus iiſdem analogis alia tribuitur proprietas, quòd ſi minùs præcipua analogata definienda ſuſceperis, in eorum definitione, magis præcipuum adhibere debeas; ſic qui vult vrinam ſanam definire, debet animalis (quod eſt præcipuum ſani analogatum) mentionem facere: non enim alia de cauſa dicitur vrina ſana, quam quia eſt ſignum ſanitatis in animali exiſtentis: par eſto iudicium de cæteris ſani analogatis.

SECTIO SECVNDA.

De diuiſione eorum quæ ſunt in aliis, & de aliis prædicantur.

Vt ſecernat Ariſtoteles ea quæ in Categoria locum habent, ab iis quæ ſunt extra Categoriam, omniaque entia categorica deſignet, duplicem cap. 2. tradit diuiſionem, eorum quę ſunt in aliquo, vel de aliquo prædicantur.

Prima eſt, *in complexa, & incomplexa*.

Complexa ſunt, quæ multis conflata

Digitized by Google

vocabulis non eandem, ſed diuerſam naturam ſignificat, vt homo currit, hæc enim vox complexa, hominem ſimul, & eius curſum ſignificat.

Incomplexa verò ſunt, quæ vno conflata vocabulo, vnam tantùm naturam deſignat, vt homo, leo, &c.

Secunda diuiſio, quæ paulò obſcurior eſt, traditur ab eodem, per eſſe in ſubiecto, & prædicari de ſubiecto.

Quædam, inquit, de ſubiecto dicuntur (intelligit attributionis, & inferiori) in nullo autem ſunt ſubiecto (ſupple inhæſionis, more accidentium) adfert exemplum de homine, qui quidem dicitur ſeu prædicatur de aliquo particulari homine, puta de Petro, nulli tamen ſubiecto inhæret, cùm inhærere ſit ſolius accidentis.

Alia verò (pergit ipſe Ariſtoteles (in ſubiecto quidem ſunt (nimirum inhæſionis (de nullo verò ſubiecto dicuntur (intellige de ſubiecto attributionis) vt accidentia particularia, quæ ideò dicuntur eſſe in ſubiecto inhæſionis, quod ſint in ſubſtantiis, hic calor in pariete, hæc Dialectica in intellectuali anima, de nullo verò ſubiecto attributionis prædicari, quod ſint ſingularia, & induidua, ac proinde nulla habeant inferiora, de quibus prædicentur, & quibus attribuantur.

Tertiò addit quædam de ſubiecto eſſe (nempè inhæſionis) & ſimul de ſubiecto prædicari, puta attributionis vt ſunt accidentia in communi, v. g. ſcientia, quæ (inquit) eſt in ſubiecto inhæſionis, ſcilicet anima, & prædicatur de ſubiecto attributionis, nimirum grammatica, cùm dicitur, grammatica eſt ſcientia.

Vbi notandum exemplum Ariſtotelis non eſſe accuratum, nec ipſum Ariſtotelem propriè accepiſſe nomen ſciẽtiæ, ſed impropriè, quatenus dicit tantùm cognitionem, quęcumque tandem illa ſit, non quatenus ſignificat certam rei cognitionem per propriam cauſam, hoc enim poſteriori modo conſtat inter omnes, Grammaticam nõ eſſe ſcientiam.

Tandem habet quædam nec eſſe in ſubiecto (ſcilicet inhæſionis) nec prædicari de ſubiecto (nimirum attributionis) vt ſunt indiuidua ſubſtantiarum v. g. Petrus, qui in nullo eſt ſubiecto inhæſionis, quoniam non eſt accidens, neque attributionis, quia nulla habet ſub ſe inferiora, quibus attribui poſſit, vt ex ſe patet.

Porrò aliis verbis, & certè facilioribus poſſet reddi hæc diuiſio, *in ſubſtantiam vniuerſalem, quam docet prædicare de ſubiecto attributionis*, & in nullo ſubiecto inhæſionis eſſe, *in accidens vniuerſale*, quod ait in ſubiecto inhæſionis eſſe, & de ſubiecto attributionis prædicari: *in ſubſtantiam ſingularem*, quam docet nec eſſe in ſubiecto inhæſionis, nec de ſubiecto attributionis prædicari, *& in ſingulare accidens*, quod vult eſſe in ſubiecto inhæſionis, de nullo tamen attributionis ſubiecto prędicari, quæ omnia exemplis appoſitis ſufficienter illuſtrauimus.

Cæterùm quia tota difficultas huius Ariſtotelicę diuiſionis pendet ex ambiguitate huius vocabuli, *ſubiectum*, an pro ſubiecto attributionis, an verò inhæſionis vſurpari debeat, ideò hanc regulam accipite, *tunc ſubiectum accipi ab Ariſtotele pro ſubiecto attributionionis cùm ipſi particula illa, de præponitur*, vt cum aliquid prædicari, vel non prædicari *de ſubiecto* dicit: tunc verò accipi pro ſubiecto inhæſionis, cùm particula *in*, ei anteponitur, vt cùm dicit aliquid eſſe, vel non eſſe in ſubiecto. Hęc de anteprædicamento.

Digitized by Google

:VNDA DISPVTATIO.

De ipſa Categoria,

SECTIO PRIMA.

De ea generatim.

QVÆSTIO PRIMA.

nomine,& varia acceptione Categoriæ

Ategoriæ nomen vt,in Compendio diximus, à foro ad ſcolas Philoſo- 'um traductum eſt, in foro ſignifi- ccuſationem illam,quæ apud iudi- nſtituebatur, in ſcholis verò Philo- orum ſignificat, *ſeriem ſuperiorum,& iorum, ſub genere ſupremo*, ita vt ſit t quædam accuſatio,quando vnum lio prædicatur, nam ſicut cùm di- us, Iudas eſt fur,ipſum Iudam furti iſamus, ſic cùm dicimus homo eſt nal, videmur hominem animalıta- accuſare.

ætermiſſis inutilibus acceptionibus. eratim Categoria bifariam ſumitur nò materialiter, pro rebus ipſis quæ ſtituuntur in Categoriâ ſiue ſubſtã- ſint, ſiue accidentia: 2. formaliter, ſerie, & ordinatione eorum om- n, generum ſcilicet, ſpecierum, & iuiduorum, ſub genere ſupremo, ita uperiora in ſuperiori loco, & infe- a in inferiori conſtituantur.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Categoriæ exiſtentia,

ARTICVLVS PRIMVS.

An detur Categoria.

Eſpondetur affirmatiuè, probóque primo communi Philoſophorum ſenſu qui poſt Ariſtotelem de Ca- ɔria certatim multa,& præclara tra- erunt,

Probatur ſecundò ex ſumma vtili- :, quam rerum categoricarum in- igentia parit, ad definitionis, diui- ùs, & argumentationis leges commodiſſimè tradendas, vt inductione oſtendere facile eſt: nam imprimis definitio ſaltem accuratiſſima ſpecierum poſtulat fieri ex immediato gènere, & propria differẽtia,vt definitio hominis. v. g. ex animali,& rationali;ipſa autem Categoria eſt quæ tradit varia genera, ſpecies,& differentias: docetque quodnam ſit genus immediatum, & quod mediatum, quę propriè differentiæ, & quæ impropriæ, vt progreſſu conſtabit: proindéque ad leges definitionis tradẽdas, & intelligendas non poteſt non eſſe vtiliſſima Categoriæ notitia.

Vtilem quoque eſſe ad diuiſionem ſine labore demonſtratur: diuiſio fieri debet, generis in ſpecies immediatas, vt animalis, in hominem, & brutum, ſuperioris, in inferiora, ſunt enim hæ leges bonæ diuiſionis, ergo hęc Categoriæ cognitio, quæ ex dictis tradit genera, & ſpecies, docétque quod ſit immediatum genus, & quæ ſpecies immediatæ, quod ſuperius, & quod inferius, erit diuiſioni conficiendæ accommodatiſſima.

Denique argumentationi conuenientiſſimam eſſe Categoriæ notitiam, leui opera euincitur: argumentatio conflatur ex ſimplicibus terminis, tanquam ex materia remota, & ex propoſitionibus tanquam ex propinqua, vt magis infrà patebit, ergo cognitio ſimplicium terminorum, quæ in Categoria obtinetur, per accommoda ad argumentationem, proindéque, & ipſa Categoria.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De numero Categoriarum, ſi quis ſit, vbi de ſynonymia entis, reſpectu Dei, & creaturarum, ſubſtantiæ & accidentis.

TOt ſunt, & tam variæ de numero Cotegoariarum Philoſophorum

Digitized by Google

ſententiæ vt ferè dixerim hunc vnum eſſe inter eos conſenſum, nihil inter ſe conſentire. Atque vt res tota magis pateat, placet infinitis propemodum leuioris momenti opinionibus, prætermiſſis aliquot grauiorum Philoſophorum, de quęſtione proproſita, placita proponere. Et quia facem cęteris præfert Ariſtoteles, ideo primo loco eius ſententiam proponemus, & examinabimus.

Sanè ſi veritati ſtare velimus, fatendum eſt Ariſtotelis mentem, de prædicto Categoriarum numero eſſe eam quā vulgaris Philoſophorum turba aſſequitur, & ſine vlla maiori diſquiſitione, duntaxat, quia ex Ariſtotelis neglectis rationum momentis ad contrarium ſtatuendum inducentibus, ſequitur nimirum decem eſſe Categorias, iuxta decē ſuprema genera, *ſubſtantiam, quantitatem qualitatem, relationem, actionem, paſſionem, vbi, quando, ſitum, eſſe, & habere*. Hunc autem numerum aſſerit, & colligit Ariſtoteles, tum alibi, tum expreſſè, capite quarto ſuorum anteprędicamentorum ex varia rerum ſignificatione, quædam, inquit, (ſupple, entia Categorica, & incomplexa) ſignificant ſubſtantiam, vt homo, quædam quantitatem, vt cubitum, vel bicubitum, quædam qualitatem, vt album, quædam relationem, vt duplum, dimidium, quædam actionem vt ſecare, quædam paſſionem, vt ſecari, quędam quando, vt heri, cras, quędam, vbi, vt eſſe in foro, vel vrbe, quædam ſitum eſſe, vt ſedere, ſtare, quædam denique habitum eſſe, vt eſſe togatum, vel armatum. Ex quibus, nec contra Ariſtotelis ſententiam, decem ſuas Categorias, non tam veritatis, quàm Ariſtotelis diſcipuli, ſumunt, primam ſubſtantiæ, reliquas nouem, accidentium, quantitatis, qualitatis, & aliorum, ita vt omnes ſubſtantiæ, ad ſubſtantiam tanquam ad genus ſupremum, omnes qualitates, ad qualitatem, vt ad aliud ſupremum genus, & ita de aliis, reuocari debeant.

Colligunt etiam alij hunc denarium Categoriarum numerum, ex decem variis interrogationibus, quæ de aliqua ſubſtantia fieri poſſunt, vt quid ſit, & tunc habetur Categoria ſubſtantię, quāta ſit, & eſt prædicamentum quantitatis, ad quid ſit, ſeu ad quid refertur, & eſt relatio, qualis ſit, & eſt qualitas, quid agat, & eſt actio, quid patiatur, & eſt paſſio, quando fuerit. & deſignatur tempus, vbi ſit, & ſignificatur vbi, quomodo ſita ſit, & eſt ſitus, vel denique quomodo veſte circum poſita, & eſt prædicamentum habitus, vt eſſe togatum, vel palliatum.

Alij denique alio modo: quidquid eſt, aut eſt ſubſtātia aut in ſubſtātia: ſi ſubſtātia iā prima habetur Categoria, nimirū ſubſtātiæ: ſi ſit in ſubſtantia, vel eam extendit, & eſt quantitas, vel ad aliud refert, vt paternitas patrem ad filium, & eſt relatio, vel qualem denominat, vt ſcientia ſcientem, & eſt qualitas, vel ex ea manat, vt calefactio ab igne, quem denominat agentem, & eſt actio, vel in ea recipitur, vt eadem calefactio ignis in ligno quod denominat patiens, & eſt paſſio, vel ponit in tempore, vt cras, heri, & eſt tempus, vel in loco certo, & definito, ita vt alibi eſſe non poſſit, & eſt vbi, vel ita conſtituit in loco, vt diſponat eius partes ſecundùm partes loci, vt ſcilicet ſuperior pars ſit in ſuperiori loco, infima in infimo, & ſic de reliquis, & eſt ſitus, vel denique eam exterius circumponit, vt eſſe togatum, & eſt prædicamentum habitus.

Verum, hęc, & omnia ſimilia quæ afferuntur pro hoc denario Categoriarum numero, parum vrgent, oſtēdunt enim

Digitized by Google

ām dari ſubſtantiam, quantitatem, itatem, & cætera accidentia ſupra- a, ſed non probant eſſe ſuprema era, & diſtinctas conſtituere Cate- ias, in quo difficultas tantùm poſita

Quapropter, erroris prçteriti pœni- tia ducti, creſcente ætate, & indu ia, decreuit apud nos numerus Ca- goriarum, & ad binarium contractus :, ad ſubſtantiam ſcilicet, & accidens nnibus ſubſtantiis ſub ſubſtantia, tan- ıam ſub genere ſupremo, & omnibus :cidentibus, ſub accidenti vt altero ıpremo genere, collocatis: quæ poteſt umerari 2. de quæſtione propoſitâ, unt.

Serò ſapiunt Phryges, vt commune habet adagium, ſerò philoſophamur, & veritatem ipſam, Philoſophorum contentione, tanquam velo obtectam, detegimus, aſſerimuſque, nullum eſſe Categoriarum numerum, ſed vnam tan- tùm dari Categoriam, nimirum ens creatum completum, ad quod tanquam ad genus ſupremum, omnes ſubſtantię, & accidentia reuocentur.

Porrò, quia hanc noſtram ſententiam propter duo potiſſimum, alii oppugnãt, & quod faciat ens, reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis ſynonymum, & quod eo- dem reſpectu illud genus conſtituat, nos eam, contra geminos illos aduer- ſariorum impetus firmabimus; & quo- niam valdè affinis eſt quæſtio de ſyno- nymiā entis creati, completi, compa- ratione ſubſtantiæ, & accidẽtium, gene- ralius ſermonem extendemus, ad ens commune tam Deo, & creaturis; quam ſubſtantiæ, & accidenti. Sit itaque.

Prima propoſitio.

ENs eſt verè, & propriè ſynonymum reſpectu Dei, & creaturarum, ſub- ſtantiæ, & accidentis; ita Scotus in 1. ſententiarum diſt. 3. quæſt. 1. & 3. & omnes eius diſcipuli, contra Diuum Thomam 1. parte quæſt. 13. art. 5. & quæſt. 7. de potentia art. 7. Caietanū, Farrarienſem iiſdem locis, & omnes ferè iuniores Philoſophos.

Probatur autem hæc propoſitio vni- ca ratione, ſed firmiſſima, in quâ om- nia aduerſariorum propugnacula con- uulſa, & funditus euerſa iacebunt: ens reſpectu Dei, & creaturam, ſubſtantiæ & accidẽtis, habet ea omnia, quæ ad per- fectam rationem ſynonymi exiguntur, ergo reſpectu eorum eſt verè, & pro- priè ſynonymum.

Probatur antecedens, ad rationem ſynonymi hæc tantùm duo requirun- tur, alterum vt nomen ſit commune, alterum vt ratio eſſentialis per nomen expreſſa, ſit quoque communis, atqui hæc duo reperiuntur in ente compara- tione Dei, & creaturarum, ſuſtantiæ, & accidentis, ergo illorum reſpectu, non poteſt non eſſe ſynonymum.

Probatur minor, imprimis certum eſt, nomen entis eſſe commune Deo & creaturis, ſubſtantiæ, & accidenti, quia vocantur entia: quòd verò ratio tali nomine ſignificata conueniat, hunc in modum euincitur: ratio entis ſignifica- ta nomine entis, in eo conſiſtit vt ſit aliquid reale, diſtinctum à nihilo; & independens ab omni cogitatione in- tellectus, vt concedunt omnes: atqui talis ratio conuenit tam Deo quam creaturis, tam ſubſtantiæ quam acci- denti, quia vera ſint, & realia entia, & vt ſint, nullo pacto dependent à cogi- tatione intellectus, ergo ratio entis ipſo eius nomine ſignificata conuenit tam Deo, quam creaturis, tam ſubſtantiæ quam accidenti; proindéque illorum reſpectu eſt ſynonymum.

Reſpondent Thomiſtæ negando an- tecedens, & ad eius probationem dicũt

ad perfectam ſynonymiam non ſufficere, vt nomen gradus ſuperioris, conueniat inferioribus, itemque ratio eſſentialis aliquo pacto, ſed oportere, rationem eiuſmodi nomini reſpōdentem omnino æqualiter competere omnibus inferioribus, ens autem non eo modo conuenire Deo, & creaturis, ſubſtantię, & accidenti, quia nobiliori modo eſt in ſubſtantia, quàm in accidente, nobiliori modo in Deo quàm in creaturis, imo & magis, propterea quod ſubſtantia magis eſt ens, quam accidens, Deus magis ens, quam creatura.

Sed contra, entis eſſentia omnino eſt æqualiter in omnibus inferioribus ſubſtantiâ, accidente, Deo, & creaturis, ergo reſponſio nulla, probatur antecedens; illud eſt æqualiter in omnib. inferioribus quod nihil habet magis in vno, quàm in aliis; atqui ens nihil magis habet in vno inferiori, quàm in aliis in ſubſtantiâ, quàm in accidente, in Deo, quàm in creaturis, ergo in illis eſt omnino æqualiter.

Rurſus probatur minor, quod dicit vnum gradum indiuiſibilem, & non ex multis gradibus compoſitum, nihil magis habet in vno eorum, in quibus eſt, quam in aliis, ſed totum eſt vbicumque, quia indiuiſibile, vt indiuiſibile, magis vel minus eſſe repugnat, atqui ens dicit vnum gradum indiuiſibilem in ſe, & nō ex multis gradibus compoſitum, alias deberet aſſignari aliquis gradus ſuperior ente, quo ſimul cum alio inferiori componeretur ſicut in homine, quid dicit eſſentiam ex multis gradibus compoſitum, & non omnino indiuiſibilem, datur aliquis gradus, ipſo homine ſuperior, nempè gradus animalis, ex quo ſimul cum aliquo inferiori, nimirum rationali, componitur: quod tamen fieri non poteſt, cum nullus ſit gradus ſuperior ente, quo ipſum ens componi queat, illud enim neceſſariò deberet eſſe ens, proindéque ſub ente comprehenderetur, & non erit ipſo ente ſuperius, ſicut quoduis animal comprehenditur ſub animali, & non eſt ipſo animali ſuperius: ergo ens nihil magis habet in vno inferiori quam in alio, in ſubſtantia, quam in accidente, in Deo quam in creaturis, ac proinde illis conuenit æqualiter, & ſynonymè, vnde negandū eſt ſubſtantiam eſſe magis ens, quam accidens, Deum magis quam creaturas ob rationem allatam, quamuis dici poſſit ſubſtantia nobilius ens quam accidens, Deus quam creatura: ſicut homo non dicitur magis animal, quam brutum, ſed tantùm nobilius.

Iterum reſpondent Thomiſtæ, enti deeſſe vnam ex præcipuis conditionibus ſynonymorum, vt ſcilicet conueniat ſuis inferioribus abſque vllo ordine, & dependentia vnius ab altero, ſicut animal conuenit homini, & bruto, abſque dependentiâ vnius ab alio. Talem vero deeſſe conditionem oſtendunt: accidens non eſt ens niſi per ordinem ad ſubſtantiam, & dependenter ab illa, quia non poteſt ſaltem naturaliter extra illam reperiri, imò nec definiri; dicitur enim entis ens, id eſt, ens inhærens ſubſtantiæ: item creatura eſſentialiter pendet à Deo creatore, nec poteſt ſine ordine ad illum intelligi, ergo ens non conuenit inferioribus ſuis ſubſtantiæ ſcilicet, & accidenti, Deo & creaturis, abſque vllo ordine vel d pendentia vnius ab altero, nec conſe quenter ſynonymè.

Verùm contra, talis conditio ad ſynonymam non requiritur, vt ſcilicet gradus communis ſynonymus, conueniat inferioribus abſque vllo ordine, & dependentiâ vnius ab altero, vt falsò afferunt aduerſarii: ergo licet ens conueniat ſubſtantię, & accidenti, Deo &

Digitized by Google

creaturis, cum tali ordine vt ſcilicet accidens dicat ordinem ad ſubſtantiam & ab ea dependeat, creatura ordinetur ad Deum creatorem, & ab eo ipſo dependeat, illis tamen non deſinit ſynonymè conuenire.

Antecedens demonſtratur, quilibet habitus dependet à facultate naturali in quâ inſider, ad illamque ordinatur, habitus intellectus, vt pote ſcientia, ad intellectum, habitus voluntatis, vt fortitudo, ad voluntatem, atqui facultati, & habitus qualitas non deſinit ſynonymè conuenire, ex doctrinâ omniū Philoſophorum, ſicut infrà docebimus, ergo ad rationem ſynonymi non requiritur, vt gradus ſynonymus conueniat ſuis inferioribus abſque vllo ordinis vel dependentiâ vnius ab altero.

Atque ex his facilè ruunt omnia Thomiſtarum propugnacula, rationéſque omnes, quibus illorum opinio innititur, quę aliæ non ſunt ab his rationibus quas contra noſtram ratiocinationem, pro ipſis Thomiſtis attulimus.

Rurſus tamen obiicies, ſi ens reſpectu Dei, & creaturarum ſit ſynonymū, eorum reſpectu debebit eſſe genus: atqui genus eſſe non poteſt, alioqui Deus eſſet ex genere, & differentia compoſitus, contra expreſſam Theologorum ſententiam, ergo ens non eſt ſynonymum reſpectu Dei, & creaturarum.

Probatur maior, ſi ens ſit ſynonymū reſpectu Dei, & creaturarum, debebit eſſe aliquid vniuerſale, at nullum niſi genus, vt inductione facta patebit, ergo ſi ens ſit ſynonymum, reſpectu Dei, & creaturarum, eorum reſpectu debebit eſſe genus.

Reſpondeo, negando conſequutionem maioris, & maiorem probationis: fieri enim poteſt, vt aliquid ſit ſynonymum, quod tamen nullum erit ex præfatis octo vniuerſalibus, vt in diſputatione de vniuerſalibus in cōmuni oſtēdimus, exemplo perſonæ diuinæ quæ ſynonymè conuenit tribus perſonis, Patris, Filii, & Spiritus ſancti, nec tamen eſt earum genus, aut vllum ex aliis vniuerſalibus, ſpecie, differentiis, propriis & accidentibus, imo ſecundum aduerſarios ens eſt ſynonymum reſpectu ſubſtantiæ creatæ ſpiritualis, & corporeæ, quia inter illas nulla eſt inęqualitas in ratione entis, nulla dependentia, ob quam potiſſimum reiiciunt ſynonymiam entis, reſpectu Dei, & creaturarum, nec tamen genus eſt, quia inquiunt, includitur in earum differentiis, corporeitate ſcilicet, & ſpiritalitate, cum ipſæ entia ſint, proindéque patet aliquid poſſe eſſe ſynonymum, quod tamen nec genus erit nec aliquod aliud vniuerſale.

Si ratio quæratur, cur ens quod Dei, & creaturarum reſpectu eſt ſynonymū, eiuſdem reſpectu non ſit genus, aut aliquod aliud ex vniuerſalibus.

Reſpondeo, rationem eſſe, quia genus vt aliud quodlibet vniuerſale, debet diſtingui ex natura rei à ſuis inferioribus, vel ſubiectis, vt patebit inductione facta per omnia vniuerſalia: at vero ens commune Deo, & creaturis, non poteſt diſtingui ex natura rei à Deo, ſed ratione tantùm, quia nihil eſt in Deo realiter, formaliter, & ex natura rei, quod non ſit Deus, proindéque quod ſit à Deo diſtinctum vt probant ex profeſſo Theologi prima parte.

Si ſpeciatim quæratur ratio cur non ſit genus facillicimè aſſignabitur quod nullum genus includi debeat in ſuis differentiis, vt ſectione de genere probauimus, ens autem includatur in ea, quæ poni poſſet, Dei differentia, ſcilicet infinitate, cum ipſa ſit ens non tantùm incompletum, vt proprię differentiæ, ſed completum, & perfectum non minus quam Deus ipſe.

Digitized by Google

Secunda propoſitio.

SI ſumitur ens creatum reale, provt commune eſt enti completo, & incompleto, ſic diuiditur in ens completum, ſeu perfectum, quod non eſt pars, & incompletum, ſic imperfectũ, quod eſt tantùm pars, licet ſit ſynonymum, non tamen genus dici poteſt.

Synonymum eſſe ſuperior propoſitio probauit, quia generatim oſtendit ens commune Deo, & rebus omnibus creatis, & ſubſtantiis, & accidentibus, eſſe ſynonymum.

Non eſſe verò genus, breuiter probatur, genus non debet includi in differentiis ſuis, verbi gratia, animal in rationali, & irrationali, vt probauimus diſputatione de vniuerſalibus in particulari, ſectione de genere quæſt. 4. articulo. 3. atqui ens illud, generaliſſimè ſumptum includitur in omnibus differentiis ſuorum inferiorum (ſi modo verè differentiæ dici queant) quia illæ non poſſunt ſaltem generaliſſimam illam entis realis rationem non participare, alioquin non eſſent entia realia, ergo ens reale creatũ generaliſſimè ſũptum, vt commune eſt enti completo, & incompleto, ab illiſque abſtrahit, eorum reſpectu non poteſt eſſe genus.

Tertia propoſitio.

SI reſtringatur ens creatum, ad completum, non modo ſynonymum eſt, ſed reuera genus reſpectu omnium entium completorum ſiue ſubſtantiæ ſint ſiue accidentia, proindéque vnum tantum erit ſupremum genus, nimirum ens creatum, completum, reſpectu ſubſtantiæ, & accidentium, & conſequenter vnica categoria:

Quod ſit ſynonymum, in 1. propoſitione ſufficienter probatum eſt; quod verò ſit genus, hac vnicâ validiſſimâ ratione probatur: tota ratio cur ſubſtantia creata, completa ſit genus reſpectu corporeæ, & ſpiritalis, eadem probat ens creatum, completum, eſſe etiam genus reſpectu inferiorum entium completorum, ſubſtantiarum ſcilicet, & accidentium, ergo cum prius admittant aduerſarii, poſterius inficiari non debent: conſequentia eſt nota.

Probatur verò antecedens, tota ratio cur ſubſtantia creata, completa, ſit genus reſpectu *corporea*, & *ſpiritualis*, eſt, quia illis ſynonymè conuenit, & ad eas contrahitur per veras differentias in quibus nequaquam includitur, atqui eadem eſt ratio de ente creato, completo, comparatione inferiorum entiũ completorum, ergo tota ratio cur ſubſtantia creata, completa ſit genus reſpectu ſubſtantiæ corporeæ, & ſpiritualis, eadem probat, ens creatum, completum, eſſe verum genus, reſpectu inferiorum entium completorum, ſubſtantiarum ſcilicet, & accidentium.

Rurſus probatur minor, imprimis ſufficienter probatum eſt ens creatum eſſe ſynonymum, inferiorum entium reſpectu, ſicut ſubſtantia creata completa ſynonyma eſt inferioribus ſubſtãtiis; corporeę ſcilicet, & ſpiritali, proindéque ſaltem in hoc eſſe eandem rationem: ipſum verò ens creatum, completum, ad ſua inferiora contrahi per veras differentias, in quibus non includatur, ſicut ſubſtantia creata completa contrahitur ad ſubſtantiam corpoream & ſpiritalem (in quo pręcipua difficultas remanet) demonſtratur; ideo ſubſtantia creata, completa, quæ ponitur ſupremum genus Categoriæ ſubſtantię, dicitur contrahi per veras differentias, in quibus non includitur, ad ſuas ſpecies, putà corpus, & ſpiritum, quia eſt ſubſtantia completa, differentiæ verò, illę, ſunt tantùm ſubſtantiæ incompletæ, atqui idem de ente creato, completo dici poteſt, comparatione inferiorũ entium

entium completorum, ſiue ſubſtantiæ ſint, ſiue accidentia, illud ſcilicet eſſe ens completum, differentias verò inferiorum, per quas contrahitur, eſſe quidem entia, ſed tantùm incompleta: nec legitima diſparitas ab aduerſariis aſſignari poteſt, ergo quemadmodum ſubſtantia creata, completa, ad ſuas ſpecies contrahitur per veras differentias, in quibus non includitur, ita, & ens creatum, completum, contrahitur ad ſua inferiora, ſubſtantiam ſcilicet,& accidens per veras differentias in quibus minimè continetur: ſicque eodem iure genus erit ad ſubſtantiam, & accidens, quo ſubſtantia creata, completa, ad corpus, & ſpiritum.

Atque hæc ratio tantæ efficaciæ eſt vt non tantùm noſtram opinionem ſtabiliat, ſed ſimul eneruet omnia, quę contra eam ab aduerſariis poſſent obiici: illa enim omnia probant tantùm, ideò ens non eſſe genus inferiorum entium quòd in eorum differentiis eſſentialiter includatur, quod tantùm verum eſt in ente communi, vt abſtrahit à completo, & incompleto, quia in omnibus entibus inuoluitur, cum ipſa entia ſint, ſaltem communiſſima illa entis ratione: non tamen de ente creato, completo, quod in ſuorum inferiorum differentiis nequaquam comprehenditur, cum illæ non ſint entia completa, ſed tantùm incompleta, vt paulò ante dicebamus.

Quæres nunc huic Categoriæ entis realis completi poſſit adiungi alia entis rationis.

Reſpondeo imprimis, hoc eſſe parui momenti, nec referre ad propoſitum, quia tantùm agimus de Categoriâ entium realium.

Reſpondeo ſecundò, omnia entia rationis poſſe ad Categoriam entis realis referri, & ad diuerſas entis realis ſpecies reuocari, prout variè ab intellectu concipiantur, vel ad ſubſtantiam, ſi per modum ſuſtantiæ fingantur, vt chimæra conſtans humano corpore, & capite leonis, vel ad quantitatem, vt magnitudo, à terra ad cœlum, & vltra cœlum ex porrecta, vel ad relationem, vt relationes rationis, verbi gratia creatoris ad creaturam, & ita de aliis, ideoque ex illis noua non conſtituitur categoria.

QVÆSTIO TERTIA.

De eſſentia Categoriæ.

Categoriam ſic definio, Categoria eſt *ſeries, & ordinatio, generum, ſpecierum, & indiuiduorum, ſub genere ſupremo.*

Aliter definitur, *alicuius ſupremi generis, & eorum quæ ſub ipſo continentur, naturalis diſpoſitio.*

Quia in noſtra ſententia, vna tantùm categoria eſt, ideo non eſt adhibenda particula illa, *alicuius ſupremi generis*, ſed ſimpliciter *ſupremi generis.*

Dicitur *naturalis diſpoſitio*, quia diſpoſitio, quæ in ſerie categorica obſeruatur, vt ſuperiora ſint in ſuperiori loco, & inferiora ſubiiciantur, eſt omnino naturalis, nec pendet ab hominum arbitrio.

Maioris explicationis cauſa, quæres, quænam requirantur conditiones ad ens categoricum.

Reſpondeo multas deſiderari: prima eſt, *vt ſit ens reale*, quia hîc tantùm agimus de categoriâ entium realium, vt ſuprà diximus.

Secunda eſt, *vt ſit ſimplex, & incomplexũ, ac per ſe, non autem complexum, & per accidens*, hoc eſt, vt vnicam habeat naturã, non multiplicem, vel vnam, quæ ex pluribus perfectis coaleſcat.

Ratio eſt, quia categoria debet quæque ordinatè diſponere, & ſine vllâ confuſione, quod non præſtaret, ſi entia complexa, vel accidens reciperet, cum

dicant confuſè varias naturas.

Hinc à Categoria remouentur, *aceruus lapidum, domus, exercitus, entia item connotatiua, vt candidum, dulce*; quæ ſignificant qualitates, nempè candorem & dulcedinem, connotando ſubiecta quibus inſunt, quia hęc omnia ſunt entia aggregata, & per accidens, non autem ſimplicia, & per ſe.

Tertia conditio eſt, *vt non ſit infinitæ naturæ, & perfectionis*, vt Deus, quem propriè probabimus infra nullis categoriæ finibus contineri.

Quarta cōditio eſt, *vt ſit ens completum ſeu perfectum*, ad cuius conditionis intelligentiam.

Notandum eſt, ens illud completum duplex conſtitui; primum *ſimpliciter*, quod nullo pacto venire poteſt in compoſitionem alicuius entis per ſe, vt indiuidua ſpecierum, verbi gratia Petrus, Paulus, Bucephalus, ex quibus nullum ens per ſe componitur.

Dixi expreſſe, *compoſitionem alicuius entis per ſe*, ſiquidem licet aliqua accidentia indiuidua poſſint pertinere ad conſtitutionem alicuius entis per accidens, vt hęc albedo ad conſtitutionem huius albi, & ſimilia, nihilominus tamen non deſinunt haberi completa, & perfecta, in rectáque categoriæ ſerie collocari, quia ſcilicet ens aliquod per ſe non conſtituunt.

Secundò *aliud dicitur ens compoſitum duntaxat ſecundum quid*, quod quamuis poſſit ingredi compoſitionem alicuius entis per ſe, poteſt tamen habere rationē totius ſi conſideretur ſecundùm ſe, vt genera, quæ licet cum differentiis ſpecies conſtituant, v. g. animal cum rationali hominem, poſſunt tamen ſub aliqua conſideratione habere rationem totius, vt in proprio loco docuimus. Hinc remouentur à recto ordine Categoriæ partes integrantes, vt caput, brachia, pedes, nec non, & differentiæ vt differētiæ ſunt, quæ proinde tantùm in indirecto ordine, ſeu à latere conſtituuntur.

Addunt alii poſtremam conditionē, vt *quod ponitur in prædicamento, ſit vniuocum*, ſeu conueniat vniuocè ſuis inferioribus, quæ conditio non poteſt intelligi niſi de generib⁹, & ſuperioribus ſub quibus conſtituuntur indiuidua, non verò de indiuiduis, quę nulla ſub ſe continēt inferiora, quibus vniuocè conueniant. Hac conditione intelligimus homonyma, & analoga excludi à Categoriâ.

QVÆSTIO POSTREMA.
De affectionibus Categoriæ.

QVærunt hîc nonnulli, quænam intercedere debeat diſtinctio inter Categorias: ſed hæc quæſtio nulla eſt apud nos, qui vnicam tantùm recipimus Categoriam.

Duntaxat declarandum eſt, quonam modo ſumi debeant, quæ in Categoria collocantur, an in concreto, an verò in abſtracto.

Vbi notandum eſt, abſtracta in eo à concretis ſeparari, quod *abſtracta* ſignificent formam ſine ſubiecto, vt albedo, nigredo, &c. *concreta* verò ſignificent formam in ſubiecto, vt album, albedinem in pariete verbi gratia, vel in cygno. Hoc notato ſit.

Prima propoſitio.

SVbſtantiæ in Categoria poſitæ, concretim ſumi debent, non abſtractim.

Probatur, eo modo ſubſtantiæ, quæ in Categoria collocantur, ſumi debent quo modo vna de alio prædicari poteſt, *eſt enim Categoria ſeries eorum omnium quæ ita poſſunt ſub genere ſupremo collocari, vt ſuperiora prædicentur de inferioribus*, atqui ſubſtantiæ tantùm in concreto ſum-

ptæ, non autem in abſtracto, poſſunt prædicari de inferioribus, neque enim hæc eſt vera propoſitio, humanitas eſt animalitas, ſed tantùm hæc, homo eſt animal, vt alibi dictum eſt, ergo ſubſtantiæ quæ in Categoria collocantur, debent *in concreto* vſurpari, non autem in abſtracto.

Confirmatur, genus, & ſpecies habēt rationem partis, quando in abſtracto accipiuntur, vt animalitas, & humanitas, illas reſpectu hominis, hæc verò reſpectu Petri v. g. ſed quod collocatur in Categoriâ non debet habere rationem partis ex ſuperioribus, ergo genus. & ſpecies ſaltem, non debent in abſtracto vſurpari, ſed in concreto, quando conſtituuntur in Categoria.

Secunda propoſitio.

Accidentia quæ in prædicamento conſtituuntur, non debent vſurpari in concreto, ſed tantùm in abſtracto.

Probatur 1. accidentia in concreto ſumpta ſignificant formam accidentalem, & ſubiectum, cui ipſa ineſt, v. g. album albedinem, & ſubſtantiam lactis, cui albedo ipſa affixa eſt proindéque ſunt entia per accidens non per ſe, ergo ſic in categoria collocati nequeūt.

2. Eomo do accidentia debent conſtitui in prædicamento, quo modo ſuperiora poſſunt de inferioribus prædicari, atqui in concreto ſuperiora accidentia non poſſunt de inferiorbus prædicari, non enim vera eſt iſta propoſitio, v. g. *color eſt qualis* ſed tantùm *qualitas*, nec item iſta, *albedo eſt colorata* ſed tantum *color*, ergo accidentia non conſtituuntur in prædicamento, quatenus in concreto accipiuntur, ſed tantùm in abſtracto.

Obiicies, ſi accidentia quæ ponuntur in Categoria accipiantur aſtractim, vbi, quando, ſitum eſſe, & habere, non diſtinguntur à loco, tempore, & ſubſtantia, veſtis, nam vbi, & ſitus, in abſtracto, ſignificant locum, quando, tempus, habere, veſtem, quod tamen abſurdum eſt.

Reſpondeo negando conſequtionem antecedentis: ad probationem dico vbi, quando, ſitum eſſe, & habere, in abſtracto non ſignificare locum, tēpus, & veſtem, vt ſumebat argumentum, ſed *vbi*, ſignificare, *vbiquitatem*, ſeu rationem illam, per quam aliquid habet, quòd ſit alicubi *ſitum eſſe*, *ſituationem*, ſeu modum, quo res in loco, per extenſionem ſuarum partium, ad partes ipſius loci, quę duo diſtinguntur à loco, *quando, ſeu eſſe in tempore*, *temporeitatem*, ſiue modum quo res dicitur exiſtere in tempore, habere denique *habitionem*, ſeu rationem, per quam res dicitur tali modo exterius ſe habere, eſſe togata, vel armata; quæ ratio proculdubiò ab ipſa veſte longè diſtinguitur. Hactenus de Categoria in communi.

SECTIO SECVNDA.

De Categoria ſpeciatim, vel potius de ſpeciebus immediatè ſupremo Categoria generi ſubiectis, ſubſtantia ſcilicet, & accidente.

QVÆSTIO PRIMA.

De Subſtantia, tam ſecundùm mentem Ariſtotelis capite de ſubſtantia, quàm ſecundùm rei veritatem.

ARTICVLVS PRIMVS.

De nomine, & varia acceptione Subſtantia.

Hic accuratius Categoriam tractaturi, præcipuáſque eius partes explicaturi, à ſubſtantia, vt omnium accidentium baſi, & fulcro, iuxta methodum Ariſtotelis exordimur, & pro more conſueto, nomen eius, nominíſque explicationem aggredimur.

Itaque *ſuſtantia* nomen, vel à ſubſiſtendo, vel à ſubſtando deductum eſt: à *ſubſiſtendo*, quod per ſe, & in ſe ſubſiſtat, nō autē in aliis exiſtat more accidētiū:

Digitized by Google

à ſubſtādo verò, quòd ſit ſubiectū accidē-dientium, vt paries ſubiectum albedinis, Æthiops nigredinis, & ſic de aliis.

Variis verò modis vſurpatur, primò ſtrictiſſimè pro ſola ſuſtantia prima & ſingulari, vt apud Ariſt. 8. Metaph. cap. primo, cum dixit 2. ſubſtantias ſeu vniuerſales, non eſſe ſubſtantias.

2. Sumitur pro ſola Subſtantia immateriali, & ſpiritali, ſolum Deum, & intelligentias comprehendente, vt 12. Metaph. cap. 2.

3. Accipitur ab Ariſt. Metaph. cap. 81. pro ſola completa, & categorica, & ſic tam primam ſeu ſingularem, quàm ſecundam ſeu vniuerſalem complectitur.

4. Latiſſimè vſurpatur pro qualibet rei eſſentiâ, ſiue illa ſit ſubſtantialis, ſiue accidentalis, & ſic quantitatis, qualitatis, & aliorum accidentium eſſentiæ eorum ſubſtantię dici poſſunt, quo pacto hîc non vſurpamus ſubſtantiam.

5. Et vltimò, accipitur ſubſtantiæ nomen propriè, pro quocumque ente reali, per ſe ſubſiſtente, verum quia per ſe ſubſiſtere quibuſdam modis ſumitur, illos primum diſtinguimus, vt reiectis alienis, eum retineamus, qui ad noſtrum inſtitutum magis referre videbitur.

Itaque per ſe ſubſiſtere, trifariā vſurpari poteſt, primò pro ſola negatione exiſtendi in alio tanquam in ſubiecto inhæſionis, quo modo hîc non eſt ſumendum per ſe ſubſiſtere, tùm quia debet eſſe aliquid poſitiuum, per quod realiter ſubſtantia conſtituatur, & ab accidente diſtinguatur, non autem ſola negatio, tum quia accidentia à ſubiecto ſeparata, vt in Euchariſtiæ Sacramento ſubſtantiæ dici poſſent, quæ ſcilicet in nullo exiſtunt inhæſionis obiecto.

2. Per ſe ſubſiſtere ita ſumitur vt ſit idem ac propriâ, & non alienâ ſubſtantia ſubſiſtere, hoc eſt ita eſſe in ſe vt neque ſit in alio tanquam in ſubiecto inhæſionis, neque tanquam in ſuſtentāte: quomodo ſe habet Petrus, v. g. quia neque inhæret alicui ſubiecto, nec in vllo reponitur à quo ſuſtentetur, & hoc pacto non ſumimus per ſe ſubſiſtere hoc loco, quia non pertinet ad rationem ſubſtantiæ, cum Chriſti Domini humanitas ſit vera ſubſtantia nec tamen ſubſiſtat propriâ ſubſtantiâ, ſed tātùm exiſtat in verbo diuino, à quo ſubſtentatur, ex communi Theologorum doctrina.

Tertiò igitur, & maximè conuenienter accipitur per ſe ſubſiſtere, pro *aptitudine ad exiſtendum propria ſubſiſtentia*, independenter à quocumque ſubſtentante, quomodo reuera per ſe ſubſiſtere omni penitus ſubſtantiæ, & ſoli competit; nulla enim eſt ſubſtantia quæ eam aptitudinem non habeat ad ſubſiſtendū perſe etiam ſi actu per ſe non ſubſiſtat propriâ ſubſiſtentiâ, ſed alienâ tantùm, vt Chriſti Domini humanitas: neque vllum eſt accidens, ſiue exiſtens in ſubiecto, ſiue à ſubiecto ſeparatum, quod eam ſubſiſtendi per ſe aptitudinem participet, vt ex ſe notum eſt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De exiſtentia Subſtantiæ.

SVbſtantiam exiſtere nemo negat, cū ipſa ſit omnium accidentium ſubiectum, quo ſublato ſaltem naturaliter permanere non poſſunt: quapropter totus hic articulus inſumetur in aſſignandis ſubſtantiæ diuiſionibus, quòd hoc ordine præſtabimus.

MEMBRVM PRIMVM.

Varias Subſtantiæ diuiſiones continens.

PRima Subſtantiæ diuiſio traditur in ſubſtantiam primam, & ſecundam; ſeu in ſingularem, & vniuerſalem: cui quidem diuiſioni multùm authoritatis

Digitized by Google

& celebritatis conciliauit Ariſtoteteles, ab ea ſubſtantiæ tractationem exordiens.

2. Eſt in completam, & in completam.

Completa ſubſtantia dicitur quæ nō venit in compoſitionem alterius, tanquam pars eſſentialis eius, ſiue omnino vt ſingularis, v. g. Petrus, ſiue aliquo modo, vt genera ſubſtantiarum, animal viuens, & ſimilia, quæ licet cum differentiis poſſint concurrere ad conſtitutionem eſſentialem ſpecierum, animal cum rationali ad conſtitutionem hominis, viuens cum ſenſibili, ad compoſitionem animalis, nihilominus tamen ſecundùm ſe ſpectata, & in vniuerſum habent rationem totius completi non verò partis alicuius componentis, vt ſuperius diximus.

Subſtantia verò *incompleta* è contrario dicitur, quæ habet rationem partis, & alterius compoſitionem ingreditur, vt caput, manus, corpus, anima, & ſimiles partes.

Porrò ſubſtantia completa, alia eſt *infinita*, & increata, vt Deus, & ipſe ſolus, alia *finita*, & à Deo creata; hâcque iterum duplex, vna immaterialis, ſcilicet angelica, alia materialis, quæ variis modis ſubdiuiditur: ſed hæ diuiſiones longè facius appoſita tabella intelligentur.

MEMBRVM SECVNDVM.

In quo actu accuratius expenditur ſubſtantia diuiſio in primam & ſecundam.

QVæritur hic, quodnam ſit diuiſum huius diuiſionis, ſeu quid in illa diuidatur.

Varię ſunt hac de re ſententiæ.

Prima ait, nullum propriè eſſe diuiſum, quia nulla eſt propriè dicta diuiſio, ſed tantùm enumeratio partium ſubſtantiæ: ſeu Ariſtot. diſtribuendo ſubſtantiam in 1. & 2. voluiſſe tantùm ea enumerare, quæ ſub genere ſubſtantiæ continentur, vt ſi quis recenſens partes orationis, alias diceret eſſe litteras, alias ſyllabas, alias vocabula, & ſic de cæteris.

Verum licet hæc opinio facilè ſuſtineri poſſit, non tamen ita videtur ad mentem Ariſtotelis, cum ipſe, tanquam veram diuiſionem, hanc ſubſtantiæ diſtributionem in 1. & 2. expreſsè ſupra tradiderit.

2. Sententia habet prædictam ſubſtantiæ diuiſionem in 1. & 2. eſſe naturæ ſubſtantialis per 2. intentiones, ſcilicet ſingularitatem, & vniuerſalitatem: hęcque ſententia ſine vllo negotio defenditur, vt patebit ex ſolutione obiectionum, quæ contra eam communiter proponuntur.

Obiicies, itaque ſubſtantia 2. ſeu vniuerſalis, eſt in prima, v. g. homo in Petro, ergo non ſunt membra inter ſe diſtincta quod tamen ad legitimam diuiſionem exigitur.

Reſp. ad conſequentiam, ſolum inferri poſſe ſubſtantias eiuſmodi, 1. ſcilicet & 2. non eſſe realiter diſtinctas; ſeu non habere naturas extra ſe mutuò exiſtentes, non poſſe tamen deduci quòd ipſæ non diſtinguantur formaliter quatenus ſunt membra talis diuiſionis, ſcilicet, ſunt ſubſtantia vniuerſalis, & ſingularis, cum alia ſit formalis ratio vniuerſalitatis, alia ſingularitatis, quod in bona diuiſione tantùm deſideratur.

2. Obiicies, in quacunque bona diuiſione, membra diuidentia debent eſſe diſtincta à toto diuiſo, ita vt vnum membrum diuidens non ſit idem ac totum diuiſum: atqui in hac diuiſione, vnum membrum diuidens eſt idem cum ipſo diuiſo, ergo hæc diuiſio nō eſt bona

Digitized by Google

Maior probatur: vnum membrum diuidens, in hac diuiſione, eſt ſubſtantia 2. ſeu vniuerſalis, atqui illa ſubſtantia vniuerſalis, eſt vnum, & idem cum diuiſo huius diuiſionis, ſeu ſubſtantia quę diuiditur in 1. & 2. eſt enim etiam vniuerſalis, ergo vnum membrum diuidens, in hac diuiſione, eſt idem cum ipſo diuiſo.

Reſp. negatione minoris, ad maiorem probationis, dico, ſubſtantiam illam 2. in quam diuiditur ſubſtantia in communi, eſſe quidem vniuerſalem, quadā determinata vniuerſalitate, ſecūdum quam extenditur ad ſubſtantiam: 1. ſeu ſingularem, & omnem 2. ſeu vniuerſalem: ſubſtantia verò illa, quæ diuiditur in 1. & 2. eſt vniuerſalis ampliſſima, & ſi vultis tranſcendentali vniuerſalitate, quę ſe extendit ad omnem 1. & 2. ſubſtantiam.

3. Quæ maximè ad mentem Ariſtotelis eſt, habet prædictam diuiſionem ſubſtantiæ in 1. & 2 fieri ratione modorum ſubſiſtendi per ſe, & ſubſiſtendi accidentib. ita vt vna dicatur 1. ſubſtātia, quę 1. per ſe, & in actu exercito ſubſiſtit, & ſubſtat accidentib: nimirum ſingularis, altera 2. quæ tantùm ſecundariò, per 1. & in actu ſignato ſubſiſtit, & ſubſtat accidentibus, ſcilicet vniuerſalis.

Dixi autem hanc ſententiam maximè eſſe ad mentem Ariſtotelis, propterea quod Ariſtoteles cap de ſubſtantia, ſtatim facta hac diuiſione adiungit ſubſtantiam 1. eſſe magis ſubſtantiam quàm 2 quod non poteſt intelligi, niſi de modis ſubſiſtendi per ſe, & ſubſtandi accidentibus qui magis propriè, vt potè 1. per ſe, & in actu exercito, in 1. ſubſtantia reperiuntur. quàm in 1. quæ tantùm per 1. ſecundariò, & in actu ſignato, ſubſiſtit. & ſubſtat accidentibus vt iam diximus.

MEMBRVM SECVNDVM.

De diuiſione ſubſtantiæ in completam, & incompletam.

Paucis propoſitionbus quæcunque ſpectant ad hanc diuiſionem breuiter perſtringemus,

Prima propoſitio.

Hæc diuiſio bona eſt, & adæquata.

Probatur: illa eſt bona, & adæquata diuiſio, in qua membra diuidentia non latius patent, nec magis reſtringuntur, quam diuiſum ipſum: atqui hæc diuiſio omnino eſt eiuſmodi, neque enim ſubſtantia communis latius diffunditur, quam in ſubſtantiam completam, & incompletam, neque ſubſtantia completa, & incompleta, extra ſubſtantiam diuagantur, ergo hæc diuiſio bona eſt, & adæquata.

Secunda propoſitio.

Hæc diuiſio non eſt generis in ſpecies.

Probatur: nulla poteſt aſſignari vera differentia, per quam ſubſtantia in communi diuidatur in completam, & incompletam, quia cum illa ſit ſubſtantia, debet neceſſariò includere ſubſtantiæ gradum, contra naturam differentiæ, quæ ſuperiorem generis gradum in ſua eſſentia non continet, ergo cum genus poſtulet differentias, quibus contrahatur ad ſpecies ſuas, hæc diuiſio non erit generis in ſpecies.

Poſtrema propoſitio.

Hæc diuiſio eſt alicuius ſynonymi in inferiora ſua ſynonymata, ſeu ſubſtantia in communi conuenit vniuocè ſubſtantiæ completę & incompletæ.

Ratio eſt clara, quia vtraque ſubſtantiæ nomen, & naturam ſubſtantiæ participat, quod tantùm requiritur ad ſynonymiam: conſule quę ſupra diximus de entis ſynonymiā, ratio enim ibi allata vim quoque in hac propoſitione retinet.

Digitized by Google

ARTICVLVS TERTIVS.
De eſſentia ſubſtantiæ.

MEMBRVM PRIMVM.
affectione ſubſtantiæ generatim.

SI de ſubſtantia generatim ſermo ſit, illa hoc modo definiri poteſt, *ſubſtantia eſt ens per ſe ſubſiſtens propria ſubſiſtentia, vel ſaltem aptum ſubſiſtere.*

Dicitur *ens*, in quo conuenit cum accidente.

Additur *per ſe ſubſiſtens, vel aptum per ſe ſubſiſtere, propria ſubſiſtentia*, vt diſtinguatur ab accidente, quod cum nullam habeat, nec habere poſſit propriam ſubſiſtentiam nequit ſolum eſſe aptum propria ſubſiſtentia ſubſiſtere, multò minus actu ſubſiſtere; tum vt intelligamus, actualem ſubſiſtentiam non eſſe neceſſariam ad ratiōné ſubſtantię, quaſi nulla poſſit eſſe ſubſtantia, quę actu nō ſubſiſtat, cum Chriſti Domini humanitas ſit propriè dicta ſubſtantia, licet non ſubſiſtat, ſed ſuſtentetur à diuini Verbi ſuppoſito.

Si verò ſermo ſit de ſubſtantia categorica, & prædicamentali, hoc modo definiri poteſt: *ſubſtantia eſt ens reale, ſimplex, finitum, completum, per ſe aptum ſubſiſtere.*

Dicitur 1. *ens* in quo conuenit, & cum accidentibus, & cum aliis ſubſtantiis, quæ ſedem non habent in categoria.

2. Ponitur *reale*, ad excludendas negationes, priuationes, & entia rationis.

3. Additur *ſimplex*, ad differentiam entium complexorum, & per accidens, ſeu quæ ex multis perfectis naturis coaleſcunt, vt aceruus lapidum, domus, exercitus, &c.

4. Adiicitur *finitum*, vt Deus remoueatur à categoria, qua de re ſtatim.

5. Adiungitur *completum*, vt arceantur ſubſtantiæ incompletę: puta partes, ſiue integrantes, vt caput, brachia, ſiue eſſentiales, vt materia, forma, & differentia.

Denique ponitur *aptum per ſe ſubſiſtere* vt ſubſtantia ſecernatur ab accidente, propriaque ratio ſubſtantiæ declaretur quæ ex dictis in eo conſiſtit, quod per ſe apta ſit ſubſtere.

Circa hanc definitionem, duæ potiſſimum mouentur difficultates, prior, an ſubſtantia prædicamentalis, ſeu Categoria, debeat neceſſariò eſſe finita, Deumque infinitum non admittat: poſterior, quib. ſubſtantiis finitis, quæ vulgo inter entia completa numerantur, conueniat allata definitio: vtramque difficultatem ordine tractabimus.

MEMBRVM SECVNDVM.
An rectè ſubſtantia infinita, nempe Deus, excludatur à Categoria.

NOtandum eſt trifariam aliqua propriè in Categoria conſtitui, 1. *directè*, 2. *indirectè*, 3. *reductiuè*.

In prædicamento directè conſtituuntur tantùm, genera, ſpecies, & indiuidua.

Indirectè reponuntur ipſæ conſtitutiuæ ſpecierum differentiæ, vt ſenſibile, & inſenſibile, rationale, & irrationale.

Denique ea reductiuè in prædicamēto collocantur, quæ quamuis non ſint genera, ſpecies, & indiuidua, nec conſtitutiuę ſpecierum differentiæ, ſunt tamen vel ſubſtantiæ partes, vt materia, & forma, caput, & brachia, vel ad eam aliqua ratione pertinent: idem de accidentib. dicendum eſt: hoc poſito certiſſimum eſt Deum non poſſe in categoria directè collocari, cum nullius ſpeciei differentia conſtitutiua ſit, vt omnes intelligunt: quare ſtatus difficultatis tantùm eſt, an vel directè, uel ſaltem

Digitized by Google

reductiuè Deus poſſit poni in categoria & ſit ſubſtantia quædam prædicamentalis, & categorica: pro hac difficultate ſit.

Prima propoſitio.

Deus reuera non ponitur in categoria.

Probatur. Deus non poteſt poni in categoria niſi tanquam ſubſtantia, categorica, atqui Deus ſubſtantia categorica eſſe nequit, ergo non reponitur in categoria. Maior certiſſima eſt, nam cum Deus non poſſit eſſe accidens, ſi reponatur in categoria, debebit neceſſariò eſſe ſubſtantia, eaque categorica.

Minor verò probatur, 1. authoritate Ariſtotelis qui recenſens ea quæ ſunt in vulgato, & communi ſubſtantiæ prædicamento; duntaxat corpora, & dæmones numerat, Deum verò omnino prętermittit.

Probatur 2. eadem minor vnica ratione omni ex parte corroborata: ſi Deus ſit ſubſtantia categorica, vel habebit rationem generis, vel ſpeciei, vel indiuidui ſub aliqua ſpecie contenti, atqui nullius rationem ſortiri poteſt, ergo non eſt ſubſtantia categorica. Maior eſt omnino certa, maximè ex fundamento initio huius membri poſito, minor verò ſecundùm omnes partes probatur.

Secundum primam, quòd ſcilicet Deus non habeat rationem generis, hoc modo: genus continet multas ſpecies ſub ſe, in quas diuiditur, & quibus eſſentialiter communicatur: atqui Deus non poteſt multas ſpecies ſub ſe continere in quas diuidatur, & quibus eſſentialiter communicetur, quia ſequeretur dari plures Deos ſpecie differentes, ſicut dantur plura animalia ſpecie differentia, eo quod animal plures ſpecies ſub ſe complectatur, quibus eſſentialiter communicatur: tum quia ſpecies ſemper eſt nobilior genere, cùm præter perfectionem generis, aliam vendicet, ex propria ſua differentia petitam, ſicque Deo aliquid eſſe nobilius, quod eſt impium cogitare.

Probatur item 2. pars minoris, in qua pręcipua difficultas conſiſtit, quòd ſcilicet Deus non habeat rationem ſpeciei: ea eſt natura ſpeciei, vt debeat ex genere, & differentia, tanquam ex partib. ex natura rei diſtinctis, & quarum vna non includatur in alia, conſtitui, atqui Deus nequit componi ex genere, & differentia tanquam ex partibus ex natura rei diſtinctis, ergo non poteſt rationem habere ſpeciei.

Probatur minor huius ſyllogiſmi: ſi Deus componeretur ex genere, & differentia, tanquam ex partibus ex natura rei diſtinctis, componeretur ex finitis, & finitæ perfectionis partibus; ſiquidem genus, & differentia, ſeorſim ſumpta, non dicunt infinitam perfectionem, ſed ſolùm finitam, quia infinita perfectio omnem penitus perfectionem includit, genus autem non includit perfectionē differentiæ, nec è contra differentia perfectionem generis, at verò abſurdū eſt. Deum ex finitis, & finitę perfectionis partibus coaleſcere, cum infinitum non niſi ex infinitis conſurgere poſſit, ſecundum omnes Philoſophos, ergo Deus non poteſt componi ex genere, & differentia, tanquam ex partibus ex natura rei diſtinctis.

3. Denique pars minor is prioris ſyllogiſmi, nempè Deum non poſſe habere rationem indiuidui ſub aliqua ſpecie contenti, demonſtratur, ſi Deus eſſet indiuiduum alicuius ſpeciei, cum ſpecies debeat poſſe continere multa indiuidua, quibus communicetur diuiſim, hoc eſt cum ſui diuiſione, ſequeretur poſſe dari multa indiuidua, quæ cum Deo eandem naturam ſpecificam participarent,

Digitized by Google

participiperent, illamque per numericas, & ſingulares differentias diuiderent, ſicque plures poſſe eſſe deos, quod fidei aduerſatur. Adde quod non poteſt aſſignari, quæ ſit illa ſpecies ſub qua Deus conſtitueretur, tanquam indiuiduum: itaque concludendum eſt ex hac tota ratiocinatione Deum non eſſe ſubſtantiam prædicamentalem, nec in categoria directè reponi.

Obiic. 1. Deus ab Ariſt. 1. Eth cap. 6. connumeratur inter ſubſtantias categoricas, ergo ex eius mente reponitur in categoria, tanquam ſubſtantia prædicamentalis.

Reſp. ad antecedens, Ariſt. non ſumere hoc loco nomen ſubſtantiæ prædicamentalis ſtrictè, pro ea, quæ directè ponitur in categoria, ſed latè pro ea omni, quę vel directè, vel reductiuè, in prædicamento conſtituitur: quo ſenſu fatemur, Deum eſſe ſubſtantiam categoricam, quia ad categoriam reducitur, vt poſteà dicemus.

2. Obiic. Si quid impediret, quominus Deus poneretur in categoria, maximè eius infinitas, quæ non pateretur ſe certis categoriæ finibus comprehendi; atqui talis infinitas non obſtat, nam etſi daretur linea infinita, ſecundum Ariſtotelem, lib. de lineis inſectilibus, non deſineret in categoria ſub genere quantitatis reponi, ergo Deus verè reponitur in categoria, ſub genere ſubſtantię.

Reſp. conceſſa maiori negatione minoris, licet enim linea infinita, ſi daretur in categoria, ſub genere quantitatis collocaretur, non eodem tamen modo Deus infinitus poteſt poni in categoria, ſub genere ſubſtantiæ; quoniam infinitas eiuſmodi lineæ eſſet tantùm ſecundùm quid nimirum ſecundum longitudinem, non autem ſimpliciter, proindéque poſſet admittere compoſitionem ex genere, & differentia, ex quantitate continua, tanquam genere, & ex ſpeciali ratione lineæ, ſeu qua linea conſtituitur in eſſe lineæ, tanquam ex differentia: at verò cum infinitas Dei ſit ſimpliciter, & per eſſentiam, illa nullam accipere poteſt compoſitionem ex genere, & differentia, vt paulò antè probauimus, quod tamen neceſſarium eſſet, ſi in categoria, & ſub genere ſubſtantiæ collocaretur.

Denique obiic. reperitur in Deo compoſitio ex genere, & differentia, ergo reponitur in categoria, & ſub aliquo genere, puta ſubſtantiæ. Antecedens oſtenditur: illud componitur ex genere, & differentiâ quod habet aliquid in quo conueniat cum aliis, & aliquid per quod ab iiſdem ſecernatur: atqui Deus eſt eiuſmodi, quippequi cum rebus omnibus conuenit in ente, & ſpecietim cum ſubſtantiis creatis in communi gradu ſubſtantiæ, ab illiſque omnibus ſeparatur per ſuam infinitatem: ergo Deus componitur ex genere, & differentia.

Reſp. negando antecedens, & diſtinguendo maiorem probationis: illud componitur ex genere, & differentia quod habet aliquid in quo conueniat cum aliis, & aliquid per quod ab iiſdem diſtinguatur, *ſi realiter conueniat, & tanquam in aliquo à ſe ex natura rei diſtincto, vniuocoque vniuocatione reali, & phyſica*, concedo, quia genus debet ex natura rei diſtingui à ſpeciebus, & earum reſpectu eſſe vniuocum vniuocatione reali, & phyſica, ſeu antecedenti operationem intellectus: *ſi verò tantùm conueniat ratione, & in aliquo ratione tantùm à ſe diſtincto, ſoláque vniuocatione rationis, & logica, ſeu dependenti ab operatione intellectus, vniuoco*, nego; ad minorem verò, dico, eum quidem habere aliquid, in quo cum aliis conueniat, ſed ratione tantùm illud eſſe ab ipſo Deo diſtinctũ,

Digitized by Google

ipſique, & creaturis tantùm vniuocum vniuocatione rationis,& logicâ,in quo proinde ſola ratione Deus conuenit: illud autem non realiter, aut ex natura rei eſſe à Deo diſtinctum, ipſique,& creaturis vniuocum, vniuocatione reali, & phyſica, in quo realiter, & citra mentis operam, cum aliis ipſe Deus conueniat, quia reuera nulla eſt inter Deum, & creaturas conuenientia à parte rei, ſed tantùm per operationem intellectus, communem entis gradum, à Deo, & creaturis, à quibus non diſtinguitur, ex natura rei abſtrahentis, atque ita negari debet concluſio, Deum ex genere,& differentia componi.

Secunda propoſitio.

DEus reductiuè ponitur in categoria Probatur. Menſura, eorum quæ in categoriâ continentur pertinet ad ipſam categoriam ex 10. Metaph. c. 3. atqui Deus eſt menſura rerum omnium ſiue ſubſtantiarum, ſiue accidentium, author item, & principium, ergo pertinet ad categoriam, ſicque in illa ſaltem reductiuè, collocari debet.

MEMBRVM TERTIVM.

An cæli, & intelligentiæ ſeu ſubſtantiæ ſpirituales creatæ ſint veræ ſubſtantiæ prædicamentales.

REſpondeo affirmatiuè,hancque reſponſionem, quantùm ſpectat ad cælos, ſumo ex Ariſtot. 5. Met. c. 8. vbi differens de vulgatis categoriis, inter ſubſtantias categoricas, corpora cœleſtia enumerat, & 12. eiuſdem operis cap. 1. vbi factâ diuiſione ſubſtantiæ in ſenſibilem, & inſenſibilem, ſtatim ſenſibilem ſubdiuidit in corruptibilem, ſeu elementarem, & incorruptibilem, ſeu cæleſtem, hoc modo, in eodem ordine, & ſub eodem genere ſubſtantiæ cælos, & elementa conſtituit.

De intelligentiis verò,ſeu ſubſtantiis ſpiritualibus idem docet 5. Metaph. c. 8. vbi expreſsè dæmones, qui ſunt intelligentiæ ſpirituales, reponit ſub genere, & eâ, quæ ſibi videtur ſubſtantiæ Categoria, & 2 de anima cap. 2. vbi Ariſtoteles animam rationalem,eatantùm de cauſa in Categoria, non directè ſed reductiuè tantùm reponit,quòd incompleta ſit: ergo cum intelligentiæ ſpirituales non ſint incompletæ, ſecundum Ariſtotelem, in categoria, & ſub genere ſubſtantiæ directè collocari debebunt.

Accedit breuis ratio, generatim de cælis, & intelligentiis ſeu Angelis: ea directè debent collocari in categoria ſub genere ſubſtantiæ, quæ genere, & differentia ſubſtantialibus conſtant: atqui cæli, & intelligentiæ componuntur ex genere,& differentia ſubſtantialibus ex communi gradu ſubſtantiæ completę, tanquam genere, & propriis ſuis differentiis, per quas ab aliis ſubſtantiis ſeparantur, ergo cæli, & intelligentię debent directè collocari in categoria ſub genere ſubſtantiæ.

Obiicies primò de cælis, cæli nullam habent potentiam, ex mente Ariſtotelis, ſed ſunt actus puri ſeu potentiæ, cuiuſuis expertes: ergo nec genus,quia genus potentia quædam eſt ad varias ſpecies, proindéque non ſunt in categoria. Probatur antecedens,quod æternum eſt nullam habet potentiam, quia in æternis idem eſt eſſe, & poſſe, ex 3. Phyſ. cap. 4. atqui cęli æterni ſunt, ſecundum ſententiam Ariſtotelis, ergo ſaltem ex opinione Ariſtotelis,cæli nullam habent potentiam,

Reſpondeo negando antecedens, & maiorem probationis, licet enim res aliqua æterna eſſet,vt homo verbi gra-

tia, non tamen deſineret agnoſcere potentiam, tam phyſicam, nempè materiam. quàm metaphyſicam, nimirum genus, animal, verbi gratia tantúmque careret potentia ad exiſtendum, quia ſemper extitiſſet, quòd intendit Ariſtoteles verbis illis citatis *in æternis idem eſt eſſe. ac poſſe:* ſicut etiam cæli, licet æterni eſſent (quod, pace Ariſtotelis, omnino falſum eſt, imò hæreticum) conſtarent tamen materia, tanquam potentiâ completâ, tanquam potentiâ metaphyſicâ, ſicque non carerent omni potentiâ, ſed tantùm potentia ad exiſtendum, quia, ex hypotheſi ab omni æternitate extitiſſent.

Secundò obiicies, de Angelis tria requiruntur principia in ſubſtantiâ categorica, materia, forma, & priuatio, ex 12. Metaph. 5. quæ tamen in Angelis vtpote immaterialibus non reperiuntur, ergo Angeli non ſunt ſubſtantię prædicamentales, nec poſſunt in categoria collocari.

Reſpondeo ad antecedens, Ariſtotelem tantùm loqui de ſubſtantia corporea, non verò de ſubſtantia categorica in communi, quæ ſpiritalem, creatam, & corpoream complectitur.

Alij reſpondent: licet in Angelis propriè materia, forma, & priuatio non reperiantur, impropriè tamen reperiri, quia conſtant genere, & differentia quæ materiæ, & formæ reſpondent, ex dictis de genere, & cùm interdum non operentur, cùm operari poſſent, obtinent hoc modo priuationem talis operationis.

Denique generatim de cælis, & Angelis obiicies, corruptibile, & incorruptibile genere differunt, ſecundum Ariſt. 10. Met. cap. 1. atqui cæli, & Angeli ſunt incorruptibiles, aliæ verò ſubſtantiæ categoricæ corruptibiles, ergo genere differunt, & ſic cæli, & Angeli in categoria poni non poſſunt, vtpote in qua vnum tantùm ſupremum genus eſt.

Diſtingo maiorem, corruptibile, & incorruptibile genere differunt, interiecto, vt animal, & planta concedo, quod non obſtat quominus ſub eodem ſupremo genere entis creati, completi, imò, & ſub genere ſubſtantiæ conſtituantur, non minus quàm animal, & planta: ſupremo verò genere differunt nego, maximè noſtra ſententia, quæ vnum tantùm ſupremum genus agnoſcit.

ARTICVLVS IV. ET POSTREMVS.

De affectionibus ſubſtantiæ.

SEx recenſet Ariſtoteles ſubſtantiæ affectiones, cap. de ſubſtantiâ. Prima eſt, quòd *in nullo ſit ſubiecto*, ſupple *inhæſionis*, more accidentium, ſic enim ſubiectum vſurpat, non autem pro *ſubiecto attributionis*, quia certum eſt ſubſtantiâ, 2. ſeu vniuerſalem eſſe in primâ, tanquam in ſubiecto attributionis, v. g. hominem in Petro, cui attribuitur.

Secunda affectio, ad ſecundas tantùm ſubſtantias pertinet, quòd ſcilicet omnes debeant *vniuocè prædicari* intellige de primis, & ſingularibus ſubſtantiis.

Tertia eſt, quòd *prima ſubſtantia ſignificet hoc aliquid*, id eſt naturam aliquam per ſe ſubſiſtentem, & velut digito deſignabilem, vt eſt Petrus: ſecunda verò ſignificet tantùm quale quid, hoc eſt, naturam, aliquâ velut qualitate, ſcilicet vniuerſalitate affectam: vt homo in communi, naturam humanam ſpecialitate affectam,

Quarta eſt, quòd *ſubſtantia nihil ſit contrarium*: quæ proprietas de propriè dictâ contrarietate debet intelligi, alioquin falſa eſt, cum differentiæ

oppoſitæ v. g. rationale, & irrationale, ſint ſubſtantiæ ſaltem incompletæ, licet opponantur impropriâ contrarietate, quatenus ſcilicet poſitæ ſub eodem genere maximè diſtant.

Obiicies, ignis propriè eſt aquæ contrarius, ergo vna ſubſtantia propriè eſt alteri ſubſtantiæ contraria.

Diſtingo antecedens, ignis eſt aquæ contraris, per accidens, ratione caloris, & frigoris, concedo: per ſe verò, & ratione ſubſtantiæ, nego.

Quinta eſt, *ſubſtantiam non ſuſcipere magis, & minus*, ſeu neque intendi, neque remitti, quoniam vna ſubſtantia non eſt magis ſubſtantia quam alia, v. g. gigas, quàm muſca, licet maior ſit ſubſtantia.

Obiicies ex Ariſt. cap. de ſubſtantia, ſubſtantias primas magis eſſe ſubſtãtias quàm ſecundas: ergo ſubſtantiam recipere magis, & minus.

Diſtingo antecedens, apud Ariſtotelem, primæ ſubſtantiæ ſunt magis ſubſtantiæ, quam ſecundæ, per accidens ratione modi ſubſtandi, qui in prima ſubſtantiâ ad plura extenditur, quam in ſecundâ, cum prima ſubſtantia omnibus ſecundis ſubiiciatur, non item ſecunda ſecundis, verum eſt, eſſentialiter verò, ſeu ratione eſſentiæ, quaſi vna ſubſtantia plus habeat de eſſentia ſubſtantiæ, quam alia, falſum.

Poſtrema affectio ſubſtantiæ, quam dicit Ariſtoteles, propriam eſſe ſubſtãtiæ (multæ enim ex aliis ſunt reuera communes rebus à ſubſtantiâ diuerſis vt progreſſus teſtabitur) eſt, quod *ſubſtantia eadem manens, poſſit recipere contraria*, v. g. eadem ferri ſubſtantia, modo calorem, modo frigus.

Obiicies hoc etiam competere orationi, quia non nunquam vera eſt, non nunquam falſa, quæ contraria ſunt, v. g. hæc oratio, Petrus ſtudet vera eſt Petro ſtudente, falſa verò eodem Petro ludẽte, ergo non eſſe veram ſubſtantiæ proprietatem.

Nego antecedens, nam ſuſcipere cõtraria proprium tantùm ſubſtantiæ dicitur, ſi ipſa contraria reipſa in eadem ſubſtantia recipiantur, illamque realiter mutent, quo modo mutatur ferrum realiter, cum per aduentum caloris à frigido tranſit ad calidum: hoc autem modo orationem dicitur ſuſcipere cõtraria, nimirum veritatem, & falſitatem, quia veritas, & falſitas adueniunt orationi nulla facta in ipſa mutatione; ſed in ipſa re, de qua inſtituebatur oratio, vt patet exemplo huius orationis, Petrus ſtudet, ipſa enim vera ſemper eſt, cum in Petro ſtudente nulla interuenit mutatio, in eodem ſemper ſtatu manet, tuncque ſolum incipit eſſe falſa cum Petrus ex ſtudente incipit fieri non ſtudens, ſed ludens. Hęc de ſubſtantia.

QVÆSTIO SECVNDA.

De prima accidentis ſpecie ſcilicet quantitate.

QVid ſit accidens generatim in introductione Porphyriana diximus id ſcilicet *quod adeſſe, & abeſſe poteſt à ſubiecto, ſine eius interitu.* Quod egeat ſubiecto, cui ſaltem vt plurimum inhæreat vt albedo parieti, quæſt ſuperiori in explicanda ſubſtantiæ definitione inſinuauimus. Dixi, ſaltem vt plurimum, quia, vt ex profeſſo in Metaph. docebimus, non omne accidens inhæret ſubiecto: ſeu eſt in ſubiecto, vel ſubſtantia, ſed quoddam datur, quod tantùm eſt à ſubſtantia, vt actio, quatenus ab agente, verbi gratia, calefactio ab igne non in igne: propterea ibi concludemus accidenti generatim ſumpto, aut actu inhærere, aut poſſe inhærere, non eſſe eſſentiale, quia deberet in omnib. inferiorib. accidẽtib. reperiri, ſicut quod eſt

Digitized by Google

eſſentiale animali, vt eſſe ſenſibile, reperitur in omnibus eius inferioribus, hominibus ſcilicet, & brutis, ſed tantùm afficere ſubſtantiam, vel in ea exiſtendo, vt albedo in pariete, vel ab ea manando, vt calefactio ab igne, & ſic de cæteris. Sed hæc altioris ſunt meditationis, & propterea ad altiſſimam Philoſophiæ partem, ſcilicet Metaphyſicam, meritò remittuntur: ſat ad noſtrum inſtitutum fore arbitramur, ſi ſinguias ipſius accidentis ſpecies clarè, & enucleatè expoſuerimus, initio à quantitate ducto, vt tum Ariſtotelis, tum etiam naturæ ordinem ſequamur, ſecundùm quem quantitas, vt pote aliorum omnium accidentium baſis, & ſubiectum, quo intermedio ſubſtantiæ inhærent, debet primo loco tractari.

ARTICVLVS PRIMVS.

De nomine, & varia acceptione quantitatis.

QVantitatis nomen, vniuerſim loquendo, ſignificat formam aliquam, à quâ res magna dicitur, ſiue ratione alicuius virtutis, & perfectionis, vt magnus Philoſophus, ſummus Imperator, & dicitur *quantitas virtutis, ac perfectionis*: ſiue magna ratione molis, & extenſionis; vt magnus gigas, vel mons, & dicitur *quantitas molis*.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De exiſtentia quantitatis

SEnſus iudicio, & omnium mortalium conſenſu, conſtat dari quantitatem.

Tres eius diuiſiones, tradit Ariſt. ca. de quantitate.

Prima eſt, inquantitatem continuam & diſcretam.

Continuam ait eſſe, cuius partes communi vinculo copulantur, vt partes lineæ, puncto; partes ſuperfici lineis; partes corporis ei, ſuperficiebus, & ſic de aliis.

Quantitatem autem *diſcretam*, eam eſſe dicit, quę non habet ſuas partes, communi aliquo vinculo copulatas, vt numerus, verbi gratia ſenarius, qui ex vnitatibus diſcretis coaleſcit, & oratio, cuius partes ſunt ſyllabæ inter ſe diſiunctæ.

Secundam diuiſionem aſſignat in duo membra: primò in eam quantitatem, quæ conſtat partibus, poſitionem & ſitum inter ſe habentibus; ſeu cuius partes ita extenduntur loco, vt vna pars vnam loci partem debeat occupare, alia aliam, vt corpus humanum, cuius caput in ſuperiori loco eſt, pars verò in infimo: ſecundò in eam quę conſtat partibus, ſitum, & poſitionem inter ſe non habentibus, vt numerus, tempus, & oratio: numerus quidem, & oratio, quia nullam habent partium continuitatem, rationo cuius vna pars potiùs vnum locum debeat occupare, quàm alia debeat eſſe ante, vel poſt, quæ cōtinuitas requiritur inter partes, quæ habent ſitum, & poſitionem inter ſe: tempus verò, quod careat permanentia & habet ſuam eſſentiam in fluxu, & agitatione poſitam, quæ tamen permanentia exigitur inter partes, ſitum, & poſitionem inter ſe habentes, vt rectè notat Toletus in expoſitione huius capitis de quantitate.

Tertiam diuiſionem tradit; in quantitatem per ſe, & quantitatem per accidens.

Quantitas per ſe dicitur, quæ ex ſe extenſionem vendicat, vt linea, ſuperficies, corpus, & aliæ (ſi quæ ſint) legitimæ ſpecies quantitatis.

Quantitas verò per accidens, illa dicitur, *quæ aliunde participat extenſionem, ſcilicet à qualitate*, ſiue illam in ſe habeat,

Digitized by Google

vt omnis ſubſtantia materialis, ſiue ex accidenti extendatur ad extenſionem ſubiecti, vt albedo, dulcedo, & cæteræ eiuſmodi qualitates, quæ ideo dicuntur extenſæ, quòd ſint in ſubiectis per quantitatem extenſis.

ARTICVLVS TERTIVS.

De eſſentia quantitatis.

MEMBRVM PRIMVM.

In quo conſiſtat eſſentia continuæ quantitatis.

PLacuit nonnullis, eſſentiam continuę quantitatis in eo cõſiſtere, quod reddat ſubſtantiam diuiſibilem, quæ alioquin eſſet indiuiſibilis. Alii voluerunt in eo ſitam eſſe, quod ſit menſura ſubſtantię. Alii in eo quod extendat ſubſtantiam localiter. Alii ſolùm requirunt, vt extendat ſubſtantiam in ſe, ita vt habeat partes, extra partes, eaſque impermixtas, cùm antè eſſent confuſæ. Alii denique (vt leuiores mittamus ſententias) arbitrantur eſſentiam cõtinuę quantitatis, non in eo tantùm collocari, quòd reddat ſubſtantiæ partes ſimpliciter impermixtas, & extra ſe poſitas, in ordine ad ſe, ſed tales, quæ ſint aptæ ad ſeſe conſtituendum in loco, ita vt ipſius loci partibus reſpondeant. Vt autem in tanta opinionum varietate veritatem aperiamus, ſit.

Prima propoſitio.

EſSentia continuæ quantitatis non conſiſtit in eo, quòd reddat ſubſtantiam diuiſibilem in partes & partes.

Probatur, in eo non eſt conſtituenda quantitatis eſſentia, quòd iam præſupponit quãtitatem, nec in ea primùm intelligitur, atqui reddere ſubſtantiam diuiſibilem, non eſt id, quòd primùm intelligitur in quantitate, ſed ipſam quantitatem præſupponit: ideò enim aliqua ſubſtantia eſt in partes diuiſibilis, quia eſt extenſa, & habet quantitatem, ergo eſſentia continuæ quantitatis non conſiſtit in eo, quod reddat ſubſtantiam in partes diuiſibilem.

Obiicies, quantitas eſſentialiter conſtituitur per id quod reddat ſubſtantiã in partes diuiſibilem, ergo in eo ipſius quantitatis eſſentia conſiſtit.

Probatur antecedens: quantitas diſtinguitur per eiuſmodi diuiſibilitatem quam in ſubſtantia efficit, & ſic alia dicitur ſpecies quantitatis, linea, quæ efficit ſubſtantiam in partes diuiſibilem, ſecundùm ſolam longitudinem, alia ſuperficies, quæ reddit ſubſtantiam in partes diuiſibilem, tam ſecundùm longitudinem, quam latitudinem, & ſic de cæteris, ergo cùm idem ſit principiũ conſtitutionis, & diſtinctionis, conſtituitur eſſentialiter quantitas per id quod reddat ſubſtantiam in ſuas partes diuiſibilem.

Reſpondeo negando antecedens, ad probationem adhuc diſtinguendum eſt antecedens, ſpecies quantitatis diſtinguitur per diuiſibilitatem, accidentariò, ſicut homo per riſibilitatem, concedo, eſſentialiter verò, ſicut homo per rationalitatem, nego; ſed diſtinctio illa eſſentialis, inter ſpecies quantitatis deſumitur ex diuerſa extenſione, quam in ſubſtantia efficiunt, linea, ſecundùm longitudinem ſolam, ſuperficies ſecundùm longitudinem, & latitudinem, corpus denique, ſecundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem.

Secunda propoſitio.

EſSentialis ratio quantitatis non cõſiſtit in eo, quòd ſit menſura ſubſtantiæ. Vt hæc propoſitio melius intelligatur, faciliúſque probetur.

Notandùm eſt, menſuram duobus modis poſſe vſurpari, primò actiuè, pro eo quod poteſt aliud menſurare. ſecundò paſſiuè, pro eo quod poteſt ab alio menſurari, & vtroque modo propoſitionem noſtrã intelligimus, dicimúſque

Digitized by Google

quantitatis eſſentiam non conſiſtere in eo, quòd reddat ſubſtãtiam aptam aliud menſurare, vel ab alio menſurari, ſicut conſtat vlnam menſurare pannum, & è contra pannum ab vlna menſurari.

Probatur eâdem ratione quâ ſuperior propoſitio confirmata fuit: in eo non conſiſtit eſſentia quantitatis, quòd primum in quantitate non intelligitur, ſed ipſam præſupponit quantitatem, atqui ratio illa menſuræ, ſiue actiuæ, ſiue paſſiuæ, ſeu reddere ſubſtantiam aptam aliam menſurare, vel ab alia menſurari, non eſt quòd primum intelligitur in quantitate, ſed ipſum quantitatem præſupponit, prius enim eſt, reddere ſubſtantiam extenſam quàm illam efficere aptam menſurare, vel ab ea menſurari, in quantum habet extenſionem, ergo eſſentia quantitatis non conſiſtit in eo, quòd ſit menſura ſubſtantiæ vel actiua, vel paſſiua, ſiue illam reddat aptam aliud menſurare, vel ab alio menſurari.

Tertia propoſitio.

Eſſentia quantitatis continuæ non conſiſtit in eo quòd extendat ſubſtantiæ partes localiter, ſeu ſecundùm partes loci, ſicut corpus dicitur extendi cùm vna pars occupat vnam loci partem, alia aliam, & ſic de cæteris.

Probatur primò, exemplo corporis Chriſti ſub Euchariſticis ſpeciebus exiſtentis, quod reuera manet in minimâ parte, imò, & in quouis indiuiſibili hoſtiæ, cum tota ſua quantitate, ſicque nullam ab ea quantitate accipit localem extenſionem.

Probatur ſecundò, extenſio illa localis partium ſubſtantiæ, præſupponit aliam extenſionem earundem partium in ſe, prius enim eſt, in ſe extenſum eſſe quam ad aliud, ergo talis extenſio localis perinde ac diuiſibilitas, vel ratio, menſuræ, non poteſt eſſe id in quo ſita eſt ipſis quantitatis eſſentia.

Poſtrema propoſitio.

Eſſentialis ratio quantitatis conſiſtit in eo, quòd extendat ſubſtantiam in ordine ad ſe, vi cuius extenſionis apta eſt locum occupare, & aliud quoduis corpus ab eo ſpatio, in quo manet expellere.

Probatur: in eo collocanda eſt eſſentialis ratio quantitatis, à quo primùm accipit ſubſtantia vt dicatur quãta; atqui ab illâ extenſione ſuarum partium in ordine ad ſe, vi cuius locum occupare, & ab eo quodlibet corpus expellere poteſt, primùm habet ſubſtantia, vt dicatur quanta: ergo in illâ extenſione partium ſubſtantiæ, in ordine ad ſe, vi cuius locũ occupare, & quodlibet corpus ab eo eiicere poteſt, conſiſtit eſſentialis ratio quantitatis.

Minor probatur, ab eo primùm accipit ſubſtantia, vt dicatur quanta, à quo omnes profluunt quantitatis proprietates, nam proprietates, ab eſſentiâ, tanquam à fonte dimanant, atqui ab illa extenſione partium ſubſtantiæ in ordine ad ſe, maneant omnes proprietates quantitatis, vt quòd actu extendat ſubſtantiam ad locum, eam reddat aptam menſurare, vel menſurari, corpúſque expellere, vt patet ex dictis ergo ipſa extenſio partium ſubſtantiæ in ordine ad ſe, per quam habet ipſa ſubſtantia, vt locum occupare, & corpus aliud expellere poſſit, eſt id, à quo primùm habet, vt dicatur quanta, ac proinde eſt eſſentialis ratio quantitatis.

Obiicies primò. Eſſentia quantitatis eſt aliquid abſolutũ, ergo nõ benè explicatur per extẽſionẽ, vt dicit relationem ad exiſtendũ in loco, vel expellendum aliquod corpus, nam hoc modo, ſimul

quantitatis eſſentia eſſet relatiua.

Reſpondeo conceſſo antecedenti, ad conſequentiam, nos explicare eſſentiam quantitatis per extenſionem partium ſubſtantiæ in ordine ad ſe, adiungere tamen quatenus per eam extenſionem partium ſubſtantia habet, vt ex ſe ſit occupatura locum, & expulſura aliud corpus, vt quid ſit talis extenſio clarius percipiatur, ex ipsâ relatione ad ſuas proprietates, quæ nobis notiores ſunt, & facilius incurrunt in ſenſus, ratione ſuorum actuum.

Secundò obiicies. Subſtantia ſine quantitate habet illam extenſionem in ordine ad ſe, ratione cuius poſſit occupare locum, & aliud corpus expellere, ergo in tali extenſione non conſiſtit eſſentia quantitatis.

Antecedens probatur, ſi Deus ſepararet quantitatem Petri, ab eius ſubſtantia, ipſa non maneret indiuiſibilis in ſe, nec inepta quę ad locum extenderetur,& aliud corpus expelleret,non enim intelligi poteſt, quomodo ad punctum poſſet confluere; nec etiam apparet, cur ei repugnaret ad locum extendi, cum expulſione alterius corporis, ergo ſubſtantia ſine quantitate, habet extenſionem in ordine ad ſe, ratione cuius apta ſit ſeſe extendere ad locum, & aliud corpus quoduis expellere.

Reſpondeo negatione antecedentis, & ad eius probationem,dico illam duo inuoluere, primum an ablatâ quantitate à ſubſtantiâ, ipſa ſubſtantia ſit remãſura indiuiſibilis, alterum in habitura ſit adhuc aptitudinem extendi in loco.

Quod ad primum ſpectat, breuiter dico, ſubſtantiam quantitate denudatam, non ita remanſuram indiuiſibilẽ, quaſi nullam planè extenſionem participet, ſed ſemper habituram extenſionem entitatiuam,ratione cuius dicetur habere ſuas partes inter ſe diſtinctas, verbi gratia Petrus, habere caput diſtinctum à manibus, & manus diſtinctas à pedibus, ſicque de cæteris.

Quod ſi vrgeas, ergo ſine quantitate ſubſtantia eſt extenſa in ordine adſe, ergo in tali extenſione in ſe, non eſt ſita quantitatis eſſentia; contrà poſtremam propoſitionem.

Reſpondeo diſtinctione prioris conſequentiæ, ſine quantitate ſubſtantia remanebit in ſe extenſa, extenſiône entitatiuâ; concedo, quantitatiuâ, nego.

Quod ſi quæras iterum, maioris explicationis gratia diſtinctionem illius duplicis extenſionis, entitatiuæ ſcilicet, & quantitatiuæ.

Reſpondeo hanc eſſe, quod per entitatiuam extenſionem, ſubſtantia non poſſit dici proximè apta locum occupare, cum expulſione alterius corporis ab eo ſpatio in quo eſt, ſed tantùm remotè, quatenus poteſt extenſionem quantitatiuam ſuſcipere, & poſteà, eius interuentu localiter extendi, cum expulſione cuiuſcumque corporis, ab eo loco in quo erit, at verò per quantitatiuam, proximè reddatur apta quę extendatur ad locum, cum expulſione cuiuſlibet corporis,in ipſo ſuo loco exiſtentis.

Hinc ſine vllo negotio, ſecundùm dubium, in obiectione propoſitum, exponitur, an ſcilicet ſubſtantia quantitate denudata, retineat ſemper aptitudinem, vt ſecundùm locum extendatur, id nimirum, non de proximâ aptitudine, in quâ conſiſtit eſſentia quantitatis, ſed tantùm de remota, intelligendum eſſe, & ſic tota diſſoluetur obiectio contraria, quæ in eo fundabatur, quod ſine quantitate, ſubſtantia adhuc extenſa in ordine ad ſe remaneat: quod quomodo verum ſit, ſine detrimento noſtræ

Digitized by Google

noſtræ propoſitionis expoſitum fuit.

Præterea quærunt, an ſi ſubſtantia quantitate denudaretur, adhuc poſſet remanere localiter extenſa?

Nonnulli negant, aſſeruntque ſublata quantitate, ipſius ſubſtantiæ partes ad punctum neceſſariò confluere.

Alii è contrario dicunt, non repugnare, quo minus illæ ſubſtantiæ partes, ablata quantitate, localiter extenderentur, ſed hi non ſine diſſidio; quidam enim illorum (in quorum numero eſt Fonſeca, in 5. Met. c. 15. quæſt. 2. ſect. 3.) volunt ſubſtantiam quantitate denudatam, ſecundùm locum extendi ad modum rei ſpiritualis, ita vt ſit tota in toto loco, & tota in qualibet parte: ſicut docent Phyſici animam noſtram rationalem, totam eſſe in toto corpore, & totam in ſingulis eius partibus, etiam minimis: alii, verò, vt Ioannes à Soto, in prędicamento, quantitatis, & Suarez in Metaph. diſp. 40. ſect. 4. num. 23. è contrario dicunt, poſt ablationem quantitatis à ſubſtantia, ipſam ſubſtantiam adhuc poſſe remanere extenſam, ſecundùm partes loci, ad modum rei corporeæ, adeo vt haberet vnam partem in vna parte loci, aliam in alia, & ſic de cæteris: quam poſtremam ſententiam, vt probabiliorem, amplectimur.

Probamus hac ratione: auferat Deus quantitatem omnium partium corporis, v. g. non eſt neceſſarium vt caput confluat ad locum pedis, & vtráque pars ad locum cordis, ſícque de cæteris, ergo poſſunt remanere extenſę, in eo loco, in quo prius erant.

Antecedens oſtenditur, ſi daretur aliquod corpus in duobus ſimul locis exiſtens, Romæ v. g. & Lutetiæ, & Deus auferret ab eo in vtroque loco quantitatem, non eſſet neceſſe, in inſtanti ſeparationis, corpus exiſtens Romę, ſtatim conuolare ad locum corporis Lutetiæ exiſtentis, longior enim eſt inter vtrumque intercapedo, quæ tam citò, nimirum in inſtanti, pertranſiri poſſit, ergo à pari ſublata quantitate à partibus corporis Petri, cùm illa ſecũdùm locum diſtent, poſſunt optimè manere cum eadem extenſione locali quam prius habebant.

Reſpondeo diſtinctione antecedentis, localis extenſio eſt proprietas quãtitatis, quatenus eſt coniuncta cum virtute proxima expellendi aliud corpus ab eo loco in quo eſt, qualis non competit ſubſtantiæ omni quantitate denudatæ, concedo; extenſio verò illa localis, vi cuius proximè non expellitur quodlibet aliud corpus, ſed tantùm, remotè, poſtquam ſcilicet extenſio localis quantitatiua acceſſerit, nego, & hæc ſola à nobis admittitur in ſubſtantia quantitate denudata.

MEMBRVM SECVNDVM.

Quibus conueniat eſſentia quantitatis continua prædicamentalis.

Difficultas eſt, an linea, ſuperficies, corpus, locus, tempus, & motus, conſtitui debeant legitimæ ſpecies quantitatis: priùſquam verò hanc in re aliquid certi ſtatuamus, aperiendum eſt, quid horum omnium nomine ſignificetur.

Linea à Philoſophis, & Mathematicis, definitur, longitudo latitudinis expers.

Superficies, longitudo, & latitudo carens profunditate.

Corpus, longitudo, latitudo, & profunditas ſimul.

Locus definitur, ſuperficies concaua, prima, corporis ambientis, qualis eſt illa concaua lunaris globi ſuperficies, quæ ignem elementarem ambit.

Motus accipitur variis, ſed potiſſimum quatuor modis.

1 *Quatenus eſt ab agente*, vt calefactio ab igne, & vocatur actio, ſicque non eſt ſpecies *quantitatis*, ſed actionis. 2. *prout in patiente recipitur*, vt eadem calefactio in ligno, & paſſio vocatur, ſicque non eſt quantitatis, ſed paſſionis ſpecies, 3. *pro ipſa forma imperfecta*, quæ partim eſt acquiſita, partim verò acquirenda eſt, vt calefactio pro ipſo calore, qui iam aliqua ex parte eſt acquiſitus, & aliqua ex parte manet acquirendus, & hoc pacto, cùm ſit ens aliquod incompletum, & imperfectum, non poteſt habere locum in categoria, nec conſequẽter eſſe vera ſpecies quantitatis. 4. denique accipitur motus, *pro ipſo fluxu continuo*, quo calor acquiritur, & in hoc ſenſu ſumi debet, cùm quæritur, an inter legitimas ſpecies continuæ quantitatis reſenſeatur.

Tempus denique nihil aliud *eſt*, quàm *ipſa ſucceſſiua motus duratio*, vt illius, v.g. motus, quo ab vna extremitate huius aulæ, ad aliam extremitatẽ proceditur.

Nonnulli præterea in dubium reuocant, num pondus, quòd eſt grauitas aliqua corpus deorſum impellens, debeat numerari inter legitimas ſpecies quantitatis.

Sed immeritò, tum quia grauitas eſt de genere qualitatis, ſuum ſubiectum quale denominans, vt quale eſt corpus, eſt graue: tum quia eâdem manente quantitate, ſine vlla mutatione, poteſt grauitas mutari, & intenſionem, ac remiſſionem ſuſcipere. Pro reliquorum igitur expoſitione, ſit.

Prima propoſitio.

Linea, ſuperficies, & corpus ſunt legitimæ ſpecies continuæ quantitatis.

Probatur: ad rationem cõtinuæ quãtitatis, tantùm requiritur, vt ſit magnitudo habens actu partes extra partes communi vinculo copulatas, vt ſuprà tradidimus, atqui linea, ſuperficies, & corpus ſunt magnitudines, habentes partes extra partes, communi quodam nexu coniunctas, omnium conſenſu, ergo ſunt legitimæ ſpecies continuæ quantitatis.

Obiicies Entia incompleta in categoria collocari non poſſunt, atqui linea & ſuperficies, ſunt entia incompleta, ergo in categoria non poſſunt conſtitui, & ſic non ſunt legitimæ ſpecies quantitatis. Maior oſtenditur, illud eſt incõpletum quod per ſe ingreditur compoſitionem alicuius entis per ſe, vt patet ex dictis ſuprà, de categoria in communi, atqui linea, & ſuperficies, per ſe cõcurrunt ad conſtitutionem vnius entis per ſe, nimirum corporis, quia illud componi debet ex lineis, & ſuperficiebus, earúmque dimenſiones, ſcilicet longitudinem, & latitudinem obtinere: nullum enim corpus, quod non ſit longum, & latum ergo linea, & ſuperficies, ſunt entia incompleta.

Vt huic obiectioni ſatisſiat non parum iuuat, in linea, & ſuperficie duo diſtinguere, primùm quòd linea ſit aliqua longitudo, & ſuperficies longitudo ſimul ac latitudo, ſecundùm quod linea ſit verſus latitudinem, indiuiſibilis, & ſuperficies, ſecundùm profunditatem: hoc enim poſito facilis patet reſponſio ad obiectionem propoſitam, diſtinctione minoris, linea, & ſuperficies, ſunt entia imperfecta, quatenus ſpectantur ratione ſuæ indiuiſibilitatis, verùm eſt, quo ſenſu, linea in ſuperficie, tanquam terminus, reperitur, & ſuperficies in corpore, imò & punctum in lineâ: quatenus verò ſpectantur ratione ſuarũ dimenſionũ, linea ratione ſuæ longitudinis, & latitudinis ſimul, falſum eſt, quo ſenſu linea non cõponit ſuperficiem, nec ſuperficies corpus ſiquidem ex lineis, vt potè ſecundùm latitudinẽ omnino in-

Digitized by Google

diuiſibilibus, nunquam exurget ſuperficies, quæ neceſſariò aliquam includit latitudinem: nec pariter corpus, quòd ſua natura profunditatem poſtulat, vnquam poterit coaleſcere ex puris ſuperficiebus, vt potè ſecundùm profunditatem penitus indiuiſibilibus, ſed ſuperficies ex particularibus ſuperficiebus, & corpus ex particularibus corporibus, non ſecus ac linea ex partialibus lineis, debebit neceſſariò componi.

Secunda propoſitio.

IStæ tres continuę quantitates, linea, ſuperficies, & corpus, eſſentialiter inter ſe diſtinguntur.

Ratio clara eſt, quia aliud eſt eſſentialiter ſolam lõgitudinem obtinere, quòd lineæ competit, aliud cum longitudine habere latitudinem, ſine profunditate, quod ſuperficiei conuenit, aliud denique triplici dimenſione conſtare, longitudine, latitudine, & profunditate, quòd corpori proprium eſt.

Tertia propoſitio.

LOcus non eſt ſpecies quantitatis, à ſuperficie diſtincta: hæc propoſitio eſſe videtur contra Ariſtotelem, qui in ſuis categoriis, cap. de quantitate, inter ſpecies continuæ quantitatis locum numerat, quanquam Auerroes 5. Met. commentario 18. Albertus tract. de quant. cap. 5. & alii Ariſtotelem ab hoc errore vindicent, aientes ipſum non ex ſua mente id ſtatuiſſe, ſed ex veterum ſententia, quæ ſuo tempore maximo in vſu erat. Quidquid ſit, an hæc propoſitio ſit contra Ariſtotelem, nec ne, ſaltem vera eſt, hacque ratione.

Probatur, locus quatenus ſtatuitur ſpecies quantitatis, nihil habet ſpectans ad rationem, alicuius quantitatis, per quod eſſentialiter diſtinguatur à ſuperficie, ergo non debet conſtitui ſpecies à ſuperficie diſtincta. Antecedens probatur, locus nihil habet quòd ſpectet ad rationem alicuius quantitatis præter longitudinem, & latitudinem: ergo locus nihil habet pertinens ad rationem alicuius quantitatis, per quod eſſentialiter à ſuperficie diſtinguatur.

Dices multa alia habere, quòd ſcilicet ambiat rem locatam, & ſit menſura eius extrinſeca, id eſt ipſi minimè affixa & inhærens, quæ tamen duo non ſunt de ratione ſuperficiei.

Sed contra, vtrumque illud diſcrimen loci, à ſuperficie, eſt tantùm accidentale ad rationem alicuius quantitatis: ergo non diſtinguit eſſentialiter à ſuperficie, tanquam à ſpecie.

Probatur antecedens, quòd aliqua quantitas aliam ambiat, ipſi nullatenus eſſentiale eſt, ſed tantùm proprietas ipſam præſupponens quantitatem, quæ habet illam aptitudinem corpus ambiendi, ergo primum illud diſcrimen, loci, & ſuperficiei, quòd nimirum locus ambiat locatum, ſuperficies verò, vt ſuperficies, non item, eſt tantùm accidentale, ad rationem alicuius quantitatis. 2. verò diſcrimen (quòd ſcilicet locus ſit menſura extrinſeca, ſuperficies verò intrinſeca) eſſe quoque accidentale patet, tum quia ex dictis ſuperiori membro, ratio menſurę eſt omnino accidentalis quantitati, & præter naturam eius, ac conſequenter quidquid ex illa ſequitur, vt quod externa ſit, vel interna: tum quia non conſtituuntur duæ eſſẽtialiter lineæ, ex eo, quod vna ſit menſura extrinſeca, altera intrinſeca vt linea quæ in ipſo corpore Petri exiſtit, propterea dicitur mẽſura eius intrinſeca, & linea in loco exiſtẽs in quo ipſe Petrus circũſcribitur, proindéq; ipſius eſt mẽſura extrinſeca, ergo nec locus, & ſuperficies, eſſẽtialiter diſtinguntur, ex eo quod illa ſit mẽſura extrinſeca; hæc verò intrinſeca; nec cõſequẽter duę cõſtituẽtur

Digitized by Google

ſpecies quantitatis eſſentialiter diſtinctæ.

Quarta propoſitio.

MOtus non eſt ſpecies quantitatis propriè dicta, quatenus ſumitur pro ipſo fluxu continuo formæ, quæ eſt partim acquiſita, & partim acquirenda, v. g. motus calefactionis, pro ipſo fluxu continuo caloris, qui iam partim eſt acquiſitus, partim verò manet acquirendus.

Probatur: nullum ens incompletum, per ſe ponitur in categoria, tanquam ſpecies alicuius generis, ſed motus ſumptus pro eiuſmodi fluxu continuo formæ, quæ partim eſt acquiſita, & partim remanet acquirenda, eſt aliquid incompletum, ergo per ſe in categoria, tanquam ſpecies alicuius generis, puta quantitatis, reponi non poteſt.

Minor probatur: fluxus ille eſt acquiſitio formæ imperfectæ, ſeu quę nondum eſt in facto eſſe, vt loquuntur, ſed tantûm in fieri, ergo non poteſt non eſſe aliquid completum.

Confirmatur: acquiſitio illa continua, & ſucceſſiua, nunquam habet totũ ſuum eſſe, ſed vna parte acquiſita, altera acquiritur, quoúſque perficiatur motus, & terminus totus acquiratur, ergo ſemper eſt aliquid incompletum.

Confirmatur 2. Angeli continuè, & ſucceſſiuè, & vno loco, ad alium mouētur, & tamen quantitate carent, ſaltem categorica, ergo motus, pro illo fluxu continuo, & ſucceſſiuo ſumptus non poteſt habere rationem veræ, & categoricæ quantitatis, ſicque illius ſpecies eſſe nequit.

Quinta propoſitio.

NEque etiam tempus ſumptum pro duratione alicuius motus, poteſt collocari in categoria, tanquam ſpecies propriè dicta quantitatis.

Probatur, duratio motus eſt aliquid incompletum, ſicut motus cuius eſt duratio, nec habet omnes ſuas partes ſimul, ſed vna poſt aliam, & alia iam deſtructa: ergo non poteſt in categoria conſtitui: tanquam ſpecies quantitatis.

Obiicies contra hanc, & pręcedentem propoſitionem, Ariſtotelem loco ſupra citato, motum, & tempus reſenſere inter ſpecies quantitatis.

Reſpondeo vt ſupra, Ariſtotelem, ex vulgi opinione, non ex ſua ſententia, hoc loco ſpecies quantitatis numerare.

MEMBRVM TERTIVM.

De quantitate diſcreta: an ſit vera ſpecies quantitatis.

QVantitatis diſcretæ natura eſt, vt partes ſuas, nullo communi vinculo coniunctas habeat, vt ſupra diximus. duas illius ſpecies aſſignat Ariſtoteles, numerum ſcilicet, & orationem.

Quod ſpectat ad numerum, obſeruandum eſt, ipſum communiter trifariam vſurpari, 1. pro numerante, 2. pro numerato, 3. pro formali.

Numerus numerans nihil eſt aliud, quàm ipſa intellectus operatio, & numeratio.

Numeratus, ſunt res ipſę numeratæ, ex quibus numerus coaleſcit, vt quatuor homines, ex quibus componitur quaternarius.

Numerus denique formalis eſt collectio, & aggregatio multarum vnitatum ratione cuius, res formaliter dicuntur aliquot, vt denarius hominum.

Rurſus alii diuidunt numerum formalem, in tranſcendentalem, & prædicamentalem.

Tranſcendentalis ille eſt, qui rebus omnibus, etiam quantitatis expertibus, vt angelis, & animabus rationalibus, cæteriſque rebus competit.

Digitized by Google

Prædicamentalis verò is eſt: qui in ſolis rebus corporeis, & quantitatiuis admittitur, vt binarius hominum, vel lapidum. His poſitis.

Primò certum eſt, numerum numerantem, putà actionem intellectus numerantis, non eſſe ſpeciem quantitatis, cùm ſub actione, tanquam ſub genere, collocetur.

2. Certum eſt, numerum numeratum ſecundùm totam ſuam latitudinem, nō eſſe ſpeciem quantitatis, complectitur enim res omnes quæ poſſunt numerari, quas nemo dixerit eſſe ſpecies quātitatis

Addidi, ſecundùm totam ſuam latitudinem, cùm enim veræ ſpecies quantitatis, vt pote lineę, ſuperficies, & corpora, de facto poſſint numerari, tunc numerus numeratus poterit eſſe vera ſpecies quantitatis.

Denique certum eſt numerum formalem tranſcendentalem non eſſe legitimam ſpeciem quantitatis: cùm in omnibus rebus etiam ſpiritualibus reperiatur, in quibus nemo veræ cuiuſdam quantitatis rationem deprehendet.

Tota igitur difficultas remanet, de numero formali prædicamentali, num legitimam ſpeciem quantitatis conſtituat: affirmant, Diuus Thomas 1. parte queſt. 11. art. 1. & 2. Capreol in primū diſt. 24. quæſt. 1. concluſione 5. & alij

E contrario verò, & certè probabilius, negant, Albertus Magnus lib. 8. Met. tract. cap. 1. Aureolus apud Capreolum, ſupra, Marcilius in primum diſt. 27. art. 1. & cæteri communiter.

Probatur hæc ſententia primò, ſi numerus formalis prædicamentalis ſit vera ſpecies quantitatis, erit etiam, & tranſcendentalis, atqui hoc poſterius negant aduerſarij, ergo, & prius negare debent.

Probatur conſecutio maioris, non eſt alia ratio quantitatis, in numero formali prędicamentali, quam tranſcendentale, quoniam res quælibet, etiam quantitatis expers, ęque bene conſtat numerum, v. g. quaternarium, ac res aliqua continua, & extenſa, eſtque omnino præter rationem eſſentialem quaternarij, quòd res numeratæ ſint vel quantitatis expertes, vel compotes, ergo non minus debet eſſe numerus formalis tranſcendentalis legitima ſpecies quantitatis, quàm prędicamentalis.

2. Omnis ſpecies quantitatis debet eſſe aliquid per ſe vnum, atqui numerus formalis non eſt vnum ens per ſe; ergo non poteſt eſſe vera ſpecies quantitatis Maior eſt certa. Minor probatur, quod conſtat partibus nullo genere vnionis inter ſe cōiūctis, non eſt vnum ens per ſe aut enim ēs per ſe eſt omnino ſimplex, vt Deus, aut ſi fuerit compoſitum, partes ei⁹ debēt eſſe inter ſe coniunctæ, vel vnione Metaphyſica, generis nimirum, & differentię, vt in Angelis, vel vnione phyſica, materiæ videlicet, & formę; vt in hominibus, atqui in neutra harum vnionum, partes quibus numerus componitur, inter ſe vniuntur, cum diſcretæ ſemper, & diſiunctæ à parte rei maneāt ſoláque operatione intellectus coniungantur, ergo numerus non eſt vnum ens per ſe.

3. Denique probatur noſtra ſententia, nullum ens dependens ab operatione intellectus, poteſt eſſe vera ſpecies quātitatis, atqui numerus ille formalis pendet ab operatione intellectus, ergo non poteſt eſſe vera ſpecies quantitatis. Maior probatur, eatenus numerus formalis, verbi g. quaternarius eſt, talis numerus, quatenus intellectus eius vnitates concipit, tanquam coniunctas cùm tamen rei ipſa ſint diſcretæ, & ſeparatæ, ergo dependet ab operatione intellectus,

Confirmatur hæc poſtrema ratio, non

Digitized by Google

eſt alia cauſa, cur quaternarius ſit potius quaternarius, quàm duo binarij, niſi per intellectum. quatuor eius vnitates aggregantur, cùm tamen vi eiuſdem intellectus poſſent ſeiungi, & duos binarios efficere: igitur quaternarius (& idem debet eſſe iudicium de alio quouis numero) pendet ab operatione intellectus, ſicque non poteſt eſſe vera ſpecies quantitatis.

Obiic. 1. Ariſt loco ſæpius citato inter ſpecies quantitatis numerum reponere.

Sed ſufficit ſolutio communis, quæ eſt Alberti magni, Scoti, & aliorum, Ariſtot. hoc loco aliena tantùm mente, non propria fuiſſe loquutum.

Aduerſus rationes illas, quibus probauimus numerum eſſe ens per accidēs & dependens ab operatione intellectus obiicies; nullum ens per accidens, vel rationis, eſt obiectum alicuius veræ, & realis ſcientiæ, atqui numerus formalis eſt obiectum alicuius veræ, & realis ſcientiæ, nimirum Arithmeticæ, ergo non poteſt dici ens per accidens, & rationis, ſed potius erit ens per ſe, & reale.

Neganda eſt maior, ſecundùm vtrámque partem; ratio prioris partis clara eſt, quia entia per accidens, poſſunt per intellectum ſortiri modum unius, & ſic eſſe obiectum alicuius ſpeciei, propriè dictæ, ita enim reſpublica, quæ eſt aggregatum per accidens, quoniam ſortitur vnitatem ordinis, per intellectum, ſtatuitur obiectum politicæ, & familia œconomicæ, eadémque ratione, quia numerus per intellectu accipit aliquam vnitatem, vocamus enim ternarium, vel quaternarium, vnum numerum, poteſt eſſe obiectum alicuius ſcientiæ, verè, & propriè dictę, tametſi in ſe ſit aliquod aggregatum per accidens.

Ratio verò poſterioris partis eſt manifeſta, non eſt incommodum actionem intellectus verſari circa entia rationis, ergo non erit etiam abſurdum ſcientiam, quæ, ſi fuerit actualis, eſt actio intellectus, circa eadem entia rationis occupari.

Inſtabis, ſcientiæ ſpecificantur ab obiect. ergo non poſſunt eſſe reales, niſi obiecta quoque ſint realia.

Reſp. neg. conſequentiam, ſcientias enim ſpecificari ab obiectis, non eſt ſortiri eandem cum illis naturam, aliàs cum obiectum phyſicæ ſit corpus naturale, & Theologiæ, Deus, Phyſica eſſet corpus naturale, & Theologiæ Deus, quòd eſt omnino falſum. ſed eſt ab aliis obiectis diſtinctionem accipere; quare fieri poterit, vt Arithmetica ſit ſcientia realis, licet habeat pro obiecto numerum, qui quidem eſt ens rationis.

Poſtremò obiicies, nullum ſenſibile, ſeu quòd ſenſu percipitur, eſt ens rationis, atqui numerus eſt aliquid ſenſibile ſecundùm Ariſtotelem, multis in locis, lib. 2. de anima, ergo non eſt ens rationis, contra poſtremam noſtræ ſententiæ probationem.

Diſtingo maiorem, nullum ſenſibile eſt ens rationis, ſi ſit ſenſibile per ſe, concedo, ſi per accidens tantùm, nego: Tenebræ enim, ſaltem latè ſumpto nomine entis rationis pro priuatione, ſunt entia rationis, quamuis per accidens, ſint ſenſibiles: quatenus percipiuntur per abſentiam luminis, itaque cùm numerus ſit tantùm ſenſibilis per accidens ratione ſcilicet negationis cuiuſdam continuitatis inter partes, poterit eſſe ens rationis.

Quòd ſpectat ad orationem, quæritur an ſit vera ſpecies quantitatis, necne.

Reſp. non eſſe, quòd vt facilius ratione confirmetur.

Notandum eſt, multa in oratione re-

periri, 1. *ſyllabas* quibus componitur, 2. *longitudinem, & breuitatem* eiuſmodi ſyllabarum, vnde fit vt longæ, vel breues dicantur, 3. *tempus*, quod in ipſius orationis prolatione inſumitur, 4. *motum* 5. *ſonum*, qui in prolatione percipitur, denique *ſignificationem* ipſius orationis, ex quibus tota conficitur noſtræ propoſitionis ratio: nihil eſt in omnibus iſtis enumeratis, ratione cuius oratio ſibi poſſit vendicare propriam rationem quantitatis, ergo abſolutè non eſt vera ſpecies quantitatis.

Probatur antecedens inductione ſingularum, non enim imprimis, oratio eſt verè quanta, quia ex multis ſyllabis longis, vel breuibus componitur: quoniam ipſæ ſyllabæ non ſunt per ſe quantæ, ſcilicet longæ, vel breues, ſed tantùm per accidens, ratione temporis lõgioris, vel breuioris, quòd in earũ prolationem inſumitur, nec etiam ratione temporis, & motus, quia ex dictis, tempus, & motus non ſunt veræ ſpecies quantitatis, nec 3. ratione ſoni, quia omnium Philoſophorum conſenſu, ipſe eſt de genere qualitatis, non verò quãtitatis: nec denique ratione ſignificationis, quam habet ipſa oratio, quoniã talis ſignificatio eſt omnino aliud extra rationem quantitatis, pendens à libero hominum arbitrio, qui ſtatuerunt talem vocem hoc ſignificare, & non aliud, v. g. vocem illam homo, ſignificare naturam hominis, & non lapidis, vel equi, ergo ſimpliciter, & abſolutè loquendo, concludendum eſt, orationem non eſſe legitimam ſpeciem quantitatis.

Non vrget, quod cap. de quantitate Ariſtoteles numerauerit orationem inter ſpecies quantitatis, ſemper enim recurrit eadem ſolutio, Ariſtotelem nõ eas tantùm ſpecies recenſuiſſe, quas veras eſſe arbitrabatur, ſed illas quoque, quæ à Mathematicis ſuæ tempeſtatis pro veris habebantur,

ARTICVLVS POSTREMVS.

De affectionibus quantitatis.

Tres recenſet Ariſtoteles quantitatis proprietates.

1. Eſt, *quòd nullum habeat contrarium*, quòd quidem debet intelligi de propriè dicta contrarietate, alioqui falsũ eſſet, cum duæ differentiæ quantitatis, non ſecus ac ſubſtantiæ, ſibi contrariæ opponantur, ſaltem impropria contrarietate, vt conſtat ex dictis de differentia.

Verum obiicit Ariſtoteles, paruum, & magnum, multa, & pauca, ſunt contraria, atqui pertinent ad genus quantitatis, ergo quæ ſpectant ad genus quantitatis, poſſunt eſſe contraria.

Reſpondet autem idem Ariſtoteles negatione minoris, aitque paruum, & magnum, multa, & pauca, pertinere ad genus relationis, quia paruum dicitur reſpectu magni, & multa, reſpectu paucorum, vt hinc conſtat, quòd eadem res, ſecundùm diuerſam relationem, magna ſimul, & parua dici queat: v. g. homo comparatione elephantis, paruus, magnus verò reſpectu formicæ, eadem ratione aliqua pauca dici poſsũt & ſimul multa, diuerſo reſpectu, vt decem aurei nummi, pauci, comparatione mille aureorum, multi uerò, reſpectu duorum tantùm.

Rurſus obiic. linea recta, & curua, ſuperficies candida, & nigra, opponuntur contrariè, ergo in quantitate admittuntur contraria.

Diſtingo antecedens, linea recta, & curua, ſuperficies candida, & nigra, opponuntur contrariè, per accidens, ratione qualitatum, rectitudinis ſcilicet, & curuitatis, candoris, & nigredinis,

Digitized by Google

concedo, per ſe verò, & pro vt ſunt quantitates, nego.

2. Quantitatis proprietas eſt, *quod non ſuſcipiat magis, & minus*, ſeu nec intēdatur, nec remittatur, & certè conuenienter, cùm nulla quantitas, quarumcunque fuerit extenſa, ſit magis quantitas, quàm alia per exiguæ magnitudinis, *intenſio* enim *fit cum nouus gradus accedit, qui prius non erat*, ſicut è contra *remiſſio, cùm gradus aliquis qui prius inerat, deperditur*: extendatur autem, vel contrahatur quantitas quātumcumque placuerit, nullus nouus quantitatis gradus accedet, vel deperdetur, ſed tot gradus in minori quantitate manebunt, quot erant in maiori, ſolúmque dicetur quantitas maior, vel minor, non magis vel minus.

Poſtrema proprietas, vtrique, ſcilicet continuæ, & diſcretæ, conueniens eſt, *quod ſint æquales*, vel inæquales: ſic dicimus duas lineas eſſe ęquales, quarum partes ſunt magnitudines; & duos numeros pariter æquales, in quibus eadem eſt vnitatum multitudo, vt ſunt duo ternarij, vel quaternarij.

Vt autem hæc proprietas quantitati ſemper conueniat, explicanda eſt de aptitudinali æqualitate: nam ſi omnes auferrentur quantitates, pręter vnam, hæc quæ remaneret, non eſſet actu alteri quantitati æqualis, vel inæqualis, ſed ſola poteſtate, & aptitudine.

Rurſus vt prædicta proprietas ſoli quantitati competat, explicari debet de propriè dicta æqualitate, quoniam impropriè loquendo, æqualitas, & inęqualitas, ſolent rebus aliis, propriè quantitatiuis competere, his ſcilicet quæ aliqua perfectione, ſeu quantitate virtutis, ſunt inſignes, vt duo homines æquales in prudentia, vel in eadem inæquales.

Denique eadem quantitatis ęqualitas vt ſoli adhuc quantitati conueniat debet eſſe per ſe, nam per accidens, ſcilicet per quantitatem, duæ ſubſtantiæ æquales dici poſſunt, vt duæ columnæ, quæ æquali magnitudine prædictæ ſunt.

Alij addunt aliam quantitatis proprietatem, quod nimirum finita ſit, vel infinita, ſed de ea in Phyſica, vbi infinitum in quantitate, tanquam impoſſibile reiicitur. Hæc de quantitate.

QVÆSTIO TERTIA.

De relatione.

ARTICVLVS PRIMVS.

De nomine relationis.

RElatio iuxta nominis ſignificationem dicit ordinem, & reſpectum vnius ad alterum, vt paternitas, reſpectum patris ad filium, & è contra filiatio ordinem eiuſdem filij ad patrem.

Pater, & filius, qui referuntur, relata nuncupantur, prout autem ad ſe mutuò referuntur, correlata vocantur, idem in aliis ſimili ratione eſt videre.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De exiſtentia relationis.

QVatuor in hoc præſenti articulo præſtanda ſunt, primò aſſignandæ ſunt variæ relationum diuiſiones, vt intelligatur, & faciliùs confirmetur realis relationis exiſtentia, quòd ſecundo loco nobis agendum eſt, tertiò quærendum eſt relationis ſubiectum, quartò, & poſtremò eiuſdem relationis inueſtiganda ſunt fundamenta.

MEMBRVM PRIMVM.

De variis relationum diuiſionibus.

PRima relationis diuiſio traditur, in relationem realem, & relationem rationis.

Relatio

Relatio realis ea eſt, quæ antecedit omnem operationem intellectus, ab eáque minimè dependet; vt relatio paternitatis in patre, & filiationis in filio, quia nemine cogitante, pater eſt pater, & filius pariter filius, hæcque relatio ab aliis dicitur ſecundùm eſſe.

Relatio verò *rationis* ea dicitur, quæ ſuum eſſe habet dependenter à cogitatione intellectus, vt relatio attributio ad ſubiectum, & ſimiles: vel ſaltem eſt tantùm externa denominatio in ſubiecto, vt relatio creatoris in Deo, quæ qvidem relatio eſt mera externa denominatio, nihilque reale in ipſo Deo quia ipſe Deus talem relationem in tempore: poſt mundi creationem habere cœpit, cùm tamen nihil reale poſt mundum conditum acquiſierit, nec productis creaturis aliquid obtinuerit, quòd ab omni æternitate non habuiſſet: quia autem talis relatio, à noſtro dicendi, & concipiendi modo manat, ideò ab aliis *ſecundum dici* appellatur. Huiuſmodi etiã eſt relatio ſcibilis ad ſcientiam, quia ad eam nullâ reali relatione refertur: ſed eatenus tantùm referri creditur quatenus ab intellectu concipitur tanquam terminus, quem ſcientia neceſſariò reſpicit.

Secunda diuiſio eſt relationum, in relationes mutuas, & non mutuas.

Mutuæ ſunt, quarum termini à ſe inuicem dependent, & ad ſe mutuo, æquali neceſſitate referuntur, vt paternitas, & filiatio, in patre, & filio, quia non magis poteſt eſſe pater ſine filio, quàm è contra filius ſine patre.

Relationes verò non mutuæ ſunt, quarum terminus vnus dependet quidem ab alio, ſed non vice verſâ, vt relatio ſcientiæ ad ſcibile, & è contra ſcibilis ad ſcientiam, nam ſcientia ita dependet à ſcibili, vt abſque eo conſiſtere nequeat: cùm tamen ſcibile, abſque ſcientia eſſe poſſit: ſi quidem quadratura circuli ab omni ſæculo fuit ſcibilis & hoc etiam tempore eſt, licet porrò nulla eius ſcientia extiterit, nec pariter hac tempeſtate habeatur.

Tertia diuiſio, vel potius ſubdiuiſio eſt. relationis realis in ſubſiſtentem ſeu infinitam, & non ſubſiſtentem, ſeu finitam.

Subſiſtens, & infinita relatio ea eſt quæ reperitur inter perſonas ſacro ſanctæ Trinitatis: è contra finita dicitur quæ ſolis rebus creatis conuenit, eáq; duplex, altera tranſcendentalis, altera prædicamentalis, ſeu categorica.

Tranſcendentalis eſt illa, quæ vel reperitur in pluribus entium generibus, vt relatio accidentis ad ſubſtantiam: vel cuius extremnm vnum non refertur ad aliud, tanquam ad purum terminum, ſed ratione alicuius muneris circa ipſum obeundi, vt relatio potentiæ ad actum, & obiectum, v. g. viſus ad viſionem, & viſibile, potentia enim reſpicit actum, vt illum exerceat, & obiectum, vt circa ipſum operetur: vel denique cum relatio ipſa eſt de eſſentia relatorum, vt relationes materiæ, & formæ ad ſe mutuò, quia ſpectat ad eſſentiam formæ, quòd ad mateтiam referatur, ex communi doctrina Phyſicorum.

Relatio verò prædicamentalis ea eſt quæ vni certo generi eſt addicta, conſiſtitque in puro reſpectu vnius termini ad alterum, vt paternitas patris, & filiatio filij.

Quarta diuiſio eſt, in relationem æquiparantiæ, & diſquiparantiæ.

Prior eſt cùm vtrique extremo idem nomen imponitur, vt æquale æquali æquale, ſimile, ſimili ſimile.

Poſterior eſt cùm vtriúſque extremi diuerſa eſt appellatio, vt pater, & filius, dominus, & ſeruus.

Digitized by Google

Quinta eſt in relationem ſuper poſitionis, ſeu maioris comparationis, cuius nimirum ſubiectum alteri antiſtat, vt relatio domini ad ſeruum, & patris ad filium, & in relationem ſuppoſitionis, ſeu minoris comparationis cuius ſubiectum dignitate ab alio ſuperatur, vt relatio ſerui ad dominum, & filij ad patrem.

Poſtrema eſt in relationem per ſe, & relationem per accidens.

Relatio per ſe dicitur, eorum quæ per ſe, ad ſe inuicem referuntur, vt ſunt pater, & filius.

Relatio per accidens inter ea, quæ ſe tantùm per accidens, mutuò reſpiciunt, vt eſt homo qui ad filium refertur, non per ſe, vt homo eſt, ſed tantùm per accidens, quatenus pater eſt.

MEMBRVM SECVNDVM.

An de facto dentur relationes prædicamentales.

NEgatiuam partem ſequuti ſunt antiqui Philoſophi, qui Ariſtotelem, & Platonem præceſſerunt, teſte Alberto magno cap. 2. prædicamentorum.

Affirmans verò longè probabilior eſt hácque ratione.

Probatur, illud eſt ens reale; quòd neque dependet ab intellectu, neque eſt tantùm externa denominatio, atqui dantur multæ relationes creatæ, & prædicamentales, quæ nec pendent ab intellectu, nec ſunt meræ denominationes externę, vt relationes creaturæ ad creatorem, patris ad filium, domini ad ſeruum, & ſimiles, ergo dantur reales aliquæ relationes creatæ, prædicamentales.

Probatur minor, quo ad priorem partem: licet nemo cogitet, creatura ad creatorem refertur, pater ad filium & dominus ad ſeruum, ergo eiuſmodi relationes non pendent ab intellectu:

Probatur quoque quantum ad poſteriorem partem, quòd ſcilicet iſtæ relationes non ſunt tantùm externæ denominationes: externæ denominationes à nullâ reali formâ, in ſubiecto realiter exiſtente deſumuntur, vt eſſe viſum in pariete, deſumitur ab ipſa actione videndi, quæ extra parietem eſt, in ipſo ſcilicet oculo, atqui relationes illæ ſupradictæ deſumuntur à quibuſdam formis realibus, realiter in ſubiectis exiſtentibus, vt pote paternitas; ab ipſa patris generatiuâ potentiâ remotè, & proximè ab ipſa actione, qua filium genuit, idémque dicendum de aliis: ergo relationes creatæ non ſunt merę denominationes externæ, ſed veræ, & reales.

Obiicies; omne ens reale, ſubiecto realiter adueniens illi confert aliquam perfectionem realem: ipſúmque proinde realiter mutat, quia mutari realiter eſt aliquid reale in ſe de nouo realiter ſuſcipere, atqui relatio ſubiecto adueniens illi nullam adiungit perfectionem, nec ipſum realiter mutat, alioquin productâ albedine in aliquo corpore Lutetiæ exiſtente, omnia fere corpora, omnéſque fere vniuerſæ partes realiter mutarentur, quia ad illud corpus nouas reciperent relationes vel ſimilitudinis, vel diſſimilitudinis, ergo nulla datur relatio realis creata.

Reſpondeo conceſſa maiori, negando minorem, ad incommodum quòd deducebatur, dico illud nullum eſſe, nec abſurdum videri, quòd productâ albedine in aliquo corpore, reliqua corpora realiter mutentur, mutatione facta per formas eiuſmodi relatiuas; cùm talis mutatio & aduentus formarum relatiuarum fiat ſine motu qui ad ipſas formas relatiuas terminetur (non-

Digitized by Google

enim datur ad relationem motus ex 5. Phyſicorum cap. 2.) ſed conſequatur ex productione fundamentorum, albedinis, ſcilicet, & nigredinis, in ipſis reſidentium corporibus.

Inſtabis ex citata authoritate, non datur ad relationem motus, ergo non producitur, & conſequenter non exiſtit.

Diſtingo antecedens, non datur ad relationem motus, per ſe, concedo, per aliud nego, verbi gratia ad ſimilitudinem inter duos parietes albos, non datur per ſe motus, ſed tantùm per aliud, ſcilicet per albedinem, ad quam per ſe terminatus eſt motus: eodem modo dicendum ad conſequentiam, relatio non producitur, per ſe, concedo, per aliud, & reſultando ex productione fundamẽti. nego, quòd poſterius ſufficit, vt dicatur exiſtere.

Rurſus obiicies, illud non eſt ens reale, quòd omnino pendet ab operatione intellectus, atqui relationes omnes depẽdent ab operatione intellectus, ergo nulla eſt relatio realis. Minor probatur, quæuis comparatio pendet ab intellectu, ſed omnis relatio eſt comparatio vnius cum alio, ergo quæuis relatio pendet ab intellectu.

Quidquid ſit de maiori, quæ reuera non videtur omnino certa, cùm actio intellectus quæ eſt realis, ab ipſo intellectu dependeat, neganda eſt minor: ad probationem dicendum eſt, relationem (vt vſurpatur à Philoſophis) aliud ſignificare, quàm ſignificet comparatio hęc enim ſignificat actionem intellectus conferentis vnum cum alio, illa verò ſignificat ordinem, & reſpectum duorum, antequam per intellectum inter ſe conferantur.

Ex his igitur omnibus liquidò conſtat dari aliquas relationes creatas, & conſequenter ex illis poſſe conſtitui vnum genus relatorum, ab aliis diſtinctum cùm nullum aliorum accidentium genus, ſortiatur natuarm relationis.

Quæres an iſtarum omnium relationum vnicum genus conſtituatur, an verò duplex, Ratio difficultatis eſt, quia cum quæuis relatio aliam habeat ſibi correſpondentem, nunquam poteſt dari vnica in genere relatio, quæ alias omnes ſub ſe complectatur, tanquam ſpecies vel indiuidua.

Illa tamen difficultas non obſtat, quo minus concludamus de facto dari vnicum genus omnium relationum, ſeu vnam in genere relationem, quę alias omnes ſub ſe complectatur, tanquam ſpecies, vel ſpecierum indiuidua: licet enim (quòd tantùm probat ratio propoſitæ difficultatis) quæuis relatio in particulari, aliam ſibi ex aduerſo correſpondentem habeat, vt paternitas filiationem, & è contra, in genere tamen, & in vniuerſum, non requiritur, vt vna relatio aliam habeat ſibi ex aduerſo correſpondentem, cùm relatum in genere, non referatur ad aliud per ſe, ſed tantùm per aliud, ſcilicet per particularia: ſicut ſubſtantia in communi, non ſubſiſtit per ſe in actu exercito, ſed tantùm interuentu particularium ſubſtantiarum, vt ſuperius demonſtratum eſt: ſed dari poteſt aliqua communis natura relationis, quæ vniuocè participetur ab omnibus relationibus categoricis, & prædicamentalibus, quòd nimirum ſit aliquod accidens, in eo eſſentialiter conſiſtens: quòd referat ſuum ſubiectum ad aliud, tanquam ad terminum, quam rationem omnes relationes categoricæ participant, ſicut ſpecies, & ſpecierum indiuidua rationem eſſentialem ſui generis.

Digitized by Google

MEMBRVM TERTIVM.

De ſubiecto relationis.

RElationis ſubiectum, eſt id quòd relationem ſuſcipit,& per eam denominatur, vt Dauid qui denominatur pater Salomonis, dicitur ſubiectum ipſius paternitatis.

Hinc cùm relatio aliquid denominet duobus modis, vel proximè, vt æqualitas quantitatem, vel remotè, et eadem æqualitas ſubſtantiam,quia ſaltem remotè, & per quantitatem, ſubſtantiæ dicuntur æquales: duplex conſtituitur ſubiectum relationis, vnum proximum, cui propriè conuenit relatio, & quòd per eam denominatur, vt quantitas reſpectu æqualitatis,alterum remotum, cui remotè tantùm, & per aliud conuenit relatio, per eámque prædictæ relationes æqualitatis.

MEMBRVM QVARTVM.

De fundamentis relationis.

RElationes, quoniam ſunt exiguæ, admodum naturæ,& tenuiſſimæ entitatis, vt poſſint in rerum natura exiſtere, certa quædam poſtulant fundamenta, quibus fulciantur: de quibus hîc breuiter agendum eſt.

Notandum igitur primò, dari duplex relationis fundamentum, alterum remotum, alio nomine materiale, & quòd: alterum proximum, alio nomine formale,ſeu quo,vel ratio fundandi.

Fundamentum remotum, ſeu materiale, eſt illud,in quo fundatur relatio, & quòd in cauſa eſt, cur relatio conueniat ſubiecto, vt albedo, quæ in eſt cygnis, in qua quidem fundatur relatio illa ſimilitudinis, quæ intercedit inter cygnos ipſos,& eſt cauſa eiuſdem ſimilitudinis.

Proximum verò, ſeu formale, eſt ratio ipſa, ſine qua prius fundamentum non conſtitueret relationem, vt vnitas illa candoris,in duobus cygnis exiſtentis, in tantùm enim illæ dicuntur ſimiles, in quantum habent non candorem ſimpliciter, ſed eundem in ſpecie.

Notandum ſecundò fundamenta proxima relationis, ad quatuor genera reuocari ab Ariſt. 5. Met. cap. 15. ad quantitatem, actionem, paſſionem, menſuram.

Per quantitatem intelligit vnitatem quæ eſt principium quantitatis diſcretę vel multitudinem, quæ eſt quantitas diſcreta.

Per actionem, & paſſionem, omnem illam intelligit, ratione cuius fit vt agens, & patiens ſeſe mutuò reſpiciant, & ad ſe inuicem referantur.

Per menſuram denique, non eam tantùm intelligit, quę propria eſt quantitati, & ſecundùm quam res quantitatiuę menſurantur, ſed quamcúmque intelligit, etiam perfectionis, & entitatis, quo pacto res dicuntur ſibi commenſurari, cùm ſibi ipſi mutuò correſpondent: exempla omnium proferenda ſũt.

Itaque in quantitate, ſeu vnitate, & multitudine, omnes relationes fundantur, quæ quandam conuenientiam, ſeu vt alij dicunt, adęquationem, vel diſconuenientiam, ſeu vt cum aliis loquar inadæquationem vnius cum alio, ſignificant: vnitate priores, in multitudine poſteriores.

Priores ſunt relationes identitatis inter duas ſubſtantias, quæ habent vnitatem ſpecificam naturę, vt inter duos homines, conuenientes in vnica ſpecie ſcilicet humanitate, relationes item æqualitatis, inter duas quantitates quæ eandem habent ſpecie magnitudinem, ſimilitudinis inter duo alba

Digitized by Google

conuenientia in eádem albedine, ſpecie, & ſic de cæteris.

Poſteriores verò relationes, ſeu quæ fundantur in multitudine, ſunt è contrario relationes diuerſitatis, inter duas ſubſtantias, vt inter Petrum, & Bucephalum; inæqualitatis, inter duas quãtitates diuerſæ magnitudinis; vt inter lineam pedalem, & bipedalem; diſſimilitudinis, inter ea quæ variis ſpecie qualitatibus afficiuntur vt inter coruum nigrum, & cygnum album.

Relationes autem illæ, quę in actione, & paſſione proximè fundantur, ſūt relationes cauſæ ad effectum, & effectus ad cauſam, vt patris ad filium, & filii ad patrem: relatio cauſæ ad effectũ, in actione, effectus ad cauſam, in paſſione fundatur.

Denique ratio menſuræ dicitur eſſe proximum fundamentum relationis inter ſcientiam, & ſcibile, quia in tantùm ſcientia eſt vera in quantùm menſuratur iuxta veritatem obiecti ſui, ſeu ſcibilis, & in tantùm, cæteris paribus, ſcientia digna eſt, in quantùm obiectum eſt dignum, vt communiter docent Philoſophi: in eâdem menſuræ ratione fundantur etiam relationes imaginis, ad ſua exemplaria, quia ipſæ quoque imagines in tantùm ſunt exemplarium imagines, & ad illa referuntur, in quãtùm eorum veritati commenſurantur, ipſíque correſpondent.

Cæterùm circa fundamentum relationis difficultas quædam exurgit, ad quænã entium genera reuocari debeat, an verò in ſingulis reperiatur, ſeu clariùs, an quodlibet genus entis poſſit eſſe fundamentum remotum relationis.

Reſpondeo affirmatiuè, probaríque poteſt inductione facta per omnia entium genera, relatio enim identitatis inter duas ſubſtantias eiuſdem ſpeciei, v.g. inter duos homines, fundatur remotè in ſubſtantia, & proximè in eius vnitate ſpecifica, ergo habemus primò, ſubſtantiam poſſe eſſe fundamentum remotum alicuius relationis

Quòd ſpectat ad quantitatem, & qualitatem, non eſt dubium, quin ſint fundamenta remota relationum, nam ex dictis, in quantitate remotè fundatur æqualitas, & in qualitate perfecta ſimilitudo.

De aliis generibus, & ipſa quoque relatione res eſt paulo difficilior, facilè tamen demonſtratur: paternitas eſt fundamentum remotum alicuius ſimilitudinis, quæ inter duos patres cernitur, eo quòd ſint patres, ergo relatio erit fundamentum remotum alterius relationis.

Confirmatur antecedens, cùm enim duo homines ſint magis ſimiles, cùm vterque habet paternitatem, quàm anteà, ſignum eſt illam paternitatem eſſe fundamentum remotum talis ſimilitudinis, quæ inter eos reperitur: pari iure cum duo agentia, & duo alicubi exiſtentia, aut aliter ſe habentia aliquam ſortiantur ſimilitudinem, nullum erit abſurdum, actionem, & paſſionem aliáque entium genera, eiuſmodi ſimilitudinem fundamenta remota ſtatuere.

Obiicies: ſi vna relatio poſſit eſſe fundamentum remotum alterius relationis, dabitur progreſſus infinitus in relationibus, at ille omnino reiiciendus eſt, ergo relatio non poteſt eſſe remotũ fundamentum alterius relationis. Maior probatur, ſi paternitas poſſit eſſe remotum fundamentum ſimilitudinis, quæ intercedit inter duos patres, eo quòd ſint patres, iſta duorum patrum ſimilitudo, poterit eſſe fundamentum alterius ſimilitudinis, hæcque alterius, & ſic in infinitum, ergo ſi vna relatio poſſit eſſe fundamentum remotum alterius

relationis, dabitur progreſſus infinitus in relationibus.

Reſpondeo negando conſequtionem maioris: ad eius probationem dico vnam relationem poſſe eſſe fundamentum alterius quæ ſit diuerſę ſpeciei, v. g. paternitatem ſimilitudinis, quia iſtæ duæ relationes ſunt ſpecie diſtinctæ, non verò vnam poſſe eſſe fundamentum alterius eiuſdem ſpeciei, ideóque ſimilitudinem in paternitate fundatam, non poſſe rurſus eſſe fundamẽtum alterius ſimilitudinis; quia omnes ſimilitudines ſunt eiuſdem ſpeciei relationes, atque adeò non ſequi progreſſum infinitum in relationibus, licet vna poſſit eſſe remotum fundamentum alterius.

ARTICVLVS TERTIVS.

De eſſentia relationis, tam ſecundùm Ariſtotelem, quàm rei veritatem.

DVplex legitur apud Ariſtotelem rationalis definitio, vna ex veterum mente, *relata ſunt quorum totum eſſe, eſt ad aliud dici*, ſeu, *quæ id quòd ſunt, aliorum eſſe dicuntur*: poſterior ex propria Ariſtotelis ſententia aſſignatur, *relata ſunt, quorum totum eſſe, eſt ſimpliciter ad aliud ſe habere*: quæ definitiones in eo diſtinguntur, quòd prior non omnino conſtituat eſſentiam relatorum, in reſpectu ad aliud, ſed requirat ſolùm vt illum reſpectum dicat, quamuis interim habeat naturam quandam abſolutam, & quæ poſſit ſecundùm ſe conſiderari ſine reſpectu: poſterior verò exigat ad perfectam rationem relatorum, vt ſimpliciter habeant ſuam eſſentiam in reſpectu, & habitudine ad aliud poſitam.

Commoda hęc eſt relationis definitio, *relatio eſt accidens prædicamentale, reale, cuius, totum eſſe, eſt ſubiectum referre ad aliud, tanquam ad terminum.*

Dicitur primò, *accidens reale*, in quo cum reliquis accidentibus conuenit.

Dicitur ſecundò, *cuius totum eſſe, eſt ſubiectum referre ad aliud*, vt paternitas patrem refert ad filium, ad diſtinctionem aliorum accidentium, quæ non referunt ſubiectum ad aliud, ſed ipſa potius ad ſubiecta referuntur, vt quantitas ad materiam, color ad parietem, & ſic de cæteris.

Additur tertiò, *tanquam ad terminum*, quia vt infrà dicemus, vnum relatum non refertur ad aliud, tanquam ad correlatum, ſed tanquam ad terminũ, verbi gratia pater non refertur ad filium, vt eſt eius correlatum, ſed tantùm vt eſt terminus paternitatis, & in hoc etiam à cęteris accidentibus diſtinguitur, quæ ad ſubiectúm quidem referuntur, ſed non ad terminum: diſtinguitur etiam vtráque hac poſteriori particula, ab iis ſpeciatim accidentibus, quæ vbi 1. & abſolutè ſubiectum affecerunt, illud ſecundariò ad aliud, tanquam ad terminum, referunt, vt ſcientia, quæ primò per ſe, & abſolutè, intellectum afficit, ſecundariò autem refert ad aliud, ſcilicet ad ſcibile, & ita non habet tantùm eſſe in ordine ad aliud, tanquam ad terminum.

Obiicies, in relatione duplex eſſe cõſiderari poteſt, alterum, *in*, quòd habet commune cum pluribus accidentibus, quatenus eſt accidens, alterum *ad*, quòd habet ſibi peculiare, quatenus, eſt relatio ergo malè diximus, totũ eſſe relationis in eo conſiſtere, quòd ſubiectũ ſuum refert ad aliud.

Breuiter ad antecedens reſpondeo, relationem ſecundùm gradum aliquem communem accidentibus, dicere eſſe *in*, non tamen ſecundùm gradum ſuum proprium, & ſpecificum rationis, ſed ſolùm dicere eſſe ad terminum, hócque modo definiri, allatâ definitione, &

Digitized by Google

ita debere definitionem intelligi.

ARTICVLVS QVARTVS. ET POSTREMVS.

De affectionibus relationis.

MEMBRVM PRIMVM.

De diſtinctione relationis à ſuo fundamento.

HIc tantùm agimus de relationibus prædicamentalibus, collatis cum ſuis remotis fundamentis, verbi gratia de ſimilitudine inter duos coruos, collata cum nigredine, & de paternitate comparata cum actiua generandi potentia, quo genere diſtinctionis relationes illæ ab eiuſmodi remotis fundamẽtis diſtinguantur, an realiter, an ratione tantùm, an verò ex natura rei, ſeu formaliter.

Caietanus prima parte quæ 28. art ſecundo, Ferrarienſis. 4 contra Gentes cap. 14. & alii arbitrati ſunt relationes à ſuis fundamentis remotis realiter diſtingui. E contra verò, Aureolus apud Capreolum, in primum ſententiarum diſtit. 13. quæſt. 1. Ochamus in 1. diſt. 3. quæſt. 1. cæterique Nominales, quos ſequitur Suarez 2. tomo Metaph. diſp. 47. ſect. 2. num. 22. putauerunt ſolam diſtinctionem rationis ratiocinatæ intercedere inter relationem, & remotum eius fundamentum.

Alii reiicientes diſtinctionem realem, & ſolius rationis, mediam requirunt, nimirum formalem, & ex natura rei, inter relationem, & ipſum remotum eius fundamentum. Nos noſtram ſententiam duplici propoſitione aperimus.

Prima propoſitio.

POteſt quædam relatio eſſe diſtincta realiter à ſuo fundamento remoto: poſſunt etiam aliæ non eſſe diſtinctæ.

Probatur prior pars propoſitionis exẽplo, paternitas diſtinguitur realiter à potentia actiua generandi, quæ eſt remotum eius fundamentum, ergo poteſt relatio realiter diſtingui à ſuo fundamento remoto.

Probatur antecedens; ea diſtinguntur realiter quæ poſſunt viciſſim ſeparari, & ſeparata conſeruari, atqui paternitas, & potentia generandi ita ſe habent nam imprimis extinctis omnibus filiis à patre productis, ipſius patris amittitur paternitas, ſalua remanente actiua generandi potentia: rurſus verò è contra ſublata poteſtate actiua generandi, à patre, (quod multoties factum experientia teſtatur) poteſt remanere paternitas comparatione filiorum ab ipſo patre productorum, ergo paternitas realiter diſtinguitur ab actiua generandi potentia.

Poſterior verò pars propoſitionis probatur etiam exẽplo, ſimilitudo quæ intercedit inter duos parietes albos, nõ poteſt realiter ſuperari à ſuo fundamento remoto, ſcilicet albedine, quia non alia de cauſa datur ſimilitudo inter duos parietes albos, quàm quia in illis eſt communis albedo, ergo quædam relationes non ſunt realiter à ſuis fundamentis diſtinctæ.

Obiicies, remiſſo relationis fundamento, poteſt intendi relatio, verbi gratia, remiſſa albedine vnius corporis albi, vt ſex, & poſita in quarto gradu, poteſt intendi, imo de facto intenditur ſimilitudo inter hoc corpus quod erat album, vt quatuor, & aliud corpus pariter albũ vt quatuor, ergo relatio à ſuo fũdamẽto remoto, realiter diſtinguitur.

Neganda eſt conſequentia, nam licet remiſſo relationis fundamento, augeatur ipſa relatio quia tamen relatio illa non poteſt eſſe ſine fundamento, verbi gratia ſimilitudo ſine albedine, in qua remotè fundatur, nãquã dicetur

ab ipſo ſuo fundamento realiter diſtingui.

Secunda propoſitio.

RElationes omnes, à remotis ſuis fundamentis, ſaltem formaliter, & ex natura rei, non autem ſola ratione ratiocinata diſtinguntur.

Ratio clara eſt, ea diſtinguntur formaliter, & ex natura rei, non tantùm ratione, quæ diuerſas habent definitiones eſſentiales: atqui relatio, & eius fundamentum, vergi gratia ſimilitudo, & albedo, ſortiuntur eſſentiales definitiones diuerſas, vt omnes vident, ergo diſtinguntur formaliter, & ex natura rei, non autem ſola ratione.

Confirmatur, ſi relatio diſtingueretur tantùm ratione, & non formaliter à ſuo fundamento remoto, eadem eſſet natura relationis, & fundamenti, & ſic, cùm fundamentum relationis ſit ſubſtantia, quantitas, qualitas, & aliud quoduis genus entis, natura relationis ſimul eſſet ſubſtantia, quantitas, qualitas, &c. quòd tamen apertè falſum eſt.

MEMBRVM SECVNDVM.

Vtrùm ratio formalis terminandi relationem, ſit abſoluta, an verò relatiua.

NOtandum eſt ad explicationẽ huius difficultatis, aliud eſſe quęrere, quid ſit actu terminare relationem, aliud quę ſit ratio formalis eam relationẽ terminandi: nam actu terminare relationem in re ipſa quæ terminat, eſt tantùm aliqua externa denominatio, ex eo deſũpta, quòd ad eam aliquid de facto referatur, verbi gratia filium actu terminare paternitatem, eſt tantùm in ipſo externa quædam denominatio, ex eo petita quòd pater de facto ad ipſum referatur; at verò ratio formalis terminandi relationem, id eſt ratione cuius aliquid habet quòd potuit ipſam relationem terminare, verbi gratia in filio ratio formalis terminandi relationem paternitatis, eſt id cuius vi habet ipſe filius, quòd poſſit talem paternitatem terminare: ſicut cùm oculus parietem album intuetur, ipſe paries albus, eſt id quod videndi actum terminat, albedo verò in ipſo pariete exiſtens eſt formalis ratio cur paries ipſe viſionem terminare poſſit, & de hac ratione formali terminandi relationem præſens quæſtio inſtituitur, an ſit aliquid abſolutum, an verò ipſámet relatio: v. g. an in filio ratio formalis terminandi paternitatem ſit ipſa eius natura, vel paſſiua generatio an verò filiatio.

Prima ſententia eſt Caietani, prima parte quæſt. 13. art. 7. rationem formalem terminandi omnes relationes, tam mutuas, quàm non mutuas, eſſe aliquid reſpectiuum v. g. rationem formalem terminandę paternitatis, eſſe in ipſo filio propriam filiationem, non autem aliquid abſolutum, quòd in ipſo ſit filio.

2. Sententia diſtinctione vtitur, fatetur enim terminum formalem relationum non mutuarum, quarum ſcilicet vna eſt tantùm realis, & ſecundùm eſſe, altera rationis, & ſecundùm dici, vt creatoris, & creaturæ, ſcibilis, & ſcientię, eſſe abſolutum, mutuarum verò reſpectiuum.

Tertia, & poſtrema ſententia, eſt Scoti in tertium ſententiarũ diſt. 30. quæſt. 1. & commentatoris eiuſdem Licheti eodem Loco, relationes omnes, ſiue mutuas, ſiue non mutuas, habere terminos formales abſolutos, non autem reſpectiuos. Hanc ſententiam vt probabiliorem amplectimur, duplicique propoſitione explicamus,

Prima

Digitized by Google

Prima propoſitio.

IN relationibus non mutuis, terminus formalis vnius relationis eſt aliquid abſolutum, non verò reſpectiuum.

Probatur, vnius relationis terminus, in eiuſmodi relationibus non mutuis, non eſt reipſa relatiuus, ſed ratione tã-tùm, & ſecundùm noſtrum dicendi, concipiendique modũ: v.g. cũ creatura refertur ad creatorem tanquam ad terminum, creator non eſt reipſa relatiuus, ſed ſolo noſtro dicendi, & concipiendi modo, ergo cùm relationis realis, qualis eſt ex parte vnius termini in relationibus non mutuis, terminus debeat eſſe realis, ſequitur planè ipſam realem relationem vnius termini in relationibus non mutuis terminari ad aliquem terminum formalem abſolutum, non autem reſpectiuum.

Secunda propoſitio.

ETiam in relationibus mutuis terminus formalis relationis eſt aliquid abſolutum, non autem aliquid reſpectiuum, niſi per accidens.

Probatur, ratio formalis terminandi relationem eadem eſt cum ratione formali fundandi correlationem v.g. ratio formalis terminandi paternitatem, eadem eſt cum ratione formali fundandi filiationem: nimirum paſſiua filii generatione: ſicut enim cauſam reddimus cur filius referatur ad patrem, quòd fuerit ab ipſo genitus: ſic etiam eãdem cauſam poſſumus aſſignare, cur ſit aptus paternitatem terminare: atqui ratio formalis fundandi correlationem eſt aliquid abſolutum, vt in filiatione paſſiua generatio: ergo ratio formalis terminandi relationem in relationibus mutuis eſt aliquid abſolutum, non autem reſpectiuum.

Dixi terminum formalem relationis eſſe aliquid abſolutum, niſi per accidẽs contrarium eueniat: quando enim contingit relationem eſſe fundamentum alterius relationis: tunc fit, vt terminus formalis relationis poſſit dici reſpectiuus, ſcilicet propter ipſam relationem. in qua alia fundatur.

Obiic. 1. vnum relatum refertur ad alterum correlatum v. g. pater ad filiũ ergo ratio formalis terminandi relationem eſt aliquid relatiuum.

Neganda eſt conſequentia, ſequitur enim tantùm vnum relatum aliud terminare, ſed non vnam relationem eſſe rationem formalem aliam terminandi, quæ duo longè diſtinguntur, vt initio huius membri tradidimus.

Obiic. 2. Si relatio terminetur ad aliquid abſolutum, nẽpè ad fundamentum correlationis, cum tale fundamentum præcedat ipſam correlationem ordine naturæ, v. g. paſſiua generatio filii ipſã filiationem, nam in priori inſtanti naturæ concepimus filium fuiſſe genitum, deinde in alio ſequenti, filiationem reſultare: ſequitur vnum relatum ordine naturæ aliud præcedere, verbi gratia, patrem, ſuum filium, quòd tamen eſt contra Ariſtotelem, & omnes Philoſophos, qui communiter docent relata omnia eſſe ſimul natura.

Reſpondeo admittendo conſequentiam, ſcilicet propriè loquendo, relata non dici ſimul natura, quaſi in aliquo priore inſtanti naturę non detur vna relatio, v. g. paternitas per ſuum terminum formalem terminata, ſcilicet, per filium, vt eſt homo à patre genitus antequam detur alterum correlatum, putà filius, per ſuam filiationem conſtitutus, quoniam vt benè probat argumentum, filiatio exurgit in filio, ex eo quòd fuerit à patre productus, relata autem à Phyſicis ſimul natura dici conſueuerũt, duntaxat quatenus ſunt correlata. 1, ad

Digitized by Google

ſe mutuò relata, non autem quatenus ſunt purè relata, & vnum dumtaxat ad illud referri intelligitur.

Poſtremò obiicies vnum relatum per aliud cognoſci, verbi gratia, patrem, per filium, ergo vna relatio eſt omnino ſimul natura cum alia oppoſita ad eamque terminatur.

Diſtingo antecedens, vnum relatū cognoſcitur per aliud, ratione fundamenti concedo, ratione correlationis nego; v. g. pater cognoſcitur per filiū ha ratione ſui fundamenti, ſcilicet paſſiuę generationis: vt enim patrem intelligamus, ſufficit quòd eum aliquem genuiſſe filium cognoſcamus.

MEMBRVM TERTIVM.

Vtrum ſit vnica relatio ad plures terminos aquè immediatos.

EXpreſsè poſui, ad plures terminos æquè immediatos, quia certum eſt eandem eſſe relationem ad plures terminos, quorum alter ſit proximus, & immediatus, alter remotus, atque mediatus, vt eſt relatio viſiuæ facultatis ad viſionem, tanquam ad terminum immediatum, & ad viſibile, tanquam ad mediatum, relatio item generis ad ſpecies, & indiuidua, ad illas proximè, ad hęc verò remotè: præſens itaque difficultas eſt de eo relato quòd ad plures terminos, eóſque propinquos refertur, vt de patre, qui ad multos filios à ſe genitos immediatè refertur, vtrum vna, & eádem relatione ad illos omnes referatur.

Affirmant D. Thomas. 3 parte quæſt. 35. art. 5. in corpore, Caietanus ibidē, & reliqui Thomiſtæ.

E contrario verò, & longè probabiliùs, ſubtiliúſque negat ſubtilis Scotus in tertium ſententiarum diſt. 8. quæſt. vnica, & omnes eius diſcipuli, aſſeruntque reuere multas eſſe in eodem patre paternitates reſpectu multorum filiorū.

Probatur primò hæc ſententia: rectè multiplicantur relationes propter varias rationes eas fundandi: atqui plures ſunt, atque diſtinctæ rationes fundādi in eodem patre, qui multos genuit filios, nimirum plures actiuæ filiorum generationes, ergo in patre qui multos genuit filios, debent dari plures relationes paternitatis, tot ſcilicet, quot ſunt illi filii producti.

2. Cuilibet relationi alia correſpondet, ergo cùm multi filii producti habeant plures, & adæquatas relationes ad eundem patrem à quo geniti ſunt, debent in patre multæ relationes admitti, quæ ipſorum filiorum relationibus correſpondeant.

Denique ſublato vno filio, v. g. primogenito, aliis remanentibus pater amittit relationem ad illum ſuum filiū primogenitum, aliis ad alios filios relationibus conſeruatis: ergo ſignum eſt diuerſam eſſe relationem patris ad filiū primogenitum, & ad alios: ac conſequenter tot eſſe in patre relationes paternitatis, quot ſunt filii.

Obiic. 1. genus vnica relatione refertur ad ſpecies æquè immediatas, v. g. animal ad hominem, & brutum, ergo ſimiliter pater vnica relatione refertur ad multos filios.

Neganda eſt conſequentia ob inſignē diſparitatem, plures enim ſpecies eiuſdem generis, non ſunt niſi vnus totalis terminus relationis ipſius generis; vnaque ſublata non remanet amplius totális, & adęquata generis relatio, at verò vnicus filius à patre genitus, eſt terminus totalis relationis paternitatis, eóque vnico exiſtente totalis manet, & adæquata paternitas.

Inſtabis, quare potius vnicus filius habeat rationem adæquatā terminādi paternitatem, quàm vnica ſpecies terminandi relationem generis?

Digitized by Google

Reſp. rationem eſſe, quia ad perfectam, & completam paternitatem rantùm ſufficit vnicus filius, at verò ad relationem generis neceſſariò multæ ſpecies exiguntur, quibus genus ipſum dicitur aptum communicari.

2. Obiicies; ſi in eodem patre eſſent multæ paternitates, vnus, & idem pater eſſet plures patres, quòd repugnat, conſequentia probatur: vna paternitas facit vnum patrem, ergo ſi ſint plures paternitates in eodem patre, vnus, & idem pater erit plures patres.

Reſp. negando conſecutionem, ad eius probationem dico vnicam paternitatem, iunctam vni ſubiecto, facere vnũ patrem, & multas paternitates iunctas pluribus ſubiectis plures patres conſtituere, ſecus tamen ſi vni eidémque ſubiecto vniantur, vt in propoſito.

Poſtremò obiicies, ſi in eodem patre reperiantur multæ paternitates reſpectu multorum filiorum, multa accidentia eiuſdem ſpeciei, ſolo numero diſtincta reperientur in eodem numero ſubiecto: at hoc eſt inauditum, alias duæ quoque poſſent in eodem pariete albedines, admitti, & duæ Dialecticæ in eodem intellectu, quòd nunquam cogitabitur, ergo in eodem patre non poſſunt eſſe multæ paternitatates reſpectu multorum filiorum.

Reſp. ſimpliciter negando minorem, ad eius probationem dicendum eſt accidentia eiuſdem ſpeciei eſſe in duplici differentia, alia enim habent ſimiles effectus formales, ſeu ſimile penitus ſubiectũ conferunt vt duæ albedines quòd ſit album: alia licet ſint eiuſdem ſpeciei, tamen diſſimiles videntur ſortiri effectus formales, & diſſimile quid efficere, vt ſpecies viſibiles quæ varios, & diſſimiles effectus formales habent pro diuerſitate rerum quas repræſentant, & ſic alia dicitur eſſe ſpecies intentionalis viſibilis, quæ albedinem cygni, nigredinem Æthiopis, & ſimiles colores repræſentat: itémque relationes vt potè variæ paternitates, quæ cum ſint diuerſorum terminorum, ſcilicet filiorum diſſimiles effectus ſortiri videntur: & ſic alius dicitur effectus formalis paternitatis ad filium primogenitum, nimirum reſpectus ad illum, alius ad ſecundùm, ſcilicet reſpectus ad ipſum, alius ad tertium, & ita deinceps Quòd ſpectat ad priora accidentia, certum eſt multa eiuſdem ſpeciei, ſolo numero diſtincta, non poſſe recipi in vno eodémque ſubiecto, v. g. plures albedines in eodem pariete: quia ſimile ſemper in illo præſtant: contrarium verò ſtatuendum eſt de poſterioribus accidentibus, vt ſunt variæ relationes, verbi gratia paternitates.

Huic difficultati alii aliam annectunt, an ſicut plures ſunt paternitates in eodem patre ad plures filios, ſic etiam dẽtur multæ filiationes in eodem filio ad patrem, & matrem, à quibus genitus eſt; an verò ſit vnica tantùm, terminata ad vtrúmque parentem, tanquam ad vnum terminum totalem, & ad alterum tanquam ad partialem.

Reſp. vnicam tantùm eſſe in filio ad patrem, & matrem, totalem, & adæquatam filiationis relationem; nam cùm pater, & mater ſint tantùm vnica cauſa totalis productionis filii eiuſdem, nequeunt eſſe niſi vnus totalis terminus ad quem referatur.

Occurres, quare potius eádem filiatione filius refertur ad patrem, & matrem, quàm patrem eádem paternitate ad multos filios.

Reſp. rationem eſſe, quia vnicus filius habet adęquatam rationem terminandi relationem patris, & matris, vt ex eo patet quòd ad talem relationem vnicus filius ſufficiat; at vero pater, &

Digitized by Google

mater coniungi debeant, vt vnicam totalem rationem terminandi filiationem efficiant, cùm vterque parens exigatur, & ad filii productionem, & vt completa, & adęquata ſeruetur filiatio.

Obiic. ſublato vno parente, & alio remanente, filius amittit relationem ad parentem illum de medio ſublatum, conſeruata relatione ad parentem ſuperſtitem: ergo ad vtrúmque parentem duæ ſunt in filio admittẽdæ filiationes.

Reſp. ad antecedens, ſublato vno parente, & altero remanente nec totam deperdi rationem filiationis, nec totam remanere, ſed inadęquatè deperdi. 1. reſpectu vnius termini inadęquati, ſcilicet defuncti parẽtis, & inadęquatè remanere, reſpectu vnius termini inadæquati, puta parentis ſuperſtitis ideóq; fuiſſe de facto in filio duplicem relationem ad vtrúmque parentem, partialẽ, & inadæquatã: vnicam tamen totalẽ, ad vtrúmque ſimul: quòd hoc loco intendimus.

MEMBRVM QVARTVM.

Vnde petantur vnitas, & diſtinctio relationis.

VT hæc difficultas diſtinctè expediatur, breuiter repetendum eſt ex iis quæ ſuprà diximus, vnitatem eſſe triplicem, numericam, vt Petri, ſpecificam, vt hominis in ſpecie, & ſingulorũ hominum: & genericam, vt animalis omniumque eius ſpecierum.

Rurſus notandum diſtinctionem pariter eſſe in triplici differentia: aliam tantùm numericam, vt Petri, & Pauli: aliam ſpecificam, vt hominis, & bruti, aliam denique genericam, animalis, & plantę, corporis, & ſpiritus: hinc ſecundùm varia illa vnitatum, & diſtinctionum genera varias ſtatuimus propoſitiones,

Prima propoſitio.

VNitas numerica relationum non petitur à ſolo fundamento remoto, nec à ſolo termino adæquato, ſed ab vtróque ſimul.

1. Pars huius propoſitionis demonſtratur: in patre qui multos habet filios eſt tantùm vnicum numero fundamentum remotum, nimirum actiua potentia generandi filium, & tamen ex dictis multiplex admittitur relatio paternitatis in patre ad multos filios: igitur à ſolo fundamento remoto non deſumitur vnitas numerica relationis,

2. Pars, ſcilicet numericam relationis vnitatem non peti à ſolo termino adæquato, etiam probatur: poſſunt eſſe multæ relationes ad eundem numero terminum cuilibet adęquatum, vt ad eundem cygnum multæ numero ſimilitudines ex parte multorum cygnorum, & alborum parietum, ergo à ſolo termino adęquato non deſumitur vnitas numerica relationis.

3. Denique pars, ſcilicet vnitatẽ numericam relationis ſimul deſumi ex vnitate fundamenti, & termini, ſequitur ex præcedentibus: vnitas numerica relationis non deſumitur ex ſola vnitate numerica, nec fundamenti vel termini, vt probatum eſt, ergo ab vnitate vtriúſque deſumi debet, adeò vt vna dicatur relatio, cùm vnum eſt fundamentum, & vnus terminus totalis, ſicut vna eſt relatio parietis albi ad alium, quia huius relationis vnicum eſt fundamentum, nimirum albedo exiſtens in pariete qui refertur, & vnicus adæqualtus terminus, ſcilicet alius paries albus ad quem ille refertur.

Secunda propoſitio.

AD diſtinctionem numericam relationis ſufficit diſtinctio numerica fundamenti, vel termini totalis.

Digitized by Google

Probatur, vt ſit vna tantùm numero relatio, ex præcedenti propoſitione debet eſſe vnicum fundamentum, & vnicus terminus totalis: ergo vt relatio non ſit vna numero, proindéque vt ſit numero diſtincta, ſufficit diſtinctio numerica, vel fundamenti, vel termini totalis.

Dico termini totalis, quia licet ſit multiplex terminus partialis, non tamen deſinit eadem numero eſſe relatio, vt relatio filij ad patrem; & matrem: necnon generis ad varias ſpecies, ex ſuperioribus.

Tertia propoſitio.

AD vnitatem ſpecificam relationis non ſufficit ſola vnitas ſpecifica, vel fundamenti remoti vel termini totalis.

Probatur: ſimilitudo, & diſſimilitudo, quæ ſunt relationes ſpecie diſtinctæ poſſunt habere fundamentum eiuſdem ſpeciei, nempe albedinem, cygnus enim per ſuam albedinem vtrámque relationem fundat, ſimilitudinis ad aliū cygnum, diſſimilitudinis verò ad coruum: item ad eundem ſpecie terminū, v. g. ad eundem cygnum ſpecie diſtinctæ relationes poſſunt terminari, ſcilicet ſimilitudinis, ex parte alterius cygni, & diſſimilitudinis, ex parte Æthiopis. vel corui: ergo ad vnitatem ſpecificam relationis non ſufficit vnitas ſpecifica, vel ſolius fundamenti, vel termini totalis.

Quarta propoſitio.

ALiquando non requritur ad vnitatem ſpecificam relationis, vnitas ſpecifica, vel fundamenti remoti, vel termini,

Probatur prior pars; in diuerſis ſpecie fundamentis remotis fundari poſſunt eædem ſpecie relationes, v. g. ad coruum, & cygnum, duæ ſimilitudines vna ad coruum, ex parte alterius corui, altera ad cygnum ex parte alterius cygni: ergo ad vnitatem ſpecificam relationis aliquando non requiritur vnitas ſpecifica termini.

Itaque dicendum eſt ad vnitatem ſpecificam relationum conſtituendam cum ſpeciali fundamento remoto, ſimul ſpectandam eſſe rationem fundandi, ſuum fundamentum proximum, & ita omnes relationes eſſe eiuſdem ſpeciei quæ præter proprium, & certi eiuſdem generis fundamentum remotum, habent eandem ſpecie rationem fundandi vt omnes ſimilitudines, quæ præter qualitates in quibus remotè fundantur, earum vnitatem, tanquam rationem fundandi obtinent.

Quinta propoſitio.

AD diſtinctionem ſpecificam relationis, vniuerſaliter loquendo, non ſufficit ſola diſtinctio fundamenti, quia in diſtinctis ſpecie fundamentis, vt in nigredine corui, & albedine cygni poſſunt fundari eædem ſpecie ſimilitudines: altera ex parte corui ad coruum, altera ex parte cygni ad cygnum: nec item ſola diſtinctio, ſpecifica termini, quia ad terminos ſpecie diſtinctos, v. g. ad coruum, & cygnum eiuſdem ſpeciei ſimilitudines terminari poſſunt, ad coruum ex parte alterius corui: altera ad cygnum ex parte alterius cygni: imò verò aliquando poſſunt eſſe relationes eiuſdem ſpeciei, tametſi, & fundamenta ſpecie diuerſa ſint, & termini ſpecie diſtincti, vt duæ ſimilitudines, vna ex parte parietis albi ad alium parietem album, quę fundatur in albedine, & ad parietem terminatur: altera ex parte Æthiopis, ad alium Æthiopem quæ fundatur in nigredine, & ad Æthiopem terminatur,

Quapropter, eo modo ac ſuprà dicendum eſt, ad diſtinctionem ſpecificam relationis conſtituendam habendam eſſe rationem diſtincti fundamenti proximi, præter remotum, ita vt relationes ſint ſpecie diſtinctæ, quæ habent diuerſam rationem fundandi, ſeu fundamentum proximum, vt paternitas, & ſimilitudo, quarum illa habet actionem, hęc verò vnitatem pro ratione fundandi.

Poſtrema propoſitio.

VNitas, & diſtinctio generica relationis non eſt cõſtituenda per diuerſa genere fundamenta remota, vt nonnulli incautè contendunt, alioquin tot eſſent relationum genera quot entium in quibus fundantur, quòd non videtur commodum: ſed vnitas ſtatuenda eſt per gradum communem genericum relationis, in quo conueniunt multæ relationes diuerſæ ſpeciei, ſicut homo, & brutum per gradum communem, & genericum animalis ſortiuntur vnitatem genericam. Diſtinctio verò generica per reſpectum ad varias ſpecies ſub diuerſo relationis genere contentas, ſicut animal, & planta dicuntur genere diſtingui, quia ad diſtinctas ſpecies ſub ipſis comprehenſas referuntur, animal ad varias ſpecies animalis, planta ad diſtinctas ſimiliter ſpecies plantæ.

MEMBRVM POSTREMVM.

De quibuſdam aliis leuioribus relatorum affectionibus.

PRæter eas quas hactenus numerauimus relatorum affectiones, aliæ ex Ariſtotele cap. de relatis deſumuntur.

1. Eſt quòd *contrarietatem ſuſcipiant*, quæ proprietas non debet intelligi de relatis, vt relata ſunt, ſed ratione ſuorum fundamentorum, ita vt illæ relationes habeant contraria, quæ habent fundamentá contrarietatis capacia, vt ſimilitudo, & diſſimilitudo, quæ fundãtur in contrariis qualitatibus, albedine nimirum, & nigredine: non autem illæ quarum fundamenta nullam poſſunt contrarietatem obtinere, vt relationes omnes in ſubſtantia, vel quantitate fundatæ.

2. Proprietas eſt, *relationem intendi, & remitti*, ſeu ſuſcipere magis, & minus, quæ quidem proprietas reuera non conuenit omnibus relatis, cum teſte eodem Ariſt. ſupra, duplum, & dimidium ſint relata, quæ tamen nec intenſionem, nec remiſſionem ſuſcipiunt: nec etiam illis conuenit ſecundùm eſſentiam, quaſi vna relatio ſit magis eſſentialiter relatio, quàm alia, cum generatim *eſſentiæ* ſint inſtar numerorum indiuiſibiles, intentionis, & remiſſionis, additionis, vel detractionis incapaces, ex iam dictis: ſed tantùm ratione entitatis, ſeu modi eſſentiam conſequentis, vt ſuperius agendo de proprio diximus.

3. Proprietas eſt, *relata inter ſe reciprocari*, ſic pater dicitur filij pater, & filius patris filius, nullúſque eſt pater ſine filio, aut è contra.

Quarta eſt, *relata eſſe ſimul natura*: quòd intellige de relatis, vt correlata ſunt, vt de patre, vt pater eſt, & filio, vt filius eſt: non autem abſolutè de relatis, quia in aliquo priori inſtanti naturæ intelligitur eſſe pater, antequam intelligatur filius, vt filius, ſed tantùm vt homo genitus.

Poſtrema proprietas eſt, quòd vno cognito relato aliud debeat innoteſcere: quòd non eſt verum de relatis, niſi vt correlata ſunt, non autem vt ſimpliciter relata: quia pater, v. g. poteſt cognoſci ſine filiatione, modo intelligatur

fundamentum talis filiationis,nimirum paſſiua generatio, ſeu quòd ſit homo à patre genitus.

QVÆSTIO QVARTA.

De Qualitate.

ARTICVLVS PRIMVS.

De nomine,& varia acceptione Qualitatis.

QValitas,generatim loquendo, id omne ſignificat, à quo res dicitur qualis:.vnde trifariam ſumitur, 1. pro eo omni quòd aliud determinat ad aliquod eſſe, & prædicatur in quale, quo pacto etiam differentia eſſentialis dici poteſt qualitas, quia genus determinat ad certam aliquam ſpeciem, & de ipſa ſpecie in quale quid prædicatur.

2. Sumitur pro omni accidente, quatenus in quale prædicari poteſt, & eo ſenſu, tam proprium, quàm accidens poſſunt habere rationem qualitatis, quoniam de ſuis ſubiectis in quale prædicantur.

3. Poſtremo accipitur Qualitas pro illo peculiari accidente, à quo res dicitur peculiariter qualis, vt ſunt ſcientia,doctrina, calor, frigus aliæque qualitates, & eo modo qualitatis nomen hîc accipimus, & deinceps vſurpabimus.

ARTICVLVS SECVNDVS

De exiſtentia Qualitatis.

EXiſtentia Qualitatis præſuppoſitâ, explicanda eſt celeberrima illa qualitatis diuiſio in quatuor geminas ſpecies, *in habitum, & diſpoſitionem, naturalem facultatem, & imbecillitatem: patibilem qualitatem, & paſſionem, formam, & figuram.* Cuius quidem diuiſionis bonitas hac ratione commodè oſtenditur: qualitas aut eſt exterior, & in ſuperficie ſubſtantię, aut interior: ſi prius, eſt forma; vel figura, ſi poſterius, vel ſenſibus ſubiicitur, vel non: ſi ſubiiciatur, erit patibilis qualitas, vel paſſio, vt calor: & ſimiles qualitates, ſi non ſubiiciatur, vel erit innata à naturâ: vel acquiſita: ſi innata, erit naturalis facultas, aut imbecillitas, vt intellectus, voluntas, viſus, & ſimiles qualitates: ſi acquiſita, erit habitus, vel diſpoſitio, vt ſcientia, fortitudo,& cæteri habitus: ſicque tantùm erunt quatuor iſtæ geminæ ſpecies qualitatis aſſignatæ, habitus, & diſpoſitio, naturalis facultas, & imbecillitas, patibilis qualitas, & paſſio, forma, & figura: & conſequenter bona erit ac ſufficiens aſſignata diuiſio.

Occurres, multas alias videri qualitates, quæ ad has ſpecies reuocari non poſſunt, vt ſunt actus immanentes ſpecies intentionales, aſperitas item,læuitas, raritas, opacitas, grauitas,lenitas, & cęteræ eiuſmodi qualitates.

Quòd ſpectat ad actus immanentes, diſtinctione vtendum eſt, duo in illis conſideranda ſunt, & actio ipſa, quæ à facultate procedit, & ipſe terminus, qui per illam acquiritur, ſicut in productione caloris, hæc duo optimè diſtinguntur, actio productiua caloris, & calor per talem actionem productus: ſicque dicendum eſt, actus immanentes, ratione prioris, ſcilicet actionis, non eſſe qualitates, ſed ad aliud genus pertinere, ſcilicet ad genus actionis: verum eſſe qualitates ratione poſterioris, ſcilicet termini, qui per talem actionem acquiritur, maximè cum ab iis actibus, quales denominari ſoleamus, vt pote ſcientes, amantes, cupientes, ab actibus ſcientię, amoris, & cupiditatis.

Quæres ad quam ſpeciem qualitatis iſti actus immanentes reuocari debeant.

Reſpondeo ad primam ſpeciem pertinere, eſſéque diſpoſitiones, quæ in tali prima ſpecie continentur.

Digitized by Google

Probatur, ratio diſpoſitionis in eo conſiſtit, quòd diſponat ad acquiſitionem habitus perfecti: atqui hæc ratio competit actibus immanentibus, nam per actus immanentes, ſcientiæ v.g. diſponimur ad acquiſionem perfecti habitus ſcientiæ, ergo actus immanentes iure optimo referuntur ad primam ſpeciem qualitatis, tanquam diſpoſitiones.

Quòd attinet ad ſpecies intentionales, dico eas pertinere ad eandem primam ſpeciem qualitatis, & eſſe habitus.

Probatur, ſpecies intentionales ſunt quædam imagines rerum per ſenſus percipiendarum, quę cum ſenſibus ipſis concurrunt ad eliciendos actus, quibus res obiectæ percipiātur, v.g. ſpecies intentionales rerum viſibilium ſunt ipſæ earum imagines, quæ in oculo receptæ, cum eodem efficienter concurrunt ad viſionem eliciendum, ergo cum illæ ſpecies ordinentur ad operationem, nec tamen ſint potentia naturales, vt omnes fatentur debent pertinere ad primam ſpeciem qualitatis, & quia non ſunt diſpoſitiones, nequit enim dici ad quid diſponant, neceſſariò ſunt habitus.

Oppones, habitus dare facilitatem ad operandum, quòd tamen non competit ſpeciebus intentionalibus, v. g. ſpeciebus rerum viſibilium, cum nullam oculo ad videndum facilitatem conferant, ſed ea tota ab ipſius oculi acie pendeat.

Reſpondeo alios dici habitus iudicatiuos, alios apprehenſiuos; iudicatiuos ſe tenere ex parte potentiarum, & facultatum, illiſque conferre habilitatem ad agendum, & propterea quaſi proprio nomine habitus nuncupari, apprehenſiuos verò ſe tenere ex parte obiectorum, vt ſpecies intentionales, nec conferre iſtam ad agendum promptitudinem, atque adeo, vulgari philoſophorum ſermone non eſſe propriè habitus, ſed tantùm impropriè loquendo, & ſic ad primam illam ſpeciem, quæ habitum, & diſpoſitionem complectitur, tanquam habitus reuocati.

Quòd attinet ad aſperitatem, lenitatem, raritatèm, & opacitatem, reſpondeo, ex probabiliori opinione, pertinere ad genus qualitatis, & eſſe quaſdam figuras conſurgentes ex variâ poſitione quantitatis.

Quòd denique ſpectat ad grauitatem & lenitatem, aliqui eas qualitates reuocant ad 2. ſpeciem qualitatis, ſcilicet ad naturalem potentiam, in quantum natura ſua ordinantur ad corpora in ſua propria, & naturalia loca deferenda.

Alij, & non ſine probabilitate, ad tertiam ſpeciem qualitatis, ſcilicet ad patibilem qualitatem, & paſſionem, reuocant, quatenus conſequntur formā, & ſub ſenſus cadere poſſunt, in quo conſiſtit ratio patiblis qualitatis.

Poſſet rurſus obiici, multas qualitates in hac diuiſione fuiſſe numeratas, quæ tamen non ſunt veræ qualitates, verùm huius obiectionis ſolutio pendet ex infra dicendis, vbi ſingulas ſpeciei qualitates in particulari examinabimus.

ARTICVLVS TERTIVS.

De eſſentia qualitatis in communi.

QValitatem incommuni ita nonnulli definiunt; Qualitas eſt accidens abſolutum, formam conſequens.

Dicunt primò abſolutum, ad diſtinctionem relationis, addunt verò conſequens formam, ad differentiam quantitatis, quæ materiam conſequitur, aliorúmque modorum, qui ipſam quantitatem comitantur, vt vbi, ſitus, & habitus,

bitus, in corporibus.

Sed hæc definitio ideò reiicitur, quòd ſecundùm illam, forma, & figura non eſſent ſpecies qualitatis, cum ex dictis, quantitatem, quæ modum materiæ imitatur, conſequantur, non autem formam.

Ariſtoteles verò aliam tradit qualitatis definitionem, *qualitas eſt accidens à quo res denominatur qualis.*

Verùm hęc definitio non ſatis clara eſt, & ſemper dubium relinquit, quid ſit illud, à quo qualitas habet, vt poſſit ſubiectum denominare quale.

Omnium igitur aptiſſimè Suarez in Metaphyſicis, diſputatione 42. ſect. 1. qualitatem ſic deſcribit: *qualitas eſt accidens abſolutum ſubſtantiæ creatæ adiunctum, ad complementum ſuæ perfectionis, tam in agendo, quàm in exiſtendo.*

Primò dicitur accidens, ad differentiam ſubſtantiæ, ſecundò abſolutum, ad diſcrimen relationis, tertiò ſubſtantiæ creatæ adiunctum, vt intelligamus eam quoque rebus ſpiritualibus creatis competere; in quo diſcrepat à quantitate, quæ ſolis rebus corporeis cõpetit.

Quartò additur: ad complementum perfectionis eius. 1. ad eam intrinſecè perficiendam, & per modum alicuius formæ inhærentis, in quo diſtinguitur à ſex vltimis ſpeciebus accidentis, ab actione, & paſſione, quòd ſint potius via ad conſequendum aliquem terminum, quàm formæ intrinſecè ſubſtantiam efficientes; ab vbi verò, ſitu, quando, & habere, quòd extrinſecè tantùm videantur afficere ſubſtantiam, & per modum quorumdam adiacentiũ qualitas intrinſecè: ſed hoc fiet apertius infrà, vbi ſex illas ſpecies accidentis examinabimus. Hæc de eſſentia qualitatis in communi; ſingularum ſpecierum eſſentias diſtinctis membris explicemus.

I. Pars

MEMBRVM PRIMVM.

De eſſentia habitus, & diſpoſitionis.

Quoniam habitus natura ex multis pendet, primò ex notitiâ vocabuli, ſecundò ex diſcrimine à diſpoſitione, propterea ante omnia, varias habitus, & diſpoſitionis acceptiones recenſebimus, deinde explicabimus eſſentiam habitus, & in quo a diſpoſitione diſtinguatur, variis diuiſionibus ad Moralem reuocatis.

Quòd ad primum attinet primò ſumitur habitus pro modo habendi, ſiue quantitatem, ſiue qualitatem, ſiue veſtem, ſiue anuullum, ſiue partem, vt caput; ſiue in ſe, vt dolium dicitur habere vinum, ſiue poſſeſſionem, vt agrum ſiue demum vxorem, qui ſunt octo modos habendi, quos Ariſtoteles, refert vltimo cap. huius libri, & eo ſenſu non debet vſurpari habitus hoc in loco.

Secundò accipitur habitus pro circũpoſitione veſtis, ſeu modo qui reſilit, ex adiacentiâ veſtis, ad rem veſtitam, quo pacto conſtituit vltimam ſpeciem accidentis, & eſt impertinens ad hoc genus qualitatis.

Tertiò ſumitur pro termino alicuius motus, quo ſenſu ait Ariſtoteles præſentibus habitibus ceſſare motum, id eſt præſentibus terminis, qui debent per motum acquiri, & hæc etiam acceptio non refert ad pręſens inſtitutum cùm non ſolas qualitates primæ ſpeciei quas quęrimus, complectatur ſed etiã qualitates aliarum ſpecierum, imò & formas ſubſtantiales, quantitatem, quoque vbi, & locum quatenus variarum mutationum ſunt termini, ex communi Philoſophorum ſententia.

Quartò, & vltimò ſumitur pro aliqua qualitate acquiſita, & aduentitiâ,

S.

Digitized by Google

ratione cuius ſubiectum benè vel malè afficitur ad operandum: *propriè* verò, & ſtinctè, pro eà qualitate quæ confert potentię facilitatem ad operandum, quo pacto ſpecies intelligibiles, & intentionales, non complectitur, quæ quidem ſe tenet ex parte obiectorum, non potentiarum licet tamen ad hanc ſpeciem habitus reuocentur, quatenus cum potentiis concurrunt ad productionem actionum, vt ſuperiùs diximus.

Diſpoſitio quoque multis modis vſurpatur primò pro ſitu, & poſitione corporis in loco, quo ſenſu aliquod corpus hoc vel illo modo dicimus eſſe diſpoſitum: ſedere, ſtare, & aliquo alio ſimili modo ſe habere.

Secundò ſumitur pro præparatione, quo pacto dicemus aliquem ſeſe ad opus diſponere, quia ad illud præparat neceſſaria.

Tertiò accipitur pro qualitate acquiſita, ſubſtantiam afficiente in ordine ad operationem: in hoc tamen ab habitu ſegregatur, quòd habitus firmior ſit & firmiùs ſubiecto adhæreat, vt ſcientia firma, & omnibus partibus abſoluta; diſpoſitio verò ſit leuior, & minus in ſubiecto roborata, vt ſciētia imperfecta & nondum omni ex parte completa.

Quæritur hic, vtrum diſcrimen illud quòd intercedit inter habitum, & diſpoſitionem, eſſentiale ſit, an verò tantùm accidentale. Hæc queſtio vt ſoluatur.

Notandùm eſt, diſpoſitionem eſſe duplicem, vnam quę conſiſtit in actu primò, eſtque habitus minus intenſus, vt pote ſcientia infirma, & nondum ſatis cōfirmata: alteram quæ conſiſtit in actu 2. & eſt id quòd producitur per act⁹ immanentes, vel intellectus, vel volūtatis, vel alterius eiuſmodi facultatis quòd proinde dicitur à ſubiecto facilè mobile, quia peractâ actione illius facultatis à quo producitur, ſtatim deperditur. Hoc poſito, ſit.

Prima propoſitio.

SI diſpoſitio priori modò accipiatur pro illâ qualitate, quæ ſe tenet ex parte actus primi, leuiter tamen ſubiectum afficit, non diſtinguitur ſpecie, & eſſentialiter ab habitu, ita Ariſtoteles cap. de qualitate, habitum & diſpoſitionem, tanquam vnam ſpeciem numerans.

Accedit ratio: quando duo ita ſe habent, vt ſolùm penes magis, & minus diuturnum differant, accidentariò tantùm, & non eſſentialiter diſtinguntur, vt albedo vnius diei, & decem annorum: atqui ſecundùm Ariſtotelem, citato cap. de qualitate, habitus, & diſpoſitio, non aliter inter ſe diſcrepant quàm quòd habitus firmiùs manet in ſubiecto, diſpoſitio verò leuiùs, ergo habitus, & diſpoſitio, accidentariò tantùm, & non eſſentialiter diſtinguntur.

Secunda propoſitio.

SI diſpoſitio accipiatur poſteriori modo, ſcilicet pro actu ſecundò, ſeu termino qui acquiritur per actus immanétes, probabilius eſt eam ſpecie, & eſſentialiter ab habitu differre.

Probatur, ea ſpecie, & eſſentialiter diſtingūtur quorum vnum includit aliquid eſſentialiter, quòd non includitur in altero, atqui habitus includit aliquid eſſentialiter, nempè determinare potétiam ad actum, quòd diſpoſitio prædicto modò ſumpta non continet, vt liquet ex dictis, ergo habitus, & diſpoſitio, pro actu ſecundo ſumpta, ſpecie, & eſſentialiter diſtinguntur.

MEMBRVM SECVNDVM.

HOc loco *naturalis facultas* ſumitur pro qualitate congenitâ, quæ ſit in

Digitized by Google

in ſubſtantia primùm operandi principium, idque firmum, & validum, vt intellectus acutus, & viſus perſpicax. *impotentia* verò ſumitur pro eadem qualitate, ſed languidâ, & infirmâ, vt hebes intellectus, & viſus prauo aliquo humore affectus. Porrò naturalis potentia & impotentia, ſeu imbecillitas, ſic ſumptæ non eſſentialiter; ſed accidendariò tantùm diſtinguntur.

Probatur; viſus in iuuene qui facilè videt, dicitur potentia naturalis, impotentia verò in ſene qui videndi difficultate laborat, atqui viſus in iuuene & viſus in ſene, non diſtinguntur eſſentialiter, ſed duntaxat accidentariò, ergo potentia naturalis, & impotentia accidentariò tantùm, & non eſſentialiter diſtinguntur.

Supereſt, vt aliquot breues ſubiungam naturalis potentiæ diuiſiones.

Prima eſt, in potentiam corporis, & potentiam animæ.

Potentia corporis duplex, vna actiua vt virtus magnetis ad trahendum ferrum, altera paſſiua, vt durities, & mollities in corporibus.

Potentia verò animę quintuplex, vegetatiua, ſenſitiua, appetitiua, loco motiua: & rationalis.

Rurſus vegetatiua potentia, duplex, vna principalis, altera adminiſtra.

Principalis triplex, nutritiua, augmentatiua, & generatiua.

Adminiſtra quadruplex, attractis, concoctris, retentrix, & expultrix, de quibus Phyſici.

Potentia ſenſitiua duplex, exterior, & interior.

Exterior in quinque ſpecies diuiditur, viſum, auditum, guſtum, olfactum & tactum.

Interior complectitur ſenſum communem, phantaſiam, cogitatiuam, & memoriam.

Appetitiua duplex, rationalis vna, ſæpè voluntas, & irrationalis altera: eáque duplex, concupiſcibilis, & iraſcibilis, de quibus in morali Philoſophia.

Loco motiua eſt, quæ ad motum ordinatur, ad progrediendum, natandum &c.

Ratiocinatiua denique eſt intellectus ad diſſerendum natus.

MEMBRVM TERTIVM.

De eſſentia patibilis qualitatis, & paſſionis.

Patibile, potiſſimum bifariam vſurpatur, primò pro eo quod paſſionem poteſt recipere, vt lignum, calefactionem: ſecúdò pro eo quod ex graui paſſione oritur, vt pallor, ex diuturno, & inueterato morbo ortus.

Paſſio quoque multis modis ſumitur, vt videbimus in ethicis, diſputatione de paſſionibus: hoc verò loco propriè vſurpatur pro illa qualitate, quæ vel leuem paſſionem efficit in ſubiecto, vel ex leui cauſâ proficiſcitur, & ſic facilè mobilis eſt, vt rubor ex verecundiâ natus.

Patibilis qualitas, communiter definitur, qualitas firmiter ſubiecto inhærens, eique adueniens, ad ſui ornamentum primò, & per ſe, vt eſt calor reſpectu ignis, & albedo reſpectu parietis.

Dicitur *firmiter inhærens ſubiecto*, ad diſtinctionem paſſionis, quæ ex dictis ſubiectum ſuum leuiter afficit, ab eóque ſine negotio dimouetur.

Dicitur præterea *ad ornamentum ſubſtantiæ*, 1. & per ſe, vt diſtinguatur à qualitatibus primæ, & ſecundę ſpeciei, quæ propriè, & per ſe, ad operationem ordinantur.

Ex his ſequitur, patibilem qualitatem, & paſſionem, non conſtituere duas ſpecies qualitatis, ſed vnam tantũ & ſolo accidentario diſcrimen inter

Digitized by Google

ſe ſeparari: cùm v. g. idem ſit pallor ſpecie, & eſſentialiter, qui ex graui cauſâ, ſcilicet inueterato morbo, naſcitur, & ex leui cauſa, puta metu, proficiſcitur, ſolúmque duplex ille pallor diſtinguitur penes magis, & minus firmum, quæ ſpeciem mutare non poſſunt ſolùm diſcrimen accidentale indicunt, ex omnibus Phyſicis.

Diuiditur primò patibilis qualitas, in primas qualitates, ſecundas, & medias.

Primæ ſunt, quæ ex aliis non oriuntur, ſed ex quibus aliæ dimanant, vt calor, frigus, humor, & ſiccitas: *ſecundæ* quæ ex ipſis primis oriuntur, vt ſapores, odores, & ſimiles. *Mediæ* denique illæ ſunt, quæ nec ſunt primæ, nec ex primis ortę, vt ſoni.

Secundò diuiditur patibilis qualitas ſecundùm ſenſus, adeò vt alia dicatur, quę viſum afficit, vt color, & lumen, alia auditum, vt ſonus; alia guſtum, vt ſapor; alia odoratum, vt odor, alia denique tactum, vt calor, & alia quæuis qualitas tactilis.

MEMBRVM TERTIVM

De eſſentia formæ, & figuræ.

FOrmæ acceptio duplex, vna latiſſima, quatenus ſignificat id omne quòd ſubiecto aduenit, ſiue ſit ſubſtantiale, ſiue accidentale, quo pacto comprehendit omnes formas, ſiue ſubſtanciales, vt eſt anima ſiue accidentales, vt ſunt color, quantitas, & ſimiles, quatenus materiæ adueniunt, altera ſtrictior, & ad hunc locum accommodata, iuxta quam forma dicitur eſſe qualitas, reſultans ex terminatione quantitatis in materia conſideratæ, vt triangulum, ex terminatione trium linearum, ad tres angulos conſtituendos, in certo aliquo, & determinato corpore.

Figura verò trifariam ſumitur, 1. metaphoricè, & impropriè, quo ſenſu dicimus dari quaſdam in Dialectica, & Rhetorica, figuras, 2. pro ſigno alicuius rei, quo modo dicunt Theologi, paſchalem agnum eſſe figuram dominicæ paſſionis, 3. denique, & propriè, accipitur pro aliqua qualitate, reſultante ex varia terminatione quantitatis conſideratę ſine corpore, ſeu vt alii dicunt Mathematicè, quo modo triangulùm dicitur eſſe figura, quatenus reſultat ex terminatione trium linearum, ad tres angulos conficiendos, prout in nullo corpore eſſe intelligitur.

Ex quo patet manifeſtè, formam, & figuram, non eſſe ſpecies qualitatis eſſentialiter diſtinctas, ſed vnicam, accidentariò diſcrimine à ſe diſtinctam: patet inquam, etenim triangulum, & dicitur forma, quatenus in corpore concipitur, & figura quatenus in quantitate præciſè ſumpta eſſe intelligitur, quòd diſcrimen tantùm accidentarium eſt.

Confirmatur, quantitas conſiderata in corpore, & quantitas ſine corpore ſpectata non differunt eſſentialiter, ſed accidentariò tantùm, ergo nec forma, & figura quæ quantitatem conſequuntur, eſſentialiter diſtinguen tur, ex eo quòd quantitas in corpore concipiatur, vel ſine corpore, ſed tantùm accidentariò.

Cæterùm figuræ diuiſiones ex Mathematicis ſunt petendæ, potiſſimum ex Euclide, omnium Mathematicorum facilè principe.

ARTICVLVS POSTREMVS.

De affectionibus qualitatis

TRes refert Ariſtot. qualitatis proprietates, 1. eſt quòd ſit *capax contrarietatis*, quo ſenſu ait calorem eſſe frigori contrarium, & reuera albedo nigredini contraria eſt.

Digitized by Google

Hæc verò proprietas non conuenit omni qualitati, ſi de propria contrarietate intelligatur, neque enim qualitates ſecundæ ſpeciei, & quartæ, ſunt proprie contrariæ ita vt ſeſe poſſint ab eodem ſubiecto expellere, in eoque viciſſim recipi, in quo conſiſtit propria ratio contrarietatis, neque etiam competit mediis coloribus, vt poto viridi, rubro, & cæteris quia inter ſe maximè non diſtant, quòd tamen exigitur ad perfectam contrarietatem, vt infra patebit.

Secunda proprietas eſt, quòd ſit *intenſionis, & remiſſionis capax*; vt calor, & frigus, intelligitur primò, vt ſupra ratione tantùm entitatis, intelligitur ſecundò de quibuſdam tantùm qualitatibus, non omnibus, nam forma, & figura, intellectus, & aliæ ſimiles facultates naturales, nullam planè ſuſcipiunt intenſionem, & remiſſionem.

Poſtrema qualitatis proprietas eſt, *quòd ab ea res dicuntur ſimiles, vel diſſimiles*, vt duo homines docti, ſimiles; doctus, & ignarus, diſſimiles. Nec certè mirum videri debet, quòd ſimilitudo, & diſſimilitudo, quæ ſunt relationes, dicantur proprietates qualitatis, ſi quidem non requiritur ad rationem proprietatis, vt ſit in eodem genere, in quo res ipſa collocatur, cuius eſt proprietas, cum riſibilitas ſit vera hominis proprietas licet non collocetur cum homine, & in genere ſubſtantiæ, ſed qualitatis, vt omnes concedunt.

QVÆSTIO V. ET SEXTA.

De actione, & paſſione.

CVm actio, & paſſio ſint vna, & eadem res, commodè ſimul pertractantur.

Itaque definitur actio, *actus agentis quatenus eſt agens*, vel vt alij dicunt *accidens, quo res formaliter denominatur agens*, vt ignis calefaciens, à calefactione.

Paſſio verò dicitur, *actus patientis, quatenus eſt patiens*, ſeu *accidens, quo res formaliter denominatur patiens*, vt lignum à calefactione in ſe receptâ, pati, ſcilicet calefieri dicitur.

Ex quibus duo conſequuntur, primùm actionem, & paſſionem non eſſe duas res realiter diſtinctas, ſed unicam tantùm, etenim eadem res, quatenus ab agente manat, actio: quatenus verò in ſubiecto recipitur, paſſio nuncupatur: nec fieri poteſt vt detur actio ſine paſſione, aut è contrà paſſio ſine actione, quòd tamen eſſet neceſſarium: ſi inter ſe realiter diſtinguerentur.

Secundò ſequitur, actionem, & paſſionem diſtingui formaliter, & ex natura rei, cùm varias habeant definitiones eſſentiales, ex quibus petitur diſtinctio formalis ex natura rei.

Cæterùm diuiditur primò actio, in momentaneam, & ſucceſſiuam, *momentanea eſt illa, quæ fit in inſtanti*, vt generatio hominis, & ſimiles: *ſucceſſiua verò, quæ per aliquam temporis moram, ſucceſſiuè peragitur*, vt calefactio ignis, & aliæ ciuſmodi.

Rurſus diuiditur *in immanentem, & transeuntem, immanens eſt, quæ in eodem à quo orta eſt, principio recipitur*, vt actio intellectus, quæ ab intellectu proficiſcitur in eodem recipitur, ac manet.

Tranſiens autem illa eſt *quæ in ſubiecto externo recipitur*, vt calefactio ignis in ligno, Reliqua de actione, & paſſione, ex Phyſicis ſunt petenda, & expectanda.

QVÆSTIO SEPTIMA,

De Quando.

DE tempore ampla eſt diſputatio in Phyſicâ, quatenus ſumitur pro

durationé, nos de illo hîc non agimus, quia. *Quando*, quòd nunc explicare aggreditur, *eſt aliquid diſtinctum à tempore ex eo reſultans, à quo res tunc fuiſſe, vel nunc eſſe dicitur*, verbi gratia heri, & hodie, ex eo quòd in tali duratione extitit, vel nunc exiſtat.

Tres ſunt huius accidentis proprietates, Prima eſt quòd nullum habeat contrarium: ſi quidem licet heri fuiſſe, & cras fore: videantur contraria, propriè tamen non ſunt, ſed tantùm impropriè, ſicut differentiæ generis diuiſiuæ, dicuntur contrariæ, eò quod ſub eodem genere poſitæ, maximè diſtent.

Secunda proprietas eſt quòd, *Quando*, non recipiat magis, & minus, ſi quidem reuera nullum cras, magis eſt cras quàm aliud, nec vllum hodie, magis hodie, quàm aliud.

Poſtrema eſt, quòd, *Quando*, ſolis rebus corruptibilibus competat, ſicut tēpus à quo reſulat, ex communi doctrinâ Phyſicorum.

QVÆSTIO OCTAVA.

De Vbi.

QVanquam *vbi*, magnam cum loco affignitatem habere videatur, in eo tamen præſertim ab eo diſtinguitur, quòd vbi latius pateat, quàm locus, & in Angelis, ac animabus rationalibus admittatur, in quibus locus reperiri non poteſt, cùm ſit ſuperficies corporis, aliud tantùm corpus ambientis.

Igitur Vbi propriè dicitur, *modus realis, & intrinſecus, reſultans ex ipſa rei exiſtentia in loco, per quem modum, res hic formaliter eſſe dicitur, & non alibi, ſaltem naturæ virib.* vt præceptor in cathedrâ, diſcipulus in ſcholâ.

Diuiditur Vbi, *in definitiuum, & circumſcriptiuum.*

Definitiuum præſertim dignoſcitur in rebus ſpiritualibus, Angelis ſcilicet, & animabus rationalibus, quatenus, ſine vllâ partium multitudine, certo tamen ſpatio definiuntur, certámque præſentiæ ſphæram obtinent.

Circumſcriptiuum verò tantùm admittitur in corporibus, quæ ita ſunt in loco, vt habeant partem vnam, vni loci parti correſpondentem, alteram alteri, & ſic de cæteris.

Quæ ſunt huius accidentis proprietates: prima eſt nullum habere contrariū: nam licet ſurſum, & deorſum, videantur eſſe contraria, propriè tamen non ſunt; ſed tantùm impropriè; ſicut duæ differentiæ eiuſdem generis diuiſiuæ, verbi gratia rationale, & irrationale: & præterea ſurſum, & deorſum, propriè ad vbi non ſpectant, ſed ſunt differentiæ loci, de quo non agimus.

Altera proprietas eſt, quòd vbi, nec intendatur, nec remittatur, & rectè, cū nullum vbi, alio magis, minuſve vbi eſſe videatur, licet aliquando maius, vel minus.

QVÆSTIO NONA.

De ſitu.

SItus duplicem habet ſignificationem, impropriam vnam, propriam alterā: *impropria* eſt, qua ſumitur pro ipſo loco, in quo res dicitur eſſe ſita, ſecundùm quam acceptionem, communiter dicimus, locum in quo domus conſtructa eſt, proprium eſſe ipſius ſitum.

Propria verò ſignificatio ſitus eſt, vt accipiatur, pro aliquo modo reali, reſultante ex poſitione corporis in loco, per certam aliquam correſpondentiam partium corporis, ad partes loci.

Differt autem ſitus, eo modo ſumptus ab vbi circumſcriptiuo, quòd *vbi cir-*

Digitized by Google

circumſcriptiuum, dicat duntaxat modum aliquem reſultantem ex exiſtentiâ corporis in loco, per correſpondentiam ſuarum partium ad partes loci, abſtrahendo à diſpoſitione illarum partium, vt ſcilicet, vna ſit ſuperior, altera inferior, vna ante, alia poſt, ſitus autem hanc partium diſpoſitionem includat.

Confirmatur hoc diſcrimen ſitus ab vbi circumſcriptiuo, ex eo quòd, mutato vbi circumſcriptiuo, aliquando nõ mutetur ſitus, vt cùm aliquis eodem modo ſe habens, tranſit ab vno loco ad alium: in eo enim caſu nouum vbi circumſcriptiuum acquirit, quia nouam habet in loco præſentiam, per correſpondentiam ſuarum partium ad partes loci: nec tamen ſitum mutat, cùm ſemper habeat ſuas partes eodem modo diſpoſitas, ſi ſemper ex hypotheſi ſtet, vel ſedeat.

Diuiditur ſitus, in naturalem, & voluntarium.

Naturalis dicitur, qui eſt à natura, vt caput habere in ſublime erectum, & in brutis animantibus verſus terram reclinatum.

Voluntarius verò dicitur, qui pendet à voluntate, vt ſtare, ſedere, & ſimilibus modis ſe habere.

Affectiones ſitus duæ ſunt, prior quòd non habeat contrarium; poſterior, quòd non ſuſcipiat magis, & minus.

Dices ſtare, & iacère, eſſe ſitus contrarios.

Reſpondeo eſſe tantùm contrarios, impropria contrarietate, ſicut duę ſpecies ſub eodem genere poſitæ dicuntur contrariæ, ratione oppoſitarum differentiarum, non autem eſſe contrarios propriâ contrarietate, ſicut calor, & frigus, dicuntur ſibi eſſe contraria.

QVÆSTIO POSTREMA.
De habitu ſeu habere.

Aliqui putant habitum eſſe veſtem, aut aliquid ſimile, quatenus externâ denominatione, rem veſtitam, vel alio modo ſe habentem, denominat.

Alii, & melius, dicunt *eſſe modum aliquem reſultantem ex adiacentia veſtis, ad rem veſtitam, ratione cuius, res ipſa formaliter dicitur eſſe veſtita, tegata, armata, &c.* vnde rectè notant Ariſtotelis interpretes, habitum, vt hîc ſumitur, ſolis rebus coporeis competere, quia illæ ſolæ poſſunt veſte exterius indui.

2. Formam, à qua modus eiuſmodi reſultat, debere quoque eſſe ſubſtantiam corpoream, & ſic acceſſione alicuius accidentis ad ſubſtantiam, v. g. albedinis ad cygnum, non cenſetur reſultare talis modus, quo res formaliter dicitur habere.

Tertiò notant, formam adiacentem, ex qua ipſe modus conſurgit, non debere eſſe intra ſubiectum, cui aduenit, ſicut reuera veſtis non eſt intra rem quæ veſte induitur, & ſic eſſe capitatum, eſſe brachiatum, non pertinent ad genus habitus, quia caput, & brachia ſunt intra, id eſt intrinſecè, in homine, & non tantùm exterius, ac per modum adiacentium.

Species habitus multiplicari poſſunt pro multitudine veſtimentorum, ex quibus oriuntur, vt armatum eſſe, togatum, & ſic de cæteris.

Affectiones, ſeu proprietates, duæ ſunt, 1. quòd nullum habeat contrariũ, 2. quòd ſuſcipiat magis, & minus, quatenus ſcilicet vnum corpus, interdum magis, interdum minus dicitur veſtitum, ſiue intenſiuè ſi pluribus veſtibus tegatur, ſiue extinſiuè, ſi plures partes tegantur: quæ proprietas ſemper debet intelligi vt ſuprà, ratione entitatis, non autem eſſentiæ.

Digitized by Google

TERTIA DISPVTATIO. ET POSTREMA.

De poſtprædicamentali.

SIcut ante categoriam quædam præmiſimus iuxta præſcriptum ordinem Ariſtotelis; ita enim eiuſdem prementes veſtigia, accuratæ categoriæ explicationi paucula ſubnectemus, ex quibus adhuc clarior euadat tota ipſa categoriæ tractatio: & ſicut priora ab ordine, Anteprædicamenti nomine donata ſunt, quòd ante ipſum prædicamentum, ſeu categoriam doceri debuerint; ſic iſta poſteriora, quòd poſt categoriam, ſeu prædicamentum tradi debeant, poſtprædicamenti, titulum nomenque, præ ſe ferent: in quibus 1. loco agemus de oppoſitione, cùm generatim, tum ſpeciatim, 2. de modis prioritatis, 3. & poſtremò, de modis ſimultatis: nam de motu, & ſpeciebus eius, de quibus agit Ariſtoteles in Phyſica, ex profeſſo diſſeremus, de modis verò habendi, quos poſtremò cap. recenſet, egimus quæſt. de qualitate, art. 3. membro. 1. varias explicantes habitus acceptiones.

SECTIO PRIMA.

Huius diſputationis, De oppoſitione.

QVÆSTIO PRIMA.

De illa generatim.

BReuitatis ſtudio, quæcumque ſpectant ad oppoſitionem in genere, hac indiuiſa quæſtione complectemur.

Vt igitur oppoſitionis nomen, variúque vſum vno filo abſoluamus, ex altiori quodam principio exordiemur.

Not. igitur, 3. omnia entia eſſe eadem aut diuerſa: eadem, quę naturæ communione vniuntur, vt duo homines, in natura humana; diuerſa verò, quæ nullo naturæ vinculo coniunguntur, vti homo, & equus.

Rurſus diuerſa aut habent repugnantiam, vt coniungantur inter ſe, vt viſus, & cæcitas, vel non habent, vt animal, & rationale, quæ in eodem homine coniunguntur.

Quæ habent repugnantiam vt ſint in eodem ſubiecto, conſtituuntur in duplici differentia: alia dicuntur diſparata, alia oppoſita.

Diſparata ſunt, quæ licet multùm inter ſe pugnent, poſſunt tamen æqualiter, ſi non magis, cum aliquo alio tertio pugnare, vt homo, & equus; nam licet multùm à ſe inuicem diſtent, poteſt tamen fieri, vt maior ſit, vel ſaltem æqualis vnius, v. g. hominis cum aliquo alio tertio, puta lapide, vel cane, quàm inter ſe repugnantia.

Oppoſita verò ſunt ea, quę ita inter ſe pugnant, vt cum nullo alio, ſimili modo pugnare poſſint, vt calor, & frigus: illa autem oppoſita duplicis generis conſtituuntur, alia complexa, vt propoſitiones oppoſitæ; *homo eſt animal: homo non eſt animal*, de quibus poſtea: alia ſimplicia, & incomplexa, res nimirum ſimplices, ſibi omnino repugnantes, vt *albedo, & nigredo, lumen, & tenebræ*, & hæc demum oppoſita, cum ab Ariſtotele, tum aliis Philoſophis admittunt, *contradicentia, vt homo non homo, priuatiua, vt viſus, cæcitas; contraria, vt calor, & frigus, & relatiua, vt pater, & filius*, de quibus ſigillatim poſteà.

Difficultas quędam communiter mouetur, quo modo oppoſita inter ſe conueniant: pro cuius difficultatis ſolutione.

Notandum eſt, oppoſita duobus modis conſiderati, 1. materialiter, pro rebus ipſis quæ opponuntur inter ſe, 2. formaliter, pro ipſa oppoſitione. Quo notato, ſit.

Digitized by Google

Prima propoſitio.

OPpoſita materialiter ſumpta, pro rebus ipſis oppoſitis, poſſunt conuenire ſynonymè.

Probatur: res ipſæ oppoſitæ poſſunt eſſe eiuſdem generis, vt calor, & frigus albedo, & nigredo, pater, & filius, ergo oppoſita, materialiter ſumpta pro rebus oppoſitis, poſſunt conuenire ſynonymè.

Secunda propoſitio.

POſſunt oppoſita, materialiter ſumpta pro rebus ipſis oppoſitis, æquiuocè tantùm, imo nullo modo conuenire.

Probatur, oppoſita materialiter ſũpta poſſunt eſſe forma realis, & eius priuatio, vt viſus, & cæcitas, poſſunt quoque eſſe ens, & non ens, vt homo, non homo: atqui forma realis, & eius priuatio, æquiuocè tantùm in ente conueniunt, ex omnibus Philoſophis, ens verò, & non ens nullo pacto, ergo oppoſita materialiter ſumpta poſſunt tantùm æquiuocè, imò nullo modo conuenire.

Tertia propoſitio.

OPpoſita, formaliter ſumpta pro ipſa oppoſitione, conueniunt ſynonymè, ſeu oppoſitio in communi, conuenit ſynonymè, quatuor ſupradictis oppoſitionibus.

Probatur hęc propoſitio contra D. Thomam. & Scotum, quos citat, & ſequitur Collegium Conimbricenſe, in Log. cap. de oppoſitis, quęſt. vnica, art. 2. tota natura oppoſitionis in communi, eſſentialiter conuenit quatuor illis oppoſitionibus, ergo ipſis conuenit ſynonymè: conſequentia eſt nota ex dictis de ſynonymis.

Probatur antecedens, hæc eſt oppoſitionis in communi natura, vt ſit duorũ, quæcumque illa ſint (ab hoc enim abſtrahit) tanta repugnantia, vt cùm alio tertiò, ſimiliter pugnare non poſſint, atqui talis natura conuenit omnibus oppoſitionibus, vt omnes enim faciunt extrema ita diſſidere, vt non poſſint ſimili modo cum aliquo alio pugnare, ex infra dicendis; ergo tota natura oppoſitionis eſſentialiter conuenit quatuor prædictis oppoſitionibus.

Obiicies, calorem magis non calori repugnare, quàm frigori, cui contrariè opponitur, ergo contrariam oppoſitionem non facere inter extrema ſua tantam repugnantiam, vt eorum vnum nõ poſſit magis cum aliquo tertiò pugnare, ſicque non participare perfectam naturam oppoſitionis.

Reſpondeo conceſſo antecedente, explicando conſequentiam, contraria oppoſitio non facit tantam, inter extrema ſua oppoſitionem, vt vnum nequeat cũ aliquo tertio magis pugnare: diſſimili modo hoc eſt diuerſo genere oppoſitionis, concedo, eodem, nego, ſiquidem cum calor dicitur magis non calori repugnare, quam frigori, non retinetur ſimilis modus oppoſitionis, ſed reſpectu prioris eſt modus contradictoriæ oppoſitionis, reſpectu verò poſterioris eſt modus contrariæ; ſatis autem eſt ad naturam oppoſitionis in cõmuni, quòd faciat ita pugnare extrema ſua, vt ſimili modo cùm alio tertio repugnare non poſſint.

Rurſus obiicies, vnam oppoſitionem magis participare naturam oppoſitionis, quàm aliam, ergo omnes oppoſitiones non conuenire inter ſe ſynonymè: antecedens oſtenditur: maior eſt oppoſitio contradictoria quàm priuatiua, hæcque quàm contraria, contraria denique quam relatiua: ſi quidem contradictoriè oppoſita ita pugnant, vt neque in natura, neque in ſubiecto conueniant, priuatiua verò idẽ poſsũt ſubiectum obtinere, vt viſus, & cæcitas priuatiua in ſolo ſubiecto conueniunt, &

Digitized by Google

non in natura, cōtraria verò, & in ſubiecto & in natura cōuenire poſſūt vt calor, & frigus: denique contraria ſe mutuò pellunt relatiua verò è contra ſe potius ponunt, vt pater, & filius: igitur vna oppoſitio magis participat naturam oppoſitionis in communi, quàm alia

Reſp. negando antecedens, ad probationem dico. quòd vna oppoſitio ſit maior quàm alia: id non ſe tenere ex parte oppoſitionis in communi, quaſi omnes oppoſitiones totam eſſentiam oppoſitionis in communi participent, ſed ſe tenere ex parte eorum quæ ipſis propria ſunt, & in oppoſitione vniuerſum ſumpta non includuntur: proindéque ſemper omnes oppoſitiones ſupradictas, totam eſſentiamn oppoſitionis participare, in eáque ſynonymè conuenire, vt concluſum eſt.

QVÆSTIO SECVNDA.
De Oppoſitionibus in particulari.

ARTICVLVS PRIMVS.
De Contradictoria.

VT ab oppoſitione omnium maximâ, *Contradictoria* Incipimus, illámque deſcribimus, *repugnantiam duorū ſimplicium terminorum, inter ſe ſecundùm ens, & non ens.*

Dicitur *duorum ſimplicium terminorum*, ad differentiam contradictoriæ oppoſitionis completæ, vt *omnis homo eſt animal; aliquis homo non eſt, animal.*

Additur, *ſecundùm ens, & non ens*, ad diſtinctionem aliarum oppoſitionum, quæ hoc modo non pugnant, vt videbitur in propriis locis.

Ex hac deſcriptione duo conſequntur: primum talia eſſe contradictoriè oppoſita, vt nullum *medium* admittant vt homo, non homo proindéque alterum neceſſariò eſſe debeat,

2. Sequitur Deum non poſſe efficere, ſimul duo contradictoria eſſe vera, aut exiſtere, v. g. hominem ſimul eſſe hominem, & non hominem.

Nec eſt quòd quis dicat, id arguere impotentiam in Deo, quòd impium eſt: ex eo enim, quòd Deus contradictoria nequeat efficere, nihil de infinita eius potentia detrahitur, quæ ad omne poſſibile extenditur: ſed potius oſtenditur *repugnantia ex parte rerum quominus fiant,* quæ quidem talis eſt, vt eas facere, ſit potius deficere, quàm facere, deſtruere, quàm aſtruere, facere enim non ens', v. g. non hominem, an potius eſt aliquid demoliri, quàm quidpiam moliri, & conſtruere.

ARTICVLVS SECVNDVS.
De oppoſitione priuatiua.

PRæmittenda eſt ante omnia, priuationis definitio, quæ his verbis ſolet aſſignari; *priuatio eſt carentia formæ, in ſubiecto apto ad illam recipiendam ſecundùm tempus, & ſpeciem.*

1. Dicitur: *carentia formæ*, in quo cōuenit cùm mera negatione, quæ eſt pariter carentia formæ alicuius, vt non videns in lapide, carentia viſus.

2. Ponitur, *in ſubiecto apto*, vt diſcrimen conſtituatur inter priuationem, & puram negationem, quòd hæc dicat carentiam formæ in ſubiecto etiam incapaci, vt non videns, carentiam viſus in lapide, priuatio verò non item, ſed dicat neceſſariò priuationem in ſubiecto ad ipſam recipiendam idoneo, vt cæcitas carentiam viſus in oculo, qui ipſius eſt capax.

3. Additur *ſecundùm tempus*, quia vt dicatur priuatio, non ſufficit, quòd ſimpliciter negetur forma in ſubiecto capaci, ſed in eo tempore negari debet, quo eam ſubiectum recipere poteſt; &

Digitized by Google

ſic licet catuli non videant ſtatim ab initio ortus, nos dicuntur tamen cæci, nec cenſentur habere priuationem viſus, quia illo tempore non ſunt talis formæ capaces, nec ſolent eam tam citò recipere.

Tandem ponitur *ſecundùm ſpeciem.* quamuis enim reperiatur carentia alicuius formæ in ſubiecto aliquo, ad eam recipiendam idoneo, ſi ſpectetur ſecũdùm ſuum genus, illa tamen carentia non diceretur priuatio, niſi tale ſubiectum poſſit formã ſuſcipere, ſecundùm propriam ſuam, ſpecifiamque rationẽ: ſicque non rectè diceremus talpam eſſe cęcam, licet ratione ſui generis ſcilicet animalis, videatur apta ad videndum, quia ſecundùm ſpeciem ſuam omnino eſt ad videndum inepta.

Hinc ſatis intelligitur, quænam ſit priuatiua oppoſitio, nimirum repugnãtia inter formam ſeu habitum, & priuationem eiuſdem, vt inter viſum, & cæcitatem, auditum, & ſurditatem ſicque de cęteris.

Quæſtio quædam hic ſupereſt ſoluenda, vtrum à priuatione ad habitum, ſeu formam, v. g. à cęcitate, ad viſum, poſſit dari regreſſus: pro cuius quæſtionis explicatione.

Notandum 1. eſt aliam priuationem tollere tantùm actum, & non potentiam vt ſomnus ſolùm videndi actum, non autem potentiam adimit: aliam actum ſimul, & potentiam tollere, & cæcitas tollit videndi actum, & ſimul facultatem.

Not. 2. regreſſum à priuatione ad formam eſſe duplicem, alterum ad formam eiuſdem ſpeciei, alterum ad formam eandem numero.

Prior regreſſus dicitur, cùm vna forma deperditur, alia eiuſdem ſpeciei recuperatur, vt cùm extincta lucerna lumen amittitur, eádemque accenſa, aliud eiuſdem ſpeciei acquiritur.

Regreſſus ad idem numero ſeu formã numero eandem, dicitur, cùm ipſum quòd fuit amiſſum, poſtea idem numero redit, quo pacto fide credimus, animas, eaſdem numero, quæ à corporibus exceſſerunt, ad ipſa ſua corpora redituras.

Not. 3. regreſſum ad idem ſpecie, eſſe duplicem. vnum immediatum, cùm immediatè fit regreſſus ad id quòd perierat, vt ſi ex aqua formaretur aër, & poſteà aër ipſe in aquam immediatè verteretur: alterum mediatum, quando non immediatè, quòd perierat redit, ſed quibuſdam interpoſitis mutationibus, vt cùm aqua redit in aquam, vbi prius tranſit in vapores, deinde vapores in nubes fuerunt condenſati, nubes denique poſtea in aquam reſolutæ. His notatis, ſit.

Prima propoſitio.

Viribus naturæ datur regreſſus à priuatione ad formam, quando priuatio tollit ſolum actum: non verò potentiam.

Probatur exemplis, nam qui ſomno detinetur habet priuationem actus videndi: ad quam naturaliter reddit, poſtquam fuit à ſomno excitatus: item lucerna extincta amittit lumen, quòd recuperat, vbi iterum accenditur, ergo poteſt dari regreſſus, &c.

Secunda propoſitio.

Fieri poteſt naturaliter mediatus regreſſus à priuatione ad formam, eiuſdem ſpeciei, licet priuatio tollat actum, & potentiam ſimul.

Probatur exemplo, mortuo homine fit cadauer, quòd poteſt in plantã cõuerti, ex planta naſcẽtur fructus, quib⁹ ho-

Digitized by Google

mo nutrietur, quouſque in ſanguinem primò, deinde in ſemen conuertet, vt ex eo poſtea alium hominem generet, ergo fieri poteſt naturaliter mediatus ille regreſſus, à priuatione ad formam eiuſdem ſpeciei, licet priuatio tollat actum, & potentiam ſimul.

Tertia propoſitio.

NEquit naturaliter fieri regreſſus immediatus, à priuatione, ad formam eiuſdem ſpeciei, aliàs immediatè fieri poſſet, naturæ facultate, ex mortuo viuus, ex cæco videns, ex ſurdo audiens, &c. quod eſt impoſſibile.

Prima propoſitio.

NOn modò poteſt dari regreſſus à priuatione ad formam eiuſdem ſpeciei, ſed etiam ad formam eandem numero, extraordinaria Dei potentia; ita enim credimus Chriſtum Dominum, viſum cæcis reſtituiſſe, ſicque à priuatione viſus, ac eundem viſum in ſpecie factum fuiſſe immediatè regreſſum, itéque profitemur, vniuſcuiuſque noſtri, in extremo die iudicii animas corpora ſua reſumpturas, ideóque illa corpora, à priuatione ſuæ animæ ad eiuſdem numero animæ recuperationem, reditura.

ARTICVLVS TERTIVS.

De oppoſitione contraria.

OPpoſitio contraria innoteſcit ex contrariis, quapropter de ipſis verba faciemus.

Nonnumquam apud Ariſtotel. l. 7. Met. cap. 12. vſurpantur contraria, pro quibuſcumque oppoſitis.

Dicuntur contraria, *quæ ſub eodem genere poſita, maximè diſtant*: & hæc rurſus conſtituuntur in duplici differentia, alia impropria, alia verò propria.

Impropria, *quæ ſub eodem genere poſita, ab eodem tamen ſubiecto ſe nequeunt expellere*, vt differẽtiæ generis diuiſiuæ, v.g. rationale, & irrationale, ex ſupra dictis.

Propria verò ſunt, *quæ ſub eodem genere poſita, maximè diſtant, & ſe poſitiuè ab eodem ſubiecto mutuo pellunt, niſi alterum eorum fuerit inſitum à natura.*

Dicuntur *ſub eodem genere poſita*, vt intelligamus eſſe de ratione contrariorum, quòd habeant idem genus, ſiue proximum, vt albedo, & nigredo, quæ ſub colore, tanquam ſub proximo genere, continentur: ſiue remotum, vt temperantia, & intemperantia, quæ habitum obtinent, pro genere, non quidem proximo, quia proximè in eas non diuiditur, ſed tantùm remoto.

Additur, *maximè diſtant* ad diſtinctionem diſparatorum, vt ſunt homo, & equus, qui non ita inter ſe diſtat vt eorum vnus, æquè ab alio aliquo, vt pote lapide, diſtare non poſſit.

1. Adiicitur, *te ſe mutuo pellunt ab eodem ſubiecto*, vt calor, & frigus à ferro, ſed diſtinctione impropriorum contrariorũ vt ſunt rationale, & irrationale, Additur 4. *poſitiuè* ad differentiam priuatiuorum, quæ ſe poſitiuè ab eodem ſubiecto expellere non poſſunt.

Tandem adiungitur, *niſi eorum alterum fuerit inſitum à natura*: ſic enim calor, qui eſt igni naturaliter inſitus, non poteſt ab eodem igne, per actionem contrarii frigoris expelli.

Porrò hanc circa particulam, *contraria ſeſe poſſunt ab eodem ſubiecto expellere*, queſtio non ignobilis excitatur, vtrum contraria ita ſe eiiciant ab eodem ſubiecto, vt in eodem recipi non poſſint ad cuius quæſtionis ſolutionem.

Notandum eſt, tribus modis conſiderari poſſe contraria, 1. in gradibus remiſſis. 2. in gradibus intenſis, 1. quando vnum eorum eſt intenſum, alterum remiſſum, vt calor ſummè intenſus

frigus verò remiſſum, vel è contra: hoc poſito, ſit.

Prima propoſitio.

DVo contraria, in gradibus remiſſis, poſſunt eſſe naturaliter in eadem ſubiecti parte, ſic eadem aqua tepida, aliquid frigoris, & nonnihil etiam caloris obtinet.

Fauet Ariſt. 5. Phyſ. cap. 2. vbi habet aliquid vel plus, minuſue eſſe tale, quo plus, minuſue habet de admixtione contrarij: ex quo ſequitur, ſecundùm Ariſtotelem, naturaliter contraria poſſe recipi in eadem parte ſubiecti ſaltem in gradibus remiſſis.

Secunda propoſitio.

NAturaliter duo contraria ſummè intenſa, vel quorum vnum maximè eſt intenſum, alterum verò remiſſũ ſimul, eodémque tempore, & in eadem ſubiecti parte eſſe nequeunt.

Probatur 1. experientia, quia nunquam in eádem parte ſubiecti, vnum contrarium ſummè intenſum admittitur, quin ſtatim omnino oppoſitum expellat, v. g. calor ſummè intenſus, quin ſtatim frigus penitus deſtruat.

Confirmatur Ariſtotelis authoritate, ſuperiori propoſitioni iuncta in tantùm aliquid eſt magis vel minus tale, in quãtùm magis, minuſue admittit de admixtione contrarij. ergo quòd eſt maximè tale, v. g. maximè calidum, nihil habere poteſt de admixtione contrarij, ſcilicet, frigoris: ergo duo contraria, naturaliter, ſimul, eodémque tempore, recipi, non poſſunt in eadem ſubiecti parte, in gradibus intenſis, aut vnum in gradu intenſo, alterum in remiſſo.

Dixi, *ſimul eodémque tempore, & in eádem ſubiecti parte*, nam duo contraria sũmè intenſa, vt calor & frigus in eodem ſubiecto eſſe poſſunt, puta in ferro, pro diuerſis temporibus, vel certè vno eodémque tempore, ratione diuerſarum partium ipſius ſubiecti: ita vt in vna parte ſummum calorem, in alia verò ſummum frigus obtineat.

Tertia propoſitio.

DE potentia Dei abſoluta, contraria ſummè intenſa, vt pote calor, & frigus, ſimul poſſunt eodémque tempore, in eádem ſubiecti parte recipi.

Probatur: hoc non implicat contradictionem, ergo non eſt Deo denegandum: antecedens probatur Id tantùm implicat contradictionem, quòd facit vt ſimul res ſit, & non ſit: atqui admiſſio ſummæ intenſionis contrariorum, non facit vt eadem res ſimul ſit, & non ſit, ergo non implicat contradictionem: rurſus minor oſtenditur. Non eſt de eſſentia contrariorũ ſummè intenſorum; vt ſe actu expellant ab eodem ſubiecto, ſed tantùm vt poſſint; modo nulla ſuperior interueniat potentia: ergo licet ſe non expellant interueniente ſupremâ & extraordinaria Dei potentia, eſſe non deſinent, ergo non ſequetur ea ſimul eſſe & non eſſe.

Confirmatur: contraria ſummè intenſa non aliter ſeſe pellunt, niſi quatenus in ſe inuicem agunt: atqui poſſunt in ſe inuicem non agere, Deo ſcilicet concurſum, vt agant neceſſarium ſubſtrahente: ergo poſſunt ſe mutuò non expellere, ſed in eodem ſubiecto pacificè manere.

Alia adiungitur quæſtiuncula, num fieri poſſit, vt vnum, & idem, ſit duobus contrarium.

Reſp. id non videri poſſe fieri, in contrariis propriè ſumptis, quia illa adeò cum ſuo contrario pugnare debent, vt nulli alteri ſimili modo, id eſt contrariè repugnare habeant.

Obiicies, colorem album, non modo extremo, ſcilicet nigro eſſe contrarium, ſed etiam mediis, viridi, rubro, &c.

Digitized by Google

ergo idem ſimul poſſe eſſe multis contrarium.

Reſp. ad antecedens, colorem album tantùm eſſe contrarium mediis coloribus, viridi, rubro, &c. ratione contrariæ nigredinis, & ſic ſemper ratione extremi ſui: ſcilicet nigri.

Rurſus obiicies. Virtus eſt duobus extremis contraria, v.g. liberalitas auaritiæ, & prodigalitati, ergo idem duobus ſimul poteſt eſſe contrarium.

Reſpondeo ad antecedens, liberalitatem (& idem dicas de qualibet alia virtute) non opponi auaritiæ, & prodigalitati, tanquam duobus adæquatis contrariis, ſed tantùm inadęquatis cùm enim liberitas dicat prudentem bonorum profuſionem, eorúmque retentionem, adæquatè contraria eſt auaritiæ, quæ nullã admittit bonorũ profuſionem, & ſimul prodigalitati, quæ nihil retinet, ſed omnia inconſideratè profundit: cùm autem dicimus, vnum vni tantùm eſſe contrarium, id de adæquato contrario, non autem inadæquato intelligendum eſt.

ARTICVLVS QVARTVS.

De oppoſitione relatiua.

DE relatis plurima ſuperius tradidimus: vnum addendum eſt de eorum oppoſitione, illam ſcilicet in eo conſiſtere, quòd vnum relatum non poſſit habere relationem ſui correlati, verbi gratia pater relationem filii ſui, ſcilicet filiationem.

Obiicies. Pater poteſt eſſe filius: ergo poteſt habere relationem ſui correlati: verbi gratia pater, ralationem filii ſcilicet filiationem.

Neganda eſt conſequentia, neque enim pater ille, qui ſimul filius eſt, dicitur filius per propriam filii ſui filiationem, alias eſſet ſui ipſius filius, ſed eſt filius per diuerſam numero filiationem quam habet ad patrem, à quo genitus eſt.

SECTIO SECVNDA.

De modo prioritatis.

QVuinque tradit modos Ariſt. cap. 10. ſuorum ante prędicamentorum, quibus quidem modis, res aliqua dicitur prior aliã.

Primus eſt *temporis*, quo pacto illud dicitur eſſe priùs, quòd tempore antecedit, vt pater filium.

Secundus eſt *naturæ*, iuxta quem illud dicitur eſſe priùs cuius eſſe præcedit, vel vt alii dicunt, ex cuius exiſtentia non infertur exiſtentia alterius, quo priùs dicitur ſed è contra, verbi gratia animal, ordine naturæ priùs dicitur homine, quia ab exiſtentiã animalis non poteſt inferri exiſtentia hominis, vt *animal eſt, ergo homo eſt* licet è contra ex hominis exiſtẽtia, optimè deducatur exiſtẽtia animalis vt *homo exiſtit, eſt ergo animal.*

Tertius modus eſt *ordinis*, ſecundùm quem dicitur illud priùs: quòd præponi debet: quo modo in ſcientiis, principia, & elementa dicunt de cæteris priora, quia ipſis, ſecundùm rectum ordinem, neceſſariò præmittenda ſunt.

Quartus eſt *dignitatis*, quo illud dicitur priùs, quòd dignius eſt, vt rex ſubditis, & dominus ſeruis.

Poſtremus eſt *cauſalitatis*, ſecundùm quem illud, quòd eſt alterius cauſa, eo dicitur eſſe priùs, vt ſol illuminatione, ignis calefactione.

Cæterùm iuuandæ memoriæ gratiã, hi quinque prioritatis modi, vno diſticho comprehenduntur.

Tempore, natura, prius ordine, dic, & honore,
Cauſam cauſato dicimus eſſe prius.

SECTIO III. ET POSTREMA.

De modis ſimultatis.

TRes recenſet modos Ariſtoteles, operis citato cap. 12. quibus res dicuntur eſſe ſimul, primus eſt, *temporis* ſecundus *naturæ*, tertius *diuiſionis.*

Ea *ſimul tempore* dicuntur, quæ eodem

Digitized by Google

temporis puncto cœperunt, vt duo homines eodem momento nati.

Ea vero *ſimul natura* cenſentur, quæ inter ſe reciprocantur, ſi modo vnum ſit cauſa alterius, ſic homo, & animal rationale, dicuntur ſimul natura, quia reciprocantur inter ſe, nec tamen animal rationale propriè eſt cauſa hominis aut è contrà.

Addit verò expreſsè Ariſtoteles, *ſi modò vnum non ſit cauſa alterius*, ſic enim fiet, vt quòd habet rationem cauſæ, dicatur eſſe prius eo, quòd ſortitur homo, & riſibile: nam licet reciprocentur inter ſe, quia omnis homò eſt riſibilis: & omne riſibile homo, attamen quia homo eſt cauſa riſibilitatis, ſimpliciter dicitur eſſe prior naturâ, ipſâ riſibilitate.

Denique illa dicuntur *ſimul diuiſione*, quæ æquè immediatè aliquod ſuperius diuidunt, vt homo, & brutum: animal quod eſt illorum genus. Atque hæc de Categoriâ, & prima noſtræ Dialecticæ Parte.

SECVNDA PARS OPERIS LOGICI.

DE PROPOSITIONE SEV ENVNCIATIONE.

PRÆFATIO.

SICVT litteris ſyllabæ, ita ſimplicibus terminis conſtant propoſitiones, propterea terminis illis ſimplicibus, ſuperior parte abunde explicatis, optimâ methodo, ad propoſitionum interpretationem progrediemur, hac ſecundâ Parte.

Quoniam verò in propoſitione ſimplices termini ſunt vel nomina, vel uerba, ideo præmittemus explicationem nominis & verbi, tam ſecundùm mentem Ariſtotelis, quàm ſecundùm rei veritatem: deinde quidquid ſcitu erit neceſſarium, de propoſitione, prout rectus ordo requiret, aperiemus.

PRIOR TRACTATVS HVIVS Partis, vnicâ diſputatione contentus.

DE PRINCIPIIS PROPOSITIONVM, *nomine ſcilicet, & verbo, aliiſque eò pertinentibus.*

SECTIO PRIMA. *De vocum ſignificatione.*

QVoniam, & nomen, & verbum, definiũtur voces ex inſtituto ſignificantes, antequam vera tradi poſſit nominis, & verbi definitio, de vocum ſignificatione quædam hoc loco neceſſariò præmittenda ſunt.

Notandum itaque primò vocum ſignificationem *eſſe conformitatem quam habent cum ipſa ſignificata*, v. g. ſignificationem huius vocis *homo*, eſſe conformitatem illius cum humanitate, cui reſpondere, & quam ſignificare dicitur.

Notandum ſecundò, vocum ſignificationem eſſe duplicem: *vnam naturalem*, quæ petitur à natura talis vocis: quo modo *gemitus* dicitur dolorem interiorem ſignificare: *alteram non naturalem, ſed omnino à libero hominum arbitrio dependentem*, quatenus apud ſe ſtatuerunt, talem vocem tale quid ſignificare, & non aliud, v. g. vocem hanc *homo*, naturam humanam, & non equinam: quòd enim voces omnes non ſignificent ex natura

ſua, firma eſt Peripateticorum ſententia, contra Pythagoricos, tum quia eſſent ſemper eadem apud omnes nomina, ſicut eædem ſunt naturæ: tum quia nec nomina ſuperabundarent rebus, ſicque nulla eſſent polyonyma, ſeu multiuoca, nec è contra, res ſuperabundarent nominibus, & ita nulla eſſent æquiuoca, quæ omnia, & contra experientiam, & contra ſupra dicta manifeſtè pugnant.

Fateor tamen multa nomina rebus impoſita, earum naturis ita eſſe congrua, vt aliis difficulter adaptari poſſent: ſic nomen Dei, nos inducit ad venerationem ſupremæ alicuius maieſtatis, ſicque aliis non videtur poſſe accommodari: è contra nomen diaboli, terrorem incutit peſſimæ creaturæ, ſicque aliis non congruit, niſi fortè iis, qui ipſius diaboli malitiam, & mores imitantur: ſimiliter, & nomen leonis, fortitudinem, & audaciam, tali animali propriam præ ſe fert: & è contra, nomen agni, manſuetudinem, quæ in hoc animali pręſertim deprehenditur: & eam ob cauſam, hęc nomina mutari difficilè poſſunt, vt pote ita ſapiēter impoſita vt quaſi ex rerum naturis petita eſſe videantur.

Notandum tertiò, voces ſignificare ſimul, & conceptus, & naturas ipſas, quæ concipiuntur, ſeu eſſe ſigna, & conceptuum, & naturarum conceptarum, ſed cum diſcrimine: quia conceptuum ſigna ſunt immediata, & naturarum mediata: loquimur enim tantùm vt noſtros, ſignificemus conceptus, quos de rerum naturis in mente formauimus proindéque vox primò, & immediatè, ſignificat conceptum mentis, & mediante illo conceptu naturam ipſam conceptam.

Ex quo ſequitur, quòd quartò loco notandum eſt, & conceptum, & vocem eſſe ſigna rei, ſed diuerſo modo, quia conceptus dicitur formale ſignum rei, ſeu id quòd efformat mens, dum rem apprehendit, vox verò inſtrumentale, ſeu id quo tanquam inſtrumento vtimur ad rem ipſam ſignificandam, ſicut veſtigium dicitur ſignum inſtrumentale pedis à quo impreſſum eſt.

Notandum denique, cùm ſignum ſit duplex, aliud tantùm manifeſtatiuum, vt hedera pro foribus appenſa venale vinum manifeſtat, aliud & manifeſtatiuum, & ſuppoſitiuum ſimul, quòd rem non tantùm manifeſtat, ſed pro ipſa quoque ſupponitur, atque vſurpatur, vt ſcriptura vocem manifeſtat, & pro eá quoque ſupponitur, cùm inquam ſit duplex eiuſmodi ſignum, ſtatuimus vocem ſignum conceptus manifeſtatiuum tantùm, & non ſuppoſitiuum.

Ratio clara eſt, voces non vſurpantur pro conceptibus quos repræſentant, & manifeſtant, ergo eorum non ſunt ſigna ſuppoſitiua, ſed tantùm manifeſtatiua: conſequentia nota eſt ex dictis: probatur antecedens, ſi voces ſupponerentur pro conceptibus, v. g. vox parietis pro conceptu parietis, & vox albi, pro conceptu albi, non poſſent duæ illæ voces in vna propoſitione cōiungi, dicendo, paries eſt albus, quia falſum eſt parietis conceptum eſſe conceptum albi, ergo voces non ſupponuntur, nec accipiuntur pro conceptibus, ſicque eorum non ſunt ſigna ſuppoſitiua.

SECTIO SECVNDA.

De nomine.

ARiſtoteles primo cap. libri de interpretatione, quibus de rebus acturus eſſet aperuit, ſecundò vero nominis explicationem aggreditur, eiuſq; definitionem his ſequentibus verbis tradit,

Digitized by Google

radit: *nomen eſt vox ſignificatiua, ex inſtituto, ſine tempore, finita, & recta, cuius nulla pars ſignificat ſeparata.*

Vox ponitur tanquam genus, ad nomen, & verbum: per quam particulam à conceptibus mentis, & ſcripturis ſecernuntur.

Additur, *ſignificatiua*, ad excludendas voces, quæ nihil planè ſignificare videntur, vt *blitri*, *baru*, aduerbia item coniunctiones, interiectiones, nec non & dictiones ſyncategorematicas, *vt omnis, nullus, quidam, aliquis* quæ niſi cum verbis, & nominibus coniungantur, nullam planè ſignificationem ſortiuntur.

Additur tertiò, *ex inſtituto*, vt ponatur differentia inter nomen, & voces aliquas naturaliter ſignificantes, vt ſunt, gemitus dolorem ſignificans, & riſus hilaritatem.

Quartò adiicitur, *ſine tempore*, vt nomen diſtinguatur à verbo, quòd rem cum tempore ſignificat, vt infrà dicemus.

Occurres, idem, menſem, annum, & ſimilia nomina ſignificare tempus.

Reſpondeo, ſignificare quidem *tempus*, ſed non ſignificare *cum tempore*, & in hoc à verbo diſcriminari, quòd rem *cum tempore* deſignat, v. g. *curro, curſum in tempore præſenti.*

Inſtabis, poſteri, maiores, & alia eiuſmodi nomina. non tantùm ſignificant *tempus*, ſed etiam *cum tempore*: dicūt enim differentias temporis futuri, & preteriti, ergo ſaltem dantur aliqua nomina ſignificantia cum tempore.

Reſpondeo ad antecedens, hæc nomina non ſignificare *cum tempore*, ſed temporis differentias formaliter edicere, homines connotando, v. g. poſterorum nomen, formaliter dicere futurum tempus connotando homines, qui in eo eſſe debent, in quo nomen à verbo ſeiungitur, quòd rem primariò ſignificat, connotando tempus, v. g. ſtudeo, ſtudium, connotando præſens tempus.

Quinta particula aſſignatæ definitionis, eſt *finite*, ad excludenda nomina *infinita*: ſeu quibus particula negatiua præponitur: vt *non homo, non equus*, quæ ideo infinita dicuntur, quòd nihil definitè ſignificent, ſeu indefinitè omnia, v. g. *non homo*, omnia quæ naturam hominis participant, ſiue ſint poſitiua, vt equus, ſiue non, vt chimęra.

Notandum verò eſt, in his nominibus infinitis duo conſiderari poſſe materiale ſcilicet, & formale, vt in hoc nomine infinito, non homo *materiale*, eſt res quæuis alia ab homine, imò, & quodcunque ens fictitium, quòd homo non eſt, *formale* verò, eſt ipſa hominis negatio.

Notandum prætereà, nomen infinitum non debere eſſe tranſcendens, vt non ens, ſi quidem nomen infinitum, tam rebus quæ ſunt, quàm quæ non ſunt, conuenire debet: non ens autem nequit rebus quæ ſunt, vllâ ratione competere.

Sexta particula eſt, *recta*, quâ docet Ariſtoteles ſola eſſe propriè nomina, quę in rectò caſu, ſeu nominatiuo, exprimuntur, vt *homo, equus*, non verò ea quæ in obliquis efferuntur.

Ratio eſt, quòd nomen hic ab Ariſtotele accipiatur, quatenus habet propriā ſignificationem, & per ſe poteſt eſſe ſubiectū alicuius propoſitionis vt *homo* eſt ſubiectum huius propoſitionis, *homo eſt animal*: caſus autem obliqui nominum, per ſe non habeant ſignificationē ſed eam à recto caſu trahant, nec per ſe ſint ſubiecta propoſitionis, ſed quatenus in rectum caſum reſoluuntur hoc modo, *Socrates eſt qui debet philoſophari*, loco iſtius propoſitionis *Socratis eſt philoſophari.*

Septima, & vltima particula eſt, *cuius nulla pars, ſignificat ſeparata*, ſiue omnino ſiue priùs, quando erit in toto coniuncta.

Huius nominis partes ſeparatæ, nihil omnino ſignificant, quòd eſt ſimplex, *vt homo*, videlicet *ho*, & *mo*; illius verò nominis partes ſeparatæ dicuntur aliquid ſignificare, quòd componitur ex pluribus perfectis vocabulis, vt reſpublica, quæ ex *re*, & *publica* componitur; non dicuntur tamen ſignificare, vt priùs in toto ſignificabant, quia in toto rem vnicam ſignificabant tanquam duæ ſyllabæ, partiales ſignificationes, habentes, ſeparatæ verò res duas ſignificant, tanquam totalia nomina.

Obiicies, hæc nominis definitio conuenit etiam pronominibus, *ego tu, ille*, quia pariter poſſunt eſſe ſubiecta propoſitionum, vt *ego loquor, tu ſcribis, ille ſtudet*, ergo non eſt legitima.

Reſpondeo diſtinctione antecedentis. definitio nominis conuenit pronominibus, quatenus ſupponuntur pro ipſis nominibus, v. g. ego pro me ipſo, concedo: pro ſe verò, & ratione ſui, præcisè, nego.

SECTIO TERTIA.

De Verbo.

Verbi hanc tradit definitionem Ariſtoteles, cap. 3, libri de Interpretatione, *verbum eſt vox ex inſtituto ſignificatiua, cum tempore, finita, & recta, cuius nulla pars ſignificat ſeparata, perpetua eorum quæ de aliis prædicantur nota.*

Quòd verbum ſit *vox ex inſtituto ſignificãs, finita, & recta cuius nulla pars, &c.* hoc toum commune habet cùm nomine, & ab eo diſtinguitur, quòd ſignificet *cum tempore*, nomen verò, *ſine tempore*, vt ſuperiori ſectione diximus: vnde ſicut nomen dicitur finitum cui non præponitur particula negatiua, vt *homo, lapis*, ita verbum finitum dicitur cui nulla præfigitur negatio, vt *curro, doceo*, & ſic remouentur verba infinita, quibus præponitur negatio, vt non ſtudeo, non curro: præterea ſicut nomen rectum dicitur quòd effertur in nominatiuo caſu, *ita verbum rectum, quòd eſt in tempore præſenti modi indicatiui*, reliqua autem tempora, & reliqui modi, non verbum, ſed caſus verbi dicuntur, per ſéque non faciunt propoſitionem veram, ſed tantùm quatenus ad præſens referuntur in quo eædem fiunt propoſitiones, v. g. hæc propoſitio, *Petrus ſtudebit*, quæ eſt de tempore futuro, non aliâ ratione vera eſt, quàm quia aliquando verum erit dicere, in præſenti *Petrus ſtudet*.

Circa illam particulam, *quòd verbum ſignificet cum tempore*, ſpecialis quæſtio proponi ſolet an verbum ſignificet tempus, an verò aliquando abſolui poſſit à tempore. Ad illius explicationem.

Notandum primò eſt, ex grammaticis, & philoſophis, verbum eſſe duplex, *ſubſtantiuum*, nimirum, *ſum, es, eſt*: & *adiectiuum*, quòd omnia alia verba complectitur *amo, doceo, lego, &c.*

Notandum ſecundò, propoſitiones aliàs eſſe de ſecundo adiacente, aliàs de tertio; de ſecundo adiacente illæ ſunt, quæ conſtant tantùm ſubiecto, & verbo, vicem copulæ, & prædicati gerente, vt hæc propoſitio *Petrus ſtudet*, in qua verbum *ſtudet*, fungitur munere copulæ, & attributi idem enim eſt *Petrus ſtudet*, ac *Petrus eſt ſtudens*.

Propoſitiones verò de tertio adiacente ſunt illæ, in quibus attributum vnitur ſubiecto, mediante verbo ſubſtantiuo tanquam copulâ, vt *Bucephalus eſt equus*.

Notandum deniquè, vtrámque pro-

Digitized by Google

poſitionem, & de ſecundo, & de tertio adiacente: adhuc eſſe duplicem, vnam contingentem, alteram neceſſariam.

Contingens eſt, in qua attributum contingenter aduenit ſubiecto, *vt homo eſt albus, Petrus currit.*

Neceſſaria verò, in qua attributum neceſſariò conuenit ſubiecto, vt *homo eſt animal, Deus eſt*, His notatis, ſit.

Prima propoſitio.

SEmper verbum rem ſignificat *cum tempore*, in quauis propoſitione, ſiue *de ſecundo*, ſiue *de tertio adiacente*, patet tota propoſitio ex allata verbi definitione.

Secunda propoſitio.

IN propoſitionibus neceſſariis, ſiue *de ſecundo adiacente*, vt *homo viuit*, ſiue *de tertio*, vt *homo eſt animal*, verbum non ſignificat certam temporis differentiam.

Probatur, tunc verbum ſignificat certam temporis differentiam, cum indicat veritatem propoſitionis, pro certa tantùm quadam temporis differentia atqui propoſitionum neceſſariarum, ſiue de ſecundo, ſiue de tertio adiacente, verbum non indicat tantùm veritatem, pro certa quadam temporis differentiâ, ſed pro omni tempore, vt patet ex illis propoſitionibus quas attulimus, *homo viuit, homo eſt animal*, ergo, &c.

Tertia propoſitio.

IN propoſitionibus verò contingentibus, ſiue *de ſecundo*, ſiue *de tertio adiacente*, verbum ſignificat quandam temporis differentiam.

Probatur, tunc verbum ſignificat certam aliquam temporis differentiam, cùm indicat tantùm propoſitionis veritatem pro certo aliquo tempore, & non pro omni, atqui in propoſitionibus contingentibus, ſiue de ſecundo, ſiue tertio adiacente: verbum indicat tantùm veritatem pro certo aliquo tempore, & non pro omni, vt patet ex his propoſitionibus, *Petrus eſt albus, Petrus currit*, quæ tādiu veræ ſūt, quandiu Petrus eſt affectus albedine, & currit, non autem ſemper, & quocumque tempore, ergo, &c.

Circa etiam poſtremam illam, qua verbum dicitur, *eſſe certa eorum, quæ de aliis prædicantur nota*, quæſtio proponitur, an in propoſitione verbum habeat rationem tantùm copulæ, an etiam attributi: antequam ſoluatur.

Notandum eſt ſubiectum propoſitionis eſſe id cui aliud attribuitur, vel de quo prædicatur ipſum, verò quòd ſic attribuitvr, vel prædicatur de alio, attributum, ſeu prædicatum nuncupatur: copula autem eſt verbum, attributum ſimul, & ſubiectum connectens, ſic in iſta propoſitione: *homo eſt animal* homo eſt ſubiectum, *animal* attributum, ſeu prædicatum, verbum *eſt* copula.

Clarius; ſubiectum propoſitionis eſt illud, quòd verbum antecedit, attributum quòd ſubſequitur, verbum tandem ipſum copula vtriuſque dicitur. Hoc notato,

Certum eſt in propoſitionibus de ſecundo adiacente verbum, & copulæ, & attributi rationem ſortiri; etenim in hac propoſitione *Petrus ſtudet, ſtudet* idē eſt hac *eſt ſtudens*, proindéque vice fungitur, & copulæ, & ſimul attributi.

In propoſitionibus verò de tertio adiacente verbum copula tantùm eſt, non autem attributum.

Probatur, illud non eſt attributum

Digitized by Google

in aliqua propoſitione, quòd vt tale non affirmantur ineſſe ſubiecto; atqui in propoſitione de tertio adiacente, iſta v. g. *homo eſt animal*, verbum *eſt*, vt tale, non affirmatur de homine, ſubiecto, ſed ſolùm connectit rationem eſſentialem animalis, cum eſſentiali ratione hominis, ergo, &c.

Confirmatur, audita iſta propoſitione, *homo eſt animal*: intellectus non concipit *ens, vt ens eſt*, affirmari de homine, ſed tantùm *animal, vt animal eſt ens*, verò tantùm quatenus in animali includitur: igitur verbum illud *eſt*, in ſupradicta propoſitione non affirmatur de ſubiecto, homine, ſed eſt tantùm copula ipſum hominem cum animali connectens.

POSTERIOR TRACTATVS unica pariter diſputatione comprehenſus, de ipſa propoſitione, ſeu enuntiatione.

SECTIO I. ET SECVNDA. De nomine, & exiſtentia propoſitionis, ſeu enuntiationis.

PRopoſitio, quæ alio nomine *enuntiatio* appellatur, à proponendo ſeu exhibendo dicitur ſicut enuntiatio ab enunciando, quaſi vnum alteri ineſſe enunciet.

Eius exiſtentia nulli non patet. Diuiſiones præcipuæ ſunt, *prima in complexam, ſeu compoſitam, & incomplexam, ſeu ſimplicem*.

Complexæ, quæ potius eſt duplex propoſitio, quàm vna, exemplum eſt, *Petrus eſt orator, & philoſophus*

Simplicis verò, *Petrus eſt Philoſophus* de ſimplici tantùm agimus, cum ſola ſit propriè dicta propoſitio, eámque.

Diuidimus (& eſt ſecunda diuiſio propoſitionis) *in propoſitionem de ſecundo adiacente, & de tertio adiacente*, de quibus ſuprâ,

Tertia propoſitionis diuiſio traditur in *finitam*, vt *homo eſt animal*, & *infinitam*, vt *non homo eſt viuens*, cuius ſubiectum ſcilicet non homo, eſt nomem infinitum.

Quarta eſt, in *vniuerſalem*, vt *omnis homo eſt animal*, & *ſingularem*, vt *Petrus eſt homo*.

Quinta, in *definitam*, quæ ſenſum habet definitum, & determinatum, vt *Petrus eſt homo, omnis equus eſt animal*: & *indefinitam*, quæ ſenſum certum, & definitū non habet, vt *homo eſt albus*: neque enim hac propoſitione definitur, an omnis penitus homo ſit albus, an vero id ſit tantùm de quibuſdam intelligendum.

Duæ tamen ſunt huiuſce rei regulæ: prior *in materia neceſſaria, propoſitio vniuerſalis indefinita accipitur pro vniuerſali definita*, v. g. hæc propoſitio indefinita in materia neceſſaria, *homo eſt animal* eiuſdem eſt valoris, ac iſta vniuerſalis definita: omnis homo eſt animal.

Poſterior regula: *in materia contingenti, propoſitio indefinita, non accipitur pro vniuerſali, ſed potius pro ſingulari*, v. g. hæc propoſitio indefinita in materia contingenti, *homo eſt albus* non accipitur pro illa vniuerſali, *omnis homo eſt albus*, ſed potius pro illa ſingulari, *aliquis homo eſt albus*.

Sexta propoſitionis diuiſio eſt in *directam*, ſeu *naturalem*, & *indirectam*, ſeu *contra naturam*.

Directa eſt ea, in qua ſuperius de inferiori prædicatur, vt *homo eſt animal*, indirecta verò illa, in quâ è contrario, inferius de ſuperiori prædicantur, vt *animal eſt homo*.

Poſtrema propoſitionis diuiſio fit in tria membra, in *abſolutam*, *hypotheticam*, & *modificatam*, ſeu *modalem*.

Abſoluta eſt, quæ abſolute dicit attributum conuenire ſubiecto, vt *homo eſt animal*.

Hypothetica, quæ aliquo præſuppoſito

Digitized by Google

dicit attributum conuenire ſubiecto, vt hæc, *ſi reges philoſophentur, reſpublica erunt beatæ.*

Modificata denique eſt illa, quæ non ſolùm dicit attributum conuenire ſubiecto, ſed prætereà modum adfert, ſecundùm quem illi conuenit, ſiue *de poſſibili*, vt *poſſibile eſt hominem eſſe album*, ſiue *de impoſſibili*, vt *impoſſibile eſt hominem eſſe equum*, ſiue *de neceſſario*, vt *neceſſe eſt hominē eſſe animal*, ſiue denique *de contingenti*, vt *contingens eſt hominem eſſe doctum.*

Ex quo colligitur quadruplex propoſitio modalis, prima dicitur *de poſſibili*, ſecunda *de impoſſibili*, tertia *de neceſſario*, quarta *de contingenti.*

SECTIO QVARTA.

De eſſentia propoſitionis, ſeu enuntiationis.

Definitur ab Ariſtotele propoſitio, *oratio verum falſum ſignificans. Oratio* eſt genus: *verum vel falſum ſignificans*, differentia: quare de oratione primo loco agendum eſt.

QVÆSTIO PRIMA.

De Oratione.

Orationis vſus generatim duplex, vnus Rhetoricæ, alter Dialecticæ proprius: prior neque veritatem, neque falſitatem continet, ſed eſt, vel *optatiuus*, vt *vtinam ſtudeat, ſapiat*, vel *imperatiuus*, vt *ſtude*, vel cuiuſdam alterius modi.

Poſterior verò, veritatem, & falſitatem continet, vt *Petrus eſt homo, Petrus eſt lapis.*

Hanc porrò orationem, tanquam genus propoſitionis definiuit Ariſtoteles libro de interpretatione, cap. 4. his verbis, *oratio eſt vox ſignificatiua ex inſtituto, cuius pars aliqua ſignificat ſeparata, vt dictio non vt affirmatio, vel negatio* vt hęc oratio *homo eſt animal*, eſt enim vox ſignificatiua, complexa, eiuſque partes ſeparatæ, *homo, eſt animal*, aliquid ſignificant, non tamen vt affirmationes, vel negationes, ſed tanquam dictiones duntaxat, vt per ſe patet.

Difficultas verò eſt de quibuſdam complexis, & hypotheticis rationibus vt *Petrus eſt homo, & iuſtus*, item, *ſi ſol lucet, dies eſt*, quarum propoſitionum partes, etiam ſeiunctæ, cùm affirmatione, & negatione ſignificant, vt prioris propoſitionis, hæc pars, *Petrus eſt homo*, & poſterioris, *dies eſt.*

Alii dicunt Ariſtotelem definiuiſſe tantùm ſimplicem orationem, vt *Petrus eſt homo*, non autem complexam, vel hypotheticam, vt pote quę minus referunt ad inſtitutum dialecticum, proindeque nihil eſſe mirum, ſi illarum propoſitionum partes, etiam ſeparatæ, cùm affirmatione, vel negatione ſignificent.

Alii dicunt Ariſtotelem neque definiuiſſe ſimplices orationes, neque complexas, ſed orationem in communi, quatenus illis omnibus communis eſt, dixiſſe verò orationis partes ſeparatas ſignificare tantùm vt dictiones, non vt affirmationes, vel negationes, ſupple ſaltem vt docebit, non eſſe neceſſarium ad eſſentiam orationis in communi, quòd conſtet partibus ſignificatiuis, cum affirmatione, vel negatione; ſed ſatis eſſe, quòd ſaltem illæ partes ſignificent tanquam dictiones: quia alioquin ſimplices orationes non eſſent eſſentialiter orationes, cùm eorum partes ſeiunctæ, ſine vlla affirmatione, vel negatione, ſignificent, vt ſupra diximus.

QVÆSTIO SECVNDA.

De veritate, & falſitate enuntiationis, ſeu 2. mentis operatione: vbi ex occaſione, de prima, & eius veritate.

Digitized by Google

ENuntiatio, quæ ſecunda eſt mentis operatio, quia vnum affirmat, vel negat de altero, ideò pro genere agnoſcit orationem, cui addit tanquam differentiam, quòd verum vel falſum ſignificet. De oratione quæſt. ſuperiori actum eſt, de ipſa veritate, & falſitate nonnulla addenda ſunt, vt genere, & differentia explicatis, perfecta habeatur enuntiationis definitio; quia verò vnum oppoſitum ex altero intelligitur, ſatis erit de veritate enuntiationis diſſerere, vt quid de eius falſitate tenendum ſit intelligamus.

Notandum igitur primò, veritatem vniuerſim eſſe duplicem; tranſcendentalem nimirum, & intellectualem.

Tranſcendentalis eſt, quę rebus omnibus competit quatenus entia ſunt, & in quantum correſpondent ſuis ideis, & exemplaribus, definiturque *conformitas cuiuſque rei cum ſuo exemplari*, quo ſenſu dicimus, Cæſaris imaginem eſſe veram quia ipſi ſuo exemplari, & prototypo nimirum Cęſari, correſpondet: & aurum eſſe verum aurum, quòd eſt conforme ideæ, quæ de auro exiſtit, in mente Dei.

Veritas verò intellectualis, illa eſt, quæ oritur ab intellectu, definiturque *conformitas intellectus, cùm re intellecta*: quo modo dicimus hanc enuntiationem eſſe veram, *homo eſt animal*, quia in ea formanda accipit intellectus conformitatem cùm ipſa hominis natura quam ſignificat.

Notandum veritatem intellectualem eſſe duplicem, vnam ſimplicem, & incomplexam, alteram complexam, & compoſitam.

Simplex eſt, quæ ſequitur primam operationem intellectus, contingitque, cùm aliquid apprehenditur ſimpliciter ſicuti eſt, abſque vlla affirmatione, vel negatione: vt cùm homo apprehenditur ab intellectu, ſicut ſe habet à parte rei, nihil de illo affirmando, vel negando.

Complexa verò eſt quæ ſequitur ſecundam operationem intellectus vnum de alio affirmantis, vel negantis, contingitque cùm intellectus rei attribuit quòd ipſi propriè debetur, vt homini quòd ſit animal, hîc autem non agimus de veritate trancendentali, ſiue primæ, ſiue ſecundæ operationis intellectus, quæ cùm ſint entia vera, & realia, neceſſariò veritatem illam tranſcendentalem participant ſed tantùm agimus de intellectuali veritate, de qua duo vnica propoſitione ſtatuimus.

Propoſitio vnica.

IN prima operatione intellectus reperitur veritas ſimplex, in ſecunda verò complexa.

Prior pars propoſitionis probatur: vnitas ſimplex eſt ea, quæ ſequitur apprehenſionem rei ſimplicis, quæ quidē apprehenſio eſt prima mentis operatio, ergo reuera datur veritas ſimplex in prima mentis operatione.

Quòd ſi obiicias Ariſtotelem nullam veritatem aut falſitatem agnoſcere in prima mentis operatione: dicendum eſt Ariſtotelem, non loqui de veritate ſimplici, ſed tantùm de complexa, quæ potiſſimùm veritas dicitur, ſoláque opponitur mendacio.

Poſterior verò pars ſimiliter oſtenditur, veritas complexa nihil aliud eſt, quàm conformitas intellectus componentis, vel diuidentis, cum rebus ipſis, quæ componuntur, vel diuiduntur, & propterea dicitur complexa, quòd non ſit vnius rei ſimplicis: ſed multarum: atqui in ſecunda mentis operatione, quæ diuidit, & componit, talis conformitas reperitur, igitur in ſecunda mentis operatione, datur veritas complexa.

Digitized by Google

Notandum verò eſt, veritatem, & falſitatem (de qua per proportionem ad veritatem philoſophandum eſt) non tantùm reperiri in operationibus intellectus, ſed etiam in rebus, & vocibus, ſed cum hoc diſcrimine, quòd veritas ſit in rebus fundamentaliter, ſi quidem res ipſæ præbent fundamentum intellectui, vt eas verè intelligat; & eatenus cognitio ipſius intellectus vera vel falſa dicitur, quatenus cùm rebus ipſis deformitatē vel cõformitatē habet: in operationib' intellectus formaliter, eo quòd formalis ratio veritatis intellectualis, conſiſtat in cõformitate intellectus, cũ reb' ipſis intellectis: in vocibus denique tanquã in ſignis, ergo ex dictis voces ſũt ſigna conceptuũ, & in tantum veritatem participant in quantum conceptibus animi correſpondent, & iis mediantibus, res ipſas talibus conceptibus expreſſas repræſentant.

Difficultas verò eſt, vtrum veritatem, vel falſitatem ſignificare, ſit de eſſentia enuntiationis, vel tantùm eius proprietas.

Reſpondeo eſſe de eſſentia, proboque: oratio in genere dicit vnum enunciare de alio, ergo ennuntiatio, quæ eſt ſpecies enuntiationis, aliquid ampliùs dicere debet: atqui præterquam quòd enuntiatio vnum de altero enuntiat, nihil eſt quòd dicere poſſit eſſentialiter, niſi ſignificationem veritatis, vel falſitatis: igitur enuntiatio eſſentialiter includit, quòd veritatem vel falſitatem ſignificet.

Confirmatur minor, in tota definitione enuntiationis, præter orationem, quæ ex dictis habet, quòd vnum enuntiet de altero, nihil aliud ponitur ex parte differentiæ, niſi quòd ſit veri vel falſi ſignificatiua: ergo præterquam quòd enuntiatio vnum de altero enuntiat, nihil eſt quòd dicere poſſit eſſentialiter; & tanquam gradum differentiæ, niſi ſignificare veritatem, vel falſitatem.

Obiicies, illud non eſt de eſſentia enũtiationis, quòd aliquid priùs poteſt aſſignari, eam in ſuo eſſe eſſentialiter conſtituens, atqui aliquid priùs ipſa veritatis, vel falſitatis ſignificatione poteſt in enuntiatione aſſignari, quo ipſa in ſuo eſſe eſſentialiter conſtituatur, nimirum enuntiare vnum de alio, à quo enuntiatio dicta eſt: ergo ſignificare veritatē, vel falſitatem non eſt aliquid eſſentiale enuntiationis.

Reſpondeo diſtinctione maioris, illud non eſt de eſſentia enuntiationis, quo aliquid priùs aſſignatur, eam eſſentialiter conſtituens, *ſi completè conſtituat, ita vt nihil ei deſit, neque ex parte generis neque ex parte differentiæ*, admitto: *ſi vero tantùm partialiter, & tanquam gradus genericus inferior*, nego; aliàs cum gradus genericus, puta animal, ſit prior natura in ſpecie, ſcilicet, homine, quàm gradus differentiæ nimirium rationalis, ſequeretur rationale non eſſe de eſſentia hominis, quòd eſt abſurdum: ad minorem iam venio, eámque diſtingo ſimiliter. In enuntiatione datur aliquid priùs, eo quòd ſignificet veritatem, vel falſitatem vnum ſcilicet enuntiare de alio quo ipſa eſſentialiter conſtituatur, incompletè, & tanquam ex gradu generico, concedo: completè verò, & tanquam ex gradu differentiæ, & generico, nego; nam ex dictis ſignificare veritatem, vel falſitatem, enuntiationi adiungitur, tanquam differentia, ſupra orationem in genere.

QVÆSTIO TERTIA.

Quid in enuntiatione habeat rationem materiæ, & quid formæ.

NOtandum primò eſt, illud habere rationem formæ, quòd aliud de-

Digitized by Google

terminat, illud verò ipſum quòd determinatur, materia: quia formæ propriũ eſt determinare materiam, & materiæ determinari per formam, ex omnibus philoſophis.

Notandum, 2. enuntiationem duobus modis conſiderari, primò, quatenus eſt actio ipſa intellectus, vnum de altero affirmantis, vel negantis, & hęc enuntiatio vocatur mentalis, formalis; 2. quatenus eſt aliquod artificioſum mentis opus, compoſitum ex variis cõceptibus attributi, ſubiecti, & nexus, qui inter vtramque intercedit; etenim, quando intellectus vnum de altero affirmat, v. g. hominem de Petro, dicendo, *Petrus eſt homo*, reſultat ex illa actione, in ipſo intellectu cõceptus aliquis compoſitus ex tribus conceptibus illis, *Petri* ſubiecti, *hominis*, attributi, & verbi *eſt*, copulæ utriúſque: & hæc enuntiatio dicitur mentalis obiectiua, de qua ſolùm hoc loco agimus, quærentes quid in ea habeat rationem materię, & quid formæ, Sit igitur.

Prima propoſitio.

PRædicatum in enuntiatione, reſpectu ſubiecti, poteſt habere rationem formæ, ſubiectum verò rationem materiæ.

Probatur, illud ex dictis habet rationem formę, quòd aliud determinat, ipſum verò quòd determinatur, rationem materiæ atqui in enunciatione prædicatum determinat ſubiectum ad talem enuntiationem, v. g. in hac enuntiatione, *Petrus eſt animal*, animal quòd eſt attributum, determinat Petrum, vt ſit huius enuntiationis ſubiectum, *Petrus eſt animal*, cum exſe, alterius enuntiationis poſſit eſſe ſubiectum vt pote huius, *Petrus eſt homo*, ergo in enuntiatione prædicatum habet rationem formæ, ſubiectum verò materiæ.

Secunda propoſitio.

IN enuntiatione, ſubiectum, & attributum ſimul poſſunt habere rationem materiæ, nexus verò formę.

Probatur eodem modo ac præcedens propoſitio, quod aliud determinat, habet rationem formæ, illud verò quòd determinatur, rationem materiæ, atqui in enuntiatione, nexus attributi, & ſubiecti, vtrumque determinat ad talẽ enuntiationem. v. g cùm ſit hæc enuntiatio, *Petrus eſt homo*, Petrus, & homo poterant determinari ad hanc vtrámque enuntiationem, *Petrus eſt homo*, *Petrus non eſt homo*, pro ratione diuerſæ connexionis, nexus verò interueniens vtrúmque determinat ad talem enuntiationem, ergo in enuntiatione, ſubiectum, & attributum poſſunt habere rationem materiæ, nexus verò formę.

SECTIO QVARTA.

De affectionibus Enuntiationis.

QVÆSTIO PRIMA

De neceſſitate, & contingentia propoſitionũ.

PRopoſitio, alia eſt neceſſaria, vt *Petrus eſt homo*; alia contingens, vt *Petrus ſtudebit cras*.

De neceſſaria, nulla extat difficultas: de contingenti, grauiſſima & plurimum in Philoſophorũ ſcholis agitata, cuius ſenſus hic eſt *verum duarum contradicentium, de futuro contingenti, vt Petrus cras ſtudebit, Petrus cras non ſtudebit, altera ſit determinatè vera, altera determinatè falſa.* Vt hæc difficultas ſoluatur.

Notandum eſt primò, effectum futurum contingentem, ad duo poſſe referri: primò ad ſuam cauſam efficientem, vt ſtudium futurum Petri, ad ipſum Petrum: ſecundò ad ipſam Dei ſcientiam, quæ talem prę uidit effectum in tali tempore futurum.

Notandum

Digitized by Google

Notandum ſecundò, ex Theologis, ſcientiam quam habet Deus de rebus eſſe triplicem: prima ſimplicis intelligentiæ, ſecunda viſionis, tertia denique conditionata.

Scientia ſimplicis intelligentiæ, ea eſt per quam Deus res omnes poſſibiles, vt tantùm poſſibiles, vidit ab æterno, ante illarum creationem.

Scientia viſionis è contra dicitur illa per quam Deus res, ſecundùm proprias ſuas exiſtentias, vidit.

Media denique ſeu *conditionata*, habentur, illa, quâ vidit Deus res aliquas futuras ſi hæ, & illæ conditiones ponerentur, verbi gratia, Diuum Petrum ter Chriſtum negaturū, ſi ingrederetur domum Pontificis, tentaretur ab ancilla, cæteráque accideren, quibus effectum eſt, vt diuus Petrus Dominum negaùerit.

Ootandum tertiò, effectum contingentem futurum non referri ad ſcientiā Dei ſimplicis intelligentiæ, aut viſionis, ſed ſolùm ad conditionatam.

Probatur, quia effectus contingenter futurus ad illam ſcientiam Dei refertur, quia videtur contingenter futurus: qui nullus effectus cognoſcitur contingentet futurus per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ; ſeu purè, & ſimpliciter, vt poſſibilis eſt; neque etiam per ſcientiam viſionis, ſeu vt iam iam exiſtens, ex prædictis igitur nullus effectus contingenter futurus refertur ad ſcientiam Dei. ſimplicis intelligentiæ, aut viſionis, & conſequenter tantùm ad ſcientiam conditionatam.

Notandum poſtremo, aliud eſſe quærere, an propoſitionum de futuro contingenti, determinatum ſit vnam eſſe veram, & alteram falſam, quòd eſt *eſſe determinatè verum, & falſum diuiſim*, quòdque ab omnibus admittitur: quia ſatis norunt duas propoſitiones contradicentes, ſimul non poſſe eſſe veras, ſed vnam determinatè fore veram, & alteram falſam: aliud verò quærere, an duarum eiuſmodi propoſitionum contradictoriarum de futuro contingenti, vna ſit determinatè vera, & altera determinatè falſa: quòd communiter dicitur *eſſe determinatè verum vel falſum diuiſim*. His notatis, ſit.

Prima propoſitio.

Duarum propoſitionum contradicentiū, de futuro contingenti, neutra eſt à parte rei determinatè vera, aut falſa, ſed tantùm indeterminatè. Ita Ariſtoteles hoc cap. Diuus Thomas, & omnes eius diſcipuli, contra pleroſque potiſſimum ex recentioribus.

Probatur, Propoſitiones de futuro contingenti non ſunt magis determinatè veræ, aut falſæ, quàm res ſint determinatè futuræ, vel non futuræ; nam ex eo quòd res illæ ſint futuræ, propoſitiones affirmantes veræ ſunt, & negatiuæ falſæ: verbi gratia, iſtæ ſunt propoſitiones contradictoriæ de futuro contingenti, *Petrus cras ſtudebit*, *Petrus cras non ſtudebit*, in tantùm affirmans propoſitio vera eſt, & negans falſa, inquātum de facto continget petrum ſtudere, vel non ſtudere: atqui res futuræ contingentes non ſunt determinatè futuræ quia determinatè, futurum, & contingenter futurum opponuntur: *contingenter* enim futurum dicitur, quòd ita futurum eſt, vt poſſit non eſſe futurum: *determinatè* verò futurum, ita futurum eſt, vt nunquam poſſit non eſſe futurum vt ipſa vocabula determinationis, & contingentiæ indicant: ergo propoſitiones de futuro contingenti, nec ſunt determinatè veræ, nec determinatè falſæ.

Multa obiiciunt authores contrariæ ſententiæ, ſed hæc omnia duntaxat

probant, alteram quidem propoſitionẽ contradicentium, de futuro contingenti, debere eſſe veram, & alteram falſam, quia vna eſt neceſſariò conformis rei, & ita vera, aut diſſentanea, & ſic falſa quòd libenter admittimus, quia hoc eſt eſſe verum vel falſum *determinatè, diuiſim* non probant tamen, alteram eſſe determinatè veram, & alteram determinatè falſam *ſeu diuiſim*, quòd nos negauimus.

Cæterum maximè cauendũ eſt, ne tota ſit de nomine, non de re, diſputatio, ſit enim prioris ſententiæ authores, cũ aiũt propoſitionũ contradicentiũ de futuro cõtigenti, alterã eſſe determinatè verã, & alterã determinatè falsã, velint tantũ determinatũ eſſe, vt vna propoſitionum contradicentium de futuro contingenti vera ſit, & altera falſa, conſentiunt nobiſcum: ſed hæc loquutio eſt admodum impropria: quia duorum vnum eſſe determinatè verum, & alterum determinatè falſum, non eſt eſſe determinatum, vt vnum ſit verum, & alterum falſum: hoc enim poſterius ſolum indicat, duas propoſitiones contradictorias ſimul non poſſe eſſe veras, quòd eſt extra omnem controuerſiam.

Priùs verò ſignificat, duarum eiuſmodi propoſitionum contradicentiũ, de futuro contingenti, vnam ita eſſe determinatam ad eſſe futurum, & ad veritatem obtinendam, vt eâ carere non poſſit, ſicut nec altera falſitate, quòd ſuprà impugnauimus.

Prima propoſitio.

NEque etiam duarum propoſitionũ contradicentium de futuro contingenti, vna eſt determinatè vera, & altera determinatè falſa, licet ad conditionatam Dei ſcientiam referantur, ſeu licet ens præuiderit Deus ſcientia condinata, veras, vel falſas.

Probatur, Conditionata illa ſcientia Dei non eſt cauſa veritatis propoſitionum de futuro contingenti, ergo quamuis res ipſa ad ſcientiam Dei conditionatam referatur, non tamen propterea propoſitiones de futuro contingenti erunt determinatè veræ vel falſæ.

Antecedens probatur, Nulla ſcientia ne quidem Dei, facit vt res ſit futura, vel non futura, quia ſcientia, etiam Dei, eſt tantùm cognitio rerum, eas verò non facit, quòd præſertim locum habet in futuris contigentibus, quòd ex lege diuina contingenter, & cùm indifferentiâ, non autem determinatè fieri debeant: ergo conditionata illa ſcientia, non eſt cauſa determinatè veritatis propoſitionum contradicentium, de futuro contingenti.

Conſequentia hæc oſtenditur: Eatenus propoſitio de futuro contingenti, eſt determinatè vera, vel falſa quatenus res ipſa eſt determinatè futura, vel non futura: igitur ſi ſcientia Dei non faciat, vt res ſit futura, vel non futura determinatè, non facit etiam vt propoſitio de futuro contingenti ſit determinatè vera, vel falſa.

Obiicies, Quòd Deus vidit futurum, non poteſt non eſſe futurum, adeóque eſt determinatè futurum, quia aliàs error diuinæ ſcientiæ ſubeſſet; ſed quòd Deus videt conditionatè futurum, videt eſſe futurum: ergo quòd Deus videt conditionatè futurum, videt non poſſe non eſſe futurum, atque adeo eſt determinatè futurum.

Diſtingo maiorem, quòd Deus vidit futurum, non poteſt non eſſe futurum, *eo modo quo vidit futurum* concedo, aliter, nego; ad minorem dico, quòd Deus vidit conditionatè futurum, vidiſſe tantùm futurum conditionatè, quòd ſcilicet voluntas liberè conſentiret, quia eam ſinit liberè operari, non autem de-

Digitized by Google

terminatè, vt intendebat obiectio.

QVÆSTIO SECVNDA.

De modificatione propoſitionum.

MOdificatio propoſitionum dicitur, quando non ſimpliciter attributũ dicitur conuenire ſubiecto, ſed etiam declaratur conuenientiæ modus, vel de poſſibili, vel de impoſſibili, vel de neceſſariò, vel de contingenti, vt iam ſuprà diximus.

Quædam verò hîc occurrunt diligenter notanda; primum communiter in propoſitione modali, duo iſta diſtingui, *dictum, & modum.*

Dictum, eſt ipſa propoſitio, modus verò is eſt quo talis propoſitio exprimitur, verbi gratia, in hac propoſitione modali, *neceſſe eſt equum eſſe animal: equum, eſſe animal*, vocatur dictum; *neceſſe eſt* modus.

Notandum ſecundò, propoſitionum modalium alias eſſe affirmantes ex parte modi, & dicti; vt *neceſſe eſt hominem eſſe animal:* alias è contra ex parte vtriuſque negantes, vt *non eſt neceſſe hominem non eſſe iuſtum:* alias affirmantes ex parte modi, & negantes ex parte dicti *vt neceſſe eſt hominem non eſſe lapidẽ,* alias denique ex aduerſo, negantes ex parte modi, & affirmantes ex parte dicti, vt *non eſt neceſſe hominem eſſe album.*

Notandum tertiò, licet affirmatio, & negatio, in his propoſitionibus modalibus, non ſolùm dicto, ſed etiam modò apponatur, ſimpliciter tamen propoſitiones modales affirmantes haberi, quæ affirmant ex parte modi, tametſi ex parte dicti negent: ſicque has propoſitiones eſſe affirmantes, *neceſſe eſt hominem eſſe lapidem, poſſibile eſt Petrum non eſſe Philoſophum*, & ſimiles: quia ex parte modi, ſcilicet *neceſſe eſt* vel *poſſibile*, affirmant; eſto ex parte dicti, negent: è contrario verò, eas propoſitiones modales pro negatiuis accipi, quæ ex parte modi negant, quamquam affirment ex parte dicti vt *non eſt neceſſe hominem eſſe album, non eſt poſſibile hominem eſſe lapidem*, & ſimiles.

Notandum denique, propoſitiones modales dici vniuerſales, vel particulares, prout dictum fuerit vniuerſale, vel ſingulare, ſicque hanc *neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal*, eſſe vniuerſalem, quia dictum nimirum *omnis homo eſt animal*, eſt aliqua propoſitio vniuerſalis: iſtam verò eſſe particularem, *neceſſe eſt Petrum eſſe hominem*, quia dictum eius, ſcilicet *Petrum eſſe hominem*, eſt propoſitio particularis: pari modò propoſitio modalis dicetur indefinita, cuius dictum erit propoſitio indefinita, vt hæc: *neceſſe eſt hominem eſſe animal*, & aliæ ſimiles. De æquipollentia autem, & oppoſitione harum propoſitionum infrà.

QVÆSTIO TERTIA.

De oppoſitione propoſitionum.

PRopoſitionum oppoſitio eſt earum repugnantia inter ſe, ſiue in quantitate, ſiue in qualitate.

Repugnantia in quantitate eſt, quando vna eſt vniuerſalis, altera particularis, vt *omnis homo eſt animal, aliquis homo eſt animal.*

Repugnantia verò in qualitate eſt cùm vna affirmat, altera negat, vt *omnis homo eſt animal, nullus homo eſt animal.*

Oppoſitio propoſitionum quadruplex, prima eſt, contradictoria, inter illas propoſitiones, quæ vel repugnant in quantitate, & qualitate ſimul quarum ſcilicet, vna eſt vniuerſalis affirmans, altera particularis negans vel è contra, vt *omnis homo eſt animal*

animal, aliquis homo non eſt animal; nullus homo eſt lapis, aliquis homo eſt lapis, vel pugnat in ſola qualitate, non autem in quantitate: quando nimirum vna eſt ſingularis affirmans, & altera de eodem, ſingularis negans, *vt Ariſtoteles eſt Philoſophus, Ariſtoteles non eſt Philoſophus*, & hæ propoſitiones adeò inter ſe pugnant vt ſimul veræ eſſe non poſſint.

Secundà propoſitionum oppoſitio eſt contraria, quando in ſola qualitate pugnant, non in quantitate, vnáque eſt vniuerſalis affirmans, altera vniuerſalis negans, *omnis homo eſt animal, nullus homo eſt animal*, vel *omnis homo eſt iuſtus; nullus homo eſt iuſtus*: priores, quia ſunt in materia neceſſaria, nunquam ſimul veræ aut falſæ eſſe poſſunt, ſed vna neceſſariò vera eſt & altera falſa, vt patet exẽplis: poſteriores, quia ſunt in materia contingenti, ſimul falſę eſſe poſſunt, ſiquidem ſimul falſum eſſe poteſt, quòd omnis homo ſit iuſtus, & quòd nullus homo ſit iuſtus, quia aliqui tantum poſſunt eſſe iuſti.

Tertia oppoſitio eſt ſubcontraria, quãdo propoſitiones pugnant in ſola qualitate, non autem in quantitate, quia ambę ſunt particulares, vna affirmans, altera negans, vt *quidam homo eſt iuſtus, quidam homo non eſt iuſtus, Quidam homo eſt animal, quidam homo non eſt animal.*

Priores duæ propoſitiones ſimul veræ eſſe poſſunt, quia ſunt in materia cõtingenti, fierique poteſt, vt aliquis homo ſit iuſtus, & alius non ſit. Poſteriores ita ſe habent, vt earum vna neceſſariò vera ſit, altera falſa: vera illa, *quidam homo, eſt animal*, falſa hæc, *quidam homo non eſt animal.* Quia animal eadem ratione qua vni, eadem aliis hominibus neceſſariò conuenit.

Quarta oppoſitio ſubalterna eſt quando propoſitiones in ſola quantitate pugnant quia vna eſt vniuerſalis, altera particularis: non verò in qualitate quia vel vtráque affirmat, *omnis homo eſt animal, aliquis homo eſt animal*: vel vtráque negat, vt *nullus homo eſt lapis, aliquis homo non eſt lapis*. Iſtę ambæ propoſitiones ſubalternæ ſimul veræ eſſe poſſunt, itémque falſę: veræ, vt *omnis equus viuit, aliquis equus viuit*; falſæ verò, vt *nullus equus eſt animal, aliquis equus non eſt animal.*

Peculiaris eſt difficultas de oppoſitione propoſitionum modalium: ea tamen ſic communiter redditur.

Primò, dicuntur propoſitiones modales eſſe contradicentes. Quarum vna eſt de neceſſariò affirmans, altera de poſſibili negans, vt *neceſſe eſt hominem eſſe animal: non eſt poſſibile hominem eſſe animal.*

Secundò illæ ſunt contrariæ, quarum vna eſt de neceſſariò affirmans, altera de impoſſibili negans, vt *neceſſe eſt hominem eſſe animal: non eſt impoſſibile hominem eſſe animal.*

Tertiò ſubcontrariæ ſunt, quarum vtráque afficitur modò contingentiæ, vna tamen affirmat, altera negat, vt *eſt contingens hominem eſſe doctum, non eſt contingens hominem eſſe doctum.*

Subalternæ tandem ſunt quarum vna eſt de neceſſariò, altera de contingenti, & vtráque affirmat, vt *neceſſe eſt hominem eſſe animal, contingens eſt hominem eſſe animal*: & harum propoſitionum tanta eſt repugnantia, vt vna neceſſariò debeat eſſe vera, & altera falſa: vera, vt *neceſſe eſt hominem eſſe animal*: falſa vt *contingens eſt hominem eſſe animal.*

QVÆSTIO QVARTA.

De conuerſione propoſitionum.

Conuerſio propoſitionum tunc fit, cùm ſubiectũ mutatur in prędicatũ,

Digitized by Google

vt *nullus equus eſt homo, nullus homo eſt equus.*

Illa conuerſio triplex vulgo ponitur: Prima dicitur ſimplex, & per ſe: ſecunda per accidens ; tertia deniquè per contrapoſitionem.

Simplex tunc fit, cum ſeruata tam qualitate propoſitionis, quàm quantitate, ſimpliciter ſubiectum tranſmutatur in attributum, vt videre eſt in exemplo allato *nullus equus eſt homo*, quæ propoſitio vniuerſalis negans conuerſa eſt in hanc vniuerſalem negantem, *nullus homo eſt equus*, à priori differentem, quòd ſubiectum illius, ſcilicet equus, ſit poſterioris prædicatum.

Conuerſio verò per accidens, tunc fieri dicitur cum eadem qualitate propoſitionis ſcilicet affirmatione, & negatione ſeruata, & immutata quantitate, nempe vniuerſalitate, & particularitate, vniuerſalis affirmans conuertitur in particularem affirmantem, cuius ſubiectum ſit alterius prædicatum, vt *omnis homo eſt animal, aliquod animal eſt homo.*

Deniquè conuerſio per contrapoſitionem abſoluitur, quando retenta eádem qualitate propoſitionis, & quantitate, vna propoſitio quæ conſtabat terminatis finitis, vt hæc *omnis equus eſt animal* conuertitur in aliam ex terminis infinitis conflatam, ita vt ſubiectum vnius fiat alterius prædicatum : vt *omne non animal eſt non equus.*

Rogabit aliquis vt harum conuerſionum quædam aſſignentur regulæ.

Prima ſit, vniuerſalem negantem, conuerti ſimpliciter in vniuerſalem negantem, vt *nullus eſt equus homo, nullus homo eſt equus.*

Secunda regula : Particularis affirmans conuertitur ſimpliciter in particularem affirmantem, vt *Petrus eſt homo, aliquis homo eſt Petrus.*

Tertia eſt, vniuerſalem negantem conuertit in particularem negantem, vt *nullus homo eſt lapis: aliquis lapis non eſt homo*: & uniuerſalem affirmantem, in particularem affirmantem, vt *omnis homo eſt viuens, aliquod viuens eſt homo.*

Quarta regula. Propoſitio particularis negans, propriè loquendo non conuertitur, vt *aliquod animal non eſt bellua*, non ſequitur *aliqua bellua non eſt animal.*

Fonſeca tamen libro tertio dialecticarum inſtituit, cap. octauo, eam conuertit per contrapoſitionem, hoc modo, *quoddam animal non eſt bellua, quædam non bellua non eſt non animal.* Sed hæc conuerſio tenebris plena eſt, nulliúſque vſus.

Quinta ; vniuerſalis affirmans per contrapoſitionem conuertitur in vniuerſalem infinitam, paritérque affirmantem, vt *omnis homo eſt animal, omne non animal eſt non homo.*

Adde hanc ſcilicet particularem affirmantem, per contrapoſitionem quoque conuerti in particularem affirmantem, vt *quidam homo eſt animal, quoddam non animal eſt non homo.*

Ceterum vt variæ iſtæ conuerſiones retineantur, duos accipe verſiculos,

Simpliciter Feci, conuertitur Eua, per acci.
Aſti per contra, ſic fit conuerſio tota.

Hi verſiculi vt intelligantur, notanda ſunt tria vocabula, *Feci, Eua, Aſti*. Quę tres continent vocales, A, E, I, Quarum prima ſignificat propoſitionem vniuerſalem affirmantem. E, vniuerſalem negantem. I, particularem affirmantem, ſicut, & O particularem negantem: juxta illud.

Aſſerit A, negat E, ſed vniuerſaliter ambæ.
Aſſerit I, negat O, ſed particulariter ambo,

Hinc, quia in primo vocabulo, *feci*, quod dicitur ſimpliciter conuerti quæ ſunt vocales E, & I, quarum prior denotat propoſitionem vniuerſalem nega-

tiuam; poſterior particularem affirmatiuam. intelligimus propoſitionem vniuerſalem negantem, & particularem, affirmātē ſimpliciter eſſe conuertēdam

Item cùm *Eua*, quòd dicitur per accidens conuerti, contineat vocales A, & E, quarum illa propoſitionem vniuerſalem affirmantem, hæc vniuerſalem negantem ſignificat, indicat propoſitionem vniuerſalem affirmatiuam, & vniuerſalem negatiuam debere conuerti per accidens. Denique cum *aſti*, quòd *per contrapoſitionem*, dicitur conuerti conueniant vocales A, & I, quarum prior propoſitionem vniuerſalem affirmatiuam, poſterior particularem quoque affirmantem ſignificat, intelligimus propoſitionem vniuerſalem affirmantem, & particularem quoque affirmatiuam conuerti per contrapoſitionem. Quæ omnia exemplis ſupra poſitis patent.

QVÆSTIO QVARTA.

De Æquipollentia propoſitionum.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Æquipollentia propoſitionum modalium.

Senſus eſt: Quomodo data vna propoſitione modali tres illę Aequiualentes in aliis modis aſſignari poſſint v. g. data hac *poſſibile eſt hominem eſſe iuſtum*, tres aliæ in aliis modis impoſſibiles, ſcilicet neceſſariæ: & contingentiæ aſſigdari queant. Hoc vt intelligatur.

Conſideranda ſunt quatuor artificioſa vocabula, quæ ad ipſam æquipollentiam ob oculos ponendam inuenta ſunt *purpurea, amabimus, edentulit, illiace*.

Primo igitur loco notandum eſt in vno quoque vocabulo quatuor eſſe ſyllabas, quatuor propoſitiones modales hoc ordine deſignantes Prima deſignat propoſitionem de poſſibili: 2. de contingenti: 3. de impoſſibili: 4. de neceſſario.

Not. 2. in ſyllabis iſtorum quatuor vocabulorum quatuor eſſe vocales A, E, I, V, A deſignat propoſitionem affirmantem ex parte modi, & dicti, vt *poſſibile eſt hominem eſſe iuſtum*: E, affirmantem ex parte modi, & negantem ex parte dicti, vt *neceſſe eſt hominem non eſſe lapidem*: I, negantem ex parte modi, & affirmantem ex parte dicti, vt *non eſt neceſſe hominem eſſe iuſtum*: V, denique negantem ex parte modi, & dicti, vt *non eſt neceſſe hominem non eſſe iuſtum*.

His diligenter conſideratis facile erit data vna propoſitione modali três illi æquiualentes aſſignare Itaque detur iſta *poſſibile eſt hominem eſſe iuſtum*, quæ eſt de poſſibili, & affirmans, tam ex parte modi quàm ex parte dicti, quærendum eſt illud vocabulum, quòd habeat in prima ſyllaba vocalem A, talem diſpoſitionem deſignantem, quia ex dictis prima ſyllaba denotat propoſitionem modalem de poſſibili: vocalis vero A, indicat illam eſſe affirmantem, tam ex parte modi, quàm ex parte dicti, vocabulum illud erit ſine dubio *amabimus*: quòd inuento ſic procedendum eſt: ſecunda ſyllaba habet vocalem A, quia 2. eſt, denotat propoſitionem de contingentî, quia verò includit A, E, ſignificat illam propoſitionem debere eſſe affirmantem, tam ex parte modi, quàm ex prrte dicti: Quare hæc erit, *contingens eſt hominem eſſe iuſtum* Rurſus progrediendum eſt ad 3. ſyllabam, quæ denotat propoſitionem de impoſſibili, & conſiderandum in illa reperiri vocalem I, quæ deſignat propoſitionem negantem ex parte modi, & affirmantem ex parte dicti: ſicque hæc conficienda eſt, *non eſt impoſſibile hominem eſſe iuſtum*. Denique quarta eiuſdem vocabuli ſyllaba, propoſitionem de neceſſariò ſi-

Digitized by Google

gnificans inſpicienda eſt, & ſpectanda vocalis, V, quam continet, quæ quidem denotat propoſitionem negantem tam ex parte modi, quàm ex parte dicti: ſicque talis propoſitio redenda eſt, *non eſt neceſſe hominem non eſſe iuſtum*; vt autem citius videātur propoſitiones iſtæ æquiualentes, omnes eo ordine, quo tradictæ ſunt, ſub vno aſpectu ponemus.

A *Poſſibile eſe hominem eſſe iuſtum*,
ma *Contingens eſt hominem eſſe iuſtum*
bi *non eſt impoſſibile hominem eſſe iuſtum.*
mus *non eſt neceſſe hominem non eſſe iuſtum.*

Idem pari religione obſeruari debet in aliis vocabulis.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Æquipollentia oppoſitarum propoſitionum

QVæſtio tantùm eſt de contrariis, contradicentibus, & ſubalternis, de quibus hæ aſſignentur regulę. Prima regula, vt propoſitiones contrariæ fiāt æquiualentes, vnius ſubiecti particula negatiua adiungenda eſt. Exemplo ſint iſtæ propoſitiones, *Omnis equus eſt animal, Nullus equus eſt animal*: in his ſubiectæ ſunt *omnis equus, nullus equus*: addas ergo negationem poſt ſubiectum prioris propoſitionis, & dicas, *omnis equus non eſt animal*: vel è contra addas huic poſteriori, & ſic efferas, *Nullus equus non eſt animal*, eiuſdem planè erit valoris cum priori, *omnis equus eſt animal.*

Secunda regula, ſi præponatur ſubiecto, vnius propoſitionis contradicentis particula negatiua, fient duæ contradicentes æquiualentes, vt *omnis homo eſt iuſtus, aliquis homo non eſt iuſtus*: ſi *omni homini* qui eſt ſubiectum prioris propoſitionis negationem præpoſueris, & dixeris *non omnis homo eſt iuſtus*, æquiualebit huic poſteriori, *aliquis homo non eſt iuſtus.*

Tertia regula, vt ſubalternæ propoſitiones æquiualeant, ante ſubiectum vnius propoſitionis conſtituenda eſt particula negatiuà, vt *omnis homo eſt iuſtus, quidam homo eſt iuſtus*: ſi ante ſubiectum prioris propoſitionis negationem poſueris, & dixeris *non omnis homo eſt iuſtus*, æquiualebit poſteriori, *aliquis homo eſt iuſtus*. Hæc de propoſitione.

TERTIA PARS OPERIS DIALECTICI DE ARGVMENTATIONE

PRÆFATIO.

ARgumentatio, quæ eſt præcipuum inueſtigandæ veritatis inſtrumentum, longè latéque funditur, primóque conſiderari poteſt, vel materialiter; vel formaliter: materialiter quatenus eſt in materia, vel neceſſaria, vel probabili, vel ſophiſtica, formaliter quatenus eſt certis quibuſdam modis certíſque legibus conſtructa, & certas figuras poſtulat. De argumentatione hoc poſteriori modo ſumpta agit Ariſtoteles libris priorum analyticorum; de ea verò priori modo conſiderata libris poſteriorum analyticorum, topicorum, & elenchorum. Nos eius ſequemur veſtigia hanceque poſtremam Dialecticæ noſtræ partem, in duos generales tractatus diſtribuemus: Prior argumentationem, ſecundum formam complectetur: poſterior argumentationem

ſecundum materiam, deinde iuxta materiam illam diuerſam analyticam ſeu neceſſariam, topicam ſeu probabilem, & ſophiſticam ſeu fallacem: poſteriorem hunc tractatum in tres diuidimus diſputationes 1. erit de demõſtratione, & illis omnibus quæ ad ipſam pertinẽt, 2. de topico ſyllogiſmo, 3. denique de ſophiſtico.

TRACTATVS I.

HVIVS PARTIS VNICA DISPVTATIONE contentus.

De argumentatione ſecundùm formam potiſſimum de Syllogiſmo.

SECTIO I. ET II. DE NOMINE

De exiſtentia argumentationis, præſertim ſyllogiſmi.

ARgumentatio, quæ alio nomine ratiocinatio dicitur, nihil aliud eſt quàm diſcurſus vnum inferens ex alio, vt ex eo quòd homo ſit rationalis eum eſſe intellectu prædictum.

Duobus modis vſurpatur, ſcilicet pro mentali, & vocali.

Ratiocinatio mentalis eſt quæ fit in mente abſque ulla verborum prolatione.

Vocalis vero eſt ipſa ratiocinatio ore & verbis expreſſa.

Rurſus ratiocinatio mentalis duplex formalis, & obiectiua.

Formalis eſt ipſa tertia mentis operatio, quæ vnum ex alio tanquam ex prius noto deducit, vt in exemplo initio allato viſum eſt: homo eſt rationalis, ergo, & intellectu prædictus: ibi enim indicat mens hominem eſſe intellectu præditum, ex hoc præcedente iudicio, quòd ſit rationalis, & ita iudicat, vt præcedens illud iudicium ſit cauſa ſubſequentis: in quo tertia mentis operatio, ſeu diſcurſus mentalis formalis diſtinguitur à cognitione angelorum, qui vnico actu plura cognoſcunt, nec ex vno cognito progrediuntur ad cognitionem alterius ſibi antea ignoti, ita vt prior cognitio fuerit cauſa poſterioris, ſicut docent Theologi cum D. Thoma, prima parte.

Ratiocinatio verò obiectiua, vt ſupra de enuntiatione diximus, eſt quoddam artificioſum mentis noſtræ opus, conſurgens ex iudicio antecedenti, & iudicio conſequenti, quæ in ratiocinatione deprehenſa ſunt: ſicut enuntiatio obiectiua, ſuperiùs à nobis dicta, eſt opus aliquod artificioſum noſtri intellectus, conflatum ex notitia ſubiecti, attributi, & copulæ vtriúſque.

Argumentationis exiſtentia patet tum ex communi vſu, tum ex diuiſione ipſius in ſuas ſpecies, quæ ſunt *ſyllogiſmus, enthymema, inductio, exemplum, ſorites*: de quibus accuratè in Compendio actum eſt. De ſolo ſyllogiſmo, vt nobiliſſima argumentationis ſpecie, hîc agendum eſt, eiúſque inueſtiganda eſſentia.

SECTIO TERTIA

De eſſentia ſyllogiſmi

HÆc eſt ſyllogiſmi ab Ariſt. tradita, & communiter recepta definitio: *ſyllogiſmus eſt oratio in qua quibuſdam poſitis aliud quid neceſſariò ſequitur, ex eo quod hæc ſint.*

Ponitur 1. *oratio* tanquam genus: rectiùs poneretur *argumentatio*, quæ eſt proximum genus ad ſyllogiſmum, & alias

Digitized by Google

alias argumentationis ſpecies, in quas mediatè diuiditur.

Additur *in qua quibuſdam poſitis*, id eſt, quibuſdam præmiſſis, benè diſpoſitis, vt explicat Ægidius Romanus, vel cōceſſis: aut aptis quæ concedantur, vt Aphrodiſeus.

Additur, 3. *aliud ſequitur*. 1. concluſio.

Adiungitur 4. *neceſſariò*; cuius particulæ explicandæ cauſa,

Notandum eſt, concluſionem aliquam ex præmiſſis neceſſariò ſequi duobus modis. 1. neceſſitate conſequentiæ. 2. neceſſitate conſequentis.

Neceſſitate conſequentiæ, quæ aliter neceſſitas formalis vel formæ nuncupatur, concluſio dicitur ſequi neceſſariò ex præmiſſis, cum vi formæ ſyllogiſticæ, & diſpoſitionis terminorum deducitur, licet interim poſſit vi ipſius materiæ non ſequi, vt patet in hoc ſyllogiſmo:

Omne animal eſt lapis,
Omnis homo eſt animal,
Ergo omnis homo eſt lapis.

Ibi enim concluſio, quæ falſiſſima eſt, neceſſariò deducitur ex ſuis præmiſſis vi ipſius formæ, quæ in tali ſyllogiſmo obſeruatur.

Neceſſitate verò conſequentis, concluſio ex præmiſſis neceſſariò dicitur inferri, cùm nulla obſeruata forma, ſed propter ſolam neceſſariam commixtionem, quam inter ſe habent termini, concluſio neceſſariò ſequitur, vt videre eſt in hoc ſyllogiſmo.

Omne animal eſt viuens,
Omnis homo eſt viuens,
Ergo omnis homo eſt animal.

Ideò ergo duntaxat hæc concluſiò admittitur, *omnis homo eſt animal.* quia materialiter vera eſt, non quòd ex præmiſſis rectè deducta, & aliqua ſyllogiſtica forma fuerit obſeruata, cum ſit in ſecunda figura, & tamen conſtet puris affirmantibus, quòd tali figuræ repugnat, vt infrà videbitur.

Hoc notato, quando ait Ariſt. concluſionem neceſſariò ſequi ex quibuſdam poſitis. 1. ex præmiſſis, hoc non de neceſſitate conſequentis, & materiæ, ſed conſequentię, & formali intelligi debet, vt doceat concluſionem neceſſariò ſequi ex præmiſſis, vi formæ & diſpoſitionis: quòd etiam indicant poſtrema talis definitionis verba, *ex eo quòd hæc ſint* 1. ſecundum communiorem interpretationem, ex eo quòd præmiſſæ ita ſint, & tali forma diſpoſitiæ.

Ex his omnibus facilè colligis ſenſum definitionis ſyllogyſmi, vt ſit argumentatio: in qua quibuſdam præmiſſis benè diſpoſitis, concluſio neceſſariò ſequitur, neceſſitate conſequentiæ, ſeu formæ, vel eo quòd præmiſſæ in tali forma fuerint diſpoſitæ.

Verùm magnam dubitandi occaſionem multis attulit, quòd poſuit Ariſtoteles, concluſionem tanquam aliquid aliud ex quibuſdam poſitis. 1. præmiſſis ſequi. Nam Albertus magnus tractatu huius libri contendit ſolas præmiſſas, & non concluſionem eſſe de eſſentia ſyllogiſmi.

Contrarium tamen longè probabilius eſt, concluſionem etiam eſſe de eſſentia ſyllogyſmi: ſi quidem in eius definitione ab Ariſtotele tradita, includitur tanquam id, quòd ſequitur ex præmiſſis.

Accedit ratio, ſyllogiſmus eſt tertia mentis operatio, ergo eſſentialiter includit illationem ſeu concluſionem, quia tertia mentis operatio vnum ex alio inferre debet.

Confirmatatur: vt ſe habet conſequentia ad enthymema, ita concluſio ad ſyllogiſmum: Atqui conſequentia eſt de eſſentia enthymematis, alioquin

Digitized by Google

enthymema eſſet tantùm vna propoſitio ſimplex: ergo, & concluſio erit de eſſentia ſyllogiſmi.

Obiicies primò, concluſio eſt aliquid aliud ab iis quæ poſita ſunt, ex Ariſtotele. Ergo ex mente Ariſtotelis concluſio non eſt de eſſentia ſyllogiſmi.

Neganda eſt conſequentia, docet enim tantùm Ariſtoteles concluſionem eſſe quid aliud ab iis quæ poſita ſunt ſcilicet præmiſſis, non autem ſyllogiſmo.

Secundò obiicies ex eodem Ariſtot. 4. priorum cap. 2. & 1. poſt. c. 19. ex tribus terminis, & duabus propoſitionibus omnis conficitur ſyllogiſmus: ergo concluſio non pertinet ad eſſentiam ſyllogiſmi.

Reſpondent aliqui, de facto apud Ariſtotelem ſyllogiſmum interdum vſurpari pro ſolis præmiſſis aptè diſpoſitis ad inferendam concluſionem, vt locis citatis, vbi tamen propriè de ſyllogiſmo locutus eſt, illum accepiſſe quatenus etiam ex concluſione componitur.

Rectiùs reſpódeo, ex tribus terminis, & duabus propoſitionibus nouum aliquem terminum, habentibus conſtare ſyllogiſmum, non excludendo concluſionem quę iiſdem terminis aliter diſpoſitis conſtat; quibus duę premiſſæ conficiuntur, proindéque, quaſi in his videtur comprehendi.

Obiicies denique, effectus inſtrumenti, & cauſa, non continetur in eſſentia ipſius inſtrumenti, & cauſæ, ergo non continetur concluſio in eſſentia ſyllogiſmi, Probatur minor; ſyllogiſmus eſt inſtrumentum, & cauſa ſcientię, vel opinionis; ſcientiæ ſi fuerit demonſtratiuus, opinionis ſi topicus: Atqui in ſyllogiſmo demonſtratiuo, concluſio ſcientia eſt, in topico verò opinio, ergo ſyllogiſmus eſt inſtrumentum, & cauſa concluſionis.

Reſpondeo negando minoré: ad probationem 1. aliqui reſpondent conceſſa maiori, negatione minoris, ſcilicet cóclusionem, quæ eſt in aliquo ſyllogiſmo, ſiue demonſtratiuo, ſiue topico, eſſe ſcientiam vel opinionem, ſed aiunt per talem ſyllogiſmum, quatenus comprehendit præmiſſas, & concluſionem, produci in intellectu ſcientiam vel opinionem rei in quęſtionem coniectæ.

Alii maiorem negant, nimirum ſyllogiſmum eſſe cauſam ſcientiæ vel opinionis, ſed id ſolis eius præmiſſis attribuunt, quatenus vim habent inferendi concluſionem, ſiue neceſſariam, & ſcientificam, ſiue tantùm probabilem, & topicam,

Quòd ſi quis inſtet, adhuc videri incommodum, quòd præmiſſæ alicuius ſyllogiſmi ſint inſtrumentum, & cauſa concluſionis.

Reſpondent hoc de facto non eſſe abſurdum in ſyllogiſmo, quia non eſt vnius eſſentiæ, ſed ex multis conflatus eſſentiis, quarum vnam, alterius inſtrumentum, & cauſam eſſe non repugnat.

SECTIO POSTREMA.

De affectionibus ſyllogiſmi.

Affectiones ſyllogiſmi ſunt, quòd verum inferat vel falſum directè concludat, hoc vel illo modò diſponatur, & aliæ plures, quæ omnino pendent à notitia figurarum, in quibus ſyllogiſmus conſtitui conſtruiue poteſt. Itaque de figuris, & iis quæ ad ipſas ſpectant, pro integra huius ſectionis intelligentia, agendum eſt his ſequentibus quæſtionibus.

QVÆSTIO PRIMA

Vnde nam figuræ ratio petatur. Vbi ex occaſione de materia ſyllogiſmi

Notand. eſt 1. vel potiùs ex Cópendio repetendũ, materiã ſyllogiſmi

Digitized by Google

eſſe duplicem, vnam proximam, ſcilicet propoſitionem: alteram remotam ſcilicet ſimplices terminos quibus integrantur propoſitiones, & ipſis intermediis ſyllogiſmus componitur.

Not. 2. in tota ſtructura ſyllogiſmi tres tantùm terminos reperiri, *medium maius extremum,* quòd in maiori connectitur cùm medio; & *minus extremum,* quòd in minori cùm eodem medio copulatur, vt videre eſt in hoc ſyllogiſmo.

Omne animal eſt corpus.
Omnis homo eſt animal,
Ergo omnis homo eſt corpus.

Animal medium eſt, corpus maius extremum, cum animali in maiori copulatum, homo denique minus extremum, propterea quòd cùm animali medio in minori conuertitur.

Hãc medii notam aſſignauimus, quòd ſemel ponatur in maiori, & ſemel in minori, numquam verò concluſionem ingrediatur, ad differentiam maioris & minoris extremi, quæ in concluſione locum habent.

His poſitis dicimus figuræ rationem conſurgere ex collocatione medii cùm maiori vel minori, numquam verò concluſionem ingrediatur, ad differentiam maioris, & minoris extremi, quæ in concluſione locum habent.

His poſitis dicimus figuræ rationem conſurgere ex collocatione medii cùm maiori, vel minori extremo, adeò vt tota figurarũ varietas ab illa medii varietate dependeat: quòd vt confirmetur amplius, de numero figurarum agendum eſt.

QVÆSTIO SECVNDA
De numero figurarum.

PRima figura eſt quando medium in maiori ſubiicitur, & in minori prædicatur, vt apparet hoc exemplo;

Omne animal eſt ſubſtantia.
Omnis homo eſt animal.
Ergo omnis homo eſt ſubſtantia,

Animal enim, quòd medium eſt, in maiori propoſitione ſubiicitur, & in minori prædicatur.

In hac 1. figura alii ſunt modi directi, & directè concludentes: alii indirecti, & indirectè concludentes.

Directi quatuor ſunt, quatuor artificioſis vocabulis deſignati: *barbara, celarent, darii, ferio.*

Indirecti quinque: *baralipton, celantes, dabitis, fapeſmo, friſeſomorum*: in quibus omnibus vocabulis tres ſyllabæ conſiderandæ ſunt, quarum prima maiorem, ſecunda minorem tertia concluſionem ſignificat: ſi plures ſunt, verſus tantùm cauſa ponuntur.

Conſiderandæ etiam veniunt quatuor vocales quæ in his ſyllabis reperiuntur A, E, I, O, quarum A, deſignat propoſitionem vniuerſalem affirmantem: ſecunda vniuerſalem negantem: tertia particularem affirmantem: quarta denique particularem negantem, vt agendo de propoſitione dictum eſt: horum omnium modorum, tam directorum, quàm indirectorum exempla, ex Compendio ſunt deſumenda: ſumenda quoque ex eodẽ huius primæ figuræ regula.

Secunda figura eſt, cùm medium in vtráque præmiſſa prædicatur, vt.

Omnis liberalitas eſt virtus,
Nulla prodigalitas eſt virtus,
Ergo nulla prodigalitas eſt liberalitas.

In quo ſyllogiſmo, *virtus*, quæ eſt medium tam in maiori quàm in minori prędicatur: hæc figura quatuor modos continet, his vocabulis ſignificatos: *ceſare, cameſtres, feſtino, baroco*: in quibus ac in modis primę figuræ obſeruari debet, idq; totum ex Compendio deſumendũ.

Tertia figura dicitur, quando medium

Digitized by Google

vtráque præmiſſa ſubiicitur, vt

Omne animal eſt viuens,
Omne animal eſt ſubſtantia,
Ergo aliqua ſubſtantia eſt viuens.

In præſenti ſyllogyſmo, *animal*, quòd ſumitur tanquam medium, in maiore, & in minore eſt ſubiectum.

In hac tertia figura ſex modi reperiuntur, ſex hiſce vocabulis expreſſi: *Darapti, felapton, diſamis, datiſi, bocardo, feriſon*: in quibus idem poteris obſeruare, ac in aliis aliarum figurarum modis, & ea quæ in Compendio tradidimus legère, ex quo etiam generales omnium figurarum leges deſumere promptum erit.

Difficultas eſt inter Medicos, & Peripateticos, an his tribus figuris, quarta debeat adiungi, quàm ex ſuo Galeno Medici accipiunt, & ab eo authore, Galeni figuram nuncupant, quę primæ, è diametro opponatur, in 1. enim medium eſt ſubiectum maioris, & minoris prædicatum: in hac verò è contrario, medium prędicatur in maiori, & in minori ſubiicitur, hoc modo.

Omnis equus eſt viuens,
Omne viuens eſt ſubſtantia.
Ergo omnis equus eſt ſubſtantia.

In quo ſyllogiſmo, *viuens*, quòd aſſumitur tanquam medium, de facto in maiori prædicatur, & in minori ſubiicitur.

Verùm melior eſt, ſaniorque Ariſtotelis, Auerrois, aliorúmque omnium Philoſophorum ſententia, hanc quartam Galeni figuram, quamuis verum concludere poſſit, non eſſe tamen admittendam, ſed tanquam præternaturalem, & inutilem, reiiciendam; quòd benè concludat, conſtat exemplo ſuprà poſito: quòd verò præternaturalis ſit, & inutilis, patet: quia ordo naturalis ſyllogiſmorum eſt, vt maius extremum ponatur in maiori, & minus in minori, cuius tamen contrarium, in hac ſyllogiſmi forma cernitur: Nam *ſubſtantia*, quæ eſt maius extremum, ponitur in minori tanquam prædicatum, & *equus*, qui eſt minus extremum, in maiori tanquam ſubiectum: vnde fit vt ſi ad naturalem ordinem hanc formam velis reducere, ſtatim redeat in primam figurã, vt patet exẽplo allati ſyllogiſmi.

Omnis equus eſt viuens,
Omne viuens eſt ſubſtantia,
Ergo omnis equus eſt ſubſtantia.

Si enim *ſubſtantia*, quæ eſt maius extremum, conſtituatur in maiori, quia naturaliter debet prædicari de viuente tanquam genus de ſpecie, prima erit propoſitio: *omne viuens eſt ſubſtantia*: ſi item, *equus* qui eſt minus extremum, ponatur in minori, cùm naturaliter debeat viuenti ſubiici, tanquam ſpecies generi, erit minor propoſitio talis, *omnis equus eſt viuens*: ſicque, ex duabus iſtis propoſitionibus ita diſpoſitis, rectè infertur concluſio in *barbara*, primo primæ figuræ modo, vt.

Omne viuens eſt ſubſtantia,
Omnis equus eſt viuens,
Ergo omnis equus eſt ſubſtantia.

Reſpondent aliqui, non in eo tantùm figuram Galeni à prima diſtingui, quòd prima habeat maius extremum in maiori, & minus in minori, ſed quaſi figura Galeni ſẽper indirectè cõcludat, vt

Omnis equus eſt viuens,
Omne viuens eſt ſubſtantia,
Ergo aliqua ſubſtantia eſt equus.

Verũ illi longè fallũtur grauiùs quàm qui figurã ipſã Galeni priori modo poſitam retinẽt: Nam præterquã quòd non faciũt illam pręternaturalẽ, collocando maius extremum in minori poſitione, & minus extremum in maiore, adhuc maius aliquod vitium adiiciunt, quòd nimirum inferant concluſionem præternaturalem: vt *aliqua ſubſtancia eſt*

Digitized by Google

eſt equus: loco huius: *omnis equus eſt ſubſtantia*: ad quam inferendam naturaliter inclinatur intellectus: quare ex his omnibus conſtat figuram illam Galeni, & ſi aliquando verè concludat, attamẽ eſſe omnino ſuperfluam, nec aliter rectam, quàm prout ad primam reducitur.

Verùm adhuc cæteris addendum, & diligenter notandum, omnium prædictarum figurarum modos in duobus fundari principiis, lumine naturali cognitis, *dici de omni, & dici de nullo.*

Principium dici de omni, idem eſt cum illo quòd attulit Ariſtoteles in ſuis antep. quando duo ſe ita habent, vt *vtrum de altero prædicetur, tanquam de ſubiecto, quidquid dicitur de prædicato eſſentialiter, dicitur & de omni ſubiecto ſub illo content*: Atque in eo principio immediatè fundantur modi perfecti primę figurę affirmatiuè concludentes, vt in *barbara*,

> *Omne animal eſt ſubſtantia,*
> *Omnis homo eſt animal,*
> *Ergo omnis homo eſt ſubſtantia.*

In hoc enim Syllogiſmo eatenus, *ſubſtantia*, verè prædicatur de homine in concluſione, quatenus dicitur eſſentialiter de animali in maiori, quòd quidem animal de hominẽ eſſentialiter affirmatur in minore.

Secundum principium, *dici de nullo*, hac clariori forma exprimitur: *quando vnum de altero eſſentialiter prædicatur tanquam de ſubiecto, quidquid repugnat attributo, repugnat etiam ſubiecto*: in eoque principio, immediatè fundantur modi perfecti primæ figuræ negatiuè concludentes, vt hîc teſtatur ſyllogiſmus in *celarent.*

> *Nullum animal eſt lapis,*
> *Omnis homo eſt animal.*
> *Ergo nullus homo eſt lapis.*

Siquidem ea ſolùm de cauſa, *lapis* in concluſione intelligitur homini repugnare, & de iſto non poſſe prędicari, in quantum repugnat, & non dicitur de animali in maiore: quòd quidem animal in minore prędicatur de homine, tanquam de ſubiecto.

Dixi in his duobus principiis immediatè ſolos perfectos primę figuræ modos, ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè concluderent, fundari ad diſtinctionem modorum imperfectorum huius ſecundæ figuræ, & aliorum modorum ſecundæ, & tertiæ, quæ vt potè imperfectè, & ineuidenter concludentes, ad hęc duo principia tantùm reuocantur, in quantum prùs ad aliquem modum ex perfectis primæ figuræ deducuntur, vt in *baralipton.*

> *Omne animal eſt ſubſtantia.*
> *Omnis homo eſt animal,*
> *Ergo aliqua ſubſtantia eſt homo.*

In hoc enim ſyllogiſmo, principium, *dici de omni*, expreſſè locum non habet niſi in concluſione ponatur. *omnis homo eſt ſubſtantia*, vt ſubſtantia, quæ in maiore prædicatur de animali, quòd quidem animal eſt attributum hominis in minori, de eodem homine in concluſione affirmetur, qua tamen facta conuerſione concluſionis allatę ſyllogiſmi, erit in *barbara* primò perfecto ſecundæ figurę modo, vt.

> *Omne animal eſt ſubſtantia.*
> *Omnis homo eſt animal.*
> *Ergo omnis homo eſt ſubſtantia,*

QVÆSTIO TERTIA.

De reductione modorum indirectorum primæ figuræ, itemque omnium modorum ſecundæ & tertiæ figuræ, ad quatuor directos primæ figuræ modos.

Reductio hîc non eſt aliud quàm probatio, & demoſtratio veritatis alicuius imperfecti ſyllogiſmi, per ſyllogiſmum perfectiorem.

Digitized by Google

Multipliciter autem illa fit, primò per conuerſionem ſimplicem poſitionum, vt *nullus lapis eſt ſentiens, nullum ſentiens eſt lapis*. Secundò per conuerſionem accidentalem, vt *aliqua ſubſtantia eſt homo, omnis homo eſt ſubſtantia*. Tertiò per tranſpoſitionem præmiſſarum, ita vt ex maiori fiat minor, & ex minori maior. Quartò per deductionem ad incommodum. Poſtremò per ſyllogiſmum expoſitorium, & dicitur oſtenſiua.

Vt autem quatuor priores reductiones innoteſcant, in primis iuuat oculis ſubiicere omnia ſupradicta vocabula, quibus omnium figurarum modi deſignantur.

barbara, celarent, darii, ferio, baralipton, celantes, dabitis, fapeſmo, friſeſomorum, ceſare, cameſtres, feſtino, baroco, darapti, felapton, diſamis, datiſi, bocardo, feriſon,

Rurſus notandum omnia iſta vocabula in prima ſua ſyllaba, habere aliquam ex his quatuor conſonantibus, B, C, D, F.

Notandum tertiò, in his reductionibus excepta reductione ad incommodũ, ad *barbara*, illos omnes modos eſſe reuocandos, qui per conſonantem B, incipiunt: ad *celarent*, qui à C, ad *darij*, qui à D, ad *ferio*, denique, qui ab F, ſumunt initium.

Excipiuntur ab hac regula generali, baroco, & bocardo, qui modi, licet à B, incipiant, ad *barbara*, tamen non poſſunt reuocari, ex communi doctrina Philoſophorum.

Quartò, vt videamus quo genere reductionis, aliquis modus, ſiue indirectus primæ figuræ, ſiue etiam alii ſecundæ, & tertiæ figuræ, ad aliquam ex quatuor perfectis primæ figuræ reuocari debeat, conſiderandæ ſunt quatuor cõſonantes, quæ in omnium vocabulorũ iſtorum ſyllabis reperiuntur, S, P, M, C, quarum prima oſtendit poſitionem per ſyllabam in qua eſt ſignificatam, conuertendam eſſe conuerſione ſimplici, P, conuerſione per accidens: M, per tranſpoſitionem præmiſſarum, ita vt ex maiori fiat minor, & ex minori maior C, denique, per deductionem ad incommodum: vt hi duo verſus indicant.

Simpliciter Verti vult, S, P, *verò per acci*, *M. vult tranſpon*, C, *per impoſſibile duci*,

Nota tamen non eos tantùm modos per incommodum reduci, qui includunt literam C, ſed omnes penitus, vt infrà conſtabit: peculiariter tamen hic poni modos continentes, C, in ſecunda vel vltima ſyllaba, (id enim ſic accipiendũ eſt) non poſſe aliter quàm per impoſſibile reduci, quòd in baroco, & bocardo liquet.

His notatis, dato aliquo ſyllogiſmo, ſiue in modis imperfectis primæ figuræ ſiue in aliis aliarum figurarum facilis erit eius conuerſio in aliquem ex perfectis primæ figuræ modis: detur itaque ſyllogiſmus in *baralipton*.

Omne animal eſt viuens,
Omnis homo eſt animal,
Ergo aliquod viuens est homo.

Tunc hoc modo procedam, modus iſte incipit à conſonante B, ergo ad *barbara* eſt reuocandus; in maiori & minori, nulla eſt ex quatuor iſtis conſonãtibus, S, P, M, C, ergo nullo genere conuerſionis illę conuertendę ſunt, ſed in ſuo ſtatu retinendę.

In concluſione verò cernitur littera P, ergo per accidens eſt conuertenda, hoc modo: aliquod viuens eſt homo, ergo omnis homo eſt viuens, quæ concluſio addita duabus præmiſſis hunc reddet in *barbara* ſyllogiſmum.

Omne animal eſt viuens,
Omnis homo eſt animal.
Ergo omnis homo eſt viuens.

Digitized by Google

Idem obſeruari debet in cæteris modis. Quòd ſi aliquando in eodem vocabulo occurant duæ, vel tres conſonantes, vt s, p, m, vel vna in duabus ſyllabis repetitur, vel duplex in vna, ſecundùm præſcriptas leges conuerſio fieri debet, & poſitiones quę deſignantur, prout litteræ exigunt, ſunt cõuertendę, ſiue conuerſione ſimplici, ſi fuerit littera, s, ſiue conuerſione per accidens, ſi fuerit p, ſiue per tranſpoſitionem præmiſſarum, ſi litterâ m, inueniatur; facilitatis cauſa aſſumatur exẽplum in ſapeſmo, qui eſt modus duplici conuerſione conuertendus, ſic procedendum eſt, ſapeſmo habet in primæ ſyllabæ initio F, ergo eſt modus ad ferio re ducendus, eâdem prima ſyllaba continet litteram p, ergo per accidens maior eſt conuertenda: in ſecunda ſyllaba reperitur conſonans S. ergo minor eſt ſimpliciter conuertenda: in vltima denique ſyllaba inuenitur m, ergo debet fieri tranſpoſitio præmiſſarum, ita vt ex maiori fiat minor, & ex minore maior, quæ omnia exemplis appoſitis illuſtrantur.

Omne animal eſt ſubſtantia,
Nulla arbor eſt animal,
Ergo aliqua ſubſtantia non eſt arbor.

Sic reducendus eſt modus ille ad ferio conuertenda eſt maior iſta *omne animal eſt ſubſtantia*, conuerſione per accidens, *aliqua ſubſtantia eſt animal*; maior hęc, *nulla arbor eſt animal*, conuerſione ſimplici, *nullum animal eſt arbor*, & tranſpoſitis pręmiſſis, hoc eſt poſita maiori, loco minoris: ſic ratiocinandum in ferio, *nullum animal eſt arbor*; minor ſimpliciter conuerſa, aliqua ſubſtantia eſt animal, maior conuerſa per accidens, ergo aliqua ſubſtantia non eſt arbor.

Nunc peculiariter agendum de reductione ad incommodum, quæ fit cùm conceſſis præmiſſis, & negata ab aduerſario concluſione, eo quòd non ita clarè videtur reducta, ſumimus contradictoriam, vel contrariam negatæ concluſionis, quamnon poteſt negare, aliàs admitteret duas propoſitiones contradictorias, vel contrarias ſimul eſſe veras; eúmque cogemus admittere aliquam propoſitionem, quę alicui præmiſſarum quas admiſit, contradicit, v. g. conficiatur ſyllogiſmus in *dabitis*.

Omne bonum eſt expetendum,
Quidam labor eſt bonus,
Ergo quoddam expetendum eſt labor.

Tunc ſi aduerſarii conceſſis præmiſſis negent conluſionem: ſic eos argues: negatis hanc concluſionem, *quoddam expetendum eſt labor*, ergo iſtam contradictoriam admittitis, *nullum expetendum eſt labor*. Quia ambas propoſitiones cõtradictorias ſimul negare non poteſtis hinc ſic argumentor:

Nullum expetendũ eſt labor, vt cõceſſiſtis,
Sed omne bonum eſt expetendum, ex maiori conceſſa,
Ergo nullum bonum eſt labor, quòd contradicit minori, propoſitioni conceſſæ: quidã labor eſt bonus.

Vt autem teneamus ad quem perfectum primæ figurę modum quilibet imperfectorum modorum primæ figuræ ſiue aliarum figurarum reduci debeat, explicanda ſunt quatuor artificioſa vocabula quæ ad id exprimendum inuenta ſunt.

Neſciebatis, odiebant, lætare, romanis.

Primò igitur loco notandum eſt quinque ſyllabas, quibus primum vocabulũ nimirum neſciebatis, conflatur, deſignare quinque imperfectos primæ figuræ modos, primam ſyllabã primũ modũ ſecundam ſecundũ, & ſic de cæteris: odiebant, quatuor compoſitum ſyllabis eodem modo deſignare quatuor ſecundæ figuræ modos, duo deniq; vocabula

Digitized by Google

lætare; romanis, ſex tantùm ſyllabas comprehendentia, denotare ſex modos tertiæ figuræ.

Secundò notandæ ſunt omnes vocales, quæ in ſyllabis horum omnium vocabulorum reperiũtur, nimirũ A, E, I, O, & referendus eſt modus ille qui deſignatur per ſyllabam continentem A, ad illum perfectum primæ figuræ modum, cuius concluſio eſt vniuerſalis affirmãs, ſcilicet ad *barbara*: illi verò qui deſignantur per ſyllabam complectentem E, vel I, vel O, ad illos perfectos primæ figuræ modos reducendi ſunt, qui vel habent concluſionem vniuerſalem negatiuam, vt *celarent*, vel particularem affirmatiuam, vt *darii*, vel denique particularem negatiuam, vt *ferio*, verbi gratia detur hic ſyllogiſmus in *baralipton*.

bar- *Omne animal est ſubstantia,*
al. *Omnis homo est animal,*
ipton. E*rgo aliqua ſubstantia est homo.*

Eiuſquo ſyllogiſmi negetur concluſio conceſſis præmiſſis, aſſumpta contradictoria concluſionis negata, nulla ſubſtantia eſt homo, ſic procedam, primoque dicam, *baralipton*, eſt modus imperfectus primæ figuræ, & primus, ergo deſignatur per primam ſyllabam vocabuli, neſciebatis, nimirum *nes*, deinde ſic progrediar, hæc ſyllaba continet vocalem, E, ergo indicat modum illum eſſe referendum ad perfectum primæ figuræ, cuius concluſio eſt vniuerſalis negans, nimirum celarent, in quo ſic argumentabor,

nulla ſubstantio est homo, *ſed omne animal est ſubstantia.* *ergo nullum animal est homo,* *omnis homo est animal.*	vt cogaris fateri ex maiore conceſſa, quæ eſt cõtraria minori cõceſſæ.

Porrò quoniam in iſta reductione ad impoſſibile aliquando retinetur maior, aliquando verò abiicitur, & in eius locum ſubrogatur contraria, vel contradictoria negatæ concluſionis, quo modo id fieri debeat in modis imperfectis primæ figuræ, & in modis aliarum figurarum, breuiter aperiendum eſt,

Quòd attinet ad modos indirectos primæ figuræ, reducuntur aſſumpta contradictoria vel contraria concluſionis negatæ pro maiori, & poſita maiori loco minoris, excipe *celantes* qui contrarium ſeruat: ſi quidem accipit contrariam vel contradictoriam concluſionis negatę pro maiori, eãdem minori poſita loco maioris, vt hoc diſticho ſignificatur,

Maior fit minor, & fit contradictoria maior,
E*xcipe* celantes *cum quo conuertitur ordo.*

Regulæ generalis exemplum ponatur hîc ſyllogiſmus ſuprà poſitus in *baralipton.*

bar- *Omne animal est ſubstantia,*
al- *Omnis homo est ſubstantia,*
ipton E*rgo aliqua ſubstantia est homo*
ad celarent hoc modo reducitur,

Ce- *nulla ſubstantia est homo,*	eſt contradictoria concluſionis.
la- *omne animal est ſubstantia,*	eſt maior ſuperioris ſyllogiſmi.
rent *ergo nullũ alimal est homo*	eſt contraria maioris eiuſdem ſuperioris ſyllogiſmi.

Exeeptionis ſtatuatur exemplum: nimirum ſyllogiſmus in celantes.

Ce- *Nulla virtus est fugienda,*
lan- *Omnis humilitas eſt virtus.*
tes- *ergo nullum fugiendum eſt humilitas.*
ad darii ſic reducitur.

Da *Omnis*

Da-*Omnis humilitas eſt virtus,*	hæc eſt minor ſuperioris ſyllogiſmi
ri-*aliquod fugiēdū eſt humilitas,*	eſt contradictoria negatæ cōcluſionis.
i.*ergo aliquod fugiēdū eſt virtus.*	eſt contradictoria maioris conceſſæ.

Quod ſpectat ad reductionem modorum ſecundæ figuræ ad perfectos primæ figuræ: illa hoc modo fit, ſeruata maiori minor tollenda eſt, & in eius loco contradictoria concluſionis negatæ conſtituenda, ex quibus inferenda eſt concluſio contradicens minori conceſſæ, vt verſus iſte indicat:

Seruat maiorem, variáque ſecunda minorem.

Exēplum ſit ſyllogiſmus iſte in Ceſare,

Nullus lapis eſt ſenſibilis,
Omne animal eſt ſenſibile,
Ergo nullum animal eſt lapis.

Sic reducitur ad ferio:

Nullus lapis eſt ſenſibilis,	eſt maior ſuperioris ſyllogiſmi.
aliquod animal eſt lapis,	eſt contradictoria cōcluſionis.
ergo aliquod animal nō eſt sēſibile.	eſt contradictoria minoris conceſſę.

Denique quod attinet ad modos tertiæ figuræ, reducuntur ad perfectos primæ figuræ, ſumpta contradictoria cōcluſionis negatæ pro maiori, cum eadem maiori, ex quibus infertur contradictoria maioris, vt hic verſus declarat:

Tertia maiorem variat ſeruátque minorem.

Exemplum ſit iſte ſyllogiſmus in *darapti.*

Da - *Omne rationale eſt homo,*
rap- *Omne rationale eſt animal,*
ti. *Ergo aliquod animal eſt homo.*

ſic reducitur ad celarent.

Ce- *Nullum animal eſt homo,*	eſt contradictoria concluſionis.
la- *Omne rationale eſt animal,*	eſt minor ſuperioris ſyllogiſmi.
rent. *Ergo nullum rationale eſt homo.*	eſt contradictoria maioris conceſſę.

Exempla in aliis modis huius figuræ afferri poſſent, ſed hoc vnum ſufficit, vt idem de cæteris feratur iudicium.

Denique quod ſpectat ad poſtremam ſyllogiſmorum imperfectorum reductionem, illa fit per oſtenſionem ſeu ſyllogiſmum expoſitorium. Syllogiſmus autem expoſitorius dicitur, qui rem veluti oculis ſubiicit, conſtátque præmiſſis ſingularibus vt hic.

Ariſtoteles eſt Philoſophus,
Hic homo eſt Ariſtoteles,
Ergo hic homo eſt Philoſophus.

Porrò duobus modis per oſtenſionem concluſio alicuius ſyllogiſmi imperfecti demonſtratur. Nam ſi vtráque eius præmiſſa fuerit vniuerſalis, vt hic in *darapti.*

Omnis homo eſt rationalis,
Omnis homo eſt animal,
Ergo quoddam animal eſt rationale.

Cùm medium debeat eſſe vniuerſale, vt eſt homo verbi gratia, in hoc ſyllogiſmo, licebit aſſumere aliquod indiuiduum ſub illo vniuerſali contento, putà Ariſtotelem, hoc modo,

Ariſtoteles eſt rationalis,
Ariſtoteles eſt animal,
Ergo aliquod animal eſt rationale.

Si vero ſyllogyſmi aliqua præmiſſarum fuerit ſingularis vt minor in *datiſi.*

Omnis equus eſt animal,
Aliquis equus eſt albus,
Ergo aliquod album eſt animal.

Tunc petendum eſt ab aduerſario negante concluſionem, pro quo ſingulari

Digitized by Google

concluſio, quæ proponitur probanda, *nullus homo eſt equus*, poterit ſumi pro medio *brutum*, quod homo ſubiecto repugnat, & conſequitur ad equum attributum: hócque fieri argumentum in ſecunda figura in Cameſtres.

Omnis equus eſt brutum,
Nullus homo eſt brutum,
Ergo nullus homo eſt equus.

Tertia Regula.

AD probationem concluſionis particularis affirmatiuę ſumi poteſt medium conſequens ad ſubiectum& antecedens ad attributum, v. g. datur hæc concluſio *aliquis homo eſt ſubſtantia*, *animal* pro medio ſumi poteſt, quod quidē ad aliquem hominem pro ſubiecto poſitum conſequitur, & eſt antecedens ad ſubſtantiam: hócque modo inDarii argumentum formari poteſt,

Omne animal eſt ſubſtantia,
Aliquis homo eſt animal,
Ergo aliquis homo eſt ſubſtantia.

Poteſt è contra ad probationem cōcluſionis particularis affirmantis, ſumi medium antecedens, ad ſubiectum & attributum, verbi gratia detur iſta concluſio *aliqua virtus eſt neceſſaria*, ſumi poteſt *iuſtitia*,pro medio quæ eſt antecedēs ad virtutem aliquam;& ad neceſſarium, rectè enim ſequitur, datur iuſtitia, ergo & aliqua virtus& aliquod neceſſarium, argumentum fiat in Darii.

omnis iuſtitia eſt neceſſaria.
aliqua virtus eſt iuſtitia.
ergo aliqua virtus eſt neceſſaria.

Denique ad hanc eandem concluſionem particularem affirmatiuam ſumi poteſt medium antecedens ad ſubiectū; & conſequens ad attributum: verbi gratia, ſi proponatur iſta concluſio, *aliquod corpus eſt homo*, ſumetur *animal* pro medio, quod reſpectu alicuius corporis eſt antecedens, quia aliquod corpus ex animali inferetur, datur animal, ergo & aliquod corpus, conſequitur verò ad hominem vt iam dictum eſt:hócque erit argumentum in baralipton.

Omne animal eſt corpus,
Omnis homo eſt animal.
Ergo aliquod corpus eſt homo.

Poſtrema Regula.

AD probationem concluſionis particularis negatiuæ ſumendum eſt medium antecedens ad ſubiectum, & repugnans attributo, verbi gratia, detur hęc concluſio, *aliqua virtus non eſt contemnenda*, ſumi poteſt *liberalitas*, quæ eſt antecedens ad aliquam virtutem, nam verè ſequitur, datur liberalitas, ergo & aliqua virtus, repugnat autem *contemnenda*: ſicque poteſt fieri argumentum inFerio;

nulla liberalitas eſt contemnenda
aliqua virtus eſt liberalitas,
Ergo aliqua virtus non eſt contemnenda.

Hæ ſunt generales inueniendorum modorum regulæ, quæ ſi nunc tyronibus difficiles videantur, vſu tamen & exercitio faciles fient.Hic porrò non eſt operæ pretium barbara quędam vocabula à Philoſophis excogitata *fecano*, *gebare*, *gedacò*, & alia accuratè expendere: tum quia regulæ aſſignatæ ſufficiunt tum quòd multo difficilius eſt, vocabula illa aut mente concipere, aut concepta memoriæ conſignare, quàm prædictas regulas addiſcere.

QVÆSTIO POSTREMA.

De poteſtatibus Syllogiſmorum.

IN his verſatur Ariſtoteles ſecundo libro priorum analyticorum, eas breuiter recenſebimus.

Prima eſt, quòd ex vno ſyllogiſmo multæ poſſint inferri concluſiones, verbi gratia, ex hoc,

Omne animal eſt ſubſtantia
Omnis homo eſt animal,
Ergo omnis homo eſt ſubſtantia.

Digitized by Google

Infertur præterea, ergo Petrus eſt ſubſtantia, quæ eſt ſubalterna: item ergo aliqua ſuſtantia eſt homo, quæ eſt propoſitio per accidens conuerſa.

Secunda poteſtas eſt. quod verum & falſum, ex præmiſſis falſis deducatur. Verum, vt

Omnis arbor eſt rationalis,
Omnis homo eſt arbor,
Ergo omnis homo eſt rationalis.

Falſum, vt

Nullum animal eſt lapis,
Omnis homo eſt animal,
Ergo omnis homo eſt lapis.

Tertia poteſtas, eſt circulus, ſeu quod in orbem & circulariter formare queat ſyllogiſmus. Sed de hoc infra agendo de demonſtratione.

Poteſtates quarta & quinta ſyllogiſmorum ſunt, quod poſſint conuerti exceptis baroco & bocardo, & per impoſſibile duci nullis exceptis, ſed de his ſupra.

Vltima poteſtas, quam refert Ariſtoteles, eſt ad conuincendos pertinaces qui contradicentia, vel contraria ſimul negarent aut admitterent: ſic autem eos vrget, vt idem de ſeipſo negare cogantur; vt ſi quis, verbi gratia duas iſtas propoſitiones contradicentes ſimul admittat, *nullus homo eſt lapis, aliquis homo eſt lapis*, inferret, ergo aliquis homo non eſt homo, hoc pacto.

nullus homo eſt lapis,
aliquis homo eſt lapis,
ergo aliquis homo non eſt homo.

Breuis Appendix ad hanc diſputationem de ſyllogiſmis compoſitis.

HActenus de ſyllogiſmis ſimplicibus ſeu qui propoſitionibus ſimplicibus conſtant, nunc agendum eſt de cõpoſitis ſeu qui coaleſcunt ex aliqua cõplexa, & compoſita propoſitione, communitérque triplicis generis admittuntur. Primi dicuntur conditionales, qui ex aliqua conditionali propoſitione cõficiuntur, vt

ſi datur Philoſophia datur cognitio rerum vt ſunt,
atqui datur Philoſophia,
ergo datur cognitio rerum vt ſunt.

Alii dicuntur diſiuncti, qui ex aliqua propoſitione diſiunctiua conſtant, vt

Omnis homo eſt ſubſtãtia, vel accidẽs.
ſed non eſt accidens.
ergo eſt ſubſtantia,

Alii denique dicuntur coniunctiui, qui ex aliqua coniunctiua propoſitione conficiuntur, vt,

Petrus non eſt ſimul homo & brutum,
atqui eſt homo,
ergo non eſt brutum.

TRACTATVS SECVNDVS
De argumentatione ſecundùm materiam.

DISPVTATIO PRIMA.
De Demonſtratione.

SECTIO PRIMA.
De prænotionibus & Præcognitis.

QVÆSTIO PRIMA.

De nomine & varia acceptione præcognitionis ſeu prænotionis.

PRænotio perſpicuè ſignificat præcedentem quandam notitiam, ſiue illa conferat ad cognitionem alterius rei poſteà conſequendam: quo pacto cognitio rationalitatis confert ad obtinẽdam riſibilitatis notitiam; ſiue non, ſed tantùm priori loco habeatur. Prior prænotio datur per ſe, poſterior per accidens.

QVÆSTIO SECVNDA.
De exiſtentia prænotionum.

Digitized by Google

ATICVLVS PRIMVS.

An ſint neceſſariò admittendæ prænotiones in quacunque cognitione & in qua.

HÆc quæſtio ſub aliis terminis ab aliis proponitur etiam communis, vtrum cognitio ex antecedenti cognitione ponatur, ſicut videtur innuere Ariſtoteles ſtatim initio 1. libr. poſt. Analyt. his verbis: Omnis doctrina, omniſque intellectiua diſciplina ex præcedenti cognitione fit.

Vt autem, quid ſit tenendum, breuiter ſtatuamus, ſecundum multiplicem cognitionem diuinam, Angelicam & humanam, ſiue ſupernaturalem, ſiue naturalem, vel intellectiuam, vel ſenſitiuam, aliquot propoſitiones ſubiiciemus. *Primo propoſitio* Neque reſpectu diuinæ cognitionis, neque reſpectu Angelicæ, vlla poteſt admitti prænotio. De diuina cognitione probatur. Cognitio diuina eſt tota ſimul, omniáque Deus vno actu intelligit, vt ipſi Theologi docent: Ergo reſpectu diuinę cognitionis; nulla admitti prænotio poteſt. Confirmatur: vnum cognoſcere ex prænotione alteriús, ſupponit fuiſſe ignorantiam illius rei, quæ ex altera prçcognita in notitiam venit: ſed in Deo nulla cogitari poteſt, ſine crimine ignorantia, ergo reſpectu Dei diuinæque cognitionis nequit vlla admitti prenotio.

De Angelica verò cognitione, certa etiam eſt propoſitio ſecundùm Theologos: Angelis ab initio ſuæ creationis datæ ſunt rerum omnium ſpecies, & imagines per quas res ſimul vno intuitu cognoſcunt, & non ex vna cognitione ducuntur ad cognitionem alterius: ergo nullus datur locus prænotioni, comparatione Angelicæ cognitionis.

Secunda propoſitio. Reſpectu cognitionis humanæ ſupernaturalis, nulla datur prænotio.

Probatur, tota illa cognitio petitur ex illuſtratione diuina, & lumine cæleſti à Deo conceſſo: Ergo nullam ſupponit prænotionem, qua comparetur, ſicque illius reſpectu nulla datur prænotio.

Tertia propoſitio. Cognitio quæuis intellectiua, ſiue fuerit ſimplex apprehenſio, ſiue iudicium, ſiue diſcurſus, & ratiocinatio ex antegreſſa ſenſuum cognitione fit: Etenim nihil eſt in intellectu, quod prius in ſenſu aliqua ratione non fuerit, vt benè docet Ariſtoteles, & fatentur omnes.

Quarta propoſitio. Simplex rei apprehenſio non fit ex alia antecedenti cognitione intellectiua.

Ratio eſt clariſſima, cum enim ſimplex rei apprehenſio ſit prima intellectus operatio, nuda, & expers omnis iudicii, nullam antecedentem ſupponit ex qua fiat.

Quinta propoſitio, iudicium intellectus, ſeu ſecunda eius operatio, de quocumque fit, debet neceſſariò naſci ex antecedenti cognitione intellectus: verbi gratia, iudicium iſtud *homo eſt animal*, neceſſariò fit ex antecedente cognitione hominis & animalis, nemo enim perfectè tenere poteſt, & affirmare *hominem eſſe animal*, niſi prius cognouerit quid ſint *homo & animal.*

Occurres, cognitio primorum principiorum, *quodlibet eſt, vel non eſt*: *totum eſt maius ſua parte*, eſt iudicatiua, pertinétque ad ſecundam mentis operationem: atqui non fit ex antegreſſa cognitione intellectiua, ſiquidem prima principia ſunt per ſe nota, & ſola terminorum expoſitione intelliguntur: ergo non omne iudicium intellectus, ſeu ſecunda mentis operatio fieri debet ex

Digitized by Google

aliqua antecedēti cognitione intelle&#x1F;ctꝰ cuius proximè elicitur cognitio concluſionis.

Reſpondeo conceſſa maiori negatione minoris, quantumcumque enim clara ſint principia, nihilominus vnicuique patere non poſſunt, niſi termini probè intelligantur, verbi gratia, etſi notiſſimum ſit iſtud principium *totum est maius ſua parte*, non poteſt tamē illi aſſenſus præberi niſi prius cognoſcantur termini iſti, quibus conſtat, *totum pars, maius*, quia ab eorum intelligentia tota axiomatis euidentia dependet: proindéque ſemper fiunt ex aliqua antegreſſa cognitione intellectus.

Sexta propoſitio, diſcurſiua cognitio, ſeu tertia mentis operatio fit ex aliqua præexiſtente cognitione, ſcilicet ex cognitione propoſitionum quibus conſtat, ignotis enim propoſitionibus, quomodo argumentatio, ſeu diſcurſus illis conſtans cognoſci poterit?

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quotuplex ſit prænotio & præcognitum.

Hîc tantū agimus de prænotione per ſe, quę cōfert ad aſſequendam cognitionem ſubſequentem: ſicque illam diuidimus in prænotionem *præparantem, dirigentem, & efficientem.*

Prænotio præparans nihil eſt aliud, quam ipſa pręuia cognitio ſenſus, quæ intellectui viam aperit ad intellectiuam cognitionem accipiendam, cùm ex dictis, nihil ſit in intellectu quod non prius fuerit in ſenſu.

Dirigens eſt præuia cognitio extremorum alicuius propoſitionis, quam probandam aſſumit intellectus, vt potè *hominis & animalis*, ſi intendat intellectus probare hanc propoſitionem, homo eſt animal: dicitur autem hęc pręnotio dirigens, eo quod dirigat intellectum, vt probè teneat quid ſit probaturus, ac demonſtraturus: Tandem *prænotio efficiens* eſt cognitio præmiſſarū alicuius demonſtrationis, vi & efficacia cuius proximè elicitur cognitio concluſionis.

Rurſus prænotio dirigens adhuc ſtatuitur in duplici differentia: Alia dicitur *quod res ſit*, ſeu *an ſit*: alia *quid ſit*

Prior eſt quâ cognoſcimus exiſtentiam rei alicuius. Poſterior duplex, vna *quid nominis*; altera *quid rei*.

Prænotio *quid nominis*, eſt illa qua præcognoſcitur quid rei alicuius propoſitæ nomen ſignificet: prænotio verò *quid rei*, qua quidditas rei, ſeu eſſentia præintelligitur

Occurres, prænotionem *an ſit*, contineri in prænotione *quid ſit*, quia impoſſibile eſt vt ſciamus quid res ſit, niſi eam exiſtere ſupponamus

Reſpondeo primò, falſum eſſe prænotionem, an *ſit*, in prænotione, *quid ſit*, includi, maximè in noſtra ſententia, quę ſtatuit eſſentias æternas ante exiſtētias, quæ ſunt tantum in tempore. Si quidem iuxta iſtam ſententiam, clariſſimum eſt prænotionem *quid ſit*, non includere prænotionem, *an ſit*.

Reſpondeo ſecundò, quòd licet pręnotio *quid ſit*, includeret prænotionem *an ſit*, nihilominus tamèn non eſſet fruſtranea prænotio *an ſit*, propterea quòd non inuoluit prænotionem *quid ſit*, potèſtque de aliquo haberi, de quo non habetur prænotio *quid ſit*, cum multa ſciamus exiſtere, quorum tamen eſſenſentias ſeu quid ſint penitus ignoramus.

Supereſt vt quemadmodum multiplex prænotionum genus tradidimus, ita etiam breuiter exponamus quotnam ſint ipſa præcognita, quæ nihil aliud ſunt quàm res de quibus habentur prænotiones, ſeu de quibus conſtat an ſint, vel quid ſint.

In cognitione definitiua tria iſta pręcognita conſtituenda ſunt, genus, differentia, & definitum: in demon-

Digitized by Google

ſtratiua verò tria alia pariter admittenda, ſubiectum, attributum, & principia, ſeu axiomata: de quibus quid ſit prænoſcendum breuiter, & ordine aperiemus.

ARTICVLVS TERTIVS.

An, & quot dentur prænotiones de ſubiecto Demonſtrationis.

OBſeruandum primò nomine ſubiecti hîc intelligi, id quod per aliquod medium demonſtratur, quódque in modis directis primæ figuræ ponitur in minori propoſitione tanquam minus extremum, & eſt ſubiectum in concluſione: exemplo res fiat apertior: Si quis proponat demonſtrandum *an homo ſit riſibilis*, homo dicetur ſubiectum demonſtrationis, quia rationale aſſumetur medium ad riſibilitatem de illo demonſtrandam, hoc modo: *omne rationale eſt riſibile.* Denique tanquam minus extremum accipitur in minori, cum medio ſcilicet rationali, ſic *omnis homo eſt rationalis* ex quibus hæc inferetur concluſio, *ergo omnis homo eſt riſibilis*, in qua vt potè directa & in primo ac perfecto primæ figuræ modo, ſcilicet barbara, *homo* habet rationem ſubiecti.

Obſeruandum ſecundò ſubiectum illud quod aſſumitur probandum in demonſtratione, poſſe eſſe, vel obiectum totale alicuius ſcientiæ, vel partiale tantùm: Totale, vt ſi aſſumeretur corpus naturale, quod eſt obiectum adæquatum Phyſicæ, ad demonſtrandam de illo mouendi potentiam. Partiale verò, vt ſi ſumeretur tantùm cœlum ad eam mouendi potentiam de illo demonſtrādam. Quibus obſeruatis, ſit.

Prima popoſitio.

DE ſubiecto demonſtrationis, ſiue illud fuerit obiectum totale alicuius ſcientiæ, ſiue partiale tantùm, præcognoſcendum eſt quid nominis, ſeu quid nomen ſignificet.

Probatur, ſubiectum demonſtrationis ſiue fuerit totale obiectum ſcientiæ, ſiue partiale tantum, eſt illud de quo aliquid demonſtratur, vt de corpore naturali, quod ſit mobile, & de homine quòd ſit riſibilis: Atqui impoſſibile eſt nos aliquid demonſtrare de aliquo. niſi prius cognoſcamus quid ſaltem nomen eius ſignificet: Ergo de ſubiecto demonſtrationis, ſiue totali, ſiue partiali, præcognoſcendum eſt quid nominis.

Secunda propoſitio.

DE ſubiecto demonſtrationis quodcumque ſit non eſt prænoſcendum quòd ſit, ſeu quòd habeat actualem exiſtentiam in rerum natura.

Probatur facilè, vt aliquod ſubiectum, quodcumque tandem illud ſit, demonſtretur, non neceſſariò debet exiſtere: ergo non eſt neceſſe vt de illo præcognoſcatur quòd ſit.

Antecedens patet, ſcientia habetur, & fiunt demonſtrationes de rebus non exiſtentibus, vt de roſa in hyeme, de Lunæ & de Solis defectibus, cæteriſque id genus, etſi nullam planè actualem exiſtentiam in rerum natura habeant: imò verò ſcientia, & demonſtratio ſunt tantùm de rebus æternis & ſpectatis ſecundùm eſſentiam, proindéque ab exiſtentia, quæ eſt temporalis, abſolutis: ergo non eſt neceſſe, vt aliquod ſubiectum demonſtretur, quodcumque ſit, modò illud ipſum actu in rerū natura exiſtat.

Obiicies primò ex Ariſtotele in ſuis Categoriis, capite de relatis, nulla ſciētia datur abſque ſcibili ſeu obiecto: igitur de obiecto cuiuſcumque ſciētiæ

Digitized by Google

& demonſtrationis ſubiecto, præcognoſcendum eſt quòd ſit.

Reſpondeo ad antecedẽs diſtinctione: nulla ſcientia eſt ſine ſcibili, ſeu obiecto, *actu* aut *poteſtate exiſtente*, concedo, actu verò exiſtente nego: Nam & quadratura circuli, ſecundum Ariſtotelem & alios Philoſophos, veri obiecti ſcientifici rationem obtinet, licet tamen nullam habeat actualem exiſtentiam in rerum natura, ſed ſolum poſſibilem, & aptitudinalem.

Obiicies ſecundò ex capite primo libri primi Poſteriorum, conceptis verbis docet Ariſtoteles de ſubiecto præcognoſcendum eſſe quòd ſit.

Reſpondeo primò ſecundum Ariſtotelem, præcognoſcendum eſſe quòd ſit, & exiſtat, ſiue actu, ſiue poteſtate, non tamen tantùm actu.

Reſpondeo ſecundò ſecundùm eundem Ariſtotelem, de ſubiecto precognoſcendum eſſe quod ſit, vel ſaltem fuerit, non abſolutè, ſed tantùm ſi agatur ordinario modo quo ſcientię acquiruntur, ſcilicet per ſenſus, quia nihil ſenſus apprehendere poteſt niſi actu exiſtat, atque adeò ad ſcientiam illam acquiſitã debet præſupponi exiſtentia ſubiecti ſiue quæ fuerit, ſiue quæ ſit à parte rei.

Denique obiicies ad hoc, vt de aliquo ſubiecto vel obiecto (iſta enim duo vocabula hic indiſcriminatim vſurpantur, ſubiectum, obiectum) propriæ paſſiones demonſtrentur in aliqua ſciẽtia, illud obiectum neceſſariò exiſtere debet. Atqui de ſubiecto ſcientiæ propriæ demonſtrari paſſiones debent, ergo illud debet neceſſariò exiſtere, & ſic de illo præcognoſcendum eſt quòd ſit.

Reſpondeò negando maiorem, ſi per neceſſariò exiſtere intelligatur actu exiſtere, quippe vt paſſiones de ſubiecto demonſtrentur, ſatis eſt quòd illud habeat aptitudinem exiſtendi: quod verò actu exiſtat, non requiritur: & ſic de homine, non exiſtente, ſed conſiderato ſecundùm eſſentiam nudam poteſt demonſtrari quòd ſi riſus, & diſcilinæ capax, vtique quia habeat aptitudinẽ exiſtendi.

Tertia propoſitio.

De ſubiecto ſcientiæ, ſiue ſit adæquatum, ſiue partiale tantùm pręcognoſcendum eſt quod ſit ſaltem poteſtate. Probatur, ſcientia non agit de rebus impoſſibilibus, aliàs fruſtra laboraret in earum paſſionibus demonſtrandis, cùm rei impoſſibilis nulla vera paſſio eſſe poſſit: ergo de ſubiecto, vel obiecto cuiuſcumque ſcientię, præcognoſcendum eſt quòd ſaltem exiſtat poteſtate.

Verùm difficultas haud leuis eſt, vtrũ ſcientia de ſuo obiecto, ſiue totali, ſiue partiali, poſſit demonſtrare quod exiſtat actu, vel poteſtate. Vt ſoluatur difficultas, adiungatur.

Quarta propoſitio.

Poſſibilis exiſtentia obiecti ſcientifici per Deum, tanquam per cauſam exemplarem, finalem, & efficientem demonſtrari poteſt.

Probatur, Deus continet exemplar & ideam cuiuſcumque rei, habétque vim actiuam illam producendi propter ſe, ergo ſi benè penetretur Deus per illam, poſſibilis exiſtentia cuiuſcunque rei demonſtrari poterit, quatenus eius exemplar habet in ſua diuina mente, illámque producere poteſt propter ſe, quia nullius rei exemplar conſiſtit in diuina mente, nec ad illam propter ſe producendam habet Deus aliquam actiuam potentiam, niſi, poſſit exiſtere.

Quinta propoſitio.

Scientia nequit demonſtrare actualem ſubiecti ſui totalis, & adæquati exiſtentiam

Digitized by Google

exiſtentiam; neque demonſtratione à *priori*, neque à *poſteriori*.

Priuſquam probetur hæc concluſio ſecundùm vtramque partem: obſeruãdum eſt (quòd infrà plenius docebimus) demonſtrationem à *priori*: quæ alio nomine *propter quid* dicitur, ea eſſe in qua affectus, vel proprietas demonſtratur per cauſam: vt capacitas ridendi, per capacitatem ratiocinandi: demonſtrationem verò à *poſteriori*, ſeu *quia*, illam dici in qua oſtenditur cauſa per effectum, vel proprietatem, vt rationalitas per riſibilitatem. Hinc facilè probatur propoſitio contra Scotum: Non poteſt obiecti totalis alicuius ſcientię actualis exiſtentia demonſtrari, niſi eadem demonſtratione omnium partialium obiectorum exiſtentię ſimul demonſtrentur: atqui impoſſibile eſt ſimul demonſtrare actuales exiſtentias omnium obiectorum partialiũ alicuius ſcientiæ, ſiue demonſtratione à priori, ſiue à poſteriori. quia cum ſint diuerſæ exiſtentiæ, diuerſis quoque demonſtrationibus debent demonſtrari: igitur neque demonſtratione à priori, neque à poſteriori demonſtrari poteſt actualis exiſtentia obiecti totalis & adæquati alicuius ſcientiæ.

Sexta propoſitio.

SCientia poteſt demonſtrare à poſteriori de obiecto ſuo partiali, quòd ſit actu, ſeu actualem exiſtentiam habeat: Probatur ex Ariſtotele, qui primo libro Phyſicorum, materiæ exiſtentiam demonſtrat, & 1. lib. de cœlo. cap. 4. probat cœlum exiſtere datíque elementarium ignem.

Accedit ratio, dantur aliqua euidentia ſigna actualis exiſtentiæ alicuius obiecti partialis, putà cœli, nimirum quantitas, magnitudo, motus, influxus, & alia id genus quæ efficaciter euincũt actualem eius exiſtentiam: ergo poteſt ſcientia de obiecto ſuo partiali per eiuſmodi ſigna exteriora, & à poſteriori, actualem eius exiſtentiam demonſtrare.

Poſtrema propoſitio.

DE ſubiecto demonſtrationis non eſt abſolutè præcognoſcendum quid ſit, ſeu quæ ſit eius eſſentia.

Probatur, ſi præcognoſcenda, eſſet in demonſtratione eſſentia, vel quidditas ſubiecti, nunquam fieret demonſtratio niſi in ea tota eſſet ſubiecti eſſentia; atqui plerumque contingit contrarium, ſiquidem interdum aliqua affectio de ſubiecto demonſtratur per vnam tantùm eſſentiæ partem, vt de homine quantitas per materiam, imò interdum affectio demonſtratur de ſubiecto, non per eius eſſentiam: ſed per cauſam, vel efficientem, vel finalem, vt bona vniuerſi diſpoſitio, ex eo quòd à prima & ſapientiſſima cauſa nempè Deo manauerit, & hominis capacitas ad beatitudinem, eo quòd ad eum finem fuerit deſtinatus: ergo non eſt abſolutè præcognoſcendum de ſubiecto demonſtrationis quid ſit, ſeu quæ ſit eius eſſentia.

Dixi id non eſſe neceſſe, fieri enim poteſt vt in demonſtratione præcognoſcatur de ſubiecto quid ſit, maximè ſi fuerit demonſtratio propter quid, & à priori, in qua propria paſſio demonſtratur de ſubiecto per propriam & veram cauſam.

Probatur, talis cauſa eſt eſſentia ſubiecti: exempli gratia, animal rationale quod eſt cauſa riſibilitatis, quæ de homine demonſtratur, eſt ipſa hominis eſſentia: atqui eiuſmodi cauſa debet pręcognoſci, quia per illam propria paſſio demonſtratur de ſubiecto, quòd fieri non poſſet, aliàs aliquid ignotum per ignotum probaretur: ergo in demonſtratione à priori præcognoſci po-

Digitized by Google

teſt quid ſit ſubiectum, ſeu quæ ſit eius eſſentia.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quænam ſint attributi prænotiones.

ATtributum hoc loco ſumitur pro illa parte concluſionis probandæ, quæ de ſubiecto prædicatur: exempli gratia, proponatur hæc concluſio demonſtranda, *homo eſt riſibilis*, riſibile dicetur attributum, quia de homine, tanquam de ſubiecto, in tali propoſitione prædicatur. Hoc poſito ſit

Prima propoſitio.

SAltem de attributo præcognoſcendum eſt quid nominis.

Probatur, impoſſibile eſt vt per demonſtrationem aliquid de alio probemus, ſi in illius nominis ignoratione verſemur: atqui per demonſtrationem attributum de ſubiecto probatur, exépli gratia, riſibile de homine: ergo de illo præcognoſcendum eſt quid nominis.

Secunda propoſitio.

DE attributo non eſt præcognoſcendum quòd ſit actu, ſed ſolùm quòd ſit poteſtate.

Probatur prior pars; attributum non exiſtens poteſt demonſtrari de ſubiectô, modò etiam illud actu non exiſtat vt riſibile poteſtate exiſtens de homine ſecundum ſolam eſſentiam, & poteſtate exiſtente: ergo de attributo non eſt præcognoſcendum quòd actu exiſtat.

Poſterior verò pars, nimirum poſſibilem exiſtentiam attributi præcognoſcendam eſſe, breuiter etiam oſtenditur. Attributum demonſtrationis non debet eſſe aliquid cui repugnet exiſtere, aliàs non poſſet demonſtrari de ſubiecto, quod ſaltem aptitudine ſupponitur exiſtens: ergo de illo præcognoſcenda eſt ſaltem poſſibilis exiſtentia.

Poſtrema propoſitio.

DE attributo demonſtrationis præcognoſcendum eſt *quid rei*, ſeu quæ ſit eius eſſentia. Hæc propoſitio pugnat contra multos, ſed cum veritate maximè conſentit. Hócque modo.

Probatur. Attributum concluſionis demonſtrandæ in maiori propoſitione prædicatur de medio, ergo iam ſupponitur nota eius eſſentia.

Antecedens probatur, hæc ſit concluſio demonſtranda, verbi gratia, *omnis homo eſt admirationis capax*, per hanc demonſtrationem: *omne animal rationale eſt admirationis capax, omnis homo eſt animal rationale: ergo omnis homo eſt admirationis capax.* Capax admirationis prædicatur in maiori de medio, ſcilicet animali rationali. Igitur attributum demonſtrandæ concluſionis prædicatur in maiori de medio demonſtrationis, & conſequenter nota eſſe debet eſſentia.

ARTICVLVS QVINTVS.

De prænotionibus principiorum.

VT conſtet de quibus principiis hoc loco ſermo ſit, præſtat quædam de princiis generatim prælibare.

Principium igitur aliud eſt ſimplex, aliud complexum.

Simplex ſeu incomplexum duplex, vnum rei, quod naturam alicuius ingreditur, vt materia, & forma in rebus Phyſicis: eſſentia & exiſtentia, actus & potentia in Metaphyſicis; Aliud cognitionis, cuiuſmodi ſunt proprietates, & effectus, quibus intermediis in notitiam cauſarum deducimur.

Complexum verò principium nihil eſt aliud, quam aliquod axioma, & propoſitio communis, vel per ſe ingrediens demonſtrationem ipſam, vel à qua omnes demonſtrationis propoſitiones dependent. Illud adhuc eſt in duplici differentia, vnum communiſſimũ,

Digitized by Google

quod & primum, & Metaphiſicum nuncupatur, vt *impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe.*

Aliud peculiare & alicui ſcientiæ proprium, vt *totum eſt maius ſua parte*: *natura eſt principium motus & quietis.* His præmiſſis hoc tantùm loco ſermo eſt de cóplexis principiis ſeu generalibus propoſitionibus, quid de illis præcognoſcendum ſit.

Prima propoſitio.

DE principiis præcognoſcendum eſt *quid nominis.*

Probatur contra Ægidium & Caietanum: impoſſibile eſt vt cognoſcamus quòd illa principia ſint vera, niſi quid eorum nomina ſignificent, fuerit præcognitum: atqui de principiis prænoſcendùm eſt quòd ſint vera, vt infrà videbitur, ergo de illis prænoſcendum eſt quid nominis.

Quòd ſi Ariſtoteles huius prænotionis mentionem nullam faciat, eſt quia illam tanquam notiſſimam præſupponit, cùm vera eſſe principia non appareant niſi eorum explicentur termini.

Secunda propoſitio.

DE principiis præcognoſcendum eſt quòd ſint.

Probatur, de principiis præcognoſcendum quòd ſint vera, ergo & quòd ſint.

Conſequentia clara eſt, quia vera eſſe principia eſt propriè ipſa eſſe principia.

Probatur antecedens, tota demonſtratio fulcitur hiſce principiis, & ideo tantùm aſſentimur concluſioni, quòd ex principiis iſtis verè ſequi videatur ſiuè proximè, ſi fuerint præmiſſæ demoſtrationis, ſiuè remotè, ſi fuerint tantùm fundamenta ipſarum præmiſſarum ergo de ipſis principiis debemus præcognoſcere quòd vera ſint, & conſequenter quòd ſint.

ARTICVLVS SEXTVS.

An & quot dentur de medio & conſequentia prænotiones.

TRia fuerũt ſupra aſſignata demonſtrationis pręcognita, ſubiectum, attributum, & principia: hęc quidem ſunt in ingreſſu demonſtrationis: alia duo præcognoſcenda ſunt in ipſo demonſtrationis progreſſu: medium quod aſſumitur ad probationem propoſitæ concluſionis, & conſequentia quæ ſequitur ex pręmiſſis. Circa illa ſit

Prima propoſitio.

DE medio prænoſcendum eſt *quid nominis*, & quod poſſit eſſe.

Probatur: medium aſſumitur, vt per illud attributum demonſtretur conuenire ſubiecto: exempli gratia, aſſumitur animal rationale tanquam medium, vt demonſtretur riſibile homini competere, ſicut patet ex hac iam allata demonſtratione.

Omne animal rationale eſt riſibile.
Omnis homo eſt animal rationale:
Ergo omnis homo eſt riſibilis.

Igitur quid deſignet nomen ipſius medij & quod poſſit exiſtere, neceſſariò præcognoſcendum eſt.

Secunda propoſitio.

NOtitia conſequentiæ diſtincta eſt à notitia præmiſſarum.

Probatur, præmiſſarum notitia antecedit cognitionem conſequentiæ, quę non eſt niſi poſità cognitione præmiſſarum, & facto examine formæ ſyllogiſticæ, ergo cognitio conſequentiæ debet eſſe diſtincta à cognitione præmiſſarum.

Tertia propoſitio.

SI argumenti forma fuerit aliquantulum obſcurior, aut certè argumentantis ingenium non ſatis in arte ſyllogizandi exercitatum, præter notitiam

conſequentis, ſeu eius quod ex præmiſſis ſequitur, requiretur alia diſtincta notitia conſequentiæ: ſecus tamen ſi clara ſit & manifeſta argumenti forma, vel argumentantis ingenium fuerit acutiſſimum, & apprimè in arte ſyllogiſtica exercitatum.

Prior pars probatur, ſi ipſa argumēti forma obſcura ſit, vel argumentantis ingenium minus exercitatum, circa conſequens poterit dubitare, an ſit verum; & circa conſequentiam, an ſit ſecundùm leges ſyllogiſticæ artis; ergo requiretur duplex notitia eáque diſtincta, quæ duplicem illam eámque diſtinctam, de conſequenti, & conſequentia dubitationem ſuperare poſſit.

Pars item poſterior probatur, ſi clara fuerit argumenti forma, vel argumentantis ingenium acutiſſimum, ſtatim iudicabit bonam eſſe conſequentiā & vi huius iudicij, & cognitionis, ſimul cognoſcet veritatem conſequentis ergo in eo caſu cognitio conſequentiæ non erit diſtincta à notitia conſequentis.

ARTICVLVS POSTREMVS.

Vtrum aſſenſus concluſionis neceſſariò conſequatur ex præmiſſarum aſſenſibus.

NAſcitur huius articuli difficultas ex prima propoſitione ſuperioris articuli, in qua dictum eſt notitiam concluſionis eſſe diſtinctam à notitiæ præmiſſarum, & ex ea ſequi: cùm enim iſtæ notitiæ inuoluant aſſenſus, qui præmiſſis, iſtis & concluſioni præbentur, rectè inquiritur, An ille poſterior aſſenſus concluſionis neceſſariò ſequatur ex præcedentibus aſſenſibus præmiſſarum, ita vt neceſſitetur intellectus ad aſſentiendum concluſioni, & reuera nequeat per imperium voluntatis aſſenſum illum cohibere.

Duæ ſunt de propoſita difficultate ſententiæ.

Prior aſſerit, poſitis præmiſſarum aſſenſibus poſſe intellectum concluſionis aſſenſum cohibere.

Poſterior ſententia id negat, veritas hæc eſt, quam duplex exponet propoſitio.

Prima propoſitio.

POſitis præmiſſarum aſſenſibus poteſt voluntas indirectè intellectum impedire ab aſſeuſu concluſionis.

Hæc propoſitio ſola explicatione probatur: voluntatem indirectè impedire intellectum ab aſſenſu concluſionis nihil eſt aliud quàm intellectum à tali concluſione diuertere, vel alteri rei & cognitioni applicare: atqui poſitis præmiſſarum aſſenſibus poteſt voluntas intellectum diuertere à cogitatione concluſionis, eúmque alteri cogitationi applicare, vt vltrò fatebuntur omnes: ergo poſitis illis præmiſſarum aſſenſibus poteſt voluntas indirectè intellectum impedire ab aſſenſu concluſionis.

Secunda propoſitio.

POſitis aſſenſibus præmiſſarum directè nequit voluntas impedire intellectum ab aſſenſu concluſionis: hæc cōcluſio deſumitur ex Ariſtotele ſeptimi Ethicorum cap. 3. vbi ait intellectum abſolutè ferri in concluſionem iudicatis præmiſſis: eámque amplectuntur & defendunt D. Tho. prima parte quæſt. 82. itemque Scotus in primum ſententiarum.

Probatur ratione: voluntas non habet maiorem efficacitatem & potentiā ad impediendos actus intellectus, & aliarum facultatum, quàm ad proprios impediendos: Atqui non poteſt voluntas directè proprium ſuum actum impedire, quo verſatur circa abſolutiſſimum bonum omnis expers malitiæ: ergo nec ſimiliter poterit impedire actum

intellectus, qui ſe habebit circa verum abſolutiſſimum, & omnis expers falſitatis, quia vt ſe habet voluntas ad bonum, ita intellectus ad verum. Atqui concluſio deducta ex præmiſſis iam conceſſis, apparet abſolutiſſimè verà, ita vt omni planè falſitate carere videatur: ergo nequit voluntas ſaltem directè, impedire aſſenſum intellectus circa talem concluſionem, poſitis præmiſſarum aſſenſibus.

Confirmatur, voluntas nequit præſente vehementi aliquo delectabili, vel propoſito aliquo vrgentiſſimo malo impedire appetitum, quò minus vel deſiderii, vel fugę actum eliciat vt aduerſarii poſſunt experiri: ergo nec videtur, ſaltem directè, poſſe efficere vt intellectus cohibeat aſſenſum alicuius apertiſſimæ veritatis, qualis eſt veritas concluſionis poſitis præmiſſarum aſſenſibus.

Obiicies pro contraria ſententia, quod poteſt maius, videtur poſſe & minus: atqui voluntas poteſt impedire aſſenſum intellectus de primis principiis, quorum veritas adhuc apertior eſt, quam concluſionis, etiam poſitis præmiſſarum aſſenſibus: ergo poterit ſimiliter impedire aſſenſum intellectus de concluſione, poſitis pręmiſſarum aſſenſibus.

Quidquid ſit de maiori quæ ſatis videtur dubia, cùm homo poſſit ratiocinari quod maius eſt quàm hinnire, hinnire tamen nequeat: reſpondeo negando minorem, vel illam abſolutè ſumptā diſtinguendo: voluntas poteſt impedire aſſenſum intellectus de primis principiis benè penetratis indirectè intellectum diuertendo, concedo: directè verò non diuertendo intellectum, ſed illi ſimpliciter imperando, vt non præbeat aſſenſum, nego, & ſic ad concluſionem, reſpondeo pari diſtinctione, voluntas poterit impedire aſſenſum intellectus de concluſione poſitis præmiſſarum aſſenſibus, indirectè verum eſt, directè verò, falſum.

QVÆSTIO TERTIA ET QVARTA.

De eſſentia & affectionibus Pranotionum.

EX iis omnibus quæ dicta ſunt quæſtione prima, licet hanc prænotionis propriè dictæ (de qua loquimur) elicere definitionem. *Prænotio eſt prauia notio per ſe ad alterius rei notitiam comparandam ordinata.* Dicitur *prauia notio*, ad diſtinctionem angelicæ cognitionis, quæ poteſt eſſe tota ſimul, & rerum antecedentium, & conſequentium ex communi doctrina Theologorum, tractatu de Angelis. Additur *per ſe ad notitiam alterius rei ordinata* ad diſtinctionem prenotionis per accidens, vt ſuprà expoſitum eſt.

Affectiones prænotionis pauciſſimæ afferuntur, hęc vna ſufficiet, quæ eſt virtute multiplex, quod ſcilicet ab eius veritate ſubſequentis cognitionis veritas omnino pendeat, omniſque certitudo demonſtrationis ab illius certitudine deſumatur. Hæc de prænotione.

SECTIO SECVNDA.

De ipſa Demonſtratione.

QVÆSTIO PRIMA.

De nomine & varia acceptione.

DEmonſtratio à demonſtrando, ſeu exhibendo dicitur, dupliciterque accipitur, primò pro quacumque rei exhibitione, quæcumque illa ſit, & quocumque modò fiat: ſecundò, & propriè pro ſyllogiſmo aliquo conflato ex veris, certis, & neceſſariis propoſitionibus, quo ſenſu à nobis perpetuò vſurpabitur.

Digitized by Google

QVÆSTIO SECVNDA.
De exiſtentia Demonſtrationis.

CVm veræ dentur ſcientiæ, vt infrà probabitur, iure Peripatetici contra Scepticos demonſtrationis exiſtentiam admiſerunt: ad quam etiam aſtruẽdam faciunt infinitarum propè demonſtrationum exempla, ex omnibus ſcientiis paſſim deſumptis in Phyſica: exempli gratia, *Omne corpus naturale eſt mobile, cælum eſt corpus naturale, ergo eſt mobile.* Item èx Metaphiſica, *Omne ens eſt vnum, ſubſtantia eſt ens, ergo ſubſtantia eſt vna.* Idem videri poteſt in cæteris ſcientiis.

Diuiſiones demonſtrationis hæ ſunt, Prima quam ſuprà iam inſinuauimus traditur in demonſtrationem *propter quid* & demonſtrationem *quia* demonſtratio *propter quid* aliter vocatur demõſtratio *cur, quamobrem, à cauſa, ſecundùm naturam, à priori, & potiſſima*, eo quod à cauſa ad effectum, vel ab eſſentia ad proprietatem, atque adeò à priori progrediatur.

Demonſtratio verò *quia*, quæ aliter vocatur à *poſteriori, ab effectu, & ſecundum nos*, eſt ea quæ cauſam per effectum, vel eſſentiam per proprietatem demonſtrat: vt Deum per creaturas, facultatem ratiocinandi, per capacitatem ridendi. Vtrámque demonſtrationem legitimam eſſe, & veram parere ſcientiã, facilè oſtenditur: ac primò quidem id patet de demonſtratione *propter quid*, cùm per illam effectus per cauſam cognoſcitur, vt hominis riſibilitas, per ratiocinandi potentiam, in quo propria ratio ſcientiæ conſiſtit.

Quantùm verò eſt de demonſtratione *quia*, probatur: maior pars demonſtrationum Phyſicarum eſt à poſteriori, progrediendo ab effectu ad cauſam: vt quod cœlum ſit corpus naturale, eo quod moueri poſſit; atqui Phyſica eſt vera ſcientia, & per demonſtrationem parta, ergo demonſtratio eiuſmodi, *quia*, ſeu *à poſteriori*, veram & propriè dictam ſcientiam parit: & conſequenter legitima eſt.

Confirmatur: illa demonſtratio videtur legitima, quæ conſtat propoſitionibus veris, certis, & neceſſariis, vt ſuprà diximus, & plenius infrà docebitur atqui vera demonſtratio *quia & propter quid*, eſt eiuſmodi, vt omnes admittunt ergo eſt legitima.

Obiicies primo contra demonſtrationem *propter quid*, quęlibet demonſtratio à notioribus nobis, ad ea quæ nobis ſunt minus nota debet procedere: atqui demonſtratio *propter quid* non eſt eiuſmodi, ſiquidem à cauſa quę nobis ignotior eſt, ad effectum notiorem nobis probandum progreditur: ergo demonſtratio propter quid non eſt legitima.

Reſpondeo negando maiorem, vel illam diſtinguendo, demonſtratio debet procedere à notioribus nobis, ad ea quæ ſunt minus nota, ſi ſpectetur ordo inuentionis ſcientiarum, ſecundùm quem ab iis quæ primò incurrunt in ſenſus exordiendum eſt, vt fiat ad latentes eſſentias progreſſio, verum eſt: falſum autem ſi ſpectetur demonſtratio in ſe, & quatenus per diſciplinam tradi poteſt, quia tunc licet procedere à cauſa quæ ſimpliciter natura ſua notior eſt, & prius cognoſcenda, ad ipſum effectum, vel ab eſſentia ad proprietatem.

Secundo obiicies contra demonſtrationem, *quia* ſcientia debet eſſe cognitio rei neceſſariæ per propriam cauſam, atqui demonſtratio *quia*. non parit eiuſmodi cognitionem, ſed potius notitiam cauſæ per effectum: ergo demonſtratio *quia*, nullam veram gignit ſcientiam.

Diſtinguo maiorem, ſcientia eſt co-

Digitized by Google

gnitio rei per cauſam, vel talem, cuiuſmodi eſt rationalitas, reſpectu riſibilitatis, vel cognitionis, qualis eſt ex aduerſo riſibilitas, reſpectu rationalitatis, concedo, realem tantum nego. Cęterum demonſtratio *propter quid*, gignit cognitionem per cauſam realem, demonſtratio verò, *quia*, per cauſam cognitionis.

Sunt alii qui præter demonſtrationem *quia, & propter quid*, tertiam adiungunt, quam vocant *potiſſimam*, in eo ab aliis diſtinctam, quod per demonſtrationem *quia*, rem eſſe cognoſcamus, verbi gratia hominem eſſe riſibilem, per demonſtrationem *propter quid*, cur ſit, verbi gratia, quia eſt rationalis: At verò per demonſtrationem *potiſſimam* vtrumque intelligamus, & quod res ſit, & cur ſit, vt hominem eſſe riſibilem, quia eſt rationalis.

Verùm hæc ſententia communiter improbatur, eò quod entia, nimirum demonſtrationes, ſine neceſſitate multiplicet: Etenim demonſtratio *propter quid* verè eſt potiſſima, oſtendens quod res ſit, & cur ſit, cùm fieri nequeat vt cauſam cur res ſit cognoſcamus, ignorantes rem ipſam eſſe, exempli gratia, hominem eſſe riſibilem, qui eſt rationalis, ignorantes quod ipſe ſit rationalis.

Secunda diuiſio eſt demonſtrationis *quia*, in demonſtrationem à cauſa remota, quæ etiam dici poteſt *à priori*: & demonſtrationem à poſteriori, ſeu ab effectu: de vtráque diſputat Ariſtoteles capite decimo primi libri Poſteriorum, & vtriúſque exempla profert, prioris quidem illud, *omne quod reſpirat eſt animal: ſed paries non reſpirat, ergo paries nõ eſt animal*. In qua demonſtratione oſtendimus parietem non reſpirare, eo quod non ſit animal, quod non animal, remota tãtũ cauſa eſt nõ reſpirationis, proxima verò pulmonũ carẽtia ſicut eſſe animal nõ eſt propinqua cauſa reſpirationis ſed habere pulmones. Poſterioris verò, demonſtrationis, nimirum ab effectu & à poſteriori, duo ſtatuit exempla, ſtatim initio capitis; Primum eſt illud quo probat planetas eſſe prope nos, quia non ſcintillant, quod poſterius, ex priori tanquam ex cauſa proficiſcitur, cauſa enim cur non ſcintillent illi planetæ eſt, quia ſunt prope nos. Demonſtratio eiuſmodi eſt, *ſtellæ quæ non ſcintillant ſunt prope nos, planetæ non ſcintillant: ergo planetæ ſunt prope nos.*

Poſterius exemplum eſt in quo ex orbiculari illuminatione Lunæ, quæ eſt effectus rotunditatis eius, ipſam illius rotunditatem demonſtrat ſic: *quod orbiculariter illuminatur, debet eſſe rotundum, luna orbiculariter illuminatur: ergo luna debet eſſe rotunda.*

Tertia demonſtrationis diuiſio, vel potius ſubdiuiſio eſt, demonſtrationis *propter quid*, in quatuor ſpecies, ſecundùm quatuor cauſarum genera. Prima eſt à cauſa materiali, vt, *Omnis compoſitum ex materia eſt corruptibile: omnis equus eſt compoſitus ex materia: ergo omnis equus eſt corruptibilis.* Secunda eſt à cauſa formali, vt, *Omne rationale eſt riſibile: omnis homo eſt rationalis: ergo omnis homo eſt riſibilis.* Tertia eſt à cauſa efficiente, vt, *Quidquid à Deo efficitur bonum eſt, atqui omnis creatura à Deo efficitur: ergo omnis creatura bona eſt.* Quarta eſt à cauſa finali, vt, *Quod ad bonum finem ordinatur illud bonũ eſt: atqui virtus ad bonum finem ordinatur: ergo virtus bona eſt.* His addunt nonnulli demonſtrationem à cauſa virtuali, quando aliquid per ſuam cauſam, non quidem propriè dictam: ſed virtualem tantùm demonſtratur, vt Dei æternitas per eius immutabilem, tanquam per cauſam, non quidem realem, ſed virtualem tantùm, hoc modo. *Omne immu-*

Digitized by Google

tabile eſt æternum: *Deus eſt immutabilis, ergo Deus eſt æternus.*

QVÆSTIO TERTIA.
de eſſentia demonſtrationis.

DVobus modis demonſtrationem definiuit Ariſtoteles, primo Poſteriorum cap. 2. prior definitio eſt à cauſa finali, *Demonſtratio eſt ſyllogiſmus faciēs ſcire*; id eſt ordinatus ad ſcientiam animis noſtris ingenerandam. Altera definitio eſt à cauſa materiali *Demonſtratio eſt Syllogiſmus conſtans propoſitionibus veris primis, immediatis, prioribus, notioribus, cauſiſque concluſionis.* Quas omnes conditiones demonſtrationi ineſſe oſtendit Philoſophus, quáſque facilitatis cauſa quibuſdam articulis examinabimus, vnà cum aliis conditionibus, vt quòd ipſa demonſtratio ſit ex neceſſariis, quod requiritur capite quarto; ex ſempiternis, quod exigit capite ſecundo, cùm ait demonſtrationem tantùm eſſe rerum æternarum, & ex propriis, quod eodem capite poſtulat & probat.

ATICVLVS PRIMVS.
Vtrum Demonſtratio conſtare debeat præmiſſis veris.

PArs affirmans eſt Ariſtotelis, vt patet ex allata demonſtrationis definitione, quàm loco citato ſic probat: quod non eſt, non ſcitur, id eſt falſi nulla eſt ſcientia, vt explicat Philoponus; ergo eſt tantùm veri, proindéque demonſtratio tãtum poterit ex veris procedere. Confirmatur: præmiſſæ demõſtrationis debent eſſe cauſæ concluſionis veriſſimæ, & ſcientificæ, vt patebit infrà: idque non tantùm ratione formæ, ſed etiam rationæ materiæ, quia in concluſione demonſtrationis non tantùm requiritur aſſenſus conſequentiæ, ſeu formæ, ſed etiam conſequentis ſeu materiæ, ergo præmiſſę illæ demonſtrationis debent eſſe veræ.

ARTICVLVS SECVNDVS
Vtrum præmiſſę Demonſtrationis debeant eſſe ſempiternæ veritatis.

AFfirmat Ariſtoteles, nec ab eius mente aliena eſt Platonis ſententia, quantùm ad concluſionem, ſed ſolùm quantum ad fundamentum illius concluſionis. Plato enim concedebat æternam veritatem præmiſſis demonſtrationis, non quidem ratione arctiſſimæ connexionis attributi cum ſubiecto, ſed ratione idearum vniuerſalium, à quarum veritate omnium propoſitionū veritatem pendere affirmabat: Peripaterici verò aliud habent fundamentum ſuæ concluſionis, hócque noſtrum, vt opinor, optimum eſt: vt fiant propoſitiones ſempiternæ veritatis, quæ ſint prǣmiſſæ demonſtrationis, ſufficit quòd rerum eſſentiæ ſint æternæ: atqui de facto rerum eſſentiæ æternę ſunt, vt indicauimus leuiter in diſputatione de vniuerſalibus, & validiſſimè in Metaphyſica contrariis rationibus penitus eneruatis, probabimus, ergo fieri poſſunt propoſitiones ſempiternę veritatis, quæ ſint prǣmiſſę demonſtrationis. Maior probatur, ſi homo exempli gratia ab æterno ſit ſecundùm eſſentiam, ab ęterno hę propoſitiones formari potuerunt, homo eſt animal, homo eſt rationalis, homo eſt riſibilis, & cæteræ: ergo ſi rerum eſſentiæ ſint ęternæ, formari poſſunt propoſitiones ſẽpiternę veritatis.

ARTICVLVS TERTIVS.
Vtrum præmiſſa Demonſtrationis debeant eſſe neceſſaria.

PArs affirmans eſt Ariſtotelis, & omnium Peripatericorum, vt patet ex primo

Digitized by Google

primo Poſteriorum capite quarto, & quinto, vbi expreſſis verbis docet demonſtrationem tantùm eſſe neceſſariorum; fundamentalis ratio hæc eſt: concluſio demonſtrationis debet eſſe neceſſaria, tam neceſſitate conſequentię, ſeu formæ, quàm conſequentis, ſeu materiæ: aliàs cùm omnium ſyllogiſmorũ ſit æqualis formæ, & conſequentiæ neceſſitas, illi omnes concluſiones ęqualiter neceſſarias ſibi vendicarent, quod nullus dixerit: atqui concluſio demonſtrationis non eſſet neceſſaria, tam neceſſitate conſequentię, quàm conſequẽtis, ſi præmiſſæ non eſſent neceſſariæ, vt omnes concedunt: ergo pręmiſſæ demonſtrationis debent eſſe neceſſariæ.

Confirmatur, ea potiſſimum ratione demonſtratiuus ſyllogiſmus à topico & ſophiſtico ſecernitur quòd demonſtratiuus conſtet pręmiſſis neceſſariis topicus probabilibus tantùm, ſophiſticus fucatis tantùm & fallacibus: ergo præmiſſę demonſtrationis debent eſſe neceſſariæ. Difficultas verò eſt, quænam ſit illa neceſſitas præmiſſarum demonſtrationis: cui vt ſatis fiat, quædam ex dialecticæ præludiis de neceſſario, & variis eius ſpeciebus breuiter ſunt repetenda aliáque ad noſtrum inſtitutum pertinentia adiungenda.

Notandum igitur primo illud propriè dici neceſſariũ quod in ſuo eſſe ita manet, vt eo carere non poſſit. Notandum ſecundò, neceſſarium generatim loquẽdo eſſe in duplici differẽtia, aliud incõplexum, ſeu ſimplex, aliud complexum ſeu compoſitum: Incomplexum eſt res aliqua ſimplex immutabiliter in ſuo eſſe permanens: ſicque in varias ſpecies diuiditur in neceſſariũ ſimpliciter & abſolutè, & neceſſariũ hypotheticũ. Neceſſarium ſimpliciter & abſolutè dicitur, quod nulla poſita conditione neceſſarium eſt, & neceſſariò in ſuo eſſe permanet: ſiue omnium, vt ſolus Deus: ſiue tantùm ab intrinſeco, vt Angelus qui quidem nullum habet in ſeipſo corruptionis principium, ab extrinſeco tamen, putà Deo, deſtrui, & annihilari poteſt. Neceſſarium vero hypotheticum eſt illud quod licet abſolutè non ſit neceſſarium poſita tamen aliqua conditione neceſſarium eſt, vt reſpirare ad vitam conſeruandam, quia autem illud quod supponitur eſt cauſa neceſſarij, hinc fit vt tale neceſſarium dicatur à cauſa, ſicque pro quadruplici cauſa quadruplex conſtituitur. Primum eſt à cauſa materiali quo pacto dicimus neceſſario annulum eſſe durum, quia ex auro, vel ferro cõponitur: Secundum eſt à cauſa formali, quo pacto neceſſariò dicimus hominem eſſe riſibilem, quia habet talem formam, nimirum animam rationalem à qua ipſa oritur ridendi procliuitas. Tertium eſt à cauſa efficiente, vt actum aliquem eſſe bonum, quia à bona cauſa, puta bono Angelo proficiſcitur; Quartum denique eſt à cauſa finali, idque vel ſimpliciter, vel tantùm ſecundum quid; & ad melius eſſe, ſimpliciter vt reſpirare ad vitam ſuſtinendam, ſecundùm quid, vt ad iter faciendum equum ſumere.

Neceſſarium verò complexum complectitur omnes propoſitiones quas vocant ſempiternæ veritatis, quibus attributum & ſubiectum ita connectũtur, vt diſſolui nullo modo poſſint, ſiue tam ex parte ſubiecti, quàm attributi abſolutè; vt cùm dico; homo eſt rationalis, quia neque ſubiectum ſine attributo, neque attributum ſine ſubiecto eſſe poteſt: ſiue ex parte vtriuſque, ſed tantum ſecundùm legem ordinariam, vt cùm dico, homo eſt riſibilis; nam reuera tanta connexio eſt inter hominem

Digitized by Google

& riſibile, vt ſaltem ex lege ordinaria ſeparari non poſſint : ſiue denique ex parte tantùm ſubiecti, vt cùm dico homo eſt animal, ſiquidem animal ſine homine eſſe poteſt, numquam tamen homo ſine animali. Quibus poſitis, hæc certa ſit.

Prima propoſitio.

VT præmiſſæ demonſtrationis dicãtur neceſſariæ, duplex exigitur neceſſitas: prior ſimplex & incomplexa attributi & ſubiecti: poſterior complexa connexionis vtriuſque.

Probatur, vt aliqua propoſitio ſit & dicatur neceſſaria, attributum, & ſubiectum debent eſſe entia aliqua neceſſaria, quę ſemper, & vbique ita ſe habeant, vt attributum affirmetur ineſſe ſubiecto, & ſic prioris neceſſitatis defectu hæc propoſitio non habetur propriè neceſſaria, Petrus eſt homo, quia licet neceſſaria ſit connexio Petri cum homine, ita vt Petrus quandiu eſt, debeat eſſe homo, non eſt tamen Petrus aliquod ens neceſſarium, & quod ab æterno ſit, ſaltem ſecundùm eſſentiam, quo fit vt de illo non ſemper formari poſſit propoſitio, Petrus eſt homo. Ergo vt præmiſſæ demonſtrationis cenſeantur neceſſariæ, primò requiritur neceſſitas incomplexa attributi, & ſubiecti, deinde complexa connexionis vtriuſque.

Cæterum vt firmior ſit iſta doctrina de neceſſitate præmiſſarum demonſtrationis, tres ſunt explicandæ conditiones, quas requirit Ariſtoteles ad propoſitionem neceſſariæ: Prima eſt, vt attributum dicatur de omni: Secunda, vt dicatur per ſe. Tertia vt ſit vniuerſale primum, ſeu conueniat ſubiecto, ſecundum quod ipſum, ſeu reduplicatiuè.

Quod ſpectat ad primam, pro eius intelligentia notandum primò duplex eſſe *dici de omni*, vnum *prioriſticum*, quod explicatur in libro priorum analyticorum: Alterum *poſterioriſticum*, quod in libris poſteriorum analyticorum exponitur.

Dici de omni prioriſticum eſt, cùm propoſitionis ſubiecto præponitur ſignum vniuerſale *omne*, ſiue interim attributum ſemper, & omni conueniat, vt *omnis homo eſt animal*, ſiue non, vt *omnis homo eſt albus*.

Poſterioriſticum verò dicitur, cùm attributum conuenit omni ſubiecto, ſiue præfigatur terminus vniuerſalis vt *omnis homo eſt animal*, ſiue non vt *homo eſt animal*.

Notandum ſecundò generatim loquẽdo aliquod attributum dici de omni tribus modis: Primò quando conuenit alicui de ſubiecto, & omnibus eius inferioribus ſemper & neceſſariò: Secundò quando attributum conuenit alicui ſubiecto, & omnibus eius inferioribus neceſſariò, non tamen ſemper, ſed ſtatutis à natura temporibus, vt Lunæ cõuenit eclipſim pati quotieſcumque inter ipſam & Solem terra interponitur. Tertiò, quando attributum conuenit quidem omni ſubiecto & eius inferioribus, non tamen neceſſariò, & omni tempore, ſed tantùm vt plurimum, & certis, præfinitiſque à natura temporibus, vt menſe Iulio vigere calorem. His ita conſtitutis, quando requirit Ariſtoteles ad propoſitionem neceſſariam, vt dicatur de omni, illud *dici de omni* non eſt accipiendum *prioriſticè*, quia ille modus non eſt neceſſarius, vt patet in exemplis allatis. *omnis homo eſt albus*: nec etiam *poſterioriſticè* tertio modo, quia modus ille eſt tantum probabilis, non neceſſarius, ſed poſterioriſticè primo vel ſecundo modo, ita vt dicatur propoſitio neceſſaria in qua attributum

Digitized by Google

conuenit omni ſubiecto, ſiue ſemper & neceſſariò, vt animal homini, ſiue certis tantùm, & ſtatutis à natura temporibus, ſed neceſſariis: vt deficere, vel eclipſim pati Lunæ competit, quando terra interteriicitur inter ipſam & Solem, ſiue ponatur particula *omnis*, ſiue non. Ad has propoſitiones neceſſarias reuocantur illæ quæ de Deo fiunt, vt Deus eſt iuſtus, Deus eſt bonus, in quibus licet attributa dicantur de vno ſingulari nempe Deo, nihilominus de ſe habentur pro iis quę de omni contento ſub ipſo ſubiecto prædicantur, quia ſi (quod fieri repugnat) ſub Deo plures dii conſtituerentur, illa omnia attributa de ipſis prædicarentur.

Quod attinet ad ſecundam conditionem, vt ſcilicet attributum propoſitionis neceſſariæ dicatur per ſe de ſubiecto: pro illius explicatione.

Notandum eſt aliquod attributum dici de ſubiecto per ſe, quatuor modis: primò quando eſt de eſſentia ſubiecti, ſiue ſit tota eius definitio, vt reſpectu hominis eſſe animal rationale, ſiue pars tantum, vt cum dicis, *homo eſt rationalis*, *homo eſt animal, homo eſt viuens, homo eſt corpus, homo eſt ſubſtantia, homo eſt ens.* Qui omnes gradus pertinent ad eſſentiam hominis, & ſaltem implicitè in eius definitione continentur.

Secundus modus dicendi per ſe eſt proprietatis, ſiue ſpecificæ, ſiue genericæ, ſiue tranſcendentis de ſubiecto, & ita propoſitiones iſtę habentur in ſecũdo modo dicendi per ſe, *homo eſt riſibilis, homo eſt mortalis, homo eſt bonus*, & ſimiles.

Tertius modus dicendi per ſe eſt exiſtentiæ independentis, ſeu per ſe, ſcilicet ſubſiſtentiæ, éſtque tantum peculiaris ſubſtantiis, ſiue ſingularibus, ſiue vniuerſalibus, quia ſolæ ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtunt, ſingulares per ſe primò, vniuerſales verò per ſe ſecundò: & ſic iſtæ propoſitiones ſunt per ſe tertio modo *Petrus exiſtit, homo exiſtit, animal exiſtit, & aliæ.* Non item iſtæ, *albedo exiſtit, ſcientia exiſtit*, quia albedo & ſcientia per ſe non exiſtunt, ſed tantùm in alio, albedo in ligno, ſcientia in intellectu.

Poſtremus modus dicendi per ſe eſt cauſalitatis, quando effectus dicitur de illa ſua cauſa à qua per ſe proficiſcitur: vel, vt alij dicunt, quando ſubiectum continet & exprimit cauſam per ſe prædicati: vt cernere eſt in his omnibus propoſitionibus, *ſuffocatus interit, pictor pingit*, & ſimilibus; nam ſuffocatus exprimit ſuffocationem, quæ eſt cauſa per ſe interitus, pictor pingendi artem, à qua ipſa pingendi actio per ſe perficitur. Hinc iſtæ reiiciuntur propoſitiones, miniméque habentur per ſe quarto modo, *deambulans interit, homo pingit*, quia neque deambulans continet cauſam per ſe interitus, ſed ſolum per accidens, nimirum deambulationem. Nec etiam homo, vt homo eſt, picturæ cauſam per ſe exprimit, ſed tantùm cauſam per accidens, quia ab homine, quatenus eſt homo per ſe non oritur actio pingendi: ſed per accidens tantum, quatenus pictor eſt. Hoc notato aperiendum eſt, de quibus propoſitionibus loquatur Ariſtoteles cum illas ad demonſtrationem requirit. Sit igitur.

Secunda propoſitio.

IN demonſtratione *quia*, nõ requiritur propoſitio per ſe, ſeu qua attributum dicatur per ſe de ſubiecto: probatur, vna ex præmiſſis eiuſmodi demonſtrationis *quia*, talis eſt vt ſubiectum prædicetur de ſua proprietate, atqui ſubiectum non prædicatur de ſua proprietate in nullo modo dicendi per ſe, vt patet inductione facta per illos

Digitized by Google

omnes modos, ergo &c. Maior oſtenditur exemplo huius demonſtrationis, in cuius maiori propoſitione ſubiectum prædicatur de ſua proprietate, verbi gratia *rationale de riſibili*, hoc modo. *omne riſibile eſt rationale omnis homo eſt riſibilis ergo omnis homo eſt rationalis.*

Tertia propoſitio.

IN nulla demonſtratione admittuntur propoſitiones per ſe, in tertio modo dicendi per ſe.

Probatur, propoſitiones quæ adhibentur in demonſtratione debent eſſe ſempiternę veritatis, ex ſuperioribus; atqui propoſitiones per ſe in tertio modo non ſunt eiuſmodi, ſunt enim de rebus ſpectatis ſecundùm exiſtentiam quam per ſe participant, quo pacto æternæ eſſe nequeunt: ergo &c.

Quarta propoſitio.

IN demonſtratione poſſunt adhiberi propoſitiones per ſe in 1. 2. & 4. modo dicendi per ſe.

Probatur, omnes propoſitiones quæ ſunt in his tribus modis dicendi per ſe, ſunt ſempiternæ veritatis, vt *omnis homo eſt animal rationale*, quę eſt propoſitio per ſe in primo modo: *omnis homo eſt riſibilis*, quæ eſt propopoſitio per ſe in ſecundo modo, & *omnis ſuffocatus interit*, quæ eſt propoſitio per ſe in quarto modo, ergo &c.

Quod ſpectat ad vltimam conditionem propoſitionis neceſſarię, illa eſt, vt eius attributum ſit vniuerſale primũ, vt videre eſt apud Ariſtotelem primo Poſteriorum cap. 4. & 5. Quid verò per attributum *vniuerſale primum*, intelligat non conſtat inter omnes. Breuiter tamẽ concludimus per attributum vniuerſale primum Ariſtotelem intelligere attributum reciprocum, quod dicitur de omni ſubiecto *ſecundum quod ipſum, quatenus tale eſt & reduplicatiuè*, quo pacto complectitur definitionem eſſentialem, differentiam conſtitutiuam, & proprietatem, quarti modi Porphyriani, quæ omnia cum ſubiecto reciprocantur, & de eo quatenus ipſa ſunt, & reduplicatiuè, loquendo prædicantur, vt, *homo eſt animal rationale, quatenus animal rationale: homo eſt rationalis, quatenus rationalis, homo eſt riſibilis, quatenus riſibilis.* Hinc conſtat eiuſmodi conditionem non requiri in propoſitionibus cuiuſcumque demõſtrationis, ſed accuratiſſimæ tantum, cùm hæc ſit vera demonſtratio, *Omne ſenſibile eſt viuens, omnis homo eſt ſenſibilis, ergo omnis homo eſt viuens.* Licet interim propoſitio habeat attributum vniuerſale primum ſeu reciprocum: ſicut hæc demonſtratio accuratiſſima cõſtat propoſitionibus iſtud attributum vniuerſale primum habentibus: *Omne animal rationale, eſt intellectus præditum, omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt intellectus præditus.*

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrum Demonſtratio conſtare debeat præmiſſis primis, immediatis, indemonſtrabilibus, & per ſe notis.

NE quis turbetur ſtatim id ingreſſu huius difficultatis ſciat primò eandem propoſitionem ſimul primam immediatam, indemonſtrabilem, & per ſe notam haberi, primam dici, quod nihil habeat ſe prius quo demonſtretur: immediatam, quod careat medio, per quod demonſtretur: indemonſtrabilem, quod demonſtrari nequeat: & denique per ſe notam, quod non indigeat prænotione, aut demonſtratione.

Digitized by Google

Notandum ſecundo propoſitionem immediatam, primam, indemonſtrabilem, & per ſe notam duobus modis dici, ſcilicet natura ſua, & nobis. Propoſitio natura ſua prima, immediata, indemonſtrabilis & per ſe nota dicitur quæ nullam ex ſua natura antecedentem cauſam agnoſcit quâ oſtendi demonſtraríque poſſit quales ſunt illę propoſitiones *homo eſt rationalis, homo eſt animal rationale,* quia nullam habent ex ſua natura cauſam, per quam demonſtrantur, ſed ſolùm poſſunt à poſteriori per effectus, & proprietates demonſtrari. Propoſitio verò prima, immediata, demonſtrabilis, & per ſe nota nobis, dicitur, quæ ſic innoteſcit ex ſola terminorum expoſitione, vt ſiue cauſam habeat, ſiue non, inutile planè eſſet ad demonſtrationem confugere, quia minus fieret nobis conſpicua, quo pacto hoc axioma metaphyſicum *quodlibet eſt, vel non eſt:* dicitur primum; immediatum, indemonſtrabile, & per ſe nobis notum.

Notandum tertiò propoſitionem immediatam triplicem poſſe conſtitui prout medio trifariam carere poteſt: Primo enim poteſt carere omni medio, & à priori, & à poſteriori: vt principia prima, quæ nihil priùs obtinent quòd ſit medium, à priori, nec aliquid poſterius quo tanquam medium notius nobis poſſit adhiberi ad demonſtrandam illorum veritatem: & hinc ponitur primum genus propoſitionis immediatæ. Secundò poteſt carere medio à priori non tamen à poſteriori, vt iſta propoſitio *homo eſt animal rationale*, quæ ex dictis nullam agnoſcit cauſam, per quam tanquam per medium à priori demonſtretur, poteſt tamen habere riſibile pro medio, quo à poſteriori demonſtretur, vt iam ſæpius demonſtratum eſt: ex iſta parte ſecundum ponitur genus propoſitionis immediatæ, nimirum à priori.

Tertiò aliqua propoſitio poteſt carere medio à poſteriori, illud tamen habere à priori vt iſta. *homo eſt riſibilis*, etſi enim rationale à priori ſumi queat pro medio, ad demonſtrandam propoſitionem illam, nullum tamen eſt medium à poſteriori quo demonſtrari poſſit. Et hinc tertium ſtatuitur genus propoſitionis immediatæ, nempè à poſteriori.

Notandum quartò bifariam adhuc propoſitionem eſſe immediatam ſeu carentem medio à priori: primò quia caret medio rei, ſeu in eſſendo quale eſt rationale reſpectu riſibilis. Secundò quia caret medio cognitionis: ſeu in cognoſcendo, quale eſt primum principium metaphyſicum; *quodlibet eſt, vel non eſt*, reſpectu principiorum ſcientiarum inferiorum.

Notandum poſtremò, propoſitionē aliquam dupliciter dici indemoſtrabilem, primò ſimpliciter, & abſolutè quando nullo pacto, neque à priori neque à poſteriori demonſtrari poteſt: & hæc coincidit cum illa quam diximus omni medio carere, tam à priori: quàm à poſteriori. Secundò, propoſitio dicitur indemonſtrabilis ſecundùm quid quæ licet abſolutè demonſtrari poſſit, ſiue à priori, ſiue à poſteriori, accipitur tamē probata: & ſic talis habetur, ac ſi eſſet demonſtrabilis, & carens medio, vt ſunt iſtæ, *Omnis homo eſt rationalis, omnis homo eſt riſibilis*: quæ licet per ſe mutuò probari poſſint, accipiuntur tamen, vt probatæ, & pro indemonſtrabilibus habentur, eo tempore quo ipſam demonſtrationem ingrediuntur. His notatis ſit.

Prima propoſitio.

AD veras demonſtrationis præmiſſas vniuerſim loquēdo, nō requiritur

vt ſint omnibus modis primę immediatæ, indemonſtrabiles, & per ſe notæ.

Probatur, propoſitio omnibus modis prima, immediata, indemonſtrabilis, & per ſe nota debet eſſe tam in eſsẽdo, quàm in cognoſcendo prima, immediata, indemonſtrabilis, & per ſe nota: ita vt nullum ſit prius medium, vel in eſsendo, vel in cognoſcendo, quo demonſtrari, & notificari poſſit: atqui hęc non requiritur ad præmiſſas demõſtrationis. vniuerſim, & abſolutè loquẽdo, ergo &c. Maior patet, minor probatur. Hæ ſunt veræ demonſtrationes: *Omne animal rationale eſt riſus capax; omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt riſus capax.* Item è conuerſo, *Omne riſus capax eſt animal rationale: omnis homo eſt riſus capax; ergo omnis homo eſt animal rationale*: Cùm tamen prioris demonſtrationis minor propoſitio non careat omni medio, ſed poſſit habere medium à poſteriori, quo demonſtretur, vt reuerà demonſtratur per poſteriorem demonſtrationem, in qua pariter minor propoſitio, *omnis homo eſt riſus capax*, medium à priori habere poſſit, nempe rationale, quo etiam demonſtretur.

Confirmatur minor; in ſcientiis ſubalternis principia quæ adhibentur tanquam præmiſſę demonſtrationum, ſunt concluſiones ſcientiarum ſubalternantium; ergo illæ præmiſſę non erunt omnino primæ, immediatæ, indemonſtrabiles: & per ſe notæ: ſed ſaltem poterunt à ſuperioribus ſcientiis, ſcilicet ſubalternantibus, demonſtrari.

Requiritur tamen ad præmiſſas demonſtrationis, vt ſaltem ſint aliquo modo, ſcilicet ſecundum quid, primæ immediatę, indemonſtrabiles, & per ſe notę.

Probatur, præmiſſæ demonſtrationis tales eſſe, & ita notæ debent, vt propter illas aſſentiamur concluſioni: ergo licet ex ſe abſolutè demonſtrari poſſint, debent tamen haberi probatę, ac proindè cùm applicantur ad demonſtrationem, haberi tanquam indemonſtrabiles quod eſt ſecundùm quid eſſe primum, immediatum, indemonſtrabile, & per ſe notum, vt patet ex vltima obſeruatione.

Dixi, ſaltem præmiſſas demonſtrationis debere eſſe ſecundùm quid, primas, immediatas, indemonſtrabiles & per ſe notas: fieri enim poteſt, licet non ſit neceſſe, vt ſint ſimpliciter indemonſtrabiles, ſi nimirum aliquod primum, & notiſſimum principium metaphyſicum adhiberetur in demonſtratione.

ARTICVLVS QVINTVS
An præmiſſę Demonſtrationis debeant eſſe priores ac notiores concluſione.

Vt breuis faciliſque ſit huius difficultatis ſolutio, notandum eſt) quòd iam indicauimus) aliquid prius eſſe, & notius alio dupliciter: ſcilicet *natura ſua, & nobis*.

Priori modo cauſa dicitur prior & notior effectu; & eſſentia, proprietate ab ea fluente.

E contra verò poſteriori modo effectus prior eſt, & notior cauſa, itemque proprietas ipſamet eſſentia, à qua manat: hoc notato, ſit.

Prima propoſitio.

In omni demonſtratione propoſitiones debent eſſe vel nobis, vel natura priores ipſa concluſione,

Probatur, omnis demonſtratio aut procedit à cauſa ad effectum, & ab eſſentia ad proprietatem, & ſic eius præmiſſæ ſunt natura priores ipſa conclu-

ſione: aut è contra, à proprietate ad eſſentiam, & ab effectu ad cauſam progreditur: & ſic præmiſſę nobis ſeu reſpectu noſtri ſunt priores concluſione: ergo. &c.

Deinde inferius docebimus præmiſſas eſſe cauſam concluſionis, ſiue in eſſendo, ſiue in cognoſcendo: atqui omnis cauſa debet eſſe prior ſuo effectu; cauſa in eſſendo prior natura ſua, cauſa in cognoſcendo prior nobis, ergo. &c.

Secunda propoſitio.

Omninò requiritur vt præmiſſæ demonſtrationis ſint, vel nobis, vel natura, notiores ipſa concluſione, vt docet Ariſtoteles primo phyſicorum textu quarto, aſſerens hanc nobis inſitam eſſe conſuetudinem, vt à notioribus ad minus nota progrediamur, inde cùm à notitia præmiſſarum demonſtrationis procedamus ad intelligentiam concluſionis: manifeſtum eſt ex mente Ariſtotelis, præmiſſas demonſtrationis ipſa concluſione notiores eſſe debere.

Accedit ratio Ariſtotelis primi poſteriorum capite ſecundo: *Illud eſt magis tale, propter quod aliud eſt tale*, verbi gratia, quia propter ignem manus eſt calida, ignis magis, & potiori iure dicitur calidus: atqui propter præmiſſas nota eſt nobis concluſio; in tantùm enim nobis aliqua innoteſcit concluſio, illique aſſentimur, in quantùm de præmiſſarum veritate certi ſumus, ergo præmiſſæ demonſtrationis debent eſſe notiores concluſione.

Huius Ariſtotelicæ rationis totum robur in allato axiomate conſiſtit, *propter quod vnum quodque tale & illud magis tale*: quare, quia aliquas patitur difficultates non erit omnino firma præſens ratio, niſi illæ prius ſoluantur.

Prima eſt: quod ſi illud axioma eſſet validũ benè ſequeretur, homo propter vinum eſt ebrius, ergo vinum magis eſt ebrium.

Item propter formam compoſitum naturale eſt perfectum: verbi gratia, homo, propter animam rationalem; ergo forma eſt toto naturali compoſito perfectior, quod apertè falſum eſt: cùm in ipſo toto compoſito omnis perfectio formæ includatur & præterea perfectio materiæ.

Tertiò, filius eſt homo propter patrem: ergo pater eſt magis homo, quod abſurdum eſt, & omnibus aduerſatur.

Ad tres iſtas difficultates ſimul reſpondeo illas duntaxat euincere aliquãdo axioma allatum non eſſe verum, quod vltrò admittimus, quia ad hoc vt veritatem obtineat, tria requiruntur.

Primum, vt illud quod eſt cauſa cur aliud ſit tale, poſſit quoque eſſe tale, ſeu eam formam in ſe habere, per quam aliud dicitur tale: quę conditio non reperitur in primo exemplo: propter vinum homo eſt ebrius, ergo vinum eſt magis ebrium, quia vinum non eſt capax ebrietatis.

Secundò requiritur, vt illud propter quod aliud tale dicitur, vel quod eſt cauſa cur illud tale habeatur ſit adęquata ratio, & cauſa illius, vt loquuntur, barbarè tamen, talitatis; in qua conditione deficit ſecundũ exemplũ; Propter formam compoſitum eſt perfectum: ergo ipſa forma eſt perfectior, quia forma non eſt adæquata ratio, & cauſa perfectionis compoſiti, ſed inadæquata tantum & partialis

Tertiò requiritur ad veritatem pręfati axiomatis, vt illud propter quod aliqua talia ſunt, ſuſcipiat magis & minus, aliàs numquam vnum alio magis minúſque tale dici poterit: cuius con-

Digitized by Google

ditionis defectu non habet veritatem tertium exemplum, filius eſt homo propter patrem: ergo pater eſt magis homo, quia homo in quo pater, & filius comparantur, & propterquem dicuntur homines, non poteſt magis & minus ſuſcipere.

Ceterum axioma illud habet tres allatas conditiones in re propoſita, de præmiſſis, & concluſione demonſtrationis, vt inferat premiſſas eſſe notiores concluſione, eo quod ſint id propter quod concluſio nota eſt: Nam & præmiſſæ, & ipſa concluſio ſunt capaces notitiæ per quam res aliqua dicitur nota. Deinde præmiſſę ſunt totalis cauſa notitiæ concluſionis, quæ eſt ſecunda conditio. Tertiò, notitia in qua comparantur, & propter quam dicuntur notæ, eſt capax intenſionis & remiſſionis, quia interdum maior eſt & euidentior, interdum minor & obſcurior: & eſt tertia poſtremáque cōditio: proindéque eo validè concluditur præmiſſas demonſtrationis notiores eſſe concluſione, quia tantùm concluſio nota eſt, quia notæ ſunt præmiſſæ,

ARTICVLVS SEXTVS.

An præmiſſa Demonſtrationis debeant eſſe cauſa concluſionis, vel illius cauſam continere.

Notandum eſt primò cauſam (ſicut ſuprà de medio diximus) aliam eſſe rei, ſeu in eſſendo, vt eſt rationalitas reſpectu facultatis ridendi, aliam tantùm cognitionis, vt riſibilitas comparatione rationalitatis.

Notandum ſecundò, cauſam rei eſſe duplicem, vnam realem, virtualem alteram. Realis eſt de qua diſputant Phyſici, & quam in quatuor ſpecies materialem, & formalem, efficientem, & finalem communiter diſtribuunt. Virtualis verò eſt ea quæ licet non ſit cauſa à parte rei, habet tamen vim cauſæ: quo ſenſu diximus ſuprà immutabilitatem Dei eſſe cauſã virtualem ęternitatis eiuſdem quia licet immutabilitas non ſit realis cauſa æternitatis, ſiquidem inter cauſam, & effectum, requiritur diſtinctio naturæ quæ nulla eſt inter immutabilitatem Dei, & eius æternitatem: habet tamen ipſa immutabilitas vim cauſæ realis reſpectu æternitatis, adeò vt ſi aliqua cauſa poſſet aſſignari diuinæ æternitatis, nulla alia ab immutabilitate afferri poſſet. Quibus poſitis, ſit.

Prima propoſitio.

Requiritur vt præmiſſæ demonſtrationis ſint cauſæ, vel contineant cauſam concluſionis, quacumque ratione id fiat: ſiue cauſa illa fuerit in eſſendo, ſiue in cognoſcendo, ſiue realis, ſiue virtualis tantum.

Expreſſa eſt Ariſtotelis ſententia primi Poſteriorum cap. 2. vbi requirit ad præmiſſas demonſtrationis, vt ſint cauſæ concluſionis, ex eóque infert priores notioréſque eſſe debere ipſa concluſione.

Accedit ratio Ariſtotelis eodem loco, per præmiſſas demonſtrationis cognitas ſcimus ſeu habemus ſcientiam concluſionis, vnde & demonſtratio ſũpta pro ſolis præmiſſis communiter definitur, Syllogiſmus faciens ſcire: ergo cùm ſcientia ſit cognitio rei per cauſam præmiſſæ domonſtrationis debent eſſe cauſa concluſionis: vel certè cauſam continere.

Obiicies, dari aliquas demonſtrationes quę in præmiſſis non continent cauſam concluſionis, ſiue in eſſendo, ſiue in cognoſcendo, vt illæ quibus vel vna proprietas per priorem demonſtratur, vt riſibilitas per capacitatem admirandi, hoc

di, hoc modo: *omne admirationis capax eſt riſibile: omnis homo eſt admirationis capax, ergo omnis homo eſt riſibilis*: vel quibus ſcientia demonſtratur per obiectum, & potentia per actum: vt *omnis ſcientia circa corpus naturale, vt naturale eſt occupata, eſt ſpeculatiua: Phyſica eſt eiuſmodi, ergo Phyſica eſt ſpeculatiua. Item, omnis facultas intelligens eſt ſpiritalis: intellectus eſt facultas intelligens ergo intellectus eſt ſpiritalis.*

Reſpondeo harum omnium demonſtrationũ præmiſſas concludere de facto cauſam concluſionis, ſiue realem, aut in eſſendo, aut cognoſcendo, ſiue virtualem tantùm.

Nam quod ſpectat ad primam demonſtrationem: in qua per capacitatem admirandi in pręmiſſis poſitam probatur de homine ridendi potentia in concluſionem reuerà ipſa admirandi capacitas habet rationem cauſę ad minimũ virtualis. reſpectu riſibilitatis, quia quęrenti quare homo ſit riſibilis, rectè cauſam aſſignamus quia eſt admiratiuus: ſicque præmiſſæ eiuſmodi adminimum continent cauſam virtualem concluſionis.

Quod verò attinet ad duas poſteriores demonſtrationes, in quarum priori ſcientia per obiectum, in poſteriori, potentia per actum, nempè facultas ſpiritalis per actum intelligendi demonſtratur.

Communis reſponſio eſt iſtas demõſtrationes procedere à cauſa formali extrinſeca, ſeu præmiſſas continere cauſã formalem extrinſecam concluſionum: Nam obiectum ſcientiæ, & actus reſpectu potentiæ, communiter dicuntur habere rationem cauſæ formalis extrinſecæ: cauſæ quidem formalis, quia ſicut forma determinat materiam, ſic obiectum ſcientiam: verbi gratia, corpus naturale, vt naturale, eſt phyſicum: & actus potentiam: verbi gratia, actus intelligendi, intellectum: extrinſecè verò, quòd nec obiectum pertineat ad eſſentiam ſcientiæ nec actus ad eſſentiam potentiæ, vt alibi commodius demonſtrabitur.

Secunda propoſitio.

PRæmiſſæ demonſtrationis à priori continent cauſam in eſſendó concluſionis: è contra demonſtrationis à poſteriori pręmiſſæ continent ſolam cauſam in cognoſcendo ipſius concluſionis.

Vtraque pars eſt euidens, probatur prior: demonſtratio à priori ea eſt, quæ infert in concluſione effectum per cauſam, vel proprietatem per eſſentiam in præmiſſis poſitam, vt conſtat ex hac demonſtratione: *Omnis natura rationalis habet vnam voluntatem homo eſt natura quædam rationalis: ergo homo habet vnam voluntatem.* In qua demonſtratione oſtẽdimus voluntatem ineſſe homini per naturam rationalem in præmiſſis contentam, ſeu ex eo quòd habeat naturam aliquam rationalem, à qua tanquam à fonte, & cauſa propriè dicta emanat voluntas: ergo præmiſſę demonſtrationis à priori continent cauſam in eſſendo concluſionis.

Poſterior pars ſimiliter probatur, demonſtratio à poſteriori eſt illa in qua probatur cauſa per effectum, vel eſſentia per proprietatem in præmiſſis poſitam, vt potè rationalitas per ridendi facultatem, quæ ſumitur tanquam medium, & ſub ea ratione, in præmiſſis collocatur: Atqui effectus comparatione cauſæ, & proprietas, reſpectu ſuæ eſſentiæ, ſunt tantùm cauſæ cognitionis, ergo præmiſſæ demonſtrationis à poſteriori tantùm poſſunt cotinere cauſam in cognoſcendo ipſius cõcluſionis.

ARTICVLVS SEPTIMVS. ET POSTREMVS.

De medio Demonſtrationis

Medium demonſtrationis eſt pars adeò neceſſaria ad demonſtrationem, vt ſine illa parte imperfecta ſit, & manca ipſamet demonſtratio: Quapropter illud explicandum hoc loco ſuſcipimus, quærimúſque quodnam illud ſit, tam in demonſtratione à priori, quàm à poſteriori.

Notandùm verò eſt ad ſolutionem huius quæſtionis, proprietatem de aliquo ſubiecto demonſtrabilem eſſe duplicem: vnam internam, alteram externam. Interna eſt quæ manat ab ipſamet rei eſſentia, illámque naturaliter conſequitur, vt facultas ridendi hominis. Externa verò eſt quæ non manat ab eſſentia rei, ſed prouenit ab aliqua cauſa extrinſeca, vt eſt eclipſis lunæ, quæ ex ipſa lunæ eſſentia non oritur, illámque non conſequitur, ſed potiùs ab aliquo principio ipſi lunę extrinſeco, nimirum interpoſitione terræ inter ſolem & ipſam lunam. Hoc notato.

Primò certum eſt medium demonſtrationis à poſteriori eſſe propriam affectionem ſubiecti vel affectum quo eſſentia, & cauſa demonſtratur: hoc enim ſatis oſtenſum eſt in ſuperioribus: certum etiam eſt prædicata vniuerſalia, ſcilicet genera inferiora, poſſe eſſe media ad vniuerſaliora de minus vniuerſalibus demonſtranda, vt potè animal ad oſtendendam de homine ſubſtantiam, in hac demonſtratione: *Omne animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt ſubſtantia.*

Tota igitur difficultas remanet de illa demonſtratione à priori per quam propria paſſio demonſtratur de ſubiecto, vt aptitudo ridendi de homine, vtrum in illa aſſumi debeat definitio ſubiecti, nimirum hominis, aut eius eſſentialis differentia: an ſecus oporteat proferre definitionem ipſius proprietatis, ſcilicet riſibilitatis. Oppoſitæ ſunt de hac difficultate ſententiæ. Cui autem earum aſſentiendum ſit, ſequentibus propoſitionibus aperiemus.

Prima propoſitio.

Si paſſio externa demonſtretur de ſubiecto, non eſt accipienda ipſa definitio ſubiecti pro medio, ſed ipſa potiùs cauſa extrinſeca: hinc qui vellet demonſtrare eclipſim lunæ, ſeu lunam deficere, non deberet aſſumere definitionem lunæ pro medio, ſed ipſam externam cauſam eclipſis lunaris, nimirum interpoſitionem terræ inter ſolem & lunam.

Secunda propoſitio.

Vt demonſtretur interna paſſio de ſubiecto, non eſt ſumenda ipſius proprietatis definitio.

Probatur in demonſtratione per quã interna paſſio de ſubiecto demonſtratur illud medium aſſumendum eſt, quod reddit cauſam cur ipſa ſuo inſit ſubiecto, ſed definitio proprietatis non adfert cauſam cur inſit ſubiecto, ſed ſolùm declarat quid ſit, verbi gratia definitio riſibilis, ſcilicet eſſe aptum ad ridendum non adfert cauſam cur inſit homini, ſed ſolùm exprimit quid ſit: ergo, &c.

Tertia propoſitio.

Poteſt in eiuſmodi demonſtratione qua probatur interna paſſio de ſubiecto, aſſumi pro medio ſola eſſentialis, & conſtitutiua differentia ſubiecti: vt ad demonſtrandam riſibilitatem de homine, ſola eſſentialis, & conſtitutiua hominis differentia, nimirum rationale, vt patet ex hac demonſtratione, quam nemo negat eſſe legitimam: *Omne rationale eſt riſibile: omnis homo eſt rationalis,*

Digitized by Google

ergo omnis homo eſt riſibilis: in qua ſumitur rationale pro medio, vt probetur riſibile ineſſe homini.

Quarta propoſitio.

Rectè ſumitur promedio demonſtrationis à priori, in qua interna paſſio de ſubiecto demonſtratur ipſa eſſentialis definitio ſubiecti, v. g. animal rationale ad demonſtrandam de homine riſibilitatem tanquam de ſubiecto: Si quidem nullus negat iſtam demonſtrationem eſſe legitimam, *Omne animal rationale eſt riſus capax, omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt riſus capax.* In qua demonſtratione aſſumitur definitio hominis, nimirum animal rationale, pro medio.

Confirmatur ratione, illud eſt aptiſſimum medium illius demonſtrationis, in qua probatur interna paſſio de ſubiecto per veram cauſam, à quo ipſa paſſio immediatè dependet: Atqui talis eſt definitio ſubiecti, verbi gratia definitio hominis, *eſſe animal rationale*, vt ab ea interna eius paſſio, nimirum riſibilitas, immediatè pendeat: ergo aptiſſimum medium illius demonſtrationis, in qua interna paſſio de ſubiecto probatur, eſt ipſa eſſentialis definitio ſubiecti.

QVÆSTIO POSTREMA.

De affectionibus Demonſtrationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

De figuris & modis ad conficiendum Demonſtrationem idoneis, vbi de negatione & affirmatione Demonſtrationis.

Qvod ſpectat ad figuras, & modos demonſtrationis, ſit.

Prima propoſitio.

Illi figurarum modi, ſiue primę, ſiue ſecundæ, ſiue tertiæ figuræ, non ſunt ad demonſtrationes conficiendas idonei, qui habent concluſionem particularem, ſiue affirmatiuam, ſiue negatiuā, vel qui habent in tertia ſyllaba vnam ex his duabus vocalibus, i, & o.

Probatur, illi modi non ſunt apti ad demonſtrationem conficiendam, in quibus non elicitur concluſio vniuerſalis, quia numquam concluſio demonſtrationis alia eſt quàm vniuerſalis, vt potè ſcientifica (ſemper excipimus demonſtrationes quæ de Deo fiunt) igitur inepti ſunt ad demonſtrationem illarū figurarum modi qui habent concluſiones particulares, ſiue affirmantes, ſiue negantes. Hinc excluduntur duo illi modi directi primæ figuræ, darii & ferio, & omnes indirecti excepto celantes: duo item iſti ſecundæ figurę, & feſtino, & baroco, omnes tertiæ figuræ

Secunda propoſitio.

Reliqui primæ & ſecundæ figuræ modi retineri poſſunt ad conficiendas demonſtrationes; omnium tamen optimus eſt primus primę figuræ modus, nimirum, barbara: prior pars patet exemplis in barbara: *Omne animal rationale eſt diſciplinarum capax, omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt diſciplinarum capax.* In reliquis modis exempla facilè inueniri poſſunt; & puto ſuprà aſſignata fuiſſe.

Poſterior verò pars propoſitionis, nimirum *barbara*, primum primæ figuræ modum eſſe omnium aptiſſimum ad demonſtrationes conficiendas, facilè oſtēditur, tùm quia illo omnes ſcientiæ frequentiſſimè vtuntur: tùm maximè quia illo ſolo concluditur quid res, & cur ſit, cùm ſolus habeat concluſionem affirmatiuam: per alios verò tantum quid non ſit, & cur non ſit, cùm habeant cōcluſiones negatiuas.

Ex his aqertè ſequitur, primò quod docet Ariſtoteles primò Poſteriorum cap. vndecimo, primam figuram eſſe omnium aptiſſimam ad demonſtrationem, cùm in ea detur modus omnium

optimus, nimirum, barbara: & præterea alius ſcilicet, celarent, cæteros euidentia ſuperet, & ad ipſum illi alij reuocari poſſint.

Sequitur ſecundò, aliam dari demonſtrationem affirmatiuam, cuius nimirum concluſio eſt affirmatiua, aliam negatiuam, quę negatiuè concludit. Priorem autem tantum præſtare poſteriori, quantum affirmatiua negationi, & cognitio quid res ſit, cognitioni quid non ſit, atteſtat.

ARTICVLVS SECVNDVS

De regreſſu Demonſtrationis, ſeu circulo.

QVemadmodum in Mathematicis circulus dicitur, cùm ab vno puncto fit reditus ad ipſum; ſic in materia demonſtrationis circulus dicitur cum ab ipſis præmiſſis, à quibus fuerat ductum ratiocinationis initium, ad eaſdē fit reditus: vt ſi quis poſt hanc confectam demonſtrationem, *Omne ens eſt bonum, ſubſtantia eſt ens, ergo ſubſtantia eſt bona*, ſtatim rediret ad pręmiſſas, & aſſumpto bono pro medio, quod erat maius extremum, ſic ratiocinaretur, *Omne bonum eſt ens, ſubſtantia eſt bona: ergo ſubſtantia eſt ens*

Cogitant aliqui circulum eiuſmodi duplicem: Vnum quem vocant vniformem, vt ſi facta aliqua demonſtratione à priori, per ſimilem demonſtrationem à priori regrederemur.

Alterum vocant non vniformem, cùm ſcilicet in diuerſo genere demonſtrandi, effectum & cauſam per ſe mutuò demonſtramus, vt cùm exempli cauſa à priori riſibile de homine demonſtramus per rationale: & à poſteriori idem rationale de homine probamus per riſibile.

Huius poſterioris circuli vſus frequēs eſt apud Ariſtotelem, potiſſimum primo Poſteriorum capite decimo, vbi oſtendit ſtellas errantes non micare, quia propè à terra deferuntur: & vice verſa propè à terra deferri, quia non micant. Item lunam eſſe rotundam, quia orbiculariter illuminatur: & retrorſum ipſam orbiculariter illuminari, quia rotunda eſt. Eodem circulo vtitur 8 Phyſicorum cap. 6. textu 2. cum ex æternitate motus infert æternitatem motoris, & poſtea ex motoris æternitate colligit æternitatem motus.

Quod verò ſpectat ad circulum vniformem, ille non modò non datur, ſed eſt omnino impoſſibilis. Primò quia illius nullum extat exemplum apud aliquem, ex infinitis propemodum Philoſophis.

Secundò, quia (& hęc eſt ratio Ariſtotelis loco citato) idem ſimul natura prius eſſet & poſterius, notius & ignotius; prius & notius, cum aſſumeretur pro medio à priori, poſterius verò & ignotius, cum per medium ſimiliter à priori demonſtraretur.

Dices, idem ſequi incommodum ex nō vniformi circulo, quia idem etiā erit notius, & ignotius prius & poſterius alio quatenus ad eius probationem aſſumetur, aut per illud probabitur, vt rationale per riſibile, & viciſſim riſibile per rationale.

Reſpondeo, in hoc non vniformi circulo ſequi tantum idem eſſe notius & ignotius, prius & poſterius alio, non in eodem genere, vt in circulo vniformi; quod ſolùm incommodum eſt, ſed in diuerſo, notius & prius natura: poſterius autem & ignotius nobis, quod non videtur magnum abſurdum, cùm effectus communiter dicatur prior & notior cauſa ſecundum nos, natura tamen poſterior & ignotior.

Addo præterea, facta vna demōſtratione effectus per cauſam, aliunde poſſe

Digitized by Google

contingere, vt effectum eiuſmodi magis penetremus, & intelligamus quàm ſtatim fuerit perceptus per primam illam demonſtrationem: sícque poſtea talem effectum euidentiorem factum adhiberi tanquam medium in ſecunda demonſtratione, ad probationem cauſæ, & conſequenter tunc reddi notiorē ipſa cauſa, quæ tamen ignotior erat in prima demonſtratione. Vnde patet nunquam ignotius, vt ignotius eſt, poni tanquam medium in demonſtratione, ſed poſtquam ex ignotiori factum eſt notius, quacumque ratione id contigerit.

Hinc prima colligitur conditio ad circulum, quatenus vſui eſſe poteſt inter diſſerendum, vt ſcilicet concluſio quæ tanquam ignotior deducta eſt ex præmiſſis notioribus primæ demonſtrationis notior reddatur, antequam collocetur in pręmiſſis ſecundæ demonſtrationis.

Secundò requirit Ariſtoteles ad circulum, vt ipſe fiat in terminis reciprocis, quales ſunt rationale & riſibile, & ſic licet demonſtremus animal de homine per rationale hoc modo, *Omne rationale eſt animal: omnis homo eſt rationalis, ergo omnis homo eſt animal*: non tamen poſſumus probare rationale de homine per animal, ſic, *omne animal eſt rationale, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt rationalis*. Huius rei ratio eſt, quia animal & rationale non ſunt termini reciproci. Hactenus de ipſa demonſtratione.

SECTIO III. ET POSTREMA.

De effectu Demonſtrationis, nimirum Scientia.

QVÆSTIO PRIMA.

De nomine ac varia acceptione Scientię.

GEneratim loquendo ſcientiæ nomē multis modis accipitur; primo pro omni cognitione intellectus, ſiue certa, ſiue tantùm probabili.

Secundò pro ſola certa cognitione intellectus ſiue illa ſit infuſa, ſiue acquiſita, per cauſam, ſiue non: & eo modo alios omnes certos intellectus habitus complectitur, sicque non eſt ad noſtrum propoſitum. Tertiò vſurpatur ſtrictiſſimè, pro ſola ſcientia theoretica, quo modo probabile eſt illam ſumpſiſſe Ariſtotelem in metaphyſicis, cùm ait ſcientiam debere conſiderare cauſas per ſe, id eſt theoreticè, & ſine relatione ad opus. Quamquam poteſt aliter explicari locus iſte Ariſtotelis, ſcientia debet conſiderare cauſas per ſe, id eſt ſine relatione ad opus externum, quod non obſtat quo minus habeat relationem ad opus internum, vt Logica Moralis.

Poſtremo ſumitur ſcientiæ nomen medio, & proprio modo, pro ſola cognitione intellectus certa neceſſaria, & euidēti rei per propriam ſuam cauſam, & hoc modo tota præſenti ſectione de ſcientia loquemur.

QVÆSTIO SECVNDA.

De exiſtentia Scientiæ.

ATICVLVS PRIMVS.

An detur de facto Scientia.

HIc eſt quòd miremur ad perſuadēdam rerum ignorantiam, inanem veterum Philoſophorum conatum, cùm ipſi in rerum intelligentia conſequenda noctes diebus coniungerent.

Quid profuit Scepticis tot labores in perueſtiganda rerum veritate pertuliſſe, ſi de quacumque re propoſita mentem ſuam aperire non audebant, ſed ancipites ſemper, & paribus exanimati ponderibus in omni remanerent: Quid ſcientus repletus Democriti pu-

Digitized by Google

tcus illi contulit, ſi ipſius os obſtruſum ſemper manſit, nec vnquam aperiri potuit, vt ex eo aliqua ſcientię guttula hauriretur, vel ſi fuerit apertum, pertuſo Danaïdum dolio hauſta fuit.

Ne itaque tam inſanum de ſcientiis ferre iudicium videamur, cum tota familia celeberrima Peripateticorum, ipſius ſcientię exiſtentia, hiſce validiſſimis rationum momentis, & argumentis demonſtranda eſt.

Primum hoc eſt, nullus naturalis appetitus debet eſſe fruſtraneus: ſi quidem Deus, & natura nihil moliuntur fruſtra, atqui ſciendi appetitus nobis eſt naturalis, ex Ariſtotele ſtatim initio primi libri Metaphyſicorum: ergo debent dari ſcientiæ quibus expleatur.

Fortaſſe reſpondebunt aduerſarij, nos quidem naturali deſiderio in rerum cognitionem ferri, non tamen in eam, quæ omnem dubitationem expellit, ſed tantùm in eam quæ proprius ad veritatem videtur accedere.

Verùm illi experientię manifeſtiſſime aduerſantur, experimur enim quacumque cognitione acquiſita, incerta, & imperfecta, noſtrum intellectum non acquieſcere, ſed adhuc certiorem, & euidentiorem naturaliter appetere, donec illam conſequatur, quę ipſi ita certa, & euidenter appareat, vt in ea ſiſtat, & vlteriorem non requirat.

Secundum argumentum, datur ſcientia, ſi dentur res, quæ certò, neceſſariò, & euidenter per propriam cauſam cognoſcantur: atqui multæ res ſunt eiuſmodi; ergo, &c. Maior eſt certa, & magis patebit infrà ex ſcientiæ definitione. Probatur veró minor, cognoſcere hominem eſſe riſibilem, quia rationalis, eſt cognoſcere rem per cauſam, quia cauſa cur homo ſit riſibilis, alia non eſt, quam quia eſt rationalis Item, cognoſcere cœlos moueri poſſe quia ſunt corpora naturalia, eſt habere euidentem, & certam cognitionem motus cælorum per propriam cauſam: idem de aliis iudicandum? atqui hęc omnia cognoſcimus; ergo res multas certó, & euidenter per proprias cauſas intelligimus.

Reſpondent aduerſarij negando minorem, ſcilicet dari cognitionem certam & euidentem alicuius rei. Rationem addunt, quæ eſt Achilles omnium argumentorum, quibus ſuam ſententiam conantur perſuadere. Nam inquiunt, omnis noſtra cognitio intellectiua deriuatur à ſenſu: ergo certior eſſe non poteſt quàm cognitio ſenſitiua: Atqui ſenſus nulla eſt cognitio certa, ſed ſæpius ipſe falſa rerum imagine deluſus, falſum intellectui renuntiat, ergo nec intellectus cognitio certa eſſe poteſt.

Aſſumptum ſeu minor patet multis exemplis, nam primò ſenſus baculum in aqua fractum iudicat, cum tamen ſit intergerrimus, ſolem apprehendit magnitudine vnius pedis, licet interim totius terræ molem multoties ex ſuperet, videt quæ de facto ſunt alba, & nigra per medium rubrum, rubra: litora que ipſa circumferri videntur nauigantium oculis, quamuis immota maneant: alia plura ſunt id genus exempla ſatis cuique obuia, in quibus apparet ſenſus noſtros grauiſſime falli.

Verùm refellitur ſufficienter iſta reſponſio ſolutione argumenti quo corroboratur. Ad antecedens itaque dico; intellectus cognitionem ita dependere à ſenſu, vt tamen intellectus ipſe maneat ſemper ſuperior, habeátque virtutem corrigendi ſenſum, ſi errauerit, & depreheudendi cauſam eiuſmodi erroris, quod contingit vbi oculos ſolem vnius pedis magnitudine conſtantem percipit: tunc enim intellectus reprehendit oculum, deprehenditque cauſam

erroris, ſcilicet nimiam ſolis ab oculo diſtantiam.

Addo prætereà non ſemper ſenſum errare, ſed multa certò cognoſcere, maximè vbi iſtæ conditiones reperiuntur: primò ſi obiectum ſit propriũ, vt eſt color, reſpectu viſus: & ſonus auditus comparatione: non autem cõmune, cuius conditionis defectu fit, vt minor oculis appareat ſolis magnitudo, quàm ſit à parte rei, & littora moueri videantur, cùm tamen omnino immota ſint, quia magnitudo, & motus ſunt ſenſibilia communia.

Secunda conditio eſt, vt obiectum ſit in debita diſtantia, cuius etiam conditionis defectu ſtellæ minores apparẽt quàm reuera ſint, quia nimirum ab oculò diſtant.

Tertia eſt, vt medium non ſit vitiatum, cuius defectu color albus viridis apparet, ſi vitrum viride inter ipſum, & viſum interponatur.

Poſtrema conditio eſt, vt ſenſus nullo vitio laboret: ſi enim prauo aliquo humore inficiatur, facilè decipietur, vt patet in morbidis, quibus dulcia iudicantur amara.

Sed quæres, quomodo fiat vt intellectus cognoſcat ſenſum non errare circa obiectum affectum omnibus his conditionibus.

Reſpondeo facilè cognoſcere, tum propria vi, & accumine, tum etiam cõtinuo experimento quo deprehendit ſenſum eodem ſemper modo ſuum obiectum percipere, nec vnquam deficere, vbi omnes illæ conditiones ſtatuuntur.

Confirmatur iſta reſponſio, & argumento ad hominem conuincitur aliquã dari cognitionem certam: ſi quidem, aut aduerſarii qui illam inficiantur certò eam non dari cognoſcunt, ſicque ſiuæ ignorantiæ certam cognitionem obtinent: aut non cognoſcunt certò, & ita non eſt cur illis fidem adhibeamus, cùm ipſis non ſit certum, quod contra omnium opinionẽ conantur introducere.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quotuplex detur ſcientia, ſeu de ſcientia diuiſionibus, vbi de abſtractione Scientiarum à materia.

Scientia propriè ſumpta, de qua hîc ſermo eſt, primò diuiditur in habitualem, & actualem. Habitualis eſt ille mentis habitus, quo intellectus noſter ad res ipſas certò per cauſam cognoſcendas inclinatur, vt phyſica habitualis quatenus intellectum inclinat ad cognoſcendum corpus naturale, & eius proprietates per cauſam demonſtrandas. Actualis verò ſcientia eſt ipſa actio intellectus, qua rem certò per cauſam cognoſcit, vt eadem phyſica ſi accipiatur pro actuali cognitione corporis naturalis, & affectionum eiuſdem.

Secunda diuiſio eſt in ſcientias theoreticas, & practicas, de qua diuiſione actum eſt in Logicæ præludiis. Circa illam.

Vna difficultas occurrit quæ hoc loco prætermitti non debet: vtrum eſſe ſpeculatiuum, & practicum ſint eſſentiales differentiæ ſcientiarum, an accidentariæ tantùm.

Reſpondeo tantùm eſſe accidentarias, probóque: ſpeculatiuum & practicum deſumuntur à fine, qui eſt cauſa extrinſeca ſcientiæ, non autem interna, & eſſentialis; ergò eſſe practicum & theoreticum ſunt tantùm accidentariæ differentiæ ſcientiarum, non autem eſſentiales.

Probatur antecedens, ex eo ſolùm ſcientia dicitur ſpeculatiua, quòd pro fine habeat cognitionem veritatis, practica verò quòd pro fine habeat opus:

Digitized by Google

ergo à fine ſcientiæ repetuntur iſtæ differentiæ, eſſe ſpeculatiuum, & practicum. Confirmatur, idem intellectus eſſentialiter ſimul eſt theoreticus, & practicus, ex dictis loco citato, ergo eſſe theoreticum, & practicum, non videntur eſſe eſſentiales, ſed accidentariæ tantùm differentiæ.

Tertia diuiſio eſt ſcientiæ ſpeculatiuæ in phyſicam, metaphyſicam, & mathematicas.

Probatur, tot ſunt ſcientiæ ſpeculatiuæ, quot ſunt modi quibus abſtrahunt à materia: atqui modi illi tres ſunt, primus eſt à materia ſingulari tantùm, qui conuenit phyſicæ, quatenus agit de rebus materialibus, illas in vniuerſum conſiderando, proindéque à ſingularibus abſtrahendo. Secundus à materia ſingulari, & ſenſibili, qui mathematicis tribuitur, propterea quòd obiectum ſuum, nimirum quantitatem realiter materiæ coniunctam contemplantur, abſtrahendo à ſingularitate materiæ, & ſingularitate ipſius quantitatis ſenſibilis. Tertius denique eſt à materia ſingulari, ſenſibili & intelligibili, qui metaphyſicæ communiter conceditur, quatenus non tantum conſiderat obiectum ſuum abſque ſingularitate, ſed abſque quantitate ſiue coniunctæ materiæ, quo pacto eſt ſenſibilis, ſiue ſeparatæ materiæ, qua ratione eſt intelligibilis. Vt autem appareat quid hæc varia abſtractionis à materia ratio conferat ad colligendam ſcientiæ theoreticæ diuiſionem, in phyſicam, mathematicam, & metaphyſicam, ſit

Prima propoſitio.

QVamuis phyſica à materia ſingulari, & mathematica à materia ſingulari, & ſenſibili dicantur abſtrahere: metaphyſica tamen in rigore ſermonis, & ratione omnium de quibus agit, non dicitur abſtrahere à materia ſingulari ſenſibili & intelligibili. Prior pars eſt euidens ex dictis. Poſterior probatur, de Deo Metaphyſica verba facit, qui maximè ſingularis eſt: ergo Metaphyſica in rigore ſermonis, & ratione omnium de quibus agit, non abſtrahit à materia ſingulari.

Secunda propoſitio.

REctè Metaphyſica dicitur abſtrahere à materia ſenſibili & intelligibili. Probatur, abſtrahere à materia ſenſibili, & intelligibili, nihil aliud eſt quã non agere de materia quantitate affecta, ſiue in particulari, ſiue in vniuerſum: atqui metaphyſica nulla ratione agit de quantitate, ſed tantum de rebus quæ vel ſunt planè immateriales, & quantitatis expertes, vel ſaltem communes rebus materialibus & immaterialibus, vt in Metaphyſica docebimus: ergo propriè loquendo Metaphyſica dicitur abſtrahere a materia ſenſibili, & intelligibili: à ſingulari etiam abſolutè, ſi per materiam ſingularem non intelligatur obiectum ſingulare, quòd addo propter Deum, de quo tanquam de obiecto per ſe agit Metaphyſica, ſed intelligatur aliquod ſingulare ex ipſa materia compactum: quo ſenſu ipſamet Metaphyſica de nulla materia ſingulari diſſerit, ſicque abſolutè à materia ſingulari dicitur abſtrahere.

Tertia propoſitio.

QVamuis primum & proximum principium diſtinctionis ſcientiarum non deſumatur ab abſtractione à materia, ſed à diuerſis obiectis formalibus, vt probabimus infrà, ſecundũ tamẽ triplicẽ abſtractionẽ à materia ſupra allatã, nimirum à materia ſingulari tãtũ à materia ſingulari & ſenſibili ſimul, & materia ſingulari, ſenſibili & intelligibili, poteſt colligi diuiſio ſcientiæ theoreticæ in tres ſpecies: phyſicam, cui competit

prima

prima abſtractio: mathematicas, quibus ſecunda propria eſt: & metaphyſicam, quæ ſibi tertiam abſtrationem vendicat.

Probatur, quia nulla ſcientia ſimul duplici iſta abſtractione poteſt abſtrahere à materia: vnde ſequitur, vt tot debeant eſſe ſcientiæ ſpeculatiuæ quot ſunt illæ abſtractiones à materia, nimirum tres.

Poſtrema diuiſio eſt ſcientiarum practicarum in moralem & logicam, quas ferè à carceribus ad calcem illuſtrauimus.

ARTICVLVS TERTIVS.

De acquiſitione Scientiarum.

DVo in hoc articulo examinabimus. Primùm an reuera ſcientiæ de nouo acquirantur. Secundò quo modo acquirantur.

Quod ad primum ſpectat, ſatis celebrata eſt Platonis ſcientia, nullam de facto ſcientiam recenter comparari, ſed nos tantùm eius, quam priùs habuimus recordari: atque adeo omnem noſtram ſcientiam eorum tantùm eſſe reminiſcentiam, quæ prius cognita fuerunt, poſteà verò obliuioni ſunt tradita.

Hoc aiebat Plato, falsè perſuadens ſibi animas longè eſſe antiquiores corporibus, & priuſquam in ipſa corpora detruderentur fuiſſe omni ſcientiarum genere ornatas; earum verò iacturam feciſſe, poſtquam in corpora in pœnam peccati immerſa ſunt: verum contra iſtud falſiſſimum Platonis dogma vera hæc totáque Peripatetica ac Chriſtiana ponatur.

Propoſitio vnica.

SCientia noſtra non eſt tantùm reminiſcentia eorum, quæ priùs nobis fuerunt explorata, antequam ſcilicet anima detruderetur in corpus, ſed de nouo acquiritur.

Probatur primò, quia fides catholica docet Deum animas noſtras creando infundere, & infundendo creare adeò vt nullo inſtanti ipſis corporibus præxiſtant.

Probatur ſecundò, ſi omnis noſtra cognitio eſſet tantùm recordatio & reminiſcentia eorum, quæ prius fuerunt ſcita, ſequeretur ſcientiam non omninò pendere à ſenſibus, & aliquem poſſe rei notitiam, & ſcientiam obtinere, cuius tamen nullam fuiſſet adeptus ſenſuum miniſterio cognitionem: quod hinc falſum apparet, quòd cæco à natiuitate non alia de cauſa denegetur ſcientia de coloribus, quàm quia colores per ſenſum nunquam potuit deprehendere: Igitur nulla noſtra ſcientia eſt tantùm reminiſcentia eorum, quæ prius nota ſunt, ſed verè acquiritur, aut ſaltem ſupernaturaliter infunditur.

Probatur vltimò, non eſt credibile veram corporis formam detrimentum pati ex vnione cum corpore, & propria materia, quia potius vnionem illam, tanquam ſummam perfectionem naturaliter appetit: ergo cùm anima noſtra ſit vera corporis forma, non poteſt detrimentum pati ex eo quod coniungatur cum corpore: atque adeò ſi ante vnionem cum corpore ſcientiis omnibus exornata fuerat, illas etiam debet in corpore retinere, ſicque omnes indifferenter homines debent eſſe omnibus ſcientiis, ęqualiter præditi, quod repugnat experientiæ.

Obiicies primo, iſtud ſophiſma Platonicum quod refert Ariſtoteles primo Poſteriorum capite 1. quod ſcimus, aut prius nobis cognitum erat, aut incognitum: ſi cognitum, ergo fruſtra eius ſcientiam, & cognitionem quærebamus ſi incognitum, adhuc nihil prodeſt il-

Digitized by Google

lud quærere: quia licet occurrat non cognoſcitur; Quemadmodum ſi aliquis ſeruum ſuum fugitiuum ſibi ex facie ignotum quęreret, operam ſuam ludere crederetur, quia vbi illum inueniret, minimè tamen agnoſceret: ergo nullam ſcientiam de nouo acquirimus, ſed ſolum præteritæ recordamur

Huic argumento reſpondet Ariſtoteles loco citato, nos quærere diſtinctam eius cognitionem cuius confuſam prius habebamus quòd ita explicari poteſt. Cum nos ad rei alicuius ſcientiam contendimus, ſolemus à principiis nobis notis ad concluſionem ſcientificam minus notam procedere: adeo vt facta demonſtratione concluſionem eiuſmodi ſcientificam explicitè & diſtinctè teneamus, quæ tamen confusè & virtute tantū in principiis ſeu præmiſſis demõſtrationis cognoſcebatur.

Ad exemplum de ſeruo fugitiuo qui quæritur, reſpondeo illud nobis fauere Nam ſi ponamus illum ſeruum nobis virtute ſaltem, & per aliqua ſigna eſſe notum, quemadmodum concluſio ſciẽtifica ſupponitur nota, antequam explicite cognoſcatur, nihil dubium eſt quin explicitè cognoſcatur, ſi occurrat, cùm tamen prius confusè tantum notus eſſet: atque adeo poſſe ſimiliter rem aliquam: vel concluſionem ſciri, hoc eſt explicitè cognoſci, quamuis prius tantum confusè, & virtute, nimirùm in præmiſſis cognoſceretur.

Obiicies ſecundò, ſi aliqua ſcientia de nouo acquiratur, vel ſenſuum miniſterio, vel ope alicuius magiſtri & præceptoris: neutrum dici poteſt, ergo ſcientiæ nulla vi acquiri poſſunt.

Minor probatur quantum ad priorem partem ſi enim ſenſuum miniſterio ad rerum cognitionem aſſurgeremus, nihil niſi ſenſibile poſſet à nobis ſciri: quod apertè falſum eſt, cùm de Deo, & Angelis ſcientiam habeamus, qui tamen ſenſus noſtros planè effugiunt.

Probatur etiam eádem minor, quantum ad poſteriorem partem: nihil fieri poteſt abſque beneficio phantaſmatũ in phantaſia volitantium, vt docent phyſici: atqui ope, & induſtria magiſtri non poſſumus acquirere phantaſmata, ſed ſolum externa quædam ſigna accipere: ergo de facto præceptoris induſtria nullam ſcientiam conſequi poſſumus: & conſequenter nullus modus aſſignari poteſt quo ſcientię inueniantur proindéque illæ nobis debent eſſe à natura congenitæ.

Hęc obiectio petit vt agamus de modo quo ſcientiæ acquiruntur, quod nobis in poſteriori huius articuli parte propoſitum fuit. Vt igitur illam explicemus, obiectionis propoſitæ minorem negamus ſecundùm vtramque partem, aſſerimúſque tam ſenſuum miniſterio, ſeu experientia, quàm ope magiſtri ſcientias comparari.

Communis eſt omnium ſententia, qui hos duos inueniendarum ſcientiarum, & artium modos conſtituunt, inuentionem, & diſciplinam: inuentionem per ſenſum, & experientiam, de qua actum eſt in præludiis: diſciplinam verò, quando docente præceptore ex ore eius ſcientiam haurimus.

Ad id quod in obiectione refertur ad probationem minoris, ſecundum priorem partem multa à nobis cognoſci ſine ſenſu, vt potè Deum & Angelos, dico ſi non per ſe, ſaltem per accidens, & effectus in ſenſus incurrere, & ſic illorum interuentu cognoſci, & prӕterea ex eo non ſequi, quòd per ſenſus nihil cognoſcant, cùm pręter Deum & Angelos multa cognoſcantur materialia, quæ ſub ſenſus cadere poſſunt.

Ad illud verò quod pro confirmatione eiuſdem minoris ſecundùm poſterio-

rem partem affertur præceptoris opera non excitari phantaſmata in imaginatione diſcipuli, ſicque per diſciplinam nullam ſcientiam comparari, dico fieri poſſe, vt diſcipulus formet phantaſmata, & imagines eorum quæ præceptor docet, maximè ſi ſuam mentem vt decet perſpicuis facilibúſque exemplis aperiat.

QVÆSTIO TERTIA.

De eſſentia Scientiæ.

HÆc ſcientiæ definitio petitur ex Ariſtotele primo Poſteriorum cap. 2. *Scientia eſt cognitio rei per propriam & neceſſariam cauſam.*

Verùm quia ſcientia propriè dicta, alia eſt habitualis, alia actualis, vtraque propria definitione explicanda eſt. Habitualis ita communiter exprimitur: *ſcientia eſt habitus intellectus certus, verus, euidens rei neceſſariæ per propriam cauſam.*

Dicitur primò *habitus intellectus*, ad diſtinctionem habitus voluntatis, & aliarum potentiarum.

Dicitur ſecundò *certus*, ad differentiam fidei humanæ, & opinionis, quæ incertæ ſunt.

Additur tertiò, *verus*, ad diſcrimen erroris, & hæreſis.

Quartò ponitur, *euidens*, vt ſecernatur ſcientia à fide ſupernaturali, quæ licet ſit veriſſima, & certiſſima, eſt tamen obſcura, & ænigmatica.

Denique dicitur *rei neceſſariæ per propriam cauſam*, quâ particulâ ab intelligentia diſcriminatur, quæ eſt cognitio primorum principiorum, quorum nulla datur cauſa ſiue rei, ſiue cognitionis. Eâdem particula, ſcientia per demonſtrationem acquiſita, quæ hîc definitur, à ſcientia per definitionem parta ſeiungitur, quæ licet ſit cognitio certa, neceſſaria, & euidens, non tamen aſſignatur per cauſam, vt ſuo loco declarabitur. Actualis autem ſcientiæ definitio per proportionem ad habitualem dari debet.

Scientia eſt cognitio intellectus vera, certa, & euidens rei neceſſariæ per propriam cauſam. per cauſam dico, ſiue in eſſendo, ſi acquiratur per demonſtrationem à priori: ſiue in cognoſcendo, ſi habeatur per demonſtrationem à poſteriori, vt diximus ſuperiori ſectione de demonſtratione.

QVÆSTIO IV. ET POSTREMA.

De affectionibus Scientiæ.

ATICVLVS PRIMVS.

De obiecto Scientiæ.

OMnes ferè ſcientiæ affectiones ex ipſo eiuſobiecto ſumuntur, idcirco ſuppoſitis illis quæ in Logicę præludiis de obiecto materiali, & formali, totali, & partiali, principali, & minùs præcipuo dicta ſunt, hoc tantum loco quæremus quænam ſub ſcientiam cadere poſſunt, quod quibuſdam propoſitionibus explicabimus.

Prima propoſitio.

NOn omnia ſub ſcientiam cadere poſſunt, vt docet Ariſtoteles primo Poſteriorum cap. 2. & leui negotio probatur.

Dantur prima principia indemonſtrabilia, & omni causâ tam in eſſendo quàm in cognoſcendo carentia: ergo ſaltem illa principia ſub ſcientiam de qua agimus, ſcilicet per demonſtrationem, cadere non poſſunt, cùm talis ſcientia eorum ſit duntaxat, quæ per cauſam cognoſci queant.

Secunda propoſitio.

MVlta ſunt ſcibilia quorum nulla vnquam ſcientia comparata fuit: exemplo res ipſa conſtat.

Digitized by Google

Siquidem quadratura circuli verè ſcibilis eſt, nullus tamen vnquam eius ſcientiam adeptus eſt: Vis item magnetis ad trahendum ferrum, eſt ſcibilis, cùm tamen adhuc lateat. Idem de æſtu, reciprocatione maris, & aliis quàm plurimis abditioribus naturę arcanis iudicium ferri debet; ergo multa ſunt ſcibilia, quorum nulla vnquam ſcientia acquiſita fuit.

Tertia propoſitio.

ENs rationis poteſt eſſe obiectum alicuius ſcientię realis. etenim ſecundùm Mathematicos, Arithmetica ſcientia quædam realis eſt, quamuis obiectum eius ſit ens rationis, ſcilicet numerus formalis, vt diximus in Categoriis agendo de Quantitate.

Obiicies, entis rationis nulla eſt cauſa neceſſaria, ergo de ente rationis nulla quoque erit ſcientia, quæ definitur cognitio rei per veram, & neceſſariam cauſam.

Reſpondeo, negatione antecedentis, cauſa enim hæc eſt neceſſaria numeri, exempli gratia, quaternarij, quod ex quatuor vnitatibus componatur, ita vt hinc fieri poſſit demonſtratio hunc in modum; *Quod componitur ex quatuor vnitatibus, eſt numerus quaternarius, collectio que fit per intellectum ex quatuor hominibus, componitur ex quatuor vnitatibus, ergo collectio illa eſt numerus quaternarius.*

Quarta propoſitio.

ENtia per accidens, & aggregationem, vt ſic, non cadunt ſub ſcientiã ſicque nullius ſcientiæ obiectum eſſe poſſunt, vt docet Ariſtoteles ſexto Metaphyſicorum cap. 2. & ſatis apertè probatur. Id ſolum ſub ſcientiam cadere poteſt, quod habet veras aliquas proprietates, ſibi neceſſariò conuenientes; habétque vnam aliquam eſſentiam, per quam ipſæ proprietates demonſtrantur: atqui entia per accidens, vt ſic, non ſunt eiuſmodi cùm non ſint vnum verum ens, ſed multa ſimul entia, quibus proinde nulla vera eſſentia, nullæque veræ proprietates aſſignari poſſint: ergo &c.

Dixi entia per accidens, vt ſic: duobus enim modis ens per accidens dici poteſt, vt in præludiis Metaphyſicæ vberius probabitur. Primò, quatenus conſideratur ratione diſtinctarum partium, quibus componitur, ſeu materialiter: & ſic dicitur eſſe ſimpliciter multa, nulliúſque ſcientiæ obiectum eſſe poteſt: tum quod non poſſit demonſtrari, vt oſtenſum eſt, tum etiam quod vna definitione nequeat definiri, quod ad verum ſcientiæ obiectum requiritur; tum denique quod ratione diuerſarum illarum partium ad diſtinctas ſcientias pertineat.

Secundo poteſt accipi non præcisè a ratione partium ſuarum diſtinctarum, ſed quatenus habet aliquam vnitatem; ſeu formaliter, vt exercitus quatenus habet vnitatem ordinis, ſicque ſumptum ens per accidens, ſolùm dicitur multa ſecundum quid, & poteſtate: potéſtque eſſe obiectum alicuius ſcientiæ, vt familia œconomicę, & reſpublica politicæ.

Quinta propoſitio.

SIngularia ſimpliciter creata nullius ſcientiæ obiectum eſſe poſſunt, vt docet Ariſtoteles expreſſis verbis primo Poſteriorum capite 24. vbi requirit abſolutè vniuerſalitatem in obiecto cuiuſcumque ſcientiæ ſaltè naturalis. Fauet ratio, nulla cognitio certa & neceſſaria haberi poteſt de ſingularibus, ergo nulla eſt ſcientia. Recta eſt conſequen-

Digitized by Google

tia, omnis ſcientia debet eſſe cognitio certa, & neceſſaria, Antecedens, verò patet, vt de aliquo detur cognitio certa & neceſſaria, debet illud certum eſſe & neceſſarium, atqui ſingularia ſimpliciter certa non ſunt & neceſſaria, ſed infinitis propè mutationibus obnoxia: igitur de illis nulla certa, & neceſſaria cognitio haberi poteſt.

Confirmatur, quod non poteſt demonſtrari non poteſt ſciri, nam ſcientia per demonſtrationem acquiritur, maximè illa de qua agimus: atqui nullum ſingulare ſimpliciter creatum poteſt demonſtrari, eſt enim tantum demonſtratio de vniuerſalibus, vt potè neceſſariis, ergo nullum ſingulare ſimpliciter creatum ſciri poteſt.

Dixi primò in concluſione *ſingulare creatum*, nam de ente ſingulari increato(nempe de Deo, ſcientiam vel ſaltem cognitionem aliquam certam, & neceſſariam haberi nihil vetat.

Ratio eſt, quia ita Deus eſt ſingularis: vt tamen omninò exuat conditionem illam, nimirum incertitudinem, propter quam ſingularia creata eximuntur à proprio ſcientię obiecto, induátque perfectiſſimam rationem propter quam vniuerſalia propria ſcientiarum obiecta cenſentur, videlicet immutabilitatem, & conſtantiam. Ideoque eum ſub ſcientiam cadere nihil obſtat.

Dixi ſecundo, *ſingulare ſimpliciter creatum*, hoc eſt in ſenſu ſimplici; nam de Chriſto ſcientiam dari poſſe communis eſt ſcientia Theologorum, non tantùm quatenus Deus eſt: ſed etiam quatenus homo. Ratio eſt, quia vt ipſe Chriſtus Dominus, non tantùm vt Deus, ſed vt homo Deus, ſubeſt diuinæ reuelationi, qua tenet Eccleſia ipſum in ſuo eſſe immutabiliter permanſurum, certitudinē aliquam & immutabilitatem ſortitur, propter quam ſub ſcientiam, vel ſaltē ſub certam aliquam cognitionem cadere poteſt. Eodem modo loquuntur de Incarnatione, fatentur enim illam, in particulari ſimpliciter non cadere ſub ſcientiam, quia ſimpliciter poteſt non eſſe: nihilominus quatenus ſubiacet diuinę reuelationi, habere certitudinem, & infallibilitatem, propter quam certo cognoſci queat.

Inferes, ergo ſaltem de ſingularibus perpetuis, ſeu quæ nunquam deficient, vt ſunt Angeli, cæli, & animæ noſtræ rationales, poterit dari ſcientia.

Reſpondeo negando hanc conſequētiam. Singularia enim illa ſaltem ab extrinſeco, corruptioni obnoxia ſunt: ſícque non ſunt ſatis certa; vt de illis cognitio habeatur certa ſicut de Chriſto, & Incarnatione, quatenus ſubſunt diuinæ reuelationi, quia ſic nec ab intrinſeco nec ab extrinſeco aliter ſe habere poſſunt, alias falleret falleretúrque diuina reuelatio, quòd impoſſibile eſt.

Inſtabis, ergo ſaltem de illis omnibus ſingularibus, videlicet Angelis, animabus rationalibus, & aliis poterit eſſe ſcientia, quatenus ſubiacent diuinæ reuelationi.

Reſpondeo admittendo intentum, quaten' in cōcluſione ſingularia tantùm ſimpliciter creata, hoc eſt in ſenſu ſimplici, remouimus ab obiecto ſcientię non autem in ſenſu compoſito, quatenus diuinæ reuelationi ſubiacent, qua conſtat ipſa immutabiliter eſſe permanſura. His propoſitionibus quodnam ſit obiectum ſcientiæ declaratum eſt: ex iiſdem quòd ſit, facilè colligitur videlicet *Ens per ſe vniuerſale aut ſaltem vniuerſalis conſtantiam obtinens, demonſtrabile, & quod habeat cauſam aliquam vel in eſſendo, vel in cognoſcendo per quam demonſtretur ſiue à priori, ſiue à poſteriori.*

Additur & alia conditio, vt in obiecto ſcientiæ aliquid habeat rationem

Digitized by Google

materiæ, & aliquid rationem formæ. Quod obtinet rationem materiæ, materiale, quod rationem formæ, obiectum formale nuncupatur: verbi gratia actiones voluntatis ſunt materiale obiectum Ethicæ, & dicuntur obtinere rationem materiæ, quatenus verò dirigibiles ad bonum, formale, & dicuntur ſortiri rationem formæ.

Ratio eſt, quia quemadmodum in phyſica, materia eſt indifferens ad multa, & per aduentum formæ ad vnum determinatur, vt per aduentum animæ rationalis ad hominem: ſic materiale obiectum alicuius ſcientiæ indeterminatum vtà pluribus ſcientiis pertractetur: verbi gratia, operationes voluntatis à philoſopho morali, & phyſico; per formale verò reſtringitur ad aliquam peculiarem ſcientiam, vt prędictæ actiones voluntatis ad moralem, per hāc rationem quæ vocatur obiectum formale, *quatenus dirigibilis*, ad bonum per præcepta bene viuendi, vel ad phyſicam per hanc aliam, quatenus ſunt actiones vitales à voluntate promanantes

ARTICVLVS SECVNDVS

De vnitate, & diſtinctione Scientiarum.

CVm ſcientię ab eo à quo vnitatem, ab eodem ſuam diſtinctionem ſumant, quia eſſe vnum, eſt eſſe à quolibet alio diuiſum, & diſtinctum, propterea ſimul de vnitate, & diſtinctione ſcientiarum agimus, ad vtriúſque explicationem.

Notandum primò aliam eſſe vnitatem realem, per ſe, & metaphyſicam, aliam per accidens, & moralem: Hæc dicitur,quę conuenit entibus per aggregationem, quatenus in vna ratione conſentiunt quemadmodum ciues dicuntur quid vnum, quia ordinem habent ad vnam ciuitatem conſtituendã, in qua iiſdem, legibus, & moribus viuunt, vnitas verò per ſe, metaphyſica illa eſt, quę competit rebus vnius naturæ, & eſſentiæ, vt homini, leoni, & cæteris.

Notandum ſecundò, vel ex ante dictis repetendum duplicem rurſus conſtitui vnitatem, numericam, vt Petri, ſpecificam vt hominis, genericam denique: vt animalis: eodem pacto de diſtinctione, & vnitate philoſophandum.

His poſitis; priuſquam ea quæ dubia ſunt proponamus, hoc vnum apud omnes certiſſimum ſtatuendum eſt, ſcientiarum numericam vnitatem & diſtinctionem à ſubiecto in quo recipiuntur, nimirum ab intellectu peti adeò vt vna dicatur numero ſcientia quæ in eodem intellectu numero reſidet, & numero diuerſæ habeantur, quæ ſunt in intellectibus numero diſtinctis.

Duę ſuperſunt difficultates explicandæ: Altera an ſcientiis totalibus vt pote logicæ, phyſicæ, & aliis, conueniat vnitas per ſe, & metaphyſica; an verò tantùm per accidens & moralis, ſeu clariùs: an totalis ſciẽtia, v.g. phyſica ſit vnus ſimplex mẽtis habitus an verò aggregatus ex multis partialibus habitib⁹.

Altera difficultas eſt, vnde ipſarum ſcientiarum vnitas ſiue ſpecifica, ſiue generica, ſiue per ſe, ſiue per accidens deſumatur.

Quod ſpectat ad primam difficultatem,

Prima ſententia eſt, ſcientiam totalem nihil aliud eſſe: quàm complexionem, & aggeriem multarum ſpecierum intelligibilium, quarum interuentu poteſt intellectus multis concluſionibus aſſenſum præbere.

Secunda ſententia eſt, totalem ſcientiam eſſe vnum ſimplicem habitum, quo omnibus illius ſcientiæ concluſionibus aſſentimur, & non eſſe ex multis partialibus cõpoſitum: hæc ſententia

Digitized by Google

diuo Thomæ, & multis ex eius ſchola communiter adſcribitur.

Tertia & omnium probatiſſima ſententia his propoſitionibus continetur, quibus duę ſuperiores ſententiæ refelluntur, & ipſa quoque tertia explicatur.

Prima Regula.

Scientia totalis non eſt complexio, & congeries multarum ſpecierum intelligibilium ab intellectu agente fabricatarum, ad repreſentationem obiectorum: Propoſitio eſt diui Thomæ prima ſecundæ, quæſtione 54. atticulo 4 Caietani & Medinæ ibidem contra primam ſententiam.

Probatur, omnis habitus intellectus ſe tenet ex parte ipſius intellectus, éſtque vis aliqua, & facilitas quæ adiungitur ad melius faciliúſque operandum: At ſpecies intelligibiles non ſe tenent ex parte intellectus, ſed ex parte obiectorum, vt eorum abſentiam ſuppleant ex omnibus Philoſophis, vt etiam tradem us in phyſica, igitur quiuis habitus intellectus, ac conſequenter habitualis ſcientia debet diſtingui à ſpeciebus intelligibilibus, ergo cùm totalis ſcien tia ſit habitus aliquas intellectus, malè dicetur complexio ſpecierum intelligibilium.

Secundo, ſpecies intelligibiles antecedunt ſcientiam non modo totalem, ſed etiam partialem: igitur ſcientia totalis non eſt confundenda cum ſpeciebus intelligibilibus, ſed ab illarum congerie diſtinguenda.

Probatur antecedens, ſcientia, ſiue totalis, ſiue partialis, producitur per actus intellectus ſcientificos, quibus conſequenter poſterior eſt: ergo cùm ſpecies intelligibiles antecedant actus ipſos intellectus, ex communi omnium conſenſu, debent etiam neceſſariò antecedere omnem ſcientiam, ſiue totalem, ſiue partialem: iuxta illud axioma, *quod eſt prius priori, eſt prius poſteriori.*

Secunda propoſitio.

Scientia totalis non eſt vnus ſimplex habitus, ſed ex pluribus partialibus collectus.

Hæc propoſitio eſt contra ſecundam ſententiam, & docetur à Scoto, & eius diſcipulis: à nobis verò probatur. Habitus diſtincti conſtituendi ſunt, vbi occurrunt diuerſę difficultates ad agendum, quia, vt iam dictum eſt, ad ſuperandas difficultates habitus tantùm conceduntur: Atqui in qualibet ſcientia totali, v. g. in phyſica, multę diſtinctæ reperiuntur ad agendum difficultates: ergo in totali ſcientia, vt potè phyſica. multi, iique diſtincti habitus conſtituendi ſunt: ergo ſcientia totalis non poteſt eſſe vnus ſimplex habitus, ſed debet eſſe ex pluribus partialibus aggregatus.

Hęc poſterior conſequentia vera eſt minor verò propoſiti ſyllogiſmi probatur Multi optimè poſsũt quædã eorũ quæ continentur in ambitu phyſicę tenere, & iis aſſentiri, vt pote principiis, cauſiſque rerum naturalium: alia verò ignorare quæ ſunt in totali, eiuſdem ſcientiæ obiecto cõprehẽdenda, vt quãtitatem, tempus, motum, placita de cœlo, de anima &c. ergo in ſcientia totali v. g. in phyſica multæ eæque diſtinctæ occurrunt ad agendum difficultates.

Cõfirmatur ratione penè ſimili, ſed ab abſurdo ducta: ſi totalis ſciẽtia v. g. phyſica, eſſet vnus ſimplex habitus, per quẽ intellectus inclinaretur ad aſſentiẽdum omnibus ipſius phyſicæ cõcluſionibus, nulla ratione aliquis diceretur habere habitũ ſcientiæ, niſi omnes ipſius cõcluſiones teneret, & haberet facilitatẽ illis aſſentiendi, ſed hoc dici non poteſt, ergo ille qui facilè & prõptè poteſt quibuſdã phyſicæ cõcluſionib⁹ aſſẽtiri, debet ſine dubio acquiſiuiſſe phyſicę habitum

Digitized by Google

qui quidem illi talem facilitatem contulerit. Igitur ſcientia totalis, verbi gratia phyſica, non eſt vnus ſimplex habitus, ſed tantùm per aggregationem multorum partialium habituum.

Obiicies, ſi ſcientia totalis non ſit vnus ſimplex habitus, ſed tantum per aggregationem ſcientia totalis non erit vera ſpecies qualitatis, quæ vnum ens per ſe eſſe debet, quod tamen abſurdum eſt.

Reſpondeo talem conſequutionem videri veram, nec abſurdum quod inde ſequeretur apparere.

Si inſtes ſcientiam totalem eſſe veram habitus ſpeciem, proindèque veram ſpeciem qualitatis: Reſpondeo, ſcientiam totalem eſſe quidem verum intellectus habitum per aggregationem multorum partialium: non autem veram ſpeciem, ſed omnes peculiares habitus quibus conflatur, eſſe veras illius ſpecies.

Si vltra vrgeas, ergo in vnica ſcientia totali, vt potè phyſica, multæ erunt ſcientiæ: ergo non dabitur vna phyſica, ſed multiplex. Occurres, in eadem ſcientia totali, vt in phyſica, multas dari ſcientias partiales, non tamen dici multas phyſicas propter coordinationem quam omnes partiales phyſicę habitus habent ad vnam phyſicam conſtituendam: Sicut licet ſinguli ciues ſint partes ciuitatis, propterea tamen non dicitur multiplex ciuitas, ſed ſimpliciter vna, ratione ſcilicet coordinationis, quam habent omnes ciues ad eandem ciuitatem conſtituendam.

Iterum obiicies, vnica fides, eáque ſimpliciſſima, ſufficit ad aſſentiendum multis concluſionibus de fide: ergo & vnicus ſcientiæ habitus ſimplex ſufficiet vt inclinet intellectum ad præbendum aſſenſum multis concluſionibus ſcientificis.

Neganda eſt conſequentia, ob inſignem diſparitatem quæ cernitur inter habitum fidei ſupernaturalis infuſæ (de qua in ob obiectione agi debet) & habitus ſcientiæ acquiſitos, ille enim habet ſemper idem medium, eandémque rationem aſſentiendi omnibus concluſionibus de fide, nimirum diuinam reuelationem: quò fit vt vnicus ſufficiat ad aſſentiendum hiſce omnibus concluſionibus de fide: habitus verò ſcientifici totales multa ac diuerſa media ſortiuntur, nam phyſica, verbi gratia, vt aſſentiatur huic concluſioni, cœlum eſt mobile, aſſumit corpus naturale pro medio; vt probet hominem eſſe riſibilem recurrit ad animal rationale tanquam ad medium, idémque obſeruat in aliis omnibus ſuis concluſionibus, vnde eſt quòd vnicus non ſufficiat, vt per illum intellectus aſſentiatur omnibus concluſionibus quæ in ipſa phyſica continentur.

Tertia propoſitio.

Adiungitur ad explicandum modum quo partiales habitus concurrunt ad conſtitutionem vnius totalis, ſcilicet per ordinem ad vnam rationem formalem obiecti: adeò vt vnica dicatur ſcientia totalis, quæ conflatur ex illis omnibus habitibus, qui tendunt in idem obiectum, ſub eadem ratione formali conſideratum; verbi gratia, phyſica ſit vna ſcientia totalis, quæ componitur ex illis omnibus habitibus partialibus, qui ordinantur ad cognitionem corporis naturalis, quatenus naturale eſt, ſiue eius demonſtrando principia, & cauſas, ſiué demonſtrando partes, & proprietates.

Idem de aliis ſcientiis meritò dici poteſt.

Alij aliter explicant modum, quo totalis ſcientiæ habitus ex multis partialibus componitur: quatenus ſcilicet illi

Digitized by Google

illi conueniunt in eâdem abſtractione à materia: vt phyſica ſit vnica ſcientia totalis conflata ex multis partialibus habitibus, quia habet vnam ſemper eandémque abſtractionem à materia ſingulari, quod de aliis ſcientiis dici volunt.

Hic tamen grauiter aberrant, nam ſi ſcientia totalis diceretur conflari ex illis omnibus partialibus habitibus, qui in eadem abſtractione, à materia conueniunt, phyſica & medicina eſſent vna eadémque ſcientia totalis, quia vnicum habent abſtractionis modum, nimirum à materia ſingulari. Item omnes mathematicæ diſciplinæ in vnam ſcientiã coaleſcerent, quoniam illis omnibus vna & eadem tribuitur abſtractio à materia ſingulari, & ſenſibili, quæ tamen omnia abſurda ſunt.

Quæres an in eadem ſcientia totali tot ſint habitus partiales diſtincti, quot ſunt concluſiones?

Reſpondeo negatiuè, probóque, nũquam multiplicatur habitus, niſi propter difficultates, quæ occurrunt in operando: atqui ad aſſentiendum multis concluſionibus non occurrit multiplex difficultas, maximè cùm vna ex alia deducitur, verbi gratia, ſi quis nouerit hanc concluſionem, *Omnis homo eſt riſibilis*, facilè, & abſque aliquo notabili negotio, quod peculiarem habitum poſtulet, iſtam aliam percipiet: *omnis homo eſt admirationis capax, omnis homo eſt rationalis*: & ſi quæ ſint eiuſmodi ex illa prima conſequentes: ergo in eadem ſcientia totali non ſunt tot habitus partiales quot concluſiones.

Occurrit Suarez ſecundo tomo Metaphyſicæ diſputatione quadrageſima quarta, ſectione vndecima, numero quadrageſimo ſexto, ſingulas concluſiones diuerſas diuerſis modis cognoſci, & per diuerſas complexiones terminorum, etiam ſi vna ex alia conſequatur, verbi gratia aliter connectendos eſſe terminos, vt hæc inferatur concluſio *homo eſt rationalis*, quam vt iſta percipiatur, *homo eſt riſibilis, ergo & rationalis*, ideóque in aſſenſibus harum concluſionum diuerſas eſſe difficultates, & conſequenter diuerſos habitus.

Reſpondeo harum concluſionum, quarum vna conſequitur ex alia, licet ſit diuerſa complexio terminorum, vnã tamen facili negotio ex alterius notitia cognoſci nec ex illa diuerſa connexione terminorum diuerſam exurgere difficultatem aſſentiendi illis concluſionibus diuerſæ connexis: vt propterea diſtincti habitus requirantur ſed vnum ſufficere, quo inſtructus intellectus poſſit vnâ perceptâ concluſione alteri aſſenſum præbere: verbi gratia hâc perceptâ concluſione, *cælum eſt corpus mobile*, huic alteri aſſentiri, *cælum eſt corpus naturale*.

Quod autem attinet ad poſteriorem difficultatem vnde oriatur vnitas, & diſtinctio ſpecifica, genericáque ſcientiarum, oſtenſum quidem eſt propoſitione tertia vnam ſpecie ſcientiam eſſe, quæ conflatur ex partialibus habitibus, circa idem obiectum, ſub eadem ratione formali conſideratum occupatis; conſequenter dicendum eſt diſtinctionem ſpecificam petendam eſſe ex illo obiecto formali ſpecie diuerſo ita vt ſcientię totales dicantur ſpecies diſtinctæ, quæ habent obiecta formalia ſpecie diſtincta, vt phyſica, metaphyſica, & aliæ. Vnde verò oriatur generica vnitas, & diſtinctio ſcientiarum totalium, ſequentibus propoſitionibus ſuperioribus additis breuiter eſt aperiendum.

Quarta propoſitio.

Digitized by Google

quo pacto omnes penitùs ſcientię peculiariter ſubalternantur Metaphyſicæ, quia ab ea accipiunt generaliſſima principia: ſiue ſubminiſtret propria, & peculiaria, quo pacto medicina ſubalternatur Phyſicæ quia ab illa ſumit propria ſua & accommodata principia, quæ in ipſa phyſica fuerant concluſiones.

Secundò, oritur ſcientiarum, & artium ſubordinatio à fine, cùm ſcilicet vnius finis refertur ad finem alterius, quemodo ars frenefactoria ſubordinatur equeſtri, hæc militari, & militaris ciuili, ex Ariſtotele primo ethicorum cap. 1.

Tertiò, oritur ſubalternatio ex parte obiectorum, cùm ſcilicet obiectum vnius ſcientiæ, continetur ſub obiecto alterius, qua ratione Muſica ſubalternatur Arithmeticæ, quia illius obiectum, nimirùm *numerus ſonorus*, continetur ſub numero abſolutè ſumpto, qui eſt obiectum Arithmeticæ. Duobus autem modis contingit obiectum alicuius ſcientiæ contineri ſub obiecto alterius.

Primo enim poteſt contineri tanquam ſpecies ſub genere per additionem differentiæ vel modi cuiuſdam eſſentialis: quo ſenſu homo ponitur ſub animali, & animal ſub viuente: & hac ratione ſcientia de homine poteſt dici ſubalternata ſcientiæ de animali, & hæc ſcientia de viuente.

Secundo modo obiectum vnius ſciētiæ poteſt eſſe ſub obiecto alterius per additionem alicuius modi accidentalis. Sic numerus ſonorus, qui eſt obiectum Muſicę, continetur ſub numero abſolutè ſumpto, qui Arithmeticæ obiectum eſt, ſcilicet per additionem huius accidentariæ rationis, eſſe ſonorum.

Idem de linea viſuali, quæ eſt obiectum opticæ, dici debet reſpectu lineæ abſolute ſumptæ, quæ Geometriæ obiectum eſt: & hoc modo oritur propriè ſcientiarum ſubalternatio.

Et his omnibus facilè deprehenditur quę ſint ſcientiæ ſubalternantes, nam imprimis dictum eſt omnes ſcientias ſubalternari metaphyſicæ, ratione principiorum, in quantum omnibus illis ſcientiis generalia ſua principia Metaphyſica ſubminiſtrat.

Addo & ratione obiecti, quia omnia illarum ſcientiarum obiecta entia ſunt: & ideo ſub ente, quod eſt obiectum Metaphyſicę comprehenſa. eodem iure & adhuc potiori, Muſica Arithmeticæ, Optica Geometriæ, Medicina Phyſicæ ſubalternantur. Nam Arithmeticæ obiectum eſt numerus ſecundum ſe ſumptus ſub continetur ſonorus numerus, qui eſt obiectum Phyſicæ. Item obiectum Geometrię eſt linea in vniuerſum, ſub ipſa, linea viſualis, quæ eſt Opticæ obiectum comprehenditur: rurſus Phyſicæ obiectum ſtatuitur naturale corpus ſub quo ſanabile, quod obiicitur Medicinæ, continetur.

Addo & alio titulo Medicinam ſubalternari Phyſicæ, nimirum ratione principiorum, quia Medicinæ principia ex Phyſica deſumuntur, vt dictum eſt.

Denique Logica & Moralis Philoſophia non immeritò Phyſicæ ſubalternari dicuntur ratione obiecti, cum obiectum Phyſicæ comprehendat operationes intellectus, & voluntatis abſolutè ſumptas, ſub quibus continentur actiones intellectus dirigibiles ad verum, & actiones voluntatis ad bonum dirigibiles, quarum illę ad Logicam, hæ verò ad Moralem ſpectant.

Difficultas eſt verum ipſæ ſcientiæ ſubalternatę ſint verè & propriè dictæ. Alij affirmant, alij negant, ad contentionem ſedandam.

Notandum primò ſcientias ſubalternatas bifariam ſpectari poſſe, primò

Digitized by Google

quatenus coniunguntur cum ſubalternantibus

Secundò, quatenus ab ipſis ſecernuntur: verbi gratia, Medicinam conſiderari poſſe, vel quatenus coniungitur cum Phyſica, quando nimirum Medicus ſimul Phyſicus eſt, vel quatenus ab ipſa ſeparatur quando ſcilicet contingit Medicum Phyſicam ignorare.

Notandum ſecundo ſcientiam ſubalternam à ſubalternante ita poſſe ſeparari, vt tamen concluſiones huius, quę ſubalternæ ſunt principia, teneantur per experientiam, & à poſteriori, verbi gratia Medecinam ita poſſe ſeparari à Phyſica, cui ſubalternatur, vt tamen ipſius Phyſicæ concluſiones, verbi gratia *corpus conflatum ex quatuor elementis eſt corruptibile*, in ipſa Medicina innoteſcant, per experientiam & effectus. Hinc fit.

Prima propoſitio.

SI ſcientia ſubalternata ita ſeparetur à ſubalternante, vt ſubalternata neque habeat euidentiam & ſuorum principiorum certitudinem per demonſtrationem factam à ſcientia ſubalternante cum qua coniungitur, neque per experientiam, & effectus, reuerà ſcientia ſubalternata non erit ſcientia, ſed opinio tantum, vel fides humana, & hanc concluſionem intentam ſolum fuiſſe à prima ſententia quæ negat ſcientias ſubalternatas eſſe propriè ſciētias, probabile eſt, nóſque eam facilè cōfirmamus: Scientia ſubalternata non tenet ſuas concluſiones niſi certitudine quadam morali, & in teſtificante quando ſuorum principiorum non habet euidentiam & certitudinem, vel per demonſtrationem factam à ſcientia ſuperiori, & ſubalternante, cum qua coniungitur, vel per experientiam, & effectus, ergo non eſt ſcientia propriè dicta, quæ debet habere ſuas concluſiones omninò, certas & indubitatas, ſed tantùm opinio, vel fides humana.

Probatur antecedens, nunquam concluſiones ex principiis deductæ ſunt certiores & euidentiores ipſis principiis ſed principia ſubalternatæ ſcientiæ non ſunt certa, niſi certitudine morali, & in teſtificante, quando ipſa ſcientia ſubalternata non habet illorum euidentiam, & certitudinem, vel per demonſtrationem in ſubalternante factam, vel per experientiam & effectus, quoniam non aliter tenet illa eſſe certa, niſi quatenus ſibi probabiliter perſuadet ipſa fuiſſe in ſuperiori ſcientia demonſtrata, vel ei fidem adhiberet qui ſibi id factum fuiſſe affirmat, igitur ſcientia ſubalternata non aliter tenet ſuas concluſiones certas, niſi certitudine quadam morali, & in teſtificante, quando ſuorum principiorum certitudinem, & euidentiam non habet, ſiue per demonſtrationem factam in ſcientia ſubalternante, cum qua coniungitur, ſiue per experientiam, & effectus.

Secunda propoſitio.

SCientia ſubalternata eſt vera & propriè dicta, ſi vel coniungatur cum ſubalternante: verbi gratia, Medicina cum phyſica: vel habeat explorata ſua principia per experientiam.

Probatur: vtroque enim modo habebit ſua principia certiſſima: ideoque facilè poterit per veras demonſtrationes concluſiones certiſſimas, & ſcientificas ex illis deducere: atque hoc tantùm intendiſſe poſteriorum ſententiam valde probabile eſt, ſicque vtramque componere facillimum erit.

ARTICVLVS QVARTVS.

De comparatione ſcientiarum inter ſe.

Digitized by Google

SCientiæ comparari poſſunt inter ſe multis modis, primò ſecundum ordinem dignitatis, quænam alteri ſit præferenda. Secundò, ordine temporis, quænam ſecundum tempus præceſſerit? Tertiò, ordine naturæ, quænam ſecundùm illam prior ſit, & quæ poſterior.

Poſtremò ratione methodi, qua debent explicari, quænam prius doceri debeat. Hæc omnia breuiter exponemus ſequentibus propoſitionibus.

Prima propoſitio.

SCientiæ ſpeculatiuæ, generatim loquendo, ſunt digniores practicis.

Primo, quia id Ariſtoteles docet primò Metaphyſicæ capite ſecundo, & alibi ſępius, cùm aſſerit contemplationem nobiliorem eſſe praxi.

Secundò, quia inter ſcientias ſpeculatiuas ponitur Metaphyſica, quæ omnium ſcientiarum naturalium apex eſt & regina. Denique quia ſcientiæ ſpeculatiuę nos per ſe in rerum notitiam promouent, in illáque conquieſcunt: practicæ verò per ſe rerum cognitionem non intendunt, ſed ſolùm tradunt operandi modum.

Secunda propoſitio.

MEtaphyſica eſt omnium ſcientiarum naturalium ordine dignitatis prima.

Probatur, ſcientia omnium nobiliſſima eſt, quæ de rebus præſtantiſſimis differit, at talis eſt Metaphyſica, quippe quæ de Deo, & eius attributis ipſiſque intelligentiis ſermonem inſtituit, quod nulli aliarum ſcientiarum naturalium conceſſum eſt, ergo: &c.

Tertia propoſitio.

POſt Metaphyſicam primus dignitatis gradus Phyſicæ debetur: poſtremus Mathematicę, inter ſcientias ſpeculatiuas.

Eadem ratio eſt huius concluſionis ac ſuperioris. Scientiæ nobiliores cenſentur pro nobiliori obiecto quod ſortiuntur: atqui Phyſicę obiectum, nempè corpus naturale, nobilius eſt obiecto Mathematicæ, ſcilicet quantitate: ergo &c.

Dubitabis de Mathematicis & ſcientiis practicis, nempe Logica, & Morali, quænam aliis pręſtent: hoc dubium vt ſoluatur, adiungatur.

Quarta propoſitio.

MAthematicæ ordine dignitatis ſecundùm quid, & aliquorum affectuum reſpectu, ſunt Logicâ, & Morali priores, ſcilicet ratione dignioris actionis putà ſpeculationis.

Alio verò reſpectu & certè potiori, poſteriores, nempe ratione ignobilioris obiecti, quia nimirùm obiectum Mathematicæ eſt quantitas longè ignobilior intellectu & voluntate, quorum illa Logicæ, hæc Moralis Philoſophiæ obiectum eſt.

Quinta propoſitio.

ORdine naturæ ſcientiæ ſpeculatiuæ in ſtatu imperfecto ſunt priores practicis, non tamen in ſtatu perfecto.

Probatur: Illud eſt prius ordine naturæ quod præſupponitur. Atqui ſcientię ſpeculatiuæ in ſtatu imperfecto practicis præſupponuntur, quia abſolutè obiectum ſuum cognoſcunt: practicæ verò relatiuè & in ordine ad opus, cognitio autem relatiua abſolutam præſupponit, in ſtatu verò perfecto nulla habetur ſcientia ſpeculatiua abſque Lo-

Digitized by Google

probabile de re propſita. His ita notatis.

Quæſtio eſt: vtrum in eodem intellectu ſimul ſcientia & opinio eſſe poſſint; quia verò in ea multa ſunt certiſſima, priùs breuiter perſtringemus.

Primùm eſt habitum opinionis: & ſcientiæ circa diuerſa obiecta in eodem intellectu eſſe poſſe: nam fieri poteſt vt aliquis habeat habitum ſcientificum, phyſicæ verbi gratia, multa tamen probabiliter teneat de moralibus.

Idem de actu ſcientiæ & opinionis, pari ratione dici poteſt.

Rurſus certum eſt diuerſis temporibus de eadem re, per idem medium poſſe dari actus ſcientiæ & opinionis.

Probatur; fieri poteſt, vt res quæ priùs fuerat per medium neceſſarium, atque ideo ſcientificè cognita, alio tamen tempore iudicetur tantùm probabilis, & medium quod prius iudicabitur neceſſarium, poſtea duntaxat probabile videatur, ergo &c.

Nunc quæ maiorem præ ſe ferunt difficultatem, aliquot propoſitionibus explicemus.

Prima propoſitio.

IMpoſſibile eſt vt eodem tempore, de eodem obiecto, per idem medium dentur ſcientia, & opinio, ſiue quoad actum ſiue quoad habitum.

Probatur: impoſſibile eſt vt eodem tempore idem ſit in intellectu ratio cognoſcendi certò, & ſine erroris formidine, & non cognoſcendi certo, ſed cùm erroris formidine, ergo per idem medium, eodem tempore nequit intellectus inclinari ad rem cognoſcendã certò, & ſcientificè, & cum aliqua erroris formidine, ſeu opinatiuè tantùm, nec conſequenter ſimul habere actum cognitionis certum, id eſt ſcientificum, & formidoloſum, ſeu opinatiuum, ergo &c.

Secunda propoſitio.

FIeri poteſt vt in eodem intellectu, reſpectu eiuſdem rei, & eodem tempore ſint actus ſcientiæ, & opinionis, per diuerſa media.

Probatur, aliquando experimur nobis duo media ſimul occurrere, quibus ducamur in cognitionem alicuius réi, quorum vnum apparet certiſſimum, & ſcitur, alterum verò videtur tantùm probabile, & ſola opinione tenetur, ergo.

Tertia propoſitio.

FIeri poteſt vt in eodem intellectu, reſpectu eiuſdem obiecti, eodem tẽpore, per diuerſa media detur habitus ſcientiæ cum actu opinionis, vel vice verſa, habitus opinionis cũ actu ſciẽtiæ.

Probatur, in eodem intellectu, reſpectu eiuſdem obiecti, & eodem tempore, poſſunt dari ſimul habitus ſcientię, & opinionis per diuerſa media, quia hoc non magis repugnat in habitibus, quàm in actibus: ergo vno habitu non operante, poterit alter operari, quia vnus non cogitur agere, ex eo quod alter operetur: ergo dabitur habitus vnus verbi gratia ſcientiæ, cum actu alterius, putà opinionis, vel è contra habitus opinionis cum actu ſcientiæ.

ARTICVLVS SEXTVS. ET POSTREMVS.

De comparatione Scientiarum cum fide.

FIdes habet aliquid per quod cum ſcientia & opinione conueniat, quò ſcilicet ſit cognitio intellectus. habet tamen aliquid quo ab illis maximè diſtinguatur.

Nam ſcientia, & opinio innituntur rationibus, illa neceſſariis & analyticis: hæc probabilibus. & topicis: fides verò ſolum nititur authoritate dicentis.

Digitized by Google

Porro fides duplex, altera diuina, & ſupernaturalis, qua arcana & fidei noſtræ myſteria tenemus, illiſque aſſentimur propter reuelationem nobis à Deo vel immediatè per ſe, vel mediatè per Eccleſiam factam: Altera humana, & naturalis, qua aſſentimur illis quæ à nobis renuntiantur, aut ob teſtimonium hominis renuntiantis.

Rurſus fides bifariam accipitur, vel actualiter, vel habitualiter: vt de ſcientia, & opinione dictum eſt. Iam quæſtio eſt quomodo ſciẽtia poſſit cum fide cõſiſtere, ſit

Prima propoſitio.

Circa diuerſa obiecta, in eodem intellectu ſiue eodem, ſiue diuerſo tempore habitus actúſque ſcientiæ, & fidei eſſe poſſunt. Siquidem aliquid per ſcientiam, aliud verò per fidem teneri poteſt, eodem, vel diuerſo tempore.

Secunda propoſitio.

Per idem medium, de eadem re ſcientia & fides neque habitualiter, neque actualiter ſumptæ in eodem intellectu eſſe poſſunt: quia ſemper fidei medium eſt dicentis reuelatio ſeu authoritas, quæ non omninò ſemper certa eſt: ſcientię verò euidens ratio neceſſaria & demonſtratiua eſſe debet, quæ quidem media diuerſa ſint.

Tertia propoſitio.

Habitus, & actus fidei ſimul eſſe poſſunt cum habitu, & actu ſcientiæ in eodem intellectu, de eadem re, per diuerſa.

Probatur, fieri poteſt vt inclinetur intellectus ad aſſentiendum alicui concluſioni, propter rationem aliquam demonſtratiuam, & propter diuinam authoritatem, quę nec falli, nec fallere poteſt, v. g. inclinetur ad aſſentiendum imò de facto aſſentiatur huic concluſioni, Deus eſt vnus tantùm, & propter hanc rationem demonſtratiuam, *Primus motor eſt vnus tantùm, Deus eſt primus motor, ergo Deus eſt vnus tantùm*; & prætereà propter authoritatem Dei qui nobis idipſum reuelauit, ergo &c.

Poſtrema propoſitio.

Habitus ſcientiæ poteſt manere in eodem intellectu, eodem tempore cum actu fidei, ſiue humanæ, ſiue diuinæ, & è contra habitus fidei cum actu ſcientiæ: quia vno non operante habitu ſcientiæ, verbi gratia, poteſt alter habitus, nimirum fidei, operari, & ſuum actum elicere, v. g. cùm per ſcientiam non cognoſcimus Deum eſſe vnum, adhibendo demonſtrationem ſuperius propoſitam; poſſumus tamen id per fidem tenere, ſicque manente habitu ſcientię poteſt dari actus fidei, vel è contra, cùm eadem ſit ratio.

Obiicies, fieri nequit vt idem clarè & obſcurè intellectus videat, ergo de eodẽ non poteſt habere actum fidei, & ſcientiæ, quia ille obſcurus, hic verò euidens eſt.

Confirmatur per illud apud ſanctos patres vſitatiſſimum, *Fides non habet meritum vbi ratio humana præbet experimentum* igitur fides, & ſcientia ſimul ſtare nequeunt.

Reſpondeo negando antecedens argumenti propoſiti, ſi modò diuerſa media intellectui occurrunt, quorum vnũ ſit obſcurum, quale eſt medium fidei, nempe teſtimonium reuelantis: alterum euidens, quale eſt medium ſcientiæ; ſicut idem oculus per clarum & politum ſpeculum colorem clarè, & perſpicuè intuetur: obſcurè verò, ſi ſpeculum ipſum obſcurum fuerit.

Ad

Digitized by Google

Ad confirmationem reſpondeo ſecũdùm Theologos, & Patres, fidem non habere meritum vbi ratio humana præbet experimentum, ſi ipſa humana ratio ſit vnica, & totalis cauſa cur fidei articulis aſſentiamur, verum eſt: falſum tamen ſi non ſit totalis cauſa aſſentiendi. Sed ille aſſenſus oritur etiam, imò potiſſimum à diuina reuelatione, teſtimonióque Dei reuelantis; quomodo concluſio per fidem & ſcientiam ſimul tenetur, ita vt ſcilicet præcipua aſſẽtiẽdi ratio ſit diuina reuelatio: lege hac de re D. Thom. ſecunda ſecundæ, & commentatores eiuſdem. Hęc de ſcientia & tota doctrina de Demonſtratione.

SECVNDA DISPVTATIO DE SYLLOGISMO TOPICO, POTISSIMVM DE LOCIS TOPICIS.

Triplex materia ex qua cõflatur ſyllogiſmus, triplicem ponit ſyllogiſmorum ſpeciẽ: demonſtratiuum, ſeu ex neceſſariis conſtantem, de quo actum eſt: topicum, ſeu probabilem de quo nunc agendum, & ſophiſticum ſeu fallacem de quò poſtea, Porrò quia pauca circa naturã ſyllogiſmi topici occurrũt exponẽda tota ferè diſputatio verſabitur in aſſignandis, explicandiſque locis, & maximè iis, ex quibus topica illa ducũtur argumenta.

Dicendum ſolùm breuiter quid ſit, & quotuplex probabile, vt inde intelligatur quid ſit ſyllogiſmus probabilis.

Probabile igitur generatim loquendo: illud dixeris, cui faciliùs aſſenſum præbueris, quam denegaueris, ſiue interim fuit neceſſarium, ſiue non.

Statuitur probabile in duplici differentia: alterum per ſe, & vi ſua: alterum per aliud, & aliena vi.

Probabile per ſe, & natura ſua illud eſt: quod ita conuincit intellectum ad aſſentiendum, vt nullius rationis ope indigeat, niſi apud eos qui ſunt omnino ſtolidę mentis: hoc modo illa pronuntiata probabilia dicimus, *parentes ſunt colendi: reſpublica melius à bonis, & ſapientibus adminiſtrantur, quã à malis & imperitis*, & pleráque alia id genus.

Probabile verò per aliud vocatur, quod vi ſua fidem non facit, ſed eget rationibus quibus roboretur ad fidem faciendam: ſic multa probabilia cùm in Philoſophia, tùm in Theologia dicuntur eſſe, quæ rationibus vltro, citróque adductis ſtatuuntur, & tolluntur, vt *an Logica ſit ſcientia: an vniuerſalia per mẽtem fiant: an natura ſit motus & quietis principium collectiuè: an conceptus entis ſit ſimpliciter vnus*: hæc in Philoſophia: in Theologia, *an fieri poſſit viſio per ſpeciem vniuerſalẽ: an videri poſſit eſſentia diuina ſine imperfectione, & ſimilia*, Adde præterea ſapientię dogmata, quę licet à vulgi ſenſu plurimum aliena ſint, vi tamen & pondere rationum probabilia perſuadet, vt *quòd vita ſit exponenda pro republica ſalute, &c.* Hactenus de probabili ex quo facilè intelligitur quid ſit ſyllogiſmus probabilis: ipſe ſcilicet qui propoſitionibus probabilibus, ſeu intellectum ad aſſentiendum inclinantibus non tamen conuincentibus coaleſcit: ſupereſt, vt locorum copiam faciamus; primúmque de locis Topicis, problemate dialectico & dialectica propoſitione diſſeramus: deinde ſingulos locos, & maximas ſuo

Digitized by Google

ordine referamus.

SECTIO PRIMA.

De locis Topicis.

Problemate dialectico, & propoſitione dialectica in communi.

QVÆSTIO PRIMA.

De locis topicis in communi.

QVæ de locis topicis in communi dici debent, facilè hac quæſtione complectemur.

Locus igitur topicus dicitur ex quo varia ducuntur argumenta topica, & probabilia.

Ipſe duplex conſtituitur: vnus vocatur maxima, alter differentia maximæ.

Maxima eſt aliquod generale pronunciatum, ex quo variæ concluſiones deducuntur, ſiue illud neceſſarium fuerit, ſiue tantum probabile: vt *cui conuenit definitio, conuenit & definitum: reſpub'ica melius regitur à probis, quàm ab improbis.*

Differentia verò maximæ ſunt certa quædam problemata ſeu certę quædam res, *vt genus, proprium, accidens, definitio*. ex quibus ipſæ maximę, ſeu generalia pronuntiata depromuntur.

Rurſus locus ille qui vocatur differentia maximæ, duplex eſt, vnus artificioſus ſeu infinitus, qui nimirum ex ipſa arte & quæſtione propoſitâ eruitur, vt ſunt loci à genere, à proprietate, à definitione, aliiſque plurimis, ex quibus generalia axiomata deſumuntur ad aperiendam & confirmandam quæſtionē propoſitam.

Alter locus dicitur artificioſus, ſeu aſſumptus, qui non ex ipſa arte, ſeu quæſtione propoſita, ſed aliunde depromitur, nimirum ex authoritate, ſiue diuina, ſiue humana, de quibus omnibus locis infrà copiosè.

QVÆSTIO PRIMA.

De Problemate dialectico & dialectica propoſitione.

DE problemate dialectico, & dialectica propoſitione diſſerit Ariſtoteles primo Topicorum capite tertio, & quarto, & in eo problema ſeiungit à dialectica propoſitione, quod in problemate vtraque pars contradictionis proponatur diſcutienda: *vt animal eſt ne genus hominis necne* (vel vt Ariſtotelis exemplo vtar) *eſſe animal greſſibile, bipes* eſt ne definitio hominis, *vel non.*

In propoſitione verò dialectica, vnica tantum proponitur, vt *animal eſt ne genus hominis*, vel: *an animal greſſibile bipes ſit definitio hominis.* Problematum autem quatuor ſpecies facit, nimirum genus ad quod reducit differentiam genericam, cum qua reciprocatur, proprium, accidens, & definitionem.

Colligitur autem numerus ille ex variis modis quibus problema proponitur aut enim quæritur an aliquid ſit genus, necne: verbi gratia, an animal ſit genus hominis necne, ac conſequenter, an eius differentia ſit differētia generica ipſius, hominis, an ſecus: & eſt problema generis: aut quæritur, an ſit ei proprietas, an nō: vt *ſit ne viſibile hominis proprietas, vel non*, & eſt problema proprii: aut quæritur ſit ne accidens an non, vt *an ſcientia ſit accidens animæ necne*, & eſt problema accidentis: vel denique inquiritur an ſit definitio, vel non; vt an animal greſſibile bipes, ſit definitio hominis vel non & adhuc aſtruitur quartum problema definitionis. Eundem quaternarium dialecticarum propoſitionum numerū aſtruit ſupra laudatus Ariſtoteles: eo quod quodlibet problema ablatâ vnâ parte contradictionis fiat propoſitio dialectica, v. g. iſtud problema, an ani-

mal ſit genus hominis, an non, ſi et propoſitio dialectica, ſi hanc poſteriorem partem abſtuleris, *an non*, ſolámque priorem retinueris, *an animal ſit genus hominis*, difficultas verò eſt; quia præter illa quatuor problemata, & quatuor allatas propoſitiones dialecticas (de his enim par eſt ratio ac de problematis) alia plura videntur admittenda problemata; nimirum ſpecies vt *hæc ſit ne ſpecies Socratis, an non*: differentiæ ſpecificæ, vt, *an rationale ſit differentia ſpecifica hominis, nec ne*: niſi eam velis ad ſpeciem reducere, ſicut ARISTOTELES differentiam genericam ad genus reuocauit graduum tranſcendentium, *vt an ens ſit tranſcendens reſpectu ſubſtantiæ, an non*.

Cui difficultati reſpondetur omnia allata problemata ad vnum ex quatuor allatis reuocari, ſcilicet ad problemata generis, quia in illis eſt eadem tractandi ratio, eodémque ferè modo eruuntur argumenta dialectica.

Facilitatis tamen cauſa mallem hæc omnia facere diſtincta problemata, ſcilicet generis, differentiæ, ſiue genericę, ſiue ſpecificæ, ſpeciei, proprij accidentis, definitionis, ad quam deſcriptio reducitur, & graduum tranſcendentium; quia ex illis omnibus diſtinctæ propoſitiones ſumuntur: ex quo naſcitur hæc omnia problemata colligendi modus; aut id de quo problema proponitur, pertinet ad eſſentiam, aut non pertinet, ſi pertinet, aut reciprocatur, & eſt definitio, vel conſtitutiua differentia: ſi non reciprocatur, eſt, vel genus, vel ſpecies, vel gradus tranſcendens: ſi non pertinet ad eſſentiam rei, aut cum illa recurrit, vt riſibile cum homine, & eſt proprium; aut non recurrit, & eſt accidens: eadem ratione tot ſunt retinendę propoſitiones dialecticæ, quot ex ipſis problematis oriuntur, vt oſtenſum eſt.

Dices multa problemata ex allatis eſſe neceſſaria, vt problema generis ſpeciei definitionis, & alia, quia neceſſariò ſubiectis conueniunt, ergo malè dici dialectica.

Communis reſponſio eſt, negandam eſſe conſequentiam, ratio eſt, quia ad problema dialecticum duntaxat requiritur, quòd habeat veri ſimilitudinem, quam certè retinere poteſt etiã ſi certitudinem obtineat talem, aut veri ſimilitudinem quam habet, dicunt communiter non ſumi, vt neceſſariam, ſed vt probabilem, adeò vt videatur illa accidentaria neceſſitas Solutio eſt Collegij Conimbricenſis, vel ſaltem ex illo ſatis deducitur in capite tertio primi Topicorum, quæſtione vnica, articulo primo verſus finem.

SECTIO POSTERIOR.

De locis Topicis in particulari.

QVÆSTIO PRIMA.

De locis inſitis.

ARTICVLVS PRIMVS

De locis à definitione.

TRactat hoc problema definitionis ARISTOTELES toto libro ſexto Topicorum, ex quo has maximas Logico vtiliſſimas, vnà cum aliis deducemus. Prima maxima, cui conuenit definitio, conuenit & definitum.

Secunda, cui conuenit definitum, conuenit & definitio: exemplo vtraque maxima illuſtratur, viuens ſenſibile eſt definitio animalis, animal verò definitum: hinc benè ſequitur, homini competit eſſe viuens ſenſibile, ergo & eſſe animal, vel è contra, homo eſt animal, ergo ſenſibile.

Tertia, de quo prædicatur definitio, prædicatur & definitum, vel è conuerſo.

Digitized by Google

Hinc ſequitur, homo prędicatur de Petro; ergo & animal rationale de eodem predicatur: vel è contra, animal rationale enunciatur de Petro, ergo & homo de eodem enuntiabitur.

Quarta, cui repugnat definitio, repugnat & definitum, vel è contra: verbi gatia, lapidi repugnat quòd ſit animal rationale, ergo & quod ſit homo vel vice verſa.

Quinta, quod prædicatur de definitione prædicatur & de definito, & è conuerſo: verbi gratia ſubſtantia prædicatur de animali rationali, ergo & de homine, vel de homine, ergo & de animali rationali.

Sexta, definitio non debet redundare: dicitur autem redundare, quando vna parte ablata, tota integráque remanet: quo modo hæc hominis definitio dicitur redundare, homo eſt animal rationale, mortale, quia ablato mortali tota integráque remanet hominis definitio.

Septima, definitio quantum fieri poteſt debet eſſe breuis, niſi forte breuitas perſpicuitati obſiſtat.

Octaua, definitio debet reciprocari cum definito, & è contra: verbi gratia animal rationale cum homine, & homo cum animali rationali. Definitio vera debet eſſe entis per ſe, vnius naturæ: hinc aggregata æquiuoca reiiciuntur. Poſtrema, definitio tantùm eſſe poteſt de vniuerſalibus. Tres iſtæ maximæ examinabumur inferiùs vbi agemus de conditionibus requiſitis ad obiectum definitionis.

ARTICVLVS SECVNDVS

De locis à deſcriptione, & notatione nominis.

Definitio, deſcriptio, & notatio nominis in eo diſtinguuntur, quod definitio rei naturam per eſſentialia principia exprimat: deſcriptio duntaxat adumbret per proprietates, & accidentia: notatio denique nominis, ab etymologia deducatur.

Iam quod ſpectat ad deſcriptionem, de illa ſit prima maxima. Deſcriptio melior eſt per affirmationem quàm negationem. Hinc monemur, vt quantum fieri poterit, affirmatiuis deſcriptionibus condendis ſtudeamus.

Secunda, deſcriptio per ea tradi debet, quæ rem deſcriptam maximè notificant.

Tertia, in deſcriptione ea tantum adhiberi debent, quæ vel rei deſcriptæ propria ſunt; vt cum homo deſcribitur, *animal riſibile, & diſciplinarum capax*, vel ſi per accidentia traditur, tot ſunt profundenda, vt illorum congeries in nullo alio reperiatur, aliàs deſcriptio non ſufficienter rem deſcriptam notificaret, illamq; ab aliis ſecerneret. Quod attinet ad notationem nominis, non aliæ maximæ circa illã proferuntur quã quę ex ipſa etimologia repetuntur, vt cui non competit philoſophari, non competit eſſe philoſophum, & alię propemodum infinitæ quæ ex vocabuli etimologya eruuntur.

ARTICVLVS TERTIVS.

De locis à genere.

Omnes generis maximę ex inſtitutione Porphyriana ſatis intelliguntur, illaſque expendit Ariſtoteles libro quarto Topicorum. Prima eſt, genus debet conuenire multis ſpeciebus eſſentialiter, & de illis in quid prædicari.

Secunda, cui conuenit genus, aliqua eius ſpecies debet conuenire: verbi

Digitized by Google

gratia quia conuenit Petro quòd ſit homo, qui quidem eſt ſpecies animalis.

Tertia, genus de illis omnibus affirmatur de quibus dicitur ſpecies, verbi gratia de omnibus hominibus particularibus, de quibus homo prędicatur.

Quarta, ſpecies debet eſſe extra conceptum generis, ſeu non debet ad eius eſſentiam pertinere.

Quinta, genus non debet in ſuo formali conceptu, id eſt eſſentia, differentias continere.

Sexta, differentiæ non debent in ſe continere conceptum generis, vt rationale & irrationale conceptum animalis. Duæ iſtę maximę deſumuntur ex dictis de genere, in introductione Porphyriana. Sunt & alię vt quod generis differentiæ debeant eſſe oppoſitæ, ſicut ſunt rationale & irrationale, genus reſpondeat materiæ & differentia formæ, & ſimiles.

ARTICVLVS QVARTVS.

De Locis ex proprio deſumptis.

PRoblema proprij tractat Ariſtoteles libro quinto Topicorum, ex quo licet varias maximas depromere Prima, propriū debet conuenire omni ſpeciei accidentariò & reciprocè, vt riſibile homini, & ſingulis hominibus.

Secunda, proprium prædicatur de ſubiecto in ſecundo modo dicendi per ſe, vt in diſputatione de demonſtratione docuimus.

Tertia proprium fluit ex eſſentia rei, vt riſibilitas ex eſſentia hominis: ex quo ſequitur proprium eſſe poſterius illo ſuo ſubiecto à quo fluit, ordine naturæ.

Quarta, ſubiectum & proprietas ſimul tẽpore exiſtunt, vt riſibile, & homo.

Quinta, proprietas & ſubiectum genere differunt, vt videre eſt in exemplo citato de homine, & riſibili.

Sexta proprietas eſt notior ſuo ſubiecto, quo ad nos: ignotior tamen natura. Explicata eſt hæc maxima citato loco de demonſtratione.

Septima, eadem proprietas poteſt illis conuenire, quæ in aliquo tertio conſentiunt: verbi gratia, quia homo & equus conueniunt in illo tertio, nimirum corpore, ideò habent ſibi communem quantitatem quæ eſt proprietas corporis & materiæ.

Octaua, proprietates oppoſitæ rebus oppoſitis tribuendæ ſunt; ex qua maxima plures aliæ deducuntur,

Nona, ſi vnum oppoſitum ſit proprietas habitus, alterum oppoſitum erit priuationis proprietas quia ſcilicet habitus, & priuatio opponuntur.

Decima, ſi affirmatiuum eſt proprietas affirmatiui, negatiuum erit negatiui proprietas: verbi gratia, quia finiti proprietas eſt poſſe menſurari, & partium ablatione abſumi, infiniti proprietas erit non poſſe menſurari, nec partium ablatione exhauriri.

Vndecima ſi coniugatum non eſt proprietas coniugati, alterum coniugatum non erit alterius coniugati proprietas v. g. ſi temperantia non eſt proprietas fortitudinis, temperans, quod eſt coniugatum temperantiæ, non erit proprietas fortis fortitudinis coniugati.

Duodecima, ſi quod magis videtur proprium, illud tamen proprium non eſt, id quod minus videbitur eſſe non erit.

Decima tertia, ſi plura propria ſtatuantur, illa ſunt explicité ponenda, nec vnum pro alio accipiendum,

Poſtrema, in exprimendo proprio, non ſubiectum, ſed genus ſubiecti adhiberi debet: verbi gratia, ſi quis velit exprimere quid ſit riſibile, non debet proferre hominem, ſed animal quod genus eſt hominis, dicereque, riſibile

Digitized by Google

eſt animal aptum ad ridendum.

ARTICVLVS QVINTVS.

De Locis ex communi accidente deſumptis.

PRoblema accidentis explicat Ariſtoteles ſecundo libro Topicorum, ex quo variæ ſumuntur maximæ, ſicut ex Porphyrio in ſua introductione.

Prima, accidens eſt quod adeſt, & abeſt ſine ſubiecti interitu.

Secunda, accidens eſt, quod eidem ineſſe contingit.

Tertia, accidens debet prædicari in quale.

Quarta, prædicatur accidentariò.

Quinta, non prædicatur reciprocè. Quæ omnia dicto loco explicata ſunt.

Sexta, accidens primó de indiuiduis dicitur, tum de ſpecie & iis ſub quibus indiuidua continentur, ex Porphyrio, decimo capite ſuæ Introductionis: hanc maximam expoſuimus capite de accidente communi.

Septima, idem ſui ipſius accidens eſſe nequit.

Poſtrema, quod prædicatur inſtar generis licet ſit accidens categoricum, accidens tamen prædicabile non eſt: exempli gratia, cùm ſcientia prædicatur tanquam genus de Logica, & Phyſica, eſt quidem accidens categoricum, quia pertinet ad genus qualitatis non eſt tamen accidens prædicabile, quia prędicatur eſſentialiter de ipſa Logica, & Phyſica: cùm tamen accidens prędicabile debeat accidentario prædicari de ſubiecto, ex dictis de accidente.

ARTICVLVS SEXTVS.

De Locis à comparatione.

REctè poſt problema accidentis adiungimus maximas de comparatione, tum quia libro tertio Topicorum illas pertractat Ariſtoteles poſt explicatum ſecundo libro accidentis problema: tum quia cõparatio ad problema accidentis pertinet, quoniam illa quæ comparantur, videntur aliquo modo ſuſcipere magis & minus, quod ſolum conuenit accidenti.

Prima igitur maxima ex comparatione deſumpta, id cenſetur eſſe melius, cuius generatio melior eſt; corruptio deterior.

Secunda, id melius, cuius vſus eſt melior.

Tertia, rariora magis æſtimantur quàm trita.

Quarta, quod eſt arduæ & difficilis acquiſitionis poſtquàm comparatum eſt, habetur charius, eo quod acquiſitu facilius eſt.

Quinta, aliud abſolutè alio melius eſt, quòd in exceſſu poſitum melius eſt, eo in exceſſu etiam poſito.

Sexta, bonum commune priuato melius eſt, & anteponedum: ſic in natura elementa proprio bono neglecto commune bonum procurant.

Septima, bonum magis diuturnum optabilis eſt bono minus diuturno, intellige cęteris paribus, etſi duo illa bona in aliis conueniant.

Octaua, quod habet rationem finis, melius eſt eo quod habet rationem mediorum.

Nona, id quod tantùm propter ſe expetitur, optabilius eſt eo quod tantúm propter aliud expetitur.

Decima, propter quodvnumquoque tale & illud magis tale: v. g. quia propter ignem manus eſt calida, potiori iure ignis dicitur calidus. Sed de hac maxima iam egimus agendo de Demonſtratione.

Vndecima, cauſa per ſe bonitatis, melior eſt cauſa per accidens.

Duodecima, illud habetur melius, quod ſuę bonitatis plures cauſas agnoſcit.

Decimatertia, animi bona meliora ſunt bonis corporis.

Decimaquarta, bona naturæ, pro-

Digitized by Google

batiora ſunt fortunæ bonis.

Decima quinta, gloria reliquis bonis externis nobilitate præit.

Decima ſexta, bonum illud eſt anteponendum, ex quo maiora bona ſequuntur.

Decima ſeptima, ex quo minora mala ſequuntur, potius eligendum eſt, quàm ex quo maiora ſequuntur.

Decima octaua, bonum cum alio coniunctum melius eſt, quam ſeparatum, 10. Ethic, cap. 2.

Decima nona, optabiliora ſunt illa bona, quę cum voluptate coniunguntur, illis quæ non ſunt cum voluptate ibid.

Vigeſima, Vita iucunda cum prudentia coniuncta optabilior eſt alia. ibi.

Vigeſima prima, voluptates ex honeſtis ortæ optabiliores ſunt illis, quæ ex turpibus oriuntur, eodem lib. cap. 3.

Vigeſima ſecunda, quod eſt maius maiori, eſt etiam maius minore: vt Cęſar eſt præſtantior Scipione, Scipio Hannibale, Cæſar ergo Hannibale perfectior erit.

Vigeſima tertia, quod minus habet adiunctionis contrarii, illud eſt magis tale: vt illud magis album eſt, quod minus habet nigredinis.

Vigeſima qarta, ſi quod magis videtur eſſe non eſt, quod minus videbitur eſſe, non erit.

Vigeſima quinta, ſi aliqua propoſitio probabilis vera eſt, aut falſa, alia æquè probabilis vera erit, aut falſa.

Poſtrema, ſi quod minus videtur poſſe fieri fit, id quod magis videbitur fieri poſſe, fiet.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

De Locis ab eadem, & diuerſo.

IDem & diuerſum multis modis ſumuntur à Metaphyſicis ſed his miſſis ſatis erit generatim conſtituere quæ eadem, quæue diuerſa ſunt, his maximis ſeptimo Topicorum ſumptis.

Prima eſt, quæ ſunt eadem numero, ſimul oriuntur & pereunt, eaſdem habent cauſas.

Secunda, ea propriiſſimè ſunt eadem quæ numero non diſtinguuntur.

Tertia, quæ ſub eadem ſpecie conſtituuntur, ea ſunt eiuſdem ſpeciei.

Quarta, quando multa ſpecie non differunt, ideóque non ponūtur ſub diuerſis ſpeciebus, illa ſunt eadem ſpecie.

Quinta, ea ſunt idem genere, quæ eidem generi ſubiiciuntur.

Sexta, quæ non differunt genere, ideóque non conſtituuntur ſub diuerſis generibus, illa ſunt eadem genere.

Septima, ſi vnum coniugatum ſit idem cum aliquo coniugato, alterum coniugatum erit idem cum altero coniugato, vt ſi iuſtitia, & fortitudo idem ſunt, iuſtus & fortis idem erunt.

Octaua, quæ ſunt eadem eſſentialiter, habent eaſdem definitiones eſſentiales, eademque attributa eſſentialia.

Nona, quæ ſunt eadem, eadem etiam habent contraria.

Decima, que ſunt eadem in aliquo tertio, ſunt eadem interſe, de hac maxima ex profeſſo diſputant Theologi tract. de Trinitate, eo quòd primo intuitu videatur militare contra veritatē Trinitatis, & euincere trium perſonarum identitatem inter ſe, eo quod omnino ſunt idem in eſſentia diuina, vnde varias huius axiomatis afferunt interpretationes, quas referre longum eſſet tandémque concludunt axioma non habere locum, niſi illud tertium in quo conueniunt ſit incommunicabile, & non ſupponat pro multis, qualis non eſt eſſentia diuina, in qua conueniunt tres perſonæ, quia illis communis eſt, & pro illis poteſt ſupponere.

Hanc ſuam interpretationem non reiicimus, aliam tamen, ſi non ita antiquam, ſaltem non minus veram

Digitized by Google

ſubiicitur: axioma tenerà non habere locum in perſonis diuinis collatis cum eſſentia, quia *in illis* nonſunt idem, ſed tantum *cum illis*: nec ſunt idem in illa, quia in ea non concluduntur, aliàs ipſa Dei eſſentia ſimul diceret Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum, atque adeo cùm tota communicetur cuilibet perſonę quælibet perſona, verbi gratia, Patris, ſimul eſſet Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, quod non poteſt admitti ſine confuſione Trinitatis.

Dicuntur autem illæ perſonæ diuinæ idem cum eſſentia diuina: quia ſunt vna & eadem res, illámque in ſeipſis includunt, ſicut ſubſtantia, & accidens dicuntur quidem idem cum ente communiſſimè ſumpto, quia ab illo, ex natura rei non diſtinguuntur illúdque includunt, non tamen in ipſo, quia eſſentialiter in illo non continentur, quaſi ſit de ratione entis, vt ens, quod ſit ſubſtantia, & accidens.

Vndecima, quæ ſunt eadem formaliter, habent eandem differentiam eſſentialem.

Duodecima, quando duò ſunt eadem, quæcunque de vno dicuntur, de altero quoque dicantur neceſſe eſt.

Decima tertia, quæ ſunt eadem, remanere, eadē ſi ab illis idem auferatur

ARTICVLVS OCTAVVS,

De Locis à cauſis.

TRia ſunt præmittenda antequam maximas de cauſis proferamus: primum (quod iam alibi indicauimus) cauſam eſſe quadruplicem, materialem, formalem, efficientem, & finalem. Seccundò, materiam eſſe triplicem, *in qua, ex qua & circa quam*. Materia in qua, eſt illa quæ formā aliquam in ſe recipit, vt lignum formam cathedræ, & intellectus ſcientiam,

Materia ex qua, illa eſt, quæ rei compoſitionem ingreditur, vt materia prima, quæ cum forma ſubſtantiali totum naturale compoſitum conſtituit. Materia denique circa quam, ea eſt in qua tamquam in ſubiecto aliqua potentia, vel habitus occupatur, vt operatio intellectus in Logica, & corpus naturale in Phyſica.

Prætermittendum tertiò formam eſſe triplicem, eſſentialem, vt eſt anima hominis; accidentariam, vt eſt calor reſpectu ignis, externam denique, vt exemplar reſpectuoperis, quod efficitur abartifice ad ipſius exemplaris imitationem. His præmiſſis, in ſingulis cauſis peculiares maximas ordine proferemus.

MEMBRVM PRIMVM.

De Maximis à cauſa materiali.

PRima maxima eſt de materia ex qua. Cui competit materia, eidem competere debet quod ex illa neceſſariò cōſequitur, nimirùm quantitas.

Secnnda, cui non competit materia, eidem non conuenit quod ex ea ſequitur, nimirum quantitas. Hinc ſi velis oſtēdere Angelos eſſe quātitatis expertes, ſatisfuerit demonſtraſſe eoſdem carere materia.

Tertia maxima eſt de materia in qua; quod recipitur in materia vel ſubiecto, ad modū illius ſubiecti recipientis recipitur, quod nō ſic intellige, quaſi oporteat recipiens, & receptū eūdē modū ſortiri quia anima rationalis recipitur in materia extenſa, cùm tamen omni reali, & quantitatiua extenſione careat: ſed vt tantùm requiratur aliqua reſpondentia recipientis & recepti, quę etiam in anima rationali in materia recepta cernitur, quia perillam diffunditur, eique ſaltem virtute coëxtenditur.

Quarta

Quarta maxima ex eadem materia in qua deſumitur: materia eſt de ſe formarum auida, illáſque naturaliter appetit, primo Phyſicorum, capite nono.

Quinta, materia eſt ingenerabilis, & incorruptibilis.

Sexta, materia vna eſt contrariorum quartò Phyſicorum capite ſexto. Quæ omnes maximæ in phyſica dante Deo explicabuntur.

Septima accipitur à materia circa quàm, ſeu obiecto Scientiæ ſpecificationem deſumunt ab obiectis: quomodo hęc maxima intelligi debeat, conſtat ex dictis de ſcientia.

Poſtrema, facultates, & habitus eò ſunt præſtantiores cæteris paribus quò habent obiecta præſtantiora, ſic viſus eſt nobilior auditu, quia viſibile audibili nobilius eſt, & Metaphyſica reliquis ſcientiis naturalibus præfertur, quòd obiectum omnium nobiliſſimum vendicet.

MEMBRVM POSTREMVM.

De maximis à cauſa formali.

PRima maxima ſit de cauſa formali eſſentiali: eò res præſtantior eſt eſſentialiter, quo digniorem habet formam ſubſtantialem.

Secunda, forma deſiderat naturali appetitu vnionem cum materia, ex quo inferunt Theologi neceſſariò futuram corporum reſurrectionem, ne in æternum animæ appetitus inanis relinquatur.

Tertia, forma habet certos terminos quos prætergredi non debet, & ſic communiter reprehenduntur illi qui ſuæ artis terminos vltra debitum extendunt, ſuóſque fines tranſiliunt, vt ſutor qui additiora naturæ, aut Theologiæ arcana curioſius rimari contenderet.

De forma accidentali non aliæ ſunt maximæ ab illis quas ſuperiùs tradidimus in problemate accidentis.

Quarta maxima adiungitur de forma externa, ſeu exemplari; quò res propiùs accedit ad ſuum exemplar, eò perfectior exiſtimatur: Et ſic Angeli perfectiſſimæ habentur creaturæ, quod ad diuinam eſſentiam rerum omnium exemplar abſolutiſſimum magis accedant, magíſque eius perfectiones referant: ſuccedunt homines, non ad Dei tantùm imaginem, ſed & ad eius ſimilitudinem efformati, & ſic ordine quo creaturæ propiùs accedunt ad ſuum exemplar, nempe Deum, eo ſine dubio maiori in pretio, & æſtimatione habentur.

MEMBRVM TERTIVM

De maxima à cauſa efficiente.

PRima maxima, cauſa efficiens eſt illa vnde actio proficiſcitur.

Secunda, quò propior eſt cauſa efficiens eò validiùs operatur cæteris paribus: quod addo, quia quamuis Sol ſit remotior à terris, quàm ab aëre, fortiùs tamen in terras agit, quàm in aërem, quia cætera non ſunt paria, cùm terra, vt potè denſior, & magis compacta, aptior ſit ad recipiendam Solis actionem nimirum calefactionem, quàm aër.

Tertia, effectus eò debilior eſt quò eſt remotior à ſua cauſa efficiente, & conſeruante: ſicut e contra fortior quò eſt vicinior.

Quarta, quorum cauſa interimens eſt bona, illa ſunt mala v.g. iudex bonus indicatur, quòd eius ſententia parricida morte condemnetur, parricida, ſine dubio malus exiſtimatur.

Quinta, quorum cauſa interimens eſt mala, ipſa ſunt bona, v.g. tyranni Chri-

Digitized by Google

ſubiicimus: axioma tenerà non habere locm in perſonis diuinis collatis cum eſſtia, quia *in illis* non ſunt idem, ſed tatum *cum illis*: nec ſunt idem in illa, uia in ea non concluduntur, aliàs ipſſ Dei eſſentia ſimul diceret Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum, atque adeo cùm tota communicetur cuilibet perſonę quælibet perſona, verbi gratia, Patris, ſimul eſſet Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, quod non poteſt admitti ſine confuſione Trinitatis.

Dicuntur autem illæ perſonæ diuinæ idem cum eſſentia diuina: quia ſunt vna & eadem res, illámque in ſeipſis includunt, ſicut ſubſtantia, & accidens dicuntur quidem idem cum ente communiſſimè ſumpto, quia ab illo, ex natura rei non diſtinguuntur illúdque includunt, non tamen in ipſo, quia eſſentialiter in illo non continentur, quaſi ſit de ratione entis, vt ens, quod ſit ſubſtantia, & accidens.

Vndecima, quæ ſunt eadem formaliter, habent eandem differentiam eſſtialem.

Duodecima, quando duò ſunt eadem, quæcunque de vno dicuntur, de altero quoque dicantur neceſſe eſt.

Decima tertia, quæ ſunt eadem, remanere, eadē ſi ab illis idem auferatur.

ARTICVLVS OCTAVVS,

De Locis à cauſis.

TRia ſunt præmittenda antequam maximas de cauſis proferamus: primum (quod iam alibi indicauimus) cauſam eſſe quadruplicem, materialem, formalem, efficientem, & finalem. Seccundò, materiam eſſe triplcem, *in qua, ex, qua & circa quam*. Materia in qua, eſt illa quæ formā aliquam in ſe recipit, vt lignum formam cathedræ, & intellectus ſcientiam.

Materia ex qua, illa eſt, quæ rei compoſitionem ingreditur, vt materia prima, quæ cum forma ſubſtantiali totum naturale compoſitum conſtituit. Materia denique circa quam, ea eſt in qua tamquam in ſubiecto aliqua potentia, vel habitus occupatur, vt operatio intellectus in Logica, & corpus naturale in Phyſica.

Prætermittendum tertiò formam eſſe triplicem, eſſentialem, vt eſt anima hominis; accidentariam, vt eſt calor reſpectu ignis, externam denique, vt exemplar reſpectu operis, quod efficitur ab artifice ad ipſius exemplaris imitationem. His præmiſſis, in ſingulis cauſis peculiares maximas ordine proferemus.

MEMBRVM PRIMVM.

De Maximis à cauſa materiali.

PRima maxima eſt de materia ex qua. Cui competit materia, eidem competere debet quod ex illa neceſſariò cōſequitur, nimirùm quantitas.

Secunda, cui non competit materia, eidem non conuenit quod ex ea ſequitur, nimirum quantitas. Hinc ſi velis oſtēdere Angelos eſſe quātitatis expertes, ſatisfuerit demonſtraſſe eoſdem carere materia.

Tertia maxima eſt de materia in qua; quod recipitur in materia vel ſubiecto, ad modū illius ſubiecti recipientis recipitur, quod nō ſic intellige, quaſi oporteat recipiens, & receptū eūdē modū ſortiri quia anima rationalis recipitur in materia extenſa, cùm tamen omni reali, & quantitatiua extenſione careat: ſed vt tantùm requiratur aliqua reſpondentia recipientis & recepti, quę etiam in anima rationali in materia recepta cernitur, quia per illam diffunditur, eique ſaltem virtute coëxtenditur.

Quarta

Quarta maxima ex eadem materia in qua deſumitur: materia eſt de ſe formarum auida, illáſque naturaliter appetit, primo Phyſicorum, capite nono.

Quinta, materia eſt ingenerabilis,& incorruptibilis.

Sexra, materia vna eſt contrariorum quartò Phyſicorum capite ſexto. Quæ omnes maximæ in phyſica dante Deo explicabuntur.

Septima accipitur à materia circa quàm, ſeu obiecto Scientiæ ſpecificationem deſumunt ab obiectis: quomodo hęc maxima intelligi debeat, conſtat ex dictis de ſcientia.

Poſtrema, facultates, & habitus eò ſunt præſtantiores cæteris paribus quò habent obiecta præſtantiora, ſic viſus eſt nobilior auditu, quia viſibile audibili nobilius eſt, & Metaphyſica reliquis ſcientiis naturalibus præfertur, quòd obiectum omnium nobiliſſimum vendicet.

MEMBRVM POSTREMVM.

De maximis à cauſa formali.

PRima maxima ſit de cauſa formali eſſentiali: eò res præſtantior eſt eſſentialiter, quo digniorem habet formam ſubſtantialem.

Secunda, forma deſiderat naturali appetitu vnionem cum materia, ex quo inferunt Theologi neceſſariò futuram corporum reſurrectionem, ne in æternum animæ appetitus inanis relinquatur.

Tertia, forma habet certos terminos quos prætergredi non debet,& ſic communiter reprehenduntur illi qui ſuæ artis terminos vltra debitum extendunt, ſuóſque fines tranſiliunt, vt ſutor qui additiora naturæ, aut Theologiæ arcana curioſius rimari contenderet.

De forma accidentali non aliæ ſunt maximæ ab illis quas ſuperiùs tradidimus in problemate accidentis.

Quarta maxima adiungitur de forma externa,ſeu exemplari; quò res propiùs accedit ad ſuum exemplar, eò perfectior exiſtimatur: Et ſic Angeli perfectiſſimæ habentur creaturæ, quod ad diuinam eſſentiam rerum omnium exemplar abſolutiſſimum magis accedant, magiſque eius perfectiones referant: ſuccedunt homines, non ad Dei tamùm imaginem, ſed & ad eius ſimilitudinem efformati, & ſic ordine quo creaturæ propiùs accedunt ad ſuum exemplar, nempe Deum, eo ſine dubio maiori in pretio, & æſtimatione habentur.

MEMBRVM TERTIVM

De maxima à cauſa efficiente.

PRima maxima, cauſa efficiens eſt illa vnde actio proficiſcitur.

Secunda, quò propior eſt cauſa efficiens eò validiùs operatur cæteris paribus: quod addo, quia quamuis Sol ſit remotior à terris, quàm ab aëre, fortiùs tamen in terras agit, quàm in aërem, quia cætera non ſunt paria, cùm terra, vt potè denſior, & magis compacta, aptior ſit ad recipiendam Solis actionem nimirum calefactionem, quàm aër.

Tertia, effectus eò debilior eſt quò eſt remotior à ſua cauſa efficiente, & conſeruante: ſicut e contra fortior quò eſt vicinior.

Quarta, quorum cauſa interimens eſt bona, illa ſunt mala v.g. iudex bonus iudicatur, quòd eius ſententia parricida morte condemnetur, parricida, ſine dubio malus exiſtimatur.

Quinta, quorum cauſa interimens eſt mala, ipſa ſunt bona, v.g. tyranni Chri-

ſtianos pro religione interimentes eo nomine mali videbantur, è contra martyres ipſi, ſeu Chriſti athletæ optimi iudicabantur.

MEMBRVM QVARTVM.

De maximis à cauſa finali.

PRima maxima, finis eſt cauſa cauſarum, primo de partibus animalium capite primo.

Secunda, finis præſtat illis, quę ſunt ad finem.

Tertia, non habito fine res fruſtra laboraſſe dicitur.

Quarta inter finem & media debet eſſe proportio.

Quinta, finis primus eſt in intentione, poſtremus in executione.

Sexta, illud videtur bonum cuius finis eſt bonus, exempli gratia, dialecticæ finis, ſcilicet dirigere operationes intellectus bonus eſt, ideo ipſa dialectica eſt bona.

Poſtrema, cuius finis malus eſt, illud quoque videtur malum, verbi gratia, quia magiæ maleficæ malus eſt & abominandus finis, ideò magia malefica mala & abominanda creditur.

ARTICVLVS NONVS.

De locis & Maximis ab effectu, & vſu.

PRima maxima eſt de effectu, effectus bonus eſt, qui à cauſa aliqua bona oritur, malus à mala.

Secunda deſumitur ab vſu, cuius vſus bonus eſt, illud quoque eſt bonum, exempli gratia quia vſus doctrinæ moralis, nimirùm bene viuere: eſt bonus, ideò moralis doctrina cenſetur eſſe bona.

Tertia, cuius vſus malus eſt, illud quoque putatur malum: propterea mala cenſetur ars ſophiſtica, quòd eius vſus ſit malus nempe decipere, & in fraudem inducere, intelligo de vſu rei, non autem de vſu rem ipſam poſſidentis, quia homines ſepè rebus optimis peſſimè vtuntur, & vice verſa.

ARTICVLVS DECIMVS.

De Locis ab antecedentibus, & conſequentibus.

NOtandum eſt antecedens, & conſequens hoc loco bifariam vſurpari; nam primò antecedens illud dicitur, quod neceſſariò ad illud prærequiritur vt fundamentum ad domum, & partes ad totum: illud verò ad quod requiritur dicitur conſequens, vt ædificium, & totum, non quod neceſſariò conſequatur, quia poſitis fundamentis poteſt non poni ædificium, & datis partibus non dari totum, ſed quod non poſſit ſequi niſi ex illo præſuppoſito, vt ædificium, ſine præſuppoſito fundamēto, & totum ſine partibus, quod quidem conſequens dicitur *neceſſaria præſuppoſitionis ſeu prærequiſitionis*. Secundo modo antecedens ſumitur pro illo quod non quidem neceſſariò prærequiritur ad aliud, ſed ex quo aliud neceſſariò ſequitur, vt homo reſpectu animalis, homo enim non neceſſariò pręrequiritur vt animal conſequatur, ita tamen ſe habet, vt ſi ipſe ponatur, animal quoque neceſſario conſequi debeat, ritè enim ſequitur, datur homo, ergo & animal.

Illud autem quod ex alio ſic conſequitur, vt potè animal ex homine, conſequens appellatur, & quidem *neceſſaria conſecutionis*.

Ad antecedens & conſequens huius generis referuntur vulnus in corde, reſpectu cordis, ita vt vulnus in corde dicatur antecedere ad mortem: mors autem conſequens, quia ſtatim ex illo pre-

Digitized by Google

ſuppoſito conſequitur, quamuis ex alia cauſa contingere poſſit, Hac obſeruatione præmiſſa quantum eſt de antecedenti, & conſequenti ſecundum priorẽ conſiderationem illa nobis aliquot maximæ ſuppeditant.

Prima hæc eſt, poſito antecedenti non ſtatim ponitur conſequens, verbi gratia, poſito fundamento, ædificium.

Secunda, ſublato antecedenti neceſſariò tollitur conſequens, v.g. ſublato fundamento, ædificium.

Tertia, poſito conſequenti neceſſariò ponitur antecedens, vt poſito ædificio fundamentum.

Quod verò attinet ad antecedens, & conſequens, ſecundum poſteriorem conſiderationem, illud his maximis continetur.

Prima, poſito antecedenti neceſſariò ponitur conſequens: verbi gratia, poſito homine, animal; & poſito vulnere in corde, mors.

Secunda, ſublato vno antecedenti non tollitur conſequens, exempli gratia ſublato homine, non tollitur animal, vt dictum eſt.

Tertia, ſublatis omnibus antecedentibus, neceſſariò tollitur conſequens, vt homine, & bruto ſublatis tollitur animal.

Poſtrema, poſito conſequenti non neceſſariò ponitur antecedens, verbi gratia, poſito animali non neceſſariò ponitur homo.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

De Locis ab oppoſitione.

NOtæ ſunt oppoſitionum ſpecies, contradictoria, priuatiua, contraria & relatiua, generatim de oppoſitis has maximas tradimus.

Prima hæc ſit: oppoſitæ ſunt conſequentiæ: hinc inferre licet, dolor fugiẽdus eſt, ergo voluptas eſt appetenda.

Secunda, ſic inter ſe pugnant, vt perfecta ſimul eſſe nequeant.

Tertia, contradictoria per diuinam potentiam non poſſunt eſſe vera.

Quarta, à priuatione ad habitum naturaliter non datur regreſſus, huius maximæ expoſitio habetur in Poſtprædicamento.

Quinta, duo contraria in gradibus intenſis nequeunt eſſe in eadem parte ſubiecti: de hac actum eſt citato loco.

Sexta, idem eſt ſubiectum contrariorum, intellige niſi vnum eorum inſit à natura, ſic ignis nequit frigus recipere eo quod habeat calorem à natura.

Septima, contrariorum eadem eſt ſcientia, vt Topicorum capite vlt, ſic Phyſica de loco & ſimul vacuo differit, & moralis de bono & malo.

Octaua, contraria ſuâpte naturâ non appetunt contraria, ſed caſu & fortuito octauo Ethicorum capite decimo.

Nona, ex rebus contrariis numquam poteſt vna & eadem res demonſtrari, quarto Topicorum capite quarto.

Decima, contraria contrariis magis cognoſcuntur quàm ab aliis: ſectione tertia problematum, quæſtione octaua.

Vndecima, contraria contrariis curantur. ſectione prima problematum, quæſtione decima quinta.

Duodecima, ab eodem per ſe effici non poſſunt, ſectione tertia problematum, quæſtione decima quinta.

Decima tertia, contraria contrariis innoteſcunt: ſectione vigeſima problematum, quæſtione decima quinta,

Decima quarta, de oppoſitione relatiua: relata nullum habent contrarium.

Decima quinta, non ſuſcipiunt magis, & minus.

Decima ſexta, reciprocantur inter ſe.

Decima ſeptima, ſimul ſunt natura, intellige quatenus relata, aut ratione fundamenti, ſicut expoſuimus agendo de relatis.

ARTICVLVS DVODECIMVS.
De Locis à coniugatis.

PRima maxima, cui competit vnum coniugatum, reliqua ſuo modo conuenire neceſſe eſt: v. g. conuenit fortitudini, quod laudanda ſit, ergo fortis laudandus eſt, & ex fortitudine agere laudandum.

Secunda priori oppoſita, cui non cõpetit vnum coniugatorum, eidem reliqua conuenire nequeunt, exempli gratia, non conuenit timiditati quòd laudanda ſit, ergo nec timidus laudandus eſt, nec ex timiditate agere laudandum.

Tertia, ſi coniugatum non eſt proprietas coniugati, nec alterum coniugatum erit proprietas alterius coniugati, hæc maxima in problemate proprij allata eſt, ibique exemplo illuſtratur.

ARTICVLVS DECIMVS TERTIVS.
De Locis ex toto, & partibus deſumptis.

TOtũ triplex eſt, eſſentiale, vt homo quatenus ex anima & corpore cõponitur: Integrale, vt corpus humanum, quatenus capite, brachiis, & aliis partibus coaleſcit.

Potentiale denique, ſeu vniuerſale quod multas partes ſubiectiuas continet, vt homo ſingulos homines in particulari. Hoc poſito de toto eſſentiali, & partibus eſſentialibus, hæc ſit.

Prima maxima, poſito toto eſſentiali neceſſariò ponuntur omnes partes eſſentiales, verbi gratia poſito homine, anima & corpus.

Secunda, ſublato toto eſſentiali neceſſariò diſſoluuntur partes, non tamen neceſſariò corrumpuntur: exempli gratia, ſublato Petro diſſoluuntur anima & corpus, non tamen corrumpuntur, cùm tam materia ſit incorruptibilis, quàm anima.

Tertia, ſublata vna parte eſſentiali tollitur totum eſſentiale, v. g. ſublata anima tollitur homo.

Quarta, quæ eſt prima à toto integrali, & partibus integrantibus: poſito toto integrali perfecto, omnes integrales partes ponuntur.

Quinta, poſitis omnibus partibus integrantibus totum integrale neceſſariò ponitur.

Sexta, ſublata aliqua parte integrali, non tollitur totum integrale abſolutè, verbi gratia, ſublato oculo, vel manu, non ſtatim abſolutè tollitur humanum corpus.

Septima, ſublata potiſſima parte totius integralis, ipſum quoque totum tollitur, verbi gratia, ſublato capite, non manet amplius humanum corpus.

Octaua maxima, & prima, à toto vniuerſali & partibus ſubiectiuis: poſito vniuerſali actualiter, non ponuntur neceſſariò omnes eius partes ſubiectiuæ: exempli cauſa, poſito homine omnes particulares homines, quia ſpecies in vnico indiuiduo, ſicut & genus in vnica ſpecie conſeruari poteſt, vt diximus agendo de genere.

Nona, poſito actualiter toto vniuerſali, ponitur neceſſariò aliqua pars ſubiectiua eius: exẽpli gratia, poſito actualiter homine, Petrus, Paulus, vel aliquis alius particularis homo ponitur. Ratio eſt, quia totum vniuerſale non exiſtit extra ſua inferiora.

Poſtrema, ſublato actualiter toto vniuerſali, tolluntur etiam omnes eius partes ſubiectiuę: verbi gratia, ſi tollatur animal, omnes eius ſpecies, & indiuidua tollantur neceſſe eſt.

Digitized by Google

ARTICVLVS DECIMVS.

De locis à circumſtantiis.

CIrcumſtantiarum loci à Cicerone dicuntur adiuncti, eò quod circumſtantiæ rebus ipſis adiungantur. Illas autem in moralibus numerauimus perſonam, vel potius perſonæ qualitatem, quantitatem rei, locum, tempus, & alias de quibus in particulari licet plurimę maximæ aſſignari poſſint, omnes tamen illæ hac generali continentur. Vnica maxima Quales ſunt circumſtantiæ talem veriſimile eſt rem eſſe: verbi gratia ſi puer aliquis probè fuerit educatus, veriſimile eſt ipſum probum eſſe futurum. Conſule quæ de circumſtantiis actionũ humanarum in Moralibus diximus, & pronunciata ibi tradita, collige.

QVÆSTIO SECVNDA.

De locis inartificioſis, ſeu aſſumptis.

LOci aſſumpti, ſeu inartificioſi illi ex prædictis dicuntur, qui non ex ipſa re, & quæſtione, quę tractatur, deſumũtur, vnde aſſumpti quaſi ab alio ſũpti dicuntur, nec per artem fiunt, vnde inartificioſi nuncupantur; ſed aliundè petuntur, nimirum à teſtimonio, & authoritate, ſiue diuina, ſiue humana: locus ab authoritate diuina, hac præſertim maxima continetur: quod diuino teſtimonio tenetur, firmiter, & abſque hæſitatione tenendum eſt.

Si quæras quomodo conſtet aliquid diuino teneri teſtimonio. Reſpondeo illud eſſe quod ex ſacris literis veris & noui teſtamenti, Apoſtolorum traditionibus, & œcumenicorum conciliorum ſtatuis, communique Eccleſiæ conſenſu habetur.

Locus verò ab authoritate humana duplici maxima comprehenditur: prima loquendum vt multi, ſecunda, ſapiendum vt pauci, vel in verborum vſu communis conſuetudo ſeruanda: in proferenda verò ſapientia ſapientum iudicio ſtandum.

Porro hi loci cum artificioſis ita cõparantur, vt artificioſi, vtpotè rationibus innixi, rem, vel neceſſariam, vel probabilem faciant prout, rationes fuerint neceſſariæ, vel probabiles, adeoque cogant, & conſentire nolentem ſtoliditatis conuincant; hi verò nempe inartificioſi de re fidem faciant, ſiue diuinâ, ſi ſint à diuino teſtimonio, ſiue humanâ, ſi tantũ ab humana authoritate fuerint, proindéque temeritatis & arrogantiæ repugnantem arguant.

Quæres quo fine Ariſtoteles acturus de ſyllogiſmo probabili in tradendis generalibus maximis totum ferè topicorum opus inſinuat, & cur nos hac in re Ariſtotelem ſequimur.

Reſpondeo inſtitutum Ariſtotelis nũquam ſufficienter poſſe laudari, cùm enim generalia illa pronuntiata, quæ ſuo ordine retulimus, profert, materiam ſuppeditat omnem ferè quæſtionem in vtrámque partem agitandi: exempli gratia cùm profert maximas definitionis (& idem de aliis dicito) præbet materiam tractandi in vtrámque partem quæſtionem, quæ de definitione alicuius rei, ſit ne bona, necne, moueri poſſet: nam ſi bonam eſſe contendas habes vnde poſſis id oſtendere, demonſtrando omnes conditiones legitimę definitionis illi competere: eandem vis tandiquam illegitimam impũgnare, prę ſto occurret tibi modus oſtendendo aliquã ex requiſitis cõditionibus illi deeſſe. Hinc quia faciliùs videtur demõſtrare vnã conditionẽ definitioni deeſſe, quàm probare illi adeſſe omnes, Ariſt. ſeptimo lib. Topicorũ cõferẽs problemata inter ſe, docet problema definitionis faciliùs

impugnari, quàm probari.

Cæterum non eſt quod aliquam operam ponamus in iis quæ tertio libro cõtinentur, cùm in illis tantùm doceat Ariſtoteles, quæ communi vſu & exercitatione comperta ſunt, nimirùm quomodo ad Syllogiſmi partes reſpondendum ſit, ſcilicet concedendo, vel negando, vel diſtinguendo propoſitiones vel dicendo *tranſeat, eſto*, ſi propoſitio non videatur ad propoſitum. Addo, quòd vltimum effugium eſt, & ſanè turpe, negando ſyllogiſmi formam, licet bona ſit, quando nimirum vrgebit argumentum, vt famę conſulatur.

Item, quo modo amplificanda ſit oratio, & illuſtranda nimirùm inductionibus, diuiſionibus, ſimilitudinibus & exemplis, non quidem ex triuio ductis ſed exquiſitis, quæ quidem omnia exercitatis in arte diſputandi, nulli amplius vſui eſſe poſſunt. Hæc de Syllogiſmo probabili, ſeu topico.

DISPVTATIO TERTIA. ET POSTREMA,

De Syllogiſmo Sophiſtico.

VT ſupra in ſyllogiſmo topico, ſic in ſophiſtico faciendum, dicendum videlicet breuiter quid ſit, priuſquam varias ſophiſtarum fallacias detegamus, quod nobis præcipuum intentum erit in hac tertia diſputatione.

Syllogiſmus igitur ſophyſticus dicitur ratiocinatio cõſtãs pręmiſſis nulli' momenti, ſed fucatæ tantùm & apparentis veritatis, ſiue illæ neceſſariæ, ſiue probabiles appareant. Prioris ſyllogiſmi exemplum ſit: *Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad punctum inter ſe ſunt æquales: Atqui linea recta & linea curua ab eodem puncto ad idem ducuntur: ergo ſunt æquales.*

Et hic ſyllogiſmus vt expreſſe in Compendio notauimus, vocatur; *pſeudographus, ſeu falſigraphus*, eo quòd procedat ex principio geometrico malè intellecto, *omnes lineæ ductæ &c.* Quod quidem principium licet neceſſarium appareat, non eſt tamen ſine diſtinctione admittendum; *omnes lineæ ab eodem puncto ad idem ductæ, ſunt æquales*, ſi eodem modo ſcilicet per viam rectam ducantur non autem ſi vna rectâ ducatur, altera obliquà vt in allato ſyllogiſmo accipitur.

Poſterioris verò ſyllogiſmi: ſcilicet qui conſtat tantum propoſitionibus apparenter probabilibus, exemplũ eſto: *Quidquid pedes habet mouetur: Atqui montes habent pedes: ergo montes mouentur*: maior enim propoſitio non neceſſaria, ſed tantum probabilis apparet. Hæc dicta ſint de natura ſyllogiſmi ſophiſtici, relinquitur vt varios Sophiſtarum fines aperiamus, eorúmque captiones diluamus, tum demum quæ circa propoſitiones conſiderari poſſunt, & malè intellecta in fraudem facile trahunt, vt ſunt *ampliatio, reſtrictio, ſtatus, diſtractio*, & alia id genus explicemus.

SECTIO PRIMA.

Huius diſputationis, de varia fine & captionibus Sophiſtarum,

QVÆSTIO PRIMA.

De fine, & captionibus Sophiſtarum in vniuerſum.

CVm totus ſit malignâ ſuâ arte ſophiſta, vt incautos in errorem inducat, ideo multis modis ad id conſequẽdum incidit. Primò mentitur, nam fidẽ ſuæ integritatis teſtem implorat, ſcholam totam teſtatur, ſe multùm iactat, impetuosè irruit in aduerſarium, celeritatem maximam adhibet in ſuis inter-

Digitized by Google

rogationibus aduerſarium ad iram prouocat, implicat omnia, & quid ſibi velit non ſatis ſignificat. Hæc quidem omnia facit, primò vt rumuſculos populares conſequatur: deinde vt aduerſariū interturbet ne verū poſſit diſcernere, & illum in inuidiam trahat. Quinque autem ſolent numerari fines ſophiſtarum.

Primus dicitur reprehenſio, quando ſophiſta cogit reſpondētem fateri quod negauerat, aut è contra negare quod priùs conceſſerat: exempli gratia admittere hanc propoſitionem priùs negatā, *Sydus eſt latrabile*, hac ſophiſtica argumentatione, *omnis canis eſt latrabilis, aliquod ſydus eſt canis, ergo aliquod ſydus eſt latrabile*. Sophiſma diſſoluetur, vel negatione maioris, vel illius diſtinctione, eam concedendo de cane domeſtico, & terreſtri, non autem de aliis qui per homonymiam dicuntur canes.

Secundus finis Sophiſtarum vocatur falſum, quando Sophiſta conatur eò reſpondentem adducere, vt aliquid falſi admittat: exempli gratiâ hanc propoſitionem, *pratum virens & amœnum eſt homo* hoc captioſo Syllogiſmo, *quidquid ridet eſt homo: pratum virens & amœnum ridet, ergo pratum virens & amœnum eſt homo*.

Soluetur Sophiſma, ſi negetur maior ſimpliciter, vel diſtinguatur: de riſu propriè ſumpto concedatur, de eodem verò propriè ſimul & metaphoricè accepto negetur.

Tertius finis dicitur inopinabile, quādo Sophiſta adeò premit reſpondentem, vt aliquid fateatur, quod licet abſolutè non ſit falſum, à communi tamen opinione abhorret, *vt veritatem non parere odium*, hac fallaci ratiocinatione: *Nullum bonum parit malum, veritas eſt aliquod bonū, odium vero malum, ergo veritas non parit odium*.

Solues Sophiſma diſtinguendo maiorem, bonum non parit malum; per ſe, concedo per accidens, nego, & ſic, cōceſſa minori cum eadem diſtinctione reſpondendo ad conſequentiam, veritatem non parere per ſe odium, ſed tamen per acccidens.

Quartus finis eſt inutilis nugatio, quando eadem vox ſine neceſſitate repetitur, vt ſi quis ita argumentaretur. *Omnis habitus eſt bonus qui habet bonum finem, hic habitus eſt habitus, qui habet bonum finem, ergo hic habitus eſt habitus bonus.*

Hac Sophiſma vt fugias, vocabulum bis poſitum inter reſumendum argumētum, ſemel duntaxat vſurpes.

Poſtremus finis eſt, *ſolœciſmus*, quando malignè Sophiſta cogit reſpondentem committere ſolœciſmum, vt inde rideatur, vt ſi quis hunc in modum ratiocinaretur: *Omnis homo eſt corporeus, mulier eſt homo: ergo mulier eſt corporeus*. Fallaciam aperies, ſi quod Grammaticis notum eſt, docueris hominem eſſe cōmunis generis, & ſumi in maſculino, & fœminino genere.

Cæterùm, vt hos omnes fines conſequantur Sophiſtæ, certa quædam habēt receptacula, ex quibus captiones ſuas poſſint depromere: hinc locorum ſex à vocibus deſumuntur, *homonymia, amphibologia, compoſitio, diuiſio, accentus, & figura dictionis*. Septem ex rebus ipſis repetuntur, & dicūtur extra dictionem: *Fallacia accidentis, fallacia à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter: ignorantia elenchi, ſeu reprehenſionis: petitio principij, fallacia conſequentis, non cauſa, & multiplex interrogatio vt vna.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De Captionibus in particulari.

Digitized by Google

ARTICVLVS PRIMVS.

De Captionibus quæ in dictione, & voce reperiuntur.

PRima captio oritur ex homonymia ſub qua comprehenditur omnis fallax argumentatio quæ fucum facit, ob multiplicem acceptionem alicuius termini. Exempla iam in duobus prioribus ſophiſtarum finibus allata ſunt. Tertium adiungo exemplū. *Omne animal eſt genus, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt genus.*

Captio oritur ex eo quod multipliciter vſurpetur animal; in maiori ſecundo intentionaliter pro *generitate*: In minori verò, primo intentionaliter pro natura, & eſſentia animalis. Itaque vt hoc ſophiſma declinare poſſis, adhibe diſtinctionem ad minorem, *homo eſt animal*, ſi animal ſumatur primò intentionaliter, verùm eſt, ſi ſecundò intentionaliter, falſum.

Secunda captio eſt amphibologia, quando aliqua propoſitio duplicem patitur interpretationem, vt quidquid intellectus intelligit, hoc intelligit, atqui intellectus intelligit lapidem, ergo lapis intelligit.

Oritur captio, ex eo quod maior propoſitio bifariam accipiatur, vel enim ſenſus eſt, quod intellectus intelligit, hoc ipſum intelligi ab intellectu, & tūc vera eſt, & concedenda propoſitio: vel ſenſus eſt quod intelligitur ab intellectu illud ipſum intelligere, & eo modo falſa eſt, & neganda, ſicque aperta relinquitur ſolutio ſophiſmatis.

Tertia captio eſt cōpoſitionis, quod ea quæ non ſunt vera niſi diuiſa, cōiunctim accipiuntur, vt *Poſſibile eſt ſedentem ambulare, ſed præceptor docens ſedet in cathedra, ergo ſedens in cathedra poteſt ambulare.*

Oritur captio ex maiori, itaque illam diſtingue: Sedens poteſt ambulare, in ſenſu diuiſo, hoc eſt, ſupponendo quod non ſedeat, concedo, in ſenſu compoſito, ſeu ſupponendo ſedentem, nego.

Quarta captio ſuperiori oppoſita eſt, diuiſionis quando ea quæ non ſunt vera niſi coniūcta, diſtributiuè accipiūtur, vt duo & tria ſunt par, & impar: quinarius numerus eſt duo, & tria, ergo quinarius numerus eſt par & impar.

Oritur captio eò quod quinarius numerus, quaſi in ſe diuiſus accipiatur pro binario, & ternario, vt dicatur par, & impar, cum tamen coniunctus accipi debeat pro ſolo numero, qui vocatur quinarius, eſtque tantùm impar.

Quinta captio eſt accentus, quando terminus pro diuerſo accentu diuerſimodè accipitur, *vt quidquid habet leporem fame perire non poteſt*, virtus, omnis habet leporem, ergo virtus fame perire non poteſt.

Captio oritur ex diuerſa huius termini, *leporem*, ſignificatione, qui vt eſt breuis in ſecunda ſyllaba ſignificat, animal quoddam: vt verò in eadem longus, pulchritudinem exhibet. Vis igitur ſophiſma diluere allati termini duplicem ſenſum prudenter diſtingue.

Poſtrema captio oritur à figura dictionis, quando propter variam vocis ſignificationem, tranſitur ab vno genere ad aliud, vt, *quod emiſti, comediſti, emiſti carnes crudas: ergo comediſti carnes crudas.*

Captio oritur ex ambiguitate huius vocis, *quod*, quæ quidem vox in maiori ſupponit tantum pro carnibus, vt ſubſtantiæ ſunt, & non vt ſunt affectæ qualitate cruditatis.

Itaque ſolues ſophiſma ſi maiorem conceſſeris ſecundùm ſubſtantiam, *quod ediſti comediſti*, ſecundū verò qualitatem cruditatis negaueris, dixeriſque, tranſitum

Digitized by Google

ſtum fuiſſe actum à genere ſubſtantiæ ad genus qualitatis.

ARTICVLVS SECVNDVS

De Captionibus quæ in rebus conſiſtunt.

PRima eſt accidentis cùm redditur cauſa per accidens pro cauſa per ſe vt, *Quod inter ciues, lites & iurgia excitat è republica exterminandum eſt: vinum eſt eiuſmodi, ergo vinum è republica exterminandum eſt.*

Solues ſophiſma ſi concedas maiorem de cauſa per ſe, neges vero de cauſa per accidens, ſicque ad minorem dicas, vinum lites & iurgia inter ciues excitare non per ſe, ſed per accidens, vitio ſcilicet bibentis.

Secunda captio ducitur à dicto ſecundum quid ad, dictum ſimpliciter, vt *Ariſtoteles eſt magnus philoſophus, ergo ſimpliciter eſt magnus.* Solues ſophiſma ne-negando conſequentiam, quia procedit à dicto ſecundum quid nempè à magno philoſopho, ad magnum ſimpliciter & abſolutè.

Tertia captio vocatur ignorantia reprehenſionis, ſeu Elenchi, quando ſophyſta cogit reſpondentem ignarum admittere aliquam propoſitionem tanquam contradictoriam, quæ tamen reipſo nullam inuoluit contradictionem, vt ſi quis inferat: *Petrus eſt paruus reſpectu montis: magnus verò reſpectu muſcæ, ergo eſt paruus & magnus.*

Solues ſophima concedendo totum argumentum, & contendendo nullam eſſe contradictionem, quod Petrus ſit paruus, & magnus diuerſo reſpectu, montis ſcilicet & muſcæ.

Quata captio vocatur petitio principij, quando ſophiſta idem ad probationem eiuſdem, mutatis tantum verbis aſſumit, vt ſi probaret animam humanam eſſe immortalem, quia non extinguitur extincto corpore.

Soluitur negatione principij, quod repetitur, & dicendo idem per idem eſſe probatum.

Quinta captio eſt conſequentiæ, quæ bifariam contingit, primò cùm ex poſitione conſequentis inferimus poſitionem antecedentis vt ex poſitione animalis poſitionem hominis, ſecundò, quando ex negatione antecedentis infertur negatio conſequentis, vt ex negatione hominis, negatio animalis. Sophiſma vt ſoluas opus eſt ſola reprehenſione argumentationis, vt potè conſequentis vitio laborantis.

Sexta captio dicitur *non cauſa pro cauſa*, quando aliquid pro cauſa aſſignatur, quod tamen cauſa non eſt, vt ſi quis impiè vellet impugnare Sacerdotium, eo quod nonnulli Sacerdotes malè viuant, is enim pro cauſa inordinatæ vitæ Sacerdotium aſſignaret, quod tamen illius cauſa non eſt.

Solues ſophiſma negando conſequentiam, eo quòd non cauſam pro cauſa afferat.

Poſtrema captio eſt multiplex interrogatio, vt ſi quærat Sophiſta, *eſt ne fortis, an timidus?* ſi enim affirmatiuè reſpondeas, inſtat Sophiſta, ergo eſt timidus: ſi negatiuè, vrget ſimiliter, ergo non eſt fortis.

Hoc ſophiſma ſicut alia pluraque ſũt eiuſdem generis, ſolues, ſi ſingulas petitionis partes prudenter diſtinxeris, & proprias reſponſiones aſſignaueris.

POSTERIOR SECTIO.

De ſuppoſitione, ſtatu, diſtractione, ampliatione, reſtrictione, alienatione, & appellatione terminorum.

PRæbuit occaſionem agendi de iis omnibus terminorum affectionibus Ariſtoteles primo Elenchorum capite primo, cùm ex vario vſu hominum captio-

Digitized by Google

nem oriri doceat; ſed vt clariùs, & diſtinctiùs procedamus ſingulas illas terminorum affectiones breuiter percurremus ſequentibus quæſtionibus.

QVÆSTIO PRIMA.
De ſuppoſitione Terminorum.

SVppoſitio termini hic accipitur pro vſurpatione nominis ad rem aliquā ſignificandam; quo ſenſu nomen hominis dicitur ſupponere pro natura humana, qui ad illam ſignificandam ab imponente ordinatum eſt. Generatim illa ſuppoſitio termini duplex, eſt vna moralis quādo vox pro ſeipſa accipitur. vt cum dico, *equus eſt nomen*, terminus enim ille *equus* pro ipſo, & non pro natura equi accipitur.

Altera formalis, quando terminus pro re, quam ſignificat vſurpatur, vt cum dicis *equus eſt animal*, ſic enim equū accipis pro ipſa equi natura, cui conuenit animalitas, & non pro aliqua voce tantùm.

Rurſus formalis ſuppoſitio, alia propria, alia impropria. Propria, cum terminus accipitur pro re, quam propriè ſignificat, vt terminus ille *equus* pro natura equi: impropria, quando terminus non vſurpatur pro re, quam propriè ſignificat, ſed pro alia, ob aliquam ſimilitudinem, quam habet cum illa: exempli gratia in hac propoſitione, *Vicit Leo de tribu Iuda*, terminus ille *Leo*, ſupponit impropria ſuppoſitione formali, quia non accipitur pro natura leonina, quam propriè ſignificat, ſed pro Chriſto Domino, ob aliquam ſimilitudinem, quam habet cum Leone, de qua oriuntur termini poſitiui.

Tertio diuiditur ſuppoſitio in *ſimplicem, perſonalem, & abſolutam*, Simplex dicitur cum nomē ſignificat illud ad quod immediate ſignificandum ordinatum eſt, vt cum dicis in hac propoſitione *homo eſt ſpecies*, nam hic ſumitur tantum *homo* pro homine in communi, non autem pro particularibus hominibus, cùm ſpecies eſſe nequeant.

Perſonalis ſuppoſitio dicitur cùm vox non accipitur pro immediato ſuo ſignificato, ſed pro mediatis, vel aliquo mediatorum; exempli gratia huius vocis *homo* immediatum ſignificatum eſt natura humana in communi, mediata ſunt, *Petrus*, *Paulus*, & alia omnia humanæ naturæ indiuidua: Quando igitur nomen hominis non accipitur pro homine in communi, ſed pro eius indiuiduis, vel eorum aliquot, tunc dicitur eſſe ſuppoſitio perſonalis. qualis cernitur in hac propoſitione *aliquis homo ludit*, quia tunc homo non ſupponit, aut accipitur pro homine in communi, ſed pro aliquo in particulari.

Abſoluta denique ſuppoſitio eſt, cùm nomen accipitur, & pro immediato, & pro mediatis ſignificatis, vt ſi homo ſumatur pro homine in communi, & ſingulis hominibus, vt in hac propoſitione, *homo eſt animal*, quia ſenſus non eſt, hominem tantum in communi eſſe animal, aut ſola eius indiuidua, ſed hominem in communi, & omnia eius indiuidua eſſe animalia.

Porrò vt à pòſteriori dignoſcamus, quandonam ſuppoſitio vel ſimplex, vel perſonalis, vel abſoluta ſit, hæc nota aſſignanda eſt, ſi attributum quod coniungitur cum voce communi non poſſit deſcendere ad inferiora huius vocis, tunc dicitur ſuppoſitio eſſe ſimplex, exempli gratia, quia ſpecies, quæ tanquam attributum nectitur cum homine, in hac propoſitione, *homo eſt, ſpecies*, nequit deſcendere ad inferiora hominis, illa enim non ſunt ſpecies, in tali propoſitione dicitur habere ſuppoſitionem ſimplicem: ſi autem attributum quod

coniungitur cum voce communi non poſſit, quatenus communis eſt, competere, ſed tantum ratione alicuius inferioris ſub ea contenti, tunc dicitur ſuppoſitio perſonalis, qualem poſſumus deprehendere in allata propoſitione *homo ludit:* quia *ludit*, ſeu *ludere*, homini in communi quatenus communis eſt, nequit congruere, ſed tantum ratione alicuius particularis hominis, cui immediatè conuenit.

Denique ſi attributum quod copulatur cum voce communi, illi conueniat, quatenus communis eſt, & omnibus eius inferioribus, ſtatim dicendum eſt ſuppoſitionem eſſe abſolutam, vt in tradita propoſitione, *homo eſt animal*, quia animal homini in communi, & ſingulis hominibus optimo iure conuenit.

Hanc poſtremam ſuppoſitionem alij naturalem ſeu eſſentialem appellant, eo quod attributum quod cum verè communi connectitur, ſaltem vt plurimùm eſſentiale ſit. Duas verò priores ſuppoſitiones vocant accidentarias, quia attributum quod iungitur cum voce communi, non illi eſſentialiter, ſed accidentariò conuenit, vt homini eſſe ſpeciem, vel ludere, vnde primò diuidunt propriam ſuppoſitionem formalem in naturalem, quam nos abſolutam vocauimus, & accidentariam, Deinde accidẽtariam diuidunt in ſimplicem & perſonalem, quæ poſterior cum particulari videtur coincidere, ſicut aliæ duæ ſimplex & abſoluta ſub nomine communis ſuppoſitionis comprehendi poſſunt.

Quartæ ſuppoſitionis diuiſio fit in multa membra in diſtributiuam, collectiuam, determinatam, & confuſam.

Diſtributiua dicitur cùm terminus communis accipitur pro omnibus mediatis ſignificatis, ſcilicet inferioribus, vt in hac propoſitione, *homo eſt animal*, Suppoſitio eſt diſtributiua huius vocis *hominis*, quia ſupponit pro ſingulis hominibus ſeorſim ſumptis, ita vt ſit ſenſus, Petrus eſt animal, Paulus eſt animal, & ſic de cæteris.

Hæc ſuppoſitio triplex, vna dicitur *pro ſingulis generum*, quando terminus genericus ſupponit pro omnibus ſpeciebus, & ſpecierum indiuiduis, vt *animal* pro omnibus ſuis ſpeciebus, & ſpecierum indiuiduis, in hac propoſitione *animal eſt viuens*.

Secunda dicitur, *pro generibus ſingulorum*, quando terminus vniuerſalis non ſupponit niſi pro ſpeciebus ſuis, non autem pro indiuiduis, ſicut in hac propoſitione, *omne animal fuit in arca Noe*, animal diſtribuitur pro generibus ſingulorum, quia pro ſolis ſuis ſpeciebus accipitur, non autem pro indiuiduis omnibus ipſarum ſpecierum.

Tertia eſt, quando terminus vniuerſalis ſupponit quidem pro multis ſingularibus, ad omnia tamen non extenditur: vt cum diximus *cœlum omnia tegit*, terminus ille, *omnia*, ſupponit quidem pro multis, his nimirum, quæ ambitu cœli continentur, non tamen pro omnibus, quia ſeipſum tegere non dicitur.

Suppoſitio autem collectiua eſt, quãdo terminus communis pro multis collectiuè ſumptis accipitur, vt cum dicimus *Apoſtolos eſſe duodecim*, terminus ille *Apoſtoli*, pro omnibus aggregatim vſurpatur.

Suppoſitio determinata eſt cùm aliquis terminus ſupponitur pro vnico eoque determinato ſingulari, vt in illa propoſitione, *Philoſophus aliquis octo libros de natura conſcripſit*, Philoſophus ſupponit pro certo & determinato homine, ſcilicet Ariſtotele qui hos de natura libros in lucem edidit.

Denique ſuppoſitio confuſa eſt, quando terminus ſupponit pro

Digitized by Google

aliquo quodam ſingulari, ſed pro mentio ſto & indeterminato, vt in iſta propoſitione: *Oculus eſt ad videndum neceſſarius*, oculus ſupponit pro aliquo oculorum, quis tamen ſit, an dexter, an ſiniſter, non determinatur.

QVÆSTIO SECVNDA.

De ſtatu Terminorum.

Status alicuius termini dicitur perfectus, quando accipitur pro omnibus illis quæ exiſtunt in illa temporis differentia, quæ per verbum principale, hoc eſt, copulam verbalem, attributum cum ſubiecto connectentem conſignificatur: exempli gratia, cùm formatur hæc propoſitio, *homo ridet*, homo dicitur habere ſtatum perfectum, ſi ſupponat pro omni homine qui exiſtit in tempore præſenti, quod ſignificatur per verbũ principale, nempe ridet.

Status termini triplex, pro triplici temporis differentia, quæ per verbum principale ſignificatur.

Primus eſt temporis præſentis, vt, *qui ſedet ſcribit*.

Secundus eſt temporis præteriti, vt, *qui ſedit ſcripſit*.

Tertius temporis futuri, vt, *qui ſedebit ſcribet*, qui omnes ſtatus eodem modo explicandi ſunt, quo ſtatus temporis præſentis à nobis expoſitus eſt.

QVÆSTIO TERTIA.

De diſtractione Terminorum.

Diſtractio termini, eius ſtatui opponitur, quia ſtatus dicitur cùm terminus accipitur pro illo tempore quod per verbum principale conſignificatur: diſtractio verò, quando terminus diſtrahitur à tempore, quod per verbum principale ſignificatur, ſeu non ſumitur pro illo tempore, quod per verbum principale conſignificatur, ſed ad aliud traducitur: exempli loco ponantur iſtæ propoſitiones, quæ habentur apud Matthæum, *cæci vident, ſurdi audiunt, claudi ambulant*, in quibus propoſitionibus termini illi *cæci, ſurdi, claudi*, accipiuntur in tempore præterito, vt ſit ſenſus, qui cæci erant vident nunc, qui ſurdi, audiunt & qui claudi, ambulant: quamquam tamen verba principalia vident, audiunt, & ambulant, conſignificent tempus præſens.

QVÆSTIO QVARTA.

De ampliatione terminorum.

Ampliatio terminorum dicitur cùm terminus ad alias temporis differẽtias extenditur, quàm quæ per verbum principale adſignificentur: exempli cauſa in iſta propoſitione, *timidus erit audax* ampliari dicitur illa vox, timidus, quia extenditur ad tempus præteritum & præſens. Senſus enim eſt, qui fuit timidus, & nunc eſt, futurus eſt audax, cùm tamẽ per verbum principale, *erit*, ſolùm futurum tempus conſignificetur.

Ampliationis triplex ſpecies: Prima, quando terminus aliquis extenditur ad tempus præteritum, & præſens, vt in exemplo allato, timidus erit audax.

Secunda, quando ſeſe extendit ad præteritum, pręſens & futurum, vt qui ſtudet morietur, id eſt qui ſtuduit, ſtudet nunc, & impoſterùm ſtudebit, morietur.

Tertia eſt, quando terminus extenditur ad pręteritum, præſens, & futurum, & poſſibile, vt homo eſt animal, ſenſus enim eſt hominem qui fuit, nunc eſt, futurus eſt, & qui eſſe poteſt, eſſe animal.

Ad ampliationem refertur primò ea-

dem propoſitio, in qua exiſtentia poſſibilis enuntiatur de ſubiecto, vt, *homo poteſt exiſtere*: ſi quidem cum ibi verbum principale, poteſt, ſeu eſt potens, ſignificet tantum præſens tempus, extenditur tamen hominis ſignificatio ad futurum, & poſſibile, vt ſit ſenſus, homo qui futurus eſt, & qui tantùm poſſibilis eſt, licet de facto futurus non ſit, poteſt exiſtere.

Ad eandem ampliationem ſecundò refertur iſta propoſitio, in qua negatur poſſibilis exiſtentia realis de chimera, vt cùm dicitur, *chimera non poteſt realiter exiſtere*, nam cùm verbum principale, poteſt, deſignet tantùm tempus præſens in hac propoſitione complectitur præſens, præteritum, futurum, & poſſibile, quia ſenſus eſt, chimera non poteſt, non potuit, nec poterit vnquam realiter exiſtere.

QVÆSTIO QVINTA.

De reſtrictione Terminorum.

RESTRICTIO termini dicitur, cùm ratione alicuius particulæ prędictæ a fuſiori ſignificatione ad anguſtiorem reſtringitur, vt videre eſt in hac propoſitione, *homo iuſtus eſt Deo gratus*, huius enim particulæ, *iuſtus*, ad hominem additione, *homo* qui poterat ſignificare omnem hominem in tempore præſenti exiſtentem, ita reſtringitur, vt non poſſit accipi niſi pro certis quibuſdam hominibus, quos Deus ſuâ gratiâ iuſtificauit.

Cæterùm pro diuerſitate illarum particularum, quæ termino communi aduenientes illum poſſunt ad anguſtiorem ſignificationem reſtringere, multifariam dicitur contingere termini reſtrictio: vnde ad illam ſpectat iſta ſatis ambigua propoſitio, *homo qui nec fuit, nec eſt, nec futurus eſt poteſt exiſtere*, quia cùm homo poſſet ſupponere pro omnibus hominibus qui fuerunt, nunc ſunt & futuri ſunt, & ſunt tantùm poſſibiles, attamen additione iſtarum particularum nec fuit, nec eſt, nec erit, reſtringitur ad homines illos ſignificandos qui ſunt duntaxat poſſibiles.

QVÆSTIO SEXTA.

De alienatione Terminorum.

ALienari dicitur terminus, cùm additione alicuius particulæ à propria ſignificatione ad impropriam, & æquiuocam transfertur, quo ſenſu in hac propoſitione, *homo mortuus iacet*, terminus ille *homo*, dicitur alienari, quia per additionem illius particulæ, mortuus, à ſignificatione hominis viui ſibi propria, transfertur ad ſignificandum cadauer inanime: eodem pacto *homo* alienatur in hac propoſitione, *homo pictus erigitur*, quia illius particulæ additione, *pictus*, transfertur hominis ſignificatio ad hominem pictum, cùm tamen debeat ex vi ſuę impoſitionis viui hominis naturam ſignificare.

QVÆSTIO SEPTIMA ET POSTREMA.

De Appellatione Terminorum

APpellatio terminorum dicitur, cùm vnus alteri ſuam ſignificationem impertit; tribuens eiuſmodi ſignificationem, *appellans*, ſeu *denominans* dicitur; res verò illa, cui tribuitur, ſeu applicatur, ſignificatio *appellata*, ſeu *denominata* vocitatur: res tota exemplo illuſtratur: quando formamus hanc propoſitionem *Cæſar eſt magnus Imperator*, vox illa *magnus* tribuit ſuam ſignificationem alteri, ſcilicet *Imperatori*, quia ſignificamus ma-

Digitized by Google

gnitudinem Imperatoris Cæſaris in Cęſare: propterea *magnus* dicitur *terminus appellans*, ſeu *denominans*, *Imperator* vero *appellatus*, ſeu *denominatus*. Et hęc ſatis de toto ſyllogiſmo ſophiſtico.

Appendix generalis ad vniuerſam Dialecticam de inſtrumentis Sciendi.

SCientiarum omnium effectrix Dialectica, vt finem ſuum conſequatur, plurimum intenta eſt in fabricandis diſſerendi modis, ſciendíque inſtrumentis antequam ergo noſtro muneri ſatis feciſſe, & abſolutum Dialecticæ opus reliquiſſe videamur, quædam ſpeciatim & generatim de illis ſciendi inſtrumentis breuiter aperienda nobis ſunt.

Prior ſectio huius Appendicis, de inſtrumentis Sciendi in communi.

QVÆSTIO PRIMA.

De Nomine.

QVemadmodum in arte pingendi penicillus dicitur inſtrumentum, quia à pictore aſſumitur ad depingendum imaginem, ita etiam inſtrumentum ſciendi illud appellatur, quod àb intellectu aſſumitur ad ſcientiarum opera ritè, & fœciliciter exequenda.

Rurſus, cum ſcientia bifariam vſurpetur, latè pro qualibet cognitione, & præciſè ſeu propriè pro ſola cognitione certa, & euidenti, inſtrumentum ſciendi bifariam ſumi poteſt.

Primò fuſè pro inſtrumento cognoſcendi quocumque modo.

Secundò, pro inſtrumento ſciendi, hoc eſt: rem certò & euidenter cognoſcendi.

Præterea cùm cognitio certa & euidens, quæ aliter ſcientifica dicitur, dupliciter accipiatur.

Primò, pro illa cognitione certa, & euidenti quæ per cauſam comparatur.

Secundò, latiùs pro quacumque cognitione certa & euidenti rei alicuius, ſiue per propriam cauſam, ſiue non: Sic etiam inſtrumentum ſciendi, hoc eſt certò & euidenter rem cognoſcendi, duplici modo ſumi poteſt. Primo ſtrictè pro ſolo inſtrumento ſciendi per cauſam: Secundo latiùs, pro quolibet inſtrumento ſciendi, ſiue per cauſam, ſiue non.

QVÆSTIO SECVNDA.

De exiſtentia inſtrumenti ſciendi.

DAri inſtrumentum ſciendi probat communis Philoſophorum conſenſus, euincit eorum neceſſitas ad omnes ſcientias comparandas, teſtatur eorum vſus in omni ſcientiarum & diſciplinarum genere. Quæſtio tantùm eſt de eorum numero, quę vt diſſoluatur.

Diſtinctione vtendum eſt: ſi accipiatur inſtrumentum ſciendi pro quolibet inſtrumento cognoſcendi, arridet illa ſententia quæ quatuor inſtrumēta ſciēdi ſtatuit, definitionem, diuiſionem, argumentationem, & methodum, quia illis omnibus tanquam inſtrumentis vtitur intellectus ad rerum veritatem cōmodius percipiendam: definitione quidem, vt aperiat propriam rei quidditatem & eſſentiam: diuiſione, vt totius partes explicet: argumentatione, quâ rerũ affectiones per cauſas, vel cauſas per effectus oculis ſubiiciat: methodo denique, quâ res cognoſcendas conuenienter diſponat, vnde & vocatur mater perſpicuitatis.

Si verò accipiatur inſtrumentum ſciēdi pro inſtrumento rem certò, & eui-

Digitized by Google

dentet cognoſcendi quacumque ratione, ſatis placet eorum ſententia, qui tria tantum inſtrumenta ſciendi conſtituunt definitionem, diuiſionem, & argumentationem analyticam, ſeu demonſtrationem, methodum verò reiiciunt, quia non eſt id quo rem certò & euidenter cognoſcimus, ſed potius apta earum diſpoſitio rerum, quæ à nobis cognoſcuntur.

Tertiò, ſi inſtrumentum ſciendi accipiatur pro inſtrumento rem certò, & euidenter per cauſam cognoſcendi, eorum approbatur ſententia qui illud vnicum admittunt, nempe demonſtrationem, quia eius tantum beneficio, vel eſſentiam per effectum, & proprietatem per eſſentiam tanquam per *cauſam cognitionis*, vel effectum, & proprietatem per eſſentiam tanquam per *cauſam* rei oſtẽdimus. Per definitionem verò oſtendimus nudam rei quidditatem, & per diuiſionem totius partes explicamus.

QVÆSTIO TERTIA

De eſſentia inſtrumenti ſciendi.

POteſt hoc modo inſtrumentum ſciẽdi definiri. *Inſtrumentum ſciendi eſt actio mentis qua à notioribus nos promouet ad obſcuriora certo & euidenter cognoſcenda.*

Dicitur primò *actio mentis*, quia illa inſtrumenta quibus intellectus inſiſtit ad veritatis cognitionem percipiendã, reuera ſunt actiones mentis, nempe definitio, diuiſio, & argumentatio.

Dicitur ſecundò *nos promouens à notioribus ad obſcuriora*, quia beneficio horum ſciendi inſtrumentorum vno cognito progredimur ad cognitionem alterius verbi gratia cognito rationali ac cognitionem riſibilis, aut è contra.

Denique additur *certo, & euidenter*, ad diſtinctionem illorum inſtrumentorum quibus cognitio aliqua incerta & fallibilis comparatur,

QVÆSTIO QVARTA

De affectionibus inſtrumentorum ſciendi,

HIc duntaxat operæ prætium eſt cõferre inter ſe inſtrumenta ſciendi, & debitum honoris gradum cuilibet aſſignare.

Recentiores aliqui tribuunt primas definitioni, ſecundum dignitatis gradum demonſtrationi, poſtremum diuiſioni concedunt. Probabilius tamen videntur ſentire Philoponus, Ammonius, Simplicius, & alij, demonſtrationem definitioni eſſe preferendam, tum quia maior eſt vſus in omni intellectus negotio, tum quia & eſſentiam per effectum, ac proprietatem, & vice verſa proprietatem per eſſentiam aperit, ideóque magis intellectui ſatisfacit quam definitio, quæ ſolum nudam rei quidditatem manifeſtat: Tum denique quia definitio etiam refertur ad demõſtrationem, tanquam eius pars, & medium potiſſimum: proindéque ea inferior eſſe debet, cum omnis pars ſit ignobilior toto.

Nec valet quod aſſerunt authores cõtrariæ ſententiæ, digniorem eſſe cognitionem per definitionem partium, nẽpe nudam quidditatem, & eſſentiarum notitiam, ipſa cognitione quæ per demonſtrationem acquiritur: quia inquiunt, demonſtratio oſtendit tantum qualis res ſit, & propter quid ſit, nõ augẽ quid ſit, ſicut definitio oſtẽdit: Nõ inquã hoc valet: Siquidem per demonſtrationem non tantum qualis ſit res oſtenditur, verumetiam quid ſit, ſeu

propria eius eſſentia aperitur idque per principium aliquod nobis notius.

Obſeruandum verò hic eſt, inter inſtrumenta ſciendi alium eſſe ſtatuendum ordinem neceſſitatis, alium dignitatis. Hoc enim poſteriori modo partes primas tenet demonſtratio; ſequitur definitio, poſtrema eſt diuiſio, è contra verò ordine neceſſitatis & doctrinę, prima eſt diuiſio, quam ſequitur definitio, vltima eſt demonſtratio.

Probatur, demonſtratio ſaltem potiſſima, ſupponit definitionem, tanquam medium, ergo definitione poſterior eſt: definitio verò non datur de re in confuſo, ſed vbi ſolùm per diuiſionem fuerunt explicatę partes, & omnis obſcuritas ſublata; proindéque prærequirit diuiſionem: ergo neceſſitatis, & doctrinæ ordine, prima eſt diuiſio, ſecunda definitio, poſtrema demonſtratio.

ALTERA SECTIO.

De Inſtrumentis ſciendi in particulari.

DE Demonſtratione nihil ampliùs dicendum, cùm fuſiſſimè explanata fuerit ſupra: de ſola igitur definitione & diuiſione, quæ ſunt propria ſciendi inſtrumenta, & de methodo quæ plurimùm ad ſcientiæ adeptionem confert, ſigillatim, ſed breuiter diſſerendum eſt.

QVÆSTIO PRIMA.

De diuiſione.

SEquimur doctrinæ ordinem, & ſecundùm illum priùs de diuiſione, quam de definitione diſputamus.

Propriè ſumpta diuiſio, nihil aliud eſt quàm diſtributio alicuius totius in ſuas partes, duplexque conſtituitur, *vna realis*, quâ realiter totum in ſuas partes diſtribuitur; vt aceruus lapidum in omnes lapides, quibus conflatur.

Altera mentalis, quâ totum ſolius intellectus beneficio in ſuas partes diſtribuitur, vt homo in Petrum, Paulum, & alios homines.

Rurſus diuiſio mentalis duplex altera *formalis* altera *obiectiua*.

Formalis eſt actio mentis totum aliquod in ſuas partes diſtribuentis.

Obiectiua verò eſt ipſum totum quod in ſuas partes diuiditur: Totum quidem ipſum quod diuiditur *diuiſum*, partes verò in quas diuiditur, *diuidentia* ſeu diuiſionis membra nuncupantur.

Tertiò, diuiſio obiectiua alia eſt *nominis*, ſeu *vocis*, eſtque vox aliqua in ſua ſignificata diſtributa.

Alia *rei*, & eſt natura aliqua quę in ſuas partes ſecernitur, vt animal in hominem & brutum. Vnde pro diuerſitate totius realis, quod diuidi poteſt, multiplex iſta ponitur diuiſio: Alia dicitur totius vniuerſalis in partes ſubiectiuas, vt animalis in hominem & brutum; Alia totius eſſentialis in partes eſſentiales, vt hominis in animam, & corpus; alia totius integrantis, in partes integrantes, vt corporis humani in caput, manus, pedes & cæteras partes. Cęterum hîc agendum duntaxat de diuiſione mentali, quæ ſic definiri poteſt: *Diuiſio eſt actio mentis quâ totum aptè & congruenter in ſuas partes diuiditur*. Dicitur primò *actio mentis*, quod caret difficultate: An verò ſit prima, vel ſecunda, pugna eſt: placet nonnullis ex modernis eſſe primam, ſed probabilius eſt pertinere ad ſecundam.

Probatur, prima operatio mentis expers eſt omnis iudicij omniſque affirmationis aut negationis, quia hæc omnia ad ſecundam operationem ſpectant atqui in diuiſione datur iudicium, datur item affirmatio: exempli gratia, quando diuidis animal in hominem & brutũ,

Digitized by Google

Iudicas animal eſſe in homine, affirmáſque animal aliud eſſe hominem, aliud eſſe brutum: igitur, diuiſio ad primam operationem intellectus non poteſt pertinere, ſed ad ſecundam.

Secundò dicitur, *quia aptè & conuenienter totum diuiditur in partes*, quia cum ordinata ſit diuiſio ad totius partes explicandas, quantum poteſt aptiſſimo modo ad efficiendum inſiſtit. Quis autem ſit ille aptus modus diuiſionis, adhibitis legitimæ diuiſionis legibus aperietur.

Prima eſt, vt membra diuidentia minus latè pateant ſeorſim ſumpta quàm totum diuiſim; aggregatim verò ſumpta illud omnino adæquent, ſic vt eo nec latiùs pateant, nec magis coarctentur, hinc bona eſt diuiſio animalis in hominem, & brutum, quia vel homo ſeperatim ſumptus, vel brutum ſeorſim ſumptum, minus latè patet quàm animal, ſi tamen homo, & brutum aggregatim ſumantur, æquè latè, ac ipſum animal patebunt.

Secunda lex eſt, vt nunquam vnum membrum diviſionis contineatur in alio; & ſic inepta eſt diuiſio iſta corporis humani in caput, frontem, aures & oculos, quia frons, aures, & oculi in capite continentur.

Tertia lex eſt, vt quantum fieri poterit diuiſio fiat in immediata membra & ſic mala eſſet iſta diuiſio ſubſtantiæ in rationalem, & irrationalem, quia rationale, & irrationale ſub ſubſtantia immediatè non continentur, ſed ſub animali.

Quarta lex eſt, vt in diuiſione nihil ſit ſuperfluum: & ſic mala eſſet diuiſio animalis in hominem, qui eſt aptus ad ratiocinandum, & brutum, quod rationis expers eſt, quia hæc quia adduntur homini, & bruto inutilia ſunt ad diuiſionem.

Quinta eſt, vt aſſignetur per pauciſſima verba quantum fieri poterit.

Sexta, vt pariter quantùm fieri poterit membrum poſitiué exprimatur. Dixi quantùm fieri poterit, interdum enim fit, vt tametſi membrum vnum diuiſionis ſit poſitiuum, poſitiuo tamen nomine careat tantúmque per negationem oppoſiti exprimatur, in quo caſu cogimur vti nomine negatiuo in diuiſione, vt cùm animal diuiditur in rationale, & irrationale, ſeu rationis expers.

QVÆSTIO SECVNDA.

De definitione.

Definitio inde dicta eſt, quòd rem quibuſdam quaſi cancellis, & limitibus coërceat atque definiat: illa duplex eſt, vna *rei*, altera *nominis*: per priorem res, per poſteriorem nomina definiuntur.

Definitio rei adhuc duplex, vna eſſentialis, alia accidentaria: eſſentialis dicitur quæ rem explicat per gradus eſſentiales, idque bifariam, ſcilicet, aut aſſumendo gradum ſuperiorem reſpondentem generi, & inferiorem vicem differentiæ gerentem, vt in iſta ſubſtantiæ definitione, quæ communis eſt cõpletæ & incompletæ *Subſtantia eſt ens per ſe ſubſiſtens*, ens enim eſt gradus ſuperior reſpondens generi, per ſe ſubſiſtens verò inferior differentiæ reſpondens, aut aſſumendo ipſummet genus, ipſammet differentiam, vt in iſta definitione hominis, *homo eſt animal rationale*, genus enim hominis eſt animal, differentia verò rationale. Accidentaria è contra dicitur, quæ non explicat definitum per attributa eſſentialia: aliáque dicitur negatiua, quæ traditur per negationem, vt, *punctum eſt cuius pars nulla*

eſt: alia poſitiua, quæ per attributa poſitiua, licet non eſſentialia exprimitur. Hæc rurſus conſtituitur in duplici differentia, alia metaphorica dicitur. vt cùm intellectus definitur, *animæ oculus*, & Logica, *humanæ mentis cynoſura*. Alia propria quæ traditur per accidentia, ſiue propria, ſiue communia, non tamen metaphorica.

Ex his diuiſionibus patet definitionis exiſtentia, & non immeritò eam hac definitione expreſſeris.

Definitio eſt oratio rei naturam exprimēs, vbi nomine *orationis* actio intellectus intelligi debet, quia definitio neceſſariò pertinet ad intellectum: non conſtat tamen ad quam actionem reuocari debeat: affirmant nonnulli ad primam ſpectare: alij eam ad ſecundam referunt & nos cum illis concludimus, probamúſque concluſionem.

Secunda operatio intellectus propriè dicitur, quâ vnum de alio propriè affirmamus, vel negamus; atqui per definitionem vnum de altero affirmamus, vt de homine animal rationale, cùm ita definiatur, homo eſt animal rationale, igitur definitio ad ſecundam mentis operationem ſpectat.

Obijcies, definitio eſt inſtrumentum quo dirigitur prima mentis operatio, ergo ad illam pertinet: Reſpondeo diſtinguendo conſequentiam: definitio pertinet ad primam mentis operationem tanquam inſtrumentum quod dirigitur, concedo: tanquam eius ſpecies nego, quo ſolùm ſenſu negamus ad primam mentis operationem definitionem pertinere.

Rurſus obijcies, non poteſt aſſignari definitionis definitio, aliàs res in infinitū abiret: ergo malè definita eſt definitio

Reſp. negando antecedens, cùm enim definitio habeat aliquam eſſentiam, optimè poteſt per definitionem explicari, nec ſequitur progreſſus in infinitum, cum de hac definitione, per quàm definitionis in communi eſſentia expreſſa eſt, nulla definitio tradi poſſit: quippe quæ ſit ſingularis, nullum verò ſingulare definiri queat.

Leges autem legitimæ definitionis multæ ſunt, ſed omnes allatę & explicatæ in Topicis ad Problema de definitione. Vnum ſupereſt, vt explicemus ad quænam ſeſe extendat definitio.

Reſpondeo primò ſe extendere etiam ad entia rationis, ſiquidem cùm de illis detur ſcientia ex ſuperioribus, nihil obſtat quominus definiri poſſint.

Reſpondeo ſecundò ſe non extendere ad entia per accidens, quia hæc dicunt multas eſſentias, quas nemo poteſt vnica definitione complecti.

Reſpondeo tertiò ad æquiuoca, & analoga, vt ſic, non extendi: quoniam pariter non dicunt vnicam eſſentiam, ſed multiplicem, vt explicatum eſt in propriis locis.

Reſpondeo quartò non extendi ad ſingularia, quia definitio legitima de qua agimus, eſt tantùm de rebus neceſſariis: cuiuſmodi non ſunt ſingularia: vt alibi dictum eſt.

Reſpondeo ſextò definitionem extendi ad entia per ſe vniuoca, & vniuerſalia, quod ſequitur ex ſuperioribus.

QVÆSTIO TERTIA ET POSTREMA.

De Methodo.

METhodus multis modis vſurpatur primò pro quolibet ordine rei efficiendæ, ſecundò pro certa ſtructura in rebus & verbis ſeruanda. Tertiò pro vnaquaque arte. Quartò pro arte artium Dialectica, cuius eſt docendi le-

Digitized by Google

ges methodóſque præſcribere.

Poſtremò pro ipſa coordinatione rerum, quæ in aliqua diſciplina traduntur itavt quæ debent præcedere præcedāt: ſubſequantur verò quæ ſunt poſteriora & hæc methodus vocatur diſpoſitionis ſupponítque methodum inuentionis, ſicut earum diſpoſitio inuentionem neceſſariò prærequirit.

Rurſus methodus diſpoſitionis alia vocatur naturæ, quæ ſequitur naturæ ordinem, alia vocatur perfectionis, quæ ordinem dignitatis reſpicit, alia denique appellatur methodus doctrinę, quæ ea pręmittit, quæ ad ſubſequentium intelligentiam per ſe faciunt, & ea præ cęteris à profeſſoribus religioſiſſimè eſt obſeruanda. Nos eam perpetuò obſeruauimus, ſecundùm quam primo de nomine, ac varia acceptione rei propoſitæ: ſecundo de exiſtentia, tertiò de eſſentia, poſtremò de affectionibus verba fecimus.

Nec obſtat quòd eſſentia præcedat exiſtentiam, vt probauimus agendo de de vniuerſalibus in communi proindéque ſermo prius de eſſentia rei inſtitui debeat, quàm de exiſtentia: ſiquidem tametſi ordine naturæ eſſentia prior ſit quàm exiſtentia in ſcientiis tamen comparandis præſupponitur exiſtentia, quoniam omnis noſtra cognitio initium capit à ſenſibus, qui duntaxat circa ſingularia & exiſtentia occupantur.

Præterea alia eſt methodus quę obſeruatur in vniuerſa ſcientia, hæcque duplex ſtatuitur. Altera reſolutionis: altera compoſitionis. Methodus reſolutionis tunc dicitur obſeruari, quando à toto progredimur ad partes, à fine ad media, hæc locum habet in moralis ad eámque pertinet illa methodus, quam Galenus definitiuam vocat, ſecundum quam primò totum definitum explicatur, deinde partes eſſentiales.

Methodus verò compoſitionis dicitur, cùm à ſimplicioribus ad magis compoſita progredimur, à principiis ſcilicet, cauſis & partibus ad totum, vel à mediis ad finem, & hæc obſeruatur in Phyſica, quæ ſtatim initio tractat principia, cauſas & affectiones corporis naturalis, mox ad ſpecies explanandas ſe accingit. Ex his patet exiſtentia methodi, & eſſentia hac definitione quæ ex ſuperiobus colligitur, non obſcurè exprimitur.

Methodus *eſt ordo rerum quæ traduntur, diſcentium captui accommodatus.*

Affectiones ſunt quòd ſit parens perſpicuitatis, auxilium memoriæ, & aliæ his ſimiles quæ nullo negotiò intelliguntur.

Hęc de methodo quę vniuerſę Philoſophiæ methodo, Dialecticæ ſcilicet: coronidem imponit. Hæc eſt eadē ferè quam trecentis auditoribus ſumma animi alacritate & ſingulari affectu excipientibus quinto profeſſionis noſtræ anno cum Deo in ſcholis noſtris Pleſſeis publicè docuimus.

Textus Ariſtotelici interpretationem reliquimus, tum quòd, vt initio inſinuauimus, ab aliis feliciſſimè tradita ſit tum quòd opus in maiorem excreuiſſet magnitudinem, quàm vt Philoſophiæ ſtudioſis (quorum cauſa & multorum ſanè precibus illud in lucem edidi) prodeſſe poſſet. Hoc, totum opus qualecūque ſit vt à Deo acceptum, ſic ipſi referimus, diuinóque eius numini & nomini conſecramus, & ſano Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ iudicio humiliter ſubmittimus.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX RERVM ET LOCORVM inſignium, quæ in hac Logica continentur.

A

ABſtracta in quo à concretis ſeperantur, 98
Abſtractio à materia quotuplex. 208
Acceptiones variç Græci nominis λόγος. 2. 3.
Accidentis communis variæ acceptiones. 76 quot modis ſolet vſurpari ibid. eius exiſtentia ibid. diuiſiones ibid. definitiones 77 78 breuiter examinatæ ibid. eius affectiones ibid.
Accidentia eiuſdem ſpeciei in quotuplici ſunt differentia. 77
Actio & affectio quomodo differunt. 10. 11
Actio per quam ars aliqua, vel ſcientia acquiritur, quotuplex. 8
Actio quomodo definitur 141 quot modis diuiditur. ibid.
Actiones intellectus ſunt entia vera, & realia. 17
Actus immanentes ad quam ſpeciem qualitatis reuocari debent. 135
quot conſideranda ſint in Actibus immanentibus. ibid.
verum Æquiuocata definita fuerint ab Ariſtotele quatenus ſunt tantum voces, an quatenus ſunt res. 82
Æthiopis nigredo licet ab eo realiter inſeparabilis, poteſt tamen intellectus cogitatione ſeparari & abeſſe. 77
quomodo conſtet Aliquid diuino teneri teſtimonio. 224
quot modis Aliquid dicitur prius eſſe, & notius alio. 237
quot modis Aliqua propriè in Categoria conſtituuntur. 97
Analogum quid 86 quot modis vſurpatur ibid. an aliquod analogum dari conſtet. ibid. illius in ſuas ſpecies diſtributio ibid. & 97 eſſentia & definitio 88 affectiones. 89
an hîc Analoga analogantia definiantur an verò analogata. ibid.
an Anima poſſit exiſtere ſine intellectu, voluntate, & aliis animæ facultatibus. 75
an Animalitas poſſit de humanitate prædicari, quemadmodum dicimus animal prædicari de homine. 50
Antecedens & conſequens quot modis ſumuntur. 234
Architectura quotuplex poteſt conſtitui. 23
Argumentatio ſola, adæquatum Logicæ obiectum ſecundùm Albertum magnum, 24 refellitur. ibid.
Argumentatio quot modis conſiderari poteſt. 167
Argumentatio quid 168 quot modis vſurpatur ibid. quæ ſunt eius ſpecies. ibid.
Ariſtoteles quomodo intelligendus cum ait concluſionem neceſſariò ſequi

Digitized by Google

quibuſdam poſitis. 169
Ariſtoteles reprehenſus quòd malignè præceptori Platoni impoſuerit eam de Ideis, & naturis vniuerſalibus opinionem. 44
Ariſtoteles quid per ea quæ accidunt enti intelligat. 22
Ariſtoteles quomodo explicari debet cum dixit differentiam ſuperiorem prædicari de inferiori, & in illa contineri. 70
Ariſtoteles quo fine acturus de ſyllogiſmo probabili in tradendis generalibus maximis, totum fere Topicorum opus inſinuat. 237
Ars quomodo definitur. 9
Ars propriè ſumpta circa quam materiam occupatur. 12
Artis nomen quotuplici modo vſurpatur. 10
Aſperitas, leuitas, raritas & opacitas, ad quam qualitatis ſpeciem referuntur. 136
Aſſenſus concluſionis an neceſſario cõſequatur ex premiſſarum aſſenſibus 188 duæ ſententiæ ac totidem ea de re propoſitiones. ibid.
quid per Attributum *Vniuerſale primum* intelligat Ariſtotèles. 194
quot modis Attributum dicitur de omni quot de ſubiecto per ſe. 195
Attributi prænotiones quæ, & quid Attributum. 186
Authór libri Categoriarum ambigitur nec ſine cauſa. 79

B

Barbara modus omnium optimus 203
Baralipton modus imperfectus primæ figuræ, & primus. 171
Baroco & Bocardo ad Barbara non poſſunt reuocari, ex communi philoſophorum doctrina. 174

C

Captiones quæ in dictione & voce reperiuntur quæ, 240 quę in rebus conſiſtunt, quæ. 241
Categoria quid 97 eius variæ acceptiones 91 an detur ibid. illius eſſentia & definitio. 97
Categoriarum numerus, ſi quis ſit, ſecundum Ariſtotelem, quis 91.92 quotuplex ſecundum nos. 93
Categoriarum denarius numerus vnde collectus. 91
an Categoriæ entis realis completi poſſit adiungi alia entis rationis. 97
quonam modo ſumi debeant quæ in Categoria collocantur, an in concreto, an verò in abſtracto. 98
Cauſa quotuplex. 200
Circulus in materia demonſtrationis quis dicitur 204 quotuplex à quibuſdam conſtituitur. ibid.
an Circulus vniformis detur. ibid.
Circuli conditiones quę ſecundum Ariſtotelem. 205
an Cœli & intelligentiæ ſeu ſubſtantiæ ſpiritales createę ſint veræ ſubſtantiæ prędicamentales. 106
Cognitio quotuplex. 11
Cognitio ſcientifica quot modis ſumitur. 246
omnis noſtra Cognitio vnde initium ſumit. 479
quot modis Concluſio aliqua ex prçmiſſis neceſſariò ſequitur. 169 exemplũ. ibid.
Concordiæ & diſcordiæ templa, generi & differentię comparata. 66
Conditiones neceſſariæ ad propoſitionem quotuplices, ſecundum Ariſtotelem. 194
quot Conditiones requiſitæ, vt ſenſus non ſemper erret ac multa certò cognoſcat. 207

Digitized by Google

quęnam Conditiones requiruntur ad ens Categoricum. 186
Conditiones requiſitæ ad obiectum alicuius ſcientiæ, quæ. 31
Continere ſub ſe, & in ſeipſo continere quomodo differunt. 53
quotupliciter aliquid poteſt aliud Continere. ibid.
Contraria quomodo ab Ariſtotele vſurpantur 148 quomodo definiũtur ibid. in quotuplici differentia conſtituuntur. ibid. quot modis conſiderari poſſunt. ibid.
Contraria poſſunt eidem ineſſe ſubiecto quomodo diſtinguendum. 71
vtrum Contraria ita ſe eijciant ab eodem ſubiecto, vt in eodem recipi non poſſint. 149
Conuenientia quotuplex. 87
Corpus quomodo definitur à Philoſophis & Mathematicis. 217

D

DEfinitio bona quibus conſtare debet 240
Definitio & diuiſio quot modis ſumuntur. 45
Definitio, deſcriptio, & nominis notatio in quo diſtinguuntur. 435
Definitio quid 240 eius diuiſiones quomodo definitur. 249 ad quam actionem reuocari debeat, ibid. leges illius legitimæ quæ, ad quænamſeſe extendat. 478
Democriti, & aliorum opinio negantiũ vlla dari vniuerſalia. 28
Demonſtratio an debeat conſtarè præmiſſis veris 192 vtrum illius pręmiſſæ debeant eſſe ſempiternæ veritatis. ibid an debeant eſſe neceſſariæ ibid. & ſeq.
Demonſtrationis nomen vnde petitum eiuſque varia acceptio & exiſtentia 189 190 diuiſiones ibid. ſubdiuiſio 191 duplex definitio ab Ariſtotele allata. 192
Demonſtrationis præmiſſæ debeantne eſſe priores ac notiores concluſione. 195 & ſeq. an debeant eſſe cauſæ cõcluſionis, vel illius cauſam continere, 200 & ſeq.
an ad veras Demonſtrationis præmiſſas requiratur vt ſint omnibusmodis primæ, immediatæ, indemonſtrabiles, & per ſe notæ 196 & ſeq.
medium Demonſtrationis tam à priori quàm à poſteriori quodnam ſit 202 & ſeq.
Denominatio vniuerſim quotuplex 18
Denominationes externæ & ſecundæ intentiones ſintne propriè entia rationis. ibid.
Deus tum Metaphyſicę, tum Theologiæ obiectum. 16
Dialectica vnde dicta. 3. 4
Dialecticæ reparatores quinam. 9
Dialecticæ huius totius quotuplex pars 27.
Διαλέγεσθαι quot modis vſurpatum. 3
Differentia quotuplex. 66
Differentia quomodo diuiditur ibid.
Differentia cur dicitur prædicari in quale quid. 68
Differentiæ definitiones à Porphyrio aſſignatæ, quę 67. 68
Differentię variæ acceptiones, quæ 66 eius diuiſio ſecundum Porphyrium quę. ibid.
Differentiæ vtrum ſuſcipiant intenſionem, & remiſſionem. 71
Differentiæ ſub eodem genere poſitę, neque contradictoriè neque priuatiuè opponuntur 70 nec habent oppoſitionem relatiuam. 71
vtrum differentiæ illæ ſint realesquę per negationem exprimuntur 135. cur per negationem exprimuntur. 70
Differentiæ infimæ quomodo inueſtigantur. 67

Digitized by Google

Difficultas de neceſſitate pręmiſſarum demonſtrationis 196 aliquę ea de re propoſitiones. 197
Difficultas grauiſſima de propoſitione contingenti 160 & ſeq. de propoſitione oppoſitionum modalium 164
Difficultas inter medicos, & peripateticos, an tribus figuris quarta debeat adiungi 172 omnium Philoſophorum & Ariſtotelis ſententia hac de re.
Difficultates aliquot in illo Ariſt. axiomate *propter quod vnum quodque tale, & illud magis tale*, ſolutæ. 199
Diſcrimen quotuplex inter ſtatum noſtrum & ſtatum indifferentię Thomiſtarum. 31.
Diſcrimen inter eſſe actualiter & actu, quodnam. 35
Diſcrimen inter increatum, & creatum quod. 34
Diſcrimen inter habitum & diſpoſitionem ſitne eſſentiale, an verò tantum accidentale. 138
Diſcrimen inter Proprium & Accidens quale 73 74
Diſpoſitio quotuplex & quot modis ſumitur. 138
Diſtinctio quotuplex. 73
Differendi modus vtrum ſit obiectum Logicæ 22 & ſeq.
Diuiſio propriè ſumpta quid 10 quotuplex conſtituitur. ibid.
Diuiſio mentalis quotuplex. 248. quomodo definitur ibid. leges legitimæ diuiſionis quę. 249
Diuiſiones eorum quæ ſunt in aliis, & de aliis prędicantur, quæ. 89 90

E

ENuntiatio quot modis conſiderari poteſt. 160
Enuntiationis veritas quotuplex 158 quid in Enuntiatione habeat rationem materiæ & quid formæ. 159
Ens rationis quid ſibi vult 17. multiplex conſtituitur 17 quot modis ſumitur ibid, de eius eſſentia & vtrum ſit aliquid. 58
Ens rationis ſitne obiectum Dialecticæ 17.
Ens rationis quotupliciter intellectui obuerſatur, & in illo eſt obiectiuè. ibi.
Ens completum quotuplex. 98
Ens per accidens quot modis dici poteſt. 212
Ens connotatiuum quid, & an poſſit vnica definitione definiri. 50
Ens verè & propriè ſynonymum reſpectu Dei, & creaturarum ſubſtantiæ & accidentis 93 & ſeq.
cur Ens quod Dei & creaturarum reſpectu eſt ſynonimum, eiuſdem reſpectu non ſit genus aut aliquod aliud ex vniuerſalibus 95 cur non ſit genus. ibid.
an Ens reale creatū generaliſſimè ſumptum ſit genus. 96
Entia rationis nullius finis gratia propriè fuerunt à natura inſtituta, ſed pro hominum arbitrio ad diuerſos fines referuntur. 12
Entis rationis affectiones vnde repetuntur. ibid,
vtrum eſſe ſpeculatiuum & practicum ſint eſſentiales differentiæ ſcientiarum, an accidentariæ, tantum. 207
Eſſentiæ rerum inſtar numerorum ſunt indiuiſibiles. 71
Eſſentiæ vniuerſales exiſtentiam ſingularium præcedunt. 36
Extenſionis entitatiuæ & quantitatiuę diſtinctio quæ. 112

F

FAcultas quid, & quomodo definitur 12

Digitized by Google

Facultatis naturalis & imbecillitatis eſſentia quæ 138 139 eius aliquot diuiſiones. ibid.
Fides quotuplex 124 quot modis accipitur. ibid.
Figura quot modis ſumitur. 140
Figura prima omnium aptiſſima ad demonſtrationem. 203
Figurarũ modi ſintne ad demonſtrationes conficiendas idonei. ibid.
de numero Figurarum. 171
cur potius vnicus Filius habeat rationẽ adæquatam terminandi paternitatem quàm vnica ſpecies terminandi relationem generis. 130 131
cur potius Filius eadem filiatione refertur ad patrem & matrem, quam pater eadem paternitate ad multos filios. ibid.
Fines ſophiſtarum quot recenſentur 238 & qui.
Finis quædam diuiſiones ac ſubdiuiſiones. 16
Finis proximus Logicæ quis ibid. remotus quis ibid. partialis proximus quis partialis remotus quis. ibid.
Finis tam remotus quàm proximus libri categoriarum quis. 80
Forma quotuplex. 233
Forma & figura ſintne ſpecies qualitatis eſſentialiter diſtinctæ. 140
Formæ acceptio quotuplex. ibid.
Formido in aliqua cognitione quot modis contingit. 212
Fructus præcipuus quem parit Logica, & ad quem inuenta eſt, quis ſit. 16 27.

G

Genus quotupliciter ſumi poteſt 47 eius exiſtentia ab omnibus conceſſa. 48
vtrum Genus vnica exiſtente ſpecie exiſteret. ibid.
Genus & accidens ambo prædicantur in quid, ſed cum qua differentia 49. 50
Genus vtrum propriè dicatur reſpondere materiæ, & differentia formæ. 51 52
Genus cum ad indiuidua refertur, an habeat rationem ſpeciei. 57
an Genus ſub ſe contineat ſuas ſpecies & differentias. 53
an Genus prædicetur prædicatione idẽtica & materiali de differentiis. 55
per Genus res inter ſe conueniunt, & per differentias diſtinguuntur. 66
Genus ſummum & interiectum an differant per diuerſos prædicandi modos. 41.
Genus & differentia vnde deſumantur. 52.
Generis definitio quotuplex. 49
Generis ſummi quotuplex definitio. 57
Generis definitionis à Porphyrio traditę ſingulæ partes diligenter examinatæ 49 quædam contra illam obiectiones 50 an ſit accidentaria vel eſſentialis. 51
Genera interiecta ſeu ſpecies interiectæ quid ſint. 58
Gradus qui reperiuntur in homine in quibus cum cæteris animantibus conuenit, qui ſint.
Grammatica quo modo dicitur ſcientia 11.
Grauitas & leuitas ad quam qualitatis ſpeciem nonnulli eas referunt. 136.

H

Habitus qui 9. 137 eorum diuiſiones 9. affectiones ſeu proprietates. 137 variæ illorum acceptiones. ibid.
Habitus intellectus quid. 9
Habitus veri, quotuplices ſunt ibid. falſi quot. ibid.
diſparitas inſignis inter Habitum fidei ſupernaturalis

Digitized by Google

ſupernaturalis infuſæ,& habitus ſcie- tiæ acquiſitos quæ. 216
Homonymum quid 80 variæ illius acceptiones. ibid.
Homonyma quotuplicia ibid. & ſeq. vndenam oriantur 81 quomodo definiuntur. ibid.
quęnam Homonyma fuerint ab Ariſtotele definita, an æquiuocantia, an verò æquiuocata. 82
Homonymorum affectiones, quæ ibid.
Homo menſtruoſus viſus à D. Antonio quem vix ſub humana ſpecie comprehendit, an verus erat homo. 59
Humanitas quomodo dici poteſt forma hominis, vt animalitas animalis. 84.

I

IDea Platonica nullo modo poteſt admitti, & planè fictitia eſt 44 45 multæ contra illam rationes. 45
Indiuiduum quid ſonat 63 variæ eius diuiſiones. ibi.
Indiuiduum phyſicum quid ibid. logicum quid. ibid. hypotheticum quid. ibid vagum quid. ibid.
Indiuidui definitiones variæ. ibid.
prædicatio Indiuidui quotupliciter conſtitui poteſt. 64
Indiuiduationis internum principium quodnam 65 externum quodnam ibid.
Indiuidui variæ affectiones quæ. ibid.
an Indiuiduum quod refertur ad ſpeciem, & ad genus quibus ſubiicitur, ad vtrumque vnica relatione referatur. 65
Inſtrumentum ſciendi quid. 246
Inſtrumentum ſciendi quot modis ſumi poteſt ibid. eius exiſtentia ibid numerus ibid. definitio. 247.
Inſtrumenta ſciendi inter ſe collata, & debitus honoris gradus cuilibet aſſignatus, 473
ordo quotuplex ſtatuendus inter Inſtrumenta ſciendi. 248
Intellectus quotuplex 15.
Intellectus quomodo faciat vniuerſale 39
Intellectus & ſcientia in gradu qualitatis ſynonymè conueniunt. 31
Intellectus diuinus itémque angelicus, & aliæ facultates ſenſitiuæ, an poſſint eſſe cauſę efficientes fictitiorum entium rationis 19 & ſeq.
actio Intellectus quotuplex, 25 vt dirigibilis per præcepta differendi eſt ne legitimum Logicæ obiectum. ibi.
actiones Intellectus quomodo ſunt certæ & neceſſariæ. 26
Intelligentia quomodo definitur 9 circa quod verſari debet. 11
Intentio generatim quotuplex. 18 19
vtrum caloris, frigoris & aliarum rerũ intenſio & remiſſio cadant in illorum eſſentiam. 75
Intentiones ſecundę quę ſint 19 controuerſia ea de re inter Philoſophos. ibid.
Inuentio mediorum ad probationem cuiuſcumque concluſionis, cur communiter appellatur pons aſinorum. 178

L

LInea quomodo à Philoſophis & Mathematicis definitur. 113
Lineæ & ſuperficiei duæ diſtinctiones. 14
Locus quomodo definitur. 113
Locus Topicus quis dicitur 226 quotuplex conſtituitur. ibid.
Locus non eſt ſpecies quantitatis à ſuperficie diſtincta, contra Ariſtotelem. 113
Loci inartificioſi ſeu aſſumpti qui. 235
Loci circumſtantiarum quare à Cicerone adiuncti dicuntur. ibid.
Loci artificioſi cum inartificioſis quomodo comparantur. ibid.
Logica cur organum dicta. 2.

Digitized by Google

Logica quotuplex. 3. 9. 23.
Logicæ artificioſæ neceſſitas 4. 5. 6. & ſeq.
Logica circa quę verſatur. 12
an Logica ſit vna ſpecie ſeu vnitate ſpecifica ſcientia 13
Logica docens an ſit facultas. 11
Logica docens quæ 1 & 23 vtens quæ, ibid quomodo inter ſe diſtinguuntur ibid. ea de re controuerſia. 9
Logica docens quotuplex 12 non eſt ars propriè ſumpta ibid. eſt ſcientia verè & propriè dicta. 12 13
Logica à Deo opt. max. primo noſtro parenti infuſa. 8
Logica eſt habitus intellectus 11 nec eſt intelligentia, nec ſapientia, nec prudentia ibid & 23 non eſt habitus ſēper falſus 20 poteſt dici ars impropriè ſumpta. ibid.
an Logica reliquis ſcientijs in ſtatu perfecto conſideratis, ita ſit neceſſaria, vt in tanta perfectione ſine ipſa obtineri nequeant. 4. 5. & ſeq
Logicæ origo, quę. 28
Logicæ & ſcientiæ definitio vna & eadem. 13

M

Materia circa quam & obiectum in omni arte & ſcientia vnum & idem ſunt. ibid.
Materia quotuplex. 32
Maxima, quid, & quomodo definitur, 225. differentia Maximę quid. ibid.
Maxima vnica de locis à circumſtantijs 237 de locis & inartificioſis ibid.
Maximæ definitionis logico vtiliſſimæ ab Ariſtotele allatæ quæ. 227 228
Maximæ diſcreptionis quæ. 228
Maximæ notationis nominis quæ ibid.
Maximæ generis ex Ariſtotele quæ. ibi.
Maximæ proprij ex Ariſtotele quæ. 229
Maximæ accidentis quæ. 230
Maximæ de comparatione. ibid. & ſeq.
Maximæ de locis ab eodem & diuerſo. 231
Maximæ de materia ex qua. 232
Maximæ à cauſa formali. 233
Maximæ à cauſa efficiente. ibid.
Maximæ à cauſa finali. 234
Maximę ab effectu & vſu. ibid.
Maximę de antecedenti & conſequenti. ibid. & ſeq.
Maximæ de oppoſitis 235 à coniugatis 236 ex toto & partibus deſumptis ibid.
Maximæ duæ loci ab authoritate humana. 236
Medicina & Phyſica cum habeant idem obiectum materiale, diſtinguuntur tamen inter ſe. 14
Menſura quot modis ſumitur. 110
Methodus quot modis vſurpatur 478 eius definitio 480 affectiones. ibid
Methodus quæ obſeruatur in vniuerſa ſcientia, quotuplex ſtatuitur. ibid.
Modi prioritatis quot traduntur ab Ariſtotele 150 ſimultatis quot. ibid. & 151.
Modi qui reperiuntur in figuris vocabulis artificioſis deſignati. 171
Modi omnes figurarum in quot principijs fundantur lumine naturali cognitionis. 173
Modi acquirendarum ſcientiarum & artium quot conſtituuntur, 210
Modi varij quibus vtitur Sophyſta, vt incautos in errorem inducat qui 238. 239.
Motus quot modis vſurpatur. 217
Motus non eſt ſpecies quantitatis propriè dictæ.

N

Natura in ipſis ſingularibus exiſtens eſt verè & formaliter vniuerſalis ante omnē intellectus operationem. 35 & ſeq.
Natura eſt veræ & propriè vniuerſalis ante omnem ſingularium exiſten-

Digitized by Google

tiam, 32 & ſeq.
Natura eſt ſimul vniuerſalis & ſingularis, diuerſo tamen modo. 35
vtrum Natura tantum reddatur vniuerſalis beneficio, intellectus ipſam naturam communem à ſingularibus ſeparantis. 29
Neceſſarium quid, & in quotuplici differentia. 193
Nomen quomodo definitur ac explicatur ab Ariſtotele. 153
Nomina periphraſtica Logica ſiue elogia, quæ.
Nota quæ aſſignanda vt à poſteriori dignoſcamus quando noſtra ſuppoſitio vel ſimplex, vel perſonalis, vel abſoluta ſit. 142
Numerus quot modis vſurpatur. 116
vtrum numerus formale prædicamentalis legitimam ſpeciem quantitatis conſtituat. 117

O

OBiectum quotuplex 15 obiectum partiale quotuplex, ibid,
Obiectum quotuplex ſcientiæ cuiuſlibet 13. 16
Obiectum & ſubiectum quomodo inter ſe differunt ibi. exemplum. ibi.
Obiectum formale Logicæ vnum vnitate ſpecifica. 13
Obiectum formale Medicinæ & phyſicæ diuerſum. ibid. 15
Obiectum Dialecticæ quodnam ſit. 26.
Obiectum duplex adæquatum non datur in aliqua ſcientia, 21
Obiectum libri Categoriarum ſiue illud ſit materiale ſiue formale quale. 79. 80.
quot modis contingit Obiectum alicuius ſcientiæ contineri ſub alterius obiecto. 132
Opinio habitualis quid 222. actualis quid ibid.
Opiniones variæ, in quo eſſentia quantitatis continuæ conſiſtat 210 veritas illius rei aliquot propoſitionibus illuſtrata ibid. & ſeq.
Oppoſita quæ dicuntur 144 quot ſunt illorum genera. ibid.
Oppoſita quomodo conueniant. 144 & ſeq.
Oppoſitio quid 79 quotuplex. ibi.
Oppoſitio contradictoria quomodo deſcripta. 146
Oppoſitio priuatiua quę. ibid. & ſeq.
Oppoſitio relatiua in quonam conſiſtit. 150
Oppſitionum ſpecies quæ. 225
an oratio ſit vera ſpecies quantitatis 118 multa quæ in oratione reperiuntur. 119
Orationis vſus generatim quotuplex 157 eius definitio ex Ariſtotele. ibid.

P

PAronymum apud Ariſtotelem quid 84 varię eius diuiſiones ibid. quot modis accipi poteſt ibid. eius definitio. 85
an Paronyma ſignificantia ab Ariſtotele fuerint definita, an verò ſignificata 85 an quatenus ſunt res, vel quatenus voces. ibid.
Pars vt pars eſt de toto non poteſt in recto ſaltem & nominatiuo caſu prędicari. 50
Paſſio quo modo vſurpatur 139 eius definitio. 141
Patibile quot modis vſurpatur 139 eius definitio, quæ, ibid.
Patibilis qualitas & paſſio quot ſpecies qualitatis conſtituunt. 130
Patibilis qualitas quomodo diuiditur. 140
Philoſophię pars quotuplex. 15
Philoſophiæ variæ deſcriptiones 14 eius conuenientiſſima definitio. ibid.
Platonis falſiſſimum dogma de ſcientiarum acquiſitione 209 aduerſus il-

Digitized by Google

illud tota Peripatetica ac Chriſtiana propoſitio. ibid. & 210
Porphyrij opinio, videlicet nullas eſſe infimas differentias cum ſpeciebus infimis recurrentes, à melioris notæ philoſophis reprobata. 67
Potentiæ naturalis diuiſiones aliquot 139
Praxis quotuplex differentia. 25
Præcognita quot conſtituenda in cognitione definitiua 182. 183 in demonſtratiua verò quot. ibid.
Prædicatio identica & materialis quid ſit. 55
Prædicatio generis de differentiis, an ſit eſſentialis, ibid.
Prędicationum variæ ſpecies & quæ ibid.
Prænotio per ſe, quomodo diuiditur 182 multa illius genera. ibid.
Prænotionis nomen quid ſignificat, & variæ illius acceptiones. 180
Prænotionis, definitio quæ 189 eius affectiones ibid.
vtrum Prenotiones in quacumque cognitione neceſſariò ſint admittédæ. 181
prænotiones de ſubiecto demonſtrationis. an & quot dentur 183 & ſeq. ſubiectum quid eo in loco. ibid.
Prænotiones de medio & conſequentia, quæ. 187
Principium quomodo diuiditur. 186
Principia concurrentia ad inuentionem cuiuſcumque artis quæ. 6
de Principijs complexis ſeu generalibus propoſitionibus quid præcognoſcendum. 186 187
Priuatio quid & quomodo definitur. 146.
vtrum à Priuatione ad habitum poſſit dari regreſſus. 147
Probabile quid ac quomodo definitur. 225 quotuplex ſtatuitur. ibi.
Problema à Dialectica propoſitione, ſeiunctum ab Ariſtotele. 229
Problema ex variis modis propoſitum, & ex quibus. ibid. & 227
ad Problema Dialecticum quid requiritur. ibid.
Problematum, quot ſpecies facit Ariſtoteles. 226
Propoſitio vnde dicta 156 diuiſiones eius variæ ibid. definitio. 157
Propoſitio immediata, prima, indemóſtrabilis, & per ſe nota quot modis dicitur 197 immediata quotuplex conſtituitur. ibid.
Propoſitiones de ſecundo & tertio adiacente. 154
an in Propoſitione Verbum habeat rationem tantum copulæ, an etiam attributi. 155 156
Propoſitionum æquiualentium exemplum. 167
modificatio Propoſitionum quę dicatur 163 quædam quæ occurrunt diligenter ea de re notanda. ibid.
oppoſitio Propoſitionum quę ibid. quotuplex. ibid. & 164
conuerſio Propoſitionum quotuplex. ibid. & 165
Proprietas de aliquo ſubiecto demóſtrabilis quotuplex. 202
vtrum Proprietates ſint intenſionis & remiſſionis capaces. 75
vtrum Proprietates diſtinguantur à ſuo ſubiecto. 74
Proprium quid 72 eius variæ acceptiones ibid. illius exiſtentia ibid. quotuplex conſtituitur. 7
Proprium quarto modo quotupliciter poteſt definiri ibid. illius definitio quæ ibid.
Prudentia quid 9 eius munus. 11

Q

QVæſtiones multæ de vniuerſalibus in particulari ante omnem operationem intellectus ſine negotio ſolutæ, 36. 39
Qualitas quid 135 variæ illius accep-

Digitized by Google

tiones ibid. illius celeberrima diuiſio in 4 geminas ſpecies. ibid.
Qualitas in communi quomodo definitur ſecundum nonnullos 136 ſecundum Ariſtotelem 137 ſecundum Suarem. ibid.
Qualitatis proprietates quę ſecundum Ariſtotelem. 40. 41
Quando quomodo definitur 142 quot ſunt illius proprietates. ibid.
Quantitas diſcretæ ſitne vera ſpecies quantitatis. 116 117.
Quantitatis nomen vniuerſim loquendo quid ſignificat 109 eius diuiſiones quę ibid. quot illius affectiones. 119 120.
Quantitatis continuæ prædicamentalis eſſentia quibus conueniat. 113 & ſeq.
Quantitatis diſcreta natura, quæ 116 ſpecies illius quotuplex ibid
ad rationem Quantitatis continuæ quid requiritur. 114

R

Reductio modorum indirectorum primæ figuræ, itémque omnium modorum ſecundæ & tertiæ ad quatuor directos primæ figuræ modos 173 & ſeq. 175 & ſeq.
Reductio ad incommodum quomodo ſit. 175
vt videamus quo genere reductionis aliquis modus ſiue indirectus primæ figuræ, ſiue etiam alij ſecundę & tertiæ ad aliquem ex quatuor perfectis primæ figuræ reuocari debeat, quid conſiderandum. 174
Reductionis nomen quid ſonat 173 quot modis ſit. 174
Regreſſus à priuatione ad formam quotuplex 147 regreſſus ad idem ſpecie quotuplex. ibid.
Regulæ ac præcepta de conficiendis differendi modis ſint ne legitimum differentiæ obiectum. 22 & ſeq.
Regulę quædam conuerſionum 165 pulchri ea de re verſiculi. ibid.
Regulæ de contrariis, contradicentibus, & ſubalternis propoſitionibus 167
Regulæ ad probationem cuiuſlibet cõcluſionis aut vniuerſalis affirmatiuę, aut vniuerſalis negatiuę, aut particularis affirmatiuæ, aut particularis negatiuæ 178. 179
Relationis definitio quotuplex ſecundum Ariſtotelem. 126
Relationis nomen quid ſignificat 120 eius varię diuiſiones ibid. & ſubiectum. 124
an poſſit eſſe Relationis diſtinctio à ſuo fundamento 127 multæ ea de re ſententię. ibid.
quotuplex Relationis fundamentum datur. 124
Relationis fundamenta proxima ad quot genera reuocantur. ibid.
Relationum fundamenta remota quæ 125 ipſius Relationis quæ. ibid
an de facto dentur Relationes reales prędicamentales. 122 & ſeq.
ad diſtinctionem numericam Relationis quid neceſſe ſit 132 133 ad vnitatem ſpecificam ipſiusquid ib. ad diſtinctionem ſpecificam ipſius conſtituendam quæ habenda eſt ratio. ibid.
vtrum ratio formalis terminandi Relationem ſit abſoluta, an verò relatiua 128 & ſequ. multæ ea de re ſententiæ ibid. propoſitiones. 129
ad quęnam entium genera fundamentum Relationis reuocari debet. 122.
an omnium Relationum vnicum conſtituatur, an verò duplex. 123
inter actu terminare Relationem, & quæ ſit ratio formalis eam relationẽ, terminãdi quodnã ſit diſcrimen. 129
vtrum Relatio generis ad ſpecies & indiuidua ſit vnica, vel duplex. 55 56

Digitized by Google

an ſit eadem Relatio ad plures terminos æquè immediatos 130 & ſeq.
Relatorum variæ affectiones quę. 134
Res quotupliciter conſiderari poteſt. 31 32
Res vniuerſales, neceſſariæ & permanentes. 28
Res etiam vniuerſales dantur in ſingularibus exiſtentes, non extra ipſa ſingularia. 45

S

Sapientia quid & quomodo definiatur 9 circa quod verſatur. 11
Scientia quid. 9
Scientia quot modis vſurpatur. 146
Scientia quomodo definitur ex Ariſtotele. 21
Scientiæ propriæ dictæ quot genera ibid.
Scientię habitualis definitio ibid actualis.
Scientia practica quę. 15
Scientia ſine intellectu eſſe, aut definiri non poteſt. 46
Scientia quomodo cum fide conſiſtere poteſt. 224
Scientia dari poteſt de Chriſto ſecundũ omnes Theologos, & quare. 213
Scientia naturalis eſt vniuerſalium tantum. 28
Scientia & opinio in quo maximè diſcrepant 222 quotupliciter ſpectari poſſunt. ibid,
vtrum in eodem intellectu ſimul Scientia & opinio eſſe poſſint. 223
an totalis Scientia verbi gratia Phyſica ſit vnus ſimplex mentis habitus, an aggregatus ex multis partialibus habitibus. 215 216 & ſeq.
an in eadem Scientia totali tot ſunt habitus partiales diſtincti quot ſunt concluſiones. 217
vtrum Scientia de ſuo obiecto, ſiue totali, ſiue partiali poſſit demonſtrare quód exiſtat actu, vel poteſtate 183 184
Scientia quám habet Deus de rebus quotuplex. 161
Scientia ſubalternata à ſubalternante quomodo ſeparatur. 232
Scientiæ ſubalternantes quę ibid. quot modis ſpectantur. ibid, & 220
vtrum ipſæ Scientiæ ſubalternatę ſint verè & propriè dictę. ibid.
Scientiæ variæ acceptiones. 205 illius exiſtentia validiſſimis rationum momentis & argumentis demonſtrata ibid. & ſeq. quotuplex detur 207 de illius abſtratione à materia 208
quot modis Scientiæ inter ſe comparari poſſint. 221 & ſeq.
Scientiæ in quotuplici ſtatu conſiderari poſſunt. 4
an reuera Scientiæ de nouo acquirantur 209 & ſeq.
Scientiæ nullæ in ſtatu perfecto obtineri poſſunt ſine Logica. 8
Scientiæ Theoreticæ quæ & quotuplices ſecundùm Ariſtotelem. 15
Scientiæ affectiones vnde deſumptæ 211
quænam ſub Scientiam cadere poſſunt ibid. multæ illa de re propoſitiones ibid. & 212 213 & ſeq.
Scientiarum diſtinctio à quo obiecto petenda. 13. 14.
vnde ipſarum Scientiarum vnitas ſiue ſpecifica, ſiue generica ſiue per ſe, ſiue per accidens deſumatur. 217 218
Scoſticarum ſententia affirmantium naturam ipſam eſſe vniuerſalem in ſingularibus, ſecluſa omni operatione intellectus. 56
vtrum Senſibile ſit de eſſentia rationalis, & de eo prędicati poſſit eſſentialiter. 29 30
Sententiæ variæ de prima ſubſtantiæ diuiſione in primam & ſecundam 101 in completam, paucæ propoſitiones. 102
Sententiæ quædam leuiores de obiecto Logicę. 24

Digitized by Google

Situs quotuplex ſignificatio 142 quomodo differt ab vbi circumſcriptiuo ibid & 149 eius diuiſio quæ ibid.
Species propriè quid. 40
Species quotuplex, ex Porphyrio. ibid.
Species intentionales ad quam qualitatis ſpeciem pertinent. 136
Vtrum Species ſit ſecundum vniuerſale per reſpectum quem habet ad genus cui ſubiicitur, an per reſpectum quē habet ad indiuidua de quibus prædicatur. 61
Speciei definitiones per ſubiicibilitatem à Porphyrio traditę, quæ 60 aliæ per reſpectum ad inferiora quę ibid.
Speciei varię acceptiones, & quę. 57
Speciei infimæ ſeu vniuerſaliſſimæ quotuplex definitio 58 an detur ſpecies infima ibi.
Speciei infimæ affectiones quæ. 60
Subalternatio quid 218 ſcientiarum Subalternatio à quotuplici capite oritur. ibid. & 219
Subiectum quo modo ab Ariſtotele ſumitur. 90
Subſiſtere per ſe quot modis vſurpari poteſt. 100
Subſtantiæ nomen vnde deductum 99 100 variæ acceptiones ibi. exiſtentia ibid. variæ illius diuiſiones ibid. & ſeq. affectiones 107 varię ſeq.
Subſtantiæ definitio quę 103 aliquot circa illam difficultates, ibid & ſeq.
Subſtantiæ nihil eſſe contrarium quomodo diſtinguendum. 71
an rectè Subſtantia infinita nempe Deus excludatur à Categoria. 103 & ſeq.
an ſi Subſtantia quātitate denudaretur, adhuc poſſet remanere localiter extenſa. 113
an Subſtantia quantitate denudata retineat ſemper magnitudinem vt ad ſecundum locum extendatur. ib.
Superficies quomodo definitur. ibid.
Suppoſitio termini quomodo hic accipitur, 242
Suppoſitionis termini variæ diuiſiones, & ſubdiuiſiones. ibid. & ſeq.
Syllogiſmus probabilis quomodo definitur. 221
Syllogiſmus ſophiſticus quomodo: 238
Syllogiſmus demonſtratiuus in quo à topico & ſophiſtico ſecernitur.
Syllogiſmi materia quotuplex. 325
Syllogiſmi communiter excepta definitio quæ 323 ex quibus componitur. 324 eius affectiones. 325
Syllogiſmi ſpecies quotuplex. ibid.
Syllogiſmorum poteſtatesquæ 179 180
Syllogiſmorum compoſitorum quot genera admittuntur. ibid.
Synonymum quid 83. quotuplex ibid. eius definitio. ibid.
ad rationem Synonymi quot requiruntur. 98
aliquid poteſt eſſe Synonymum quod tamen genus non erit, aut aliquid aliud ex vniuerſalibus 47 exemplum in diuina perſona. ibid.

T

Tempus quomodo definitur. 114
Tempus ſumptum pro duratione alicuius motus nōn poteſt collocari in Categoria tanquam ſpecies propriè dicta quantitatis. 116
Terminus relationis quotuplex. ibid.
quot Termini in ſtructura ſyllogiſmi reperiuntur. 168
ſtatus alicuius Termini quando dicitur perfectus. 244
ſtatus Termini quotuplex. ibid.
diſtractio Termini quomodo eius ſtatui opponitur. ibid.
reſtrictio Termini, quid 245 quod modis contingere dicitur. ibid.
alienatio Termini quid. ibid.
appellatio Terminorum quid. ibid.
ampliatio Tepminorum quid 244 ampliationis quotuplex ſpecies, ibid.
duo ad eam referuntur & quæ 245
Thomiſtarum ſententia, dicentium na-

Digitized by Google

turam non eſſe vniuerſalem niſi intellectus operatione à ſingularibus abſtrahatur. 29
Totum quotuplex. 236

V

VBi & locus in quo diſtinguantur 142.
Vbi diſtinctio & diuiſio ibid. quot illius proprietates. ibid.
Verbi definitio ab Ariſtotele tradita quæ. 154
an verbum ſignificet tempus, an verò aliquando abſolui poſſit à tempore. ibid. & 155.
Veritas & falſitas non tantum reperiuntur in operationibus intellectus, ſed etiam in rebus & vocibus, & cum quo diſcrimine 159
vtrum veritatem & falſitatem ſignificare ſit de eſſentia enuntiationis, vel tantum eius proprietas. ibi.
Vnitas quotuplex datur. 13. 132
Vnitas ſpecifica, vel generica ſcientiarum vnde deſumenda, 13. 14
Vnitas numerica relationum vnde petatur. 132
Vnitatis diuiſio 214 quotuplex conſtituitur. ibid.
Vniuerſalis nomen & varia illius acceptio. 28
Vniuerſalis definitio quotuplex 42 eius definitio particulatim explicata. ibid.
vtrum Vniuerſale de facto detur. 28
vtrum Vniuerſalis natura ſit tantum vox vel conceptus animi. 43
Vniuerſalis definitione allata quid definiatur. ibid.
natura vniuerſalis realiter à ſingularibus ſeparata & extra illas exiſtens ſecundum Platonem 44 à Peripateticis hæc ſententia exploditur. ibid.
natura Vniuerſalis ſecundum exiſtentiam non datur ante ſingularia. 32
natura Vniuerſalitatis in quo conſiſtit. 46.
an aptitudo illa naturæ Vniuerſalis ſit realis vel Logica. 38
diſſenſio magna in conſtituendo Vniuerſalium numero 39 quot veriſſimè ſtatuendi ſunt. ibid.
quot requiruntur ad rationem vniuerſalis verè & formaliter ſumpti. 32
Vniuerſale vnum & idem eſt, ſed dupliciter conſideratum. 42
Vniuerſale de qua vnitate intelligendum eſt vnum. ibid.
Vniuerſale quomodo intelligendum debere prædicari de multis. 42
Vniuerſale ex quibus componitur 30 in quotuplici genere ſeu ſtatu ſpectari poteſt ibid & ſeq.
quâ intellectus operatione fiat vniuerſale, an abſoluta, an verò comparatiua 39
Vniuerſalia vtrum ſint corporea vel incorporea. 44
Vniuerſalia eſſe incorruptibilia & æterna quomodo intelligendum, 45
Vniuerſalia vtrum ſint vbique. ibi.
Vniuerſalia primo modo conſiderata inter ſe vniuocè conueniunt 46 in vniuerſalitate quoque. ibid.
Vocabula 4. artificioſa ad æquipollentiā ob oculos ponendam inuenta. 166
Vocabula omnia quibus omnium figurarum modi deſignantur, quæ 274.
4. Vocabula artificioſa, vt ſciamus ad quem perfectum primæ figuræ modum quilibet imperfectorum modorum primæ figuræ ſiue aliarum reduci debeat inuenta. 174
Vox & conceptus ſunt ſigna rei, ſed diuerſo modo. 152
Vox ſignum conceptus manifeſtatiuum tantum & non ſuppoſitiuum ibid.
an Voces ſignificent ſimul & conceptus & naturas ipſas quę concipiuntur. ibid.
Vocū ſignificatio quæ & quotuplex. 151.

FINIS.

Digitized by Google

264 bis I

INDEX

Per ordinem rerum, quæ in hac ſecunda Philoſophiæ parte, continentur.

TOtius Philoſophiæ Moralis accurata explicatio, Præfatio. 265

Præludia de Morali Philoſophia.

Præl. I. *De nomine doctrinæ Moralis.* 266

Præl II. *De Ethicæ exiſtentia.*

Cap. I. An Ethica verè exiſtat: vbi de eius vtilitate & neceſſitate. ibid.

Cap. II. quotuplex ſit Philoſophia Moralis. 267

Digreſſio moralis pro vberiori confirmatione dignitatis Monarnarchię ex Patribus & ſimilitudinibus. 269

Prel. III. *De natura Ethicæ.*

Cap. I. An ethica ſit ſcientia propriè dicta, 271

Cap. II. Vtrum Ethica ſit ſpeculatiua vel practica. 273

Præl. *De affectionibus Ethicæ.* Poſtrem.

Cap. I. De obiecto. 273

Cap. II. De fine Ethicę. 275

Prima pars Philoſophiæ Moralis, de Bono, Fine, & Beatitudine.

Tractatus primus, vnica diſputatione contentus.

De Bono.

Sec. I. & II. de nomine & exiſtentia boni. 277

Sec. III. De eſſentia Boni, ſeu in quo conſiſtat Boni eſſentia. 278

Qu. IV. de affectionibus Boni, potiſſimùm de appetibilitate. 279

Qu. I. An ſoli Bono conueniat eſſe appetibile. 281

Qu. III. Quonam appetitu res omnes feſantur in Bonum 281

Appendix ad hanc diſputationem de malo, ibid.

Tractatus ſecundus, vnica pariter diſputatione comprehenſus.

Sec. I. *De Fine.*

De nomine Finis. 282

Sec. II. *De finis exiſtentia,* 284

Qu. I. An detur Finis & propter illum res omnes operentur. ibid.

Qu II. Quotuplex detur Finis, ſeu de varia finis diuiſione. 286

Qu. III. de exiſtentia Finis vltimi, ſpeciatim an detur, & an res omnes propter illum operentur. 287

Digreſſio Moralis pro perfecto amore Dei. 289

Sect. 3. de finis eſſentia.

Qu. I. de eius definitione, 290

Qu. II. Sub qua ratione Finis mouea

Digitized by Google

agens ad agendum. 291
Sec. poſt. de affectionibus Finis. ibid.

Tractatus tertius, vnica etiam diſputatione contentus.
De *Beatitudine*

Sec. I. & II. de nomine & exiſtentia Beatitudinis, 292
Sec. III. *De eſſentia Beatitudinis.*
Qu. I. De Beatitudine obiectiua. 293
Ar. I. Beatitudinem obiectiuam non eſſe voluptatem, ibid.
digreſsio moralis pro aſpernandis voluptatibus, 294
Ar. II. Beatitudinem obiectiuam non conſiſtere in honoribus, 295
Digreſsio moralis de neglectu honoris, & honoris cultu. 297
Ar. III. Beatitudinem obiectiuam non conſiſtere in diuitiis. 299
Digreſsio moralis contra diuitias ſpinas, 300
Ar. IV. Beatitudinem obiectiuam non conſiſtere in bonis corporis, nec generatim in vlla re creata. 301
Breuis digreſsio moralis ex Patrum ſententiis & præclaris antiquorum dictis mundum eſſe contemnendum, ibid.
Ar. V. In ſolo Deo ſitam eſſe Beatitudinem obiectiuam 202
Qu. I. *De eſſentia formali Beatitudinis.*
Ar. I. De eſſentia naturali 302
Ar. II. De exiſtentia Beatitudinis ſupernaturalis vitæ præſentis. 303
Ar. III. De eſſentia formalis Beatitudinis vitæ futuræ, 304
Sect. 4. & poſtrema, de affectionibus Beatitudinis.
Qu. I. Vtrum ad Beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis. 308
Ar. I. Vtrum ad beatitudinem ſe habeat antecedenter rectitudo voluntatis: vbi de Purgatorio. ibid.
Digreſsio moralis pro vberiori confirmatione Purgatorij, 309
Ar. II. Vtrum concomitanter ſe habeat ad Beatitudinem rectitudo voluntatis. 316
Qu. II. Vtrum ſecuritas pertineat ad Beatitudinem, 317
Digreſſio moralis in qua concionatorio more quædam Beatitudinis eximię perfectiones breuiter perſtringuntur. ibid.
Qu. III. & poſt. Vtrum Beatitudo animæ redundet in corpus. 320

Pars poſterior operis moralis: de conducentibus ad finem vltimum, ſcilicet Beatitudinem.
Præfatio. ibid.
Prior tractatus huius partis: de principiis actionum humanarum, actionibus humanis, & perturbationibus.
Diſput. prima de Principiis actionum humanarum, intellectu ſcilicet, & voluntate.

Sec. I. De nomine & exiſtentia intellectus & voluntatis. 321
Sec. II. *De eſſentia intellectus & voluntatis.*
Qu. I. De eſſentia intellectus. ibid.
Qu. II. Vtrum ſit verè & propriè libera voluntas. 322
Qu. III. Ad quid ſeſe extendat libertas humanæ voluntatis. 323
Sec. II. *De affectionibus intellectus & voluntatis.*
Qu. I. De affectionibus intellectus. 324
Qu. II. De affectibus voluntatis. 326
Diſp. ſecunda, de Actionib. humanis.
Sec. I. De illis generatim. 331
Sec. II. De actionibus humanis in particulari. ibid.
Qu. I. De actione voluntaria & inuoluntaria. 232
Qu. II. de Amore ſeu actione illa voluntatis, quę per excellentiam voluntas dicitur. 336
Qu. III. de Inuentione. ibid.
Qu. IV. de Electione. 337

Digitized by Google

264 b15 IL

Qu. v. de reliquis actionibus hominis, imperio, conſilio, vſu & fruitione. ibid.

Diſp. tertia, de Paſſionibus, ſeu perturbationibus animæ. 338

Sec. I. *De Paſſionibus animæ in communi.*

Qu. I. de nomine & varia acceptione Paſſionis. ibid.

Qu. II. de exiſtentia Paſſionis & ad illam pertinentibus. 339

Qu. III. de eſſentia Paſſionis. 340

Qu. poſt. de affectionibus Paſsionum. ibid.

Digreſſio moralis de Paſſione Chriſti. 341

Sec. II. *De Paſſionibus in particulari.*

Qu. I. de Amore & Odio. 343

Ar. I. de nomine & varia acceptione Amoris. 344

Ar. II. de exiſtentia Amoris. ibid.

Breuis digreſſio moralis circa quartam cauſam amoris, nempe ſimilitudinem. 345

Alia digreſſio moralis circa quintam cauſam amoris, nempe amorem ipſum. 346

Ar. III. de eſſentia amoris. ibid.

Ar. IV. de affectionibus amoris. ibid.

Breuis digreſſio moralis circa primum hunc amoris effectum. ibid.

Qu. II. de Deſiderio & Fuga. 348

Breuis digreſſio moralis de implendo vero deſiderio. 349

Qu. III. *De Gaudio & Triſtitia.*

Ar. I. de Gaudio. 350

Ar. II. de Triſtitia. 351

Breuis digreſſio moralis de vera triſtitia concipienda, & de eius effectu, lachryma. 352

Qu. IV. de Spe & Deſperatione, quæ ſunt primæ paſſiones appetitus iraſcibilis. 353

Qu. V. *De Audacia & Timore.*

Ar. I. de Audacia. 354

Ar. II. de Timore. ibid.

Breuis digreſſio moralis de Timore Dei. 355

Qu. poſt. de Ira.

Diſp. vltima de Virtutibus.

Sec. I. *De habitibus.*

Qu. I. de nomine habitus proprióque vſu. 357

Qu. II. de exiſtentia Habitus. 358

Ar. I. An de facto detur Habitus. ibid.

Ar. II. Quotuplex datur Habitus, ſeu de varia habitus diuiſione. ibid.

Ar. III. De ſubiecto Habituum. 359

Sec. II. de cauſa efficiente Habituum. 360

Ar. IV. de corruptione Habituum. 362

Qu. III. de eſſentia Habituum. 363

Qu. IV. *De affectionibus Habituum.*

Ar. I. Vtrum Habitus ſit præſtantior actu. ibid.

Ar. II. de augmento Habituum. 364

Ar. III. & poſt. Vtrum Habitus ſit cauſa efficiens actus. 365

Sec. II. de Habitibus intellectus. 366

Qu. I. de Intelligentia. ibid.

Qu. II. de Sapientia. ibid.

Qu. III. de Arte. 367

Qu. IV. *De prudentia.*

Art. I. de nomine & varia acceptione Prudentiæ. 368

Ar. II de exiſtentia Prudentiæ. ibid.

Ar. III. de eſſentia Prudentiæ. 369

Ar. IV. *De affectionibus Prudentiæ.*

Memb. I. An ſit vna generalis Prudentia diſtincta à cæteris ſpeciebus Prudentiæ. 370

Memb. II de partibus potentialibus Prudentiæ. 371

Sec. III. poſt. *De habitibus voluntatis, ſeu virtutibus moralibus.*

Qu. I. *De virtutibus moralibus in genere.*

Ar. I. de nomine & varia acceptione Virtutis moralis. ibid.

Ar. II. de exiſtentia virtutis moralis. ibid.

Ar. III. *De eſſentia Virtutis moralis.*

Digitized by Google

Memb. I. de ipſa definitione Virtutis moralis. 373
Memb. II. Vtrum eſſentialiter Virtus moralis naturalis in mediocritate conſiſtat: & in qua. ibid.
Memb. III. Vtrum habitus Virtutis moralis ſit eſſentialiter bonus. 375
Ar. III. poſt. de affectionibus virtutum moralium, 377
Digreſſio moralis pro virtutis commendatione. 378
Qu. II. *De virtutibus moralibus ſpeciatim.*
Ar. I. *De fortitudine.*
Memb. I. & 2. de nomine & vario vſu, & exiſtentia Fortitudinis. 379
Memb. 3. de eſſentia & affect. Fortitudinis, ibid.
Ar. II. *De Temperantia.*
Memb. I. de nomine & varia acceptione Temperantiæ. 380
Memb II. de exiſtentia Temperantiæ. ibid.
Memb. III. de eſſentia Temperantiæ. 381
Mem. IV. de affectionibus Temperantiæ. ibid.
Digreſſio moralis de humilitate. 382
Ar. poſt. *De Iuſtitia.*
Memb. I. de nomine & varia accept. Iuſtitiæ, 384
Memb. II. de exiſtentia Iuſtitiæ. ibid.
Memb. III. de eſſentia Iuſtitię. 386
Appendix ad hunc art. de iure & leg.
Memb. I. de nomine & varia acceptione iuris ac legum. ibid.
Memb. II. de exiſtentia iuris ac legum. 387
Memb. III. de eſſentia iuris ac legum.
Memb. IV. de affectionibus iuris ac legũ. 388
Memb. V. & poſt. de affectionibus Iuſtitię. 391

TOTIVS

Digitized by Google

TOTIVS PHILOSOPHIÆ MORALIS ACCVRATA EXPLICATIO.

PRÆFATIO.

HOmo, mundus, & vniuerſi ſumma, huius mundi cęlum anima, corpus terra eſt: huius cœli Sol, intellectus Luna, voluntas: huius ſolis radius Logica, huius Lunæ ſplendor, Ethica. Illo Logicæ radio clareſcens intellectus omnium ſcientiarum promicantes fulgetras ſolari luce ſplendidiores ſolet eiaculari: hoc verò Ethicæ ſplendore voluntas colluſtrata in immenſo rerum omnium pelago, in quo ſæpius ſecura littora Caphareæ rupes mentiuntur, curſum ſuum ſine lapſus & naufragi periculo ad portum dirigit. Logicæ luce conſperſus intellectus, vbique videt, vbique latentem rerum veritatem inueſtigat, , intuetur: voluntas Morali Philoſophia veluti refulgente pharo ducta, virturem in omni vitæ genere cernit, proſequitur, aſſequitur: ſcyllas & ſymplegades ſine offenſione prætergreditur: hoc eſt vitiorum omnium ſcopulos ita fœliciter pertranſit, vt non modo in eos non impegiſſe, ſed ne ipſos quidem offendiſſe videatur, ac tandem (quod ſupremum eſt) ad æternæ felicitatis portum his tam felicibus auſpiciis perducitur. Soli radius primò conceſſus eſt, vt ex eo in Lunam, aſtra omnia, totúmque vniuerſum ſumma lucis copia dimanaret Intellectui cæleſtis animæ Soli Logicam tanquam radiũ lucidiſſimum ſupremus ille lucis primigeniæ parens Deus opt. max. liberaliſſimè largitus eſt: vt ex illo radio, Luna, voluntas videlicet humana lucem ſuam abundè mutuaretur. An non igitur optimè conſultum fuit, vt, *Dialectica* quâ velut radio clariſſimo intellectum matutinis horis ornamus, veſpertinis adiungeremus Ethicam, cuius claritate voluntas illuſtrata, non amplius in vitiorum vmbris ambulare, aut Ixionis ſi-

Digitized by Google

mitis umbram solam in loco pulcherrimæ, ac formosiſſimæ Iunonis amplexaretur, ſed rectè tutóque progrederetur; Nunc operis ordiamur, benè viuēdi magiſtram, morum ſcientiam, non tam mente & intelligentia, quàm vita & moribus exprimamus, eámque totam, quæ de ea futura eſt tractationem in duas partes diſtribuamus, quarum prior ſit de bono, fine, & beatitudine, ad quam omnis hominum tendit, dirigitúrque operatio. Poſterior de mediis illis quibus ad ipſam beatitudinem facilior via ſternatur: ſed prius proluſione quadam circa moralem ipſam Philoſophiam opus eſt.

PRÆLVDIA DE MORALI.

Philosophia.

Præludium primum de nominibus doctrinæ Moralis.

HÆc quam noſtris manibus terimus diſciplina non ſecus ac Logica duplicis generis nomina ſortita eſt: alia propria & ſimplicia ex eius natura petita, vt cum à more & conſuetudine, Moralis, & Ethica nuncupatur: Alia Periphraſtica ex diuerſis eius muneribus deſumpta, vt cum vitę magiſtra, morum regula, animi medicina, voluntatis pharus, & infinitis propè aliis nominibus inſignitur, quę facilè inuenies apud Cic 3. Tuſcul. & alios.

PRÆLVDIVM SECVNDVM

De Ethica exiſtentia.

CAPVT I.

An Ethica verè exiſtat; vbi de eius vtilitate & neceſsitate.

PArtem affirmantem in primis ſua auctoritate ſtabiliunt illi omnes Philoſophi, quorum vix numerus vllus eſſe poteſt, qui de Ethica præclariſſimos libros conſcripſerunt, ipſique varia honoris nomina indiderunt.

Teſtatur rurſus illa generalis totius philoſophiæ diuiſio plurimum apud Platonicos, & Stoicos celebrata, in Naturalem, Moralem, & Logicam, vt eſt apud Plut. 1. de placitis Philoſophorum, cap. 1. Diu. Auguſt. 8. de Ciuit. Dei, cap. 5. & alios.

Demum id manifeſtè commonſtrat ratio illa ex vtilitate & neceſſitate Ethicæ deſumpta, ob quam efficitur, vt de illa homini debuerit natura prouidere. Quam quidem rationem vt exactiùs expendamus, agitanda hæc quęſtio erit, quonam pacto Ethica dicatur vtilis & & neceſſaria homini ad benè viuendum. Vt autem intelligatur faciliùs, ex Logica repetenda ſunt neceſſariò quæ de variis eius acceptionibus tradidimus, tam in præludiis, quàm agendo de demonſtratione.

Notandum rurſus Ethicam poſſe conſiderari bifariam: primo in ſtatu perfecto, quatenus Logicam præſupponit, & ita certas obtinet ſuas concluſiones, vt de illarum veritate nullâ ratione dubitari poſſit. Secundò, in ſtatu imperfecto, & eo modo quo poteſt abſque Logicæ adminiculo obtineri. His poſitis, ſit.

Prima propoſitio.

EThica in ſtatu perfecto conſiderata, prout Logicam præſupponit, non eſt homini ad bene beatéque viuendum ſimpliciter, & abſolutè neceſſaria. Probatur: ante inuentionem vel potius reparationem Logicæ, quę fuit tēpore Ariſtotelis, multi benè ordinatam vitam duxerūt; vt Socrates, quem ait Cic. de cœlo, Moralem

Digitized by Google

philoſophiam euocaſſe, ſepè Greciæ ſapientes qui non modo benè ordinatam duxerunt vitam, ſed multa præclara, & vtilia ad vitam componendam dogmata poſteritati reliquerunt: Ergo ſtatus perfectus Moralis philoſophiæ, qui Logicam præſupponit, non eſt homini ad benè viuendum neceſſarius.

Secunda propoſitio.

Ethica ſaltem in ſtatu imperfecto cōſiderata, & vt ſine Logica conſiderari poteſt, eſt homini ad benè viuēdum ſimpliciter neceſſaria.

Probatur primò: Ad benè viuendum notitia præceptionum de bona vita inſtituenda eſt homini ſimpliciter neceſſaria: Atqui talis notitia non habetur ſine Ethica, ſaltem in ſtatu imperfecto conſiderata: Ergo Ethica in ſtatu imperfecto ſpectata eſt homini ad benè viuendum ſimpliciter neceſſaria.

Secundò: Vbi occurrunt errores, habitus ille eſt ſimpliciter neceſſarius, qui ſolus eos corrigit: atqui ſæpius occurrunt errores circa mores, vitium pro virtute colitur, quis iudicat in voluptate corporis ſitam eſſe felicitatem, agenda eſſe indiſcriminatim omnia, &c. Igitur neceſſarius eſt ſimpliciter habitus ille quo hi errores corriguntur, nimirum philoſophia Moralis, ſaltem in ſtatu imperfecto conſiderata, quæ, quid ſit vitiū, quid virtus, ſtatuat: in quo ſit ſupremum bonum hominis doceat, quæ ſint agenda, vel non agenda preſcribat: denique, vt compendio dicam, regulas prebeat, quibus hominum genus bonam, beatámque in terris vitam degere poſſit.

Adde quòd communiter Moralis philoſophia dicitur animi medicina. Hinc licet argumentari: medicina curandis corporis morbis, & reſtituendæ ſanitati habetur ſimpliciter neceſſaria ergo & animi medicina Moralis philoſophia, erit quoque homini ſimpliciter neceſſaria, vt ei innumeris morbis laboranti, libidine, auaritiâ, ambitione, cæteriſque motibus, ac perturbationibus medeatur, & eam reſtituat firmitatem, quæ neque voluptatum illecebris, neque vili & abiectâ paupertate, neque honoris contēptione, aut aliqua alia perturbatione conuelli, ac labefactari poſſit.

CAPVT SECVNDVM.

Quotuplex ſit philoſophia Moralis.

Diuiditur primò philoſophia Moralis à Stoicis in dogmaticam, & præceptiuam.

Dogmaticam vocant illam, quæ generalem de moribus doctrinam continet, virtutis definitionem, diuiſiones, aliáſque concluſiones generales, vt, quòd virtus in mediocritate conſiſtat, quod ſit habitus, alia ſit animi, alia corporis, &c.

Præceptiuam verò illam appellant, quæ præſuppoſitâ dogmaticâ varia ſtatuit præcepta, quibus ad benè viuendum erudiamur, vt quod virtus ſit colenda, honorandi ſint parentes, fortiter pro patria dimicandum, &c.

Secunda diuiſio, eaque trita & vulgaris, eſt in Monaſticam, Oeconomicam, & Politicam.

Prima in dirigendis priuati hominis, & ad priuatum bonum actionibus tota occupatur.

Secunda in tradendo modo adminiſtrandæ familiæ verſatur.

Poſtrema denique regendæ ciuitatis, & reipub. modum ex ſuo munere tradit.

Cuius quidē diuiſionis bonitas primum ex Ariſtotele colligitur, qui de tribus illis philoſophię Moralis partibus ſermo-

Digitized by Google

nem inſtituit, librόſque conſcripſit de monaſtica decem ad Nicomachum, de œconomica duos, octo denique de politica.

Eandem diuiſionem retinent Alcinous lib. de doctrina Platonis, Philo Iudæus lib. de prouid. D. Thomas in ipſo pri. lib. Ethicorum veſtibulo, & quam plurimi alij.

Accedit ratio. Totuplex eſt philoſophia moralis, quotuplex modus quo actiones hominis ad bonum dirigi poſſunt: atqui triplex eſt ille modus, ſeu tripliciter actiones hominis poſſunt ad bonum dirigi: primò ad priuatum & proprium, ſcilicet, vt homo ſit bene in ſeipſo conſtitutus: Secundò ad bonum familiæ, quomodo adminiſtrari debeat. Tertio ad bonum reip. ſeu quomodo ipſi prodeſſe poſſit: ergo triplex dabitur ſcientia moralis. Monaſtica, quæ ad priuatas actiones refertur. Oeconomica, quæ regendæ familiæ curam ſuſcipit, Politica denique, quæ Remp. adminiſtrat.

Dices, ſub Politica Ethicam comprehendi ab Ariſtotele lib. 1. c. 1. magnorum moralium: ergo Ethicam non eſſe à Politica diſtinctam.

Reſpondeo ad antec. Ariſtotelem latè vſurpare nomen Politicæ pro ea ſcientia, quæ in ambitu ſuo comprehendit quicquid ad optimum Reip. ſtatum aliqua ratione referri poteſt quo pacto etiam complectitur Monaſticam & Oeconomicam quoniam non parum refert ad rectum Reipub. ſtatum quod priuati ciues bonis moribus inſtituantur (quod ſit beneficio Monaſticæ), & familiæ ex rationis præſcripto regantur (quod ope Oeconomicæ perficitur:) non verò eam ſtrictè accepiſſe pro ea peculiari moralis philoſophiæ parte, quæ dirigendis hominis actionibus ad bonũ Reip. incumbit, quo pacto eam in allata diuiſione accepimus.

Rogabis, quem ordinem inter ſe ſeruent tres illæ moralis philoſophiæ partes.

Vt huic petitioni commodè ſatis fiat: Notandum eſt duplicem hoc loco poſſe conſiderari ordinem; vnum dignitatis & perfectionis, quo ſenſu illud dicitur prius, quod dignius eſt & perfectius. Alterum temporis, quo illud dicitur prius quod tempore antecedit, Hoc notato.

Reſpondeo ad quæſtionem propoſitam, temporis ordine præire Monaſticam, ſequi Oeconomicam, poſtremam eſſe Politicam: At verò ordine dignitatis id totum eſſe inuertendum; primum locum tenere Politicam, ſecundum Oeconomicam, tertium & poſtremum Monaſticæ deberi.

Probatur prior pars reſponſionis, priùs homo debet in ſe inſtrui quàm erudiatur ad regendam familiam, & priùs debet eſſe idoneus ad moderandam familiam quam Reip. adminiſtrationem ſuſcipiat. Ergo Monaſtica, quæ reſpicit priuatum hominem, temporis ordine antecedit. Oeconomicam, quæ eſt de homine comparatione moderandæ familiæ. Et hęc, rurſus prior Politica, quæ ſolum habet reſpectum ad hominem, quatenus Reip. adminiſtrandæ ſtudet.

Poſterior verò pars reſponſionis clare etiam demonſtratur, illa philoſophiæ moralis pars aliis præſtat, cuius obiectum anteſtat aliarum obiectis: Atqui obiectum Politicæ dignitate ſuperat obiectum Oeconomicæ, & hoc Monaſticæ obiecto præſtantius eſt: ergo Politica præſtat Oeconomicæ, & hæc Monaſticę.

Minor oſtenditur: Politicæ obiectum eſt totius Reip. bonum. Oeconomicæ ſolius familiæ commodum, Monaſticæ demum priuata vtilitas: atqui bonum totius Rep. præſtantius eſt ſolius fami-

Digitized by Google

lia, vxoris ſcilicet, liberorum & ſeruorum bono, hócque priuato dignius; ergo obiectũ Politicæ præſtat obiecto Oeconomicę, & hoc obiecto Monaſticę.

Hinc eſt quod benè natus homo, & rationis dictamini obtemperans, debeat proprio peculiarique bono familiæ cõmodum anteponere, & totius Reipublicę vtilitatem procurare etiam cum priuati, & totius familiæ boni diſpendio, quòd ſi aliter fecerit, contra morum præcepta feciſſe exiſtimandus eſt. Habes ſatis congruentem de hac re digreſſionem Moralem in Phyſica, ſermone de Vacuo.

Cæterum circa hanc diuiſionem ſciẽtiæ moralis in Monaſticam, Oeconomicam, & Politicam, non nulli quædam de Magiſtratuum ſpeciebus ſolent adiungere, cum enim Politica Magiſtratuum, & ſubditorum officiis contineatur, vt illi bene imperent, hi verò illorum ſtatuta promptè, & non renitente animo exequantur, ſpectat ad integram Politicæ notitiam, nonnulla de ipſis magiſtratibus ſtatuere.

Vt igitur hoc totum negotium clarè breuitérque expediamus, dicimus triplicem eſſe magiſtratus ſpeciem Monarchiã cum vnius imperio ſtant omnia Ariſtocratiam, cùm pauci virtute, & æquitate inſignes Rẽpublicam moderantur. Et Democratiam cùm ſcilicet ſumma poteſtas eſt penes populum.

Quòd ſi queras quem inter ſe ordinẽ ſeruent, hic diſtinguendus eſt ordo dignitatis ab ordine naturæ, & aſſerendũ dignitatis ordine omnium primam eſſe Monarchiam, deinde ſequi Ariſtocratiam infimam eſſe Democratiam: At vero naturæ ordine contrarium eſſe ſtatuendum, primo loco Democratiam occurrere, deinde Ariſtocratiam: omnium verò poſtremam eſſe Monarchiam.

Prior pars huius concluſionis euidenter patet: ſiquidem cum Monarchia ſit vnius imperium, magis videtur Dei gubernationem imitari, quàm vel Ariſtocratia, vel Democratia, in quibus multorum imperio omnia ſubiiciuntur. Rurſus verò cùm Ariſtocratia ſit duntaxat eorum, qui ſapientia, & virtute cæteris præfulgent, ſine dubio Democratię præferenda eſt, quæ imperitam multitudinem multorum, vt dicitur, capitum belluam in Reipublicæ adminiſtratione recipit.

DIGRESSIO MORALIS PRO

Vbeſiori confirmatione dignitatis Monarchiæ ex Patribus & ſimilitudinibus.

HAnc porro præeminentiam Monarchiæ præcæteris magiſtratibus imprimis ſacra teſtatur Scriptura. Iere. 12. *Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam, conculcauerunt partem meam: dederunt portionem meam deſiderabilem in deſertum ſolitudinis.* Ezech. 17. *Rex vnus erit omnibus imperans.* Oſe. 1. *Congregabuntur filij Iuda, & Iſraël pariter, & ponent ſibimet caput vnum.* Ioan. 10. *Fiet vnum ouile & vnus paſtor.*

Teſtantur ſancti Eccleſiæ doctores: inter Græcos D. Athanaſius, qui ex eadem ratione quam attulimus probat pręferri Monarchiam cæteris magiſtratibus, *Vt*, inquit in oratione aduerſus idola, *multitudo Deorum nullitas eſt deorum, ita quoque neceſſe eſt multitudinem principum id efficere, vt nullus princeps eſſe videatur: vbi autem princeps non eſt, ibi diſturbatio naſcitur.* Theodoretus expreſſis verbis lib. 2. de Angelis. *Defectum principatus, & multitudinem, vt rem maximè noxiam accuſamus: Monarchiam vero, hoc eſt vnius principis poteſtatem, vt rem optimam, laudamus.* [Præ cæteris D. Chryſoſt. homil. 34. in 1.

Corinth. id docet præclarè. *Ratione nobis* (inquit) *Deus vnum dedit caput, nempe Adamum, cur enim non omnes naſcimur ex terra, cum nec mulierem fecit ex terra?* Rationem ſubdit immediatè, *quoniam non ſuffeciſſet ad nos incitandos ad concordiam, quod ſimiliter eſſemus eiuſdem eſſentiæ, niſi etiam eundem haberemus primum parentem.* Vis rationis D. Chryſoſtom quæ ſubtilis eſt, in hoc conſiſtit, quòd ſolus Adam ex terra formatus ſit. Eua autem ex Adamo producta, ne ſi Eua quoque ex terra cõformata fuiſſet, duo generis humani capita fuiſſent & non vnum ſicque perfecta non fuiſſet monarchia. Et homil. 34 in epiſt ad Hebræos id duplici ſimilitudine ſuo more demonſtrat: *Sicut* (inquit) *ſi chori coripheum ſuſtuleris, non erit amplius chorus modo congruus, & ordinatus: & ſi à phalange exercitus imperatorem amoueris, non erit amplius numeroſa, & ordinata acies, & ſi nauigio ademeris gubernatorem, nauem demerges: ita etiam ſi à grege paſtorem abſtuleris (notabunt hoc quicumque ſummum gregis Chriſtiani Paſtorem inſectantur, ſtatùmque Eccleſiæ monarchicũ labefactare conantur) omnia euertiſti & deleuiſti: inde conclude malum eſſe rectoris & magiſtratus defectum.*

Inter Patres verò Latinos eandem veritatem prę cæteris docuerunt D. Cyprianus, noſtra vtens quoque ratione libro de Idolorum vanitate, cuius hæc verba ſunt. *Vnus omnium Dominus eſt Deus: neque enim illa ſublimitas poteſt habere conſortẽ, cum ſola omnem teneat poteſtatem. At diuinũ imperium etiam de terris mutuemur exemplũ.* Quod probat poſtea exemplo earum Rerumpublicarum quæ rectorum multitudine perierunt, vt Thebanorum, Germanorum diſcordiâ, & etiam Romanorum, Pompeij & Cæſaris diſſidio & bellis. Leo primus li. 1. in natalem Apoſtolorum Petri & Pauli, *Conueniebat*, inquit, *vt multa regna vno confœderarentur imperio:* ſed præ cæteris eleganter more ſuo D. Hieronym. Epiſtola ad Ruſticum monachum id non ſtatuit tantùm ſua authoritate, ſed variis & aptiſſimis, vltra confirmat exemplis: Grues, inquit, vnam ſequuntur ordine iterato Imperator vnus, Iudex vnus Prouinciæ. Roma, vt condita eſt, duos ſimul fratres habere Reges non potuit, & fratricidio dedicatur. In Rebeccæ vtero Eſau & Iacob bella geſſerunt: & Paulo poſt, in naui vnus gubernator, in domo vnus dominus: in quamuis grandi exercitu vnius ſignum expectatur.

Prȩterea id confirmat Engebertus Admontenſis lib. de ortu & fine imperij Romani. cap. 15. ratione ſatis firma, cuius ſenſus hic eſt: ars debet imitari naturam, ergo regimen, & regnorum diſpoſitio debet eſſe conformis diſpoſitioni naturæ, à qua manauit: ſed natura ad vnum, cuncta refert, vt, inquit, patet in feris, in quarum genere Leo eſt Rex omnium, ſicut auium aquila, ergo etiam regnorum diſpoſitio debet eſſe ea, quâ vni omnia ſubiiciuntur. Subtilior & fortior eſt D. Thomæ ratio 1. part. 103. art. 3. & quia Paulo videtur intricata, hac faciliori forma proponetur: gubernatio nihil eſt aliud, quàm directio directorum ad finem, ergo ad bonum, quia finis non eſt ſine bonitate: Ergo ad vnum quia vnum ſpectat ad rationem bonitatis, & nulla res bonum appetit, quæ non appetat vnitatẽ, ſine qua eſſe non poſſet: cùm vnum quodque in tantùm ſit in quãtum vnum eſt, & naturaliter diuiſioni repugnet, Atqui non poſſunt tendere ad vnitatem, niſi per vnum, quia multa, vt multa ſunt, in vnum vniri non poſſunt niſi per vnum, ergo gubernatio optima eſt, quandò omnia ad vnum referuntur & ad vnum quidem, propter vnum, pacem ſcilicet, quæ eſt animorum vnio & concordia, omnia gerat.

Confirmatur, vbi vnum caput minus poteſt eſſe diuiſum, quàm vbi mul-

ta, quę facilè diſſentire, poſſunt: ergo magis Monarchia, ſeu vnius regimen tendit ad pacem, quam vlla alia magiſtratus ſpecies, ergo eſt magiſtratus omnium primus.

Obiicies, Iſraëlitas 1. Regum 8. reprehendi à Deo quod Regem poſtularint ergo Monarchia non eſt omnibus magiſtratibus pręferenda.

Reſpondeo ad antecedens, Iſraëlitas non reprehendi, quòd Regem petierunt, ſed quòd Deum qui eos tanquam rex, per Iudices, tanquam Proreges regebat, mutare voluerint in Regem, qui non modo vnus ipſis, vt Prorex, imperaret, hoc enim etiam faciebant Iudices, ſed regnum tanquam ſuum & proprium poſſiderent, & filiis hæreditario iure transmitterét Nunc ad poſteriorem partem propoſitionis regrediamur, natura nos nō fecit ſeruos, ſed liberos: ergo ſi ſpectetur ordo naturæ, Democratia, in qua eſt publica libertas prima erit: deinde ſequetur Ariſtocratia, vbi multi imperandi habent poteſtatem Poſtrema erit Monarchia, in qua omnes vni ſubiiciuntur, & ſeruiunt.

PRÆLVDIVM TERTIVM

de natura ethicæ.

CAPVT PRIMVM

An Ethica ſit ſcientia propriè dicta.

IMprimis certum eſt, Ethicam eſſe verum intellectus habitum, eſt enim vis aliqua ipſi inhærens, cuius beneficio de rebus agendis fugiendiſque facilè, diiudicat, in quo conſiſtit ratio intellectualis habitus.

Secundò, certum eſt ipſam Ethicam neque eſſe Intelligentiam, quia non agit de primis & per ſe notis principiis, neque Sapientiam, quia de Deo, & ſeparatis mentibus rebúſque altiſſimis non diſputat.

Tota itaque difficultas remaneret, an ſit vera, Ars vel Prudentia, vel Scientia.

Vbi nomen tamen artis, quam ſcientiæ propriè vſurpari debet, eo modo quo in Logicæ præludiis expoſitum eſt Hæc difficultas dirimetur ſequentibus propoſitionibus.

Prima propoſitio.

MOralis philoſophia non eſt Ars propriè ſumpta. Probatur: Ars propriè ſumpta debet occupari circa materiam exteriorem, vt notauimus in Logicæ pręludiis: atqui moralis philoſophia non verſatur circa materiam externam, ſed circa internas voluntatis operationes, quatenus poſſunt ad bonum dirigi: ergo moralis philoſophia non eſt ars propriè ſumpta.

Obiicies; Moralis philoſophia multa tractat corporea quæ corporis miniſterio indigent: vt, quod ſit reddendum depoſitum, ſtrenuè pro patria dimicandum, & cætera. Ergo tractat de rebus externis, proindéque nihil obſtat quominus artis propriè deſumptæ nomine donetur.

Reſpondeo ad antecedens, Ethicam propriè non agere de his externis actionibus, quibus redditur depoſitum, & pro patria animosè certatur, ſed de illis interioribus actionibus, quibus voluntas apud ſe, conſtanter ſtatuit

Digitized by Google

reddere depoſitum,& pro patria acerrimè dimicare, proindéque in eo ab arte longè recedere:actiones autem externas eſſe tantum inſtrumenta, quibus, quod interius ſtatuit voluntas, exequitur.

Secunda Propoſitio.

MOralis Philoſophia non eſt prudentia.

Probatur primo. Si moralis Philoſophia eſſet prudentia, à coniugatis moralis Philoſophus deberet eſſe prudens: ſed multi reperiuntur peritiſſimi morales philoſophi, minimè tamen prudẽtes, & res ſuas valde præpoſterè gerentes, ergo moralis philoſophia non eſt prudentia.

Secundò, prudentia non eſt niſi de rebus particularibus & circumſtantiis particularibus affectis, vt quomodo hic & nunc aliquid ſit agendum, vel fugiendum: ſed moralis philoſophia non agit de rebus particularibus, ſed de actione voluntatis in vniuerſum, tradítque generales de virtutibus amplexandis, auerſandíſque vitiis leges, vt infra apertius conſtabit: ergo moralis philoſophia non eſt prudentia.

Obiicies contra maiorem propoſitionem huius argumenti, moralem philoſophiam non tantùm agere de vna aut altera hominis actione, ſed de omnibus illáſque omnes ad bonum dirigere, ergo non tantum eſſe de particularibus, ſed etiam de vniuerſalibus.

Neganda eſt conſequentia, aliud enim eſt agere de omnibus actionibus humanis in particulari, & de actione humana in vniuerſum, quia actio humana in vniuerſum eſt vna omnibus communis, poteſtque ad ſcientiam pertinere: actiones verò humanæ in particulari ſunt multæ & inter ſe differentes, quæ proinde ſub nullius ſcientiæ conſiderationem veniũt cum ſcientiæ obiectum (ex dictis in præludiis dialecticæ) debeat ad vnitatem reuocari.

Inſtabis Ariſtotelem 6. Eth. c. 8. expreſſis verbis aſſerere prudentiam non modo circa ſingularia, ſed etiam vniuerſalia verſari.

Reſpondeo ſecundum Ariſtotelem, prudentiam verſari circa vniuerſalia idem eſſe, ac habere principia vtilia, & generalia, non quidem ſibi propria, ſeu a morali philoſophia accepta, & in ſuos peculiariter vſus traducta.

Obiicies præterea, omnis habitus cum recta ratione actiuus, circa ea, quæ ſunt homini bona, vel mala eſt prudentia hæc enim eſt prudentiæ definitio ab Ariſtotele tradita 6. c Ethic. 8. ſed moralis philoſophia eſt talis habitus, vt quiſque ſatis intelligit: Ergo moralis philoſophia eſt prudentia.

Reſpondeo negando minorem: licet enim moralis philoſophia poſſit dici habitus cum recta ratione actiuus circa ea quæ ſunt homini bona vel mala, non tamen eo modo, quo prudentia & in hoc diſcrimen eſt, quod prudentia ſit habitus cum vera ratione actiuus circa ea, quæ ſunt homini bona vel mala in particulari, & ſecundum particulares circumſtantias, moralis verò circa eadem, ſed in communi, & in vniuerſum.

Poſtrema propoſitio.

EThica eſt ſcientia verè, & propriè dicta. Hæc propoſitio euidenter producitur ex ſuperioribus. Ethica omnium conſenſu eſt vnus ex his quinque intellectualibus habitibus, *intelligentia, ſapientia, prudentia, ars, & ſcientia*, at nullus eſt ex quatuor prioribus vt probatum eſt: ergo debet eſſe ſcientia.

Fauet ratio, ſcientia nihil eſt aliud, quàm certa rei cognitio per propriam cauſam

Digitized by Google

cauſam: atqui Ethica eſt eiuſmodi, quippe quæ multas concluſiones neceſſarias per veras cauſas, & certiſſima principia demonſtret, verbi gratia virtutem eſſe proſequendam, quia eſt bonum rectæ rationi conſentaneum. Hoc medio.

Omne bonum rectæ rationi conſentaneum eſt de facto proſequendum:
Atqui virtus eſt eiuſmodi,
Ergo eſt proſequenda.

Itaque patet Ethicam propriè eſſe ſcientiam.

Obiicies primò ſecundum Ariſtotelem 1. Met. c 1. omnis ſcientia propter ſe expetitur, atqui Ethica non propter ſe, ſed propter virtutem, & bonam vitam inſtituendam expetitur: ergo Ethica non eſt ſcientia.

Reſpondeo ad maiorem citato loco, Ariſtotelem non loqui de ſcientia vniuerſim, vt tàm theoreticam quàm practicam complectitur, ſed de ſola theoretica, quæ ad nullum opus refertur & ideò propter ſe ipſam, duntaxat expetitur.

Rurſus obiicies. Nulla ſcientia eſt de rebus liberis, atqui Ethica eſt de rebus liberis, nimirum actionibus voluntatis: ergo non eſt ſcientia. Maior probatur: ſcientia eſt tantum de rebus neceſſariis, ſed res liberæ non ſunt neceſſariæ, vt conſtat, ergo nulla ſcientia eſt de rebus liberis.

Reſpondeo diſtinctione maioris Nulla ſcientia eſt de rebus liberis. in particulari, quo pacto ſunt incertæ & mutabiles, concedo, in vniuerſum verò quo ſenſu ſunt conſtantiſſimæ, negó: vel quod idem eſt, ſcientia non eſt de rebus liberis in actu exercito, concedo, id eſt in particulari, in actu verò ſignato, id eſt in vniuerſum, nego.

CAPVT SECVNDVM.

Vtrum Ethica ſit ſpeculatiua, vel practica?

1. Pars.

RESpondeo breuiter eſſe practicam, probóque. Ea ſcientia eſt practica, quæ non conquieſcit in obiecti ſui cognitione, ſed tranſit ad opus, & tradit regulas agendi: atqui Ethica eſt omnino eiuſmodi, non enim conquieſcit in cognitione actionis voluntatis, & virtutis, ſed hanc cognitionem ordinat ad opus, tradítque præcepta, quibus poſſit voluntas ſecundum virtutem operari: ergo Ethica practica eſt.

Ex dictis ſequitur Ethicam Philoſophiæ partem eſſe, cum philoſophia diuidatur in ſcientias theoreticas, & practicas; Ethica verò ex dictis ſit ſcientia practica. Plura de hac re dicere operæ pretium non eſt, cum in omnibus ſcientiis eædem quæſtiones proponantur.

PRÆLVDIVM POSTREMVM.

De affectionibus Ethicæ.

CAPVT I.

De obiecto.

PRæſuppoſitis illis quæ in Logicæ præludiis de obiecto cuiuſcumque ſcientiæ obſeruata ſunt, tantum hoc loco inquirimus legitimum ipſius Moralis philoſophiæ obiectum, an ſit homo, vel eius voluntas, vel appetitus, vel virtus, vel ſummum bonum, vel quidpiam ſimile: hócque illuſtrare & demonſtrare ſequentibus propoſitionibus pergimus.

Prima propoſitio.

NEque homo, neque voluntas eius, neque appetitus, poſſunt eſſe legitimum philoſophiæ Moralis obiectum.

Probatur, legitimi obiecti propriæ

Digitized by Google

partes & proprietates debent in ſcientia pertractari, ex communi philoſophorum decreto: atqui principia, partes & proprietates hominis, voluntatis eius & appetitus non conſiderantur in Philoſophia Morali, ſed in libris de anima qui ad Phyſicam pertinent, vt ex progreſſu patebit: ergo neque homo, neque voluntas eius, neque appetitus poſſunt eſſe legitimam Moralis philoſophię obiectum.

Secunda propoſitio.

SVmmum bonum aſſequendum non eſt proprium obiectum Ethicæ, ſed tantùm ſecundarium.

Probatur. Intendit tantùm Ethica regere actiones voluntatis, vt reddatur prona ad bonum proſequendum, & virtutis iter ſequendum, ſicut Logica intendit tantùm regere actiones intellectus ad veritatis inueſtigationem, & vt poſſit definire, diuidere, & argumentari: ergo quemadmodum in Logica definitio, diuiſio, & argumentatio, ſeu modi diſſerendi, non conſtituuntur obiectum primarium, ſed tantùm ſecundarium, ad quod ſcilicet primarium obiectum, nimirum operatio intellectus refertur: ſic etiam in Ethica ſummum bonum non erit primarium obiectum, ſed tantùm ſecundarium, ad quod actio voluntatis, quæ eſt primarium obiectum, debet reuocari.

Tertia propoſitio.

VIrtus ipſa non eſt proprium obiectum philoſophiæ Moralis.

Probatur: Obiectum proprium naturâ ſuâ aliò referri non debet, ſed ad ipſum omnia reuocanda ſunt, ſaltem ſi fuerit adæquatum (quod hîc quærimus;) Atqui virtus aliò refertur, nimirùm ad actionem humanam honeſtam, eſt enim habitus noſtram inclinans voluntatem ad actiones rectæ rationi congruas, & conſequenter honeſtas: ergo virtus non eſt proprium obiectum Philoſophiæ moralis.

Quarta propoſitio.

ACtio humana eſt proprium obiectum Ethicę. Ad huius concluſionis intelligentiam.

Notandum eſt primo, actiones, quæ homini tribuuntur, eſſe in duplici differentia, ac alias vocari actiones hominis, alias humanas.

Actio hominis ea dicitur, quæ naturaliter, & neceſſariò, non autem liberè, ab homine proficiſcitur, éſtque illi cum cæteris animantibus communis, vt nutritio, accretio, generatio, & cæteræ actiones eiuſmodi, quæ cùm in homine, tùm in aliis animalibus locum habent.

Actio verò humana dicitur, quæ non modò ab homine exercetur, ſed illi propria eſt, fitque cum pleno vſu libertatis, vt amor Dei, odium peccati, proſecutio virtutis, & vitiorum fuga.

Notandum ſecundò actionem humanam aliam eſſe elicitam, quæ ſcilicet manat à voluntate, in eáque reſidet, vt amor, odium, & quicumque alius liber actus voluntatis: Aliam eſſe imperatam, quę licet ab alia fiat facultate, quàm à voluntate, eius tamen imperio ſubiicitur, ab eáque pendet, vt actio intellectus: actiones item ſenſuum, quas homo elicit ex præſcripto voluntatis, potéſtque pro ſua libertate elicere, vel non elicere

Notandum tertiò actionem humanam dupliciter conſiderari poſſe; primò quatenus eſt ens, vel (vt alij

Digitized by Google

dicunt) in genere entis, quo pacto ſpectat ad phyſicam in libris de anima, vbi agitur de voluntate & eius actionibus. Secundò, quatenus eſt bona, vel mala, & vt aiunt, in genere moris.

His ita conſtitutis, propoſitio ſupradicta non eſt intelligenda de actione hominis, ſed ſolùm humana, idque in genere moris, quatenus eſt bona vel mala, laude vel vituperio digna, eáque ſic explicatâ, facilè

Probatur: Illud eſt obiectum ſcientiæ Moralis, cuius, principia, partes & proprietates ex profeſſo in ea explicātur, atqui actionis humanæ, ſpectatę in genere moris, & vt libera eſt principia, partes, & proprietates exponuntur: ergo actio humana ſpectata in genere moris, & quatenus libera, debet conſtitui proprium obiectum philoſophiæ moralis. Maior eſt extra dubium: Minor verò probatur. Actionis humanæ liberæ principia, partes, & proprietates ſunt liberum arbitrium, & habitus illi, qui voluntatem ad honeſtos actus inclinant: hæc quidem principia & partes, ſunt variæ ſpecies actionis humanæ, vt actio elicita, imperata, &c. denique proprietates ſunt bonitas moralis, & malitia, quibus ipſæ actiones afficiuntur: atqui in Ethica hæc omnia de actione humana pertractantur: ergo, &c.

Cæterùm hac poſtremâ propoſitione materiale obiectum Ethicæ aſſignatum eſt, nimirùm actio humana, ſpectata in genere moris; nunc relinquitur vt formale inquiramus, ſeu rationem illam ſecundum quam conſideratur actio humana in ipſa Ethica. Alij dicunt eſſe directionem ipſam, ſeu actionem humanam, vt directam conſiderari in ſcientia morali, alij ex aduerſo vt dirigibilem, nóſque illis hac poſtremâ propoſitione ſubſcribimus.

Poſtrema propoſitio.

Actio voluntatis per pręcepta benè viuendi ad bonum & finem vltimum dirigibilis, eſt obiectum formale philoſophiæ moralis.

Probatur primò, vt ſe habet actio intellectus ad Logicam, ita actio voluntatis ad Ethicam: atqui actio intellectus eſt tantùm Logicæ obiectum, vt dirigi poteſt ad veritatis inueſtigationem per præcepta diſſerendi, ergo, &c.

Secundò, in eo tota verſatur philoſophia moralis, vt præcepta tradat quibus actiones voluntatis ad bonum, & finem vltimum, dirigantur: ergo actiones voluntatis vt dirigibiles ad bonum, & finem vltimum, ſunt obiectum doctrinæ moralis; non vt iam directæ, aliàs fruſtrà traderentur præcepta, quibus hanc rectitudinem induerent.

CAPVT SECVNDVM.

De fine Ethicæ.

Ivxta ea, quę in Logicę præludiis dicta ſunt, admoneo, hîc tantùm ſermonem eſſe de fine artis, cuius gratiâ inuenta eſt: hacque præmiſſâ obſeruatione ad quæſtionem breuiter

Reſpondeo proximum finem Ethicæ eſſe cognitionem actionum humanarum moralium: remotum verò earumdem actionum directionem ad bonum, & finem vltimum, per pręcepta benè viuendi.

Digitized by Google

Probatur. Proportione ſeruatâ idem debet conſtitui finis Ethicę, qui fuit in Logica conſtitutus: atqui proximus Logicę finis ſtatuitur cognitio operationum intellectus : remotus verò earum directio ad veritatis inueſtigationem per diſſerendi præcepta: ergo Ethicæ finis proximus erit cognitio actionum humanarum, remotus verò earum directio ad bonum, & finem vltimum per pręcepta benè viuendi.

Confirmatur Finis proximus dicitur, qui proximè intenditur, hoc eſt primò, & nullo alio intermedio : remotus verò qui non primò, ſed alio intermedio: intenditur; atqui primò, & nullo alio intermedio intendit Moralis doctrina cognitionem actionum voluntatis, poſteà verò, & mediante illâ cognitione, earum actionum directionem : ergo cognitio actionum humanarum proximus erit finis æthicæ; remotus verò directio ipſarum ad bonum & finem vltimum, per pręcepta benè viuendi.

Quod ſi poſt directionem actionum voluntatis ad bonum, ipſa voluntas de facto feratur in bonum : id tamen fiet ex fine ſecundario philoſophiæ moralis, & (ſi vultis) ex fine Philoſophi moralis, non autem ex primario fine eiuſdem philoſophiæ moralis: ſicut quod poſt directionem actionum intellectus ad benè definiendum, diuidendum, & argumentandum per Logicæ præcepta, ipſe intellectus de facto definiat, diuidat, & argumentetur, non eſt ex primario fine, ſed tantùm ex ſecundario, & potiùs Logici.

Finis Præludiorum in Moralem.

Digitized by Google

PARS PRIMA

PHILOSOPHIÆ MORALIS.

De Bono, Fine, & Beatitudine.

TRACTATVS PRIMVS VNICA Diſputatione contentus. De Bono.

SECTIO PRIMA, ET SECVNDA.

De nomine, & Exiſtentia Boni.

BONVM idem eſt ac conueniens, & congruum, ciúſq; exiſtentia patet, primò ex illo Scripturæ ſacræ teſtimonio, Geneſis 1. cap. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.*

Patet ſecundò ex ſibi conſentiente perpetuò Philoſophorum ſententia, qui ſe in bono ſemper occupari profitentur.

Patet tertiò ex innato appetitu, quo teſte Ariſtotele initio 1. lib. Ethic. res quælibet fertur ad bonum.

Patet denique ex variis boni diuiſionibus, quarum prima traditur in verum bonum, & bonum apparens.

Bonum verum illud eſt, quod à parte rei cōgruit, vt benè viuere, virtutis actionibus incumbere.

Bonum apparens illud eſt, quod quamuis à parte rei non conueniat, exiſtimatur tamen eſſe conueniens, vt vindicta, nimia voluptas, de quo ſic Poëta. Video bona, probóque, & deteriora ſequor.

Secunda diuiſio eſt in bonum per eſſentiam, vt eſt ſolus Deus, & bonum per participationem, vt ſunt omnes creaturæ, quæ omnem ſuam bonitatem, & perfectionem à Deo acceperunt.

Tertia diuiſio eſt in bonum honeſtum, iucundum & vtile.

Bonum honeſtum eſt illud, quod per

Digitized by Google

ſe decet naturam rationalem, vt virtus.

Iucundum quod adfert delectationem, vt delicatior cibus vel potus.

Vtile demum quod conducit ad aliquid obtinendum, vt diuitiæ ad honores conſequendos.

Quarta diuiſio eſt in illud bonum, quod propter ſe expetitur: illud quod alterius gratia expetitur; & illud quod partim propter ſe, partim propter aliud expetitur.

Primum habet rationem finis, vt Deus fœlicitas, in quibus mens noſtra acquieſcit.

Secundum habet rationem medij, vt equus ad iter faciendum.

Tertium denique finis & medij rationem vendicat, vt victoria quæ eſt finis reſpectu certaminis, ac militaris ſtrenuitatis: medium verò reſpectu pacis quam per victoriam conſequimur.

Quinta diuiſio eſt in bonum animi, bonum corporis, & bonum extrinſecùs adueniens.

Animi bona non tantùm intelliguntur ea, quæ ſpectāt ad intellectum, vt ſciētia & ſapiētia, &c. ſed etiā ea, quæ ad voluntatem pertinent, vt virtutes morales.

Bona corporis ſunt ea, quæ afficiunt corpus, vt robur & valetudo.

Bona tandem extrinſeca dicuntur, quæ quæ aliundè obueniunt vt bonum gratia, honor, diuitiæ etiam, &c. id genus.

Poſtremo diuiditur bonum in bonum tranſcendens, ſeu entis; morale ſeu moris & naturale.

Bonum tranſcendens eſt illud, quod cuilibet enti conuenit, eo ipſo quod eſt ens, & reciprocatur cum ente, ita vt omne ens ſit bonum, & omne bonum ens.

Bonum morale eſt illud, quod ſequitur dictamē rectæ rationis quę eſt regula morum, vt actus habitúſque virtutum.

Denique bonum naturale dicitur quod cuilibet rei competit iuxta naturæ ſuæ conditionem, vt calor igni, frigus aquæ, &c.

Ex quo intelligis bonum illud naturale, in ſuo ambitu etiam morale, (puta virtutem, quatenus eſt conueniens naturæ rationali) comprehendere.

SECTIO TERTIA.

De eſſentia Boni, ſeu in quo conſiſtat boni eſſentia.

Certum eſt boni eſſentiam non eſſe abſolutam, ſed relatiuam, hoc eſt nullam rem bonam dici, vel malam niſi reſpectu alterius, & non in ſe abſolute, aliàs eadem res non poſſet ſimul dici bona, & mala, ſicut calor ignis dicitur bonus igni, & malus aquæ.

Controuerſia tantùm eſt an illa boni eſſentia ſit in appetibilitate, ſeu in eo appetatur: an verò in conuenientia, & congruitate, ſeu in eo quòd alteri conueniat, & congruat Pro hac dirimenda controuerſia, ſit

Prima propoſitio.

Bonitatis eſſentia non conſiſtit in appetibilitate. Probatur, appetibilitas eſt tantùm boni proprietas ipſam bonitatem præſupponens: ideo enim res appetitur: quia bona eſt: ergo in appetibilitate non conſiſtit eſſentia bonitatis.

Dices, quare igitur Ariſtoteles initio, 1. lib. Eth. definiuit bonum per appetibilitatem, quod omnia appetunt.

Reſpondeo, quia hoc loco non accuratè ſeu per eſſentiam bonum definiuit, ſed tantùm accidentariò deſcripſit per proprietatem, ſcilicet appetibilitatem, eodem modo ac ſi homo definiretur, vel

Digitized by Google

potius deſcriberetur animal diſciplinarum capax.

Secunda propoſitio.

ESſentia bonitatis conſiſtit in conuenientia & congruitate.

Probatur, nullum eſt bonum, quod non ideo dicatur bonum, quia eſt alteri conueniens, ergo bonitas eſſentialiter conſiſtit in conuenientia,& congruitate. Antecedens oſtenditur. Quodcumque bonum, aut eſt honeſtum, aut iucundum, aut vtile, vt ſupra dictum eſt: ſed quodlibet eorum ideo dicitur bonum, quia eſt alteri cõueniẽs;honeſtũ.vt virtus quia conuenit homini ratione vtenti: iucundum,vt voluptas,quia cõgruit naturæ animalis: vtile deniq;quia habet congruitatem cum eo, cui dicitur vtile ad finem aliquem obtinendum, vt diuitiæ ad ſplendidè, magnificéque viuendum.

Ex his itaque relinquitur probatum in ipſa conuenientia ſitam eſſe bonitatis eſſentiam non quidem adequatè quaſi tota bonitatis eſſentia ſit ipſa conuenientia,ſed indequatè tantũ,quia tota illa bonitatiseſſentia non in ſola cõueniẽtia, ſed in re ipſa cõueniẽti,vt cõueniens eſt, conſiſtit. Ratio clara eſt: bonitas debet eſſe aliquid reale, cùm ſit ſumma rei perfectio ab omnibus quæſita: atqui conuenientia eſt tantùm denominatio quædam externa, & non aliquid reale: ergo non eſt id in quo conſiſtit ratio bonitatis.

Minor probatur: denominatio externa(ex dictis in Logica) eſt ea, quæ petitur ab aliquo extrinſeco: atqui conuenientia petitur ab extrinſeco,nempe à re, non quæ conueniens eſt, ſed cui conueniens eſt:alias vna & eadẽ res nõ diceretur ſimul conueniens,& diſconueniens, ſicut reuera dicitur: v.g. calor dicitur cõueniẽs igni,&aquę diſconueniens:ergo conuenientia eſt tantùm denominatio externa, proindéque non poteſt eſſe id in quo tota poſita eſt ratio eſſentialis bonitatis: ſed dicendum eſt eam in re conuenienti, & non in ſola conuenientia adæquaté collocari, vt plenius in Metaphyſica explicabitur.

Ex his etiam infertur, cùm res vna & eadem poſſit habere plures conuenientias, vt lux Solis habet conuenientiam, & cum Sole quem perficit, & cum aëre quem illuminat, & cùm terra quam calefacit, eandem rem multiplici titulo poſſe dici bonam, cùm verè à conuenientia res bona dicatur, tametſi talis conuenientia non ſit adæquata eius ratio, ſed tantum partialis.

Obiicies. ſi bonitas dicatur reſpectu alterius, nullum erit bonum in ſe, & ita nulla erit communis illa diuiſio boni, in bonum in ſe, & bonum quod alteri bonum eſt.

Neganda eſt conſequentia, nam bonum in ſe dicitur, non quod nulli conuenit, ſed potiùs quod immediatè, & ex natura ſua alteri conuenit, vt virtus animæ rationali. Bonum verò quod alteri bonum eſt, illud dicitur, quod non immediatè rei conuenit, vt diuitiæ quæ non immediatè homini conueniunt, ſed quatenus ipſi inſeruiunt ad bene, honeſtéque viuendum.

SECTIO QVARTA.

De affectionibus Boni, potiſſimùm de Appetibilitate.

PRima boni affectio eſt quod diffundatur, & communicetur, hincque infert D. Thom. 3. p. q. 1. conuenientiſſimam fuiſſe Verbi diuini incarnationem, vt ſcilicet per eam Deus, qui ſummè bonus eſt, ſeſe creaturis ſummè

communicaret.

Alia eſt magis præcipua boni affectio, quòd ſit appetibile, de qua tres quæſtiones proponemus: prima eſt, an ſoli bono conueniat eſſe appetibile; ſecunda, an omni bono conueniat: tertia, quiſnam ſit ille appetitus, quo res omnes feruntur in bonum.

QVÆSTIO PRIMA.

An ſoli Bono conueniat eſſe appetibile.

SEnſus eſt, an quilibet appetitus feratur in bonum, nec poſſit malum amplecti ſub ratione mali.

Nominales affirmant voluntatem & appetitum tam in bonum, vt bonum eſt, quam in malum, vt malum eſt, ferri poſſe.

Probabilius tamen alij defendunt, nihil niſi, vel in re ipſa, vel apparenter bonum ſit poſſe cadere ſub appetitum.

Fauent ſancti Patres. D. Dionyſ. de diuinis nominibus c. 4. aſſerens neminem intendentem ad malum operari: & D. Greg. Niceus affirmans neminem in vitia ruere, niſi aliqua bonitatis ſpecie ductus fuerit.

Accedit ratio: Si malum appeteretur vt malum eſt, appeteretur tantùm vt priuatio, ac proinde vt non ens reale, quia quatenus eſt ens eſt etiam bonum: Atqui non eſt probabile priuationem & non ens reale poſſe cadere ſub appetitum: ergo malum, vt malũ eſt, non poteſt expeti.

Secundò, fertur tantùm appetitus in id, quod putat ſibi eſſe conueniens: Atqui ſolum bonum eſt conueniens, non autem malum: ergo in ſolum bonum ferri poteſt appetitus.

Confirmatur maior, quo res conuenientior apparet, eo magis allicit appetitum vt experientia docet: ergo fertur duntaxat appetitus in id quod apparet conueniens.

Confirmatur præterea eadem maior illo præclaro D. Bernardi teſtimonio lib. de gratia & libero arbitrio *Bonum eſt panis ſed eſurienti, potus delectat, ſed ſitientem: ſaturato, cibus, potuſque nequaquam grata ſunt, ſed grauia: tolle famem, & cibum non curabis: tolle ſitim, & limpidiſſimum fontem ac ſic paludem reſpicies, &c.*

Ex hac auctoritate euidenter colligitur ferri tantùm appetitum in id, quod putat eſſe conuenientius, ac proinde in bonum.

Obiicies primò, voluntas hominis eſt libera, vt infra probabimus: ergo ferri poteſt tam in bonum, vt bonum eſt, quam in malum, vt malum eſt.

Diſting. antecedens voluntas hominis eſt libera libertate contradictionis quæ conſiſtit in eo quod ponit quodlibet bonum ſibi propoſitum velle aut non velle concedo; libertate contrarietatis quæ eſt circa contraria bono, vt bonum eſt, & malo, vt malum eſt, nego: & ſic conſequentia neganda eſt: Sed hęc ſolutio infra magis explicabitur, vbi agetur de libertate voluntatis.

Obiicies ſecundo, Si voluntas non poſſit ferri in malum, vt malum eſt, nihil merebitur repudiando malum vt malum eſt, quia meritum in libertate fundatur: Sed hoc abſurdum eſt, vt probatum, & patet ex illo Scripturę loco Eccleſiaſt. 31. *Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: potuit facere mala, & non fecit: Ideo ſtabilita ſunt bona eius in Domino*: ergo voluntas poteſt ferri in malum, vt malum eſt.

Reſpondeo conceſſa maiori, negando min. Non enim in eo meretur voluntas, quod malum, vt malum eſt auerſetur, quia aliter ſe gerere non poteſt, ſed in eo quod malum ſibi ſub ſpecie boni propoſitum refugiat: Nec hoc aliud intendit Scriptura Sacra loco citato: docet enim bona eius ſtabilita, qui cum propter

ſpeciem

Digitized by Google

ſpeciem aliquam boni poſſet tranſgredi mandata Dei, & facere malum, neque tamen trangreſſus eſt neque malum egit.

Tertiò obiicies. eodem modo ſe habet voluntas ad bonum & malum quo intellectus ad verum, & falſum: Sed intellectus non tantùm in verum ſed in falſum, vt falſum eſt poteſt ferri: ergo & voluntas in malum, vt malum eſt.

Quicquid ſit de maiori, ad minorem reſpõdeo intellectũ nõ ferri circa falsũ vt falſum eſt, niſi per diſſenſum: Proiudéque vt ſit inter illam, & voluntatem proportio, voluntatem non ferri circa malum vt malum eſt, niſi per nolitionem & fugam.

Reliquæ obiectiones probant tantùm voluntatem interdum mala à parte rei, id eſt vero bono oppoſita, appetere, vt cùm dæmones non eſſe expetunt. Deòque in omnib⁹ diſciplicere conantur, vt libenter fatemur: ſed non probant in iis & ſimilibus deſideriis, voluntatem nullam habere bonitatis ſpeciem, quod negamus, Cum & ipſum non eſſe in dæmonibus ipſis videatur conuenientiſſimum, vt ab illis æternis ſuppliciis, quibus addicti ſunt, liberentur, gratiſſimúmque ducant Deo diſplicere, à quo ita acriter puniuntur, & in homines flagitiorum genus omne perpetrare, propter vetus illud odium, quo homines proſequuntur. Idem dicendum eſt de illis qui ſibi ſuíſque hoſtibus violentas manus inferunt, id ſcilicet facere, vt iram ſuam expleant, quod illis apparet ſub ſpecie alicuius boni.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum omni bono conueniat eſſe appetibile?

Reſpondeo affirmatiuè, probóque: cuilibet bono propriũ eſt eſſe conueniẽs ergo & eſſe appetibile. Conſequentia eſt recta: ſiquidem eo ipſo, quod aliquid eſt conueniens, eo fit vt poſſit mouere appetitum. Antecedens verò probatur: Boni definitio eſt, vt ſit aliquid congruum, & conueniens: ergo cum definitio omni definito conuenire debeat, omni bono debebit competere, quod ſit conueniẽs.

Obiicies, Si omni bono conueniat, quod ſit appetibile, ergo cum peccatum ſecundum ſuam ſubſtantiam conſideratum ſit bonum, quia ens & bonum conuertuntur, peccatum erit iam appetibile quod eſt abſurdum.

Reſpondeo ad conſeq. Eo modo quo peccatum dicitur bonum, eodem etiam eſſe appetibile, ideóque cùm ſit duntaxat bonum ratione ſuæ eſſentiæ & entitatis, non autem ratione deformitatis & malitiæ, quæ eſt priuatio, tantum eſſe appetibile ſecundum ſuam ſubſtantiam, & non ſecundum ſuam deformitatem, ſeu quatenus peccatum eſt.

Inſtabis, entitas illa peccati eſt neceſſariò coniuncta cum tali obliquitate, ſeu deformitate, ob quam dicitur peccatum, ergo fieri non poteſt vt appetatur entitas peccati, & non appetatur deformitas.

Neganda eſt conſeq. tametſi enim ex entitate peccati conſequatur deformitas faciens peccatum, v. g. ex entitate actionis, quâ aliquis alium occidit contra ipſam Dei legem, conſequatur, illa deformitas ſeu carentia conformitatis cum lege diuina quæ facit vt talis actio ſit peccatum, & vocetur homicidium, poteſt tamen ſaltem appetitu naturali, & ex inclinatione potentiæ naturalis, v. g. manus enſe hominem interficientis, appeti, quia manus fertur naturaliter ad mouendum vel enſem, vel quidpiam aliud, quo interficitur homo: nulla habita ratione vel conformitatis vel deformitatis quam habet talis actio cum lege diuina.

Digitized by Google

QVÆSTIO POSTREMA.

Quonam appetitu res omnes ferantur in Bonum.

NOtandum primò duplicem eſſe appetitum, vnum innatum & cognitũ à natura, vt propenſio lapidis ad centrum, inclinatio ignis ad ſuperiora, & ſic de cæt. Alterum elicitum, cúmque duplum, vnum rationalem, nimirum voluntatem rationis dictamen ſequentem: Alterum ſenſitiuum nobis cum brutis animantibus communem, quo animal præeunte ſenſus cognitione fertur in bonum ſenſibile, vt in cibum quem guſtus iudicat eſſe delectationem allaturum.

Notandum ſecundò appetitum elicitum poſſe bifariam accipi: Primò pro ipſa potentia appetente, ſeu (vt alij dicunt) in actu primo: Secundò pro actu à facultate elicito, ſeu in actu ſecundo, ſic voluntas, quæ eſt appetitus rationalis, accipitur & pro ipſa facultate, & tunc dicitur appetitus elicitiuus: & pro ipſo actu à voluntate elicito, & propriè dicitur elicitus. His notatis, ſit

Vnica propoſitio.

QVælibet res fertur in ſuum bonum pro naturæ conditione, illúdque appetit aut rationali appetitu ſi fuerit rationis particeps: aut ſenſitiuo ſi ſenſu prædita ſit, aut demum innato, ſeu naturali.

Explicatur concluſio, ſimúlque probatur: quęlibet res bona his tantum tribus modis eſt appetibilis, aut per rationem, vt poſſeſſio ſummi boni, proſequutio virtutis, quæ tantum pertinent ad appetitum rationalem: Aut eſt appetibilis per iudicium ſenſitiuum, vt delicatior cibus, voluptas carnis, & ſimilia, & hæc tantum cadunt ſub appetitum ſenſitiuum: Aut denique eſt appetibilis quia eſt conueniens naturæ cujuslibet rei, vt lapidi eſſe in centro, igni eſſe in Lunę concauo, ſubſtantiæ ſuis accidentibus affici, accidenti eſſe in ſubſtantia, & ſic de cæteris, quę propriè ſpectant ad innatum, & naturalem appetitum: ergo res quęlibet eſt appetibilis, vel rationali, vel ſenſitiuo, vel innato appetitu.

Obiicies ex cap. 6. Geneſis, ſenſus & cogitatio humani cordis prona ſunt ad malum ab adoleſcentia, ergo per appetitum ſenſitiuum nulla res poteſt in bonum ferri.

Reſpond. ad antecedens. Malum illud in quod teſte diuino oraculo pronus eſt ſenſitiuus appetitus, eſſe quidem malum vero bono contrarium, ſed ſub ſpecie boni apparentis ſenſum blandè & iucundè afficientis. *Hæc de bono.*

APPENDIX AD HANC DISPVTATIONEM *de Malo.*

COnſuetudo eſt Philoſophorum, vt cum oppoſita occurrunt, vnum poſt aliud explicetur: Propterea quia bonum & malum inter ſe opponuntur abſolutâ diſputatione de bono, nonnulla de malo ſubiungimus, primúmque quærimus quid ſit.

Ad cuius quæſtionis ſolutionem notandum eſt malum dupliciter ſumi poſſe: primò materialiter pro re ipſa, quæ mala dicitur: ſecundò formaliter pro ipſa ſola obliquitate & deformitate, ob quam res mala dicitur: verbi gratia homicidium his duobus modis poſſe ſpectari; primò materialiter pro ipſa actione homicidij: ſecundò formaliter pro priua-

Digitized by Google

tione rectitudinis quam deberet obtinere: homicidium enim, vt potè factum contra rectam rationem, diuinámque legem non poteſt non habere priuationem illius rectitudinis, quæ ipſi ineſſe deberet.

Priori modo fatemur malum eſſe rem aliquam veram & poſitiuam, quia eſt ipſa rei entitas: verbi gratia homicidium eſt ipſa actio, quâ quis alium interficit, ſed negamus poſteriori: tùm quia eſt tantùm priuatio alicuius boni & perfectionis ex D. Greg. Niceno homilia ſecunda in Cantica Canticorum: *Non eſt alia mali ſubſtan ia quam de bono ſeparatio:* At verò priuatio vt potè ſurditas, vel cæcitas, non eſt res aliqua vera & realis, quia res quæuis poſitiua, cum ens reale ſit, debet eſſe bona, ens enim & bonum reciprocantur, ideóque ipſa formalis ratio mali, ſeu priuatio rectitudinis non poteſt eſſe res aliqua poſitiua.

Ad hoc etiam inſtitutum confirmandum ſpectant præclariſſima illa D. Auguſtini verba in ſoliloquiis c. 1. vbi perpendens illum D Ioan. textum c. 1. *Sine ipſo factum eſt nihil,* per nihil interpretatur peccatum, ſeu malum: *Ideo ſine te factus ſum nihil, quia nihil eſt quod ad nihilum ducit.* Et infra. *Malum itaque nihil eſt, quia ſine Verbo factum eſt ſine quo factum eſt nihil:* Idémque non tantùm de peccato, ſed etiam de morte docuerat c præced. eiuſdem operis. *Ecce Domine, quia lux non eſt, mors eſt, imo non eſt mors, quia mors nihil eſt; nam per ipſam ad nihilum tendimus dum nos nihil facere per peccatum non formidamus.* Et paulò poſt, *quia ſine te factum eſt nihil: nos faciendo nihil, nihil facti ſumus.* Hinc intelligis bonum & malum opponi priuatiuè, quia malum dicit priuationem boni, ſicut cæcitas priuationem viſus, & tenebræ luminis.

Obiicies, ſi malum dicatur formaliter priuatio boni, & perfectionis, priuationes eiuſdem perfectionis erunt idem malum: at conſequens falſũ eſt quia cùm audacia & timiditas dicant priuationem eiuſdem virtutis, & perfectionis ſcilicet fortitudinis, eſſent idem malum, quod non eſt rationi propinquum.

Reſpondeo ad maiorem, audaciam & timiditatem poſſe dici idem malum eâ parte, quâ dicunt priuationem eiuſdem virtutis & perfectionis, ſcilicet fortitudinis, diuerſa verò eſſe mala, quâ parte dicunt diuerſas negationes rectitudinis in actu: ſiquidem eam negat per defectum timiditas, audacia verò per exceſſum. Hęc de malo dicta ſint ad fugam eius.

TRACTATVS SECVNDVS VNICA PARITER DISPVTATIONE COMPREHENSVS.

De Fine.

SECTIO PRIMA.

De nomine Finis.

FINIS eſt nomen metaphoricum ſumptum à terminis & limitibus agrorum: adeò vt quemamodum terminus agri dicitur illius finis, quia ab eo finitur &

Digitized by Google

partes & proprietates debent in ſcientia pertractari, ex communi philoſophorum decreto: atqui principia, partes & proprietates hominis, voluntatis eius & appetitus non conſiderantur in Philoſophia Morali, ſed in libris de anima qui ad Phyſicam pertinent, vt ex progreſſu patebit: ergo neque homo, neque voluntas eius, neque appetitus poſſunt eſſe legitimum Moralis philoſophię obiectum.

Secunda propoſitio.

Svmmum bonum aſſequendum non eſt proprium obiectum Ethicæ, ſed tantùm ſecundarium.

Probatur. Intendit tantùm Ethica regere actiones voluntatis, vt reddatur prona ad bonum proſequendum, & virtutis iter ſequendum, ſicut Logica intendit tantùm regere actiones intellectus ad veritatis inueſtigationem, & vt poſſit definire, diuidere, & argumentari: ergo quemadmodum in Logica definitio, diuiſio, & argumentatio, ſeu modi differendi, non conſtituuntur obiectum primarium, ſed tantùm ſecundarium, ad quod ſcilicet primarium obiectum, nimirum operatio intellectus refertur: ſic etiam in Ethica ſummum bonum non erit primarium obiectum, ſed tantùm ſecundarium, ad quod actio voluntatis, quæ eſt primarium obiectum, debet reuocari.

Tertia propoſitio.

Virtus ipſa non eſt proprium obiectum philoſophiæ Moralis.

Probatur: Obiectum proprium naturâ ſuâ aliò referri non debet, ſed ad ipſum omnia reuocanda ſunt, ſaltem ſi fuerit adæquatum (quod hîc quærimus;) Atqui virtus aliò refertur, nimirùm ad actionem humanam honeſtam, eſt enim habitus noſtram inclinans voluntatem ad actiones rectæ rationi congruas, & conſequenter honeſtas: ergo virtus non eſt proprium obiectum Philoſophiæ moralis.

Quarta propoſitio.

Actio humana eſt proprium obiectum Ethicę. Ad huius concluſionis intelligentiam.

Notandum eſt primo, actiones, quæ homini tribuuntur, eſſe in duplici differentia, ac alias vocari actiones hominis, alias humanas.

Actio hominis ea dicitur, quæ naturaliter, & neceſſariò, non autem liberè, ab homine proficiſcitur, eſtque illi cum cæteris animantibus communis, vt nutritio, accretio, generatio, & cæteræ actiones eiuſmodi, quæ cùm in homine, tùm in aliis animalibus locum habent.

Actio verò humana dicitur, quæ non modò ab homine exercetur, ſed illi propria eſt, fitque cum pleno vſu libertatis, vt amor Dei, odium peccati, proſecutio virtutis, & vitiorum fuga.

Notandum ſecundò actionem humanam aliam eſſe elicitam, quæ ſcilicet manat à voluntate, in eáque reſidet, vt amor, odium, & quicumque alius liber actus voluntatis: Aliam eſſe imperatam, quę licet ab alia fiat facultate, quàm à voluntate, eius tamen imperio ſubiicitur, ab eáque pendet, vt actio intellectus: actiones item ſenſuum, quas homo elicit ex præſcripto voluntatis, potéſtque pro ſua libertate elicere, vel non elicere

Notandum tertiò actionem humanam dupliciter conſiderari poſſe; primò quatenus eſt ens, vel (vt alij

dicunt) in genere entis, quo pacto ſpectat ad phyſicam in libris de anima, vbi agitur de voluntate & eius actionibus. Secundò, quatenus eſt bona, vel mala, & vt aiunt, in genere moris.

His ita conſtitutis, propoſitio ſupradicta non eſt intelligenda de actione hominis, ſed ſolùm humana, idque in genere moris, quatenus eſt bona vel mala, laude vel vituperio digna, eáque ſic explicatâ, facilè

Probatur: Illud eſt obiectum ſcientiæ Moralis, cuius, principia, partes & proprietates ex profeſſo in ea explicātur, atqui actionis humanæ, ſpectatę in genere moris, & vt libera eſt principia, partes, & proprietates exponuntur: ergo actio humana ſpectata in genere moris, & quatenus libera, debet conſtitui proprium obiectum philoſophiæ moralis. Maior eſt extra dubium: Minor verò probatur. Actionis humanæ liberæ principia, partes, & proprietates ſunt liberum arbitrium, & habitus illi, qui voluntatem ad honeſtos actus inclinant: hæc quidem principia & partes, ſunt variæ ſpecies actionis humanæ, vt actio elicita, imperata, &c. denique proprietates ſunt bonitas moralis, & malitia, quibus ipſæ actiones afficiuntur: atqui in Ethica hæc omnia de actione humana pertractantur: ergo, &c.

Cæterùm hac poſtremâ propoſitione materiale obiectum Ethicæ aſſignatum eſt, nimirùm actio humana, ſpectata in genere moris; nunc relinquitur vt formale inquiramus, ſeu rationem illam ſecundum quam conſideratur actio humana in ipſa Ethica. Alij dicunt eſſe directionem ipſam, ſeu actionem humanam, vt directam conſiderari in ſcientia morali, alij ex aduerſo vt dirigibilem, nóſque illis hac poſtremâ propoſitione ſubſcribimus.

Poſtrema propoſitio.

Actio voluntatis per pręcepta benè viuendi ad bonum & finem vltimum dirigibilis, eſt obiectum formale philoſophiæ moralis.

Probatur primò, vt ſe habet actio intellectus ad Logicam, ita actio voluntatis ad Ethicam: atqui actio intellectus eſt tantùm Logicæ obiectum, vt dirigi poteſt ad veritatis inueſtigationem per præcepta diſſerendi, ergo, &c.

Secundò, in eo tota verſatur philoſophia moralis, vt præcepta tradat quibus actiones voluntatis ad bonum, & finem vltimum, dirigantur: ergo actiones voluntatis vt dirigibiles ad bonum, & finem vltimum, ſunt obiectum doctrinæ moralis; non vt iam directæ, aliàs fruſtrà traderentur præcepta, quibus hanc rectitudinem induerent.

CAPVT SECVNDVM.

De fine Ethicæ.

Ivxta ea, quę in Logicę præludiis dicta ſunt, admoneo, hîc tantùm ſermonem eſſe de fine artis, cuius gratiâ inuenta eſt: hacque præmiſſâ obſeruatione ad quæſtionem breuiter

Reſpondeo proximum finem Ethicæ eſſe cognitionem actionum humanarum moralium: remotum verò earumdem actionum directionem ad bonum, & finem vltimum, per pręcepta benè viuendi.

Digitized by Google

Probatur. Proportione ſeruatâ idem debet conſtitui finis Ethicę, qui fuit in Logica conſtitutus: atqui proximus Logicę finis ſtatuitur cognitio operationum intellectus: remotus verò earum directio ad veritatis inueſtigationem per diſſerendi præcepta: ergo Ethicæ finis proximus erit cognitio actionum humanarum, remotus verò earum directio ad bonum, & finem vltimum per pręcepta benè viuendi.

Confirmatur Finis proximus dicitur, qui proximè intenditur, hoc eſt primò, & nullo alio intermedio: remotus verò qui non primò, ſed alio intermedio: intenditur; atqui primò, & nullo alio intermedio intendit Moralis doctrina cognitionem actionum voluntatis, poſteà verò, & mediante illâ cognitione, earum actionum directionem: ergo cognitio actionum humanarum proximus erit finis æthicæ; remotus verò directio ipſarum ad bonum & finem vltimum, per pręcepta benè viuendi.

Quod ſi poſt directionem actionum voluntatis ad bonum, ipſa voluntas de facto feratur in bonum: id tamen fiet ex fine ſecundario philoſophiæ moralis, & (ſi vultis) ex fine Philoſophi moralis, non autem ex primario fine eiuſdem philoſophiæ moralis: ſicut quod poſt directionem actionum intellectus ad benè definiendum, diuidendum, & argumentandum per Logicæ præcepta, ipſe intellectus de facto definiat, diuidat, & argumentetur, non eſt ex primario fine, ſed tantùm ex ſecundario, & potiùs Logici.

Finis Præludiorum in Moralem.

PARS PRIMA

PHILOSOPHIÆ MORALIS.

De Bono, Fine, & Beatitudine.

TRACTATVS PRIMVS VNICA Diſputatione contentus. De Bono.

SECTIO PRIMA, ET SECVNDA.

De nomine, & Exiſtentia Boni.

BONVM idem eſt ac conueniens, & congruum, ciúſq; exiſtentia patet, primò ex illo Scripturæ ſacræ teſtimonio, Geneſis I. cap. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.*

Patet ſecundò ex ſibi conſentiente perpetuò Philoſophorum ſententia, qui ſe in bono ſemper occupari profitentur.

Patet tertiò ex innato appetitu, quo teſte Ariſtotele initio I. lib. Ethic. res quælibet fertur ad bonum.

Patet denique ex variis boni diuiſionibus, quarum prima traditur in verum bonum, & bonum apparens.

Bonum verum illud eſt, quod à parte rei cógruit, vt benè viuere, virtutis actionibus incumbere.

Bonum apparens illud eſt, quod quamuis à parte rei non conueniat, exiſtimatur tamen eſſe conueniens, vt vindicta, nimia voluptas, de quo ſic Poëta. Video bona, probóque, & deteriora ſequor.

Secunda diuiſio eſt in bonum per eſſentiam, vt eſt ſolus Deus, & bonum per participationem, vt ſunt omnes creaturæ, quæ omnem ſuam bonitatem, & perfectionem à Deo acceperunt.

Tertia diuiſio eſt in bonum honeſtum, iucundum & vtile.

Bonum honeſtum eſt illud, quod per-

Digitized by Google

...e decet naturam rationalem, vt virtus.

Iucundum quod adfert delectationem, vt delicatior cibus vel potus.

Vtile demum quod conducit ad aliquid obtinendum, vt diuitiæ ad honores conſequendos.

Quarta diuiſio eſt in illud bonum, quod propter ſe expetitur: illud quod alterius gratia expetitur; & illud quod partim propter ſe, partim propter aliud expetitur.

Primum habet rationem finis, vt Deus fœlicitas, in quibus mens noſtra acquieſcit.

Secundum habet rationem medij, vt equus ad iter faciendum.

Tertium denique finis & medij rationem vendicat, vt victoria quæ eſt finis reſpectu certaminis, ac militaris ſtrenuitatis: medium verò reſpectu pacis quam per victoriam conſequimur.

Quinta diuiſio eſt in bonum animi, bonum corporis, & bonum extrinſecùs aduenieus.

Animi bona non tãtùm intelliguntur ea, quæ ſpectãt ad intellectum, vt ſciẽtia & ſapiẽtia, &c. ſed etiã ea, quæ ad voluntatem pertinent, vt virtutes morales.

Bona corporis ſunt ea, quæ afficiunt corpus, vt robur & valetudo.

Bona tandem extrinſeca dicuntur, quæ quæ aliundè obueniunt vt bonum gratia, honor, diuitiæ etiam, &c. id genus.

Poſtremo diuiditur bonum in bonum tranſcendens, ſeu entis; morale ſeu moris & naturale.

Bonum tranſcendens eſt illud, quod cuilibet enti conuenit, eo ipſo quod eſt ens, & reciprocatur cum ente, ita vt omne ens ſit bonum, & omne bonum ens.

Bonum morale eſt illud, quod ſequitur dictamẽ rectæ rationis quę eſt regula morum, vt actus habitúſque virtutum.

Denique bonum naturale dicitur quod cuilibet rei competit iuxta naturæ ſuæ conditionem, vt calor igni, frigus aquæ, &c.

Ex quo intelligis bonum illud naturale, in ſuo ambitu etiam morale, (puta virtutem, quatenus eſt conueniens naturæ rationali) comprehendere.

SECTIO TERTIA.

De eſſentia Boni, ſeu in quo conſiſtat boni eſſentia.

Certum eſt boni eſſentiam non eſſe abſolutam, ſed relatiuam, hoc eſt nullam rem bonam dici, vel malam niſi reſpectu alrerius, & non in ſe abſolute, aliàs eadem res non poſſet ſimul dici bona, & mala, ſicut calor ignis dicitur bonus igni, & malus aquæ.

Controuerſia tantùm eſt an illa boni eſſentia ſit in appetibilitate, ſeu in eo appetatur: an verò in conuenientia, & congruitate, ſeu in eo quòd alteri conueniat, & congruat Pro hac dirimenda controuerſia, ſit

Prima propoſitio.

Bonitatis eſſentia non conſiſtit in appetibilitate. Probatur, appetibilitas eſt tantùm bóni proprietas ipſam bonitatem præſupponens: ideo enim res appetitur: quia bona eſt: ergo in appetibilitate non conſiſtit eſſentia bonitatis.

Dices, quare igitur Ariſtoteles initio, 1. lib. Eth. definiuit bonum per appetibilitatem, quod omnia appetunt.

Reſpondeo, quia hoc loco non accuratè ſeu per eſſentiam bonum definiuit, ſed tantùm accidentariò deſcripſit per proprietatem, ſcilicet appetibilitatem, eodem modo ac ſi homo definiretur, vel

Digitized by Google

potius deſcriberetur animal diſciplinarum capax.

Secunda propoſitio.

Eſſentia bonitatis conſiſtit in conuenientia & congruitate.

Probatur, nullum eſt bonum, quod non ideo dicatur bonum, quia eſt alteri conueniens, ergo bonitas eſſentialiter conſiſtit in conuenientia, & congruitate. Antecedens oſtenditur. Quodcumque bonum, aut eſt honeſtum, aut iucundum, aut vtile, vt ſupra dictum eſt: ſed quodlibet eorum ideo dicitur bonum, quia eſt alteri cõueniẽs; honeſtũ, vt virtus quia conuenit homini ratione vtenti: iucundum, vt voluptas, quia cõgruit naturæ animalis: vtile deniq; quia habet congruitatem cum eo, cui dicitur vtile ad finem aliquem obtinendum, vt diuitiæ ad ſplendidè, magnificéque viuendum.

Ex his itaque relinquitur probatum in ipſa conuenientia ſitam eſſe bonitatis eſſentiam non quidem adequatè quaſi tota bonitatis eſſentia ſit ipſa conuenientia, ſed inadequatè tantũ, quia tota illa bonitatis eſſentia non in ſola cõueniẽtia, ſed in re ipſa cõueniẽti, vt cõueniens eſt, conſiſtit. Ratio clara eſt: bonitas debet eſſe aliquid reale, cùm ſit ſumma rei perfectio ab omnibus quæſita: atqui conuenientia eſt tantùm denominatio quædam externa, & non aliquid reale: ergo non eſt id in quo conſiſtit ratio bonitatis.

Minor probatur: denominatio externa (ex dictis in Logica) eſt ea, quæ petitur ab aliquo extrinſeco: atqui conuenientia petitur ab extrinſeco, nempe à re, non quæ conueniens eſt, ſed cui conueniens eſt: alias vna & eadẽ res nõ diceretur ſimul conueniens, & diſconueniens, ſicut reuera dicitur: v.g. calor dicitur cõueniẽs igni, & aquę diſconueniens: ergo conuenientia eſt tantùm denominatio externa, proindéque non poteſt eſſe id in quo tota poſita eſt ratio eſſentialis bonitatis: ſed dicendum eſt eam in re conuenienti, & non in ſola conuenientia adæquaté collocari, vt plenius in Metaphyſica explicabitur.

Ex his etiam infertur, cùm res vna & eadem poſſit habere plures conuenientias, vt lux Solis habet conuenientiam, & cum Sole quem perficit, & cum aere quem illuminat, & cùm terra quam calefacit, eandem rem multiplici titulo poſſe dici bonam, cùm verè à conuenientia res bona dicatur, tametſi talis conuenientia non ſit adæquata eius ratio, ſed tantum partialis.

Obiicies, ſi bonitas dicatur reſpectu alterius, nullum erit bonum in ſe, & ita nulla erit communis illa diuiſio boni, in bonum in ſe, & bonum quod alteri bonum eſt.

Neganda eſt conſequentia, nam bonum in ſe dicitur, non quod nulli conuenit, ſed potiùs quod immediatè, & ex natura ſua alteri conuenit, vt virtus animæ rationali. Bonum verò quod alteri bonum eſt, illud dicitur, quod non immediatè rei conuenit, vt diuitiæ quæ non immediatè homini conueniunt, ſed quatenus ipſi inſeruiunt ad bene, honeſtéque viuendum.

SECTIO QVARTA.

De affectionibus Boni, potiſſimùm de Appetibilitate.

Prima boni affectio eſt quod diffundatur, & communicetur, hincque infert D. Thom. 3. p. q. 1. conuenientiſſimam fuiſſe Verbi diuini incarnationem, vt ſcilicet per eam Deus, qui ſummè bonus eſt, ſeſe creaturis ſummè

communicaret.

Alia eſt magis præcipua boni affectio, quòd ſit appetibile, de qua tres quæſtiones proponemus: prima eſt, an ſoli bono conueniat eſſe appetibile; ſecunda, an omni bono conueniat: tertia, quiſnam ſit ille appetitus, quo res omnes feruntur in bonum.

QVÆSTIO PRIMA.

An ſoli Bono conueniat eſſe appetibile.

Senſus eſt, an quilibet appetitus feratur in bonum, nec poſſit malum amplecti ſub ratione mali.

Nominales aſſirmant voluntatem & appetitum tam in bonum, vt bonum eſt, quam in malum, vt malum eſt, ferri poſſe.

Probabilius tamen alij defendunt, nihil niſi, vel in re ipſa, vel apparenter bonum ſit poſſe cadere ſub appetitum.

Fauent ſancti Patres. D. Dionyſ. de diuinis nominibus c. 4. aſſerens neminem intendentem ad malum operari: & D. Greg. Niceus aſſirmans neminem in vitia ruere, niſi aliqua bonitatis ſpecie ductus fuerit.

Accedit ratio: Si malum appeteretur vt malum eſt, appeteretur tantùm vt priuatio, ac proinde vt non ens reale, quia quatenus eſt ens eſt etiam bonum: Atqui non eſt probabile priuationem & non ens reale poſſe cadere ſub appetitum: ergo malum, vt malũ eſt, non poteſt expeti.

Secundò, fertur tantùm appetitus in id, quod putat ſibi eſſe conueniens: Atqui ſolum bonum eſt conueniens, non autem malum: ergo in ſolum bonum ferri poteſt appetitus.

Confirmatur maior, quo res conueniẽtior apparet, eo magis allicit appetitum vt experientia docet: ergo fertur duntaxat appetitus in id quod apparet conueniens.

Confirmatur præterea eadem maior illo præclaro D. Bernardi teſtimonio lib. de gratia & libero arbitrio *Bonum eſt panis ſed eſurienti, potus delectat, ſed ſitientem: ſaturato, cibus, potuſque nequaquam grata ſunt, ſed grauia: tolle famem, & cibum non curabis: tolle ſitim, & limpidiſſimum fontem ac ſic paludum ſpecies, &c.*

Ex hac auctoritate euidenter colligitur ferri tantùm appetitum in id, quod putat eſſe conuenientius, ac proinde in bonum.

Obiicies primò, voluntas hominis eſt libera, vt infra probabimus: ergo ferri poteſt tam in bonum, vt bonum eſt, quam in malum, vt malum eſt.

Diſting. antecedens voluntas hominis eſt libera libertate contradictionis quæ conſiſtit in eo quod ponit quodlibet bonum ſibi propoſitum velle aut non velle concedo; libertate contrarietatis quæ eſt circa contraria bono, vt bonum eſt, & malo, vt malum eſt, nego: & ſic conſequentia neganda eſt. Sed hęc ſolutio infra magis explicabitur, vbi agetur de libertate voluntatis.

Obiicies ſecundo, Si voluntas non poſſit ferri in malum, vt malum eſt, nihil merebitur repudiando malum vt malum eſt, quia meritum in libertate fundatur: Sed hoc abſurdum eſt, vt probabimus, & patet ex illo Scripturę loco Eccleſiaſt. 31. *Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: potuit facere mala, & non fecit: Ideo ſtabilita ſunt bona eius in Domino*: ergo voluntas poteſt ferri in malum, vt malum eſt.

Reſpondeo concesſa maiori, negando min. Non enim in eo meretur voluntas, quod malum, vt malum eſt auerſetur, quia aliter ſe gerere non poteſt, ſed in eo quod malum ſibi ſub ſpecie boni propoſitum refugiat: Nec hoc aliud intendit Scriptura Sacra loco citato: docet enim bona eius ſtabilita, qui cum propter ſpeciem

Digitized by Google

ſpeciem aliquam boni poſſet tranſgredi mandata Dei, & facere malum, neque tamen trangreſſus eſt neque malum egit.

Tertiò obiicies. eodem modo ſe habet voluntas ad bonum & malum quo intellectus ad verum, & falſum: Sed intellectus non tantùm in verum ſed in falſum, vt falſum eſt poteſt ferri: ergo & voluntas in malum, vt malum eſt.

Quicquid ſit de maiori, ad minorem reſpódeo intellectũ nõ ferri circa falsũ vt falſum eſt, niſi per diſſenſum: Proindéque vt ſit inter illam, & voluntatem proportio, voluntatem non ferri circa malum vt malum eſt, niſi per nolitionem & fugam.

Reliquæ obiectiones probant tantùm voluntatem interdum mala à parte rei, id eſt vero bono oppoſita, appetere, vt cùm dæmones non eſſe expetunt. Deóque in omnib⁹ diſciplicere conantur, vt libenter fatemur: ſed non probant in iis & ſimilibus deſideriis, voluntatem nullam habere bonitatis ſpeciem, quod negamus, Cum & ipſum non eſſe in dæmonibus ipſis videatur conuenientiſſimum, vt ab illis æternis ſuppliciis, quibus addicti ſunt, liberentur, gratiſſimúmque ducant Deo diſplicere, à quo ita acriter puniuntur, & in homines flagitiorum genus omne perpetrare, propter vetus illud odium, quo homines proſequuntur. Idem dicendum eſt de illis qui ſibi ſuiſque hoſtibus violentas manus inferunt, id ſcilicet facere, vt iram ſuam expleant, quod illis apparet ſub ſpecie alicuius boni.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum omni bono conueniat eſſe appetibile?

RESpondeo affirmatiuè, probóque: cuilibet bono propriũ eſt eſſe conueniẽs ergo & eſſe appetibile. Conſequentia eſt recta: ſiquidem eo ipſo, quod aliquid eſt conueniens, eo fit vt poſſit mouere appetitum. Antecedens verò probatur: Boni definitio eſt, vt ſit aliquid congruum, & conueniens: ergo cum definitio omni definito conuenire debeat, omni bono debebit competere, quod ſit conueniẽs.

Obiicies, Si omni bono conueniat, quod ſit appetibile, ergo cum peccatum ſecundum ſuam ſubſtantiam conſideratum ſit bonum, quia ens & bonum conuertuntur, peccatum erit iam appetibile quod eſt abſurdum.

Reſpondeo ad conſeq. Eo modo quo peccatum dicitur bonum, eodem etiam eſſe appetibile, ideóque cùm ſit duntaxat bonum ratione ſuæ eſſentiæ & entitatis, non autem ratione deformitatis & malitiæ, quæ eſt priuatio, tantum eſſe appetibile ſecundum ſuam ſubſtantiam, & non ſecundum ſuam deformitatem, ſeu quatenus peccatum eſt.

Inſtabis, entitas illa peccati eſt neceſſariò coniuncta cum tali obliquitate, ſeu deformitate, ob quam dicitur peccatum, ergo fieri non poteſt vt appetatur entitas peccati, & non appetatur deformitas.

Neganda eſt conſeq. tametſi enim ex entitate peccati conſequatur deformitas faciens peccatum, v. g. ex entitate actionis, quâ aliquis alium occidit contra ipſam Dei legem, conſequatur, illa deformitas ſeu carentia conformitatis cum lege diuina quæ facit vt talis actio ſit peccatum, & vocetur homicidium, poteſt tamen ſaltem appetitu naturali, & ex inclinatione potentiæ naturalis, v. g. manus enſe hominem interficientis, appeti, quia manus fertur naturali er ad mouendum vel enſem, vel quidpiam aliud, quo interficitur homo: nulla habita ratione vel conformitatis vel deformitatis quam habet talis actio cum lege diuina.

Digitized by Google

tione rectitudinis quam deberet obtinere: homicidium enim, vt potè factum contra rectam rationem, diuinámque legem non poteſt non habere priuationem illius rectitudinis, quæ ipſi ineſſe deberet.

Priori modo fatemur malum eſſe rem aliquam veram & poſitiuam, quia eſt ipſa rei entitas: verbi gratia homicidium eſt ipſa actio, quâ quis alium interficit, ſed negamus poſteriori: tùm quia eſt tantùm priuatio alicuius boni & perfectionis ex D. Greg. Niceno homilia ſecunda in Cantica Canticorum: *Non eſt alia mali ſubſtantia quam de bono ſeparatio:* At verò priuatio vt potè ſurditas, vel cæcitas, non eſt res aliqua vera & realis, quia res quæuis poſitiua, cum ens reale ſit, debet eſſe bona, ens enim & bonum reciprocantur, ideóque ipſa formalis ratio mali, ſeu priuatio rectitudinis non poteſt eſſe res aliqua poſitiua.

Ad hoc etiam inſtitutum confirmandum ſpectant præclariſſima illa D. Auguſtini verba in ſoliloquiis c. 1. vbi perpendens illum D. Ioan. textum c. 1. *Sine ipſo factum eſt nihil,* per nihil interpretatur peccatum, ſeu malum: *Ideo ſine te factus ſum nihil, quia nihil eſt quod ad nihilum ducit.* Et infra. *Malum itaque nihil eſt, quia ſine Verbo factum eſt ſine quo factum eſt nihil:* Idémque non tantùm de peccato, ſed etiam de morte docuerat c. præced. eiuſdem operis. *Ecce Domine, quia lux non eſt, mors eſt, imo non eſt mors, quia mors nihil eſt; nam per ipſum ad nihilum tendimus dum nos nihil facere per peccatum non formidamus.* Et paulò poſt, *quia ſine te factum eſt nihil: nos faciendo nihil, nihil facti ſumus.* Hinc intelligis bonum & malum opponi priuatiuè, quia malum dicit priuationem boni, ſicut cæcitas priuationem viſus, & tenebræ luminis.

Obiicies, ſi malum dicatur formaliter priuatio boni, & perfectionis, priuationes eiuſdem perfectionis erunt idem malum: at conſequens falſũ eſt quia cùm audacia & timiditas dicant priuationem eiuſdem virtutis, & perfectionis ſcilicet fortitudinis, eſſent idem malum, quod non eſt rationi propinquum.

Reſpondeo ad maiorem, audaciam & timiditatem poſſe dici idem malum eâ parte, quâ dicunt priuationem eiuſdem virtutis & perfectionis, ſcilicet fortitudinis, diuerſa verò eſſe mala, quâ parte dicunt diuerſas negationes rectitudinis in actu: ſiquidem eam negat per defectum timiditas, audacia verò per exceſſum. Hęc de malo dicta ſint ad fugam eius.

TRACTATVS SECVNDVS VNICA PARITER DISPVTATIONE COMPREHENSVS.

De Fine.

SECTIO PRIMA.

De nomine Finis.

FInis eſt nomen metaphoricum ſumptum à terminis & limitibus agrorum: adeò vt quemadmodum terminus agri dicitur illius finis, quia ab eo finitur &

terminatur ager, nec extenditur vlterius: ſic finis apud Philoſophos dicitur ille qui terminat, ac veluti finit intentionem agentis.

Vnde patet finem generatim dici, id quod tendit, vel cuius gratia fit ipſa agentis operatio.

SECTIO SECVNDA.

De finis exiſtentia.

QVÆSTIO PRIMA.

An detur finis, & propter illum res omnes operentur.

Prima propoſitio.

Datur reverà finis, communis eſt Philoſophorum omnium ſententia, faciléque

Probatur, finis eſt cauſa cauſarum, id eſt à fine reliquæ cauſæ dependent: ergo neceſſariò admittendus eſt. Antecedens oſtenditur: ſublato fine nulla erit cauſa efficiens, quælibet enim illa debet finem aliquem ſibi proponere: ſi nulla fuerit cauſa efficiens, nulla quoque formalis dabitur, cum forma virtute cauſæ efficientis produci in materia debeat: quod ſi demum auferatur forma, materia quoque, quæ ſine forma ſaltem naturaliter eſſe nequit, tolli neceſſariò debebit; ergo à fine reliquæ cauſæ dependent.

Secunda propoſitio.

Omnia agentia naturalia alicuius finis gratia operantur. Hæc propoſitio eſt Ariſtotelis paſſim docentis naturam ſemper agere propter finem nec quidquam fruſtra moliri: eſt etiam D. Thomæ 1. 2. qu. 1. art. 2. & omnium planè Philoſophorum maioris nominis, contra Empedoclem, Anaxag. Epicurum, & alios, qui omnia, vel caſu, vel fortuitò vel ex concurſu aſtrorum, vel denique neceſſariò, & ſine vlla finis intentione fieri aſſerebant.

Accedit ratio, ſi agentia naturalia non inciderent in opus certâ naturæ intentione, & propter finem aliquem, omnia promiſcuè ex omnibus fierent, & ſic iuxta illud Lucretij primo ſui poëmatis: *E mari homines, è terra poſſit oriri Scammigerum genus, & volucres erumpere cœlo*: quæ tamen abſurda ſunt: ergo omnia agentia naturalia propter finem operantur.

Dices, ſi omnia agentia naturalia propter finem operantur, quare monſtra, & naturæ portenta contingunt?

Reſpondeo, non contingere ex naturæ intentione, ſed per accidens ratione quorumdam impedimentorum quæ interueniunt, obſtántque quominus natura ſuum finem aſſequatur & opus omnibus numeris abſolutum efficiat.

Tertia propoſitio.

Alio modo conuenit creaturæ rationali agere propter finem quàm aliis rebus, ſcilicet ſeſe mouendo, & dirigendo in ipſum finem.

Probatur: vt aliquid dicatur propter finem operari, ſeſe in illum dirigendo, quatuor ſunt neceſſaria, duo ex parte intellectus, nimirum finis, vt finis eſt, & mediorum, vt media ſunt, notitia: itémque cognitio proportionis, quam habent ipſa media ad finem: & duo ex parte voluntatis, amor ſcilicet, ſeu intentio finis, & mediorum electio: Atqui hæc tantùm conueniunt creaturæ rationali, non autem aliis rebus, ergo aliter conuenit creaturæ rationali agere

propter finẽ, quàm cæteris rebus, ſcilicet ſeſe mouendo, & dirigendo in finem.

Confirmatur ex ſacris litteris, vbi motio illa hominis ad finem ſatis disertè exprimitur, Pſalmo 108. *Inclinaſti cor meum ad faciendas iuſtificationes propter retributionem.* Ad Rom. 8. *Propter te mortificamur tota die*, & alibi præſertim, vbi reprehenduntur homines, quod ſe in fines ſuos nequaquam dirigentes, brutis videantur eſſe ſimiles, vt Pſal. 48. *Homo comparatus eſt iumentis, &c.* Pſal 31. *Nolite fieri ſicut equus, & mulus, &c.* & alibi paſſim: ergo peculiari iure conuenit creaturæ intellectuali agere propter finem, nimirum ſe in illum dirigendo.

Occurres, bruta animalia cognoſcere finem, & ex cognitione finis ſumere media ad eum aſſequendum, quod eſt in finem ſe ſe mouere ac dirigere.

Reſpondeo, bruta animalia non vti electione mediorum: nec eorum proportionem ad finem cognoſcere, ſed ferri ex naturæ impetu, & in fines ſuos ruere non aliter, quàm ſagitta in ſcopum ad quem à ſagittario dirigitur: neque fieri poſſe, vt ſe cohibeant ab acceptandis mediis ad finem propoſitum conducentibus: niſi extrinſecùs impediantur, vt videre eſt in equo ſitiente, qui à nullo extrinſeco impeditus fertur in præſentem aquam neceſſariò: ideòque conſtat in brutis illis animantibus non reperiri veram mōtionem, & directionem in finem.

Quarta propoſitio.

NOn conuenit Deo agere propter finem ratione ſuorum actuum immanentium, etiam ſi ad opus externum efficiendum ex plena eius libertate ſint determinati. Huius concluſionis explicandæ cauſa.

Notandum eſt, actus Dei eſſe in duplici differentia, alios immanentes, qui remanent in ipſo Deo, nec extra eum proficiſcuntur, vt ſunt actus intelligendi, & volendi, quos etiam in nobis immanentes nuncupamus: Alios eſſe tranſeuntes, qui ſcilicet egrediuntur extra Deum, nec in ipſo recipiuntur, vt ſunt creatio, iuſtificatio peccatoris, & ſimiles. Quo poſito.

Probatur noſtra propoſitio: ei tantum conuenit agere propter finem, cui conuenit ab aliquo dependere, eſſe alio poſterius: nam cum finis ſit vera cauſa, cauſæ autem ea ſit natura vniuerſim loquendo, vt ab ea pendeat effectus, & effectum ſuum antecedat, ſaltem ordine naturæ, ex communi doctrina Phyſicorum, neceſſum eſt, vt cui conuenit agere propter finem, eidem competere queat ab alio, nimirum ab ipſo fine dependere, eoque eſſe poſterius: atqui Deus ratione ſuorum actuum immanentium, etiam liberè ad externum opus determinatorum, omnem excludit dependentiam, nullâque re poſterior eſſe poteſt; aliàs cùm ipſi actus ſint in Deo proindéque ipſemet Deus, re vera Deus ab alio dependeret, & eſſet eo poſterior, quod dici, aut cogitari non poteſt.

Poſtrema propoſitio.

DEus in ſuis actionibus tranſeuntibus habet aliquam cauſam finalem, nempe ſeipſum, iuxta illud Prouerbiorum 6. c. *Propter ſemetipſum omnia operatus eſt Dominus.*

Fauet ratio, finalis cauſa nullam inuoluit imperfectionem, immò cẽſetur eſſe omnium cauſarum nobiliſſima: ergo Deo, ſaltem reſpectu actionum tranſeuntium, poterit competere.

Occurres, non eſt alius finis actionis Dei tranſeuntis, ſeu ad extra, quàm liberę

Digitized by Google

eiuſdem determinationis, vt ſic ad extra operaretur, nam propter illud determinauit ſeſe Deus ad operandum propter quod voluit operari: ergo ſi ſit propriè dicta cauſa finalis in Deo reſpectu actionum ad extra, erit quoque eadem cauſa in ipſo Deo reſpectu liberæ ſuæ determinationis quod præcedenti propoſitioni repugnat.

Reſpondeo ad antecedens, non eſſe eundem finem eodem modo ſpectatum reſpectu actionis Dei tranſeuntis, & liberæ eiuſdem determinationis, quia cùm actiones Dei ad extra, nec ſint in ipſo Deo, nec ipſemet Deus, ſed in affectibus à Deo creatis, optimè poſſunt agnoſcere cauſam finalem; è contrario vero cum libera determinatio Dei ad externum effectum producendum ſit idem ac Deus nullam poteſt habere cauſam, nec conſequenter finem.

Cæterùm cum dicimus omnia agentia propter finem intentum operari, id intelligitur, vel de aliqua naturali intentione, eo ſenſu vt res illæ dicantur propter finem operari, quæ tendunt in ſuam perfectionem naturalem, ſi ſermo ſit de agentibus cognitionis expertibus: vel ſi ſermo reſtringatur ad agentia per cognitionem omnia propter finem operari, quando ex aduertentia, & conſulta ratione opera ſua moliuntur: ſi enim abſque intentione agant, vt cum manum mouent, pedem attollunt, & ſimilibus actionibus incumbunt; tunc propriè non dicuntur propter finem operari.

QVÆSTIO SECVNDA.

Quotuplex detur finis; ſeu de varia finis diuiſione.

MVltas circa finem præludiorum Dialecticæ finis diuiſiones tradidimus, nimirum in *finem artis*, & *artificis*; *in finem cui*, *& finem cuius gratia*: in *finem proximum*, & *remotum*, *adæquatum*, & *inadæquatum*. His paucas alias adiungimus.

Prima diuiſio finis, eſt in finem faciendum, & finem obtinendum.

Finis faciendus eſt ille, qui ſimul intenditur fieri & comparari, vt ſanitas reſpectu ægrotantis.

Finis obtinendus ille eſt, qui cum ſit à parte rei non in fieri, ſed factus tantùm obtineri intenditur, vt pecunia, quæ mercenario tribuitur.

Secunda finis diuiſio eſt in *finem formalem*, *& finem obiectiuum*. Finis formalis nihil eſt aliud, quam ipſa agentis operatio, propter quam vulgò dicitur eſſe, vt viſio propter quam viſiua facultas eſſe perhibetur.

Finis obiectiuus verò nihil eſt aliud, quam obiectũ circa quod verſatur agens per actionem, & finem formalem, vt color in quem facultas videndi per viſionem tendit.

Tertia finis diuiſio eſt in *finem vltimum*, & *finem non vltimum*.

Finis vltimus ille eſt propter quem omnia volumus, & ad quem cuncta vltimò referimus.

Finis vero non vltimus eſt cuius gratia fit aliquid, ipſe tamen ad vlteriorem finem ordinatur: vt omnis actio hominis ad quam reverà tendit, quámque tamen vlteriùs refert, nempe in Deum.

Quarta & poſtrema finis diuiſio, vel potiùs ſubdiuio eſt finis vltimi, *in finem vltimum ſimpliciter*, ad quem omnia omnino referuntur, nec tamen ipſe ad alium finem reducitur vt Deus, & *finem vltimum ſecundum quid*, ſeu certi cuiuſdam generis; ad quem referuntur tantum ea, quæ ex aliqua certa intentione proficiſcuntur vt eſt ſanitas reſpectu medici, quia ad illam reſtituendam omnia ſua

Digitized by Google

opera ſtudiáque refert medicus, quatenus medicus, ita vt alio nequaquam reuocentur ex intentione medici, vt medicus eſt, ſed quatenus aliam perſonam gerit.

Cæterùm peculiaris eſt difficultas de exiſtentia finis vltimi, ſed hanc iuuat diſtinctâ quæſtione ſoluere.

QVÆSTIO TERTIA.

De exiſtentia Finis vltimi ſpeciatim, an detur, & an res omnes propter illum operentur.

DVo tanquam certiſſima in limine præſupponenda ſunt: Primum, dari finem vltimum ſecundum quid, quia id exemplo & ratione ſufficienter demonſtrauimus in fine quæſtionis præcedentis. Secundum eſt dari aliquem finem vltimum rerum omnium ſimpliciter, nempe Deum Opt. Max. Ita communiter Theologi, & Philoſophi.

Ratio clara eſt, non decet hominis appetitum eſſe fruſtraneum: ergo neceſſariò debet aſſignari aliquis finis vltimus, quem vltimò velit, & ad quem omnia referat, eóque obtento conquieſcat. Difficultas tantùm eſt de modo quo res dicuntur ferri in finem vltimum: quæ vt tollatur

Notandum eſt primò agens ferri in finem vltimum duobus modis: Primò explicitâ intentione, quando actu de illo cogitans propter ipſum operatur: Secundò, implicitâ, & (vt loquuntur,) interpretatiuâ intentione, quando ad ipſum finem vltimum non aduertens, ita tamen ſe gerit, vt eius actio propter illum eſſe videatur, ſicque interpretari poſſumus.

Notandum ſecundò finem vltimum poſſe conſiderari bifariam: Primò in communi, quatenus dicit plenitudinem perfectionis & boni: Secundò in particulari, quatenus ipſam perfectionis & bonitatis plenitudinem determinatè dicit.

Notandum tertiò vnicum dari finem vltimum verum, plures tamen eſſe apparentes, & exiſtimatos, in quibus licet plenitudo perfectionis actu non reperiatur, tamen exiſtimatur reperiri. His notatis, ſit

Prima propoſitio.

OMnis actio humana, ſiue bona, ſiue mala, reuerà intenditur propter finem vltimum in communi ſi non explicitâ intentione, ſaltem implicitâ & interpretatiuâ.

Probatur: quicquid agit homo propter finem aliquem primum in intentione, & qui ad alium vlteriorem non referatur, agere debet; aliàs nunquam conquieſceret: ergo omnis actio humana eſt propter aliquem finem vltimum in communi, ſiue explicita, ſiue implicita intentione, quæcumque tandem ſit illa actio humana, ſiue bona, ſiue mala.

Secunda propoſitio.

NOn omnis actio humana eſt propter aliquem finem vltimum in particulari, & determinatè, ſiue finis ille ſit verus, ſiue tantum ſit apparens, & exiſtimatus.

Probatur propoſitio de vltimo fine vero, Si omnes hominis actiones ad finem vltimum verum, nempe Deum referrentur, omnes illæ actiones eſſent bonæ, nulláque mala & peccatum, nam peccatum in Deum referri non poteſt, cùm directè contra eum militet; atqui hoc veritati & experientiæ repugnat: ergo, &c.

Digitized by Google

Probatur rurſus propoſitio de vltimo fine tantum apparenti, Si ad certum aliquem & determinatum finem vltimum tantum apparentem, verbi gratia, ad idolum, omnes hominis actiones referrentur, certè præter quam quod nullus extaret Chriſtianus, qui propter idolum nequaquam operaretur, ſequeretur omnes Paganorum actiones eſſe peccata & auerſiones à Deo, quod repugnat ſententiæ Theologorum, potiſſimùm D. Thomæ 1. 2. quæſtio. 109. art. 2.

Tertia propoſitio.

CViuſlibet agentis actio refertur ad finem vltimum, ſaltem ex intentione primi agentis.

Probatur: Primum illud agens nempe Deus, propter ſemetipſum omnia operatur, ergo cum ipſe ſit finis vltimus, quæcumque fiunt propter finem vltimum, ſaltem ex intentione primi agentis peraguntur.

Poſtrema propoſitio.

HOmo ſimul & ſemel, codémque tempore nonniſi vnicum finem vltimum obtinere poteſt. Hæc propoſitio colligitur ex ſacris literis, potiſſimum ex D. Matthæi, c. 6. *Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.* & Eſaiæ 28. *Coangustatum eſt ſtratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non poteſt.*

Accedit ratio, vnus finis totalis vltimus alium ſimilem deſtruit; ergo ſimul conſiſtere nequeunt. Prob. ant. Finis totalis vltimus requirit, vt ad nullum vlteriorem referatur, ſed ad ipſum omnia reuocentur: atqui duo eiuſmodi conſiſtere nō poſſunt, ſed vnus deſtruit alium, nam vel ad vnum eorum alter refertur, & ita neuter habet rationem finis vltimi: ergo vnus finis vltimus totalis alium ſimilem deſtruit.

Addi ſimul, eodemque tempore Nam fieri poteſt, vt pro diuerſo tempore vnus & idem homo, vtpotè libertate præditus, ſibi conſtituat diuerſos fines vltimos totales, ſicut fieri poteſt, imò factum fuiſſe teſtatur Ariſtoteles pri. Eth. c. 4. à nonnullis veteribus Philoſophis, vt quis diuerſa pro diuerſo tempore ſumpta bona ſibi præſtituerit.

Addidi præterea totales, nam de partialibus finibus vltimis aliter ſentiendum eſt, cùm D. Aug. 18. de Ciuit. Dei c. 18. D. Thomas & alij communiter affirment multos ex antiquis Philoſophis finem vltimum totalem in omnibus his voluptate, quiete, & bonis naturæ conſtituiſſe, quatenus ſcilicet omnia illa ſimul iuncta efficiunt vnum finem totalem vltimum, & ſeorſim plures partialiter.

Obiicies; ſi quis occideret virum, vt eius bona furaretur, & illicitis vxoris potiretur amplexibus, ſimul duos fines vltimos totales ſibi proponeret: Atqui multi exiſtunt qui de facto hoc poſſunt intendere: ergo ſibi poſſunt conſtituere duos fines vltimos totales.

Reſpondeo ad maiorem bifariam: Primò enim, qui virum occidit non reſpicere futurum bonorum, & vxoris abuſum tamquam fines vltimos, ſed ſeipſum, quatenus conſtituit ſe obiectum ſuæ fœlicitatis ſecundum amorem complacentiæ: congruenter iis quæ habet D. Aug. in libris de Ciuit. Dei, potiſſimum in l. 14. c. 28. *Amor ſui vſque ad contemptum Dei ædificauit ciuitatem Babylonicam: amor verò Dei vſque ad contemptum ſui ædificauit cœleſtem ciuitatem Hieruſalem.*

Reſpondeo ſecundò, furtum bonorum & vxoris amplexus non conſtitui tanquam duos fines vltimos totales, ſed tantum partiales, tum propter rationem in poſtrema propoſitione allatam, tum

etiam

Digitized by Google

etiam quia ille, qui virum occidit, neq; ad ſolum furtum, neque ad ſolum vxoris abuſum, ſed ad vtrumque ſimul tendit.

DISGRESSIO MORALIS.

Pro perfecto amore Dei.

Ex hac doctrina quòd ſolum ſit vnus finis vltimus, nempè Deus Opt. Max. docemur eum diligere ex toto corde, non autem ex parte: hoc teſtantur duo illa teſtimonia ſuprà allata Matth. 6. & Iſaiæ 28 clariſſimè docet ipſe Chriſtus Dominus eiuſdem Matth. cap. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua.* Diliges *Dominum Deum, Dominus Deus*: duo amoris incentiua, diliges Dominum Deum tuum; & quia Dominus, & quia Deus, quia Dominus eſt nomen temporale, ipſi in tempore conueniens, ex eo quod te gubernet, & tibi imperet. Deus eſt nomen æternum ipſi ab æterno conueniens, ſine vllo reſpectu ad te., aut aliquam aliam creaturam: & vt ſuum teſtetur amorem, nomen temporale Domini, quo te reſpicit, ponit ante æternum Dei nomen, quo ſeipſum reſpicit, *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua.* Mirum eſt quaſi verò Deus iubendo ſe diligi toto corde, aliud per cor, aliud per mentem intelligeret: an non è contra idem ſit Deum diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente?

Faber lignarius, qui vult clauo duo ligna copulare, vbi ſemel percuſſit clauum, ſi non ſit ſatis firmiter infixus, nec ſatis arctè duo illa ligna coniungat, iterum percutit, percutit tertiò donec benè iudicet eſſe affixum: ſic Deus, qui vult nos cum ipſo amoris clauo coniungere, primò percutit, diliges ex toto corde tuo, eſt primus ictus, iterum percutit ex tota anima, eſt ſecundus ictus: tertiò percutit, ex tota mente, eſt tertius ictus.

Vel aliter vt in Muſica, ſi nota fuerit paulo longior plurium menſurarum ſpatio in ea cantor verſabitur: ſic Deus, qui vult nos docere gratiſſimam ſibi amoris cantilenam, multum in ipſa amoris nota verſatur, trium videlicet menſurarum interuallo, diliges *ex toto corde tuo*, (en prima menſura) *ex tota anima tua*, (en ſecunda) *ex tota mente tua*, (en tertia Menſura.

Vnde idem eſt hoc lóco ex toto corde, ex toto anima, ex tota mente diligere Deum, ac perfectè eum diligere, hoc eſt ſolùm diligere, & hoc etiam indicant illa ſponſi verba ad ſponſam. *Vulnerasti cor meum ſoror mea ſponſa, in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui.*

In vno oculorum: primo ſic aliqui interpretantur; duo ſunt oculi ſponſæ Chriſti, ſcilicet animæ, oculus fidei, oculus rationis naturalis: *vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, in vno oculorum tuorum*, id eſt, me oculo tantum fidei, & non rationis naturalis attigiſti, vt gratiæ, & gloriæ authorem, quia ratio naturalis tam altè non poteſt aſſurgere. Alij ſic interpretantur: duo ſunt oculi ſponſæ Chriſti, animæ videlicet, oculus fidei, oculus gloriæ: ille obſcurus & ænigmaticus, hic clarus & perſpicuus: vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum; Id eſt me tantùm in hac vita videbis, oculo fidei, non oculo gloriæ: priùs tibi contrahendũ eſt matrimoniũ cum Lia oculorum morbo laborante, quàm Rachelem pulcherrimam in vxorem ducas: id eſt priùs me obſcurè cognoſces per obſcurum fidei oculum in hac vita, poſtea in altera me clarè intueberis claro lumine glorioſi oculi,

Digitized by Google

iuxta illud D. Pauli: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem.*

Optime ſunt iſtæ expoſitiones huius loci in vno oculorum. Nec minus probanda iſta poſterioris partis, *& in vno crine colli tui*, expoſitio: crines ſignificant amorem, quia vt crines aſcendunt, ſic aſcendit amor: vulneráſti cor meum in vno crine colli tui, id eſt vno me tantùm amore proſequeris ſi vis mihi complacere, & diuiſus amor nunquam mihi poterit eſſe gratus, non benè cœlum & terra, æterna & temporalia, immortalia, & caduca, Deus, & mundus copulantur: non poteſtis me cum mundo amare, ſeu dimidium cordis mihi, & alterum dimidium mundo dare: *Coangustatum eſt ſtratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non poteſt.* Apta comparatio, lectulus vnum capere poterit, & pallium, breue ſcilicet, vnum operire: quod ſi duos in lectulo colloces, duobúſque pallium applices, vnus eiiciet alium, aut ambo cadent: vnus manebit opertus, aut vterque relinquetur nudus: ſic qui voluerit ſimul cum Deo mundum amare, hoc eſt non mundum propter Deum: & qui ſuo corde Deum ſimul & mundum capere putauerit, videbit ſe ſtatim à Deo derelictum: *Diliges ex toto corde*: Quod bene admodum docuit D. Aug. in confeſſionib. ſuis, his verbis. Minus Domine te amat, qui tecum aliquid amat quod propter te non amat. Nec deeſt huius rei figura in ſcriptura ſacra. Diſſidentibus coram Salomone duabus mulieribus de puero cuius eſſet, Salomon ſtatuit vt diuideretur, quæ vera mater non erat, conſenſit diuiſioni, verà mater repugnauit & maluit integrum reſeruari, ideoque habita eſt vera mater: ſic mundus, caro, diabolus conſentiunt fieri cordis noſtri diuiſionem, quia non ſunt illius parentes: ſed Deus non patitur, quia eius eſt conditor, vultque ſibi totum reſeruari: diliges ex toto corde.

Occurres, iubet Deus ſcindi corda, Ioëlis 2. *Conuertimini in toto corde veſtro, & ſcindite corda veſtra*, ergo non videtur totum poſtulare. Neganda eſt conſequentia; aliud enim eſt eſſe ſciſſum aliud diuiſum: vult quidem Deus corda ſcindi dolore & contritione, ſed non vult diuidi in varios poſſeſſores. Poſtulat cor dolore ſciſſum, ſed ſibi amore integrum reſeruatum. Plura ad hoc inſtitutum pertinentia attingemus in alia digreſſione morali, ad quam nos ducet ſermo de amore.

SECTIO TERTIA.

De Finis eſſentia.

QVÆSTIO TERTIA.

De eius definitione.

Finis ſic communiter definitur potiſſimùm ab Ariſtotele 2. Phyſ. c. 3. text. 19. *Finis eſt id cuius gratia aliquid fit, & ad quod tendit ipſa agentis operatio.*

Sed cum finis aliquando hanc naturam participet etiam ſi in rerum natura non exiſtat, ſanitas enim vt recuperanda, iuxta philoſophum loco citato, eſt finis, & id cuius gratia medicina ſumitur, & tamen in eo tempore non intelligitur exiſtere. Maior contentio eſt an hac definitione allata finis exprimatur tanquam vera aliqua & realis cauſa.

Hinc difficultatem agitant Phyſici l. 2. Phyſ. ex quorum doctrina hîc breuiter concludimus finem prædicta definitione exprimi tanquam cauſam aliquam realem: ita Ariſtoteles ſupra textu 31.

Accedit ratio, cauſa realis dicitur,

Digitized by Google

quæ realiter cauſa eſt, atqui finis eſt omnino eiuſmodi, cùm realiter & de facto moueat agens ad agendum: ergo finis eſt cauſa realis.

QVÆSTIO SECVNDA.

Sub qua ratione finis moueat agens ad agendum?

Prima propoſitio.

RAdix & fundamentum quare finis moueat, eſt propria eiuſdem bonitas & conuenientia: ita Ariſtoteles 2. Phyſ. c. 3. text. 21. D. Thom. 1. parte qu. 1. art. 2. & alij

Probatur: id eſt fundamentum & radix cur finis moueat, quod eſt fundamentum & radix quare expetatur, vt manifeſtum eſt: atqui bonitas quæ in ipſo fine relucet eſt ratio, & fundamentum cur ipſe finis appetatur cum teſte Ariſtotele initio Ethic. nihil appetatur, niſi ſub ratione boni; malum autem, vt malum eſt, nunquam poſſit cadere ſub appetitum: ergo radix & fundamentum cur finis moueat, eſt propria internáque eius bonitas.

Secunda propoſitio.

BOnitas illa finis non mouet appetitum, vt ſolum intelligibilis eſt; ſeu (vt dicunt alij) ſecundum eſſe intentionale, ſed vt realis, ſiue ſecundum eſſe reale.

Probatur, eo modo finis bonitas mouet appetitum, quo modo ab agente obtineri expetitur: atqui bonitas finis non deſideratur obtineri ſecundum illud eſſe intelligibile, ſeu vt tantùm intelligatur, ſed ſecundum eſſe reale, verbi gratia, ſanitatis bonitas non mouet ægrotantem ad ſumendam medicinam ſecundum ſuum eſſe intelligibile, vt ſcilicet ab ipſo percipiatur quid ſit, ſed ſecundum illud eſſe reale, quod complectitur, vt nimirum tandem aliquandò obtineatur: ergo finis bonitas non mouet ſecundum eſſe intelligibile, ſeu intentionale, ſed ſecundum eſſe reale.

Tertia propoſitio.

ILlud eſſe reale quo finis mouet appetitum, non eſt præſens ſed futurum, aut poſſibile.

Probatur, illud eſſe reale quo finis mouet appetitum tale eſſe debet, vt eius obtinendi cupiditate animus incēdatur: atqui animus nulla ratione detinetur deſiderio conſequendi illud eſſe reale bonitatis quod præſens ſibi agnoſcit, ſed ſolum illud quod deeſſe videt, indicátque poſſe comparari vt per ſe notum eſt; ergo eſſe reale finis non mouet appetitum quatenus eſt præſens, ſed quatenus futurum aut poſſibile.

Poſſibile dico, ſiue reipſa, ſiue tantùm apparenter, licet enim res aliqua non videatur acquiſitu adeo facilis, ſui tamen deſiderium ſaltem complacentiæ, & inefficax excitare non deſinit: verbi gratia, licet Regia dignitas cuilibet humilis conditionis non ita iudicetur acquiſitu poſſibilis, non tamen deſinit ab ipſo ſaltem complacenter, & inefficaciter deſiderari: complacenter dico, quia ſibi in tali poteſtate maximè complaceat, optarétque ad eam poſſe promoueri inefficaciter verò, quoniam ad eam Regiam poteſtatem conſequendam nulla ordinat media.

SECTIO POSTREMA.

De affectionibus Finis.

QVæres primò an eſſe intelligibile finis ſit neceſſarium, vt moueat

Digitized by Google

agens per intellectum ad agendum.

Reſpondeo affirmatiuè, probóque: Illud eſt neceſſarium vt finis moueat agens per intellectum ad operandum, ſine quo ipſum agens finis amore nequaquam raperetur, ſed ſine eſſe intelligibili finis agens per intellectum nullo pacto raperetur ipſius finis amore, cùm teſte Ariſtot. 3. de anima cap. 1. appetibile non moueat, niſi mente & imaginatione perceptum, & auctore D. Aug. 1. de Trin. cap. 3. *Rem prorſus ignotam amare nullus omnino poſſit*: ergo eſſe intelligibile finis eſt neceſſarium, vt poſſit mouere agens intellectum ad operandum.

Quæres ſecundò an mediorum electio ſit effectus finis.

Breuiter reſpondeo affirmatiuè, eo enim ipſo quo aliquis finis cuiuſdam, verbi gratia, magiſtratus obtinendi cupiditate percellitur, ſtatim media quærit, quibus ad illum peruenire queat, vt experientia teſtatur: quare patet mediorum electionem eſſe effectum finis.

Hæc de Fine.

TRACTATVS TERTIVS VNICA ETIAM DISPVTATIONE CONTENTVS.

DE BEATITVDINE.

SECTIO PRIMA, ET SECVNDA.

De nomine, & exiſtentia Beatitudinis.

Beatitudo ex Boëtio apud D. Thomam 1. 2. q. 3. art. 2. eſt *Status omnium bonorum aggregatione perfectus.*

Eam dari conſtat, tùm ex communi hominum conſenſu, tum ex illo naturali deſiderio, quo quiuis fertur in beatitudinem: tùm demum ex variis eius diuiſionibus, quarum

Prima eſt in *obiectiuam*, & *formalem*: Obiectiua eſt res ipſa, de cuius poſſeſſione rationalis creatura dicitur beata, vt Deus.

Formalis verò eſt ipſa adeptio beatitudinis obiectiuæ, vt viſio illa, quâ beati in patria diuinam eſſentiam clarè intuentur.

Secunda diuiſio eſt in *naturalem & ſupernaturalem*. Naturalis eſt ea, quę in hac mortali carne per naturæ vires obtineri poteſt; illáque duplex, vna ſpeculatiua, quæ conſiſtit in ſpeculatione, & contemplatione veritatis, ſiue illa veritas ſit prima, & increata, putà Deus, ſiue aliqua alia à Deo producta: Altera practica, quam definiuit Ariſtoteles 1. Eth. c. 10. *Actionem animi ratione vtentis & virtutis præſcripta exequentis in vita perfecta*, id eſt conſtanti & diuturna.

Beatitudo verò ſupernaturalis eſt, quæ nudis naturæ viribus haberi non poteſt, ſed ſpecialiſſimo quodam Dei beneficio comparatur: eáque duplex, vna huius vitæ, quæ obtinetur per dona gratię, túmque dicitur eſſe, cùm aliquis in hac caduca vita per gratiam exercet actus fidei, ſpei, & charitatis: Altera eſt vitæ futuræ, conſiſtítque in viſione Dei, & ſecundùm alios, in eius amore, vt patebit inferius.

SECTIO TERTIA.

De eſſentia Beatitudinis.

Digitized by Google

QVÆSTIO PRIMA.

De obiectiua.

VAria refert Ariſtoteles primo Ethicorum de obiectiua Beatitud, Philoſophorum placita, vt quod conſiſtat in voluptatibus, in honore, in diuitiis, in bonis corporis, & ſimilibus: quas omnes ſententias hac vnicâ ratione refellit, quod omnia illa, voluptates, honor, diuitiæ, bona corporis, vires, ſanitas nequeant explere appetitum, quod tamen ad beatitudinem exigitur. Placet hæc diſtinctis articulis pertractare, & ſigillatim vnumquodque eorum à ratione obiectiuæ beatitudinis excludere, tam ad vſum philoſophorum quàm oratorum & concionatorum.

ARTICVLVS PRIMVS

Beatitudinem obiectiuam non eſſe voluptatem.

VAleat Epicurus cum grege ſuo, qui in corporis voluptatibus ſupremam hominis reponebat felicitatem. Hanc ſententiam, vt homine indignam multa grauiſſima refelluntur argumenta.

Primum eſt iſtud: beatitudo non parit detrimentum animæ, cùm ſit ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. Atqui voluptates plurimum nocent animæ, ergo in iis non poteſt conſtitui obiectiua felicitas.

Probatur minor, primò voluptates excæcant mentem, vt ſi iis ſe quis ſemel immerſerit, ad egregia virtutis opera dirigere ſe non poſſit: teſtis Seneca epiſtola 8. cuius verba hæc ſunt: *Quidam ſe voluptatibus immergunt, quibus in conſuetudinem abductis, carere non poſſunt: ſeruiunt voluptatibus, non fruuntur*, (en cæcitas ſumma) *& mala ſua, quod malorum vltimum eſt, amant* ergo verè nocent animæ.

Secundò bellum inferunt aduerſus animam, dum eum anima vult ad maiora aſſurgere: eam ad vilia & abiecta deiiciunt. Luſus carnis cum ſpiritu, bellum eſt. Quod certè ſubtiliter indicauit Apoſtolus ad Galat. 4. dum loquens de Iſmaele & Iſaac ait Iſmaëlē perſequi Iſaac, *quomodo tunc (inquit) is, qui ſecundum carnem natus erat, perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum: ita & nunc. Sed quid dicit ſcriptura, Eiice ancillam & filium eius.* Mirum eſt dicit Apoſtolus, Iſmaëlem perſequi Iſaac hiſtoria Geneſis 21. habet tantùm ipſum Iſmaëlem, cum Iſaac luſiſſe: ſi luſit, quo modo perſequutus eſt? Iſmaël filius ancillæ, eſt voluptas filia carnis: Iſaac eſt animus: ludit cum eo voluptas dum ei blanditur, ſed ludendo perſequitur, & ad mortem plerúmque compellit. Sumendum Scripturæ conſilium, *Eiice ancillam, & filium eius*, carnem, & carnis voluptatem: ergo voluptas plurimum nocet animæ, & ſic non poteſt dici obiectiua felicitas.

Secundum argumentum, felicitas non poteſt eſſe peccandi occaſio: aliàs eſſet fugienda, & non appetenda, vt docet Ariſtoteles, atqui voluptas eſt occaſio peccatorum: ergo non eſt felicitas. Probatur minor, primò teſtimonio D. Cypriani Epiſtola, 2. *Malorum* (inquit) *blandientium virus occultum eſt, & arridentis nequitiæ facies quidem læta, ſed calamitatis abſtruſa illecebroſa fallacia*: & duabus lineis interiectis, *poculum videtur eſſe quod ſumitur, vbi epotaueris, pernicies hauſta graſſatur.*

Probatur ſecundò authoritate D. Ambroſij, de bono mortis: præclara ſunt verba, quæ meo, vt puto, iudicio, legere non pigebit, *voluptates ſæculi: (inquit) eſca quædam ſunt, & quod peius eſt, eſca malorum, eſca tentationum: dum voluptatem quæris, laqueos inquiris.*

Digitized by Google

Accedit tertiò authoritas Stobæi, qui voluptates fugere, vt Sirenes admonebat. Siren monſtrum marinum eſt, quod dulcedine cantus ſui nautas ad necem trahit: ſic voluptas cantus ſui ſuauitate, & blanditiis miſeros homines allicit, vt ipſis mortem inferat grauiſſimam, cùm eos in peccata quæque nefandiſſima impellit.

Accedit tandem præclarum Diogenis factum, qui cùm iuuenem quendam ob uiam habuiſſet, interrogauit eum ſic: Quò progrederis? Reſpondit adoleſcens, inuitatus ad conuiuium proficiſcor; cui ſtatim Diogenes, Abi, ſed peior remeabis, ſciebat enim ille ſapiens Cynicus in huiuſmodi delitiis linguam ſolui, ventrem diſtendi, mentémque corrumpi: verè igitur voluptates ſunt peccatorum occaſiones: ergo non ſunt obiectiua beatitudo.

Tertium argumentum, vt beatitudo non nocet animæ, ſic nec corpori, atqui voluptas non tantùm animæ quod probatum eſt ſed ipſi etiam corpori nocet, ergo, &c.

Probatur minor, primò experientiâ, qua conſtat eos multis morbis & infirmitatibus, vt membrorum diſſolutione & tabe, pedum ægritudine laborare, qui ſeſe voluptatibus dederunt.

Confirmatur præterea authoritate D. Chryſoſtomi, oratione ſexta de fato, id præclara ſimilitudine explicantis. *Sicut*, inquit, *terra nimia aquarum copia ſuperata, calorem ſuum naturalem deperdit, & robur amittit, & neque ad culturam ſuam, neque ad fertilitatem idonea eſt: ſic grauibus & inſanabilibus morbis corripitur delitiosis, tremore, & diſſolutione membrorum, & tabe, & ped. m gravedine, manuum cruciatibus, & pluribus aliis:* & quibuſdam lineis interpoſitis: *Mortiferis venenis nihilo melius huiuſmodi ſunt delitiæ; imo verò, ſi verum dicendum ſit, multo deterius: venenum quippè ſumentem confeſtim è medio tollit, delitiæ verò vitam multis morbis miſerabiliorem afferunt*: ergo nocent corpori: ergo longè abſunt á beatitudine.

Vltimum argumentum, beatitudo explet appetitum, ita vt in ea conquieſcat, atqui voluptas non eſt eiuſmodi, vt experientia conſtat, & perſpicuè docet Ambroſ. lib. 6. in Lucam, *Nihil prodige*, inquit, *ſatis eſt voluptati, ſemper famem patitur ſui: quia alimentis perpetuis neſcit impleri* D. Hier. in epiſtola ad Damaſ. *Semper voluptas famem ſui habet, & tranſacta non ſatiat*. Nec non etiam D. Greg. præclaram ſimul adhibens diſtinctionem inter voluptates corporis & mentis, in explendo vel non explendo appetitu: *Corporales delicia)* inquit in hom.) *cùm non habentur graue in ſe deſiderium accendunt, cum verò habita eduntur, protinus in faſtidium vertunt: at contra ſpirituales diuitiæ cùm non habentur, in faſtidio ſunt, cum habentur, in deſiderio: in illis appetitus ſatietatem, ſatietas faſtidium generat: in iſtis autem ſatietatem appetitus, ſatietas appetitum parit*: ergo male voluptates ſtatuuntur obiectiua felicitas: porcorum ſit, cuius viuere eſt fœdari, hominum non poteſt eſſe, quibus hoc debet eſſe epitaphium, quod eſt Arminij, *Poſtus mori, quam fœdari.*

DIGRESSIO MORALIS PRO aſpernandis voluptatibus.

VÆ qui opulenti eſtis in Sion, qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem pſaltery. Sic Deus minatur iis qui ſe tradunt voluptatibus. Rationem habes apud beatum Iob, quia voluptuoſi *In bonis dies ſuos ducunt, & in puncto ad infernum deſ-*

cendunt : & inde probatur verum eſſe quod habet Saluianus lib. 2. de Eccl. cathol. *Impedimenta eſſe voluptates, non adiumenta, non ſubſidia, ſed onera* : Imo onera infinitæ grauitatis ſi rationem attendatis. Quo corpus celeriùs deſcendit, eo grauiùs eſt, ergo infinitæ erit grauitatis, ſi infinita celeritate, deſcendat, deſcendit autem infinita celeritate, ſi in inſtanti, proindéque infinitæ eſt grauitatis ſi in inſtanti deſcendit; vnde cũ beatus Iob deſcenſum ad infernum, quem cauſant delitiæ, dicat in puncto & momento fieri, *In puncto ad infernum deſcendunt*, rectè ſequitur non onera, tantum eſſe, vt habet Saluianus, loco citato, ſed onera grauitatis infinitæ.

Fugiendæ itaque voluptates & maiori odio habendæ, quod in tantas, & tam breui tempore mutentur miſerias. Audi D Chryſoſt. ſerm. 66. hanc repentinam mutationem acutiſſimè exprimentem, factâ comparatione pauperis Lazari, & diuitis epulonis. *Recepit*, inquit, *pro doloribus requiem, pro opprobriis gloriam, pro contumelijs honorem, pro deſpectu gratiam, pro pannis immortalitatem, pro vulneribus præmia, pro ſiti refrigerij fontem, pro fame cæleſtis menſæ celitias, & quem diuitis angulus non capit, ſinus diuinæ conſolationis includit : Tu diues fulgens quondam purpurâ, nunc tegere fumo, pro coccino veſtire flammis, pro molli diſcubitu ſuſtine tormentum, pro lautis ferculis eiulare pœnas, copias inopiâ compenſa, ebrietatem ſiti digere, pro odoribus aſpergere fætore, & cui aſtiterunt voluptatis obſequia, aſtent ibi nunc pœnarum miniſteria.*

O quàm potens eſt illa Senecæ epiſt. 14. ad perſuadendum voluptatum corporearum contemptum : *Fateor, inſitam eſſe corporis noſtri charitatem : fateor huius nos gerere tutelam non nego indulgendum illi, ſeruiendum nego* : & quibuſdam interiectis : *Sic gerere nos debemus non tanquam ſecundum corpus viuere debeamus, ſed tanquam ſine corpore viuere non poſſimus* : Epiſtola 65. fortius adhuc vrget, & optarem hanc perpetuo omnium mentibus obuerſari ſententiam. *Maior ſum & ad maiora natus, quã vt ſim mancipiũ corporis mei.*

Diligis animam tuam, fuge igitur voluptates, quæ eam interimunt, diligis corpus, noli diligere voluptatem ipſum tot malis opprimentem : odio habes peccata auerſare voluptatem peccatorum occaſionem: times deſcenſum ad infernum, onus depone voluptatum, quod te, in puncto miſerum in eum miſeriarum locum detrudit: gloriam expetis, ingreſſum deſideras in diuina tabernacula, propelle mollitiem, noli animam voluptatum vanitate paſcere; qui enim *Inuanum accipit animam ſuam, non habitabit in tabernaculo Dei, nec requieſcet in monte ſancto eius*, Pſal. 14. Tibi tandem placet libertas, *quæ non bene pro toto venditur auro*, noli eſſe voluptatum, & corporis mancipium, datum eptaphium ſerua, *mori potius quàm fœdari.*

ARTICVLVS SECVNDVS.

Beatitudinem obiectiuam non conſiſtere in honoribus.

DVobus pugnat argumentis Ariſtoteles contra eos, qui conſtituunt beatitudinem in honoribus. Honor, inquit, non eſt in honorato, ſed in honorante, ſeu honorem deferente, eſt enim actio eius qui honorem illum defert, quo modo ergo poſſet eſſe hominis honorati beatitudo?

Alterum argumentum, beatitudo propter ſe tantum expetitur, & non propter aliud: honor verò tantùm propter aliud, & in teſtmonium virtutis : ergo

non poteſt eſſe beatitudo.

Addo tertium argumentum, beatitudo debet eſſe firma, & conſtans, honor non eſt eiuſmodi: ergo, &c.

Minor probatur, primò teſtimonio Scripturæ ſacræ, Danielis 4. *Ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia, magna arbor, & fortis, & proceritas eius contingens cœlum, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius.* En deſcriptio honoris & hominum qui honoribus afficiuntur. Quid de illa arbore actum eſt explicat Propheta verſ. 10. eiuſdem capitis: *Ecce ſanctus de cœlo deſcendit, clamauit fortiter, & ſic ait: ſuccidite arborem, & præcidite ramos, excutite folia eius, & diſpergite fructus, fugiant beſtiæ, quæ ſubter eam ſunt, & volucres de ramis eius.* Hierem. 18. *Surge & deſcende in domum figuli: & ibi audies verba mea, & deſcendi in domum figuli, & ipſe faciebat opus ſuper rotam; & diſſipatum eſt vas, quod faciebat è luto manibus ſuis.* Et Pſal. 36. *Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſuper cedros Libani & tranſiui, & ecce non erat.* Non ergo honor poteſt dici ſtabilis.

Probatur ſecundò eadem minor teſtimoniis Patrum, D. Ambroſij lib. de fuga ſeculi, cap. 1. *Vanitas currus eſt, quia nihil prodeſt, vanitas eſt equorum velocitas, quia mendax eſt, vanitas theatrum eſt, vanitas ludus omnis*: vani honoris inconſtantia meliùſne, & aptius deſcribi poteſt? D. Chryſoſt. in aliquo ſermone: *Diuitias*, inquit, *& honores ſollicitudo inſeparabiliter comitatur, pompa mundi, & fauor populi fumus eſt & aura ſubitò euaneſcens.* Et D. Anſelmi in ſimilitudinibus cap. 72. qui honorem illum & gloriam papilionibus comparat quos pueri perſequuntur, prolixior eſt textus, nam totum caput inſumitur in ea ſimilitudine, ſed eius amœnitas tædium prolixitatis ſubleuabit. *Sic agunt*, inquit, *illi qui huius mundi honores appetunt, quemodo pueri qui ſequuntur papiliones. Papiliones enim cum volant tramitem rectum nunquam tenent, ſed huc illúcque ſe agitant, cumque alicubi reſidere videantur, nec ibi diu morantur, hos autem cum pueri capere volunt, cito poſt eos currere ſatagunt, ſed qui non ad pedes ſuos, ſed ad papiliones intendunt, aliquando in foueam cadunt ſeque immaniter lædunt; plerumque veró cum eos vident alicubi receſſiſſe, incedunt ſuauiter & cauté, vt eos valeant comprehendere, quod dum faciunt manibus quoque plaudunt, & ad inuicem leni voce dicunt, ecce iam eos habebimus, ſed cum propius accedentes eos apprehendere tentant, papiliones auolant: ſi quando veró eos apprehenderint, exultant de nihilo quaſi magnum quid fuerint adepti: ſimiliter faciunt qui huius mundi honores appetunt, honores enim huius mundi nunquam certam tenent viam, ſed incertis diuerticulis de vno ad alium miros ſubvolant, cúmque ſub alicuius ſubſtiterint poteſtate, nec ipſi diu poſſunt remanere: hos ergo cum ſtulti homines aſſequi cupiunt, feſtinant poſt eos quibuſcumque modis poſſunt: & quia non conſiderant quo eos modo aſſequantur ſed vt quoquo modo accipiſcantur, ſæpe in grauia crimina decidunt, quibus ſuas animas vehementer lædunt. Aliquando verò cum viderint eos alicubi quaſi paratos ſibi eſſe, accedunt illuc latenter & multum callidè, & quaſi nullo ſcienti ſe valeant eos obtinere, quò cum appropiant, vehementer gaudent, & exultant: ſed cum propius acceſſerint, eóſque ſe poſſe iam apprehendere, putauerint, honores de manibus eorum ſe excutiunt, & aliquando cauſa ad alios aliquos ſe transferunt, quos ſi quando adepti fuerint, gratulantur quaſi aliquem verum honorem fuerint aſſecuti, cum ad veri honoris culmen peruenire non poſſint ſi non hos cum ſuorum ſatisfactione commiſſorum reliquerint.*

Poſſet. 3. probari exemplo eorum qui ap ſummos honorum gradus euecti ab iis miſerè deciderunt, vt Iechoniæ, Dionyſij Baiazetis & aliorum propemodum infinitorum, ſed cum ſatis familiaria ſint, malo ea prætermittere: ſatis manet firmatum inconſtantem eſſe gloriam inſtabiléſque honores, proindéque in his

beatitudinem

Digitized by Google

beatitudinem obiectiuam hominis non eſſe repoſitam.

Addo & aliud quartum argumentum: honores magna adferunt detrimenta: ergo beatitudo in his non conſiſtit. Cóſequentia eſt certa & euidens, cùm beatitudo ex dictis ſit bonorum cumulus, tátùm abeſt, vt pariat mala: antecedens verò probatur, inter cætera hæc quatuor parit mala honor mundanus, ſenſus peruertit, mores ſubuertit, à Deo diuertit in inferna diuertit: ſenſum peruertit, *Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Sicut enim homo altius elatus turbatum habet cerebrum: ita vt de rebus benè iudicare non poſſit, ita etiam cùm ad ſublimiores euectus eſt honores, ita turbatur vt proprios benefactores & ſocios amplius non cognoſcat, quod experientia probatum fertur de quodam Scholaſtico qui publicè Prælatos cęcos appellabat quod magiſtro ſuo viro digniſſimo nullum conferrent beneficium, ipſe verò factus Prælatus eundem magiſtrum ſuum obliuioni tradidit, propter quod magiſter ipſi ciuitatem in meridie ingredienti obuiam iuit cum multis facibus, & luminibus accenſis, & interrogatus cur ita faceret, reſpondit. *Illumino te Domine quia cæcus es ſicut alii.* Mores ſubuertit: prouerbium enim eſt, *honores mutant mores*, quod in multis, Saule potiſſimùm & Nerone vſu probatum eſt, qui ante honorum adeptionem bonis & liberalibus erant moribus, mox vt honores aſſequuti ſunt, peſſimi viſi ſunt.

Adeo diuertit, vt patet in Iuliano qui Imperator factus, factus eſt & apoſtata, & crudeliſſimus religionis hoſtis. Tandem ad inferna diuertit, ſunt enim aues prædales, quandiu viuunt in honore & ęſtimatione habentur, ſuper perticam collocantur, & ibi omni diligentia cuſtodiuntur, vbi verò mortuæ ſunt in ſterquilinium proijciuntur, è contra gallinæ, & anſeres, quandiu viuunt, negliguntur, & parum eſtimantur, vbi vero mortuæ ſunt, coram Rege non ſine honore deportantur, ſic homines qui maximis in hoc mundo honoribus cumulati ſunt, & in alto velut in pertica conſtituti, diligentiſſiméque cuſtoditi, vbi vita functi ſunt, ſine honore in ſterquilinium, hoc eſt tartarum detruduntur, iuxta illud Iudith primo, *remiſerunt eos vacuos, & ſine honore abiecerunt*: è contra verò gallinæ, & anſeres hoc eſt miſeri & pauperes, qui hac in vita neglecti poſt mortem magno cum honore ab angelis adſportantur in cœlum, ibique ſummo regi offeruntur, non vt comedantur, ſed vt cœleſti illius menſæ accumbant, & de eius cibis, potuque ſaturentur: abſit ergo vt honor pro beatitudine noſtra proponatur.

DIGRESSIO MORALIS DE NEglectu honoris, & honoris cultus.

Fortè videbor moleſtus nonnullis, quod tam acriter contra honores egerim, quos tam multi honorare conati ſunt, vt ab illis viciſſim honorarentur: propterea qui ſit fugiendus honor, & qui appetendus aliqua diſtinctione ſatis apta paululum meo propoſito de beatitudine digrediens, explicabo.

Honor duplex, diuinus, humanus: primus Deo debetur per naturam, alterum ſibi arrogant homines; hic contemnendus vt procuretur: humanus duplex, æternus vitæ æternæ, temporalis præſentis vitæ, & hic rurſus duplex alius verus qui conſequitur ex virtute, alius ementitus qui falſo in teſtimonium

virtutis redditur, vnde ſimul quatuor honores conſtituuntur, diuinus qui debetur Deo, & de quo dicitur, *Soli Deo honor & gloria*, beatus qui confertur beatis in patria, de quo dicitur, *nimis honorati ſunt amici tui Deus*, verus, ſed temporalis, qui redditur pro virtute: & à Cicerone vocatur, *præmium virtutis*; ementitus quem ſibi deferri volunt ij qui vitia in lumento virtutis obtegunt, contrà quem inſurgit D. Auguſtinus 1. de ciuitate Dei, his verbis, *Gloriam & honorem non debet ſibi virtus, ſed ipſa virtutem: vnde honores quos expetunt multi, Cato petere non debuit.* Hic poſtremus honor planè contemnendus, & ſi offeratur reiiciendus. 2. non eſt expetendus, ſi tamen offeratur non eſt reiiciendus. 3. expetendus eſt, & ſi offeratur recipiendus, aliò tamen eſt referendus: poſtremus expetendus, exhibendus, nec alio referendus.

Primum reiiciendum ſatis abundè probauimus ex incommodis, & damnis quę parit: adiungam ea tantùm D. Cypriani verba de ieiunio & tentationibus Chriſti quæ mihi ſemper placuerunt: *Ieiuniorum ſudoribus laus importuna ſe ingerit, & ſubtiliſſimis aculeis penetrans animam dum extollit, emollit, & pungit cum vngit.*

Secundus non eſt expetendus, non tamen oblatus recuſandus, non tam enim ab aliis quàm ab ipſa virtute defertur, vt egregiè docet Chryſoſtomus de reparatione lapſi; *honor verus*, inquit, *virtus animi eſt, hic honor nec à Cæſaribus præſtatur, neque adulatione conquiritur, neque pecunia præparatur, nihil fucati in ſe habet, nihil ſimulati, nihil occulti.*

Hunc duplicem honorem temporalem, ementitum & verum in eo diſtinguit D. Bernardus, quod ementitus ſit lux ſine feruore, verus ſit lux cum feruore coniuncto: ſic habet ſermone 1. de ſancto Ioanne Baptiſta: *Eſt tantùm lucere vanum, tantùm ardere parum, ardere, & lucere perfectum: ſunt autem qui non ideo lucent quia feruent, ſed magis feruent vt luceant.* Et ſermone 3 de verbis Iſaiæ, *Pernicioſus eſt iſte appetitus lucendi, feruere enim multò melius; Enim vero ſi tam vehementer ſplendorem deſideras, quod videri vis eſſe curato, primum quære feruorem, & ſplendor adiicietur tibi.*

Hæc verba diui Bernardi ſi cui, potiſſimum concionatori & prędicatori Chriſtiano applicari debent, quia is lucere debet per doctrinam, & feruere per charitatem, ſi luceat ſine charitatis feruore, honor ementitus eſt, ſi luceat & ferueat per charitatem, verus honor, ſed adhuc ementitus honor, ſi quærat feruere vt luceat, nec luceat quia feruet, quia lucens non feruebit.

Tertius honor qui æternus & beatus, expetendus eſt. & cum offertur non modo non recuſandus, ſed exultanti animo recipiendus, quia eſt honor beatitudinis ex diuina promiſſione debitus, & quia nulli denegabitur digno, nulli concedetur indigno, vna enim ex cauſis quare honor vitæ huius contemnatur: eſt quia tam dignis, quam indignis, & frequentius indignis conceditur. Huius honoris figura extat in ſcriptura ſacra; Eſther 6. vbi Mardocheus regiis veſtibus indutus, & ſuper equum regium poſitus, cum regio quoque diademate eius capiti ſuperpoſito incedit, vnus de principibus ducit eum, qui clamat. *Sic debet honorari quemcumque rex voluerit honorare.* Mardocheus eſt homo iuſtus, induitur veſtibus regiis, hoc eſt virtutibus quas Chriſtus coluit, aſcendit ſuper equum regium, hoc eſt crucem, & ſic ab Angelis ciuitatis ſanctę principibus per plateas ciuitatis ducitur, cum hac proclamatione, *Sic honorabitur quemcumque voluerit Rex noſter Deus honorare*, iuxta illud Pſal. 8. *Gloria & honore coronaſti eum Domine.* Hic inquam honor legitimè ap-

Digitized by Google

peti poteſt, ſed in ſtatu exquiſitæ perfe-ctionis non deberet expeti, ſed quartus honor, nempè honor Dei.

Notandum hoc (quod ſanè non diſplicebit:) eiuſdem eſt præmium cuius eſt meritum: ſi homo in ſumma conſtitueretur perfectione, vndè mereretur ipſe non haberet, ſed in ipſo Deus, & ipſi mereretur quoniã in illa perfectione non habet propriam ſibi voluntatem ſed ſolam Dei voluntatem, iuxta illud Iſaiæ 62. *voluntas mea in ea*, ſicque non tam (vt dixi) mereretur, quàm in ipſo Deus. Itaque ſi in eadem eſſet perfectione iuſtus videas non ſeipſum, ſed Deum aut diuinam voluntatem merendi ſibi fuiſſe rationem; non ſibi honorem, ſed Deo deferri deſideraret: & hoc eſt ſignum quod ſtatuit Deus, vt quis eius ſeruus iudicetur quod in eo gloriari debeat, non quod eum debeat glorificare: *Seruus meus es tu, quia in te gloriabor*, Iſaiæ 49 En præmium reſpondens merito, Deus in homine iuſto meruit, & ipſe eſt qui præmiando præmiatur. *In te gloriabor*, vbi licet nihil magnum iuſto videatur polliceri, ſpondet tamen quod ſupremum eſt.

Obſeruare licet tria hominum genera qui Regi obſequuntur, & aſſiſtunt, alij vt ſtipendium & mercedem accipiant, vt officiarij ſtipendarij: alij vt honorentur, vt officiarij honorarij, qui qualitatibus, & dignitatibus contenti nihil mercedis petunt: alij denique ſunt qui ſẽper Regẽ ſequuntur curiámque eius frequentant, nec vt mercedem accipiant, nullam enim habent, nec vt honorentur ipſi: quia in iis ſunt iam conſtituti dignitatum gradibus, vltra quos non poſſunt prope Regem manentes eleuari: ſed tantùm vt regem honorent curiámque eius ſplendidiorem ſua præſentia & comitatu reddant, vt ſunt Principes, & hi omnium perfectiſſimi ſunt.

Totidem hominum genera licet agnoſcere qui ſummi regi Deo optimo maximo ſeruiant, alij ſpe mercedis & retributionis, in quorum perſona loquitur Dauid Pſal. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in omni tempore, propter retributionem*: alij vt honorentur & glorificentur, de quibus idem regius Propheta Pſal. 13. *Nimis honorati ſunt amici tui Deus*, alij denique Deo ſeruiunt, neque vt mercedem accipiant, neque vt honorentur, ſed vt Deum ipſum honorent, adeò vt vellent ſemper ſeruire Deo, licet nihil ipſis concederet, nullum præmium condonare vellet, licet abiecti & viles ſemper eſſe deberent; & hi perfectiſſimi ſunt, de quibus loquitur Deus, *ſeruus meus es tu quia in te gloriabor*, quia non ſuum ſed Dei quærunt honorem, eúmque vero amore filiali, non mercenariò, & ſeruili diligunt, geſtámque vna manu (quod de quadam muliere in vita beatiſſimi Ludouici Francorum Regis à D. *de Ioinuille* refertur) vas igne plenum ad comburendum paradiſum, altera vas aliud aqua plenum ad extinguendos tartareos ignes: quia amarent eum etſi nullum ſperarent paradiſum, nolléntque eum offendere, licet nullus eſſet in inferno ignis, nullumque ſupplicium.

ARTICVLVS TERTIVS.

Beatitudinem obiectiuam non conſiſtere in diuitiis.

Beatitudinem humanam non conſiſtere in diuitiis duplici probatur argumento.

Primũ eſt quod per inde ac voluptates

ſitim non explent ſed irritant, vt experientia teſtatur, & teſtatur ſacra ſcriptura: *diuites eguerunt & eſurierunt*: & alicubi: *Egenus factus eſt cum eſſet diues*; vnde & D. Bern. ſerm. 21. ſuper cantic. *auarus terrena eſurit, vt mendicus, fidelis contemnit vt dominus; Ille poſſidendo mendicat, iſte contemnendo ſeruat.*

Secundum eſt quod alio referantur, nempe ad vitam iucundam contra naturam beatitudinis, quæ & debet explere appetitum, & per ſe, non autem propter aliud deſiderari.

Addo tertium: diuitiæ miſeriæ, & infelicitati adſcribuntur: ergo non poſſunt vllo modo eſſe beatitudo.

Antecedens probatur. Primò. Pſal. 31. *Beatus vir qui non abiit poſt aurum, nec ſperauit in pecunia theſauris*, & D. Iacob. 1. *agite nunc diuites, plorate & vlulate in miſeriis veſtris.* 1. ad Thim. *inſeruerunt ſe doloribus multis.*

Probatur ſecundò ex Patrib. D. Aug. de verbis domini. *Aurum amplius timetur apud quem largius fuerit*: D. Chryſoſt. in aliquo ſerm. *auri cuſtos, ſeruator argenti, ſecuritatem non habet, neſcit quietem.*

Addo ſi velis & Senec. epiſt. 60. *iſta quæ ſic petimus tanquam dant a lætitiam, ac voluptatem, cauſa dolorum ſunt.*

Probatur tertiò diuitiæ ſunt pondera animum grauantia ad terram deprimentia: ergo miſeriæ adſcribuntur. Ad confirmationem antecedentis facit non indiligens obſeruatio D. Bernardi lib. 2. de conſol. Cur Petro iuſſerit Dominus vt ambularet in mari, filiis verò Iſraël mare aperuit vt ſicco flumine tranſirent? Reſpondet id factum fuiſſe quia D. Petrus onere diuitiarum erat alleuatus: erat enim ille qui dixerat Chriſto, *Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te*: Ideò non erat timor ne pondere grauatus mergeretur: è contra filij erant onerati multis Ægyptiorũ diuitiis, ideo ne mergerentur in fluctibus ſeparauit mare Chriſtus, vt ſolidiori via incederent.

Denique probatur, quia diuitiæ comparantur ſpinis, omneſque interpretes per ſpinas quas in parabola ſeminis dicit Chriſtus ſuffocare bonum ſemen, intelligunt diuitias quæ ſuffocant verbum Dei, proindéque miſeriç adſcribuntur, & ita non poſſunt dici beatitudo: ſed liceat paululum accuratius expendere quomodo diuitiæ ſpinis comparantur, quia res nec iniucunda nec inutilis futura eſt.

DIGRESSIO MORALIS CONTRA *diuitias, ſpinas.*

MEritò diuitiæ comparantur ſpinis; primò, quia quemadmodum ſpinę dolorem inferunt cum infiguntur, acriorem cùm infixæ manent, acerrimum cùm extrahuntur, ſic diuitiæ magnis laboribus, acquiruntur, maiori cura & ſollicitudine conſeruantur, & inexplicabili triſtitia relinquuntur.

Secundò, quia ſicut colligi non poſſunt ſpinæ ſine manus læſione, ſic vix colligi, & acquiri poſſunt diuitiæ ſine animæ læſione.

Tertiò quia quemadmodum ſpinæ tantùm habent aculeos in extremitate quibus pungant, reliquo corpore plano ac tractabili remanente, ſic diuitiæ, non aculeos habere videntur, & pungere niſi in extremitate vitæ, toto verò vitæ tempore dulces, ſuaues & tractabiles eſſe videntur.

Quartò, quia ſicut ſpinæ pungunt tantùm manu contracta & preſſa, non autem cum laxa, & aperta tenentur, ſic diuitiæ arctius compreſſæ, auidè conſtrictæ animum mortiferis cruentant aculeis: ſi verò eas expanſa & liberali manu teneas & pauperibus

Digitized by Google

diſtribuas, iam tibi nihil nocebunt, ſed proderunt ad meritum.

Ex quo ſequitur diuitias ex ſe eſſe indifferentes poſſeque in bonum & malum cedere, pro vt benè vt malè iis vſus fueris, vel vt ſeruus, vel vt dominus: vt ſeruus, cuſtodiendo, quod ſerui proprium eſt: vt dominus, diſtribuendo, quod domini eſt, & hoc eſt quod habet D. Hieron. in Matth. *Qui diuitiarum ſeruus eſt diuitias cuſtodit vt ſeruus, qui autem ſeruitutis excuſſerit iugum, diſtribuit eas vt dominus.*

ARTICVLVS QVARTVS.

Beatitudinem obiectiuam non conſiſtere in bonis corporis nec generatim in vlla re creata.

BOna corporis ſunt ſanitas, robur, pulchritudo & cætera, quæ ad corpus ſpectant, quæ omnia non eſſe hominis fœlicitatem iiſdem ferè rationibus poteſt demonſtrari: Primò quod in iis non acquieſcat appetitus: ſecundò, & potiſſimum quod non ſint firma, ſed valdè inconſtantia, vt ordinaria comprobat experientia, pluribus id probare nec iuuat, nec intendo.

Generatim quod in nulla re creata, & mundana conſtat, eadem facilitate conuincitur, quia mundus non poteſt ita appetitui ſatisfacere, vt vltra nihil deſideret cùm ſit infiniti boni capax: mundus verò quid finitum; nec ea omnia quæ offert ſtabilia ſunt, ſed fluxa, vt benè docet D. Auguſt. ſuper Epiſt. Ioan. *Mundus tranſit, & concupiſcentia eius: Quid vis? Vtrũ amare temporalia, & tranſire cum tempore, an Chriſtum amare & in æternum viuere?* Accedunt Scripturæ ſacræ teſtimonia quæ valdè à mundi deſiderio animos auocant, cum tamen certum ſit omnes homines naturaliter beatitudinem petere: Eccleſ. 1. *vanitas vanitatum & omnia vanitas.* 1. Ioan. 2 *Nolite diligere mundum, neque ea quæ ſunt in mundo.* Item, *Ecce totus mundus in maligno poſitus eſt*: Item, *Ego non ſum de hoc mundo:* Item, *in mundo preſſuram habebitis*, & alibi paſſim.

BREVIS DIGRESSIO MORALIS ex Patrum ſententiis, & præclaris antiquorum dictis mundum eſſe contemnendum.

D. Auguſt. in Pſal. *Ecce turbat mundus, & amatur, quid ſi tranquillus eſſet? formoſis quomodo hæreres, qui ſic amplecteris fœdum? flores eius quomodo colligeres, qui à ſpinis non reuocas manum?* Et in ſuis ſerm. *Ecce ruinoſus eſt mundus, & ſic amatur: quid ſi dulcis eſſet? O munde immunde, tenebras pateris, quid faceres ſi maneres? quid faceres dulcis, ſi amarus alimenta mentiris?* Et 8. Conf. vbi duos milites introducit ſe mutuo adhortantes ad militiam mundi deferendam, & ſub Chriſto duce militandum: *Dic quæſo te* (aiebat vnus alteri) *omnibus iſtis laboribus quò ambimus peruenire? quid quærimus? Cuius rei cauſam militamus? maiorne poterit eſſe ſpes noſtra in palatio quam vt amici Imperatoris ſimus? & ibi quod non fragile, plenúmque periculis, & per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? & quandiu iſtud erit? amicus autem Dei ſi voluero, nunc fio.* D. Bernard. in ſuis Epiſt. *Mira abuſio, domus ardet, ignis inſtat à tergo, & fugienti prohibetur egreſſus, & hoc ab his qui in incendio poſiti ſunt.*

Vltra addam præclarum Philoſophi Ariſtippi factum (autho. Stobæo ſer. 35.) qui cùm ei obiiceretur ab aliquo, *Ager tuus tua culpa perit*, ſic fertur reſpondiſſe, *Melius eſt agrum propter me, quàm me propter agrum perire.*

Nec minus placebit illud quod à Zenone (eodem referente Stobæo) factum

Digitized by Google

fuit, videbat amicum quendam familiarem ex agri ſui laboribus incuruatum, & circumflexum, ait illi, *Niſi tu agrum perdideris, ipſe te perdet*. Cùm vides hominem tantopere in mundi negotiis deſudantem, dicito ei, *Niſi tu mundum perdideris*, hoc eſt affectus reliqueris, *ipſe te perdet*.

Tandem referam illud quod à Plutarcho in Apophtheg. de Phocione refertur: miſerat ei Alexander Mag. magnam auri & argenti copiam: quæſiuit Phocion, cur ad eum potius miſiſſet quàm ad alios? reſponderunt nuntij, quia Alexander eum cæteris Philoſophis præferebat: referte igitur (inquit Phocion) nuntij, ad Alexandrum munera ſua, & dicite ei, *Vt ſinat me eſſe, quod laudat me eſſe*: ſic cùm mundus fallax & blandiens tibi offert munera, & gratulabundus tibi tuóque merito deberi ait; reſponde vt Phocion, *Sine me eſſe, quod laudas me eſſe*.

Concludo digreſſionem cum D. Bernardo in epiſt. *Fugite de medio Babylonis fugite & ſaluate animas veſtras, periclitatur caſtitas in delicijs, humilitas in diuitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequam ſæculo*. D. Petrus, *Exultauit vt gigas ad currendam viam*, quia mundi onera depoſui *Ecce nos reliquimus omnia*, tu igitur vt ſequentem Chriſtum ſequaris eadem mundi onera depone; mundum depone, te ipſum depone, *Age qui relinquere vniuerſa diſponis, te quoque inter relinquenda numerare memento*.

ARTICVLVS QVINTVS.

In ſolo Deo ſitam eſſe beatitudinem obiectiuam.

HIc articulus eſt corollarium ex præcedentibus, & ex illis euidenter ſequitur, cùm enim in nulla re creata poſita ſit beatitudo, profectò in ſolo Deo quærenda eſt.

Accedunt præterea quæ id confirmant, primò ſcripturæ ſacræ teſtimonia, Geneſ. 15. *Ego protector tuus ſum, & merces magna nimis*. Pſal. 72. *Quid mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram? pars mea Deus in æternum*. Pſalm. 102. *Qui replet in bonis deſiderium tuum*. Pſalm. 143. *Beatus populus cuius eſt Dominus Deus eius*, Et D. Ioan. 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*.

Accedunt ſecundò Patrum voces: D. Auguſt. de ſpiritu & litera: *Quid hoc bono melius? quid hac fœlicitate felicius, viuere Deo, viuere de Deo?* Et de Ciuit. Dei, *Ibi tota virtus erit videre quod amas, & ſumma fœlicitas, amare quod videas, & ibi beata vita in fonte bibitur, vbi veritas viſio clariſſimè aperitur*. Item lib. 19. cap. 26 *Vita carnis anima eſt, ita vita beata hominis Deus eſt*. 1. Confeſſ. cap. 1. *Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te*. Et ſuper Ioan. Ser. 19. *Deus tibi totum eſt, ſi eſuris, tibi panis eſt, ſi ſitis, aqua tibi eſt, ſi in tenebris es, lumen tibi eſt, ſi nudus es, immortalitatis tibi veſtis eſt* D. Bernard. Serm. de Dedicat. *Auida* (inquit) *mens hominis poteſt rebus creatis occupari, ſatiari non poteſt: ergo capacem Deo animam quidquid Deo minus eſt non implebit*, idémque docent reliqui Patres. D. Dionyſ. cap. 10. de Cæleſt. hierarch. D. Irenæus li, 3 cap. 22. & alij communiter.

QVÆSTIO SECVNDA.

De eſſentia formali Beatitudinis.

ARTICVLVS PRIMVS.

De eſſentia naturali.

Digitized by Google

Prima propoſitio.

FOrmalis beatitudo naturalis ſpeculatiua, ſeu contemplatiua, conſiſtit in contemplatione Dei, quatenus cognoſci poteſt per vires & lumen naturę.

Probatur, quævis beatitudo formalis eſt poſſeſſio ſummi boni, nempe Dei. ergo naturalis ſpeculatiua, erit poſſeſſio eius per contemplationem, quantum ferunt naturæ vires, ſeu quantum poteſt lumine naturæ cognoſci.

Confirmatur contemplatiua ſeu ſpeculatiua beatitudo naturalis debet eſſe finis ad quem omnis huius vitæ contemplatio referatur, atqui ad cognitionem Dei, prout ferunt naturæ vires, omnis noſtra contemplatio quam habemus de creaturis, refertur, quia creaturarum cognitionem nitimur adipiſci, vt nos in Dei creatoris notitiam poſſit perducere, ergo cognitio Dei, prout ferunt ipſius naturæ vires, erit contemplatiua beatitudo formalis hominis.

Secunda propoſitio.

PRactica beatitudo naturalis cõſiſtit in amore Dei quatenus per naturam obtineri poteſt.

Ratio eſt in promptu; finis vitæ actiuæ & practicæ naturalis vltimus, eſt formalis beatitudo naturalis practica: atqui finis eiuſmodi eſt amor Dei, prout naturaliter obtineri poteſt: ergo beatitudo naturalis practica conſiſtit in amore Dei prout haberi poteſt naturæ viribus

Probatur minor, ideo in hac vita virtutem colere & ſtudioſis actibus incumbere congruum eſt, vt ſedatis omnibus animi perturbationibus vni Deo in omnibus placeamus, quod abſque eius amore haberi non poteſt; ergo finis naturalis prǽfixus vitæ hominis & actiuæ & practicæ, eſt amor Dei prout haberi poteſt naturæ viribus.

Obiicies, tam Dei contemplationem, quàm eius amorem naturalem parum permanere, cùm multi in Dei contemplatione occupati; & eius amore inflammati, ab vtroque poſtea receſſerint: ergo non poſſe gaudere præclaro nomine beatitudinis quæ firma eſſe debet, ac immutabilis.

Reſpondeo negando conſequentiam, etenim immutabilitas & firmitas eſt tantum proprietas ſupernaturalis Beatitudinis futuræ vitæ, non verò naturalis huius prǽſentis, & caducæ in qua omnia fluxa ſunt, & in perpetua mutatione poſita.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De exiſtentia beatitudinis ſupernaturalis vitæ præſentis.

Prima propoſitio.

BEatitudo formalis ſupernaturalis huius vitæ non conſiſtit in ſola Dei contemplatione.

Probatur; felicitas ſupernaturalis huius vitæ debet eſſe proxima via ad ſupernaturalem alterius: atqui Dei contemplatio non eſt eiuſmodi, cùm poſſit in paganis reperiri qui ad ſupremam illam, & cœleſtem beatitudinem ius nullum habere poſſunt: ergo beatitudo ſupernaturalis huius vitæ non conſiſtit in ſola Dei contemplatione.

Secunda propoſitio.

BEatitudo ipſa ſupernaturalis huius vitæ conſiſtit in actibus fidei, ſpei, & charitatis: maximè in actibus charitatis.

Digitized by Google

ſit aliquod accidens, recipere poteſt, cum id omne ſit Deus quod eſt in Deo, ſed immanenti, ſeu quæ remaneat in ipſo beato, & quâ formaliter denominetur beatus, non tamen ſenſitiua, & materiali, quia beatus, per eam Deum omnino ſpiritalem & immaterialem beatitudinis ſuæ obiectum attingere non poteſt: tum quia talis actio ſenſitiua, vtpote viſio oculi, auditio & ſimiles, congruit etiam brutis animantibus quas tamen nemo credet beatitudinis ſupernaturalis eſſe capaces: ſed ſpiritali intellectus ſcilicet, & voluntatis: ſiue vtriuſque, ſiue alterius tantum: in quo præcipua difficultas ſita eſt, & in quo variæ & diſſentientes, omnes tamen probabiles, inueniuntur opiniones.

Prima eſt, formalem beatitudinem ſupernaturalem vitæ futuræ ſimul in actibus intellectus, & voluntatis conſiſtere, ſiue in viſione, ſeu cognitione Dei, amore, & delectatione.

Secunda eſt Scoti, & omnium eius diſcipulorum præfatam beatitudinem formalem conſiſtere in ſolo actu voluntatis, ſcilicet in amore illo ardentiſſimo quo beati Deum clarè viſum proſequuntur, ita vt viſio ſit tantum conditio quædam ad formalem beatitudinem prærequiſita, & non ipſa beatitudo formalis.

Tertia eſt D. Thomæ prima ſecundæ, quæſt. 2. art. 4. Durandi 4. ſententiarum. diſtinct. quadrageſima 9. quæſt. 4. & omnium Thomiſtarum, formalem beatitudinem conſiſtere in ſolo actu intellectus, clara ſcilicet viſione, ſeu contemplatione diuinę eſſentiæ, ex qua amor conſequitur, tanquam aliquod accidens beatitudinis.

Ad explicationem huius difficultatis, in qua (vt verum fatear) nihil certum, ſed tantum probabile inuenio.

Notandum breuiter eſt beatitudinem formalem poſſe conſiderari bifariam, Primò aggregatim pro eo omni quod in ipſa formali beatitudine inuenitur, ſiue ad eam pertineat eſſentialiter, ſiue ex ea conſequatur, & ipſi adueniat: Secundò eſſentialiter pro eo tantùm quod ipſi beatitudini eſſentiale eſt, quo poſito ponitur, & intelligitur beatitudo, & quo ſublato conſiſtere, & conſiderari non poteſt. Hoc notato ſit.

Prima propoſitio.

Si beatitudo ſumatur priori modo pro eo omni quod in ipſa beatitudine inuenitur, ipſa non in ſolo actu intellectus, ſcilicet viſione Dei, ſed in actibus voluntatis, amore nimirum ipſius Dei, & delectatione conſiſtit. Hæc propoſitio ſumitur ex diuerſis Scripturæ ſacræ locis, in quorum nonnullis viſio Dei in beatitudine reponitur, in aliis verò amor, vel delectatio. Ioannis 9. *Oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis.* Et decimo capite, *Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te* Quæ duo teſtimonia probant de viſione. Apertum eſt de amore, eiuſdem Diui Ioannis primo. *Deus eſt charitas, & qui manet in charitate*, ſeu amore *in Deo manet, & Deus in illo.* De delectatione hæc clara ſunt, Pſalmo 15. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem*: Et 26. *Vnam petii à Domino hanc requiram, vt videam voluptatem Domini.* Matth. 25. *Intra in gaudium Domini tui.* Ioan. 16. *Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.* Et Rom. 14. *Regnum Dei eſt gaudium.*

Eadem eſt doctrina Concilij Tridentini, in Catechiſmo ad ea verba, *Credo vitam æternam*, vbi habet ſolidam beatitudinem, id eſt cumulatam beatitudinis perfectionem conſiſtere, vt videamus, & fruamur.

Accedit ratio, beatitudo hoc modo

ſumpta debet complecti omnem perfe-ctionem ad quam anima in vita exiſtens conſpirabat, & quam à Deo ſummis votis ac precibus poſtulabat: atqui anima exiſtens in via non tendebat in ſolam Dei viſionem, nec ſolùm illam à Deo poſtulabat, ſed etiam in amorem: non enim quærebat tantùm videre Deum, ſed eum quoque amare: ergo, &c.

Secunda propoſitio.

SI beatitudo formalis ſumatur præciſè pro eſſentiali, in ſolo actu intellectus conſiſtit. Patet hæc propoſitio ex duobus illis teſtimoniis in ſuperiori propoſitione citatis. Ioan. 9. *Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.* Et 10. cap. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te:* hæc enim ſaltem de eſſentiali & præciſa beatitudine intelligi debent.

Fauet ratio, poſſunt omnes aliæ actiones auferri à beato ſola viſione remanente: viſione verò ſublata nulla eſt futura beatitudo: ergo probabilius eſt formalem beatitudinem præciſè ſumptam, pro eo quòd ipſi beatitudini eſſentiale eſt, & ſine qua nulla foret beatitudo, in ſola clara Dei viſione conſiſtere.

Antecedens oſtenditur: vbi primum beatus diuinam clarè vidit eſſentiam, poteſt Deus impedire ne vllum actum voluntatis eliciat, ſuum denegando concurſum, ſine quo nullam planè actionem exercere poteſt: ſublata verò viſione Dei, nulla remaneret beatitudo, quia non modo nulla eſſet Dei cognitio, ſed nec vllus exerceri poſſet voluntatis actus, cùm voluntas nunquam feratur in incognitum: ergo poſſunt auferri omnes aliæ actiones à beato, ſola remanente Dei viſione: ipſa verò viſione ſublata nulla futura eſt beatitudo.

Multa contra hanc propoſitionem obiiciuntur, quæ eò tendunt, vt probent beatitudinem etiam conſiſtere in actibus voluntatis, amore ſcilicet & delectatione; ideóque facilè ſoluuntur, adhibita diſtinctione duplicis beatitudinis, aggregatim ſumptæ pro eſſentiali & accidentali, & præciſè ſumptæ pro ſola eſſentiali hoc modo: actus voluntatis, amor, delectatio, pertinent ad beatitudinem formalem aggregatim ſumptam pro eſſentiali & accidentali ſimul, concedo, præciſè pro ſola eſſentiali, nego.

Speciatim pro opinione Scoti obiicies: potius erit conſtituenda eſſentialis beatitudo in actu voluntatis, ſcilicet amore, quàm in actu intellectus, ſeu viſione Dei, ſi ipſe voluntatis actus præſtantior ſit actione intellectus: atqui res de facto ita habet: ergo potius in actione voluntatis ſita erit eſſentialis beatitudo quàm intellectus.

Probatur primo anteced. ille actus eſt nobilior ad quem alius refertur tanquam ad finem: atqui ad actum voluntatis refertur intellectus actio, quia prius rem debemus intelligere quàm velle, vel amare: ergo actio voluntatis actione intellectus nobilior eſt.

Probatur ſecundo; ille actus eſt nobiliſſimus, cuius habitus eſt nobiliſſimus, nam actus ex habitibus proficiſcuntur: atqui habitus voluntatis, nempe charitas, nobiliſſimus eſt: ergo & actus voluntatis omnium erit præſtantiſſimus, proindéque dignior actione intellectus.

Probatur tertio, ille actus eſt nobiliſſimus cuius oppoſitum eſt peſſimum; atqui oppoſitum amoris Dei (qui eſt actus voluntatis) nimirum odium ipſius Dei, eſt omnium peſſimum, ſaltem peius eſt quàm ignorantia de Deo, viſioni ſeu cognitioni Dei oppoſita; ergo actus voluntatis nempe amor, nobilior eſt actione

Digitized by Google

intellectus, nimirum viſione Dei.

Denique Seraphini qui denotant amorem, in ſupremo ordine Angelorum conſtituuntur: Cherubini verò qui cognitionem denotant, inferiores habentur: ergo videtur actus voluntatis præſtare actioni intellectus.

Reſpondeo ſimpliciter & abſolutè neg. minorem, imò potiùs multis titulis videtur actio intellectus præferenda actui voluntatis: tum quia nos primò, & perfectiſſimè Deo coniungit, ita vt nulla ſit ſine ea beatitudo, eadem verò remanente, aliis quibuſcumque ſublatis actibus, remaneat & beatitudo, vt probauimus: tum quia actio voluntatis omnino dependet ab actione intellectus, nec poteſt voluntas aliquid velle, quod prius intellectus non intellexerit, iuxta illud, ignoti nulla cupido: tum demum quia intellectus eſt de facto nobilior voluntate, cùm ſit velut ſol animæ, lucem ſuam non modo voluntati, tanquam Lunæ, ſed omnibus aliis eiuſdem animæ facultatibus, tanquam minoris efficaciæ ſtellis communicans.

Ad primam verò huius minoris probationem conceſſa mai. nego min. Quamuis enim prius rem debeamus intelligere, quàm velle aut amare, non tamen ſemper intelligimus, vt velimus aut amemus, ſed abſolutè ſine reſpectu ad actum voluntatis, vt cum rem aliquam, verbi gratia, cœlum ſpeculatiuè contemplamur, eſtque omnino per accidens ad intellectionem quod ex ea amor conſequatur.

Ad ſecundam quicquid ſit de maiori diſting. min. Charitas quæ eſt habitus voluntatis omnibus pręſtat habitibus in ratione meriti, & proinde in via in qua tempus tempus merendi eſt, conc. in ratione vero operationis, ac proinde in patria, nego. Sic etiam docent Theologi lumen glorioſum, quod beatorum mentibus infunditur: eſſe omnium habituum præſtantiſſimum, viſionémque propterea omnium actionum quæ in beatitudine exercemur, præſtantiſſimam.

Ad tertiam diſting mai. illud eſt nobiliſſimum cuius oppoſitum eſt teterrimum: ſi cætera ſint paria, conc. ſecus nego. Ad minorem verò dico in propoſito non omnia eſſe paria, quia cum odium Dei eiuſdem amori contrariè opponatur, malum eſt, & prout negat amorem Dei, & in ſe quatenus directè & poſitiuè contra Deum militat; At verò cùm ignorantia Dei eius viſioni & cognitioni tantum priuatiuè opponatur, eſt tantum mala, quatenus eſt priuatio illius viſionis Dei, non autem in ſe poſitiuè quaſi poſitiuè feratur in Deũ, illũq; offendat. Vnde non eſt mirum ſi odiũ Dei ſit maius malum quàm eius ignorantia, licet interim viſio Dei in beatis ſit præſtantior quàm eiuſdem amor.

Ad poſtremam probationem reſpondeo neg. conſeq. quando enim ſupremi ordinis Angeli Seraphini ab amore dicti ſunt, & ſecundæ claſſis à cognitione & intelligentia Cherubini, non fuit ſpectatus beatitudinis ſtatus, in quo defendimus, cognitionem eſſe amore potiorem, ſed ſtatus viæ in quo præcipuus vtpote maximè meritorius, eſt amor ſeu actus charitatis.

Ex his itaque manet beatitudinem formalem eſſentialem in ſolo actu intellectus, viſione ſcilicet Dei conſiſtere ſaltem ex probabiliori opinione.

Dico ex probabiliori opinione, quia cum ex dictis hac in re nihil certi ſtatui poſſit, nõ videtur etiam improbabilis illa ſententia quę ſimul in actibus intellectus & volũtatis, viſione & amore Dei cõpletam reponit beatitudinem formalem eſſentialem, nec difficilè ea ſoluit, quę pro

Digitized by Google

noſtra opinione in ſecunda propoſitione allata ſunt.

Primam enim auctoritatem ex c.9 D. D. Ioan. petitam leui negotio explicat. *Oſtende nobis patrem & ſufficit nobis*, ad cognoſcendum Trinitatis myſterium quod Apoſtoli Chriſti Domini ab ipſo diſcere cupiebant, non autem ad completam beatitudinem formalem, niſi conſequatur voluntatis actus, amor ſcilicet & delectatio.

Secundam verò auctoritatem ex c. 10. eiuſdem D. Ioan. deſumptam facilè exponit, *Hac eſt vita æterna vt cognoſcant te*, incompleta conc. complexa vero nego; vel hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te, quia nunquam cognoſcent, quin ament, & ſumma lætitia perfundantur, non quòd in ſola cognitione Dei tota conſiſtat hominis beatitudo. Eodem etiam modo poſſet explicari hæc ſuperior auctoritas, *Oſtende nobis patrem &c.* quia ſi eum oſtenderit, eundem amabimus & de eo delectabimur: in quibus omnibus completa beatitudo ſita eſt.

Denique ad rationem adiunctam reſpondeo diſting. mai. ſola remanente viſione poteſt Deus auferre omnes actiones voluntatis à beato, incompletè remanente beato, concedo: completè nego: quia complementum illud pendet ab actibus voluntatis, amore ſcilicet, & delectatione.

Vnde probatur iuxta hanc opinionem beatitudinem formalem eſſentialem non eſſe aliquid ſimplex, ſed compoſitum ex variis actibus, viſione, amore, & delectatione, proindéque eſſe eandem cum ea quam aggregatam ſupra diximus, nec debere ab ipſa diſtingui.

SECTIO QVARTA

ET POSTREMA.

De affectionibus Beatitudinis.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum ad Beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.

NOtandum eſt duobus modis comparari poſſe rectitudinem voluntatis, cum beatitudine, vel antecedenter quærendo an adeptionem beatitudinis antecedere debeat rectitudo voluntatis, ſeu liberatio ab omni reatu & obliquitate peccati: vel concomitanter, vt ſit ſenſus, an ſit requiſita ad poſſeſſam beatitudinem conſeruandam rectitudo voluntatis, ita vt labi amplius non poſſit: vtramque difficultatem iuuat diſtinctis articulis explicare.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ad Beatitudinem ſe habeat antecedenter rectitudo voluntatis: vbi de Purgatorio.

REſpondeo affirmatiuè, ſcilicet animam nunquam potiri poſſe beatitudine, niſi ſit omnino recta, & ab omni peccati labe & macula expurgata.

Sumitur hæc oropoſitio ex ſacris Scripturis, Matth. 5. *Beati mundo corde, quia ipſi Deum videbunt*. Pſal. 24. *Quis habitabit in tabernaculo tuo? qui ingreditur ſine macula*. Iſ. 33. *Via ſancta vocabitur, non tranſibit pollutus per eam*. Apo. 21. *Regnum cæleſte, ciuitas ſancta, & aurum mundum vocatur, in quam coinquinatum aliquid nunquam introibit*, & in aliis locis.

Ex quibus omnibus non obſcurè colligitur Purgatorij exiſtentia: nullus regnum celeſte ingreditur niſi omni peccati reatu ſolutus, & vitiis expurgatus

Digitized by Google

ſit: ergo cùm pauci ita expurgati è vita diſcedant aut pauci ſaluabuntur (quod minuet aduerſariorum fiduciam) aut dabitur aliquis locus purgatorius.

Accedunt alia multa, eáque expreſſa pro hac re Scripturæ ſacræ teſtimonia, Primum habetur Iſaiæ c.4. *Abluet Dominus ſordes filiorum Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauabit de medio eius in ſpiritu iudicij & in ſpiritu ardoris*: vbi per ſpiritum ardoris ignem purgatorij interpretatur D. Aug. 20. de Ciuit. Dei c. 25.

Secundum eſt Malachiæ 3. *Ipſe quaſi ignis conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui:* (ignis purgabit) en purgatorium, quod idem D. Aug. loco cit. ex hoc teſtimonio deducit.

Tertium habetur Matth. 12. *Quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro.*

Notandum illud poſtremum verbum *neque in futuro*: *Non enim*, inquit, D. Aug. 21. de Ciuit. c. 24. *veraciter de quibuſdam diceretur quod non eis remittatur, neque in hoc ſæculo, neque in futuro, niſi eſſent quibus & ſi non in iſto, tamen remitteretur in futuro ſæculo.* Neque ſolus D. Aug ex hoc loco purgatorium infert, ſed & multi alij ex ſanctis patribus, potiſſimum D. Greg & D. Bern. Hæc ſunt perſpicua D. Greg. verba li. 4. dialog. c. 30. *De quibuſdam culpis leuibus eſſe ante iudicium purgatorius ignis credendus eſt: pro eo quod veritas dicit, quia ſi quis in Spiritum ſanctum blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſæculo remittetur, neque in futuro: in qua ſententia datur intelligi quaſdam culpas in hoc ſæculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari.* D. autem Bernardi verba non minus concepta ſunt ſermone 66. in Cantic. cantic. *Non credunt ignem Purgatorium reſtare poſt mortem, ſed ſtatim animam ſolutam à corpore, vel ad requiem tranſire, vel ad damnationem, quærant ab eo qui dixit quoddam peccatum eſſe, quod neque in hoc ſæculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, ſi nulla maneat in futuro remiſſio purgatione peccati.*

Quartum & poſtremum ad id probandum teſtimonium (reliqua enim prætermitto) petitur ex c. 2. epiſt. D. Pauli ad Philippenſes, *In nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtiũ, terreſtriũ, & infernorũ um, &c.* Infernorum enim loco, damnati hîc intelligi non poſſunt, vt probatur ex pſalmo 113. *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui deſcendunt in infernum.*

Tandem fauet conſenſus totius Eccleſiæ, quæ extitit ipſo D. Aug. tempore, quem ſine aliis ſcripturæ teſtimoniis docet ſufficere ad fidem huius rei faciendam ſæpe iam citatus D. Aug. lib. de cura pro mortuis agenda, his verbis: *Etſi nunquam in ſcripturis veteribus omnino hoc* (id eſt oratio, pro fidelibus defunctis in Purgatorio exiſtentib. quam probauerat) *legeretur, non parua eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret auctoritas.* Plura videri poſſunt apud Theologos, ad quos ſpectat ex profeſſo de Purgatorio diſputare. Hæc ex occaſione dicta ſunt ad probationem noſtræ propoſitionis, quod rectitudo voluntatis antecedenter ſe habere debeat ad beatitudinem, ſeu nullus beatitudinem conſequatur, niſi prius ſufficienter fuerit omni reatu peccati expurgatus.

DIGRESSIO MORALIS PRO *vberiori confirmatione Purgatorij.*

VErùm quia hæc Purgatio noſtræ tempeſtatis hæreticis tantoperè diſplicet, quibus ſordes cordi ſemper fuerunt ſuper his Scripturæ ſacræ teſtimoniis: & quibuſdam aliis 4. formabo argumenta.

Digitized by Google

Primum eſt, ſi vltra paradiſum, & infernum alius tertius locus admittatur, in quo ſint animæ poſt ſolutionem à corpore, certè datur Purgatorium, aut illum tertium locum aſſignent: atqui tertius ille locus datur, ergo datur Purgatorium. Maior patet ſatis, minor ex loco D. Pauli citato, cui ſimilis eſt Locus D. Ioannis in Apocalypſi, tum ex eius confirmatione ex pſal. 113. conſtat: videant ergo heretici quid reſponſuri ſunt.

Confirmatur ex ipſius Lazari reſurrectione, quæ valde notari debet: Lazarus idem, ac *adiutus*, & talis dicitur poſt mortem. Quæro an adiutus dicatur, qui eſt in paradiſo? certè non poteſt: adiuuatur enim tantùm ille qui tendit ad finem, qui verò in paradiſo eſt, iam finem ſuum adeptus eſt: an ille qui eſt in inferno? hoc ſanè abſurdum eſt quia damnati in inferno ita ſunt à Deo derelicti, vt eis manus auxiliatrices ad reſurgendum nunquam præbeat, *in inferno* enim *nulla eſt redemptio*: ergo ſatis apparet tertium eſſe locum poſt mortem, diſtinctum à paradiſo & inferno in quo animæ adiuuentur.

Præterea mors Lazari dicitur ſomnus, *Lazarus amicus noſter dormit*, aut hoc dicitur de iis qui ſunt in paradiſo, & hoc non, quia ſemper vigilant in contemplatione Dei: ſomnus eſt imago mortis, teſte Poeta.

Stulte quid eſt ſomnus gelidæ niſi mortis imago?

In paradiſo nec eſt mors, nec imago mortis: ſed vita perpetua, Iuſti in perpetuum viuent, proindéque non in paradiſo manent qui dormiunt: aut dicitur ſomnus de iis qui ſunt in inferno, & hoc etiam non, quia ſomnus non eſt mors, ſed tantum imago mortis: in inferno autem mors æterna; & præterea illæ animæ in inferno detentæ non amantur à Deo, quod tamen de Lazaro mortuo & dormiente dicitur, *Ecce quomodo amabat eum*: tertius itaque locus poſt mortem admittendus eſt, ſcilicet purgatorium.

Secundum argumentum, ſi inter pœnam temporalem, & culpam diſtinctio reperiatur in ſcriptura ſacra, bene fundatur purgatorium in ſcriptura ſacra atqui ea diſtinctio euidenter apparet in ſcriptura ſacra, ergo, &c. Maior patet, ſi ſit diſtinctio inter pœnam temporalem & culpam, tribus modis homines poſſunt è vita migrare: aut ſine culpa, & debito vllius pœnæ temporalis, & his debetur paradiſus; aut cum culpa & debito, cuiuſcumque pœnæ, proindeque tẽporalis, & hi in infernum tradendi ſunt aut denique ſine culpa, ſed cum debito pœnæ temporalis, & de his quæro an ſtatim in cælum euolent: ſi hoc dicatur, læditur diuina iuſtitia, idem præmium tribuens his qui ſine debito vllius pœnæ moriuntur, ac illis qui vita functi ſunt pœnæ debitores: aut conijcientur in infernum, & hoc argueret Deum crudelitatis, punire eodem ſupplicio æterno eos qui decedunt è vita ſine culpa mortali, & eos qui moriuntur cum culpa mortali: ergo tertius locus aſſignandus eſt, ſi ſit inter pœnam temporalem, & culpam diſtinctio in ſcriptura. Iam vero reperiri (quæ erat minor propoſitio) multis poſſet probari teſtimoniis, his tamen duobus ſufficienter demonſtratur. Primum petitur ex Geneſis 3. cap. vbi Deus iniungit pœnam Adamo & Euæ, licet ipſis remiſerit peccatum quo ad culpam, aliàs pro illis nulla eſſet ſpes ſalutis: Adamo, *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*: Euæ, *In dolore paries*. Alterum petitur ex 2 Regum 12. vbi cùm Dauid præſente Nathan confeſſus fuiſſet peccatum ſuum dicens, *Peccaui coram Domino*. Nathan reſpondit, *Tranſtulit Deus peccatum tuum*. En remiſſio culpæ, *verum tamen filius qui*

Digitized by Google

ex te naſcetur, morietur: En inflictio pœnæ temporalis.

Nec valet ſolutio Caluini lib. 3. Inſtit. cap. 25. 31. & 35. illam pœnam non fuiſſe iniunctam in pœnam peccati præcedentis, ſed ad præcautionem futuri: non inquam valet, quia apertè pugnat contra ſcripturam ſacram, quæ expreſſè reddit cauſam illius pœnæ, non præcautionem, quia non dicit, ne in futurum pecces, ſed ipſummet peccatum: *Quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini propter verbum hoc, filius qui natus eſt tibi, morte morietur*: ergo in ſcriptura ſacra verũ reperitur diſcrimen inter culpam peccati, & pœnam temporalem: & conſequenter datur purgatorium.

Tertium argumentum eodem ferè modo procedit, ſi ſit diſtinctio in ſcriptura ſacra inter peccatum mortale, & peccatum veniale, datur purgatorium: atqui talis reperitur diſtinctio, ergo, &c. Maior eſt euidens, & eodem modo demonſtratur, ac maior ſuperioris argumenti; ſi ſit diſtinctio inter peccatum mortale & veniale, tribus modis poteſt aliquis è vita decedere, aut ſine vllo peccato vel mortali, vel veniali, aut cum vtroque, aut ſine peccato quidem mortali, ſed non ſine peccato veniali: primis debetur paradiſus, ſecundis infernus, de tertiis quæro, an ſtatim ingrediantur paradiſum. Si aſſirmes, ergo lædetur pariter iuſtitia diuina, quæ æquale præmium reddit illis qui ſunt ſine vllo peccato, ſiue mortali, ſiue veniali, & illis qui adhuc habent maculam peccati venialis: & præterea repugnat Scripturæ ſacræ quæ habet Apocalyp. 21. *Nihil coinquinatum in cæleſtem illam Hieruſalem, ſeu paradiſum ingredi*: an verò ſtatim detruduntur in infernum. Quòd ſi id dicas, certè Deum crudeliorem facies, qui idem ſupplicium æternum adiudicet iis qui moriuntur ſine peccato mortali, ac iis qui moriuntur cum aliquo peccato mortali: ergo tertius locus debet aſſignari pro his qui moriuntur ſine peccato mortali, & cum peccato veniali, ſi inter mortale & veniale peccatum diſcrimen intercedat. Intercedere verò, & inueniri in Scriptura ſacra (quę erat minor propoſitio huius tertij argumenti) non eſt difficile oſtendere, primò ex illo Lucæ 6. *Quid vides feſtucã in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo eſt non conſideras?* Vbi duo peccata diſtinguit, vnum quod comparat feſtucę, alterum trabi; certè ſi omnia peccata eſſent mortalia, non ita diſtarent, vt vnum comparatione alterius eſſet velut feſtuca, & alterum eſſet trabs: clarius adhuc id habetur Matth. 5. *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio, qui dixerit Raca, reus erit concilio, qui dixerit fatue, reus erit gehennæ igni*. Tria diſtinguit peccata, vnum iudicio tantum dignum, alterum tantum dignum concilio, tertium ſolum dignum gehennæ ignis. Hinc argumentor omne peccatum mortale eſt dignum gehenna ignis aliàs iniuſtè puniretur eo ſupplicio, atqui diſtinguit Chriſtus peccata quædam quæ non ſunt digna gehenna ignis, ſed tantum iudicio, quia expendendum & iudicandum quæ pœna digna ſunt (hoc ſanè vrget) ſi enim eſſent mortalia, fruſtra adducerentur in iudicium: quàm pœnam mererentur? aut concilio, vt ſtatuatur quæ pœna infligi debeat (non eſſet de hac re conſulendum, ſi omne peccatum eſſet mortale, quia omne illud mereretur mortem) ergo non omnia peccata ſunt mortalia, ergo quædam ſunt tantum venialia quæ remitti poſſunt pòſt ſatisfactionem temporalem, ergo datur Purgatorium.

Quartum & Poſtremum argumentum ſi in ſcriptura ſacra inueniatur

oratio pro defunctis, datur purgatorium atqui reperitur talis oratio pro defunctis in ſcriptura ſacra, ergo &c. Maior eſt manifeſta ſi inſtituenda eſt oratio pro defunctis: vel pro iis qui ſunt in paradiſo, & hoc non, quia non indigent amplius noſtris precibus & orationibus, ſunt enim in portu extra naufragij periculum: aut pro iis qui ſunt in inferno, & hoc etiam non, quia orationes nihil pro iis prodeſſe poſſunt: *In inferno enim nulla eſt redemptio*, ergo poterunt tantùm inſtitui pro iis qui ſunt in aliquo tertio loco, à quo liberari poſſint, vt in meliori conſtituantur, quem alium à purgatorio non poſſunt hæretici aſſignare Minor verò probatur, primò ex primæ ad Corinth. 15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt: Vt quid baptizantur pro illis?*

Quæro à Caluino & Molineo quid ſit baptiſari pro mortuis; eſt ne de facto ſuſcipere baptiſma quod defunctis proſit qui fuit error quorumdam qui baptizabantur, exiſtimantes ſe æque prodeſſe amico defuncto per baptiſmum, ac per orationes & ieiunia. Eſt quidem expoſitio Tertuliani lib. 1. contra Marcionem, D. Ambroſij & aliorum, ſed inde habemus intentum: merita viuorum ſiue orationes, ſiue ieiunia, ſiue aliquid aliud poſſe prodeſſe defunctis & ita illos eſſe in purgatorio, quia licet D. Paulus non probet errorem eorum qui baptizabantur pro mortuis, non improbat tamen, ſed approbat intentionem quam habebant iuuandi defunctos, & ex ea probat futuram mortuorum reſurrectioné: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt?* Quæ mala eſſet probatio, quia ſtatim poſſet illi reſponderi, errantes eſſe eos qui putant iuuari defunctos: aut baptizari pro mortuis, eſt baptizari pro reſurrectione mortuorum, quia in ſuſceptione baptiſmi recitatur ſymbolū in quo eſt ille articulus. Credo reſurrectionem mortuorum. Hæc fuit quidem quorumdam Patrum expoſitio; ſed tamen ſuſtineri non poſſet etiam ab aduerſariis, quia ſi ideo dicimur baptizari pro mortuis, quia cum baptizamur, articulum de reſurrectione mortuorum recitamus, quidni etiam dicemur baptizari pro Deo Patre, pro Chriſto, pro Spiritu ſancto? quia etiam in ſymbolo recitando, articulos de illis omnibus recitamus: aut denique baptizari pro mortuis erit baptizari baptiſmo pœnitentiæ & lachrymarum, & hæc ſanè expoſitio veriſſima eſt, & valde conformis verbis Chriſti Domini, quæ habuit duobus filijs Zebedæi Marci 10. Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum, & baptiſmo quo ego baptiſor baptizari: vnde D. Cyprianus vocat baptiſma lachrymarum, *Lachrymis ſe baptiſat* inquit ſermone de cœna Domini & D. Gregorius Nazianzenus oratione de Epiph. *Scio quartum baptiſma, quod per martyrium & ſanguinem ſit, ſcio & quintum, lachrymarum & pœnitentia.* Hæc inquam veriſſima expoſitio eſt, ſed ex ea habeo intentum (perinde eſt mihi ſiue ſit ratio, ſiue lachrymæ, ſiue aliquod bonum opus) prodeſſe defunctis, & ſic eſſe in ſtatu, in quo iuuari poſſunt, adeoque eſſe purgatorium.

Alterum & euidentiſſimum teſtimonium, eſt illud quod habetur 2. Machab. cap. 5. *Sancta ac ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccato ſoluantur.* Hic locus ita expreſſus eſt & euidens, vt nullam recipiat interpretationem, vel ita alienam & futilem, vt malint ſectarij eum librum eiicere de canone ſacrorum librorum quàm tam apertam autoritatem eludere.

Imprimis, eſto hic liber non eſſet canonicus, ſaltem hiſtoricus eſſet: & ſic fidem faceret moris Iudæorum rogandi & ſacrificandi

ſacrificandi pro defunctis.

Sed vltra verè canonicus eſt, licet enim in canone Hebræorum non reperiatur, malè tamen reiicitur aliàs reiiciendum etiam eſſet Euangelium D. Matt. quod teſte D. Irenæo lib. 3. cap. 1. D. Athanaſio in ſynopſi, D. Epiphanio hęreſi 30. & D. Hieronymo in catalogo ſcript. & præfatione in Matthæum, Hebraïcè ſcriptum eſt, nec tamen in codice Hebræo habetur, ſed ſola eius traductio apud nos eſt.

Adde primò, quod eum librum tota receperit antiquitas tanquā canonicum & ſacrū: legatur ſi placet D. Dion. initio cap. 3. Eccleſiaſticæ hierarchi. Tertullianus lib. contra Iudæos cap. 4. Origenes lib. 2. de princip. cap. 1. D. Cyprianus epiſtola 55. quæ eſt tertij libri. D. Greg. Nazian. oratione 22. D. Ambr. de officiis cap. 19. Aug. 1. de doctrina Chriſtiana cap. 8. & expreſsè D. Hieronymus præfatione in primum Machab. & alij, quod ſi quidam videntur dubitaſſe, hoc fuit ante conſtitutionem Eccleſię Nec mirum de hoc lib. Machabæorum, cum etiam de aliis dubitauerint aliqui antelatam ab Eccleſia ſententiam, vt de aliqua parte Euangelij D. Marci, quam D. Hieronymus epiſtola ad Hedibiam q. 3. docet ſuo tempore non fuiſſe ab omnibus receptam, de aliqua etiam parte Euangelij D. Lucæ, quæ teſte eodem D. Hieron. lib. 2. contra Pelagianos in quibuſdam tantum exemplaribus inueniebatur: de aliqua parte Euang. D. Ioannis vt author eſt Euſebius lib. 3. hiſtoriæ cap. 33. de epiſtola ad Hæbræos eodem authore Euſebio lib. 3. hiſtoriæ, & aliis.

Addo etiam (quod premit hæreticum) eodem modo poſſe probari hunc librum canonicum eſſe, ac alium quemlibet eorum quos ipſi recipiunt: verbi gratia Euangelium D. Matt. nam aut recipiunt Euangelium D. Matt. tanquam canonicum, quia id ſcriptura ipſa ſacra dicit, aut traditione Eccleſiæ; non qua Scriptura dicit, nullus enim eſt locus Scripturæ ſacræ qui aſſerat potius Euangelium D. Matt. eſſe canonicum, quàm librum Machabęorum, ſi iam recurrant ad traditiones, præterquam quod ſibi repugnabunt, cùm non recipiant traditiones, certè eadem ratione nempè per eaſdem traditiones oſtendemus, (& id iam oſtendimus) Machabæorum librum canonicum eſſe, ergo de vtroque par eſt ratio, & tam canonicus eſt liber Machabæorum, quàm Euangelium D. Matthæi, ſicque cum in eo habeatur oratio pro defunctis, ex qua neceſſariò conſequitur Purgatorium, certè in Scriptura ſacra patet dari Purgatorium.

Hęretici tamen multa contra ipſum Purgatorium obiiciunt teſtimonia tam ex Scripturis ſacris, quam ex Patribus deſumpta, quæ Cardinalis Bellarminus ſimul congeſſit libro 1. de Purgatorio cap. 12. & 13. & doctiſſimè ſoluit. Facilitatis cauſa tria ponam fundamenta vel potius diſtinctiones, quibus ſine vllo negotio ſolui omnia poſſint.

Primum fundamentum & prima diſtinctio erit, quando in Scriptura ſacra eſt ſermo de conſecutione beatitudinis, eam intelligi poſſe, vel mediatè, vel immediatè, immediatè, ſi nihil purgandum remaneat: mediatè, ſi poſt obitum aliquod veniale peccatum ſi expiandum vel ſatisfaciendum ſit pro debito pœnæ temporalis.

Secundum fundamentum, vel ſecunda diſtinctio eſt de tempore antecedente vltimum diem iudicij, & de ipſo vltimo die iudicij.

Tertium fundamentum, ſeu tertia diſtinctio eſt de ſatisfactione pro culpa mortali, & pro culpa veniali, aut pro

Digitized by Google

pœna temporali, itemque de ſupplicio æterno, vel temporali ſupplicio rigoris, vel gratię.

His tribus fundamentis & diſtinctionibus præſuppoſitis facile erit cuique ſoluere omnes ſcripturæ, & Patrum authoritates, prima fronte videntur difficiles, tamen breuiter diſſoluentur.

Age ergo videamus, opponitur locus D. Pauli ad Corinth. 5. *Si domus terrena noſtra habitationis diſſoluitur, habemus domum non manufactam æternam in cælis.*

Ad ſolutionem huius authoritatis vtere prima diſtinctione, habemus, domum æternam in cælis mediatè, vel immediatè conſequendam concede. immediatè, ſemper nega, nec hoc dicit Apoſtolus, nec hoc probare poterunt hæretici.

Secundò, tibi obiicitur locus Eccleſiaſtici 2. *Si ceciderit lignum ad Auſtrum*, id eſt ad beatitudinem, *aut Aquilonem*, id eſt, gehennam, *in quocumque loco ceciderit, ibi erit.*

Admitte ſenſum authoritatis futurum ſemper in quocumque ſiue cœlo ſiue inferno eum qui in alterutrum ceciderit, ſed ſi inferatur quod debet inferri, vt aliquid efficiatur contra Purgatorium, ergo omnes ibunt aut ad infernum, aut ad cælum, adhibe eandem diſtinctionem: omnes facta diſſolutione animæ à corpore, ibunt, vel ad infernum, vel ad cælum: quantum ad cælum ibunt qui ire debent, vel mediatè, vel immediatè, concede, immediatè nega.

Tertio obiicitur tibi locus Pſal. 126. *Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini.* Vt prius diſtingue, ecce hæreditas Domini mediatè, vel immediatè obtinenda, concede, immediatè tantum, nega, aut aliter, Ecce hæreditas Domini: quantum ad certitudinem futuræ poſſeſſionis concede; quantum ad præſentem poſſeſſionem nega. Vel melius cum D. Auguſtino adhibe ſecundam diſtinctionem, Ecce hæreditas Domini, concede, quia eſt ibi ſermo de vltimo die in quo reſurgentibus & quaſi à ſomno mortis ſuæ excitatis hominibus hæreditas & gloria Domini ſtatim apparebit, Ecce hæreditas Domini, qui quolibet tempore moriuntur, nega.

Quartò obiicitur tibi locus Apocalypſ. 14. *Beati omnes qui in Domino moriuntur, amodò dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis.*

Vtere ſecunda diſtinctione, amodò. id eſt in extremo die iudicij, de quo ibi loquitur D. Ioannes concede, quouis tempore, nega.

Richardus de ſancto Victore interpretatur hunc locum de Martyribus qui ſanguine ſuo aſperſerunt omnem maculam peccati (ſi quæ in iis erat) & ita *amodò*, hoc eſt ſtatim in cœlum migrant.

Quinto obiicitur locus Matth. 25. *Ite maledicti in ignem: venite benedicti, poſſidere regnum*; ex quo infertur non eſſe tertium locum diſtinctum ab inferno & paradiſo, nec conſequenter Purgatorium.

Vtere eadem ſecunda diſtinctione, non eſt tertius locus poſito vltimo iudicio quod erit, dicente Chriſto, ite maledicti, venite benedicti, concede, ante illum diem, nega.

Sexto obiicitur tibi locus Ezechielis 18. *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor*, ergo non erit Purgatorium.

Valet nunc tertia diſtinctio, iniquitatum non recordabor vt puniam pœna æterna, concede, vt puniam pœna temporali, ſiue in vita ſua,

ſiue post mortem in Purgatorio, nega.

Inſtabis contra diſtinctionem: eodem modo non recordabitur iniquitatum impij pœnitentis & conuertentis ſe, quo non recordatur iuſtitiarum iuſti auertentis ſe à viis, eodem enim modo de vtroque loquitur Scriptura, *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor, ſi auerterit ſe iuſtus à viis ſuis, omnes iuſtitiæ eius quas fecerit non recordabuntur:* atqui iuſtitiæ iuſti auertentis ſe à iuſtitia ſua omnino in memoriam non veniunt, vt aliquod præmium, ſeu æternum, ſeu temporale accipiant, ergo & iniquitatum impij conuertentis ſe Deus omnino non recordabitur, vt eas puniat aliqua pœna, ſiue æterna, ſiue temporali.

Diſtingue particulam *eodem modo*, in maiori poſitam, eodem modo aliquo concede, eodem modo quolibet, nega, explica eodem modo aliquo, non recordabitur Deus iniquitatum impij conuerſi, quomodo non recordatur iuſtitiarum iuſti qui ſe à iuſtitia ſua auertit, quia ſicut priuat iuſtum auerſum à ſua iuſtitia premio æterno, quod ipſa eius iuſtitia merebatur, ita etiam impium conuerſum liberat à ſupplicio æterno, quod erat iniquitatibus eius debitum. Hic eſt aliquis paritatis modus, non tamen omnis, quia cùm damnatis non ſit locus quo purgari debeant antequam ad infernum dimittantur: non enim purgari debent qui debent in æternum ſordeſcere, ſed propter peccatum mortale incurrant pœnam æternam non poſſunt poſt mortem mediatè tantum ad infernum deſcendere, ſed illuc immediatè detruduntur: è contra verò iuſti qui ſaluari debent, cùm ſaluari non poſſint, niſi omni macula & labe expurgati, purgari poſſunt poſt mortem & eluere ſordes peccatorum venialium, quas non eluerant in vita, & ita diſparitas eſt, quod inter mortem iuſti, & glorificationem eius detur mediatio purgatorij pro ſatisfactione, vel peccatorum venialium vel pœnæ temporalis; inter mortem verò impij, & eius damnationem non ſit mediatio alicuius, in quo vel purgetur, vel temporaliter præmietur, quia moritur in debito ſtatu, vt in infernum deſcendat, ſcilicet cum peccato mortali, & ſine vlla Dei gratia: non ita iuſtus, qui licet diſcedat cum gratia Dei, propter quam debet aliquando beatitudinem conſequi, non tamen neceſſario ſine aliquo peccato veniali, propter quod retardatur à poſſeſſione beatitudinis donec fuerit ſufficienter purgatus.

Quæret rurſus à te, ſi impius qui ſine gratia decedit non gaudet gaudio aliquo temporali propter bona opera quæ in vita exercuit, quare iuſtus qui decedit ſine vllo peccato ſiue morali, ſiue veniali, triſtitia tamen & dolore afficietur propter mala quædam opera, quæ ipſe in vita ſua commiſit? videtur hoc eſſe contra iuſtitiam, quæ acrius videtur punire delicta quàm præmiare bona opera.

Reſpondeo ex miſericordia Deum dare Paradiſum etiam poſt omnem ſatisfactionem pro quolibet peccato: quia cum ſatisfactio attendatur ex perſona ſatisfaciente, nempe homine, ſicut & ipſa bona opera nullius eſſent momenti ad beatitudinem, niſi Deus ex miſericordia propter talia opera, & poſt talem ſatisfactionem, eam promiſiſſet ſe daturum, ideóque ſemper liberaliter agit cum iuſtis, & eos præmiat vltra propriam ſuorum operum condignitatem quidquid patiantur, ſiue in hac vita, ſiue in altera: at verò eſt iuſtitia peccatores

Digitized by Google

inferno adiudicare, cùm eorum peccata ſint infinita: vt pote ex obiecto infinito nempè Deo metienda: & ita nec damnatis iniuriam facit, cùm immediatè eos immittit ad æterna ſupplicia, quia hæc maiora adhuc promerentur, nec iuſtis cum eos paululum in purgatorio detinet cum omni illâ pœnâ tolleratâ adhuc tanto præmio remaneant impares.

Obiicitur tibi ſeptimo locus D. Auguſtini exponentis Pſal. 31. *Beati quorum tecta ſunt peccata.* Si texit inquit *peccata noluit aduertere: ſi noluit aduertere, noluit punire, noluit agnoſcere, maluit agnoſcere.*

Vtere tertia diſtinctione, noluit punire pœna æterna, & rigoris, concede; pœna temporali, quæ dici poteſt pœna gratiæ, nega. Exemplum familiare, quo non modo hæc auctoritas ſoluitur, ſed & rationes dirimuntur quibus ipſum Purgatorium impugnant hęretici. Reus læſę maieſtatis qui ſacram Regis perſonam voluit interficere, meretur extremum ſupplicium. Rex ſi velit ei culpam condonare ea lege vt per menſem detineatur in carcere: condonabit etiam rigoroſam, nempe extremum mortis ſupplicium, exiget tamen pœnam aliquam quæ vere dicitur pœna gratiæ, vt nimirum per menſem in carcere detineatur: ſic dicito: omnis peccator qui commiſit peccatum aliquod morale eſt læſæ diuinæ maieſtatis reus: meretúrque extremum æternæ mortis ſuppliciumDeus miſericordia motus condonat culpam agnitam,& tegit gratia, quam infundit ea tamen lege, vt qui commiſit eam vel in hac vita vel poſt mortem, quodam tempore dura patiatur; ſanè condonat pœnam rigoroſam, quia liberat ab extremo externæ mortis ſupplicio ex rigore debito, & tantùm retinet pœnam gratię temporalem; mutat ex gratia ſua, & miſericordia pœnam æternam, quæ ex rigore debebatur peccato mortali in pœnam duntaxat temporalem, quæ ſumma gratia eſt.

Hinc facilè ſoluitur quidquid iam ab hæreticis poſſet opponi ex ratione petitum, vt quod Chriſtus nos liberarit ab omni peccato per mortem ſuam: hæc enim eſt ſumma obiectionum ipſorum. Diſtingues enim facilè, liberauit nos ab omni peccato quantum ad culpam & pœnam rigoris æternam, concedas: adhuc facta ſuppoſitione quod merita Chriſti applicentur per ſacramentum pœnitentiæ, & per veram confeſſionem quantum verò ad pœnam gratię temporalem, negabis. Hæc de Purgatorio cōtra hæreticos; plura fateor pro loco, ſed non plura pro rei neceſſitate hæreticis purgatorium tam acriter inſectantibus: ſi aliquantulum extra propoſitum egreſſiſumus paulò prolixiorem inſtituendo contra hæreticos de Purgatorio diſputationem, & falcem (quod dicitur) immittendo in meſſem alienam, hoc vt ſpero non erit ſine fructu. Iam ad rem regredimur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum concomitanter ſe habeat ad beatitudinem rectitudo voluntatis.

Prima propoſitio.

Beati eam habent in ſua beatitudine voluntatis rectitudinem, vt nullo pacto, à bono deflectere, & peccatum committere poſſint: ita omnes communiter cum ſanctis Patribus potiſſimum D. Aug in Enchirid. cap. 105. *Sic oportebat*

Digitized by Google

hominem fieri vt poſſet benè velle ac male, poſtea verò ſic erit (vbi ſcilicet fuerit beatitudinem conſequutus) *vt malum velle non poſſit* Diuo Greg. Nazianzeno oratione 44. in Pentec. & aliis.

Probatur ratione: peccatum repugnat ſtatui beatitudinis: ergo poſt adeptam beatitudinem nullum eſſe poteſt: Probatur anteced. repugnat beatitudini, vt ſemel parta amittatur: atqui per peccatum amittitur beatitudo; quia peccatum reddit hominem Deo inimicum: ipſumque proinde à beatitudine deturbat: ergo peccatum repugnat ſtatui beatitudinis.

Quæres, vndenam oriatur in beatis eiuſmodi rectitudo voluntatis, an ab ipſa viſione Dei clara, ſeu beatitudine, an verò ab aliquo proprio extrinſeco, mero ſcilicet Dei beneplacito adiungatur.

Secunda propoſitio.

BEati ex vi ſuæ beatitudinis ſuam obtinet voluntatis rectitudinem, & impeccabilitatem.

Probatur: beati ex vi ſuæ beatitudinis habent Deum ſibi præſentiſſimum & propoſitum ſub omni ratione bonitatis, & perfectionis excludentis quamcumque rationem mali: ergo beati qui ſic Deum intuentur tali neceſſitate in eius amorem rapiuntur, vt hinc nullum malum committere queant.

Poſtrema propoſitio.

NEquit beatus ceſſare ab amore Dei.

Probatur, quicquid voluntas agit, illud agit propter aliquod bonum: Atqui nullum bonum poteſt voluntati apparere ex eo quod ceſſet ab amore Dei nam cùm Deus illi obiiciatur; vt ſummè bonus & ſummè amabilis, videatque bonum eſſe illum ſemper diligere, procul dubio nullam animaduertit rationem boni in diuiſione talis amoris.

Confirmatur, aliquando experimur nos ita ferri in amorem alicuius, vt ægrè admodum ab eo dimoueri valeamus: ergo cùm in Deo maior infinities reperiatur amandi ratio quàm in vlla alia creatura, beatus ſic in eius amorem rapietur, vt illum amoris actum numquam interrumpere poſſit.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum ſecuritas pertineat ad beatitudinem.

CErtum eſt nullum eſſe timorem in beatis de perennitate ſuæ beatitudinis, alioquin non eſſent perfectè quieti, ſed præterea eam ſecuritatem optare poſſent quæ omnem timorem expelleret.

Sed difficultas eſt à quo ipſi beati talem ſecuritatem accipiant.

Optimè reſpondet Scot. in 4. ſent. diſt. 49. qu. 1. beatos talem habere ſecuritatem à reuelatione ipſis à Deo facta, qua illis conſtat de perennitate ſuę beatitudinis: ex eo enim quod per talem reuelationem intelligant ſe ſemper eſſe in ſua beatitudine permanſuros, incipiunt eſſe ſecuri, ſicut ex eo quod certi fiant damnati de ęternitate ſuæ damnationis, ſtatim timorem concipiunt.

DIGRESSIO MORALIS IN QVA

concionatorio more quadam beatitudinis eximia perfectiones breuiter perſtringuntur.

Digitized by Google

HIs mihi videtur inſinuaſſe ſubtiliter Regius Propheta Pſal. 74. *Calix* (inquit) *in manu Domini vini meri plenus mixto, & inclinauit ex hoc in hoc, verumtamen fæx eius non eſt exinanita, bibent omnes peccatores terræ.* Incognitus, nunc verò cognitus, Michaël Aygnanus Bononius, per calicem illum interpretatur legem Dei, & ſcripturam ſacram, in qua (inquit) continetur vinum merum & vinũ mixtum, ſeu fæx; vinum merum id eſt præmium æternum, ex quo habet idem Propheta Pſal. 103. *Et vinum lætificat cor hominis*: Vinum mixtum ſeu fæx, id eſt pœna æterna peccatoribus debita. *Bibent omnes peccatores terræ*, iuxta illud etiam Apoc. 14. *Si quis adorauerit beſtiam bibit de vino furoris Dei.* Hæc eſt expoſitio Incogniti.

Sed alia ſubtilior, & magis noſtro propoſito accommodata. *Calix in manu Domini*: Calix ille nihil eſt aliud quàm diuina gubernatio totius vniuerſi. Dicitur eſſe in manu Domini, quia vt idem habet Regius Propheta: *In manu eius ſunt omnes fines terræ. In manu Domini*: obſeruatio non iniucunda. Calix tribus digitis tenetur. Calix gubernationis quam habet Deus circa totum hoc vniuerſum tribus digitis pariter tenetur. Sed quinam ſint illi tres digiti ambigitur. Docent quidam eſſe tres perſonas Trinitatis concurrentes ad mundi gubernationem, quæ quidem ſunt veluti tres digiti diuinitatis, nec incommodè hoc dicunt, ſed ex vero fundamentò ab omnibus Theologis poſito & approbato. Fundamentum illud eſt, in eo diſtingui opera Trinitatis ad intra, ab operibus ad extra, quod opera Trinitatis ad intra ſint peculiari, aut peculiaribus perſonis propria, vt generatio diuini Verbi, quæ eſt actio ad intra, non ad extra, quia Verbum non eſt extra Deum, ſed intra, *ego in Patre, & Pater in me eſt*: Peculiaris eſt perſonæ Patris, nec Verbum aut Spiritus ſanctus aliud verbum generant, quamuis ſe perfectè intelligant, quoniam ex hypotheſi ſupponunt iam genitum infinitæ perfectionis intenſiuè & extenſiuè. Hæc eſt Theologorum ratio, quam leuiter attigi. videbit eam lector doctus apud eos, ita etiam ſpiratio Spiritus ſancti eſt Patri, & Filio ita peculiaris, vt non conueniat Spiritui ſancto, licet Patrem & Filium diligat, & ab iis mutuò diligatur, propter eandem rationem quam attigimus de Verbo. E contrario verò opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa & toti Trinitati communia, verbi gratia mundi creatio, conſeruatio, ipſáque eius gubernatio, quià non ſolus Pater, aut ſolus Filius, aut ſolus Spiritus ſanctus creat, conſeruat, gubernat, ſed ſimul Pater, Filius & Spiritus ſanctus: vndè cum calix ille quem dicit Dauid eſſe in manu Domini ex noſtra interpretatione, ſit gubernatio mundi quę eſt opus ad extra, meritò dicitur teneri tribus digitis, ſeu perſonis.

Docta eſt iſta expoſitio, ſed hæc adhuc meo inſtituto accommodatior, Calix, id eſt gubernatio mundi, eſt in manu Dei, id eſt eius poteſtate; tenetur tribus digitis, id eſt tribus virtutibus, quibus tria vniuerſi regna gubernat, amore ſeu bonitate, iuſtitia & prouidentia: bonitate & amore regit primum regnum, nempe cœleſte, iuſtitiâ ſecundum regnum, ſcilicet tartareum & infernorum: prouidentiâ denique regit tertium regnum, quod eſt terrenum: in primo regno vinum merum & purum inuenitur: *Vini meri*: in ſecundo fæx, *Fæx eius non eſt exinanita*: in tertio vinum mixtum, *plenus mixto.* In cœlo vita ſine morte, *vini meri*: in inferno mors ſine vita, *fæx non eſt exinanita*: in terra vita & mors, *plenus mixto.* In cœlo dies ſine nocte, *vinum merum*, in inferno nox ſine die *fæx*, in terra

Digitized by Google

dies & nox, *vinum mixtum.*

In cœlo lux ſine tenebris, *vinum merum,* in inferno tenebræ ſine luce, *fæx,* in terra lux & tenebræ, *vinum mixtum.*

In cœlo lætitia ſine triſtitia, *vinum merum*; in inferno ſordes ſine nitore *fæx*: in terra lætitia & triſtitia, *vinum mixtum.*

In cœlo ſaturitas ſine fame, *vinum merum*: in inferno fames ſine ſaturitate, *fæx*, in terra ſaturitas & fames, *vinum mixtum.*

In cœlo copia ſine egeſtate, *vinum merum*: in inferno, egeſtas ſine copia *fæx*: in terra copia & egeſtas: *vinum mixtum.*

In cœlo ſanitas ſine infirmitate, *vinum merum*: in inferno infirmitas ſine ſanitate, *fæx*: in terra ſanitas & infirmitas, *vinum mixtum.*

In cœlo pax ſine bello, *vinum merum*: in inferno bellum ſine pace, *fæx*: in terra pax & bellum, *vinum mixtum.*

In cœlo quies ſine labore, *vinum merum*, in inferno labor ſine quiete, *fæx*: in terra labor & quies, *vinum mixtum.*

In cœlo honor ſine infamia, *vinum merum*: in inferno infamia ſine honore, *fæx*: in terra honor & infamia, *vinum mixtum.*

In cœlo omne bonum ſine vllo malo, *vinum merum*: in inferno omne malum ſine vllo bono, *fæx*: in terra bonum & malum, *vinum mixtum.*

Hæc ſunt præcipua beatitudinis bona quæ ex oppoſitis inferni malis ſumuntur: placeat nunc ea ſeorſim accipere: *Vita ſine morte, lux ſine tenebris: nitor ſine ſordibus: ſaturitas ſine fame: copia ſine egeſtate: ſanitas ſine infirmitate: pax ſine bello: honor ſine infamia: quies ſine labore: omne bonum ſine vllo malo*: Vita ſine morte *iuſti in perpetuum viuent*: dies ſine nocte: *non timebis à timore nocturno*: lux ſine tenebris, *lux perpetua luceat eis*, canit Eccleſia: lætitia ſine triſtitia *abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum*: nitor ſine ſordibus: *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.* Saturitas ſine fame: *non eſurient neque ſitient amplius*: & alibi: *Satiabor cum apparuerit gloria tua*: copia ſine egeſtate: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* Sanitas ſine infirmitate: *Non erit amplius neque luctus, neque dolor vllus*: pax ſine bello: *In pace in idipſum dormiam & requieſcam.* Honor ſine infamia, imo (quod rarum eſt) honor cum diuitiis coniunctus: *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Quies ſine labore: *Amodo dicit ſpiritus vt requieſcant à laboribus ſuis.* Omne bonum ſine vllo malo, quia ex Boëtio ſupra, *Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus.*

Vultis plura? Audite D. Auguſtinum infinitis propemodum in locis, ſed in his tribus potiſſimum Soliloquiorum cap. 35. *Intra in gaudium ſine triſtitia quod continet omnem lætitiam. Ibi erit omne bonum, & non erit vllum malum: ibi erit quicquid voles, & non erit quicquid noles: ibi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, ſemperque memorabilis: Ibi non erit hoſtis impugnans, nec vlla illecebra: ſed certa & ſumma ſecuritas, ſecura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo & beata Trinitas, & Trinitatis vnitas.* Et paulo poſt, *Ibi gaudium infinitum, lætitia ſine triſtitia: ſalus ſine dolore: quies ſine labore: lux ſine tenebris, vita ſine morte: omne bonum ſine vllo malo, ibi iuuentus nunquam ſeneſcit: ibi vita terminum neſcit: ibi decor nunquam palleſcit, ibi amor nunquam tepeſcit, ibi ſanitas nunquam marceſſit, ibi gaudium nunquam decreſcit: ibi dolor nunquam ſentitur: ibi gemitus nunquam auditur: ibi triſte nihil videtur: ibi lætitia ſemper habetur: ibi malum nullum timetur, quoniam ibi ſummum bonum poſſidetur.* Et c. 37. *Ibi eſt anima mea quidquid amas, ibi eſt quidquid deſideras: ſi delectat pulchritudo, fulgebunt iuſti ſicut ſol, ſi lõga & ſalubris vita, ibi erit ſa-*

Digitized by Google

na æternitas, & æterna ſanitas, quia iuſti in perpetuum viuent: ſi ſatietas, ſatiabuntur cum apparuerit gloria Domini, &c.

Audiatur D. Amb. lib. 2. de offi. cap. 1. *Beata planè merces, quæ non alienis æſtimatur iudiciis, ſed domeſticis percipitur ſenſibus.*

Audiatur D. Chryſ. multis in locis præſertim in paræneſi ad Theodorum lapſum: *Quid igitur ea vita beatius? Non eſt cur illic pauperiem metuas, & morbum: nemo videbit contumelioſum, nec iniquè oppreſſum, nemo exaſperatum aut iraſcentem, aut inuidentem, nemo ardentem abſurdâ concupiſcentia, aut manentem propter ſumptum neceſſarium, &c.*

Audiatur D. Bern. in vigilia Natiuit. Domini c. 4. *Lux eſt inacceſſibilis, pax, eſt quæ exuperat omnem ſenſum: fons eſt qui aſcenſum neſcit, ſed deſcenſum.*

Concludo cum Dauide in Pſal. 26. *Vnam petii à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.*

QVÆSTIO TERTIA.

ET POSTREMA.

Vtrum beatitudo animæ redundet in corpus.

OMnes Theologi conſentiunt, vt corpus concurrit ad meritum cum anima, ſic cum eadem participare præmium, nam præmium animæ viſio Dei eſt ex qua amor & delectatio conſequűtur, ex ſupradictis; corporis verò præmium ſunt quatuor perfectiones, quas vulgo corporis glorioſi dotes nuncupant, *claritas, impaſſibitas, agilitas, & ſubtilitas.*

Claritas eſt qualitas quædam, ratione cuius ſic illuſtrabuntur corpora vt non modo aſtrorum ſplendorem æmulari, ſed longè ſuperare videantur.

Impaſſibilitas eſt ea qualitas cuius beneficio corpus ab omni læſione ſeſe tueri poterit.

Agilitas ſimiliter eſt qualitas ipſi glorioſo corpori inferens, ratione cuius celerrimè ab vno loco ad aliud ſe conferet.

Subtilitas denique data corpori vt aliud penetrare poſſit, ſeu in eodem loco cum ipſo exiſtere: ſed has corporis glorioſi dotes indicaſſe Philoſopho ſat eſt plenior earum explicatio ex Theologis repetatur.

Hactenus de Beatitudine.

PARS POSTERIOR OPERIS MORALIS.

DE CONDVCENTIBVS AD finem vltimum, ſcilicet Beatitudinem.

PRÆFATIO.

POſt laborem quies, poſt agitationem tranquillitas, poſt tempeſtatem ſerenitas, poſt certamen victoria; poſt victoriam viridis gloriæ palma ſequitur. Vita hominis labor perpetuus: agitatio continua iugis tempeſtas, perennе certamen: dubia victoria, ſed victoriæ partæ certiſſima palma. Quare in efformanda ſuprema beatitudinis ſupra operam noſtram, & labores collocauimus, vt eſſet laborantibus quies, cupiditatű fluctibus agitatis tranquillitas, paſſionum tempeſtiuè irruentium ſerena ſedatio egregie certantium, & de hoſtibus victoriam reportantium ditiſſima merces, viridiſque

que palma. Nunc in labore prouocando laboramus, in compeſcendis agitationibus agitamur, ſedandis paſſionum tempeſtatibus, & ad ſerenitatem reducendis labi noſtram tempeſtatem patimur, imò gaudemus: in certamine aduerſus vitiorum monſtra excitando certatim curam noſtram præ aliis demonſtrare ſtudemus, vt eandem victoriam illam conſequamur, quòd partæ ab aliis victoriæ cauſæ extiterimus, & nobis, aliiſque communem palmam, ſempiternum victoriæ gloriæque pignus comparauerimus.

Cæterum, quia copioſa eſt huius partis doctrina, eam facilitatis cauſa in duos generales tractatus diuidemus: prior erit de principiis actionum humanarum, intellectu ſcilicet, & voluntate, ipſiſque actionibus humanis, nec non & perturbationibus: poſterior eas continebit diſputationes, quæ de habitibus & virtutibus cùm ſpeciatim, tum generatim, à nobis inſtituentur.

PRIOR TRACTATVS

HVIVS PARTIS.

DE PRINCIPIIS ACTIONVM humanarum, actionibus humanis & perturbationibus.

DISPVTATIO PRIMA.

De principiis actionum humanarum, intellectu ſcilicet & voluntate.

SECTIO PRIMA.

I. Pars.

De nomine & exiſtentia intellectus & voluntatis.

QVanquam Phyſici ſit negotij, intellectus & voluntatis naturam accuratè pertractare, quatenus ſunt animæ rationalis proprietates, quia tamen de illis etiam agit Philoſophus moralis, quatenus ſunt principia actionum humanarum, ideò nos de illis quoque breuiter diſputabimus, & primò de noſtra conſuetudine, quomodo accipiantur aperiemus.

Interdum igitur intellectus ita latè ſumitur, vt comprehendat omnem immaterialem potentiam, ipſamque proinde voluntatem, & memoriam intellectualem.

Propriè tamen loquendo, diſtinguuntur inter ſe intellectus & voluntas, quod intellectus ſit facultas ordinata ad percipiendam veritatem, voluntas verò deſtinata ſit ad bonitatem ſibi ab intellectu propoſitam amplectendam. Alia ſunt harum facultatum diſcrimina, aliæque acceptiones quæ magis infra innoteſcent.

Exiſtentia intellectus & voluntatis ab omnibus admittitur, vt experientia comprobat: ad eſſentiam nobis eſt progrediendum.

SECTIO TERTIA.

De eſſentia intellectus & voluntatis.

QVÆSTIO PRIMA.

De eſſentia intellectus.

SIc poteſt intellectus definiri: *Intellectus eſt facultas ſpiritalis animæ rationalis circa intelligibile occupata.*

SI

Digitized by Google

Ponitur primò *facultas* tanquã genus, in quo intellectus cum voluntate, aliiſque ſenſitiuis facultatibus conuenit.

Additur *ſpiritalis*, ad diſtinctionem earum facultatum ſenſitiuarum quæ ſunt in homine, vt viſus, auditus, &c.

Tandem ponitur, *circa intelligibile occupata*, primò vt declaretur proprium munus intellectus, quod eſt in omni intelligibili verſari, ſiue illud ſit ſingulare, ſiue vniuerſale, ſiue verum, ſiue falſum, ſicut enim voluntas verſatur circa bonum appetendo, & malum fugiendo, ex ſuperioribus ita etiam intellectus circa verum occupatur conſentiendo, & circa falſum diſſentiendo. Additur etiã talis particula vt ponatur diſcrimen inter intellectum & voluntatem, quia hæc non in vero & falſo, ſed in bono & malo verſatur; in bono per proſecutionem, in malo verò per fugam.

Ex quo obiter poſſumus voluntatem deſcribere, vt ſit *Facultas ſpiritalis animæ rationalis circa bonum occupata*: Animæ quidem rationalis, ad diſtinctionem ſenſitiuarum facultatum, circa bonum occupata ad differentiam intellectus.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum ſit verè & propriè libera voluntas.

VAriis in locis agitur de libertate voluntatis, vt in Logica lib. de interpret. ad ſermonem; & futuris contingentibus in Phyſica circa finem librorum de anima, & hic in Ethica, quatenus ipſa libertas eſt proprium omnium actionum quæ laudem vel vituperium promerentur: vt autem propria eius ratio appareat, imprimis videndum eſt quomodo à voluntario & ſpontaneo diſtinguatur, quia magnam cum illo videtur affinitatem habere.

Notandum igitur eſt voluntarium & ſpontaneum multis modis vſurpari: Primò latiſſimè, quo pacto ſignificat id omne quod ex naturali inclinatione alicuius rei procedit, & ſic non modò in brutis reperitur, ſed etiam in rebus inanimatis; quatenus naturali quodam pondere in ſuum bonum propendent, vt lapis in centrum, ignis in Lunę concauum, & hoc modo ſumptum voluntarium ſine dubio differt à libero, quod in ſolis rebus intellectualibus locum habet.

Secundo voluntarium ſtrictius ſumitur pro eo omni quod à voluntate proficiſcitur, ſiue interim ſit ad agendum indeterminata, ſiue determinata, quo pacto voluntarium à libero diſcrepat, & eo latius patet, cùm reperiatur in amore illo quo beati Deum proſequuntur, quamuis ille ex prædictis non ſit liber, ſed neceſſarius.

Tertiò accipitur voluntarium ſtrictiſſimè pro eo tantum quod eſt à voluntate indifferenti, & quæ poteſt ſeſe ad vtrumlibet conuertere, quo pacto actio illa dicitur voluntaria qua quis in litteras incumbit, quia poteſt id muneris obire, vel pro innata libertate non obire: & ſic ſumptum voluntarium nullo pacto à libero diſtinguitur, quod talis debet eſſe naturæ, vt ad nullum ſit determinatum, ſed poſſit omnibus ad agendum requiſitis præſuppoſitis agere vel non agere.

Ex quo ſequitur dari liberum arbitrium contra Lutherum & ſectatores, quia certum eſt nos multa efficere quæ pro innata libertate à nobis potuiſſent non fieri, quod multis rationibus probant Philoſophi, ipſique Theol. quarum omnium ſumma hæc eſt, quod ſtatim ſublata libertate multa pariter funditus euerti neceſſe ſit, perire virtutes quæ

Digitized by Google

ordinantur ad determinandam voluntatem, vt honeſtos actus eliciat, concidere omnia conſilia, exhortationes, leges, præmia, &c. id genus, quę in tantum admittuntur in quantum vſui ſunt ad mouendam voluntatem vt ſe ad ad hoc vel illud determinet, ad quod antea erat indifferens & perfectè libera, quę tamen omnia valdè abſurda ſunt.

Porrò quia quoties in iudiciis variant partes, perpendi ſolent circumſtantiæ, & potiſſimū habetur ratio dignitatis & fidei actorum qui aliquam ſententiam propugnant, rationes allatæ haud dubiè firmiores videbuntur ſi D. Auguſt. auctoritate fulciantur, ad quem lectores, ſi quid de ſenſu antiquitatis habere volunt remittit Caluinus l. 2. inſt. c. 3. quemque 4 l. eiuſdem operis ca. 13. ſe libenter citare profitetur, quod fideliſſimus certiſſimuſque exiſtat. Locus etiam D. Auguſtini (quem etiam ad idem propoſitum confirmandum, aſſumpſit religioſiſſimus pater. Angelus Raconis patruus meus colendiſſimus, in eo libello cui titulus eſt Gallicè. (*La clef de David pour ouurir les controuerſes de ce temps*) Locus autem D. Auguſt. habetur l. de gratia & libero arbitrio c. 2. *Reuelauit nobis Deus per Scripturas ſanctas eſſe in homine liberum voluntatis arbitrium. Quando autem reuelauerit commemoro hoc non humano, ſed diuino factum fuiſſe eloquio.* Mox varia citat ſacræ Scripturæ teſtimonia, quæ ipſam humanæ voluntatis libertatem diſertiſſimè exprimunt. Eccleſ. 5. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui.* Et paulo infrà. *Appoſui tibi ignem & aquam ad quodcumque volueris porrige manum.* Et alia innumera in Phyſica citanda, vbi fuſior ſermo de libertate humanæ voluntatis futurus eſt.

QVÆSTIO TERTIA.

Ad quid ſeſe extendat libertas humanæ voluntatis.

Repetendum eſt ex prędictis duplicem cogitari libertatem, vnam contrarietatis, quæ ſimul eſt ad bonum, vt bonum eſt, & malum, vt malum eſt, alteram contradictionis, quæ quidem eſt ad bonum proſequendum, vel non proſequendum, aut actum ſuſpendendum. Hoc poſito, ſit

Prima propoſitio.

Voluntas non eſt libera libertate contrarietatis.

Probatur, ibi tantum eſt libertas contrarietatis, vbi eſt potentia ad proſequendum bonum, vt bonum eſt, & malum vt malum eſt: atqui in voluntate nulla eſt potentia ad malum, vt malum eſt, quia ſemper in bonum fertur, ſiue verum, ſiue tantum apparens, vt docent Philoſophi, & nos ipſi ſupra ſtatuimus; ergo nulla eſt in voluntate libertas contrarietatis.

Obiicies illud Apoſtoli ad Rom. 1. *Non quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum facio*, ergo libertas voluntatis ſe extendit ad malum: ergo eſt contrarietatis.

Reſpondeo diſtinguendo priorem conſeq. libertas voluntatis extenditur ad malum: ſub ſpecie boni blandè ſenſum afficientis, concedo; ſub ratione verò mali nego: & ſic poſterior conſeq. nimirum libertatem voluntatis eſſe libertatem contrarietatis, ſimpliciter neganda eſt.

Secunda propoſitio.

Digitized by Google

IN voluntate ne quidem reperitur libertas contradictionis circa bonum ſibi propſitum, ſecundum omnem rationem bonitatis.

Probatur: in voluntate eſt libertas contradictionis, quando poteſt actum ſuum ſuſpendere, velle ſcilicet, & non velle: atqui id voluntas præſtare nequit circa bonum ſibi propoſitum, ſecundum omnem rationem bonitatis, ſiue veræ, ſiue apparentis, quia in tali actus ſuſpéſione nullam inuenit rationem bonitatis, ſed eam ſemper vt malam deprehendit: ergo voluntas circa bonum ſibi ſecundum omnem rationem bonitatis propoſitum non habet libertatem contradictionis.

Hinc eſt quod beati non dicantur liberi reſpectu amoris quo feruntur in Deum, quia Deus illis ſub omni ratione bonitatis obiicitur itaut nullam rationem inuenire queant propter quam velint à tali amore deſiſtere.

Poſtrema propoſitio.

VOluntas manet libera libertate contradictionis, circa omne bonum creatum, & quod in ſe non complectitur omnem rationem bonitatis.

Probatur: Ideo tantum fit vt voluntas non poſſit vti ſua libertate circa aliquod bonum, quia ita ab eius bonitate abſorbetur vt non poſſit non ferri circa illud: atqui à nullius boni creati bonitate ita voluntae abſorberi poteſt vt non poſſit non ferri circa illud per appetitionem, quia cùm eſſe bonum creatum dicat limitatam finitamque bonitatem, & non omnem, poteſt in abſentia illius actus quo appetitur, deprehendi aliqua ratio bonitatis: ergo voluntas manet libera libertate contradictionis, circa omne bonum creatum, & quod in ſe non complectitur omnem rationem bonitatis.

SECTIO QVARTA

De affectionibus intellectus & voluntatis.

QVÆSTIO PRIMA.

De affectionibus intellectus.

POtiſſima affectio intellectus eſt quod moueat voluntatem: ex qua duæ præcipuæ naſcuntur difficultates. Prior an intellectum mouere voluntatem ſit ipſum concurrere efficienter ad producendum actum voluntatis. Poſterior, an ſit tantum intellectum proponere voluntati naturam obiecti ſecũdum ſe ſpectati, non propoſita eiuſdem bonitate, ſiue an ſufficiat ad hoc vt intellectus dicatur mouere voluntatem, quod illi tantum proponat ſub ratione alicuius boni conuenientis & proſequentis vel diſconuenientis & fugiendi. Duas iſtas difficultates, vt alias quæ ex iis ſuboriuntur, aliquot propoſitionibus explicabimus.

Prima propoſitio.

INtellectum mouere voluntatem non eſt ipſum efficienter concurrere ad producendam actionem ipſius voluntatis, ſiue quoad ſpecificationem, ſiue quoad exercitium. Vt clarior fiat hæc propoſitio duo iſta, *ſpecificatio actus*, & *exercitium*, occurrunt diſtinguenda. Specificatio actus dicitur cum ipſe actus talis ſpeciei redditur, verbi gratia iuſtitiæ vel fortitudinis: Exercitium verò actus in eo conſiſtit quod ille hic, & nunc exerceatur. Hoc poſito.

Probatur propoſitio contra Plaudanum in 4. ſententiarum diſt. 49. qu. 2. art. 20. Caietanum 1. part. qu. 11. art. 3. & nonnullos alios. Illud nullo pacto concurrit efficienter ad actus voluntatis, quòd nullo pacto eſt cauſa eorum efficiens: atqui apprehenſio obiecti ab intellectu facta, nullo pacto eſt cauſa efficiens actuum voluntatis, ſiue quoad ſpe-

cificationem, vt ſcilicet ſint talis ſpeciei ſiue quoad exercitium, vt nimirum de facto exerceantur, quia voluntatis actus à ſola voluntate efficienter ſunt, & non ab apprehenſione obiecti, ſed ea duntaxat præſuppoſita produci dicuntur: ergo apprehenſio obiecti ab intellectu facta nullo pacto concurrit efficienter ad actus voluntatis, ſiue quoad ſpecificationem, ſiue quoad exercitium.

Secunda propoſitio.

INtellectum mouere voluntatem, non eſt illi tantum proponere naturam obiecti ſpeculatiuè, ſed practicè, oſtendendo pariter talis obiecti bonitatem, & conuenientiam.

Quod neceſſario debeat intellectus voluntati proponere ſuum obiectum, communis eſt omnium philoſophorum conſenſus, qui omnino docent voluntatem eſſe cæcam, & quidquid habet luminis, ab intellectu mutuari, quod ſatis arguit non poſſet aliter ferri in obiectum ſuum, niſi quatenus fuit illi ab intellectu propoſitum. Quod verò propoſitio illa obiecti debeat eſſe practica, conſtat ſimiliter inter maioris nominis philoſophos, & hac ratione demonſtratur: vt voluntas moueri dicatur ab intellectu illi ſuum obiectum proponente, debet ipſe intellectus talem facere obiecti propoſitionem ob quam voluntas ſtatim decernat operari: ſed voluntas non ſtatuit operari niſi vbi obiectum ipſi fuit ab intellectu propoſitum vt conueniens & dignum, circa quod debeat operari, ergo voluntas non mouetur ab intellectu ipſi obiectum ſuum proponente, niſi illa propoſitio fuerit practica, ſeu demonſtratiua talis obiecti vt ipſi voluntati conuenientis.

Confirmatur, vt ſe habet imaginatiua in brutis ad obiecta proponenda, vt appetitus in illa feratur, ita intellectus in hominibus ad obiecta ipſis exhibenda, vt in illa tota voluntate propendeant: atqui in brutis imaginatiua non facit tantum ſimplicem obiecti propoſitionem, ſed aliquod iudicium, oſtenditque obiectum illud ſub ratione conuenientis vel diſconuenientis, vt procuretur, vel fugiatur, ſicut probatur in oue & cane qui oppoſitis modis mouentur ob ſibi propoſitum lupum: canis deſiderio proſequendi, ouis verò fugiendi cupiditate vtique quia canis apprehendit lupum ſub ratione conuenientis, ouis verò ſub ratione diſconuenientis: ergo à pari intellectus in hominibus non facit nudam obiecti propoſitionem, vt moueat voluntatem, ſed practicam, exhibendo obiectum ſub ratione boni & conuenientis.

Verùm cùm illa obiecti propoſitio practica ſit duplex, vna ſimplex, & abſoluta quâ tali modo aliquod bonum proponitur voluntati amplectendum, vt iudicet intellectus illud ſimpliciter, & abſolutè eſſe amplectendum. Altera conditionata, quâ tantùm aliquid proponitur voluntati efficiendum vel auertendum ſub conditione, vt verbi gratia, non eſſe furandum ſi velimus ſaluti animę noſtræ conſulere: equum eſſe ſumendum ſi commodè iter facere] deſideremus: cùm inquam ita ſe res habeat, meritò quæritur vtrum iudicium abſolutum intellectus requiratur vt poſſit mouere voluntatem, & iudicium conditionatum non ſufficiat, verbi gratia, an vt intellectus moueat voluntatem ad benè viuendum, debeat illi proponere benè ordinatam vitam ſimpliciter, & abſolutè amplectendam, an verò ſufficiat quod illi proponat conſequendam ſub ea conditione quod velit poſt vitam hanc caducam ſibi aliam in cœlo numquam intermorituram comparare. Pro huius

difficultatis ſolutione adiungatur.

Tertia propoſitio.

VT intellectus moueat voluntatem, ſufficit quod illi proponat obiectum ſub conditione amplectendum.

Probatur: vt intellectus ſufficienter moueat voluntatem ad aliquod obiectum, ſufficit quod oſtendat conueniens & dignum circa quod operetur, ſic enim fiet vt pro ſua libertate in illud feratur: atqui intellectus poteſt proponere obiectum voluntati tanquam conueniens & dignum circa quod operetur, etiam ſi illi tantum proponat conditionatè amplectendum: ſcilicet ſub conditione finis alicuius, quia poteſt illi ſimul exhibere conuenientiam talis finis, verbi gratia vitæ immortalis; cuius conditio ponebatur: ergo vt intellectus moueat voluntatem, ſatis eſt quod illi proponat obiectum ſub conditione amplectendum.

Rurſus naſcitur difficultas, an facta illa practica obiecti propoſitione, quàm alii vocant, *iudicium practicè practicum intellectus*, voluntas remaneat indifferens ad operandum, vel non operandum circa illud obiectum: verbi gratia, an vbi intellectus practicè propoſuit voluntati benè viuendum eſſe, eò quod ſit illi cōueniens, poſſit adhuc voluntas manere indifferens ad benè vel malè viuendum. Pro hac quoque difficultate, addatur.

Quarta propoſitio.

EO ſenſu voluntas poteſt manere indifferens ad bonum aliquod ſibi practicè ab intellectu propoſitum, quatenus poteſt ei præſtò adeſſe aliud practicum iudicium intellectus de tali obiecto non proſequendo, dum ſuſpendebat actum priori facta propoſitione practica, tunc enim illud recenter adueniens iudicium ſequi poteſt.

Illuſtratur propoſitio exemplo, poſtquam intellectus dictauit voluntati benè viuendum eſſe, quia hoc ei conueniens eſt, & congruum, eo ſenſu voluntas manet indifferens quod poſſit ſuum actū ſuſpendere, & ſe cohibere ab amplectendis benè viuendi actibus, inter quam ſuſpenſionem actus, nouum adueniet iudicium intellectus de iiſdem fugiendis benè viuendi actionibus, tanquam ipſi gratis & conuenientibus, ſicque ancipiti cogitationum pugna in varias agitata partes ſe ad vnam pro innata ſua libertate conuertet.

QVÆSTIO SECVNDA.

De affectionibus voluntatis.

VNa & prima affectio voluntatis eſt quod ſemper in bonum feratur, nec malum vnquam vt malum eſt, poſſit appetere alia ſunt maioris momenti ſigillatim explicandæ.

Prima eſt, an voluntas velit tantum finem, an etiam media.

Reſpondeo cum D. Thoma, prima ſecundæ, quæſt. 5. art. 2. voluntatem ferri poſſe tam in finem quam in media, ſeu poſſe ſimul velle finem & media.

Probatur: id omne voluntas poteſt velle in quo ratio bonitatis apparere poteſt, cùm obiectum voluntatis ſit bonum, vt bonum eſt, atqui tam in mediis ad finem conducentibus, quàm in fine poteſt apparere aliqua ratio bonitatis, vt conſtat: ergo voluntas poteſt velle tam finem quàm media, quæ ad ipſum finem obtinendum conferunt.

Secunda affectio eſt, vtrum ſit idem actus voluntatis quo fertur in finem & media: ſeu an eadem volitione velit me-

Digitized by Google

dia, & finem, verbi gratia, medicinam, & ſanitatem.

Reſpondeo primò certum eſſe voluntatem poſſe velle finem aliquem abſque volitione mediorum: vt cùm quis morbidus ſimplici affectu optat ſanitatem, nec tamen vult media ad eam recuperandam neceſſaria aſſumere, quia fortè de illis nihil cogitauit.

Reſpondeo ſecundò, voluntatem præcedenti quodam actu poſſe eſſe finis, alio verò ſubſequenti mediorum. Probatur hæc reſponſio exemplo propoſito, vbi enim aliquis in grauem morbum incidit, ſtatim vult ſibi reſtitui ſanitatem, poſtea verò poteſt decernere in virtute huius præcedentis volitionis, quænam media aſſumere debeat ad comparandam ſibi ſanitatem.

Reſpondeo tertiò, inefficaci volitione finis ſaltem virtualiter & interpretatiuè, id eſt, vt alij interpretari poſſunt, includi volitionem mediorum.

Probatur exemplo, morbidus enim ille qui vult efficaciter ſibi reſtitui ſanitatem; vult ſaltem virtualiter, & interpretatiuè ipſa media, quibus ſanitas reſtituitur, aliàs ipſa finis volitio deſineret eſſe efficax, & eſſet tantùm ſimplicis affectus, & complacentiæ.

Reſpondeo vltimò, voluntatem poſſe eodem actu velle media, & finem: explicatur eodem exemplo: ſi alicui graui morbo laboranti proponatur medicina propter ſanitatem aſſumenda, tanquam bona & congruens, poteſt ille ſtatim dicere volo medicinam ſumere propter ſanitatem: ergo tunc eodem actu volet media & finem.

Tertia affectio voluntatis eſt à quo moueatur: moueri ab intellectu ſupra probatum eſt ſupereſt tantum vt oſtêdamus aliquot propoſitionibus, an ab aliis rebus, vel quoque à ſeipſa moueri queat.

Prima propoſitio.

VOluntas mouetur ab appetitu ſenſitiuo, non per ſe proximè, ſed indirectè & remotè.

Prior pars patet experientia: frequenter enim experimur varias in nobis ex parte ſenſitiui appetitus paſſiones excitari, quibus voluntas noſtra ad ſolum bonum apparens neglecto vero conuertitur, imo id expreſſe habetur in ſacris pag. ad Rom. 7. *Sentio legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati*: & D. Iac. 1. *Vnuſquiſque tentatur à propria concupiſcentia.*

Poſterior verò pars propoſitionis, ſcilicet indirectè tantum & remotè, voluntatem à ſenſitiuo appetitu moueri ſola explicatione ſatis confirmatur; eatenus ſenſitiuus appetitus mouet voluntatem, quatenus ipſe efficit vt obiectum apprehenſum ipſi intellectui obiiciatur percipiendum ſub ratione conuenientis, & ſic voluntati proponatur, vt poſtea in illud ipſa voluntas inclinetur: ergo tantum indirectè & remotè voluntas ab appetitu ſenſitiuo mouetur, quatenus ipſe ſenſitiuus appetitus facit, vt aliter appareat intellectui obiectum, deinde ipſi voluntati proponatur, vel amplectendum, ſi bonum fuerit propoſitum, vel fugiendum ſi è contrario ſub aliqua ratione mali & diſconuenientis fuerit propoſitum.

Sexta propoſitio.

POteſt voluntas ab aliquo exteriori moueri, Deo ſcilicet, obiecto, & corpore cœleſti. De Deo, probatur ex ſecund. Prouerb. *Cor Regis in manu Dei*

Digitized by Google

eſt, quocumque voluerit flectet illud. In ipſo viuimus mouemur & ſumus.

Deinde quia Deus omnibus ferè momentis varias inſpirationes in voluntatem immittit quibus ad bonum moueatur, vt quotidie experimur.

De obiecto reseſt clara:ſi enim fuerit oblatū aliquod obiectū voluntati, experimur quotidie ipſam variè circa illud affici, vel deſiderio conſequendi, ſi fuerit ipſi propoſitum ſub ratione boni, vel fugiendi ſi fuerit ſub ratione diſconuenientis exhibitum.

De ſolo corpore cæleſti exiſtit controuerſia, ex qua in multorum animos irrepſit neſcio quis turpiſſimus error, vt non ſolum affirmarent cæleſtia corpora modo quodam ſuaui & congruenti ratione ſui influxus mouere voluntatem, ſed amplius contenderent motum illum eſſe neceſſarium, ita vt ei voluntas non poſſet reſiſtere: vnde tot ex aſtrorum intuitu prædictiones tanquam neceſſario futuræ ortæ ſunt, & ſingulis ferè diebus ad aures noſtras deferuntur.

Contra hunc errorem concludendum eſt voluntatem à cæleſti corpore moueri, non eſſe ab eo aliquam recipere impreſſionem, vi cuius neceſſariò inclinetur, ita vt ei repugnare non poſſit, ſed tantum aliquo modo remotè affici ex ipſius influentiis, quatenus illæ varias affectiones ſenſibus noſtris imprimunt, ex quibus fit, vt intellectus ratio immutetur, & varia obiecta voluntati amplectenda proponat, quibus interiectis ſtatim voluntas, liberè tamen, ad ſuos actus mouetur, paſſionéſque ſenſitiui appetitus ſequitur.

Obiicies, ſi cœlum & aſtrorum influxus nullam inferat neceſſitatem voluntati, quomodo fit vt aſtronomi multa certò futura ex cœlorum aſtrorúmque diſpoſitione prenuntient, ſicut teſtatur experientia.

Reſpondeo reuera ex cœlorum inſpectione & aſtrorum obſeruatione, nullam certam prædictionem fieri poſſe de actibus liberis voluntatis: ſed id coniecturis tantum, & ſignis probabilibus dici poſſe: quod verò multoties quæ ſic ab ipſis aſtronomis pronuntiantur, eueniant nonnulli afferunt rationes quaſdam probabiles.

Prima eſt, quod ſi quis aſtronomus nobis aliquid prædixerit, ſolemus ſaltem vt plurimum illi fidem adhibere, & propterea, vt quod futurum prædicit conſequamur, ſtudemus diligentius, vel deſperatione auertendi quod pronuntiauit, in illud ipſum per imprudentiam ruimus præcipites.

Secunda ratio eſt, quod aſtrologi ex illa aſtrorum inſpectione intelligant varias paſſiones. quæ debent exurgere in parte, ſenſitiua, quia probè tenent paſſiones eiuſmodi in ipſo appetitu ſenſitiuo multum ab ipſo cœlorum, & aſtrorum influxus dependere, item quod ſciāt voluntatem hominis multùm ſequi paſſiones appetitus ſenſitiui: vnde ita confidenter dicunt euentus liberos voluntatis, qui reuera vt plurimum, liberè tamen hac ratione contingunt.

Taceo quod ex illis aſtrologis multi inſtinctu quodam occulto ſpiritus ſuperioris, ſcilicet dæmonis, ſuas prædictiones proferant. quod ipſi aſtrologi ex eorum inſtinctu prænuntiant, vt plurimum eueniat, quamuis liberè, & abſque vlla voluntatis neceſſitate impoſita.

Mitto etiam quod ipſi aſtrologi tam multa prænuntiant vt eorum aliquid non poſſit non euenire.

Tertia propoſitio.

VOluntas ſeipſam mouere poteſt per actum aliquem præcedentem, ita D. Thom. 1. 2. quæſt. 6. art. 21. & reliqui

qui Theologi Philoſophique cum illo.

Probatur ex volitione alicuius finis, verbi gratia conſequendę beatitudinis, mouetur voluntas ad electionem mediorum, quæ ad ipſam beatitudinem conducunt, cùm tamen ipſa electio ſit actio voluntatis conſequens finis volitionem: ergo voluntas ſeipſā mouet per aliquem actum præcedentem.

Quarta affectio voluntatis eſt quòd alias potentias ad agendum applicet: ipſis imperando. Pro cuius explicatione.

Notandum eſt ex Ariſtotele 1. Politic. c. 3. duplex eſſe imperium, vnum politicum, quod aliis nominibus ciuilè, baſiliscum & regium appellatur: alterum deſpoticum quod alio nomine herile nuncupatur.

Imperium politicum dicitur, cùm facultas obſequens poteſt imperanti reſiſtere, ſicut ciues magiſtratibus nonnunquam reſiſtunt.

E contrario verò imperium deſpoticum, & herile dicitur, cum facultas obſequens nequit imperanti repugnare vel ſaltem difficilimè repugnat, ſicut olim erat imperiū heri erga ſeruos, cum hi vt potè alieni iuris, non haberent repugnandi poteſtatem hero ſuo imperanti.

Rurſus notandum eſt, facultates alias voluntatem mouere dupliciter intelligi, vel quoad ſpeciem actus, vt ſcilicet eliciant actus talis ſpeciei, vel quoad exercitium: vt nimirum actu in ſuas actiones prorumpant. Quibus notatis præcedentibus propoſitionibus, hæc addatur.

Quarta propoſitio.

VOluntas non mouet alias potentias quoad ſpeciem ſuorum actuum.

Probatur; ſpecies actuum quæ proficiſcuntur ab aliis facultatibus, non deſumuntur ab ipſa voluntate, ſed à principiis à quibus oriuntur, & ab obiectis in quibus verſantur ipſi actus: verbi gratia quod actus intellectus ſpecie diſtinguatur ab actu videndi, non naſcitur ex mouente voluntate, ſed ex eo quod actus ipſius intellectus ſit ab alio principio nempe intellectu, & aliud habeat obiectum, nimirum verum, vt verum eſt, actus autem videndi ſit à viſiua facultate circa viſibile: ergo voluntas non mouet alias potentias quoad ſpeciem ſuorum actuum.

Quinta propoſitio.

VOluntas mouet quaſdam facultates quoad exercitium quorumdā actuū, non tamen mouet omnes.

Probatur experientia, ſæpè enim iubente voluntate intelligimus, comedimus, bibimus deambulamus & aliis fungimur muneribus.

Dixi quorumdam actuum, & non omnium, ſiquidem phantaſia, præſertim inter dormiendum, multa fingit, oculus multa videt, auditus plures ſonos percipit; quæ tamen omnia fiunt ſine motione voluntatis, imò & intellectus ipſe multa cogitat, quæ omninò anteuertunt liberum voluntatis vſum, & eâ mouente non fiunt, vt in nobis ſingulis ferè momentis experimur.

Quod certè poſterius neceſſarium eſſe probatur, quia ſi ad omnes ſuas actiones moueretur intellectus à voluntate, ante omnem intellectus actum, daretur aliquis actus præcedens voluntatis, quo intellectus ad ſuum actum fuiſſet excitatus: Et rurſus cùm quiuis actus voluntatis ex ſuperiorib. dictis fiat à mouente intellectu, ante omnem actum voluntatis, præexigeretur alius præcedens actus intellectus illuſtrantis, & ſic duo illa contingerent proceſſus infinitus in actionibus intellectus & voluntatis, & quòd

ſimul actus aliquis voluntatis præcederet actum intellectus, & quod non præcederet, imò præcederetur ab illo: quæ tamen duo abſurda vitantur ſi admittamus aliquem actum intellectus ante omnem mouentis voluntatis actionem: hoc enim modo, neque in infinitum fit progreſſus, ſed in aliquo primo intellectus actu fit conſiſtentia, nec illa contradictio oſtenditur, quod aliquis actus voluntatis anteuertat primum actum intellectus, & è contra ab illo præcedatur: quare id optimo iure ſtatutum eſt.

Dixi præterea voluntatem mouere quaſdam potentias, non omnes, ſunt enim multæ, quæ eius imperio non parent, ſed neceſſitate quadam naturæ operantur, vt potentia nutriendi, creſcendi & aliæ ſimiles, quod enim nutriamur, vel augeamur, id non fit ex nutu voluntatis, ſaltem proximè: ſed id neceſſitate naturæ peragitur, vt ex eo probatur, quòd etiam inter dormiendum nutriri, & accreſcere valeamus quo tamen tempore nulla apparet motio voluntatis.

Sexta propoſitio.

Imperium quod exercet voluntas circa intellectum illum mouendo, eſt herile & deſpoticum.

Probatur, imperium deſpoticum dicitur cum facultas obſequens non reſiſtit imperanti, ſed ei facilè morem gerit: atqui intellectus qui eſt facultas obſequens, de facto non repugnat imperio voluntatis, ſed pro eius nutu ſuas operationes exercet, experimur enim voluntatem noſtram ſæpe intellectum ab vna actione ad aliam auocare, eique interdum ſpeculationem, interdum verò praxim imperare; ergo imperium voluntatis erga intellectum eſt herile & deſpoticum.

Septima propoſitio.

Imperium voluntatis erga internos ſenſus phantaſiam, imaginatiuam, ſenſum communem, necnon appetitum ſenſitiuum, politicum eſt, non verò deſpoticum.

Probatur, imperium politicum ex dictis vocatur, cum facultas obſequens non ſolet parere, vel ſaltem ægrè admodum paret imperanti: atqui ſenſus interni phantaſia, imaginatiua, ſenſus communis, necnon etiam appetitus ſenſitiuus, non ſolent voluntati imperanti parere, vel ſaltem ingenti cum difficultate ipſi obtemperant. Nam quod ſpectat ad ſenſus internos experientia teſtatur illos ita tenaciter apprehendere obiecta ſua: vt ab iſta apprehenſione, vel nullo pacto, vel ſaltem cum maximo negotio, per voluntatis imperium auocari poſſint: quod verò attinet ad appetitum ſenſitiuum, eadem experientia certiſſima comprobat illum aliquando tot perturbationum fluctibus commoueri, vt nullo pacto, vel ſaltem peræ grè iuſſa voluntatis ad eius nutum exequatur ergo, &c.

Vltima propoſitio.

Voluntatis imperium erga externa membra, putà caput, manus, pedes &c. deſpoticum eſt, non tamen omnino immediatum.

Prior pars huius propoſitionis eadem ratione probatur quâ ſexta propoſitio confirmata eſt: imperium deſpoticum dicitur cùm facultas ſubdita ad nutum obedit imperanti: ſed res ita ſe habet in propoſito: nam ad voluntatis nutum caput attollimus, manus iungimus, pedes mouemus: ergò &c.

Digitized by Google

Poſterior verò pars, nimirum imperium voluntatis erga eiuſmodi membra externa non eſſe omnino immediatum probatur, quia interuentu appetitus ſenſitiui ſaltem vt plurimum voluntas mouet membra illa externa, vel potiùs vim motricem in illis reſidentem, verbi gratia mouet manum vt cibum apprehendat, qui ſub ratione boni ſenſibilis ab appetitu ſenſitiuo deſideratus eſt.

Dixi vt plurimùm, quia fiunt aliquando actiones exteriorum membrorum ex imperio voluntatis contra naturalem ſenſitiui appetitus inclinationem, proindéque nullo intermedio appetitu ſenſitiuo, vt probatur in ipſis martyribus, qui ſua membra ſuppliciis & flammis ſponte olim repugnante appetitu ſenſitiuo obiiciebant.

DISPVTATIO SECVNDA
De actionibus humanis.

SECTIO PRIMA.

De illis generatim.

Actus humanus interdum ita latè accipitur, vt comprehendat omnes actus qui ab homine proficiſcuntur, ſiue interim procedant à voluntate eliciente, vel imperante, vt omnes actus voluntatis, & illi quoque ſinguli, qui eius fiunt imperio, vt potè, motio pedis, eleuatio manus & ſimiles: ſiue non fiant à voluntate eiuſque imperio ſubiiciantur: vt nutritio, & accretio in homine.

Rurſus actus qui elicitur à voluntate, alius neceſſarius, alius liber: neceſſarius qui ſine conſilio & deliberatione neceſſariò fit, vt amor Dei in beatis.

Liber, qui fit cum deliberatione & indifferentia vt affectus erga diſciplinas.

Denique alius eſt voluntatis actus, quo in finem fertur, & dicitur intentio: alius quo fertur in media, & electio nuncupatur. Sed de his actibus aliiſque ſimilibus infra plura ſumus tradituri.

Ex his omnino conſtat de exiſtentia, & eſſentia actus humani: ſupereſt tantum, vt hanc præcipuam actionis humanę affectionem, bonitatem, ſcilicet & malitiam, expendamus.

Notandum itaque primò in actionibus humanis duplicem conſiderari bonitatem, alteram entitatiuam, alteram moralem.

Entitatiua ea eſt quæ conuenit rebus omnibus, quatenus entia ſunt.

Moralis verò bonitas dicitur, quæ cõpetit rebus rectæ rationi conſentaneis, & actionibus ſecundum rectam rationis regulam exercitis: ſicut è contra malitia moralis dicitur, cùm aliqua deeſt perfectio, quæ ſecundum rectam rationem alicui rei vel actioni ineſſe deberet.

Secundò, quia conſtat bonitatem moralem (de qua hic ſolum agitur) deſumi tum ab obiecto, tum circumſtantiis. Notandum eſt obiectum actionis humanæ eſſe id circa quod verſatur, poſſéque dupliciter dici bonum. Primò entitatiuè, quia eſt res aliqua: 2. moraliter, quia eſt id circa quod aliqua actio ex præſcripto & regula rectæ rationis debet verſari.

Notandum tertio circumſtantias actionis alicuius eſſe quędam accidentia, quæ in ea obſeruari poſſunt, hocque verſiculo comprehenduntur.

Quis, quid, vbi, quibus, auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quis ſignificat qualitatem actionis operantis, vt quòd ſit nobilis, vel ruſticus.

Quid, quantitatem rei, vt decem aureos nummos furari.

Vbi, ſignificat locum in quo fit actio, vt in templo.

Quibus auxiliis, inſtrumenta quorum interuentu actio aliqua facta eſt:

Digitized by Google

vt quod in homicidio perſona eccleſiaſtica fuerit adhibita.

Cur, denotat intentionem & finem agentis.

Quomodo, ſignificat modum ſecundum quem actio facta eſt.

Quando, tempus in quo facta eſt. His præmiſſis, ſit

Prima propoſitio.

Actiones humanæ non accipiunt ſuã bonitatem moralem ab obiecto conſiderato ratione ſuæ entitatiuæ bonitatis, ſed tantùm moralis.

Prior pars probatur, bonitas moralis actionis humanæ debet ſumi ab aliquo moraliter bono, ergo non poteſt accipi ab obiecto ſpectato ratione ſuæ entitatiuæ bonitatis.

Poſterior pars demonſtratur, actio moraliter loquendo bona eſt, quæ verſatur circa obiectum bonum bonitate morali: ergo à bonitate illa obiecti actio deſumit ſuam bonitatem moralem.

Antecedens oſtenditur, actio bona dicitur bonitate morali quæ eſt circa obiectum bonum bonitate morali ex dictis: ergo actio moraliter loquendo bona eſt, quæ verſatur circa obiectum bonum bonitate morali.

Secunda propoſitio.

Bonitas moralis actionum humanarum maximè petitur à circumſtantiis ſicut è contra malitia ab iiſdem circumſtantiis deſumitur Propoſitio eſt cõmunis inter philoſophos, & experientia nota.

Probatur tamen ratione: ſicut propter circumſtantiam alicuius actionis, valdè augetur ipſius malitia moraliter loquendo: ita è contrario propter aliquam circumſtantiam alicuius actionis, eiuſdem bonitas multum ſuſcipit incrementi: verbi gratia quia hominem occidere ad furanda eius bona, auget homicidij malitiam: ita è contra date eleemoſynam pauperi propter Deum, auget bonitatem moralem talis actionis quã datur eleemoſyna: igitur à circumſtantiis actionum humanarum bonitas illa moralis & malitia deſumuntur.

SECTIO SECVNDA.

De actionibus humanis in particulari.

QVÆSTIO PRIMA.

De actione voluntaria & inuoluntaria.

Quoniam actio voluntaria eſt omnium actionum humanarum vniuerſaliſſima, & per illas omnes diffunditur, omnes enim actiones humanę ſunt voluntariæ, idcirco hanc de actionibus humanis in particulari tractationem ab illa incipimus, & pro more noſtro eius ſignificationem ante omnia præmittemus.

Actio igitur voluntaria interdum ita latè accipitur, vt ſignificet omnem actionem quę ex propria rei inclinatione proficiſcitur, vt deſcenſus lapidis ad centrum, & aſcenſus ignis ad Lunæ concauum: interdum ita anguſtè vſurpatur vt ſolam actionem liberam deſignet: interdum denique propriè accipitur pro illa actione, quæ fit à voluntate abſque vlla vi, & coactione: quo pacto illa actio quâ beati Deum amant, etiam poterit dici voluntaria, quia beati à nullo coguntur, vt talem amoris actum eliciant, atqui huic actioni voluntariæ opponitur inuoluntaria, quam definit. Ariſtoteles 3. Ethic. c. 1. cuius principium eſt externum & non in eo qui agit.

Digitized by Google

Hanc duplicem conſtituit, vnam purè coactam, quæ fit propter vim aliquam & violentiam illatam, vt adſportatio hominis ab vno loco ad alium per vim & impetum exurgentis venti: alteram ignorationis cum aliquid fit ex ignorantia: circa vtramque actionem inuoluntariam, quædam difficultates breuiter perſtringendæ ſunt, hinc enim conſtabit quodnam debeat de voluntaria ipſi oppoſita iudicium ferri.

Quod ſpectat ad primam actionem inuoluntariam, ſcilicet ex violentia, de ea primo quæritur, an dicatur eſſe cùm actio fit propter metum grauem alicuius mali imminentis, vt cùm ſuborta tempeſtate metu naufragij proiiciuntur merces in mare.

Reſpondet Ariſtoteles c. 13. Eth. actiones eiuſmodi, neque purè eſſe ſpontaneas, neque purè inuoluntarias ſed mixtas, hoc eſt partim ſpontaneas, & partim inuoluntarias: verbi gratia metu naufragij merces in mare proiici partim ſpontaneè, & partim ac ſecundum quid inuoluntariè. *Secundum quid inuoluntariè*, dico, ſeu vt alij habent in ſenſu diuiſo, facta ſcilicet ſuppoſitione, quod qui eas merces in mare proiiciunt, poſſent ſine tali proiectione à periculo incolumes euadere, tunc enim certum eſt neminem velle ſuas merces ſic in mare proiicere & earum iacturam facere, ſecundùm quid verò, & certè magis ſpontaneè, quòd in ſenſu compoſito, vt loquuntur, ſeu facta ſuppoſitione, quòd nulla ſuperſit ſpes ſalutis, & incolumitatis niſi ipſæ merces proiiciantur, omnino ſponte fiat eiuſmodi proiectio, hac enim facta ſuppoſitione nullus ſanæ mentis exiſtit, qui ſponte ſua nolit merces perdere vt vitæ conſulat.

Addit aliam cauſam cur eiuſmodi actiones quæ metu maiorum malorum fiunt dicantur ſpontaneæ, quod ſcilicet ex iis laude vel vituperio afficiamur, cum tamen laus, & vituperium ſine ſpontaneo eſſe nequeant.

Secundò, quæritur an coactio & violentia reddere poſſit aliquam actionem voluntatis inuoluntariam, ſeu an voluntas cogi poſſit vt actum ſuum eliciat; priuſquam legitima aſſignetur reſponſio.

Repetendum eſt actus voluntatis alios eſſe elicitos, qui ab ipſa voluntate tanquam à principio eliciuntur, alios imperatos, qui licet à voluntate tanquam à principio non proficiſcantur, eius tamen ſubſunt imperio, vt actiones intellectus, ſenſus, & membrorum externorum.

Prima propoſitio.

NVlla violentia poteſt reddere aliquam actionem voluntatis elicitam inuoluntariam.

Probatur, ſi aliqua actio voluntatis elicita per violentiam redderetur inuoluntaria, ſimul eſſet voluntaria, & inuoluntaria, ſimul ex inclinatione voluntatis, & contra propriam eiuſdem voluntatis inclinationem, quod manifeſtè implicat.

Conſequutio oſtenditur, actio illa voluntatis elicita, ex hypotheſi per violentiam, ponitur inuoluntaria, & contra inclinationem voluntatis: alia verò ex parte cùm habeat internum principium, ſcilicet voluntatem, non poteſt non eſſe voluntaria, quia voluntarium eſt id quod habet internum principium, & conſequenter ex inclinatione voluntatis fit neceſſe eſt, quia quiuis actus à voluntate elicitus ex eius inclinatione eſſe debet: ergo talis actio ſimul eſſet voluntaria, & inuoluntaria.

Notandum verò eſt cùm dicimus voluntatem non poſſe cogi quoad actus elicitos, id tantum de poſitiua coactione intelligendum eſſe quòd videlicet actus

Digitized by Google

aliquis à voluntate elicitus non poſſit eſſe contra naturalem eius inclinationem: non autem de coactione negatiua, quaſi negatiuè non poſſit voluntas impediri à ſuis actibus eliciendis, nam cùm voluntas pendeat à concurſu diuino, vt ipſos actus eliciat, illo ſubtracto non poteſt amplius ipſis actibus exercendis incumbere, quod eſt cogi negatiuè.

Secunda propoſitio.

NE quidem actus imperati ab ipſa voluntate, vt imperati ſunt poſſunt eſſe inuoluntarij, & coacti.

Probatur quidlibet actus voluntatis imperatus non poteſt non eſſe ex inclinatione voluntatis, aliàs voluntas aliquid imperaret contra propriam ſuam & naturalem inclinationem, quod eſt abſurdum: ergo quiuis actus voluntatis imperatus, vt talis eſt, non poteſt eſſe contra naturalem voluntatis inclinationem, atque adeo inuoluntarius: ſimul enim & voluntarius eſſet, & inuoluntarius, quod apertam inuoluit repugnantiam, vnde ſi quando aliqui actus exteriores potentiarum externarum fiant per vim & violentiam, non eſt ſtatim dicendum (vt malè plurimi dicunt) actus voluntatis imperatos cogi & fieri inuoluntarios, ſed potius dicendum actus, qui ſolent imperari à voluntate ſine eius imperio, ſeu contra eius inclinationem, fieri & reddi inuoluntarios: vno verbo actus imperatos cogi qui imperati ſunt, non autem vt imperati.

Tertiò quæritur, an concupiſcentia faciat actionem aliquam inuoluntariam. Hæc quæſtio vt ſoluatur.

Notandum eſt primò, nomine concupiſcentię nos hic intelligere paſſiones appetitus quæ ſuboriri ſolent, vt amor, odium, ira & ſimiles.

Notandum ſecundò, paſſiones eiuſmodi aliquando ita eſſe vehementes, vt omnino rationem impediant, & liberum turbent voluntatis arbitrium: Aliquando verò ita remiſſè exurgere, vt voluntati parum obſiſtant.

Notandum tertiò, paſſiones illas orientes vel conſequi voluntatis actum, vt cùm aliquis peracto ſtudio de illo gaudium, quod paſſio eſt, concipit: & ſic, certum eſt eas non facere inuoluntarium; vel eundem actum antecedere, vt cùm aliquis paſſione, verbi gratia ita commotus, in aliquem actum, verbi gratia homicidium præceps ruit: & de his paſſionibus quæſtio inſtituitur, quam his propoſitionibus ſuperioribus additis his diſſoluemus.

Tertia propoſitio.

INterdum concupiſcentia ſeu paſſiones appetitus non faciunt inuoluntarium, imò ſæpius è contrario augent voluntarium.

Probatur prior pars. Si concupiſcentia vel paſſiones appetitus facerent inuoluntarium, quicquid ex illis paſſionibus fieret, non poſſet ad peccatum imputari, nullum enim peccatum eſt niſi voluntarium ex Theologis: atqui ea imputantur ad peccatum quæ ex concupiſcentia fiunt, imò concupiſcentia dicitur parens peccati, iuxta illud D. Iacobi 1. *Concupiſcentia cum conceperit parit peccatum*: Ergo concupiſcentia vel paſſiones appetitus non faciunt inuoluntarium.

Poſterior verò pars, ſcil. paſsiones appetitus augere voluntariũ, probatur: Augetur voluntariũ quando inclinatio voluntatis augetur: atqui per paſsiones appetitus augetur inclinatio volũtatis ad ſuum actum: nam ſi verbi gratia, amore alicuius rei moueatur, tunc in illam magis incipit inclinari: ergo paſsiones appetitus augent voluntarium.

Digitized by Google

Quarta propoſitio.

PAſſiones vehementes, & liberum arbitrij vſum turbantes, faciunt aliquando inuoluntarium ſecundum quid.

Probatur. Homo aliquando vi eiuſmodi paſſionum ita commouetur, vt ruat in actum cum diſplicentia voluntatis, verbi gratia in immoderatas voluptates, ipſa voluntate renuente, vt teſtatur experientia: atqui hoc eſt facere inuoluntarium ſecundum quid: ergo, &c.

Poſtremò quæritur quomodo ignorantia dicatur facere actum aliquem inuoluntarium: vt queſtioni fiat ſatis, præmittendæ ſunt ignorantiæ diuiſiones illæ potiſſimum quæ ad noſtrum inſtitutum conferunt.

Prima diuiſio eſt in ignorantiam puræ negationis: & prauæ diſpoſitionis.

Illa dicitur cùm aliquis ſimpliciter ignorat idipſum quod ſcire deberet, vt diuinæ legis præcepta, & fidei noſtræ myſteria: ipſáque duplex, vna affectata, cùm aliquis ignorat volens: alia craſſa, cùm non quidem deliberata voluntate aliquis quidpiam ignorat, neglexit tamen hanc ignorantiam per contrariam cognitionem propellere, nec diligentiæ ſatis & ſtudij hanc in re adhibuit.

Ignorantia verò prauæ diſpoſitionis eſt aliqua falſa, & erronea rei alicuius cognitio, vt hæc Arianorum, quod filius Dei non ſit patri conſubſtantialis, & hæc ignorantia potius vocatur error & hæreſis, quam ignorantia.

Secunda diuiſio ignorantiæ eſt in eam, quæ eſt cauſa operis quod fit, & vocatur antecedens, eo quod ipſum opus antecedat: & eam quæ non eſt cauſa operis quod fit, & dicitur concomitans.

Prior cernitur cùm aliquis in opus incidit ex ignorantia alicuius rei, quam ſi nouiſſet, à tali actione haud dubiè abſtinuiſſet, & hoc vocat Ariſtoteles 3. Eth. c. 1. ex ignorantia agere, vt cùm aliquis in ſyluis exiſtimans feram confodere, ſagitta amicum occidit, ignorantia enim illa rei quam occidit, cauſa eſt cur tale homicidium commiſerit: hæc verò duplex eſt, vna vincibilis, altera inuincibilis.

Vincibilis dicitur quæ facilè potuiſſet vitari, vt cum quis ignorat non eſſe furandum.

Inuincibilis è contrario dicitur, cùm quis ita quidpiam ignorat, vt vix ac ne vix quidem eius cognitionem potuerit comparare.

Ignorantia autem illa non dicitur eſſe cauſa operis quod fit, qua non exiſtente tale opus de facto fuiſſet exhibitum, vt ignorantia illa qua quis laborauit cùm in ſyluis inimicum interfecit credens feram occidere, etſi enim non fuiſſet in eo talis ignorantia, ſed verè cognouiſſet inimicum in eo loco exiſtere, non tamen deſiiſſet illum interimere. His omnibus præmiſſis, ſit

Quinta propoſitio.

IGnorantia antecedens, omninóque inuincibilis & cauſa operis quod fit, reddit actum planè inuoluntarium, verbi gratia, quia ignorantia qua quis detinetur cùm patrem ſub inimici ſpecie & repræſentatione interimit, non potuit facilè à filio vinci, itaut patrem ſuum adeſſe deprehenderet, fit vt illa reddat homicidium omnino inuoluntarium, neque enim ex deliberata filij voluntate manauit quod patrem occideret, vnde non debet ei tale crimen tanquam parricidium, ſed tanquam homicidium ſolum imputari.

Digitized by Google

Sexta propoſitio.

IGnorantia antecedens actum & vincibilis, facit illum inuoluntarium, ſi modo facti commiſſi pœniteat, ſed potiùs hinc gaudium concipiatur, facit quidem non voluntarium, quia non facit eſſe ex deliberata voluntate, ſed non ſimpliciter inuoluntarium. quia non facit eſſe contra inclinationem naturalem voluntatis propoſitio hæc ſecundum vtramque partem Ariſtotelis eſt 3. Eth. c.1. & ex ſe ſufficienter nota.

Septima propoſitio.

IGnorantia paruæ diſpoſitionis volita quæ conſequens dici poteſt, quaſi ſequens voluntatis affectum, facit actum eſſe voluntarium: ſi quis verbi gratia furtum commiſerit ignorans eſſe peccatum, quia id voluit ignorare, vt poſtea tutius committeret, reuera cenſetur furari voluntariè & in hac propoſitione nulla difficultas eſt.

Poſtrema propoſitio.

IGnorantia antecedens & craſſa non facit actum ſimpliciter voluntarium; quia quod aliqua ratione ignoranter fit, non cenſetur eſſe ſimpliciter voluntarium, facit tamen ſecundum quid, quandoquidem ſe tenet ex parte voluntatis talis ignorantia, & potuiſſet pelli per contrariam cognitionem, vt ſupra annotauimus.

QVÆSTIO SECVNDA.

De amore ſeu actione illa voluntatis quæ per excellentiam voluntas dicitur.

QVamuis communiter apud Ariſtotelem actus ille voluntaris qui voluntas dicitur, ſumatur pro illo actu quo voluntas fertur in finem illúmque amat, ſi tamen propriè loquamur, nomine voluntatis quatenus actio eſt, aliquid aliud ab intentione finis intelligi debet, nimirum generalis illa volitio, ſeu amor quo voluntas tum finem tum media proſequitur, ſiue illa fuerint præſentia, ſiue poſſibilia, & eo ſenſu Ariſt.4 Eth.cap. 3. huius actionis obiectum ſtatuit bonum in communi ſiue verum, ſiue tantum apparens & exiſtimatum, quod tum in fine, tum in ipſis mediis reperitur. Quærunt de illo actu, an poſſit etiam eſſe circa malum, ſed quæſtio ſupra expedita eſt.

QVÆSTIO TERTIA.

De Intentione.

INtentio optimè definiri poteſt; *Actus voluntatis quo efficaciter intendit finem per certa media acquirere*; in quo ab electione ſecernitur. quæ non eſt circa finem, ſed circa media quibus obtinetur. Diſtinguitur etiam hac particula (*quo efficaciter, &c.*) à ſimplici affectu quo finem optamus, vt cùm alicuius dignitatis eminentis deſiderio incendimur, à quo tamen plurimum diſtamus, quia hunc finem non intendimus per aliqua media efficaciter comparare, ſed tantùm in eo nobis complacemus.

Eadem etiam particula intelligimus obiectum intentionis eſſe ſolùm bonum quod nobis videtur poſſibile: etenim nihil per certa media intendimus acquirere; quod acquiſitu videatur impoſſibile ſiue ſit à parte rei; vt ſi quis diuinitatem appeteret, ſiue non, ſed reſpectu Dei ſit poſſibile, vt immortalitas in homine.

QVÆSTIO

Digitized by Google

QVÆSTIO QVARTA.

De electione.

ELectio actus eſt voluntatis quo fertur in media quibus ad finem primò à ſe intentum perueniat.

De electione agit Ariſtoteles c. 2. & 3. Ethic. primòque illam à voluntario diſtinguit, quòd electio ad pauciora ſeſe extendat, quàm voluntarium, cùm in pueris voluntarium admittatur in quibus non inuenitur electio, imò & nos ipſi multa derepentè efficiamus, quæ ſpontanea dici poſſunt: non tamen ex electione, cùm ſine conſilio & delectu fiant.

Secundò eam à cupiditate diſtinguit, quòd cupiditas latiùs fundatur quàm electio: tum quia cupiditas etiam in brutis animantibus reperitur, in quibus nulla eſt electio: tum quia homines cupiditate moti multa aggrediantur, quæ tamen ab ipſis ſecundùm electionem, & iudicium non fiunt: ſed prono impetu; tum demum quia cupiditas eſt aduerſa & inimica electioni: ſi enim ſemel mentem cæca occupauerit cupiditas, non ſinet eam bonum de re propppoſita ferre iudicium, rectéque eligere.

Tertiò, eandem electionem ab iracundia ſecernit, in eo quod quæ per iram fiunt, per conſilium ac deliberationem, electionémque fieri minimè videantur, vt aperta teſtatur experientia.

Quartò eam ſecernit à voluntate: tum quia voluntas etiam extenditur ad impoſſibilia, vt ſi quis immortalitatis deſiderio teneretur: electio verò non item, ſed eſt tantùm rerum quæ apprehenduntur, vt obtentu poſſibiles: tum quia voluntas eſt finis, electio verò tantum mediorum; verbi gratia, beatitudinem volumus tanquam finem, & ſtudioſas actiones tanquam media eligimus.

Quintò, duplex adhibet diſcrimen inter electionem, & opinionem. Primum quòd opinio ſit etiam rerum æternarum, quæ nec exiſtunt, nec forte vnquam debent exiſtere: electio verò rerum tantùm faciendarum. Secundum quod eligendo dicamur quales, non item opinando: verbi gratia eligendo iuſtitiam tanquam virtutem eximiam dicamur iuſti, non autem opinando, quòd ipſa iuſtitia ſit præſtans & egregia virtus.

Ex his omnibus cap. ſequenti infert quod ſit obiectum electionis, ſeu qua de re electio eſſe poſſit; atque nullam eſſe electionem de rebus æternis, nec de rebus quæ fiunt à natura, ſiue ſemper, vt cælorum conuerſiones, ortus, obitus ſiderúmque motus: ſiue aliquando tantùm, vt pluuia, tonitrua, &c. Nec de iis quæ fortuitò, & per accidens contingunt, vt de inuentione theſauri: nec denique de iis quæ ad nos non ſpectant, vt quomodo Perſæ debeant ſuam Remp. adminiſtrare ſed ſolum de iis quæ noſtri ſunt inſtituti, & in noſtra poteſtate ſita ſunt; nec certè de omnibus: de iis enim quarum rationes nobis ſunt exploratæ, vt quomodo ſit manducandum, nulla deliberatio, aut conſultatio inſtituitur: ſed de iis ſolum, quæ variis modis à nobis effici poſſunt, quo illorum modorum effici debeant.

QVÆSTIO QVINTA.

De reliquis actionibus humanis, imperio, conſilio, vſu & fruitione.

DE imperio ſupra actum eſt, reliqui actus ſunt breuiſſimè examinandi.

Quòd attinet ad conſilium, illud dupliciter à philoſophis vſurpatur: Primo

pro conſultatione & diligenti diſquiſitione mediorum quæ certam proportionem ſortiri poſſunt cum aliquo fine comparando: & eo pacto reuerâ antecedit omnem electionem mediorum, quia priuſquam certa media velimus eligere, diſquirimus, an ſint proportionata fini ad quem ordinantur, ſaltem ſi res fuerit alicuius momenti: ſi enim nullius eſſet vel certè exigui, nemo curaret hanc ſedulam diſquiſitionem facere.

Secundo accipitur pro iudicio practico intellectus, quo poſt diſquiſitionem diligentem iudicat practicè hæc & illa media eſſe diligenda, & in eo ſenſu conſilium ſumimus cùm aliquod alteri damus conſilium,

Quod ſpectat ad vſum, commmuniter diſtinguitur in actiuum & paſſiuum.

Actiuus eſt ille voluntaris actus quo ſibi ſubiectas qualitates ad agendum applicat.

Paſſiuus verò eſt ipſemet actus aliarum potentiarum à voluntate imperatus

Illuſtratur exemplo: cum aliquis intendit imaginem depingere: actio illa quà voluntas manum applicat ad talem imaginem efformandam, dicitur vſus actiuus, ipſa verò actio manus ſeu imaginis efformatio, paſſiuus dicitur.

Verſatur autem vſus actiuus (de quo ſolum hic agimus) circa media ad finem conducentia, quia iis ſolum vtimur ad aſſecutionem finis, & in eo à ſimplici electione mediorum diſtinguitur, quod per ſimplicem electionem mediorum tantùm deſignentur media, quæ ad finem obtinendum deſumi debent, per vſum verò ad eundem finem conſequendum eiuſmodi media applicentur.

Denique quod attinet ad fruitionem, illam communiter definitur: *Actus voluntatis quo in fine præſenti delectatur*: vel ſi mauis, eſt quies in bono & fine obtento, tunc enim ſolum frui aliquo dicimur, cùm de eo poſſeſſo & amato delectamur, in eòque placidè conquieſcimus, vt rectè habet D. Auguſt. 1. de Trin. c. 1. *His fruimur in quibus voluntas delectata conquieſcit*. De actionibus humanis qui plura requiret, legat D. Thom. 1. 2. à queſt. 1. vſque ad 18. Caietanum in D. Thomam alioſque Theologos, qui ipſius mentem illuſtriſſimis commentariis illuſtrarunt.

DISPVTATIO TERTIA.

De Paſſionibus, ſeu perturbationibus animæ.

QVoniam Paſſiones animæ ſunt eius actiones, ſed minùs placidæ, propterea congruum erit abſolutâ tractatione de actionibus humanis eiuſdem paſſiones explicare, primúmque illas in genere tractare, deinde ad eaſdem in ſpecie deſcendere.

SECTIO PRIMA.

De Paſſionibus animæ in communi.

QVÆSTIO PRIMA.

De nomine, & varia acceptione Paſſionis.

EO quod paſſio faciat ſubiectum pati, paſſio dicta eſt.

Multis autem modis vſurpatur.

Primò pro qualibet proprietate, quo ſenſu dicimus riſibilitatem queſt hominis proprietas, eius propriam eſſe paſſionem.

Secundò pro illa peculiari ſpecie qualitaris quæ leuiter afficit ſubiectum & ei infert leuem paſſionem, eſtque eiuſdem naturæ cum cum patibili qualitate ex dictis in Logica queſt. de qualitate.

Tertiò ſumitur paſſio pro receptione alicuius formæ in ſubiecto, à qua illud ſubiectum pati dicitur, vt lignum à ſuſceptione caloris.

Quartò & ad propoſitum pro cummotione appetitus ſenſitiui, quo modo ſumpta paſſio alio nomine dicitur perturbatio, & à D. Damaſceno lib. 2. de fide ort. c. 22. *Motus virtutis appetitiua ſenſibilis ob imaginationem boni & mali.* Id eſt motus quo bonum imaginatione perceptum tanquam congruum expetitur, & malum imaginatione exiſtimatum repudiatur.

QVÆSTIO SECVNDA.

De exiſtentia Paſſionis & ad illam pertinentibus.

SVppoſita paſſionum exiſtentia quæ experientia ſatis nota eſt.

Quæres primò, quæ ſit paſſionum cauſa efficiens. Reſpondeo eam eſſe multiplicem, totalem eſſe animal, partialem eſſe animam, inſtrumentalem eſſe appetitum ſenſitiuum, & conditionalem eſſe ipſius obiecti apprehenſionem.

Quæres ſecundò quonam pacto paſſiones illæ oriantur. Hæc quæſtio vt ſoluatur.

Notandum eſt ex doctrina Medicorum cor animalis peremni motu conſtrictionis cieri: paſſionéſque exoriri, cum varia cordis transmutatione, cùm ſcilicet non ſeruat modum, & menſuram debitam, ſed ab illa mediocritate quam habere debet, recedit, ſiue per exceſſum, cum plus æquo vel dilatatur, vel contrahitur: ſiue per defectum, ſi minus quam par ſit dilatetur & contrahatur: ſic cum Medicis dicimus oriri lætitiam cùm cor multum dilatatur, triſtitiam cum multum conſtringitur, iram cum magnâ ſit ſanguis ebullitio cir circa cor: vno verbo dicimus cor tunc plus æquo dilatari cum paſſiones circa bonum proſequendum occupatæ exoriuntur: contrahi uerò multum, cum paſſiones quæ ſunt circa mali fugam ortum habent.

Quæres tertiò quotuplices ſint eiuſmodi paſſiones. Ad huius quęſtionis ſolutionem, quę tota pendet à cognitione appetitus.

Notandum ſenſitiuum appetitum eſſe duplicem, nimirum concupiſcibilem, & iraſcibilem.

Concupiſcibilis fertur circa bonum abſolutè ſumptum: at verò iraſcibilis in bono arduo & acquiſitu difficili occupatur.

Prioris exemplum ſit canis cùm panem ſibi à domino oblatum cupit comedere: ſi quidem canis in ipsũ panem vt potè acquiſitu facillimum concupiſcibili appetitu ferri dicitur.

Poſterioris exemplum ſit leo qui cupit veſci tauri carnibus quem præſentem intuetur; id enim non expetit tanquam bonum aliquod facilis acquiſitionis, ſed tanquam valdè arduum, & quod tantum poſsit poſt longam, & valdè ancipitem pugnam obtinere, & ideo dicitur idipſum appetere iraſcibili appetitu. Hoc poſito.

Paſsiones diuiduntur ſecundùm duplicem appetitum, adeò vt aliæ dicantur eſſe appetitus concupiſcibilis, aliæ appetitus iraſcibilis: priores ſex vulgo numerantur, *amor, odium, deſiderium, fuga, gaudium & triſtitia,* Poſteriores quinario numero continentur: *Prima eſt ſpes, 2. deſperatio 3. timor 4. audacia 5. ira.* Vnde probatur omnes paſsiones numero eſſe vndecim, quarum aliæ circa bonum proſequendum, aliæ circa malum auertendum occupantur.

Digitized by Google

QVÆSTIO TERTIA.

De eſſentia Paſſionis.

VT Stoici Paſſionis naturam oculis noſtris ſubiicerent, variè eam definierunt. Primò enim dixerunt eſſe commotionem contra animi naturam.

Secundò eſſe perturbationem rectę rationi aduerſam. Tertiò eſſe vehementem ac turbidum animi motum, hinc inferebant non poſſe cadere in animum ſapientis.

Commodiùs definitur, *Appetitus ſenſitiui actio circa bonum & malum ſenſu & imaginatione perceptum, cum aliqua deformi corporis mutatione.*

Actio in hac definitione eſt genus, reliquæ particulæ tenent locum differentiæ.

Ponitur primò, *appetitus ſenſitiui*, vt intelligamus paſſiones in appetitu rationali, nimirum voluntate, non reperiri, & ſic amor, gaudium & triſtitia, quæ in ipſa rationali voluntate, ſiue Angelorum, ſiue hominum reperiuntur, propriè non dicuntur paſſiones, ſed quatenus excitantur in parte ſenſitiua, motúmq; in corpore efficiunt, vt quæſtione ſuperiori inſinuauimus.

Dicitur ſecundò *circa bonum & malum ſenſu & imaginatione perceptum*, vt declaretur propoſitio intellectûs ad voluntatem, & imaginatiuę facultatis ad appetitum ſenſitiuum, quod quemadmodum intellectus regit voluntatem, vt in bonum feratur per proſequutionem, & malum auerſetur ac fugiat, ita etiam imaginatiua, quæ eſt facultas interna animalis debeat dirigere appetitum ſenſitiuum vt proſequatur bonum ſenſibile, vel malum effugiat, ſicque ſuas paſſiones in ſe excitet.

Tertiò dicitur, *cum aliqua corporis mutatione*, quia vt dictum eſt in fine quęſtionis ſuperioris, cùm illæ paſſiones excitantur, cor nimirum dilatari vel contrahi ſolet.

Denique dicitur talis mutatio in corpore facta ipſi deformis & diſſentanea, quoniam recedit à mediocritate& menſura quam habere debet conſentaneè ad naturam animalis, ſiue per exceſſum, ſiue per defectum.

QVÆSTIO POSTREMA.

De affectionibus Paſſionum.

PRima Paſſionum affectio eſt earum bonitas vel malitia: vbi

Notandum eſt nos agere de bonitate tranſcendentali quæ conuenit cuilibet enti eo ipſo quòd ſit ens; ſic enim certum eſt paſſiones, vtpotè vera entia, bonas eſſe, ſed tatùm de bonitate morali & in ordine ad rectam rationem, an paſſiones illæ ſic bonæ dici queant quaſi rectæ rationi conſentiant, an verò eo modo malæ quòd eidem rectæ rationi ſint diſſentaneæ.

Reſpondeo, paſſionibus in appetitu ſenſitiuo excitatis poſſe conuenire aliquam bonitatem vel malitiam moralem extrinſece ratione voluntatis ipſis conſentientis. Hæc reſponſio pugnat contra Stoicos qui omnino defendebant has paſſiones malas eſſe & à ſapientum animis pellendas: eſt tamen conſentanea doctrinæ D. Aug. 14. de Ciuit. Dei. c. 8. *Cupiunt; timent, lætantur & boni & mali, ſed illi bene, iſti male, ſicut hominibus recta vel peruerſa voluntas eſt.* Vbi paſſionibus bonitatem vel malitiam tribuit pro conditione voluntatis ipſis conſenſum prębentis.

Confirmatur ratione; paſſiones iſtæ ex ſe neque ſunt diſſentaneæ, neque conſentaneæ rectæ rationi: ergo nec ſunt

bonæ, nec malæ moraliter: vnde & ſecundùm Ariſtotelem ex illis, nec probi, nec improbi dicimur, nec nobis laudi vel vituperio vertuntur: quapropter relinquitur, vt tantùm extrinſecè & per accidens ratione voluntatis illis benè vel malè conſentientis dicantur bonę vel malæ.

Secunda paſſionum affectio eſt, vtrum in ſapientis animum cadere poſſint. Abſolutè negant Stoici: è contrario Platonici & Peripatetici affirmant.

Verũ quia iſti philoſophi teſte D. Aug. 9. de Ciuit dei c. 4. potius de nomine quàm de re ipſa pugnabant, ad pacem inter eos conſtituendam.

Notandum eſt paſſiones exurgere in duplici differentia, aliàs ita vehementes vt rationem deſturbent, mentémque à recto iudicio diſtrahant, & ad quælibet vitia inficiant: alias magis moderatas, quæ neque rationis regulam perimant, nec mentem in vitia trahant, & hæ potius propaſſiones dicuntur quàm paſſiones. Hoc poſito, ad difficultatem propoſitam.

Reſpondeo paſſiones rationis vſum impedientes in ſapientis animum cadere non poſſe, moderatas tamen poſſe.

Prior pars huius reſponſionis ab omnibus approbatur, claréque demonſtratur: is nunquam ſapiens habebitur qui ſuis paſſionibus inordinatis non potuerit modum adhibere ne nimium efferueſcant: ergo paſſiones illæ vehementiores & nimium ebullientes in ſapientis animum cadere non poſſunt: & de his intelligendi ſunt Stoici, quando negant paſſiones in ſapientis animum cadere poſſe & illas animi motus & ægritudines vocant: quo ſenſu non ſunt contrarij Platonicis & Peripateticis qui pariter nullas eiuſmodi paſſiones in ſapientis animo agnoſcunt.

Poſterior pars, ſcilicet moderatas paſſiones eſſe in ſapientis animo, probatur primò exemplo Chriſti Domini, qui quamuis eſſet omnium hominum ſapientiſſimus, & quidem ab initio ſuæ conceptionis, eas tamen paſſiones vel potius propaſſiones expertus eſt: triſtitiámque, verbi gratia motus fuit, vt ipſemet teſtatur Matth. 26. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.*

Accedit ratio, moderatæ illæ paſſiones ſubiiciuntur regimini rationis: ergo poſſunt in ſapientis animo recipi.

Confirmatur: eiuſmodi paſſiones ſępè ſunt calcaria quædam ad virtutem alacriùs amplectendam, expediúntque ad honeſtos actus eliciẽdos. Sic qui gaudet de pręmio poſſeſſo, magis hinc ad virtutem inflammatur, cuius beneficio tale præmium conſequutus eſt: ergo illę paſſiones moderatę in ſapientis animum cadere poſſunt.

DIGRESSIO MORALIS DE *Paſſionibus Chriſti.*

PAſſiones poſſunt cadere in animum ſapientis; quis ſapientior Chriſto qui eſt æterna æterni patris ſapientia, oriuntur in appetitu rationali reluctante: quomodo igitur in Chriſto eſſe potuerunt; in quo omnia conſentiebant, diuinitas, ratio, appetitus? Vnde illud. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Non quæro hic cauſas illius triſtitiæ an fuerit mors illa acerbiſſima quam erat ſtatim perpeſſurus menti eius obuerſans: an præuiſio omnium peccatorum pro quibus erat moriturus, quæ eſt opinio D. Ambroſij ſic Chriſtum alloquentis: *Doles Domine & verè doles, non vulnera tua ſed ſcelera noſtra.* An ingratitudo Iudæorum, qui eum erãt morti tradituri? quod ſatis cõſonat cum verbis illis Dauidis, quæ probabile eſt in perſona Chriſti dixiſſe: *Si inimicus meus*

Digitized by Google

cum proiectione vitæ: *Si fieri poteſt tranſeat à me calix iſte* ſi ſalus hominis poſſit reparari ſine morte mea, tranſeat iſta mors, non ſubeam illam? in ſenſu tamen compoſito ſeu facta ſuppoſitione, quod ſalus hominum ex eius morte penderet noluiſſet non mori, vt quoque teſtatus eſt ſequentibus verbis: *Non mea, ſed tua fiat voluntas: non mea fiat*, caue ne diuinam intelligas quia hæc in omnibus impleta eſt, & implere voluit Chriſtus: *Non mea* caue etiam ne rationalem interpreteris, quia voluit idem quod Deus voluit: & ita perinde ac diuina voluntas debuit impleri: *non mea*: caue pariter ne abſolutè appetitum ſenſitiuum exponas, quia ita fuit rationi ſubordinatus vt nihil aliud voluerit quam quod ratio ei proponebat, & voluerit quicquid ei ratio dictabar: ideoque impleri debuit, ſicut diuina & rationalis voluntas, ſed *non mea*, intellige repugnantiam naturalem cum obiecto & morte: quaſi dixerit Chriſtus Pater, præſcripſiſti mihi in mare paſſionum vitam meam eſſe proiiciendam pro hominum ſalute, rationalis mea voluntas conſentit, & meus appetitus: velle eorum, tuum velle eſt, appetitus meus habet repugnantiam cum morte tāquam cum malo naturæ: non fiat ſecundum illam repugnantiam, *non mea*, ſed fiat ſecundùm voluntatem tuam *ſed tua*, etiam ſecundum voluntatem meam rationalem & ſenſitiuam, quia vtraque voluntas, eſt tua voluntas, *ſed tua*. Ita de hac Chriſti triſtitia eſt ſentiendum: iam ad propoſitum reuertendum.

Poſtrema affectio paſſionum eſt de ordine quem inter ſe ſeruant: ad eius intelligentiam.

Notandum eſt primò ordinem hic triplicem ſpectari poſſe, primum intentionis; iuxta quem illud dicitur prius quòd prius intenditur, vt finis: ſecundum executionis, ſecundum quem illud habetur prius quod priori loco obtinetur, ſicut media dicuntur priora fine: quia prius comparari debent, vt poſtea eorum interuentu finis intentus obtineatur tertium perfectionis, ſecundum quem illud dicitur prius quod eſt perfectius.

Notandum ſecundo paſſiones ſupradictas alias ſignificare principium motus, vt ſunt amor & odium, quia iis mouemur vel ad deſiderium, vel ad fugam aliàs ſignificare motum ipſum, vt ſunt deſiderium & fuga: alias denique ſignificare reſidentiam in concupiſcibili ſignificantes quietem in bono præſenti, ergo aliqua paſſio appetitus iraſcibilis, ſignificans, principium motus, eſt prior ordine executionis. quadam alia paſſione appetitus concupiſcibilis ſignificante quietem in termino.

Quinta propoſitio:

ORdine naturæ paſſiones appetitus concupiſcibilis ſunt priores paſſionibus appetitus iraſcibilis.

Probatur, de paſſionibus idem Philoſophandum eſt ac de illarum obiectis: atqui obiecta appetitus concupiſcibilis antecedunt ordine naturæ obiecta appetitus iraſcibilis, illæ enim habent bonum & malum abſolutè ſumpta pro obiectis, hæ verò bonum & malum ardua & difficilia, bonum autem abſolutè ſumptum (& idem de malo dicendum) eſt prius naturę ordine bono arduo, ergo &c.

SECTIO SECVNDA.

De paſſionibus in particulari.

QVÆSTIO PRIMA.

De Amore & Odio.

QVia amor ex D. Auguſtino 14. de Ciuit. Dei c. 6. & 7. eſt velut cauſa reliquarum paſſionum : propterea ante omnes explicari debet cum odio ſibi oppoſito.

ARTICVLVS PRIMVS.

De nomine & varia acceptione Amoris.

AMoris nomen ambiguum eſt, & ideo vt intelligatur primò diſtinguendus eſt ab illis cum quibus affinitatis vinculo coniungitur, ſcilicet amicitia, dilectione & charitate, ab amicitia quidem, quod illa ex amore inter duos confirmato orta ex Ariſtotele 8. Ph. c. 5. habeat rationem alicuius : amor verò ſit actus voluntatis quo in rem amatam fertur : A dilectione verò & charitate quod ipſis latius pateat ſitque aliquid communis ; vt docet expreſſè D Thom. prima ſecun, qu. 25. art. 3. *Cum omnis dilectio & charitas ſit amor at non è conuerſo amor omnis ſit dilectio vel charitas, propterea quod dilectio non dicitur niſi præſuppoſita electione, vt ex nomine conſtat. Amor verò illam non præſupponat, charitas quoque non amorem ſed amoris perfectionem importet, ſeu quod res amata chara ſit, & magno in pretio habeatur.*

Rurſus ſciendum eſt amoris nomen duobus modis accipi : Primò latè, pro quacumque inclinatione naturali in bonum ; quo ſenſu triplex ſtatuitur: Primus naturalis, qui rebus inanimatis, putà lapidibus, conuenit, quatenus feruntur in bonum ſuæ naturę conſentaneum : Secundus ſenſitiuus, qui omnibus animalibus eſt communis, & quo bonum imaginatione perceptum ſub titulo conuenientis proſequuntur: Tertius eſt rationis, qui ipſis creaturis rationalibus ineſt quatenus propendent in bonum per rationem tanquam congruum & conueniens apprehenſum : Secundò ſtrictè ſumitur nomen amoris pro ſolo ſenſitiuo qui reſidet in appetitu, quo ſenſu eſt omnium paſſionum prima, & ſic à nobis vſurpatur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De exiſtentia amoris.

AMorem dari infiniti propemodum qui eius vires experti ſunt, probè teſtantur.

Celebris exiſtit eius diuiſio apud Theologos, maximè apud D. Thomam prima ſecundæ, qu. 25. art 4, in amorem amicitię, & amorem concupiſcentiæ.

Amor amicitiæ eſt ille quo propter ſeipſam & propriam perfectionem amamus, quo modo iuſti dicuntur amare Deum in patria, quia illum iuſto amore proſequuntur propter infinitam illam perfectionem quam in ipſo deprehendunt.

Amor verò concupiſcentiæ is eſt quo rem nō ſimpliciter propter ſeipſam propriámque perfectionem, ſed propter nos ipſos, quatenus nobis videtur vtilis, quo amore equum amamus, quia eum nobis ad iter faciendum vtilem iudicamus.

Hinc duplici amori ex oppoſito duplex reſpondet odium, alterum inimicitiæ, priori: alterum abominationis, poſteriori amori reſpondet.

Odium inimicitiæ illud eſt quo aliquid proſequimur ex ſola ſui ipſius diſplicentia, licet nobis nocere non poſſit.

Odium verò abominationis eſt illud quo aliquis vult alteri malum, quia ipſum ſibi inimicum iudicat : quo odio paſtor lupum proſequitur, quia ipſum iudicat gregi ſuo inimicum, ex quo tamen multùm ſperat vtilitatis percipere.

Porrò

Digitized by Google

Porrò quia amor apud Poëtas cæca quædam diuinitas fingitur, quod varios & intellectu difficillimos in hominum mentes iniiciat igniculos: hinc gratum cuique futurum arbitror ſi cauſas amoris diligentius inquiramus: vt quas ille plagas infligere ſolet appoſitis remediis vt ſaluberrima medicina curemus, ſicque *diſcam u ſanari per quod didicimus amare, vnaque manus vulnus opemque ferat.*

Efficiens igitur cauſa amoris realiter influens ad illum producendum duplex eſt, principalis & inſtrumentaria.

Principalis eſt anima. Inſtrumentaria eſt appetitus ſenſitiuus ex pulchritudine rei ſibi propoſitæ ad eius amorem incitatus, itemque oculi iuxta illud.

Oculi ſunt in amo e duces.

Cauſa mouens eſt bonum quod in re amabili cernitur, ratione cuius vocat attrahitque amantem, cum ex D. Aug. 8. de Trin. c. 3. & 4. nihil ametur niſi ſolum bonum.

Eiuſdem generis cauſa cenſetur eſſe pulchrum, quod ſi pluſquam ratione à bono ſecernas, erras: bonum enim dicitur quod eſt conueniens abſolutè, pulchrum verò quod eſt ita conueniens vt in eius aſpectu plauè conquieſcat appetitus.

Tertia cauſa eſt cognitio obiecti amabilis, quia impoſſibile eſt, vt bonitas quę in obiecto amabili inſidet, moueat appetitum, eúmque ad amorem excitet, niſi priùs cognoſcatur, iuxta illlud. *Ignoti nulla cupido*

Quartò numeratur ſimilitudo inter amantes tanquam cauſa motiua amoris, vt pręclarè docuit Ariſtoteles 7. moral. c. 4. *Similia*, inquit, *ſimilibus gaudent, & homo homini iucundiſſimus eſt*, Itemque Sen. ep. 96. *Natura nos cognatos edidit, cum ex iiſdem in eadem gigneret.* Quod intellige de cauſa per ſe nam, per accidens ſimilitudo odij cauſa eſſe poteſt, quatenus ſimile videtur alteri eſſe impedimento, iuxta illud, *Figulus figulo inuidet.*

Quinto amor ipſe poteſt recenſerit inter cauſas mouentes ipſius amoris, vt egregiè tradit Seneca ep. 9. *Si vis amari ama:* imo & ſcriptum legimus apud D. Ioan. c. 4. *Nos Deum diligimus, quia ipſe prius dilexit nos.*

Addo quintam amoris cauſam, gratiam diuinam, quæ nos nos ad diligendum fortiùs incitat, quam natura, vt habet D. Amb. lib. de offic. *Non minus*, inquit, *vos diligo quos genui ex euangelio, quàm ſi concepiſſem coniugio: gratia quippè vehementior eſt ad diligendum, quam natura.*

BREVIS DISGRESSIO MORALIS

circa quartam cauſam amoris, nempe ſimilitudinem.

PAuonem ferunt duos tantum pullos excludere, quorum vnum plus diligat, quia ſibi ſimiliorem, alterum minus, quia minus ſimilem: ſic Deus iuſtos magis diligit, quia ſibi ſimiliores: facit vt à Deo diligamur noſtra cum eo ſimilitudo, quam efficit gratia eius; faciet vt diligatur à nobis ſua nobiſcum ſimilitudo, quam ex miſericordia ſuſcepit. Meditatio eſt D. Chryſoſt. ſerm. 23. *Qui ſibi nunquam, tibi toties, ô homo immutatur, propter te varias monſtratur in formas qui manet vnica ſuæ maieſtatis in forma: Quid plura? dat ſe tibi Deus hominem, vt ferre poſſis, quia vt eſt, tu non potes ſuſtinere.* Qui philtris inueniendis laborarunt vt inducant animũ ad amorem alicuius rei, nonnihil de eius rei ſubſtantia cum potu miſcent: ſic Deus vt nos ad amorem ſui induceret, ſuam ſubſtantiam cum noſtra miſcuit, ſeſeque nobis in omnibus excepto peccato ſimilem fecit, incepit ſe facere ſimilem tibi, vt nunquam deſineres eſſe ſimilis: *tu* (vt

Digitized by Google

tat ad Ioannem. Ex hoc principio inferunt patres beatiſſimam Virginem plus paſſam eſſe quam omnes martyres. Auderem quaſi exaggeratione morali dicere plus quam filius ipſe Chriſtus Dominus paſſus ſit: inferrem inquam hoc & rectè: ibi eſt plus anima, vbi plus patitur ſi verſetur in tormentis. Plus erat beatiſſimę Virginis anima in filio, quam anima filij in ſeipſo, quia anima beatæ Virginis in filio erat amando, anima autem filij tantum animando: anima autem magis eſt vbi amat, quam vbi animat, proindèque magis videbatur pati quam filius ipſi compatiendo, ſed ſi compatiendo magis patiebatur quā filius quia in ipſo erat magis, quam ipſemet in ſe, nempè per amorem, filius quoque qui in matre erat per amorem, ac proinde magis, quam mater eſſet in ſeipſa, magis patiebatur compatiendo paſſionibus compaſſionis matris, quam mater pateretur compatiendo paſſionibus ipſius. Sic lis dirimenda, filius patiebatur, mater compatiebatur paſſionibus filij, & compatiendo compatiebatur: filius quoque in matre reſidens per amorem rurſus compatiebatur paſſionibus, quas mater ferebat ex ipſius compaſſione. Itaque ſi mater magis patiebatur quam filius: ipſi compatiendo, quia magis in filio erat, quam filius in ſeipſo, certè filius magis patiebatur compatiendo paſſionibus cōpaſſionis matris, quia in matre pariter magis erat, quam mater in ſeipſa: ergo patitur filius, compatitur mater, filius patitur ex compaſſione matris: filius ex natura patitur, mater ex amore compatitur, vt filius ex amore matris iterum patiatur ex compaſſione eiuſdem: ergo Chriſtiane, ſi Chriſtus paſſus eſt ex natura, & amore: tu ex amore compatere; vt de tua amoris compaſſione duplici amore compatiatur. Compateris, ſi diligis de tua compaſſione: patiendo Chriſtus te diliget. Concludo cum D. Auguſtin. de laude charitatis, *dilige, & fac quid vis.*

Secundus amoris affectus eſt quod rē amatam faciat eſſe præſentem perpetuò amanti, itaut de nulla alia re cogitare videatur, iuxta illud D. Chriſoſt. in cap. 10. Ioannis homillia 86. *Tantus eſt amor vt non præſentes tantùm, ſed abſentes quos diligimus quotidie cernere videamur; magna namque vis dilectionis, omnia negligit vt dilecto animam colligat:* Si *ita Chriſtum diligeremus humana omnia vmbra, omnia imago, omnia nobis fumus viderentur.*

Tertius affectus eſt extaſis ex D. Tho. ſupra articul. 3. eſt autem extaſis quaſi extra ſe poſitio vel à ſeipſo alienatio, vt totus ſit in amato, vel per cogitationes cum ſemper de illo cogitat, vel per affectum, cùm ſemper amantis affectus rapitur in amatum, quo ſenſu D. Dionyſ. cap. 4. de diuinis nominibus ait diuinum amorem extaſim facere, & propter amorem Deum extaſim eſſe paſſum, quia cum eſſet natura ſua immortalis & impaſſibilis, propter amorem quo creaturas, homines potiſſimum complexus eſt, mori, atque grauiſſimis & acerbiſſimis paſſionibus ſemet ipſum ſubiicere dignatus eſt.

Quarta affectio ſeu affectus amoris, eſt zelus ſeu vehementia quædam amoris ratione cuius amans omnis nititur propellere, quæ rei amatæ adeptionem impediunt, eique ingrata eſſe poſſunt.

Poſtremus affectus eſt naturalis quædam infirmitas, quæ ex eo naſcitur quod cùm amans ſit totus in ipſa re amata occupatus, non curat ſatis alimenti ſumere ad naturę vires reficiendas, hinc pallor, lango, & alię quamplurimæ naturę infirmitates; quas vt fugias recipe hęc amoris remedia.

Primū: eſt vt incipiēti amori reſiſtamus,

Digitized by Google

teſte Ouid. de remed. amoris.

Opprime dum noua ſunt ſubiti mala ſemina morbi. & infrà.

Principiis obſta, ſero medicina paratur:
Cum mala per longas conualuere moras.
Sed propera, nec te venturas differ in horas,
Qui non es hodie, cras minus aptus eris.

Seneca ep. 27. *Facilius eſt initia affectuum prohibere, quam impetum regere.*

Etenim——— *Serpunt in viſcera flammæ,*
Et mala radices altius arbor agit.

Secundum inordinati amoris remediũ eſt, vti curioſè illa exquiramus, quæ nos ab illo amore diuertere poſſunt.

Primò igitur, tempus opportunum quærendum eſt in quo hanc paſſionem, quæ fortis vt mors eſt, Cant & extinguere, vel ſaltem ad certam aliquam menſuram reducere valeamus: ſi quidem.

Temporibus medicina valet, data tempore proſunt;
Et data non apto tempore vina, nocent.

Secundò diligenter ponderanda ſunt omnia incommoda quæ ex hac amoris paſſione, cùm ei nullus adhibetur modus oriuntur, illis enim accuratè perpenſis, non dubium eſt quin ab amore caueamus, tandémque contingat, vt qui mentes vſu intriuerat amor, vſu pariter deleatur.

Tertium amoris inordinati remediũ eſt, vt ſenſus auertamus ab eo obiecto quod peruerſum & inordinatum amorem excitat.

Poſtremum, vt ſtudioſè curemus mẽtem rebus ſeriis occupare, & à deſidia immunem protegere. Cum enim mens valeat vbi intenditur, ſi rebus ſeriis occupetur, ad illas plurimùm valebit, & non ad fouendas inordinatas paſſiones amoris: ſicque otium vitando in rem negotioſiſſimam non incidet, quod otio deditis ait contingere Diogenes apud Laër. Hæc ſunt generalia reprimendi amoris cũ inordinatè exſurgit haud negligenda remedia: Alia ſunt vt fateor quæ poſſunt in particularibus amoris negotiis inueniri, quæ libenter prętereuntur.

Cæterum de odio nihil dicimus, tum quia ab omnibus fugiendum, tum etiam quia cùm ſit amori oppoſitum, oppoſitorum autem vnum percipiatur ex alio facili negotio poterit ex dictis de amore intelligi.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Deſiderio & Fuga.

Deſiderium alio nomine concupiſcentia dicitur, eſtque actio aliqua appetitus concupiſcibilis in bonum abſens, ſed acquiſitu facile.

Duobus autem modis vſurpatur: Primò latè pro quocunque boni abſentis deſiderio, quo ſenſu complectitur concupiſcentiam ſpiritus & carnis, quarum illa in bonis animi, & per rationem apprehenſis, hęc verò in bonis corporis, & per ſenſum perceptis occupatur.

Secundò ſumitur propriè pro illa paſſione quâ appetitus ſenſitiuus concupiſcibilis fertur in bonum abſens: & de ea hoc modo ſumpta agimus, eiuſque exiſtentia præſuppoſitâ ad ipſius cauſas progrediemur: Primúmque (vt de amore dictum eſt) animum aſſignamus tanquam cauſam principalem, appetitum ſenſitiuum tanquam inſtrumentarium, bonitatem rei quæ deſideratur, eiuſque bonitatis apprehenſionem, tanquam conditionales cauſas & motiuas ipſius appetitus, vt talis rei deſiderio & cupiditate feratur,

Deinde concupiſcentiæ eſſentiam ſic per definitionẽ exprimimus. *Concupiſcentia eſt paſſio ſeu motus appetitus ſenſitiui circa bonum abſens.* In quo ab amore ſecernitur, qui non tantùm in abſente, ſed

etiam in præſenti bono verſatur, vt iam dictum eſt, itémque a gaudio quod eſt tantum de obtento & poſſeſſo bono.

Quod denique ſpectat ad affectiones ſeu affectus huius paſſionis, illi non abſimiles quibuſdam qui ſupra amori conceſſi ſunt, aſſignantur: Sicut enim amori tribuitur quòd vires naturales labefactet, in quantum is qui in eo verſatur diutiùs ſæpè fraudat ſe cibo, vel quem ſumpſerat propter aſſiduas curas, quas animo verſat, ſatis concoquere non poteſt, vnde languorum genus omne: ſic qui in deſideriis continuò manent, varia ſollicitudine agitati, vario mœrore, variis gemitibus & lacrymis conflictati, tandem de ſua valetudine & incolumitate deturbantur, vnde ſumma incommoda ſcaturiunt: quæ vt fugias hæc tibi præſcribimus remedia.

Primò igitur diligens opera collocanda eſt ne diuturnitate roboretur, ſed curandum curioſè, vt ſtatim atque oriri cœpit opprimatur.

Secundò, vt iſtam paſſionem ex rationis præſcripto modereris, aſſueſcendum eſt ea deſiderare quæ oportet, ne quæ facilè aſſequi non poſſis, aut quæ deſiderio indigna ſunt videaris appetere: ſic enim vt eleganter ait Sen. lib. de tranquill. vitæ cap. 1. *Aut labor irritus ſine effectu foret, aut effectus labore indignus, & triſtitia ſe ſequeretur ſi non ſuccederet effectus, aut ſucceſſus ipſe puderet.*

Hinc optimum erit à terrenarum rerum deſideriis mentem ad ſublimiorum, puta beatitudinis, gloriæ Dei, & ſimilium cupiditatem erigere, qua de re habes plura in quæſt. de beatitudine obiectiua.

De fuga nihil dicendum eſt, cùm enim ſit abominatio mali abſentis, opponitur deſiderio, quod eſt appetitio boni quoque abſentis, ſicque leui negotio ex illius expoſitione percipitur.

BREVIS DIGRESSIO MORALIS, de implendo vero Deſiderio.

CAnticorum 7. ſponſa ſic inuitat ſocias: *Mane ſurgamus, & videamus ſi floruit vinea, ſi flores fructus parturiunt.* Non hic vides flores tantum, ſed & fructus: quare? quia flores deſignant bona deſideria quæ non ſufficiunt, niſi cum bonis operibus coniungantur: ſicut enim arbor reprobatur, quæ fert tantum flores, nec fert fructus poſt flores, ita reprobatur anima, quę fert flores deſideriorum, nec tamen fert fructus operum: mel à Dei ſacrificio excluditur Leuit. 2. quia tantum floribus conficitur: anima nunquam Dei hoſtia futura eſt in qua tantùm erunt deſideriorum flores, non fructus operum. Vel aliter dicas, mel excluditur à ſacrificio Dei, quia non vno tantùm flore, ſed variis floribus conficitur: ſic anima nunquam Deo offeretur tanquam legitima victima in qua reperientur variorum deſideriorum flores, ſed vnum debet eſſe deſiderium, nempè Dei: vno verbo anima non debet eſſe Martha circa plurima turbata, ſed Maria in vno occupata quod non auferatur ab ea, deſiderandum vnum & ne flos ſine fructu, manus operi admouenda: deſiderio iungendum opus, vt ſi per deſiderium geramus Chriſtum in corde, per opus feramus in manibus: non ſatis deſiderare: niſi facias, vt cum facis impleatur deſiderium. *Dilexi eos* (inquit Deus) *in intellectibus manuum ſuarum*: manuum ſuarum, hoc eſt operum. Concludo cum Diuo Chryſol. vt te ô Chriſtiane ad exequenda deſideria commoueam: *Qui non facit quod iuſſit Dominus gratis ſperat quod promiſit Dominus.*

Digitized by Google

QVÆSTIO TERTIA.

De Gaudio & Triſtitia.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Gaudio.

GAudium quod alio nomine dicitur delectatio, lætitia, voluptas, fruitio duobus modis accipitur: Primò latè, ſecundò ſtrictè.

Latè comprehendit omnem lætitiam quæ de bono obtento percipitur, ſiue illa fuerit in voluntate, vt lætitia, quam beati habent de Deo clarè viſo, & ardentiſſimè dilecto, ſiue tantùm in appetitu ſenſitiuo, vt illa lætitia quam quis ex delicatiori cibo; vel potu percipit.

Gaudium ſtrictè ſumptum pro eo ſolo accipitur, quod reſidet in appetitu ſenſitiuo, ſicque dupliciter conſtituitur: vnum naturale, alterum non naturale.

Naturale eſt illud quod naturam benè ordinatam conſequitur, vt gaudium de cibo idoneo, & naturæ conuenienti, in eo qui benè habet, nullóque morbo laborat.

Non naturale verò quòd naturam deprauatam alicuius particularis indiuidui conſequitur, quale eſt illud gaudium quòd in eſu terræ à quibuſdam, quos ego noui, percipitur.

Dari verò gaudium nullus negauit, niſi qui fuit perpetuis mancipatus ſuppliciis: cauſas eius perquirere non erit incongruum. Prima eſt pulchrum: Secunda bonum: Tertia rerum varietas qua dicitur communiter natura gaudere; & ſimilitudo, ſimile namque ſimili gaudet, vt trito fertur prouerbio: ſpes & memoria boni, quia ſi bonum aliquod delectabile cadat in ſpem futuræ acquiſitionis, vel eius quod fuit recordemur, recenter nouos lætitiæ motus excitamus circa illud bonum quaſi iam nobis adeſſet.

Quod attinet ad eſſentiam huius paſſionis, eam lubet hac definitione explicare. *Gaudium eſt paſſio quædam appetitus ſenſitiui in bono poſſeſſo quieſcentis.* Et rectè: propriè enim loquendo gaudere nihil aliud eſt quàm in bono cum ſatietate conquieſcere.

Quod denique ſpectat ad affectiones delectationis, illæ variè proferuntur.

Prima eſt, vt riſum moueat, vt teſtatur experientia, vndè & riſus habetur communiter lætitiæ ſignum.

Secunda eſt, quòd ſeruet ſanitatem corporis, idque per expulſionem curarum, anxietatum, melancholici humoris, & aliorum id genus quæ optimæ corporis conſtitutioni plurimùm aduerſantur.

Tertia eſt quòd ſit fomentum deſiderij ſitimq; irritet, intellige cùm gaudium eſt imperfectum, quod enim in gaudio animi experimur, quòd ſcilicet (modò non fuerit omnino abſolutum) ſit potiùs incentiuum deſiderij maioris perfectioriſque boni obtinendi quàm perfecta quies: idem quoque vſu venire credendum eſt in ipſo gaudio ſenſitiuo, itaut gaudium de re aliqua perceptum, niſi fuerit omni ex parte perfectum, dicatur potius irritamentum deſiderij maioris alicuius boni conſequendi, quàm placida quies in poſſeſſo.

Porrò cùm ex hac paſſione multa ſequantur incommoda, qui enim ſuarum voluptatum menſuram non ſeruant, ſed ſe illis penitus immergunt, præterquam quòd omnipotentis Dei cultum negligunt, vindicémque manum irritant, ad nullum morale opus & virtuti conſentaneum conformare ſeſe poſſunt, ideò non erit inutilis hæc aſpernandæ volu-

Digitized by Google

ptatis regula quam ſtatuimus, vt eius breuitatem, fallaciam, impedimenta oculis ſubiiciamus, horáſque voluptatis in horas exercitij & diſciplinæ commutemus, donec perfectè ab ea quantum opus fuerit noſmetipſos temperare valeamus. De hac re plura habentur in quæſt. de beatitudine obiectiua, nec quidquam adiungere opus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Triſtitia.

NVnc de oppoſito delectationis, ſcilicet triſtitia nonnulla adnectamus: licet enim opponatur gaudio non minùs quam odium amori, & fuga deſiderio, ſicque eodem modo ex delectatione intelligi videatur ac fuga ex cupiditate & odium ex amore, habet tamen quaſdam peculiares difficultates, quas omittere ſine detrimento non poſſumus.

Primò igitur circa triſtitiæ nomen variúmque vſum, dicendum eſt triſtitiam in genere eam eſſe actionem qua malum ipſum odio habetur: duobus autem modis vſurpari.

Priimò latè, quo pacto & triſtitiam, quę eſt in voluntate, & eam quæ in appetitu ſenſitiuo reſidet; complectitur.

Secundò ſtrictè pro illa peculiari triſtitia, quæ reſidet in appetitu ſenſitiuo, qua ipſe malum præſens, vel reipſa, vel ſecundum apprehenſionem auerſatur.

Triſtitiam dari omni probatione clarius eſt. Cauſæ variæ aſſignantur: hæ verò præcipuæ:

Prima, non aſſequutio boni quod deſiderabatur, vel eius dilatio, iuxta illud Prouerbiorum 13. *Spes quæ differtur affligit animum.*

Secunda, eſt iactura eius quod poſſidebatur, & de cuius poſſeſſione fuerat concepta lætitia.

Tertia eſt malum præſens vel actu, vel per apprehenſionem.

Quarta, eſt ipſe amor qui cum non aſſequitur quod ſequitur, ingentis triſtitiæ cauſa exiſtit.

Quinta, eſt deſiderium, quod ſi fruſtretur, prębet doloris & triſtitiæ haud exiguam materiam.

Poſtrema eſt ipſa corporis temperies: qui enim certum quoddam habent corporis temperamentum, melancholia ſcilicet plurimum abundant, illi facilè in graues triſtitias incidunt. Alias ſi quę ſint triſtitiæ cauſas non proſequimur, ſed ad eius eſſentiam perueſtigandam nos ſtatim conferimus.

Cicero tertiò Tuſcul. dicit illam eſſe animi ægritudinem. Idem habet D. Aug. l. 14 de Ciu. Dei c. 7. & 8 Optimè autem ſic definitur. *Triſtitia eſt paſſio appetitus ſenſitiui de malo præſenti, vel in re, vel in apprehenſione*, Eatenus enim tantum oritur triſtitia cum vel malum aliquod contingit, vel contingere apprehenditur, vt quiſque ſatis intelligit & experitur.

Quod attinet ad affectiones ſeu effectus triſtitiæ, hic generalis aſſignari poteſt: quod ſcilicet corpori & animę noceat, iuxta illud Prouerb. 13. *Anima gaudens ætatem floridam facit: ſpiritus triſtis exſiccat oſſa*: quę enim anima edaciſſimis triſtitiæ morſibus attingitur, ipſa & inutilis ad ſua munera obeunda redditur, & corpus ita aggrauatur, vt non poſſit pręnimio tædio quo afficitur valetudinem ſuam ſeruare. Adde ſpeciatim lachrymas ex triſtitia naſci, ſicque eius effectum eſſe quod omnes agnoſcunt: vt enim riſus ex lętitia, ſic lachrymę ex triſtitia oriuntur.

Digitized by Google

Quare Sapienti credas Eccleſiaſtici trigeſimo, *Triſtitiam longè expelle à te multos enim occidit, nec eſt vtilitas in ea*, Non tibi deerunt remedia. Hæc tradimus.

Primum eſt vt ſi graui oppreſſus ſis triſtitia, ad ſomnum te conferas.

Secundum, paruipendas quę acceſſerunt, dicaſque frequenter illud Iuuenalis Satyra 17.

Flagrantior æquo
Non debet dolor eſſe viri, nec vulnere maior.

Tertiò auocanda eſt cogitatio ab eo malo quod triſtitiam ingenerat, ipſáque conuertenda ad commoda illa quibus iam frueris, aut quorum poſſeſſionem tibi venturam polliceris.

Quartò, ſi malum quod triſtitiam ingerit acceſſerit, reputes in mente illud acceſiſſe, vt præclariſſimarum virtutum, vtpote patientiæ, conſtantiæ, & magnitudinis animi teſtimonium exhiberes, ſic enim abſque vllo triſtitiæ ſenſu ſaltem immoderato, malum quod acceſſit æquo lubentique animo feres.

Quintò perſuaſum habeas triſtitiam illam de malo conceptam nihil penitus prodeſſe, ſed potius malum ipſum augere, & eum qui ipſa premitur miſerè conficere.

Denique præcogites animo malum quod acceſſit potuiſſe, imò de ordinaria Dei lege debuiſſe accidere, ſicque luctum de eius aduentu leui negotio placabis: Præcogitati namque mali, vt ait Seneca ep. 77. mollis ictus venit: vnde natum Prouerbium. *Tela præuiſa minus feriunt.*

Cæterum hęc perturbatio triſtitię quatuor ſpecies habet, miſericordiam, inuidiam, anxietatem & acediam. Miſericordia dicitur eſſe triſtitia de alieno malo quaſi noſtrum eſſet, nata ex experimento ſimilis mali quod nobis triſtitiæ cauſa fuit. Vnde & illi magis in miſericordiam propendere dicuntur qui maiora incommoda perpeſsi ſunt, iuxta illud Virgilij.

Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.

Inuidia eſt triſtitia de bono alieno: Tribus autem modis contingit, primò cùm bonum alterius noſtrum videtur minuere: ſecundò quando dolemus quòd bonum iſtud nobis non contingerit: tertiò quando alicui malum volumus, atque adeò contriſtamur quod ei bonum aliquod acceſſerit.

Anxietas eſt triſtia ita vehementer animum exulcerans & obſtupefaciens, vt nullum fugiendi locum deprehendat.

Acedia denique eſt triſtitia eò vſque premens, vt etiam membrorum vſum præpediat, illiſque torporem afferat. Satis in triſtitia philoſophicè: paucula moraliter addamus.

BREVIS DIGRESSIO MORALIS de vera triſtitia concipienda, & de eius effectu, lachryma.

EX malo oritur triſtitia, nullum malum præter peccatum, quod ſolum priuat ſummo bono, ideóque nulla debet eſſe triſtitia niſi de peccato.

Ex triſtitia fluunt lachrymæ, ergo debent tantum eſſe de peccato.

Et quod in illis maximum eſt, dum ex peccato defluunt, peccatum abluunt, teſtis D. Chryſ. hom. 2. in Pſal. 5. *Peccata tua*, inquit, *in libro ſcripta ſunt, ſed ſpongiæ inſtar ſunt lachrymæ tuæ: lachrymas mitte & obliterantur, lachrymas mitte & purus ille liber inuenitur, magna peccatorum ſpongia ſunt lachrymæ* potentiſsimæ ſunt ad obtinendũ quod petunt: *Magna eſt*, inquit D. Hieron. *ad impetrandum lachrymarum potentia. tia. O lachryma humilis, tuum eſt regnum, tua eſt potentia, tribunal Iudicis non vereris, accuſatoribus tuis ſilentium imponis: non eſt*

qui

qui te accedere vetet: ſi vacuè intraueris, vacua non redibis. Quid plura? vincis inuincibilem, ligas omnipotentem, inclinas filium Virginis. Idem habet D. Ambroſius ſerm. 49. expendens lachrymas D. Petri: *Petrus*, inquit, *promptus ad lachrymas nihil voce precatus. Inuenio enim quod fleuerit, non inuenio quid dixerit: lachrymas eius lego, ſatisfactionem non lego.* Rationem ſubiungit: rectè ſanè Petrus fleuit, & tacuit, quia quod deflere ſolet, non ſolet excuſari, & quod defendi non poteſt ablui poteſt: lauat enim lachryma delictum quod voce pudor eſt confiteri: lachrymæ ergo verecundiæ conſulunt pariter & ſaluti, nec erubeſcunt in petendo & impetrant in rogando. Vnde obſeruatur quòd cùm Moyſes deflerer coram Deo qui decreuerat perdere populum, Deus ipſi Moyſi dixit, *Moyſes quid clamas ad me?* Sane mirum tacitè flebat Moyſes, nihilque loquebatur, & tamen dicitur clamare, quia nimirum lachrymæ oratio eſt adeò fortis & penetrans, vt ad aures Dei perueniat. Poſuiſti, inquiebat Regius Propheta, lachrymas in conſpectu tuo. Notanda ſanè phraſis, *poſuiſti*, non *habuiſti*, Deus quidem habet omnia in conſpectu ſuo, ſed non ponit omnia, verùm ea tantùm quæ ſibi gratiſſima ſunt, & quorum vult recordari. Inde cum ponat lachrymas in conſpectu ſuo, argumento ſanè eſt eas ipſi eſſe gratiſſimas, flendum in hac vita vt in alia rideas, ſed ſit de peccato fletus, vt tibi de gloria lætitia ſit. Concludendum cum D. Thibu. *Suntne tibi, ô peccator, Chriſtiana viſcera charitatis? Plangis corpus, à quo receſſit anima, & non plangis animam à qua receſſit Deus.*

QVÆSTIO QVARTA.

De ſpe & deſperatione, quæ ſunt primæ paſſiones appetitus iraſcibilis.

I. Pars.

Spei nomen interdum latè ſumitur, ita vt quamcunque boni futuri affectionem comprehendat, quo ſenſu complectitur & ſpem infuſam quæ vna eſt ex Theologicis virtutibus, & ſpem humanam rationalem, ſeu quæ in voluntate reſidet, & denique paſſionem illam appetitus ſenſitiui, qua fertur in bonum apprehenſum vt arduum, poſſibilis tamen acquiſitionis: interdum autem (vt à nobis hoc loco) pro illa ſola paſſione appetitus ſenſitiui iraſcibilis vſurpatur.

Eius exiſtentia ſupponitur: cauſæ facilè aſſignantur: anima eſt principalis, appetitus ſentiens iraſcibilis inſtrumentaria: bonum apprehenſum arduum, mouens.

Cauſa conſeruans ipſius ſpei addi poteſt ex parte ſubiecti, ſeu eius qui ſperat defectus experientiæ in priuatis negotiis, & iis aſſequendis, quorum nos magna ſpes occupauerat. Hinc enim fit vt omnia ſperemus, omnia licet ardua nobis ventura polliceamur, qua ratione ab Ariſtot. 2. Rhetoricorum, c. 12. iuuenes dicuntur eſſe bene ſperantes, quòd defectu experientiæ in priuatis negotiis, montes aureos ſibi inter dormiendum acceſſuros inconſideratè ſpondeant.

Spei eſſentia probatur ex dictis, vnicum ſibi peculiarem & præcipuum habet effectum, quod actionem expeditam reddat, ſi enim aliquid ſperemus comparare, promptior, & acrior labor in eo aſſequendo inſumitur: quòd ſi nulla ſpe alliciamur, citò animum deſpondemus, & ſtudium quoduis adhibere negligimus.

Secundus adiungi poteſt ſpei effectus: quòd ſæpè non aſſequatur effectum iuxta illud Cic. 3. de Oratore: *O fallacem hominum ſpem, fragilémque fortunam, &c.*

inanes noſtras cogitationes quæ in medio ſæpè franguntur & corruunt!

Deſperatio ſpei oppoſita ex ea bene explicata poteſt intelligi ſufficienter, vno excepto peculiari dubio, quod habet annexum, an verò ſit ſolius boni, an verò etiam mali.

Reſpondeo materialiter eſſe boni, formaliter mali.

Explicatur, deſperatio dicitur cùm aliquis boni acquirendi difficultate perterritus ſuccumbit, illudque non vuult ampliùs conſectari: ergo eſt alicuius materiæ bonæ, ſicque boni materialiter. Dicitur verò eſſe mali formaliter, quia deſperatio eſt aliqua fuga & auerſio quæ tendit in malum, ſcilicet in non amplectendum, & eſt priuatio alicuius bonitatis, ſcilicet proſequutionis ipſius boni.

QVÆSTIO QVINTA.

De Audacia & Timore.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Audacia.

AVdacia (ſicut & aliæ paſſiones) dupliciter ſumitur.

Primò fusè pro omni actione quæ verſatur circa bonum arduum conſequendum: quo ſenſu diuiditur in audaciam appetitus rationalis ſeu voluntatis, & appetitus irrationalis ſeu ſenſitiui.

Secundo ſtrictè pro ſola actione appetitus ſenſibilis iraſcibilis, qua ipſe fertur in acquiſitionem futuri boni quod prius ſperauit & ob id vult omnes difficultates talis boni adeptionem impedientes ſuperare.

Cauſas duas agnoſcit: Prima eſt abundantia caloris in corde: qui enim calore multum abundant in corde, ij ad audaciam & aggredienda pericula procliuiores eſſe ſolent: ſecunda eſt bona ſpes concepta de aſſecutione boni, & comparanda victoria difficultatum quæ illud arduum reddunt: hinc eſt quòd dicat Ariſtoteles eos audaciores eſſe qui iuſta de cauſa pericula aggrediuntur & benè circa Deum afficiuntur, quoniam illi multò certius ſperant diuinum auxilium ſibi non defuturum, vt quod iuſtè moliuntur, gloriosè perficiant.

Effectus audaciæ eſt tremor & frigiditas in membris, hoc ſatis probat experientia.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Timore.

DVpliciter timor (ſicut aliæ perturbationes) ſumitur.

Primò latè, pro omni actione, quâ horremus imminens malum euitatu difficile, ſicque pertinet ad appetitum rationalem, & irrationalem.

Secundo ſtrictè pro actione ſolius appetitus ſenſitiui quâ metuit futurum & imminens malum, vt tradit D. Aug. lib. octuaginta trium quæſtionum qu. 15. cúm ait nullum metum eſſe niſi futuri & imminentis mali, inſinuátque Ariſtoteles. 1. Rhetoricorum cap. 1. cum timorem definit perturbationem quandam ortam ex imaginatione futuri mali dolorem inferentis. Probat hoc experientia.

Cauſa timoris eſt res ipſa ne dum habetur amittatur, vel dum ſperatur, minimè comparetur. Nulli enim dubium eſt, inquit D. Auguſt. non aliam metuendi eſſe cauſam, niſi, ne id quod amamus, aut adeptum amittamus; aut non adipiſcamur ſperatū: quę cauſa ma-

ximè viget in iis qui ſunt deprauatæ conſcientiæ, dubij enim de diuino præſidio nihil niſi cum metu aggrediuntur, vt habet Iob de impio, *Sonitus terroris ſemper in auribus eius, & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur.* Et Cic. in orat. pro Mil. *Magna vis conſcientiæ, & magna in vtramque partem vt & metuant qui nihil commiſerint, & pœnam ſemper ante oculos verſari putent*: nam vt ait Iuuen.

ſe iudice
Nemo nocens abſoluitur, improba quamuis
Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam.

Affectus timoris quidam recenſentur. Primus eſt pallor, ex eo enim quod aliquis timeat videmus eum palleſcere. Secundus eſt excitatio rationis: ſi quidem quando aliquis periculum timet excitat rationem, media inuenit quibus tale periculum euitari poſſit. Interdum etiam turbat rationem, qui enim timent nimium, ſæpius quod conſilium ſumant, ignorant Imo aliquando vitam tollit, vnde dicebat quidam ſe neſcire quibus machinis timor in nos agat, ſe ſolum mirari huius perturbationis impetum, ita vt nos ſæpè à mente deiiciat: corpúſque totum excutiat.

Quærenda itaque ſunt remedia. Primum eſt vt opinionem futuri mali & imminentis quæ timorem fouebat diligenter deponamus, vel ſaltem minuamus forti perſuaſione, quod malum ex quo timor fuerat conceptus non ſit verè malum, ſed ſolùm imaginatum, aut ſaltem non tantum, quantum apprehendimus, aut ſi magnum eſt, fortè non euenturum: quod remedium peritus morum medicus Seneca dedit ep. 15. *Plura ſunt quæ nos terrent, quàm quæ premunt, & ſæpius opinione, quam re laboramus: iſtud tibi præcipio, ne ſis miſer ante tempus, num illa quæ velut imminentia expauiſti, fortaſſe nunquam ventura ſint.*

Secundum remedium eſt, vt nos quantum fieri poteſt animo Deo coniungamus, inde enim omnis naſcitur ſecuritas, iuxta illud Pſalmi. 124 *Qui confidunt in Domino erunt ſicut mons Sion*: id eſt nunquam poterunt commoueri. Alia remedia eadem ſunt cum illis triſtitię remediis quæ ſupra aſſignauimus.

BREVIS DIGRESSIO MORALIS.

De timore Dei.

Clauus clauum trudit: times omnia, vmbras, arborum folia, vnum time Deum & nihil vltra timebis.

Initium ſapientiæ timor Domini: Timor Domini, omnis homo. *Time Deum, mandata eius ſerua, hoc eſt enim omnis homo.* Laborant Philoſophi in aſſignanda hominis eſſentia: reponere in pulchritudine, hoc non congruit; nunquam enim hominis pulchritudo æquabit pulchritudinem pauonis, ſicque imperfectior eſſet hominis eſſentia quàm pauonis: reponere in fortitudine, vt milites, incommodum: nunquam enim fortitudo hominis æqualis erit fortitudini Leonis vel Elephantis, & ſic inferior eſſet hominis eſſentia Leonis & Elephantis eſſentia: reponere in diuitiis, vt diuites, abſurdum eſt, homines enim diuitiis, affluant quantumcumcumque potuerint, nunquam eorum diuitiæ cum terrę diuitiis erunt conferendæ, ſicque depreſſior erit eſſentia hominis quam terræ: reponere in longitudine, & diuturnitate, parum cum ratione conſentit, nunquam enim vita hæc cum vita corui vel cerui in diuturnitate comparari poterit, & ita deterior erit ipſa eſſentia corui vel cerui. in quo ergo reponetur ? in eo, quod ſit animal rationale, inquit Philoſophus: at ego plus dico, in eo quod Deum

Digitized by Google

timeat: *Deum time, mandata eius ſerua, hoc eſt enim omnis homo.* Vultis autem huius rei rationem? moralem tamen, placet dare: audiatur illa: id eſt tantùm homo quod eſt animal rationale (inquit Philoſophus, ita ſit, ſic ſequor, id eſt tantùm animal rationale, quod habet animam viuentem nullum enim animal rationale eſt ſine anima viuenti: id tantùm habet animam viuentem in cuius anima vita eſt, in ea tantùm anima vita eſt, in qua eſt Chriſtus quia ipſe vita eſt: *Ego ſum via, veritas, & vita*: In ea tantùm anima Chriſtus eſt in qua eſt gratia & charitas: *Deus* enim *eſt charitas, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo.* Notanda eſt hæc poſtrema particula, *& Deus in illo.* In ea tantum anima eſt charitas in qua eſt obſeruantia mandatorum Dei. *Si quis diligit me ſermonem meum ſeruabit; Probatio dilectionis eſt exhibitio operis*, addit D. Gregor. Magnus ſuper illa verba: in ea tantùm anima eſt mandatorum Dei obſeruantia in qua eſt timor Dei: time Deum, & mandata eius ſerua: hinc per ſoritem inferamus intentum, non noſtrum, ſed ſapientis, timorem Dei eſſe omnem hominem, & in eo præcipuè ſitam eſſe hominis eſſentiam: nullus homo ſine anima rationali, (ſcala erit) nullum animal rationale ſine anima viuente: nulla anima viuens ſine vita: vita nulla ſine Chriſto, Chriſtus nullibi ſine charitate: charitas nulla ſine obſeruantia legis diuinæ: nulla obſeruantia legis diuinæ ſine timore Dei, ergo à primo ad vltimum, nullus homo ſine timore Dei: ergo timor Dei omnis homo: ergo potius in timore Dei quam in vlla alia re conſtituenda hominis eſſentia. Memineris ſemper hanc rationem eſſe moralem, non analyticam: concionatoriam potius, quàm philoſophicam, vt timorem Dei extollat; & ne temerè à me inuenta eſſe videatur, citabo D Bernardum ſuper Cantica ſermone 20. qui eam ſatis inſinuat Deum time & mandata eius ſerua, hoc eſt enim omnis homo: *ergo* (ſunt verba D. Bernardi) *ſi hoc eſt omnis homo, abſque hoc nihil eſt homo.*

Concludo iungendo finem digreſſionis principio cum D. Aug. ſuper Pſalm. *Time Deum qui ſuper omnes eſt, & hominem non formidabis.*

QVÆSTIO POSTREMA.

De Ira.

HÆc paſſio (ſicut & aliæ) ſumitur, primò late, pro omni actione appetitionis vindictæ, & ſic complectitur appetitum rationalem & irrationalem. Secundò ſtrictè pro ſola actione appetitus ſenſitiui iraſcibilis vindictam appetentis: & ſic ira ſumpta tres habet ſpecies ex D. Thom. 1. 2. qu. 46. ar. 8. nempe fel, maniam, & furorem.

Fel dicitur ira ſtatim excandeſcens. *Mania* dicitur ira inueterata, & appetitui affixa. *Furor* eſt ira omnem quietem negans donec illatę iniuriæ ſumatur vindicta.

Iræ exiſtentiam ſatis probat experientia: Cauſę verò multæ ſunt: Præcipua eſt anima: inſtrumentaria eſt appetitus ſenſitiuus. Mouentes autem ſunt hæ: Prima contemptus, ſi quis enim ſe contemni ab aliquo videat, ſtatim ira commouetur ira, vt contemptus huius continuò vltionem quærat: ex eadem cauſa oritur, vt magis incendatur ira, quo abiectior eſt ille qui contemnit, ſicut enim maior contemptus putatur, ſic etiam maiori ira concitatur, maiórque vltionis cupiditas.

Digitized by Google

Secunda cauſa eſt corporis temperies quidam enim, vt cholerici, longè facilius iraſcuntur, vt notant Medici.

Effectus multiplices numerantur, primò enim parit delectationem ſi vindictæ coniungatur, vt docet Ariſt. 2. Rhetoricorum c. 2. Alij pleríque effectus iræ numerantur à D. Greg. lib. 5. moral. cap. 31. ſcilicet palpitatio cordis, ebullitio ſanguinis circa cor, tremor corporis, linguæ præpeditio, vultus ignitio: oculorum exaſperatio & alij, vt enim rectè habet D. Chriſoſt, hom. 3. in D. Ioan. *Statim atque ira circa præcordia efferbuit, ignem emittit, tota inflammatur facies, incompoſitè manus mouentur, ridiculè proſiliunt pedes.* Alius denique adiungitur effectus, quòd rationem plurimum diſturbet, qui quidē effectus maximè fugiendam iſtam paſſionem reddit, & propterea monet vt ad illam fugiendam remedia aſſignemus.

Primum eſt, quando aliquis ira turbabitur, ſtatim diligenti animo cogitet iniuriam ſibi illatam minorem eſſe quàm appareat, iuxta illud Plut. lib. de cohibenda ira: *Quemadmodum per nebulam corpora, ita per iram maiora videntur quæ commiſſa ſunt: imo verò nitatur ſibi perſuadere illud ipſum quod iniuriam reputat, re tamen non eſſe iniuriam.*

Secundum remedium eſt vt cogitet iniuriam illatam, magis in auctorem quàm in ſe redundare.

Tertium remedium eſt reputare in quot miſeriarum labyrinthos ira præcipitet, adeò vt preces Deo fundendi nobis facultatem adimat, cùm irati non poſſint tutò hæc dominicæ orationis verba vſurpare (dimitte nobis debita noſtra) Adde hinc ſequi vt iracundorum conſortium fugiamus: *vir enim iracundus prouocat rixas.* Prou. 15. iraque permotus alterius iram ſicut ignis ignem excitat. Ne autem nimia ſit paſſio: paſſionum ſit finis.

DISPVTATIO VLTIMA.

De Virtutibus.

Expoſitis naturalibus actionum humanarum principiis, intellectu ſcilicet & voluntate: ipſiſque actionibus humanis, ac denique perturbationibus, rectè progredimur ad virtutum explicationem, quia eo fine videntur eſſe inſtitutæ eiuſmodi virtutes, vt actiones illæ humanæ alioqui ad rectum & obliquum determinatæ ad id quod rectæ rationi congruit determinentur. Quia autem virtutum genus eſt habitus, ille enim in virtutes & vitia, tanquam in ſpecies diſcernitur, non eſt nobis de ipſis: virtutibus ſermo inſtituendus: niſi priùs de habitibus clarè & accuratè egerimus.

SECTIO PRIMA.

De Habitibus.

QVÆSTIO PRIMA.

De nomine Habitus propriòque vſu.

Hoc loco vſurpatur habitus pro qualitate primę ſpeciei, quam numerauit in ſuis Categ. Ariſtoteles cap. de qualitate, quod enim alias habeat ſignificationes nos ipſis tradidimus in ipſa Categ. quæſt. de qualitate articul. tert. mem. primo.

Dicitur autem habitus eo modo ſumptus quaſi habilitas, ſeu facilitas ad operandum, & rectè, cum ad hunc finem ordinetur habitus vt conferat facultati promptitudinem, & facilitatem ad agendum, vt infra patebit.

QVÆSTIO SECVNDA.

Digitized by Google

De exiſtentia Habitus.

ARTICVLVS PRIMVS.

An de facto detur habitus.

Reſpondeo affirmatiuè, probóque experientia & communi loquendi modo, quo omnes dicere conſueuerunt ſe habitum comparaſſe cum aliquid prôptè & facilè exequuntur, in quo prius aliquam experiebantur difficultatem.

Probatur ſecundò ratione: Potentiæ noſtræ ſunt ex ſe indeterminatæ vt ſuos actus rectè & facilè exerceant, verbi gratia voluntas ex ſe eſt indifferens vt actum temperantiæ vel fortitudinis alteriuſue virtutis rectè promptéque eliciat ergo aliquid in illis admittẽdum eſt, quo ad bene rectéque agendum determinetur: Sed illud non poteſt eſſe aliud quam habitus, non enim obiectum quod multi proponunt, quia obiectum dat tantùm facultati quod agat, verbi gratia obiectum iuſtitię voluntati ipſi quod actum iuſtitię eliciat, non tamen confert ipſi facultati vt rectè promptéque ſuum actum exerceat, proindéque hanc ad benè vel malè agendum determinationem ab alio, nimirum ab habitu, mutuetur neceſſe eſt, ergo neceſſariò admittendi ſunt habitus.

Occurres, facultatem habitu adiutam verbi gratia voluntatem adiutam habitu iuſtitiæ adhuc remanere indifferentem, ergo facultatem per habitum non determinari.

Diſtinguendum eſt ant. facultas habitu firmata retinet quidem indifferentiam contradictionis ad agendum vel non agendum, concedo: contrarietatis verò ad bene vel malè agendum, nego quia ſtatim atque habitus acceſſit, facultas ad hoc determinata eſt quòd benè operetur, poteſt tamen ſuam operationem cohibere; ideóque eo ſemper nomine admittentur habitus, vt auferant à potentiis indifferentiam contrarietatis.

Inſtabis, voluntas non habet indifferentiam contrarietatis, vt diximus agendo de illius libertate: ergo illa per habitum nullo modo determinari poteſt.

Diſtinguo antecedens: voluntas non habet indifferentiam contrarietatis ad bonum & malum, concedo: ad benè verò vel malè agendum circa bonum aliquod obiectum, verbi gratia circa obiectum iuſtitiæ, nego: & hanc poſteriorem indifferentiam contrarietatis in voluntate, ſicut & in aliis facultatibus libenter admittimus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quotuplex detur habitus, ſeu de varia habitus diuiſione.

Prima habitus diuiſio traditur in habitum infuſum & acquiſitum.

Infuſus ille dicitur qui ſine noſtra operatione, nobis à Deo conceditur, verbi gratia fides, ſpes, charitas.

Acquiſitus verò is eſt qui proprio labore comparatur, vt ars pingendi & citharizandi.

Notandum verò eſt in hac diuiſione nos tantùm agere de propriè dictis & operatiuis habitibus, quia pulchritudo, ſanitas, & alia quæ admittuntur in corporibus non ſunt habitus infuſi vel acquiſiti: nec mirum, quoniam non ſunt proprij, nec operatiui habitus: ſed tantum improprij, dicuntúrque connaturales.

Secunda diuiſio traditur in habitum materialem & immaterialem.

Materialis qui in aliquo ſubiecto materiali & corporeo recipitur.

Immaterialis è contra qui recipitur in

Digitized by Google

potentiis immaterialibus animæ rationalis, intellectu ſcilicet, & voluntate ſicque duplex eſt, alius intellectus, alius voluntatis.

Habitus intellectus diuiditur in verum, falſum, & medium ſeu opinatiuum: rurſúſque verus ſubdiuiditur in intelligentiam, ſapientiam, ſcientiam & prudentiam de quibus infra.

Habitus verò voluntatis complectitur fortitudinem, temperantiam & aliàs propè innumeras virtutes.

Tertio habitus alij ſunt practici, alij ſpeculatiui.

Practici generaliter dicuntur qui ad opus ordinantur, ſiue illud ſit externum, ſiue internum, vt Architectura & Logica, quarum illa habet opus externum nimirum domum; hæc vero internam, nimirum operationem intellectus

Speculatiui verò ſunt illi qui ad ſolam cognitionem referuntur, vt Phyſica.

Quartò alij ſunt boni, alij mali; priores ſunt virtutes, poſteriores ſunt vitia.

Denique varias in ſpecies cum virtutes, tum vitia diſtribuuntur, vt apparebit inferius.

ARTICVLVS TERTIVS.

De ſubiecto Habituum.

HAbitus vt alterius cuiuſuis accidentis duplex ſubiectum, proximum & remotum: proximum in quo proximè, & remotum in quo remotè tantum ſuſcipitur: ſic quantitas dicitur eſſe ſubiectũ proximum albedinis, & ſubſtantia parietis remotum, quia proximè recipitur albedo in quãtitate parietis, & mediante quantitate in ipſa parietis ſubſtantia. Hoc poſito certum eſt animam rationalem eſſe ſubiectum, ſaltem remotum habituum qui in ea recipiuntur, quia eos ſaltem intermediis ſuis facultatibus recipit: hic difficultas eſt de proximo, pro qua ſit.

Prima propoſitio.

VOluntas poteſt eſſe proximum ſubiectum habituum illóſque in ſe recipere.

Probatur, illud eſt proximum ſubiectum quod nullo alio intermedio recipit facultatem ad agendum & determinatur ad bene vel malè operandum: atqui voluntas nullo alio intermedio ſubiecto acquirit facilitatem in operando, & per illã ad benè vel male operandum redditur determinata, vt docet experientia: ergo voluntas eſt proximum ſubiectum habituum.

De intellectu, potentiis ſenſitiuis mẽbris externis, imo & brutis ipſis amantibus maior eſt difficultas, quæ vt tollotur.

Notandum eſt intellectum, potentias ſenſitiuas, membra externa, & bruta ipſa animalia duobus modis conſiderari poſſe. Primò ſecundum ſe, præſcindendo ab eo quod ſint ſub imperio voluntatis. Secundò prout ad nutum voluntatis reguntur, eiuſque imperio ſubiiciuntur: quo notato ſit.

Secunda propoſitio.

SI intellectus, potentiæ ſenſitiuæ, externa membra accipiantur ſecundum ſe & ſine ordine, ac reſpectu ad regentem & imperantem voluntatem, non ſunt ſubiecta habituum idonea.

Probatur vnica ratione, eáque diligenter notanda: vt aliquid dicatur ſubiectum capax habitus, duo poſtulat: primum vt ſit indifferens ad bene vel male agendum; ſecundum vt ſentiat in agendo difficultatem: dantur enim habitus ad determinandam potentiam & facilitatem illi in operando con

ferendam: atqui potentiæ ſenſitiuæ, intellectus, externa membra, & bruta animalia modo ſupradicto ſpectata, nullam habent indifferentiam ad agendum: nam omnis indifferentia tenet ſe ex parte voluntatis & liberi eius arbitrij: vt concedunt omnes: ergo non poſſunt eſſe habituum ſubiecta.

Tertia propoſitio.

INtellectus & aliæ facultates ſenſitiuæ, membra externa, ipſáque etiam bruta animalia quæ poſſunt ſubiacere directo voluntatis imperio, quatenus illi ſubiacent, poſſunt eſſe ſubiecta habituum capacia, ſic in intellectu admittimus habitus ſcientię, ſapientiæ, in voluntate fortitudinem, iuſtitiam, &c. in appetitu quoque ſenſitiuo, quia vſus quotidianus teſtatur ipſum nonnunquam facilius circa aliquod appetibile verſari & ad aliud determinari. Idem & clarius apparet in membris externis, ſic in manus eſt facilitas ſcribendi, in pedibus currendi, & ſic de cæteris.

Obiicies, nihil eſt quod producere queat habitus in membris externis, ergo in iis nullus eſt habitus. Anteced. prob, ſi quid ſit quod in membris externis poſſit habitum producere, maxime erit motus localis, quem ſubeunt, vt motus localis quem ſubit motus, dum ab vno loco ad alium transfertur, vt litteras efformet: atqui motus localis non poteſt in illis membris externis habitum producere, quia ille (vt colligitur ex octauo phyſicorum) nihil producit, niſi vbi: igitur nihil eſt quod producere queat habitum in membris externis.

Reſpondeo negando antecedens. Ad eius probationem nego minorem: ad auctoritatem Ariſtotelis reſpondeo per motum localem primo, & per ſe nihil produci, niſi vbi, quod vult Ariſtoteles, ſecundariò tamen aliquid produci poſſe, nimirum habitum ex repetitis actibus externis qui fiunt per motum localem in exterioribus membris.

Dixi in concluſione intellectum & facultates illas quæ poſſunt ſubiacere imperio voluntatis eſſe capacia habituum ſubiecta, multæ enim ſunt quæ non parent eius regimini vt phantaſia, vis nutritiua, augmentatiua & aliæ quæ proinde non dicuntur capaces habituum, cùm nullam ſic indifferentiam includant, quę tamen in ſubiecto habituum exigitur. Aliæ ſunt præterea facultates ad vnũ determinatæ, vt ſenſus externi, viſus, auditus & cæteri quæ quidem facultates, vt ſuos actus bene vel malè eliciant, non pendent a voluntate, & hęc pari iure haberi debent inepta habituum ſubiecta.

SECTIO QVARTA.

De cauſa efficiente habituum.

CAuſa efficiens ea eſt quæ tribuit exiſtentiam rei, vt pater filio Hinc de exiſtentia habituum diſputantes eorum cauſam breuiter nitimur aperire, & quanquam de illa contentio inter philoſophos quædam exiſtat, facilè tamen aliquot concluſionibus deſignabitur.

Prima propoſitio.

HAbitus acquiſiti (de quibus hic ſolum loquimur) per actus comparantur. Expreſſa eſt Ariſtotelis ſententia 2. Ethicorum cap. 1. vbi ſic habet ſicut ædificando ędificatores, citharizando citharœdi efficiuntur, ita quoque iuſta agẽdo iuſti, temperata temperantes, fortia fortes euadunt.

Accedit ratio, id efficienter concurrit ad productionem habitus quod efficienter

cienter concurrit ad productionem alicuius facilitatis in facultate: habitus enim id ſolum eſt quod facilitat in operando atqui actus concurrunt efficienter ad productionem eiuſmodi facilitatis ad operandum in facultate, verbi gratia in manu ad ſcribendum, vt cum Ariſtotele clariſſima teſtatur experientia: ergo actus concurrunt efficienter ad productionem habituum.

Dices, actus eſſe tantum conditiones ad habitus requiſitas, non autem cauſas propriè efficientes.

Sed contra. Si actus eſſent tantum diſpoſitiones ad habitus, hi nunquam conſeruarentur ſine actibus, quia impoſſibile eſt formam exiſtere abſque ſuis neceſſariis diſpoſitionibus: atqui habitus optimè conſeruantur ſine actibus, ſiquidem dormientes, & nihil omnino agentes quos priùs compararūt habitus retinēt incolumes: ergo actus non ſunt tantùm diſpoſitiones ad habitus, ſed cauſæ verè efficientes.

Nec obſtat quod ait Ariſtoteles 7. phyſ. textu 17. ad habitum non dari motum ſiue alterationem, ſicque per actum non produci: loquitur enim Ariſtoteles de motu & alteratione ſenſibili, qualis reperitur in productione caloris, non verò de motu & alteratione interna quâ aliquid producitur, quali alteratione habitus producitur.

Verum dubitabis, cùm habitus aliqui ſint interni vt habitus intellectus & voluntatis, alij externi, vt habitus externorum membrorum: item in habitibus internis duplex actus inueniatur, vnus internus intellectus ſcilicet, & volūtatis, alius externus, qui ex priori proficiſcitur, vt potè redditio iuris vnicuique, quæ ex illo interno voluntatis actu promanat quo ſtatuit ius illud vnicuique reddere. Dubitabis, inquam, de illis habitibus internis, an per actus exteriores, an verò per interiores comparentur: pro qua dubitatione ſit.

Secunda propoſitio.

HAbitus interni non comparantur per actus externos, verbi gratia fortitudo per actualem periculorū ingreſſum, ſed per internos, vt eadem fortitudo per firmam illam voluntatis reſolutionem, quâ vult omnia negligere pericula, quę ſe obiicere poſſent in rebus præclaris.

Probatur primò, quia alioquin omnes poſſent habitus comparare qui exteriores actus exercent, quod tamen eſt falſum, quia multi dolentes ſe obiiciunt periculis, nec tamen fortitudinem acquirunt.

Secundò quia Logicę habitus, verbi gratia qui eſt internus poteſt optimè comparari per eos actus definiendi, diuidendi, & argumentandi qui in mente efformantur, abſque vllis exterioribus, qui ex ore profundantur.

Nec aduerſatur Ariſtotelis dictum, nihil reale fieri per actus internos, ſicque habitum per illos non generari: vult enim duntaxat nihil generari reale externum per actus internos, non tamen negat habitus internos generari.

Dubitabis ſecundò cum actus producat efficienter habitus, an vnicus ſufficiat actus ad generationem habitus, an verò plures exigantur: quod vt ſoluatur.

Notandum habitum ſumi latè quatenus continet omnem qualitatem primę ſpeciei: ſcilicet habitum, & diſpoſitionem accidentariâ diſtincta: ſecundò ſtrictè pro ſolo habitu, quatenus dicit firmiſſimam in ſubiecto reſidentiam & facilitatem in eodem ſubiecto ad operandum: quo poſito ſit

Tertia propoſitio.

SI habitus priori modo accipiatur, prout etiã diſpoſitionẽ complectitur, quem *vt ſic*, vocant, alij ſecundum ſubſtantiam, ipſe poteſt per vnicum actum generari.

Probatur, per vnicum actum facultas acquirit aliquam diſpoſitionem, quę cùm ſit eadem entitas cum ipſo habitu fit vt acquiſita diſpoſitione per vnum actum, dicantur & habitus generari.

Quarta propoſitio.

SI habitus poſteriori modo ſumatur, vt ſic, non generatur per vnicum actum, quia eſt firmiter inhęrens, quo modo non requiritur per vnum actum, ſic Ariſtoteles teſtatur primo Ethic. quẽ admodum vna hirundo non facit ver, ita nec vnicus actus totum habitum.

ARTICVLVS QVINTVS.

De corruptione habituum.

OPpoſita eodem loco pertractata ſe mutuò explicant: itaque cum nuper de ortu habituum dixerimus, non immeritò hîc eorundem interitum explicamus.

Notandum itaque primò aliquid dupliciter poſſe corrumpi: primò per ſe, quando vi ſibimet illatâ perimitur, quo pacto frigus dicitur corrumpi, cum actione caloris in illud irruentis deſtruitur: ſecundò per accidens, quando vel corrumpitur ſubiectum, vt cum deperditur facultas videndi, corrupto animali, vel cum deficit cauſa conſeruans: ſic abſente ſole lumen in aëre exiſtens euaneſcit.

Notandum ſecundò actus, quibus vel generantur, vel corrumpuntur habitus alios eſſe intenſiores, qui ex magno facultatis conatu prodeũt, alios remiſſiores, qui ex minori. Hoc poſito ſit.

Prima propoſitio.

HAbitus facilè corrumpuntur in ſubiectis corruptibilibus, non item in ſubiectis incorruptibilibus, idq; per accidens, quia cùm accidentia pendeant à ſubiectis, vbi hæc facilè vel difficilè poterunt corrumpi, etiam & illi habitus.

Secunda propoſitio.

QVilibet habitus ſiue ſubiecti corruptibilis ſiue incorruptibilis poteſt per ſe, & ſibi illata violentia corrumpi, ſcilicet per contrarios actus, ſic ſcientiæ habitus per errorẽ pellitur, & habitus tẽperantiæ, per contrarium actum intemperantiæ, & in hoc nulla videtur eſſe difficultas.

Tertia propoſitio.

NOn tantùm habitus per contrarium actum, ſed etiam per habitum contrarium expellitur: verbi gratia temperantia non modo eiicitur per actum intemperantiæ, ſed etiam per habitum: verùm diuerſo genere expulſionis, per actũ efficienter, per habitum verò formaliter.

Probatur tota propoſitio ex illa communi ratione omnium philoſophorum. Forma quæuis dicitur formaliter expelli per formam contrariam aduenientem, verbi gratia calor per frigus aduenieus: efficienter verò per id, quod talem formam introducit, vt calor per frigefactionem, quâ introducitur frigus: ſed habitus eſt forma quædam ſeundum omnes: ergo formaliter expellitur per habitum contrarium, efficienter vero per actũ quo contrarius ille habitus in ſubiectum introducitur.

Digitized by Google

Quarta propoſitio.

HAbitus non omnino, corrumpuntur per actus contrarios remiſſos, ſed ſolum diminuuntur: verbi gratia non corrumpitur tota temperantia per actũ intemperantiæ remiſſum, ſed ſolum diminuitur.

Ratio eſt: forma contraria non expellitur tota à ſubiecto, ita vt nihil illius in tali ſubiecto remaneat per actionem illã quæ non introducit totam formam contrariam, ſed ſolum diminuitur, vt calor non expellitur totus ſeuſecundum omnes ſuos gradus per actionem quæ non introducit frigus, ſecundum omnes gradus, ſed tantùm minuitur: ergo habitus non corrumpetur totus per actionem quæ nõ introducit habitum contrarium totum, ſed tantum minuetur.

Quinta propoſitio.

HAbitus per ſe non corrumpuntur ob ſolam ceſſationem ab actu, ſed ſolum per accidens.

Prior pars probatur, tum quia ex 1. Eth. cap. 5. dormientes habitus prius acquiſitos retinent: tum quia ceſſatio ab actu non habet actionem poſitiuam, quã habitum expellat, & contrarium introducat: ergo tantùm per accidens.

Poſterior etiam pars prob. quia ſi abſtineas ab actu alicuius habitus, v. g. tẽperantiæ per longum tempus, continget ex accidenti, vt detur locus variis paſſionibus, quibus tandem generabitur intemperantia, verbi gratia, & conſequenter habitus temperantiæ priùs acquiſitus corrumpetur: igitur per accidens habitus poſſunt corrumpi ob ſolam ceſſationem ab actu.

QVÆSTIO TERTIA.

De eſſentia habituum.

HAbitus definitionem in Logicis agẽdo de qualitate, his verbis tradidimus: *habitus eſt qualitas adiuncta potentiæ naturali, vt commodiùs faciliùſque poſſit operari.* Quod ſi ea communicetur facultati ad agendum promptitudo, quæ omnem expellat difficultatem: erit habitus ſpecialiter ſumptus in eo à diſpoſitione diſtinctus, quod diſpoſitio nec omnimodam conferat ad operandum facilitatem nec ita firmiter ſuo ſubiecto inhæreat, habitus verò è contra: Hac de re vide ea quæ in Logica loc. cit. tradidimus.

QVÆSTIO QVINTA.

De affectionibus habituum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum habitus ſit præſtantior actu.

REſpondeo habitum, & actum ſe mutuò in perfectione ſuperare; actus quidem ſuperat habitum in hoc, quod ad actum tanquam ad finem ordinetur habitus: ſiquidem communiter dicitur habitus eſſe propter actum, finis autem iis omnibus præſtet, quæ ſunt ad finem: ſecundò in eo quod actus ſit cauſa efficiens habitus, cauſa verò dignior ſit effectu.

Verum iſtud minus aptè dicitur: primo quia alia ex parte habitus eſt etiam cauſa efficiens habitus: ſecundo quia axioma illud, Cauſa eſt nobilior effectu, non eſt verum niſi in cauſis principalibus & vniuocis, quæ ſcilicet ſint eiuſdem naturæ cum effectu, vt homo

Digitized by Google

generans cum homine genito: non autem in inſtrumentariis, vt eſt penicillus reſpectu imaginis, vel æquiuocis, quę ſcilicet ſint diuerſæ naturæ ab effectibus vt Sol comparatione muris, auri, & aliarum rerum, quæ ab ipſo Sole producuntur: ſiquidem imago eſt dignior penicillo: & mus in ratione eſſentiali perfectior eſt Sole: vnde cum actus ſit tantùm inſtrumentaria & ęquiuoca cauſa habitus (quia principalis eſt anima, & prætereà habet naturam ſpecie ab habitu diſtinctam) non ſequitur quod debeat eſſe habitu præſtantior, imo alia ex parte videtur habitus in dignitate actui anteponendus, quod actus citò tranſeat, habitus verò diutius permaneat: quare ex his omnibus conſtat habitum & actum ſeſe viciſſim ſuperare, & habere vt excedens & exceſſum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De augmento habituum.

NOtandum primo habituum augmẽtum aliud eſſe intenſiuum, cum habitus magis inclinat potentiam naturalem ad actus eliciendos circa idem obiectum: aliud verò extenſiuum: cum inclinat potẽtiã ad actus exercendos circa plura obiecta.

Notandum ſecundo intenſionem & remiſſionem habituum non eſſe penes eorum eſſentiam, quaſi dentur aliqui habitus qui ſint minus eſſentialiter habitus, quàm alij, etenim eſſentiæ rerum ſunt indiuiſibiles, ſed penes entitatem ſeu modum illum quo ſe habet ita eſſentiã habitus, vt modo intenſior, modo remiſſior dicatur.

Notandum tertiò habitum intendi per ſimiles actus iis, quibus fuit productus, vt habitum temperantię per actus illos, quibus voluntas efficaciter ſtatuit ab obſcœnis voluptatibus abſtinere, qui quidem actus ſunt ſimiles iis, quibus ipſa temperantia fuit producta. His poſitis quęritur quomodo fiat augmentum intenſiuum habituum (nam de extenſiuo egimus ſermone de ſcientia) & an fiat per actus habitibus intenſiores, an verò etiam per remiſſiores & æquè intenſos.

Scotus in 2. ſententiarum diſt. 17. q. 3. Duran. ibi. & alij volunt habitum intendi per quemlibet actum.

Nos cum D. Thoma 1. 2. q. 51. art. 3 ſentimus habitus ſolùm intendi per actus intenſiores.

Probatur ex eo quòd aliquis exercuerit actus huius vel illius extenſionis, cõparat ſibi facilitatem ad eoſdem actus exercendos, vt ſi quis produxerit actus temperantiæ intenſos vt ſex, acquirit facilitatem ad eoſdem actus intenſos vt ſex eliciendos: ergo tantùm relinquit habitum intenſum vt ſex: ergo ſi fuerit ante in eadem intenſione per actus æquales ſcilicet intenſionis vt ſex: non fuit adauctus: ergo vt habitus augeatur, requiruntur actus ipſo intenſiores, & non æquales tantùm vel minus intenſi.

Obiicies, lumen productum à quinque candelis poteſt augeri per lumen duarum recenter accenſarum: ergo à pari, habitus etiam vt ſex, intenſus poteſt augeri & intendi per actus intenſos vt duo, vel tria.

Reſpondeo negando conſequentiam propter diſparitatem, quia quinque præcedentes candelę, & duæ de nouo accenſæ vniuntur inter ſe ad tale lumen producendum: at verò quando habitus eſt intenſus, verbi gratia; vt quinque, licet producatur actus intenſus vt duo, habitus & actus non vniuntur ſimul ad productionem alicuius actus qui adæquet intenſionem habitus & actus

Digitized by Google

ſimul, vnde manet ſemper habitus ſine incremento intenſionis.

Obiicies ſecundo actus intenſus vt duo, poteſt producere habitum intenſum vt duo; ergo & ſuperiori iam habitui, adhuc hunc nouum habitum, tanquam augmentum addere.

Nega conſeq. nam actus intenſus vt duo, non poteſt producere habitum, niſi vt duo intenſum, qui iam ex hypotheſi ſupponitur, proindéque non eſt producibilis.

ARTICVLVS TERTIVS.

ET POSTREMVS.

Vtrum habitus ſit cauſa efficiens actus.

NOn eſt ſermo de habitu ſupernaturali, quia ſine illo potentia nullo modo poteſt actum ſuum producere, & proinde eſt efficiens cauſa actus: verbi gratia ſine charitate voluntas nequit elicere actum ſupernaturalem dilectionis Dei ſuper omnia: Sed agimus de acquiſito & naturali, an, cum ſine illo poſſit naturalis facultas agere, ipſe tamen concurrat effectiuè ad productionem actus, ſiue quoad ſubſtantiam, ſiue quoad modum, id eſt facilitatem, delectationem, bonitatem, & malitiam actus.

Negat Durandus in tertium ſententiarum diſt. 13. qu. 2. & ſequentibus: contra quem ſit

Prima propoſitio.

HAbitus efficienter concurrit ad ſubſtantiam actus, id eſt vt producatur: ita Ariſtoteles 2. Eth. c. 1. vbi ait habitum reddere ſimiles actus illis quibus productus eſt & D. Aug. lib. de bono coniugali, c. 21. vbi habet habitum id eſſe quo agimus cùm opus eſt.

Probatur ratione, habitus iuuat potentiam in agendo, vt concedunt omnes: ergo concurrit actiuè ad actus eliciendus.

Confirmatur, habitus efficienter concurrit ad modum actionis, facilitatem verbi gratia, vt ſtatim probabimus: ergo & ad eius ſubſtantiam.

Probatur conſeq. modus actionis comitatur eius ſubſtantiam: ergo cùm habitus concurrat ad modum, concurret ad ſubſtantiam.

Obiicies, repugnat aliquid ſimul eſſe cauſam & effectum alicuius, in eodem genere cauſæ: atqui actus eſt cauſa efficiens habitus; ergo non poteſt eſſe effectus ipſius habitus, & proinde habitus non erit efficiens cauſa actus.

Reſpondeo conceſſa ma. ad minorem dicendo etiam eos actus qui ſunt cauſa efficiens habitus, non eſſe eos actus qui ſunt effectus habitus, ſed alios generare habitum, & poſtea habitum generare alios actus, ſicut non repugnat vapores aliquos pluuuiæ cauſas eſſe, & alios eiuſdem ſpeciei ſed numero differentes ipſiuſmet pluuiæ eſſe effectus.

Rurſus obiicies, ſubſtantia actus tota eſt à ſola facultate: ergo habitus non concurrunt efficienter ad actus ſecundum ſubſtantiam.

Nego conſeq. licet enim totus actus ſit à facultate, optimè tamen totus ab habitu eſſe poteſt, à facultate tanquam à cauſa principali, ab habitu vero tanquam inſtrumentaria: quemadmodum imago tota dicitur eſſe à pictore tanquam à principe cauſa, & tota à penicillo, tanquam ab inſtrumento.

Secunda propoſitio.

HAbitus efficienter cõcurrit ad modum actionis, facilitatem, ſcilicet

Digitized by Google

promptitudinem, &c.

Probatur, facultas adiuta habitu acquirit facilitatem, &c. ergo ſignum eſt habitum cum facultate concurrere ad modum actionis, facilitatem, promptitudinem, &c.

Hæc de habitibus in communi.

SECTIO SECVNDA.

De Habitibus intellectus.

NOn agemus hoc loco de erroneis habitibus, errore ſcilicet, & hæreſi, neque de opinatiuis, opinatione nimirum & fide humana: neque de infuſa ſeu ſupernaturali fide, ſed de certis, veris & acquiſitis, aut ſaltem qui vulgò dicuntur acquiſiti: nec quidem de omnibus, nam de ſcientia actum eſt in lib. de demonſtratione, ſed tantùm de illis quatuor, intelligentia, ſapientia, arte, & prudentia.

QVÆSTIO PRIMA.

De Intelligentia.

INtelligentia quæ ab aliis intellectus nuncupatur, nihil eſt aliud quàm vis cuius beneficio intellectus verſatur circa prima & notiſſima principia.

Illa duplex, vna incomplexa, que verſatur circa prima principia, incomplexa & ſimplicia, vt ſunt Deus & nudæ rerum eſſentiæ quæ per primam mentis operationem percipiuntur. Alia dicitur complexa quæ in principiis complexis generalibus axiomatis per ſe notis, vt quodlibet eſt, vel non eſt, occupatur.

Quæritur vtrum intelligentia ab ipſo intellectu diſtinguatur.

Reſpondeo contra pleroſque negatiuè, ſtatuóque intelligentiam eſſe eundem realiter intellectum, quatenus in primorum principiorum cognitione verſatur.

Probatur, intellectus naturâ ſuâ poteſt prima & notiſſima principia percipere, nec alio habitu à ſe diſtincto indiget, vt ad illorum notitiam aſſurgat: ergo ipſemet intellectus eſt intelligentia.

Antecedens probatur, quilibet enim per naturale lumē intellectus facilè percipit veritatem illorum primorum principiorum, ipſiſque præbet aſſenſum, ſi modo eorum termini explicentur, verbi gratia totum eſſe maius ſua parte, ſi modo explicetur quid ſit totum, quid pars, & quid maius: ergo intellectus ſine habitu à ſe diſtincto natura ſua poteſt prima & notiſſima principia percipere.

Quæritur etiam an intelligentia prærequirat aliquam ſenſus cognitionem, verum ſolutio pendet ex dictis in Logica ſermone de demonſtratione, vbi generatim docuimus ad omnem cognitionem intellectus requiri ſenſuum apprehenſionem, ſiue quæ in nobis fuerit, ſiue tantum in illis à quibus horum primorum principiorum intelligentiam accepimus.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Sapientia.

DE ſapientia Metaphyſica plura neceſſariò ſunt dicenda, quare hic ſolū nomen ſapientiæ explicandum eſt, ipſáq; ſapientia ab aliis veris habitibus intellectus diſtinguenda.

Itaque dicendum eſt ſapientiæ nomen nonnunquam abuſiuè, nonnunquam verò propriè vſurpari: Abuſiuè, quatenus comprehendit omnem artem, omnémque diſciplinam in quodam eminenti ſtatu poſſeſſam, quo quiuis in ſua arte peritiſſimus in ea ſapiens appellatur, vt ſapiens pictor, ſapiens architectus, &c.

Digitized by Google

Propriè verò vſurpata ſapientia ſignificat illum mentis habitum, qui in rerum altiſſimarum contemplatione occupatur, & nititur firmiſſimis & certiſſimis principiis, vt Metaphyſica ſecundum Ariſtotelem & omnes Philoſophos, hoc modo ſumpta ſapientia eſt habitus mentis, primò ab intelligentia diſtinctus, quòd intelligentia duntaxat in cognitione primorum principiorum verſetur, ſapientia verò circa res altiſſimas, per eiuſmodi prima principia demonſtrandas occupetur.

Differt ſecundò à ſcientia ſpeciatim ſumpta, quòd ſcientia ſpeciatim ſumpta ſcilicet pro ſpecialibus illis ſcientiis quæ ſimul ſapientiæ non ſunt, vt Logica, Moralis, Phyſica, & aliæ, re vera non verſetur circa ens in vniuerſum, nec habeat communiſſima principia, ſed obiectum ſibi proprium, ſibíque peculiaria principia poſtulet. Sapientia verò pro obiecto agnoſcat ens ſecundum totam ſuam latitudinem, quatenus Deum & creaturas complectitur, generaliáque habeat principia modo in Metaphyſica tradendo.

Dixi ſapientiam eſſe habitum à ſcientia ſpeciatim ſumpta, & non vniuerſim pro qualibet certa & neceſſaria rei cognitione diſtinctum, quia cùm ipſa ſapientia, nim. Metaphyſica, ſit etiam cognitio certa & neceſſaria rei, hac ratione ſolet nomine ſcientiæ inſigniri. Quapropter quando Ariſtoteles diuidit veros habitus intellectus in intelligentiam, ſapientiam, ſcientiam, artem, & prudentiam, ſumit nomen ſcientiæ ſpeciatim pro ſpecialibus ſcientiis, quæ habent determinata obiecta, & principia: quo pacto Metaphyſica, quæ ſapientia eſt propriè non dicitur ſcientia: Non autem vniuerſim pro quacunque cognitione certa & euidenti rei per propriam cauſam, quo ſolùm pacto Metaphyſica ſcientia eſt.

QVÆSTIO TERTIA.

De Arte.

MVltis modis artis nomen ſumitur à Philoſophis.

Primò pro qualibet induſtria & virtute conficiendi: quo pacto omnia diuina arte conſtructa fuiſſe dicimus.

Secundò ſumitur pro omni cognitione certa ad aliquem finem vitæ vtilem conducente, ſicque complectitur omnes ſcientias practicas, prudentiam & ſingulas artes propriè dictas.

Tertiò ſumitur pro quacumque diſciplina ſpecialibus quoque ſcientiis comprehenſis, in quo ſenſu recenſuit Ariſtoteles Mathematicas diſciplinas inter artes, & vulgo ſeptem artes liberales conſtituuntur, Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Muſica, Geometria, & Aſtrologia, quibus alij Medicinam & Iuriſprudentiam addunt.

Quartò ſumitur ſtrictè pro ſola arte effectiua: ſeu ea quæ poſt actionem relinquit opus: vt architectura, ſicque ab Ariſtotele definitur 9. Ethi. c. 4. *Habitus mentis cum vera ratione effectiuus*,

Quintò & vltimò magiſque propriè, nomen artis ſumitur pro eo habitu qui occupatur circa materiam aliquam externam & ſingularem, ſiue poſt actionem aliquod opus remaneat, vt architectura, ſiue non, vt in arte ſaltandi & citarizandi.

Ex quo ſumitur prima artis diuiſio, in effectiuam, vt eſt architectura, & actiuam, vt eſt ars ſaltandi.

Secundò diuiditur in dominam ſeu ſubalternantem, & famulam, ſeu adminiſtram, aliter ſubalternatam.

Digitized by Google

Subalternans ſeu domina, eſt illa ad cuius finem refertur finis alterius artis inferioris ſeu ſubalternatæ, vt ars militaris, ad cuius finem, ſcilicet victoriam, refertur finis alterius artis inferioris & ſubalternatę, nimirum equeſtris, vt 1. capite 1. Eth. docet Ariſtoteles.

Tertia artium diuiſio eſt in eas quæ certos fines habent ſi modo omnia præcepta ſeruentur, vt prædicta architectura, & eas quæ fines non habent certos, tametſi omnia præcepta obſeruentur, vt Medicina, quæ ſemper ſanitatem non reſtituit, etiam ſi omnes ſuas præceptiones in vſum reuocet.

Aliæ artis diuiſiones nullum habent negotium: affectiones & eſſentia, tum ex his, tum ex dictis in Logicæ præludiis ſatis intelliguntur.

QVÆSTIO QVARTA.

De Prudentia.

ARTICVLVS PRIMVS.

De nomine & varia acceptione Prudentiæ.

AMbiguum eſt prudentiæ nomen, & multifariam vſurpatur.

Primò pro illa ſagacitate & naturali circumſpectione quę in mediis inquirendis ad finem, pleriſque animalibus à natura conceſſa eſt, quo pacto non abs re formicæ dicuntur prudentes, quia in æſtate grana colligunt, vt in hyeme illis paſcantur.

Secundo modo accipitur pro illa ſagacitate & ſolertia quam quis ſibi comparare poteſt per diligentem operam in mediis inueniendis, quibus ad finem aliquem perueniat, ſiue finis ille ſit bonus, & ſecundum rectam rationem, & tunc erit perfecta prudentia, ſiue finis ille ſit prauus, & erit imperfecta prudentia, quâ præditus latro ille dicitur qui prudenter nouit tempore, loco, & oblatis occaſionibus vti quæ furto committendo videntur congruere.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De exiſtentia prudentiæ.

PRudentiam exiſtere, & prudentes & imprudentes teſtantur; confirmántque honores qui prudentibus viris conferuntur, & damna quæ imprudentes incurrunt.

Cauſę prudentiæ ſunt anima, intellectus, & actiones, quibus generatur ad modum aliorum habituum.

Variæ ſunt huius virtutis partes integrantes.

Prima eſt memoria, quæ quidem eſt præteritorum recordatio, quia ſi hæc deficiat, nullus relinquitur prudentiæ locus.

Secunda eſt intelligentia quæ hic non accipitur pro habitu primorum principiorum, vt ſupra, ſed pro rerum ſingularium & factibilium notitia.

Tertia eſt docilitas quæ eſt virtus aliqua beneficio cuius vir prudens patienter & attentè repugnantes aliorum ſententias, eorúmque rationes intelligit vt ipſis diligenter ponderatis, quid ſit agendum fugiendumue pręſcribat.

Quarto ſequitur ſolertia, quæ eſt virtus cuius operâ vir prudens repentè media excogitat ad finem propoſitum aſſequendum.

Quinta eſt prouidentia, quæ eſt virtus per quam vir prudens ſolet de futuris rebus ſtudioſe cogitare, vt illas cum præſentibus, & præteritis conferat iudicétque quid ſit agendum in pręſenti præuiſis illis

Digitized by Google

ſis illis quæ impoſterum ſunt futura.

Huic ſuccedit circumſpectio, quæ eſt virtus quâ ad circumſtantias rei propoſitæ animum conuertimus.

Poſtrema eſt cautio, per quam poteſt vir prudens impedimenta, quæ circa negotium occurrunt remouere, & ſe ab illis expedire.

ARTICVLVS TERTIVS.

De eſſentia prudentiæ.

PRætermiſſis illis prudentiæ definitionibus quæ poſſent ex veteribus adferri, optima eſt illa quam habet Ariſtoteles 6 Eth. c. 5. *Prudentia eſt habitus cum vera ratione actiuus, circa ea quæ ſunt homini bona vel mala.*

Habitus ponitur tanquam genus: reliquę particulæ ſe habent tanquam differentiæ.

Additur primo *cum vera ratione actiuus*: tum vt diſtinguatur ab habitibus ſemper falſis, vt ſunt error & hæreſis, & à dubiis, quæ nonnumquam in falſitatem incurrunt, vt ſunt opinio & ſuſpicio, tum etiam vt differat ab artibus ſtrictiſſimè ſumptis, quæ in effectione verſantur, relinquendo opus poſt ſuam actionem.

Additur ſecundò, *circa ea quæ ſunt homini bona vel mala*, ideſt circa ea quibus homo moraliter bonus vel malus haberi ſolet, & quibus laude vel vituperio, præmio vel ſupplicio dignus iudicatur; quod quidem pręſtat ipſa prudentia voluntatis actus regendo, non quidem in vniuerſum, quia hoc ſpectat ad moralem philoſophiam, ſed in particulari, & circa hæc & illa particularia negotia, in quo non tantùm à morali philoſophia, ſed etiam à cæteris ſcientiis, imò ab intelligentia, & ſapientia diſtinguitur, quia hi omnes habitus obiecta vniuerſalia, non autem ſingularia poſtulant.

Obiicies; prudentia eſt verus & certus habitus, ex definitione Ariſtotelis: ergo non verſatur circa ſingularia, vtpotè incerta, & mutabilia, vt in Logica dictum eſt.

Ad explicationem antecedentis, notandum eſt duplicem poſſe conſiderari hoc loco veritatem, vnam ſpeculatiuam, quæ ſequitur iudicium rei, eo modo quo ſe habet à parte rei, qualis eſt veritas illa, quòd virtus ſit honeſta, Deus ſit colendus: alteram practicam, quę ſequitur iudicium rectum viri probi, licet interim non ſit conformis rei prout eſt, qualis eſt veritas illius iudicij quo quis iudicat alicui homini ſub pauperis forma cōſpecto dandam eſſe eleemoſynam, quoniam vir probus iſtud feret iudicium, licet tamen à parte rei tali homini, vtpotè diuiti, dari non debeat eleemoſyna.

Dico igitur ad anteced. prudentiam eſſe verum habitum veritate practica, quia ſemper iudicat ſecundùm rectam rationem, & ſicut vir probus iudicaret: non tamen veritate ſpeculatiua, quaſi in inſpiciendis particularibus, ſe ſuámque ſortem de induſtria ſimulantibus non poſſit decipi. Hinc ſimpliciter neganda eſt conſeq. tametſi enim ſingularia circa quæ occupatur prudentia in ſe incerta ſint, certo tamen modo à prudentia conſiderantur, quatenus ſcilicet de illis practicè iudicat, quonam pacto dirigi debeant ad bonum hominis ſecundùm rectam rationem.

Cæterùm circa illam huius definitionis particulam, *cum recta ratione*, quâ videtur prudentia inter habitus intellectus conſtitui, aliqua excitatur inter Philoſophos controuerſia: nam alij ipſam prudentiam in voluntate collocant, eo quòd communiter dicatur virtus moralis: alij è contra & rectiùs, eam in intellectu reponunt, eo quod ipſum perficiat, eiúſque iudicium formet de rebus agen-

dis vel fugiendis, modo ſuperiùs expoſito.

Sed inquiunt aduerſarij, prudentia dicitur virtus moralis: ergo debet reponi in voluntate.

Neganda eſt conſeq. nam prudentia dicitur virtus moralis, non quod reſideat in voluntate, ſed quòd ſit norma, & regula virtutum omnium moralium in voluntate reſidentium, fortitudinis, temperantię & aliarum.

ARTICVLVS QVARTVS.

De affectionibus Prudentiæ.

MEMBRVM PRIMVM.

An ſit vna generalis Prudentia diſtincta à ceteris ſpeciebus Prudentiæ.

AFfirmant Thomiſtæ conſtituentes præter ſpeciales prudentias quæ circa ſpeciales quaſdam virtutes morales occupantur, aliquam aliam generalem quâ inclinetur intellectus ad ferendum iudicium de rebus agendis in materia cuiuſcunque virtutis, ſiue iuſtitiæ, ſiue fortitudinis, ſiue alterius eiuſmodi.

Pro contraria parte ſtat Scotus, & omnis eius familia contendens, & certè probabilius, præter ſpeciales prudentias nullam aliam generalem dari, niſi fortè prudentiam in genere, & non eo modo quo prudentiam generalem Thomiſtæ vſurpant.

Probatur hæc poſterior ſententia, ille ſufficienter poteſt ferre iudicium de rebus agendis in materia cuiuſcunque virtutis qui habet omnes ſpeciales prudentias, quia per illas in ſingulis virtutibus poteſt præſcribere quid ſit agendum vel fugiendum: ergo ad id muneris obeundum nulla alia requiritur prudentia generalis.

Quòd verò dentur ſpeciales illæ prudentiæ quibus intellectus iudicet de rebus agendis in materia cuiuſcunque virtutis, illæque inter ſe diſtinguantur; facilè oſtenditur: multi eallent prudentiam circa materiam iuſtitiæ, non autem circa materiam fortitudinis, vel temperantiæ, & è contra plerumque accidit, vt multi eximia valeant prudentia circa materiam fortitudinis & temperantiæ, non autem circa materiam iuſtitiæ, vt docet experientia, ergo debent neceſſariò tot admitti ſpeciales prudentiæ quot ſunt illæ virtutes, & inter ſe eodem modo diſtingui quo virtutes ipſæ diſtinguuntur; vnde probatur prudentiam generalem eſſe genus, & ſub ſe comprehendere tot ſpeciales differentias quot ſunt ſpecies virtutis moralis.

Obiiciunt Thomiſtæ prudentiam eſſe normam & regulam omnium virtutum moralium: ergo dari aliquam generalem, cùm nulla ſpecialis poſſit eſſe norma: & regula virtutum omnium.

Reſpondeo ad anteced. prudentiam in genere eſſe normam virtutum moralium in genere, ſicque dari generalem prudentiam quæ ſit genus prudentię non autem ſpecies.

Inſtabis, prudentiam communiter diuidi in ſpecialem & generalem: ergo dari prudentiam generalem.

Diſtinguo anteced. diuiditur prudentia in ſpecialem & generalem, ſi ſumatur prudentia generalis pro ea quæ verſatur circa bonum generale, concedo, imò illa pro quadruplici bono generali, familiæ ſcilicet, Regis, & ciuium quadruplex ſtatuitur œconomia, militaris, regalis, ſeu baſilica, & politica ſeu ciuilis; ſumendo verò prudentiam generalem, vt ſummunt Thomiſtæ pro illo ſpeciali habitu quo intellectus inclinetur ad iudicandum de rebus omnibus agendis in quacunque materia virtutis, nego.

Digitized by Google

MEMBRVM SECVNDVM.

De partibus potentialibus Prudentiæ.

PRudentiæ ſicut & aliarum omnium virtutum Cardinalium, fortitudinis, temperantiæ, & iuſtitiæ partes ſunt in triplici genere, integrantes, quę ſupra explicatę ſunt, ſubiectiuę quæ nihil aliud ſunt quàm ſpecies ipſius prudentiæ, & ſic in fine membri præcedentis declaratæ ſunt: aliæ denique ſunt potentiales quæ aliquam videtur ſibi partem adſciſcere eius, quod in totali virtute prudentiæ comprehenditur, ſúntque hæ tres, Eubulia, Syneſis, Gnome. Eubulia ad media inuenienda refertur Syneſis ad bene iudicandum de iis quę lege aliqua diſtincta ſunt; & Gnome ad ferendum iudicium de iis quæ non ſunt lege aliqua determinata, & tamen in praxim veniunt: in quibus maximè occurrit difficultas, verbi gratia, ſi gladius ſit homini furioſo reddendus, cùm id nulla lege definitum, ac determinatum ſit.

SECTIO TERTIA.

ET POSTREMA.

De Habitibus voluntatis, ſeu virtutibus Moralibus.

QVÆSTIO PRIMA.

De Virtutibus Moralibus in genere.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Nomine & varia acceptione virtutis Moralis.

VIrtutem generatim, vt Moralem ſimul, & intellectualem comprehendit, alij à vi deductam volunt, eo quod vim & robur ſuo ſubiecto conferat, alij à vero bono virtutem dictam arbitrantur, eo quod eam conſtantiam & firmitatem ingeneret quæ virum perfectum deceat. Sed illis pręmiſſis virtutis in communi acceptionibus, de ſola virtute morali ſpeciatim agimus, dicimúſque duobus modis eam poſſe vſurpari.

Primò fuſius pro quocunque habitu conferente ad morale bonum hominis, quo pacto prudentia dicitur etiam virtus moralis, quia plurimùm confert vt homo bonum ſuum morale conſequatur, boniſque ac liberalibus moribus exornetur,

Secundò ſtrictiùs & magis propriè pro illo habitu qui in voluntate reſidet, eámque ad actiones moraliter bonas inclinat, vt iuſtitia & alij habitus voluntatis.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Exiſtentia virtutis Moralis.

ILli omnes, quorum haud exiguus eſt numerus, qui omni ſtudio virtutem excoluerunt, eius exiſtentiam nobis certiſſimam tradiderunt: vt verò ea quæ ad illam ſpectant paucis perſtringamus, ſit.

Prima propoſitio.

NVlla virtus Moralis nobis eſt à natura inſita, ſed nobis ad illam ſuſcipiendam diſpoſitis, & quaſi eius ſemina gerentibus inſeritur. Totam hanc propoſitionem aſſerit Ariſtoteles 2. Ethic. c. 1. duplicique probat argumento.

Primum eſt, ea quę ſunt à natura inſita, nullo vſu nulláque aſſuetudine comparantur, nec in contrariam partem abire poſſunt, vt vis tendendi deor-

Digitized by Google

ſum in lapide, quæ nulla aſſuetudine mutari poteſt, ita vt lapis aſſueſcat ſurſum aſcendere: licet enim (inquit) millies in altum proiiceretur, nunquam tamen aſſueſceret ad motum ſurſum; atqui virtutes morales ſuum habent incrementum à conſuetudine, & per illam in varias vertuntur partes, vt probatur inductione: ergo &c.

Secundum argumentum hoc eſt: Eorum quæ ſunt nobis à natura, potentiæ priores ſunt actibus, verbi gratia, quia viſus nobis eſt à natura conceſſus, prius habemus videndi facultatem quàm actũ ab illa promanãtem: atqui prius habemus actus virtutum quàm habitus, prius verbi gratia actus prudentiæ quàm habitum, quia habitus omnis per varios actus & frequenter repetitos comparatur, vt iam probatum eſt: ergo virtutes non ſunt nobis à natura inſitæ.

Secunda propoſitio.

Omnes virtutes morales in voluntate tanquam in ſubiecto recipiuntur; De religione, liberalitate & aliis à fortitudine, & temperantia res eſt apud omnes certiſſima, quia earum actus propterea dicuntur eſſe à voluntate eliciente. De fortitudine verò & temperantia controuertitur, nam D. T. 1. 2. q. 56. art. 4. Caiet. & alij eas in appetitu ſenſitiuo conſtituunt quatenus rationi obtemperat.

E contrario verò Scotus cum quo concludimus, in tertium diſt. 33. q. 1. facit voluntatem ſubiectum vtriúſque virtutis, fortitudinis ſcilicet & temperantiæ.

Cæterum nos generatim de quacumque virtute morali propoſitionem noſtram probamus: in eo reponendæ ſunt virtutes morales, ad quod pertinet electio: nam virtus moralis definitur ab Ariſtotele 2. Eth. c. 6. habitus electiuus, id eſt habitus ſedem habens in proprio electiuo, atqui electio ad ſolam voluntatem pertinet ex omnium conſenſu: ergo &c.

Speciatim vero de fortitudine & temperantia, quibus mota eſt difficultas. Eadem propoſitio probatur. In eo debent conſtitui fortitudo & temperantia quod difficultatem patitur circa materiam fortitudinis & temperantiæ, quia habitus conceditur ad ſuperandas difficultates: atqui voluntas patitur difficultatem circa materiam fortitudinis & temperantiæ, vt docet experientia: ergo &c.

Notandum verò eſt ex Scoto ſupra cit. in appetitu ſenſitiuo poſſe admitti quoſdam habitus, quibus bene afficiatur circa materiam fortitudinis & temperantię, poſſitque facilius rationi parere, habitus tamen illos proprié & eſſentialiter non eſſe virtutes, quia non ſunt electiui, cùm electio ad ſolam voluntatem pertineat, ſed tantùm eſſe vias ad virtutes, quia ipſorum interuentu homo diſponitur ad virtutes illas fortitudinis, & temperantię aſſequendas.

Obiicies primo ex Ariſtotele. 3. Ethicor. cap. 1. Fortitudo & temperantia ſunt in ea animi parte quæ ratione caret: ergo ſunt in appetitu ſenſitiuo, non autem in voluntate.

Reſpondeo ad antecced. per fortitudinem & temperantiam ab Ariſtotele habitus intelligi quibus bene afficitur appetitus circa materiam fortitudinis & temperantiæ, non autem virtutes ipſas vt ſup. docui.

Secundò obiicies, Parti morbo laboranti medicina eſt applicanda: ſed in materia fortitudinis & temperantiæ appetitus ſenſitiuus eſt pars laborans: ergo ei medicina debet applicari, nem:

Digitized by Google

pe fortitudo, & temperantia,

Reſpondeo primò neg. maior. abſolutè ſumptam: Nam potiùs conſtat praxi Medicorum, capite dolente, brachio, venis, aliiſque partibus medicinam applicari

Deinde Reſpondeo ad minorem, appetitum ſenſitiuum & voluntatem in materia fortitudinis& temperantiæ laborare & propterea appetitum per habitus illos, qui diſponunt ad virtutes fortitudinis & temperantiæ ſanari, voluntatem verò per ipſas virtutes fortitudinis & temperantiæ.

Denique obiicies, ſubacto appetitu ſenſitiuo perfecta habetur temperantia v. g. ergo reſidet in appetitu ſenſitiuo

Neganda eſt conſequent. ſequitur enim tantum voluntatem temperantia affectam cohibuiſſe appetitum, & feciſſe rationi obſequentem.

ARTICVLVS TERTIVS.

De eſſentia virtutis Moralis.

MEMBRVM PRIMVM.

De ipſa definitione virtutis Moralis.

NOn eſt hic alia quærenda virtutis Moralis definitio ab illa quam tradidit Ariſtoteles 2. Ethic. c. 6. *Virtus moralis eſt habitus electiuus conſiſtens in mediocritate quod ad nos, prout vir prudens definierit.*

Habitus ponitur tanquam genus, additur *electiuus*, vt ſecernatur à virtutibus intellectualibus quæ non dicuntur habitus electiui, cum in voluntate non reſideant, ſed in intellectu.

Per aliam verò particulam *conſiſtens in mediocritate*: diſcriminatur à vitioſis habitibus qui manent in extremis, ſiue per exceſſum, vt prodigalitas, ſiue per defectum, vt auaritia.

Additur præterea *quod ad nos*, vt ſciamus mediocritatem virtutis non eſſe arithmeticam, quaſi æqualiter diſtare debeat à ſuis extremitatibus, ſed geometricam & quoad nos, quâ de re accuratius ſtatim.

Denique adiicitur, *prout vir prudens præſcripſerit*, vt nexus virtutum omnium moralium cum prudentia arctiſſimus dignoſcatur, intelligamúſque nullam planè eſſe virtutem moralem quæ non ſit conformis prudentię regulis.

MEMBRVM SECVNDVM.

Vtrum eſſentialiter virtus moralis naturalis in mediocritate conſiſtat, & in qua.

EXpreſſe poſui virtutem naturalem, quia de ſupernaturalibus fide, ſpe, & charitate non agimus, cùm medium non habeant, in quibus ſcilicet nunquam peccatur per exceſſum.

Virtutem autem moralem naturalem in mediocritate ſitam eſſe docuit Ariſtoteles 2. Eth. c 7 vbi ex profeſſo oſtendit virtutem ſemper collocari inter duas vitioſas extremitates, liberalitatē, verbi gratia inter prodigalitatem & auaritiam fortitudinem inter timiditatem & audaciam, & ſic de reliquis, exceptâ iuſtitiâ, vt ſtatim probabitur.

Porrò vt de illa mediocritate virtutis conſtet, notandum primò eſt ex Ariſtotele 2. Ethic. c 6. medium eſſe duplex: vnum arithmeticum, ſeu rei. cum ſemper ſeruatur æqualitas inter extremitates alterum geometricum, quoad nos, & rationis, quando non exactè ſeruatur æqualitas medij cum extremis, ſed proportio ratione circumſtantiarum tempo-

Digitized by Google

moralis tradita ab Ariſtotele 2. Eth. c. 6. & à nobis ſupra expoſita, deducitúrque ex ſuperiori propoſitione: Virtus moralis ex dictis conſiſtit in medio inter duas vitioſas extremitates, nec tamen in medio arithmetico: ergo in medio geometrico, quia nullum aliud medium eſt propriè loquendo ab arithmetico, & geometrico.

Obiicies, magnificentiam, magnanimitatem, virginitatem, aliáſque nonnullas virtutes manere in extremis nec habere extremitatem per exceſſum, cum magnificentia in maximis ſumptibus, magnanimitas in maximis honoribus, & virginitas in maxima à rebus venereis abſtinentia conſiſtant: ergo non omnem virtutem etiã præter iuſtitiam conſiſtere in medio ſiue rei, ſiue rationis.

Reſpondeo neg. anteced. Nam magnificentia verbi gratia non dicit ſemper & vbique magnos ſumptus facere, ſed vbi & quando ratio poſtulabit; quod eſt medium rationis, habens per exceſſum extremitatem iſtam, magnos ſumptus facere inconſulta ratione. Idem dicendum eſt de magnanimitate, virginitate & ſimilibus virtutibus, quia licet in maximis & externis videantur conſiſtere, id tamen faciunt certo quodam modo & certa rationis regula: quod ſufficit vt dicantur habere medium rationis.

Secundò obiicies, moralis virtus ſe habet ad vitium, vt vnum extremum ad aliud: ergo non eſt in medio, ſed in extremo.

Probatur antecedens. Bonum ſe habet ad malum, vt extremum ad extremum: atqui virtus bona eſt, vitium verò malum: ergo &c.

Reſpondeo neg. antecedens abſolutè ſumptum: Ad eius probationem reſpondetur communiter virtutem comparari vel ad vnum extremum vitium, tanquam bonum ad malum, ſicque extremè illi opponi, nec tunc mediocrem eſſe, vel ad vtrumque extremum vitioſum excedens & deficiens, & ſic in mediocritate conſiſtere inter illum vitiorum exceſſum atque defectum, quia nec rectæ rationis normam excedit, nec ab illa tantilùm deficit, ſed ei in omnibus morem gerit.

MEMBRVM TERTIVM.

Vtrum habitus virtutis Moralis ſit eſſentialiter bonus.

NEgat Scotus in primum diſt. 17. qu. 2. aſſeritque eundem eſſentialiter habitum indifferentem eſſe, vt ſit bonus vel malus, & tunc bonum fieri quando cum recta ratione coniungitur; malum verò quando contra rectam rationis regulam inſurgit, v. g. temperantiam eſſe bonam, cùm abſtinemus à voluptatibus propter Deum, malam verò cùm propter idolorum cultum, quia hoc repugnat rationi.

Nos cum D. Thoma prima ſecundæ q. 55. art. 3 virtutis moralis habitum eſſe eſſentialiter bonum, nec malum eſſe poſſe defendimus. Expreſſa eſt Diu. Aug. ſententia lib. 2. de libero arbitrio c. 18. & 19, ex quibus locis colligit Diu. Thomas art. 4. qu. cit. hanc virtutis definitionem: *virtus eſt bona qualitas mentis quâ benè viuitur, quâ nullus malè vtitur, quámque Deus in nobis ſine nobis operatur.*

Quæ poſtrema verba de infuſa tantum virtute, & quam Deus nobis nihil operantibus, ſed ſolùm conſentientibus infundit, intelligi debent. Idem docet idem Aug. lib. 2. de moribus Eccleſiæ. c. 6. Ibi enim virtuti tribuit quod animam faciat optimam, ſequutus Ariſt. 2. Eth. c. 6. qui appertiſſimis verbis aſſerit virtutem bonum habentem facere, & opus eius bonum reddere.

Fauet ratio deſumpta ex propria virtutis moralis definitione *virtus moralis eſt habitus electiuus in mediocritate rationis*

Digitized by Google

ita aſſueuiſſet abſtinere à voluptatibus vt in iſta abſtinentia nullum experiretur negotium, nulliſque ad intemperantiam compellentibus perturbationibus agitaretur. His notatis ſit

Prima propoſitio.

VIrtutes morales quæ ſunt peculiares alicui hominum conditioni, in nullo ſtatu, ne quidem heroïco, ſunt neceſſariò inter ſe connexæ.

Ratio clara eſt: ſiquidem vna poteſt obtineri abſque alia, etiam cum tota ſua perfectione, verbi gratia magnificentia ſine paupertate, & è contra, quòd falſum eſſet, ſi neceſſariò connecterentur inter ſe.

Secunda propoſitio.

PRudentia in ſtatu imperfecto conſiderata non eſt neceſſariò connexa cũ aliis virtutibus moralibus.

Probatur, prudentia imperfecta nihil eſt aliud quàm iudicium practicum intellectus, de rebus agendis vel auertendis: atqui tale iudicium ſine virtutibus moralibus dari poteſt, cùm illę ſint in voluntate quæ poteſt iudicio practico intellectus ſecundùm regulas prudentiæ imperantis repugnare, vt dictum eſt: ergo &c.

Tertia propoſitio.

NEque in ſtatu perfecto, neque in heroïco prudentia obtineri poteſt ſine aliis virtutibus moralibus.

Probatur prudentia non eſt in ſtatu perfecto, aut heroïco, niſi quando próptè & abſque vllo ſaltem graui negotio rectum fert de rebus agendis fugiendiſve iudicium: atqui ſine aliis virtutibus moralibus, nequit, vel ſaltem difficilè poteſt prudentia rectè ſentire, & recta de rebus agendis dógmata præſcribere, verbi gratia, niſi coniuncta ſit cum virtute temperantiæ ægrè admodum poteſt de contemnendis voluptatibus iudicare, quia vt quiſque eſt affectus, ita de rebus iudicat: ergo, &c.

Quarta propoſitio.

VIrtutes morales in ſtatu imperfecto ſupponunt prudentiam ſaltem in ſtatu imperfecto: ſi verò eędem virtutes morales in ſtatu perfecto vel heroïco accipiantur, ſupponent prudentiam in eodem ſtatu, ſicque neceſſariò cum ea connectentur.

Prior pars probatur, virtutes morales in ſtatu perfecto conſideratæ non poſſunt dari, niſi aliquo præſuppoſito iudicio intellectus practico: atqui tale iudicium eſt prudentia, quia ad illam ſpectat ſtatuere quid agendum ſit, vel non agendum ergo, &c.

Poſterior verò pars facilè ſuadetur: virtutes morales in ſtatu perfecto, vel heroïco conſideratæ, non poſſunt eſſe niſi præſuppoſito aliquo facili & non impedito iudicio intellectus practico, cùm ab illo dependeant: atqui tale iudicium eſt ipſa prudentia in ſtatu perfecto, vel heroïco ſpectata vt ſatis intelligitur ex dictis, ergo &c.

Quinta propoſitio.

VIrtutes morales ſunt inter ſe neceſſariò connexæ, ſi ſpectentur in ſtatu perfecto vel heroïco. Hæc propoſitio ſequitur ex præcedentibus: quælibet virtus moralis in ſtatu perfecto vel heroïco ita præſupponit prudentiam in ſtatu perfecto, vel heroïco, vt abſque illa ſic ſumpta conſiſtere non poſſit, ergo nequit haberi ſine omnibus aliis virtutibus mora-

Digitized by Google

libus, cum quibus prudentia perfecta vel heroïca neceſſariò connectitur, ſicq; eſt cum illis connexa.

Hic ſolent aliqui de vitiis diſputationem appendere, ſed & nimis Theologica eſt, & præterea ex ſupradictis de malo vitium pro inſtituto philoſophico, ſufficienter manet explicatum: ſiquid requiri poſſit habetur in hac morali digreſſione quam de virtute inſtituimus.

DIGRESSIO MORALIS PRO

Virtutis commendatione.

Dictum illud Platonis vulgare valdè à multis probatum & laudatum fuit reſpublicas tandem fore beatas ſi Reges philoſopharentur, aut Philoſophi Reges eſſent: philoſophia ad intellectum pertinet: eſt ſanè quòd priùs & principaliùs deſideretur virtus & rectitudo voluntatis: hoc Propheta regius non obſcurè indicauit, Pſal. 118. *Beati immaculati, qui ambulent in lege* Domini: *beati qui ſcrutantur teſtimonia eius.* Prius enim voluntatis rectitudinem quæ virtute inducitur ad ambulandum in lege Domini, quàm ſcientiam in intellectu ad ſcrutanda Dei teſtimonia requirit, nec aliâ de cauſâ, niſi vt virtuti primas tribuat. Quod dignè obſeruauit D. Ambr. ſer. 1. in hunc Pſal. *Quàm pulcher ordo*, inquit, *quam plenus doctrinæ & gratia, non prius beati qui ſcrutantur teſtimonia eius dixit, ſed prius beati immaculati in via: priùs enim bona vita quàm doctrina quærenda eſt: vita enim bona ſine doctrina habet gratiam, doctrina vero ſine vita integritatem non habet.*

Sanè præclarum eſt illud quod Plutarchus de Ageſilao refert lib. de laudibus ſui ipſius, qui cum quendam audiret, Perſarum Regem, tanquam potẽtiſſimũ laudare, reſpondiſſe creditur, ni iuſtior non maior me eſt, inſinuans ſolam iuſtitiam id eſt virtutem, hominem commẽdare. Quare? primum (quia nos quaſi Deo ſimiles reddit, teſtis eſt Seneca epiſt. 54. his verbis: *Similem Deo pecunia non faciet, Deus enim pecuniam non habet. Prætexta non faciet, Deus enim prætextam, & veſtes non habet: non turba ſeruorum lecticam tuam per itinera vrbana, & peregrina portantium, Deus enim ille maximus & potentiſſimus ipſe vehit omnia: nec forma quidem, nec vires te bonum facere poſſunt, nihil horum non patitur vetuſtatem. Quærendum eſt ergo quid ſit quod non fiat deterius in dies: quid hoc eſt? animum: ſed hic rectus, bonus, & magnus quid aliud voces hoc, quàm Deum in humano corpore hoſpitem?*

Vultis vberiorem virtutis commendationem, habetis apud poëtas celeberrimos qui in ea commendatione virtutis ſeſe non parum occuparunt, Apud Plautum in Amphitr.

Virtus præmium eſt optimum.
Virtus omnibus rebus anteit profecto.
Liberalitas, ſalus, vita, res, parentes;
Patria, & prognati tutantur, ſeruantur,
Virtus omnia in ſe habet,

Apud Ouidium de Ponto. lib. 2. elegia 2.

Difficile eſt, fateor, ſed tendit in ardua virtus.
Et talis meriti gratia maior erit.

Apud Horatium lib. 1. epiſt.

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.

Habebitis & eandem virtutis commendationem apud Sanctos Eccleſiæ Doctores. D. Ambroſ. in Pſal. 118. *Quid deſtituit ſibi, vt virtuti adhæreat, amittit quod ſuum eſt, accipit quod æternum eſt.* Diu. Gregor. in moral. *Quid eſt virtus niſi medicamentum, & quid eſt vitium, niſi vulnus? quia ergo nos de medicamento vulnus facimus, facit Deus de vulnere medicamentum, vt qui virtute percutimur, vitiute curemur.*

Concludo digreſſionem cum hac pulchra Senecæ ſententia. epiſt. 88. virtutem plurimùm commendante: *Virtus extollit hominem, & ſupra aſtra mortales collocat, nec ea quæ bona, aut mala vocantur, aut cupit nimis, aut expaueſcit.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De Virtutibus Moralibus ſpeciatim.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Fortitudine.

MEMBRVM PRIMVM,

ET SECVNDVM.

De nomine, vario vſu, & exiſtentia Fortitudinis.

Fortitudo & Robur & firmitatem ſignificat, tribúſque modis ſumitur

Primò pro ipſa corporis firmitate quę acceptio nihil ad noſtrum inſtitutum refert.

Secundò pro qualibet virtute, quatenus animofirmitatem aliquam ad agendum tribuit; nec etiam ad noſtrum inſtitutum ſic ſpectat.

Tertiò & aptiſſimè pro illa peculiari virtute, quæ in perferendis laboribus & iuſtis periculis aggrediendis occupatur, communitérque vocatur fortitudo.

Eius exiſtentiam teſtantur innumeri, qui eius beneficio omnibus calcatis difficultatibus, ſingularem nominis ſui famam poſteritati reliquerunt.

Quatuor aſſignantur partes illius integrantes, magnanimitas, ſeu fiducia, per quam ad res magnas & periculi plenas intrepidè aggrediendas tanquam ſibi feliciter ſucceſſuras præparatur anima: magnificentia, ſeu animi celſitudo, per quam homo ſe accingit firmo animo ad operis executionem, quod ſummâ fuerat agreſſus fiduciâ, patientia, quâ homo labores ita conſtanter ſuſtinet, vt nunquam languoſcere, aut animum molliter abiicere videatur: perſeuerantia denique permanentibus longo tempore difficultatibus animum confirmans, ne laudabiliter ſuſceptum propoſitum turpiter deſerat.

MEMBRVM TERTIVM.

ET QVARTVM.

De eſſentiâ, & affectionibus fortitudinis.

Fortitudo varie definitur à variis.

Primò, conſiderata periculorum aggreſſio. & laborum perpeſſio.

Secundo æquabilitas in omni genere conſtantes viros reddens, ne difficultates ſeueriſſimè contemnant, & in periculis ſint molliores.

Recte vero ab Ariſtotele 3. Eth. c. 6. deſcribitur *Mediocritas in timorem & audaciam*, qui proprius & formalis effectus fortitudinis eſt modum adhibere in duabus iſtis extremitatibus, efficeréque ne mala quæ citato loco recẽſet, infamiã, v. g. paupertatem, morbum, vacuitatem amicorum, mortem, vel ſaltem imminens eius periculum plus æquo metuamur, vel nimium aſpernemur, quorum prius timidi, poſterius audacia eſt.

Omnium optimè definitur Fortitudo *habitus electiuus in mediocritate circa res terribiles conſiſtens*, habitus quidem, quoniam firmiter inhæret ſubiecto, & ei facilitatem præbet ad agendum in mediocritate vero circa res terribiles.

Digitized by Google

&c. in quo differt à cæteris virtutibus quæ modum adhibere non ſtudent circa res terribiles, & in vitioſis extremitatibus, timore ſcilicet & audacia.

Ex quo colligimus fortitudinem duplicem actum habere, vnum ad reprimendam audaciam: alterum ad timorem repellendum: Prior actus eſt recta periculorum aggreſſio quam prætergreditur audacia. Poſterior eſt perpeſſio, & vt ita loquar, ſuſtinentia difficultatum quas omnino refugit timiditas.

Porro inter vtrumque actum hanc ordinem ſtatuunt Philoſophi, vt poſterior ſit priori difficilior, quippe quòd longè ſit difficilius mediocritatem ſeruare in malis præſentibus, quę ſuſtinentur, quam in futuris aggrediendis, ſicut malum pręſens magis afficit, quam futurum, & abſens: & præterea periculum audaciam minuit, & auget timorem.

Cæterum nullę ſunt fortitudinis affectiones quæ noſtra explicatione indigeant, ſatis erit notaſſe quaſdam, vt quod generet contemptum difficultatum, ærumnas pellat, bonam vitam comitetur, & cætera huiuſmodi commoda ſecum ferat. Qui de fortitudine plura requiret, legat Ariſtotelem 3 Eth. c. 6. & ſequentibus. D. Thom. 1. 2. qu. 123. & alios vtriuſque doctores interpretes.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Temperantia.

MEMBRVM PRIMVM.

De nomine & varia acceptione Temperantiæ.

TEmperantia ſignificat temperiem aliquam & moderationem, dupliciterq; ſumitur. Primò communiter pro qualibet virtute, quatenus moderationem adhibet in actionibus humanis.

Secundò verò, & propriè pro peculiari illa virtute quę moderatur voluntatem circa voluptates, ne ipſis nimirum blandientibus à recta via deflectat, vel iiſdem plus æquo contemptis ad ſtupiditatem prolabatur.

Hinc probatur duo eſſe vitia huic virtuti contraria, intemperantiam per exceſſum hominem omnibus humanæ ſocietis officiis priuantē, libertate exuentē humanáque forma ſpoliantem: & ſtupiditatem per defectum hominis animum à moderata voluptate exalienantem.

Porrò licet interdum temperantia, & continentia indiſcriminatim accipiantur, propriè tamen loquendo differunt: temperantia enim ſupponit appetitum ſenſitiuum iam domitum, & rectè rationis dictamini parentem, non item continentia, ſed ſupponit eundem appetitum adhuc rationi reluctantem, ſicque non tam facilè, ſed cum aliqua pugna voluntatem ad immoderatas voluptates aſpernandas promouet.

Vnde quem rationis ductum ſine negotio ſequitur temperans, eundem continens cum ingenti quadam difficultate partim à blanditiis, & voluptatum illecebris delinitus, partim à ratione in contrariam partem maiori conatu diſtractus conſequitur.

MEMBRVM SECVNDVM.

De exiſtentia Temperantiæ.

MVltorum, qui hanc virtutem pro dignitate colunt experientia eiuſdem virtutis exiſtentiam confirmat.

Partes integrantes duę ſunt, pudor & honeſtas. Pudor quidem, ſeu verecundia, quia vir temperans turpitudinem

alicuius immoderatæ voluptatis auerſatur, ſecus virtuti moritur, iuxta illud, *perit ille, cui pudor periit*: honeſtas vero, quâ pulchritudinem virtutis amore proſequitur.

MEMBRVM TERTIVM.

De eſſentia Temperantiæ.

TEmperantiam aptiſſimè definies *habitum electiuum in mediocritate inter voluptates corporis conſiſtentem: habitum electiuum*, quia reſidet in volunıate quæ eſt principium electionis: *In mediocritate conſiſtentem* quia omnis virtus moralis, exceptâ iuſtitiâ, in medio conſiſtit, vt infra diximus: denique *inter voluptates corporis*, ne aut vehementiores ſint & nimis vrgeant voluntatem, vel languidiores & minus iuſto eandem voluntatem moueant, quorum prius pertinet ad intemperantiam, poſterius verò ad ſtupiditatem, quæ ſunt duo vitia ipſi temperantiæ contraria.

Dixi temperantiam verſari circa corporis voluptates, quòd vt intelligatur.

Notandum eſt voluptatem in genere, aliam eſſe animi, aliam corporis, priorem deprehendi in rebus animi vtpotè actibus ſcientiæ, ſapientiæ & aliis, ex quibus magnam ſolent homines voluptatem percipere: poſteriorem verò in rebus, quæ corpus afficiunt reperiri, aliáſque tactum afficere, vt ſunt grata qualitatum temperies, & naturalis congreſſus: alias guſtum, vt hæ quæ ex ſaporibus percipiuntur: alias viſum, quæ ex coloribus perceptis oriuntur alias: auditum, quæ ex grata quadam harmonia, concordiæ concentu ortum ducunt, & ſic de cæteris.

Dixi igitur temperantiam verſari circa voluptates corporis, quia non poteſt dici intemperans, qui in rebus ad animum pertinentibus maximè delectatur, ſed propriè qui nimium vrgetur corporis voluptatibus, illis potiſſimum quæ ſunt circa tactum & guſtum.

Hoc addo, quia vt voluptates illæ afficientes tactum & guſtum ſunt vehementiores, quia magis naturales, ex communi conſenſu philoſophorum, ita etiam magis egent moderatione, quàm à ſola temperantia accipere poſſunt.

MEMBRVM QVARTVM.

De affectionibus Temperantiæ.

TEmperantia hoc habet commune cũ reliquis virtutibus, quod bonam beatámque vitam comitetur. Supereſt vt de eius vnitate, partibúſque ſubiectiuis, & potentialibus breuiter diſſeramus.

Quòd ſpectat ad vnitatem temperantiæ, communis Philoſophorum ſententia eſt illam eſſe genericam, ſeu temperantiam diuidi tanquam genus in quatuor ſpecies, ſcilicet abſtinentiam, quæ eſt virtus modum adhibens in ciborum voluptate, & gulæ opponitur: ſobrietatem, cui pariter incumbit ſeruare modum in potuum delectatione, cui aduerſatur ebrietas: caſtitatem & pudicitiam, mediocritatem conſtituentes in rerum venerearum delectatione: caſtitatem quidem ſiue virginalem, omnino propter Deum venereos tactus repudiãtem, ſiue coniugalem, ſeu matrimonialem, quâ coniux alteri coniugi fidelitatem ſeruat: ſiue denique vidualem, qua coniux altero defuncto in perpetua integritate ſine vllo rei venereæ vſu permanet: pudicitiam verò: omnes venereos affectus, vt aſpectus, geſtus, & oſcula penitus repudiantem, & ei impudici-

tia è diametro opponitur,

Denique quod attinet ad partes potentiales, illæ variæ numerantur, tot ſcilicet quot ſunt virtutes quæ appetitum ſenſitiuum moderantur, ne ſe nimium voluptatibus immergat.

Prima eſt continentia, quæ à nobis ſuprâ, dicta imperfecta temperantia, quâ ſcilicet voluptatibus cum magno negotio reſiſtitur.

Secunda eſt manſuetudo compeſcens iram ſeu vindictę appetitum, illique ſecundum rectam rationem modum adhibens.

Tertia eſt clementia cohibens appetitum pœnarum infligendarum, illiq; hac in re modum pręſcribens.

Quarta eſt ſtudioſitas; modum adhibens in ſtudij deſiderio, ne plus æquo incendatur, quod curioſis contingit, vel nimis langueſcat, quod habet locum apud illos qui ad ſe pertinentia ſcire negligunt.

Quinta eſt modeſtia in corporis geſtu motúque decenti conformando occupata.

Sexta eſt feſtiuitas in ludis mediocritatem ſtatuens, ne in illis plus æquo voluntas occupetur, vel ab aliis nimium abhorreat.

Septima eſt ornatus, decentem corporis veſtitum ſecundum prudentiæ regulas componens.

Adde octauam nempè humilitatem, hominum animos ex rationis præſcripto deprimentem: vt ad Deum erecti ſolum, reliqua mundi blandimenta deſpiciant. Quæ quidem humilitas, quia eſt virtutum baſis & fundamentum, meretur ſanè vt paululùm digrediamur: dignitates eius & præſtantiam breuiter declaraturi.

DIGRESSIO MORALIS DE Humilitate.

OPus eſſet infinitæ propè molis & magnitudinis ſi omnia humilitatis encomia ipſi à variis qui eam excoluerunt certatim attributa ſimul congerere menti occurreret, data ad duo breuiſſima reuocabo capita, ex quibus facilè eius dignitas & vtilitas apparebunt, & quod inuincibilem reddat hominem, & quod eum victorem efficiat.

Primum aggredior hac obſeruatione quæ eſt Ariſtotelis, ita altum eſſe montem Olympum, vt eo vis ventorum & tempeſtatum peruenire nequeat. Cuius rei iudicium eſt quod cineres ibi ſparſi remaneant, & in ſequenti anno videantur. Sanè vt homo mundi turbinibus, ventis & tempeſtatibus ſuperior ſit, debet eſſe altus vt mons Olympus: ſignum autem tantę altitudinis in homine erit, ſi cineres ſuos in fronte retineat, hoc eſt profunda humilitate cogitet ſe cinerem eſſe, & in cinerem reuerſurum.

Antheus ille terræ filius apud Poëtas cum Hercule pugnans, numquam vinci potuit, quandiu terram tetigit, nec eum ſuperaſſet Hercules, niſi ipſum extra terram in aërem extraxiſſet, & ibi manibus ſuis ſuffocaſſet. Antheus, homo eſt terræ filius, quia de terra formatus eſt, & in terram reſoluetur. Hercules diabolus eſt, qui à principio mundi bellum cum homine iniuit: pugnet, nitatur, numquam hominem ſuperabit, ſi ipſe homo terram tangat firmâ cogitatione, ſe terrena mole concretum cogitans: ſed ſi eum ex terra, hoc eſt ab illa humilis ſuæ originis cogitatione ad aërem vanitatis & ſuperbię extrahat, eum facillimo negotio interfecturus eſt. Sola humilitas clypeus erit inuincibilem contra dæmonem reddens hominem.

Digitized by Google

Vnde de beato Antonio fertur, quod cum in ſomniis vidiſſet laqueos multos, petiit à Deo quis eos poſſet vitare? hoc retulit reſponſum, *humilitas ô Antoni*.

Huic rei facit ſubtiliter, quod de Columba refertur; eam accipiter & in terra & in aëre & in arbore continuò perſequitur, ſic vt effugere non poſſit, niſi contingat ſibi adeſſe paruam auiculam nomine tinnunculum, cuius voce ita terretur accipiter, vt ſtatim aufugiat. Per columbam hominem intellige (& vtinam verè columba eſſet ſimplicitate & flendi conſuetudine in peccatorum ſuorum recordatione) accipiter dæmon eſt qui ipſum hominem & in terra perſequitur, per auaritiam, & in aëre per vanitatem, & in arbore per gulam, vt iam fuerat primos noſtros parentes ab initio perſecutus: & certè male cum homine agitur, nunquam effugiet, niſi auicula parua, humilitas interueniat, ſed eâ præſente perterritus dæmon ſtatim in fugam ſe conuertet, & ſic homo cum Propheta Regio canere poterit: *Anima noſtra erepta eſt de laqueo venantium, Laqueus contritus eſt & nos liberati ſumus.*

En expeditum primum caput, humilitatem inuincibilem reddere hominem. Addo alterum eum victorem efficere tátóq; attollere, quanto videtur deprimere, & hoc ipſe Saluator noſter teſtatus eſt, *qui ſe humiliat exaltabitur, & qui ſe exaltat humiliabitur.*

Quo pila fortiùs in terram deiicitur, eò validiùs reſilit, & altiùs reflectitur, ſic quo ſe homo magis per humilitatem in terram demittit, eo altiùs extollitur.

Compererunt naturæ curioſi indagatores fontes eo validiùs aquam attollere, quo profundam habent ſcaturiginem, ſic homines altiùs ſpirant, & animoſiùs, quo magis terrenæ ſuæ originis cogitatione animum deprimunt.

Id Regius Propheta loquens de Chriſto clarè ſignificat, *De torrente* (inquit) *in via bibet, propterea exaltabit caput*. Bibere de torrente eſt ſe vſque ad terram per humilitatem deprimere, *propterea* (notanda hæc particula) *exaltabit caput*, conſentit cum illo Chriſti, *Quicumque ſe humiliat exaltabitur.*

Miratus ſum olim verba ſponſi ad ſponſam, *Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui*, cum è contra Scriptura ſacra de Iudith habeat ipſam rapuiſſe cor Holophernis in pedibus, *ſandalia rapuerunt animam eius*: vnde hoc? quid ſibi crines & ſandalia? ambo humilitatis inſignia, quæ ſimul & deprimit & extollit ad pedes & infra demittit cogitatione propriȩ abiectionis, extollit ſpe futurȩ glorificationis per gratiam. *Qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.* Huic propoſito valde congruit, quod & de Bruto refertur qui cum audiuiſſet ſibi & aliis ab oraculo dictum, eum in vrbe Roma maiorem futurum qui prior matrem oſcularetur, aliis Romam velociſſimè petentibus, ipſe de equo ſe in terram deiecit communem rerum omnium matrem, terram, deoſculaturus. Nec certè oraculo defuit euentus, quia verè inter primos in Romana ciuitate fuit Brutus. Pari modo dicendum eum in regno cȩlorum fore maiorem qui per humilitatem communem rerum parentem, terram videlicet, deoſculatus fuerit, ſe prorſus terrenum cogitans hominem de humo, & limum de limo, vt habet beatus Bernardus.

Agricola pluris facit ſpicam, verſus terram pronam, quàm erectam. Cur? quia prona, grana continet, erecta, granis eſt vacua: pluris ſanè faciendus eſt homó per humilitatem terram reſpiciens, quam erectus per vanitatem: cur

Digitized by Google

ita? quia ille gratiæ frumento abundat, hic verò deſtitutus eſt.

Quemadmodum enim ſpecula caua fortiùs Solis radios recipiunt, & iis inflammantur, quàm conuexa & prominentia: ſic animæ per humilitatem cauæ vberiorem ſuſcipient gratiam quâ inflammentur, quàm erectę & prominentes per vanitatem: inde non inuincibiles tantùm redduntur, ſed victrices pariter efficiuntur: quia gratia,& clypeus & enſis eſt.

Ab his humilitatis laudibus (in quibus hic vnus modus neſcire modum) manum cogor retrahere, ne ſi vlteriùs progrediar, integar: non eget commendatione, quæ tantoperè ab omnibus, commendata eſt; à Chriſto Domino: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde*: à D. Auguſt. hæc verba expendente. *Diſcite* (inquit) *à me, non mundum fabricare, non cuncta viſibilia & inuiſibilia creare, non in ipſo mundo miracula facere, & mortuos ſuſcitare, ſed quod mitis ſum, & humilis corde. Cogitas magnam conſtruere fabricam celſitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis*, & Epiſt. 58. *Omnes delectat celſitudo, ſed humilitas gradus eſt. Quid tendis pedem vltra te? cadere vis, non aſcendere: à gradu incipe: & aſcendiſti*: & infra; Sicut arborem, vt diu creſcat, profundas ſubtùs radices agere oportet: ita quiſquis in humilitatis radice fixum animum non habet, in ruinam ſuam extollitur. Commendata quoque non mediocriter fuit à D. Greg. lib. 8. Moral. Quiſquis nunc ſponte ſe non humiliat, nunquam hunc ſequens gloria exaltat: & eodem lib. Perit omne quod agitur, ſi non humilitate cuſtoditur. Concludo cum D. Bernard. in epiſt. *Fode in eo fundamentum humilitatis, & peruenies ad faſtigium charitatis.*

ARTICVLVS POSTREMVS.

De Iuſtitia.

MEMBRVM PRIMVM.

De nomine & varia acceptione Iuſtitiæ.

EO quod iuſtitia ius vnicuique reddere ſibi pro fine ſtatuat, iuſtitia dicta eſt. Eius ſignificatio duplex, vna impropria, pro concordia & conſenſu rerum inter ſe: quomodo id iuſtè fieri dicitur, quod conſentaneè & cum aliqua ſuarum partium concordia peragitur: altera propria, pro illa peculiari virtute morali, quæ voluntatem inclinat ad ius ſuum vnicuique reddendum, & hoc modo à nobis vſurpatur.

MEMBRVM SECVNDVM.

De exiſtentia Iuſtitiæ.

Prima propoſitio.

DAtur iuſtitia, tum quia dantur leges quibus ex æquo omnia agantur, quod eſt munus iuſtitiæ: tum quia maxima eſt eorum copia qui in iure reddendo verſantur: tum demum quia voluntas ſæpè difficultatem experitur in reddendo vnicuique quod ſuum eſt, quę difficultas per iuſtitiam tollitur.

Secunda propoſitio.

DVę iſtę poſſunt aſſignari partes integrantes iuſtitiæ declinare à malo, & facere bonum; ita D. Tho. 1. 2. qu. 79. art. 1. & alij communiter: Hæc propoſitio nulla probatione, ſed tantum explicatione indiget.

Notandum

Notandum igitur quando D. Tho. aſſi-guat declinare à malo, & facere bonum, tanquam partes integrantes iuſtitiæ, illum non ſumere bonum & malum in tota ſua latitudine, quia ſic non minus eſſent integrantes aliarum virtutum partes quam iuſtitiæ, cum illæ non minus ac iuſtitia, debeant declinare à malo, & facere bonum: ſed ſumere bonum & malum pro debito bono & malo alteri noxio, ita vt tribuat iuſtitiæ ad ſui integritatem à malo alteri noxio declinare, & bonum alteri debitum conſectari, quoniam ſine his integra nequit eſſe iuſtitia.

Tertia propoſitio.

VAriæ exiſtunt Iuſtitiæ diuiſiones: Prima eſt in generalem, ſeu legalem, & ſpecialem.

Legalis eſt quæ bonum commune reſpicit, & ad illud tuendum leges condit, ex priori, generalis, ex poſteriori verò legalis nuncupatur.

Specialis eſt quæ priuatim alicuius boni curam gerit.

De legali & generali dubitatur, an ſit generalis iuſtitia, quæ de ſpecialibus iuſtitiis in quid prædicetur, ſicut animal de homine & bruto; an virtutum omnium aggregatio, an verè aliqua ſpecies iuſtitiæ, cui ſic reſpondetur.

Quarta propoſitio.

GEneralis iuſtitia eſt vera ſpecies iuſtitiæ communiter ſumptæ.

Probatur, iuſtitia communiter & genericè ſumpta dicit tantùm ius vnicuique reddere abſtrahendo à publico, vel priuato: ergo iuſtitia generalis, quæ curat reddi ius publicum, erit ſpecies iuſtitiæ communiter, & non ipſa iuſtitia in genere: ſicut quia animal dicit tantùm viuens ſenſibile abſtrahendo à rationali & irrationali, ideo homo qui eſt animal rationale dicitur ſpecies animalis, & non ipſum genus animalis.

Occurres, ſi generalis iuſtitia ſit iuſtitiæ ſpecies, ergo erit ſpecialis: ſicque malè à ſpecialibus diſtinguitur.

Reſpond. ad conſeq. iuſtitiam generalem, eſſe ſpecialem per ordinem ad iuſtitiam in communi cuius eſt ſpecies, generalem tamen dici per reſpectum ad obiectum, ſcilicet ius publicum & generale circa quod verſatur, in quo à ſpecialibus diſtinguitur, quæ quę in ſolo priuato occupatur.

Porrò licet generalis iuſtitia ex communi vſu ſumatur pro illa quæ in publicum bonum omne ſuum ordinat, ſi tamen paulò latius accipiatur, provt à ſpeciali diſtinguitur, in duas ſpecies poterit diſtingui, & eſt ſecunda diuiſio iuſtitię, in politicam, & œconomicam.

Politica quę nomine ſui generis generalis dicitur, ea eſt quæ omnia in bonum totius reip. refert.

Oeconomica verò quæ tota eſt in procurando familiæ bono, & ad id leges iuráque ſtatuit.

Tertia diuiſio eſt iuſtitiæ ſpecialis in commutatiuam & diſtributiuam.

Commutatiua eſt quæ in commerciis commutationibúſque obſeruatur.

Diſtributiua verò quæ curat diſtributiones ſiue præmiorum, ſiue pœnarum ex iure fieri.

Hæc rurſus duplex ſtatuitur, remuneratiua vna, altera punitiua.

Commutatiua in omnibus datur, quia inter omnes varię fiunt communicationes: diſtributiua verò ad ſolos magiſtratus ſpectat, ad quos pertinet pro merito præmia vel pœnas decernere.

Commutatiua ſeruat proportionem

arithmeticam & rei:ſtatuit enim in commutationibus æquale eſſe pro æquali reddendum; diſtributiua verò Geometricam, aut harmonicam, quippe quæ dignitatem perſonarum conſiderat, quibus præmium confertur, vel pœna infligitur.

Commutatiuæ iuſtitiæ actus varij numerantur, emptio, venditio, locatio, vſus fructus, depoſitio, pignus, fideiuſſio, ſeu promiſſio ſoluendi pro alio; tranſactio quæ eſt partium concordia de re ipſa litigioſa.

Quæritur num iuſtitia generalis & ſpecialis diſtinguantur accidentariò, an eſſenti aliter.

Noſtra & Ariſtotelis ſententia 5. Eth. c. 2. eſt differre eſſentialiter.

Probatur, quotieſcumque diſtinctæ occurrunt difficultates, ad eas ſuperandas virtutes peculiares & eſſentialiter diſtinctę requiruntur: atqui in ſeruando iure per ordinem ad publicum bonum, & priuatum diſtinctæ occurrunt difficultates, quia homines ad propria promptiſſimi, ad bonum vero commune tardiſſimi eſſe ſolent, ergo iuſtitia generalis quæ publica reſpicit, & ſpecialis quæ priuata, eſſentialiter diſtinguuntur.

MEMBRVM TERTIVM.

De eſſentia Iuſtitiæ.

Communiter definitur iuſtitia, *Conſtans & perpetua voluntas ius ſuum vnicuique reddendi.*

Dicitur primo *conſtans & perpetua voluntas*, quia is iuſtus non eſt qui actum iuſtitiæ ſemel exercuit, ſed qui conſtanter omni occaſione oblatâ id facit. Aptiùs per proprium genus ſic definitur. *Iuſtitia eſt virtus moralis inclinans voluntatem ad ius ſuum vnicuique reddendum.*

Cæterum quia in hac definitione fit mentio iuris, & ius ſpectat ad legem, ideo hic de Iure & Lege aliquid dicemus.

APPENDIX AD HVNC ARTICVLVM.

De Iure & Legibus.

MEMBRVM PRIMVM.

De nomine & varia acceptione Iuris ac Legum.

Qvod ſpectat ad ius, nomen eius ambiguum eſt & pro diuerſis vſurpatur

Primo pro poteſtate aliquid agendi, quomodo magiſter artium dicitur habere ius litteras docendi.

Secundò pro ipſa ſcientia, & diſciplina iuris, ſic Iuriſprudentia eſt ſcientia æqui & boni.

Tertiò pro loco in quo redditur iuſtitia, quo pacto dicimus aliquem in ius vocari, ſeu in locum in quo ius redditur.

Quartò pro eo quod iuſtum eſt, & alteri debitum.

Quintò pro lege quæ dictat quid ſit agendum & non agendum. De iure tribus prioribus modis non agemus, ſed quarto tantùm, & poſtremo.

Obſeruandum verò eſt hoc intereſſe inter ius penultimo & vltimo modo ſumptum, quod illud ſit huius fundamentum: hoc verò, ſcilicet ius legale, ſit illius declaratio & protectio; lex enim eo tantum fine conditur à magiſtratibus, vt ius ſuum vnicuique reddatur.

Quod attinet ad legem, alij eam à legendo dictam volũt, vt Iſid. l. 2. Etymol. c. 1. eo quod legi & promulgari debeat vt obliget.

Alij à deligendo, vt Tul. 1. de legibus, eo quod præſcribat id quod eſt eligendum.

Alij denique à ligando, vt D. Tho. &

Digitized by Google

eius commentatores, quia ligat, & obligat.

Quicquid ſit, propria legis acceptio eſt pro certa aliqua iuſtaque regula præſcribente quod æquum eſt, ad bonum totius Reip. ſingulorúmque priuatorum.

MEMBRVM SECVNDVM.

De Exiſtentia Iuris ac Legum.

IGnarus eſt qui ius ac legem exiſtere non agnoſcit, ſatis erit ſi vtriúſque diuiſiones aſſignemus.

Quod attinet ad ius, diuiditur primò in ius quod eſt aliquid alteri debitum, & ius quod eſt quidpiam æquale ſecundum quod alter alteri iuſtè exequatur.

Ius quod eſt aliquid alteri debitum, aliud dicitur commune & legale, quod eſt aliqua lege determinatum, ideo debitum: & ius priuatum, ſeu particulare, quod ex nulla lege communi manat, ſed ex pacto & conuentione quorundam determinatum eſt, ac debitum, vt ſi duo paciſcantur de alicuius rei pretio, quod neque ſit per leges conſtitutum, neque legibus contrarium.

Ius verò quod eſt quidpiam æquale, duplex, aliud ſeruat æqualitatem rei ſeu arithmeticam, æqualem pro æquali reſtituens, vt aſſem pro aſſe, non conſideratis loci, temporis & perſonarum circunſtantiis: aliud ſeruat tantùm æqualitatem proportionis & geometricam, ſpectando circumſtantias loci, temporis, & perſonæ, vt pro aſſe aureum nummum reddere, aut quia tempore opportuniſſimo acceptus, aut quia ab homine non admodum diuite liberaliter datus: aut demum quia ille qui reddit, diuitiis abũdat, ac in ſummo dignitatis gradu eſt collocatus.

Secunda, eáque non minus generalis, quam recepta probatáque iuris diuiſio, eſt in ius naturale, & poſitiuum.

Naturale eſt quod lex ipſa naturalis poſtulat vnicuique reddi, & fundatur in hac potiſſimum generali maxima ex ipſa natura petita. *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis.*

Ius verò poſitiuum eſt illud quod debet reddi ſecundùm leges legitimè conditas, ideſt ab iis qui habent condendi poteſtatem. Rurſus illud poſitiuum diuiditur in diuinum & humanum.

Diuinum quod præcipitur fieri, aut prohibetur aliqua lege diuina, ſiue immediatè per ipſum Deum, ſiue mediatè per eius miniſtros lata: quo ſenſu iuſtum erat Adamum non cōmedere de fructu vetitæ arboris, quia legem, & præceptum acceperat à Deo de illo nequaquam comedendo.

Ius verò humanum eſt quod debetur ex aliqua humana lege, ſeu ab hominibus lata, aliud canonicum ſeu eccleſiaſticum, quod reddi præcipitur aliqua lege eccleſiaſtica à ſummo Pontifice lata: aliud ciuile & politicum, quod redditur lege ciuili, & à magiſtratu condita.

Rogabis quid ſit ſentiendum de iure gentium, an ſit naturale, an verò poſitiuum?

Reſpondeo non eſſe propriè naturale, quia pendet ex aliqua lege ab omnibus ferè gentibus ſtatuta, nec fulcitur omnino lege & lumine naturali; vt quòd legati etiam ab hoſtibus miſſi benigne excipiendi ſint, nec iniuriis ſuppliciiſque afficiendi: nec purè poſitiuum, quaſi non deducatur ex quibuſdam principiis naturalibus, ſed eſſe poſitiuum, deductum tamen ex naturalibus principiis vel naturale, non primarium, ſed ſecundarium. vt quod legati violari non debeāt, hoc enim deducitur ex iſtis principiis

Sed hæc deſcriptio potius conuenit iuſtitiæ quam iuri, quia iuſtitia eſt quæ cognoſcit æquum & bonum vt illud vnicuique reddat: Ius autem eſt potiùs ipſamet æquitas omnibus tribuenda.

Melius itaque dixeris ius nihil aliud eſſe quàm *æquum & iuſtum per æqualitatem vnius cum altero*: Ita Scotus lib. 3. de iuſtitia & iure, qu. 1. art. 1. vbi aſſeri ius per apocopen ſeu amputationem vltimæ ſyllabæ dictum eſſe quaſi iuſtum,

Dicitur vero *per æqualitatem vnius rei cum alia*, quia licet iuſtitia ex ſe non ſit in medio ſita, nec duas habeat extremitates ſibi oppoſitas, à quibus ex æquo diſtet, non deſinit tamen ſeruare mediũ & æqualitatem, ſaltem per rationem in diſtributione iuris, ne nimis quam par eſt vni reddatur, quod fieri non poteſt ſine alterius iniuria, aut magis quam ratio poſtulat tribuatur, quod non fit ſine iniuſtitia in alium commiſſa.

Quod verò ad legem attinet, variis modis deſcribitur 1. his verbis à Clemẽt. Alex. l. 1. ſtromatum ſub finem. *Lex eſt recta ratio qua iubet ea quæ ſunt facienda, prohibet autem quæ non ſunt facienda*: 2. petitur ex D. Th. 1. 2. q. 90. art. 4. *Lex eſt quædam rationis ordinatio ad bonum commune promulgata ab eo qui curam ciuitatis habet.* vlt. hæc eſt. *Lex eſt ordinatio iuſta ſuperioris poteſtatem habentis publicam, cum voluntate obligandi ſubditos ad aliquid agendum vel non agendum.*

Dicitur ſecundo *iuſta*, quoniam anima legis æquitas eſt, iniuſtaque lex nequaquam nomine legis digna eſt.

Dicitur tertio, *ſuperioris*, quia lex habet vim aliquam directiuam præcipiendo & prohibendo, Itémque coactiuam, reos puniendo, quod tantum à ſuperiori manere poteſt, quoniam ex communi regula iuris, *par in parem nullum eſt imperium* vnde etiam ſtatuuntur leges, & declarantur per modum imperatiuum tale quid fiat, vel non fiat.

Dicitur quarto, *publicam poteſtatem habentis*, quia perſonæ publicæ eſt, aut eius hominis apud quem ſit publica auctoritas leges condere, quæ ſubiectos obligent; vnde, licet pater ſit ſuperior ratione filiorum, tamen ius condendi legem non habet, quia non eſt penes eum publica auctoritas.

Dicitur quintò *cum poteſtate obligandi ſubditos*, ad differentiam conſilij quod monet tantum, & non cogit eum cui datur: vt preclarè docet D. Aug. l. 1. contra Iouinianum his verbis: *Vbi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt, vbi verò præceptum, neceſſitas eſt ſeruientis.*

Circa ipſam legis eſſentiam communiter quæſtio excitatur, vtrum promulgatio ſit de ipſius legis eſſentia: Alij affirmant, alij negant.

Nos diſtiguimus, nam lex dupliciter conſideratur: primò ſecundum ſubiectum, quatenus eſt ſtatutum aliquod proximè verò à Legiſlatore latum, & ita non includit promulgationem, ſed ipſam legem præſupponit: niſi enim eſſet lex, nunquam poſſet promulgari. Secundo quatenus habet vim obligandi actu, & non eſt voluntas quædam obligandi in ſuperiori, & ſic revera includit promulgationem, quoniam legibus nullus aſtringitur, niſi ſufficiens facta fuerit promulgatio ex communi conſenſu Iuriſperitorum.

MEMBRVM QVARTVM.

De affectionibus iuris ac Legum.

IVris affectiones, vtilitas ſcilicet, finis & aliæ eiuſmodi, pendent omnino ex legis affectionibus, & ex iis ſufficienter intelliguntur: quopropter ſatis erit ſi aliquos exponamus:

Digitized by Google

concordare debeant vel denique ad Legiſlatorem recurrendo, qui quam tulit legem interpretari poteſt.

Quod attinet ad diſpenſationem, ipſa eſt exemptio ab obligatione conceſſa à ſuperiori ob cauſam legitimam, vnde fit neminem à lege naturali diſpenſari cùm nulla poſſit dari cauſa legitima de mutanda lege naturæ.

Dices, Deum præcepiſſe homicidium, vt cum iuſſit Abrahamo vt occideret filium Iſaac, contra præceptum naturale, *Non occides*, itémque furtum, vt cum præcepit Hebreis vt Ægyptiorum vaſa ſpoliarent; ergo à lege naturali poteſt aliquis diſpenſari ſaltem à Deo.

Reſp. ad primam antecedentis partem Deum non præcepiſſe homicidium vt homicidiũ eſt quia ſic dicit iniuſtã peręptionem, hoc eſt non permiſſam aut iuſſam à ſuperiori vel Domino, ſed effeciſſe, vt propter præceptum ſuum occideret ſine homicidio, quem ſecluſo præcepto non potuiſſet ſine homicidio occidere.

Ad ſecundam partem dico Deum non præcepiſſe furtum, vt furtum eſt, quando iuſſit Hebræis vt Ægyptiorum ſpoliarent vaſa, ſed eorum dominium in ipſos Hebreos tranſtuliſſe, ita vt iam illa ſine furto capere poſſent.

Quod ſpectat ad abrogationem legis, illa dicitur, quando lex quæ obligabat ſecundum ſe totam tollitur, vel per cõſuetudinem contrariam quæ vim habet legis, vel per præſcripta, & legem contrariam à ſuperiori latam. Ab ipſa abrogatione differt, derogatio, quod per abrogationem tota lex tollatur, per derogationem verò pars tantùm.

Denique irritatio eſt cum ipſa impeditur antequam obligare incipiat. Hæc de iure& legibus quãtũ opus fuit ad perfe-ctam definitionis iuſtitię intelligentiam, nunc ad ipſam regrediamur iuſtitiam.

MEMBRVM QVINTVM. ET POSTREMVM.

De affectionibus Iuſtitiæ.

PRæter affectiones quas iuſtitia communes habet cum aliis virtutibus, vt quod ſit per ſe expetibilis, eximiúmque conferat ornamentum ſubiecto, alia eſt peculiaris de partibus eius potentialibus. Potentiales igitur iuſtitiæ partes variæ ſunt, liberalitas, gratitudo, amicitia, affabilitas, religio, pietas, obedientia, & veracitas.

Dicuntur autem potentiales iuſtitiæ partes, quia modum eius imitantur, ſibíque aliquid de eius munere adſciſcunt, cũ tamẽ non ſint propriè iuſtitiæ ſpecies.

Quod enim ſpectat ad liberalitatem quæ ſecundum rectum iudicium, ex vero animi affectu pro dignitate benefacit illa in eo imitatur iuſtitiam, quod reſpiciat bonum alterius, non eſt tamen eius ſpecies, quia vera ſpecies iuſtitiæ curat reddi debitum legale, liberalitas vero tãtum morale, & ex honeſtate.

Gratitudo pariter, quæ vulgo dicitur iuſtitia gratam benefactorum memoriã conſeruans illáque rependens, in eo conuenit cum vera & propriè dicta iuſtitia, quod reſpiciat debitum alterius, ſed diſcrepat quod debitum ilud ſit morale tãtũ veræ autem inſtitiæ legale eſſe debeat.

Amicitia eodem modo conuenit cum iuſtitia propriè dicta, & ab ea ſecernitur. Conuenit enim quod ſit ad bonum alterius, quippe quę ſit virtus, quâ aliqui ſe mutuo affectu complectuntur, bonáque conferunt: differt verò quod non aliud bonum reſpiciat quam illud quod ex decentia morali debetur.

Idem dicas de affabilitate, quæ in benigno erga omnes obſequio conſiſtit.

Digitized by Google

Qnod attinet ad Religionem, & Pietatem, quorum illa cultum Deo debitum reddit, hæc beneuolentiæ pignora patriæ & conſanguineis exhiberi curat, conueniunt ambæ virtutes cum iuſtitia, quod ad bonum alterius perſoluendum inclinent, differunt verò quòd neminem legibus obſtringant, niſi certè cum religione iuncta fuerit iuſtitia, quæ ſuis legibus ad verum cultum, veróque Deo debitum obliget perſoluendum.

Denique quod ſpectat ab obedientiam, & veracitatem perinde ac aliæ potentiales iuſtitiæ partes in eo imitantur iuſtitiam, quod obedientia habeat ordinem ad alterum, nimirum ad præcepta ſuperiorum adimplenda; veracitas ad verum profitendum: at differunt quod totum illud debitum ſit morale, & non legale, teneamúrque tantum ex honeſtate implere ſuperiorum mandata, & verum profiteri, niſi cum veracitate & obedientia iuncta fuerit iuſtitia.

Hæc de iuſtitia eadem monente iactati per Moralis oceani ſymplegades portum petamus, fauſtum habebimus, ſi quod præceptis tradidimus, factis conſequamur, longiorémque per artem de moribus viâ breuiori per exempla impleamus, morumque doctrinam moribus noſtris exprimamus. Hic moribus ſcriptis finis eſto, operibus nunquã eſto.

FINIS.

INDEX.

Digitized by Google

INDEX

Rerum notatu digniorum, quæ in hac Philoſophia Morali continentur.

A

Abrogatio legis quid. 391
Accedia quomodo definitur. 352
Actio humana an ſit proprium & materiale Ethicæ obiectum. 274
Actio humana quot modis conſiderari poteſt. ibid.
Actio intellectus multis titulis præferenda actui voluntatis. 306 quare. ibid.
Actiones homini attributæ in quotuplici ſunt differentia. 274
quotupliciter Actiones hominis poſſunt ad bonum dirigi. 284
Actiones humanæ liberæ principia, partes & proprietates quænam. 275
Actionis inuoluntariæ quot genera conſtituit Ariſtoteles. 333 quædam difficultates circa illam. ibid.
Actus Dei in quotuplici ſunt differentia. 285
Actus humani latiſſima acceptio 331 actionis voluntariæ ſimiliter. 332
Agens quot modis fertur in finem vltimum. 287
Agentia omnia naturalia alicuius finis gratiâ operantur; ex Ariſtotele contra Empedoclem, Anaxagoram, &c. 282 hæc propoſitio quomodo intelligenda. 286
Aliud eſt Agere de omnibus actionibus humanis in particulari & aliud de actione humana in vniuerſum. 272
Ageſilai præclarum dictum 379
quot modis Aliquid dicitur corrumpi 362
Amor crinibus comparatus. 289 illius figura pulcherrima in ſacra Scriptura ibid.
Amoris nomen ambiguum 344 illius diſtinctio. ibid. quot modis accipitur ibid. illius celebris diuiſio apud Theologos. ibid.
Amoris cauſæ quæ. 345
Amoris affectiones variæ. 346
Animæ rationalis ſubiectum, ſaltem remotum, habituum, qui in ea recipiuntur. 359
Anima niſi ſit ab omni peccati labe expurgata nunquam beatitudine potiri poteſt. 308
Anthei & Herculis pugna quid nobis innuere vult. 382 accipitris item & co-

lumbæ. ibid.
Anxietas quomodo definitur. 352
Appetitus quotuplex. 281 appetitus elicitus quot modis accipitur. ibid.
Appetitus ſenſitiuus quotuplex. 339
an Appetitus quilibet feratur in bonum, nec poſſit malum amplecti ſub ratione mali. 280
quonam Appetitu res omnes ferantur in bonum. 281
Argumenta grauiſſima contra Epicuri de fœlicitate ſententiam 293 & ſequentibus.
Argumenta Ariſtotelis contra eos qui conſtituunt beatitudinem in honoribus. 295 296
Argumenta beatitudinem humanam non conſiſtere in diuitiis probantia. 30 31
Argumenta ad confirmationem Purgatorij. 308 309 310
Ariſtippi philoſo. factum preclarum. 301
Ariſtoteles quomodo intelligendus cum ait ad habitum non dari motum ſiue alterationem, ſicque per actum non produci. 361
Ariſtoteles definiens bonum per appetibilitatem quomodo intelligendus 278
Artis nomen variè à philoſophis ſumptum. 367 illius propria receptio quę, ibid. diuiſiones variæ. ibid. & ſeq.
Audacia quot modis ſumitur. 354 eius cauſę ibid. effectus. ibid.
Audacia & timiditas qua ratione poſſunt dici idem malum, & diuerſa mala 282

B

Baptizari pro mortuis quid. 312
Beati cur non dicantur liberi reſpectu amoris quo feruntur in Deum. 314
Beatitudo quid & eius exiſtentia 292
varię eius diuiſiones. ibid.
Beatitudo formalis hominis vitę futuræ quæ 304 ſupernaturalis in quo conſiſtit. 305
Beatitudo formalis quot modis conſiderari poteſt. ibid.
Beatitudo ipſa formalis non eſt ſubſtantia beati, aut potentia naturalis aut aliquis habitus ipſi potentiæ inhęrens. 304
Beatitudo obiectiua non conſiſtit in honorib. 295 non in diuitiis 299. non in bonis corporis, nec in vlla re creata. 301
Beatitudo obiectiua in ſolo Deo ſita 302 ſacræ Scripturæ & Patrum ea de re voces. ibid.
Beatitudo animæ an redundet in corpus 320.
eſſentia naturalis Beatitudinis ac formalis in quo conſiſtit 303 vitæ futuræ. 304 305.
exiſtentia Beatitudinis ſupernaturalis vitæ præſentis in quo ſita. 303
vtrum ad Beatitudinem ſe habeat antecedenter rectitudo voluntatis. 308
Beatitudinis eximię perfectiones. 307 308 309
Bonitas quotuplex conſideratur in actionibus humanis. 331 moralis bonitas vnde deſumitur. ibid.
Bonum quid, eius exiſtentia & diuiſiones variæ. 257 & ſeq.
Bonum in ſe & bonum quod alteri bonū eſt, quomodo differunt. 279
Boni eſſentia an ſit abſoluta, an relatiua. 278 an ſit in appetibilitate, an verò in conuenientia & congruitate. ibid.
Boni affectiones quæ 279 an omni Bono conueniat eſſe appetibile. 281
an ſoli Bono conueniat eſſe appetibile. 280
Bruti præclarum factum. 383

Digitized by Google

C

CHaritas omnibus præſtat habitibus in ratione meriti, & proinde in via in qua tempus merendi eſt. 590
Cauſa finalis omnium cauſarum nobiliſſima. 254
Circumſtantiæ actionis alicuius quæ. 331.
an Coactio & violentia reddere poſſit aliquam actionem voluntatis inuoluntariam. 333
Comparatio elegantiſſima fabri lignarii duo ligna clauo copulare volentis & Dei nos cum ipſo amoris clauo coniungere cupientis. 289
an Concupiſcentia faciat actionem aliquam inuoluntariam. 334
Concupiſcentiæ eſſentia definitione expreſſa. 348
Conſilium quotupliciter à Philoſophis vſurpatur. 337 338
Conuenientia quid. 279
Corporis glorioſi dotes quæ. 279
Crines & ſandalia quid nobis repræſentant. 383

D

DEſiderium quomodo definitur 348 quot modis vſurpatur. ibid. affectiones illius. 349
Deſperatio an ſit ſolius boni an vero etiã mali. 354
Deus opt. max. ſolus finis vltimus. 289
Deus dat paradiſum etiam poſt omnem ſatisfactionem pro quolibet peccato. 315.
Difficultas de ipſarum virtutum moraliũ connexione. 377
Difficultas de modo quo res dicuntur ferri in finem vltimum. 287
Digreſſiones morales pro veriori confirmatione dignitatis Monarchiæ ex Patribus & ſimilitudinibus. 269 de paſſione Chriſti. 341 342 343 circa ſimilitudinem. 345 circa amorem ipſum. 346 amoris effectum. ibid. & ſeq. de implendo vero deſiderio 349 de vera triſtitia concipienda & de eius effectu lachryma ſcilicet. 352 de timore Dei 355 pro virtutis commendatione. 378 de humilitate. 382
Diogenis præclarum factum. 294
Diſcrimen quotuplex inter electionem, & inter opinionem. 337
Diſpenſatio legis quid. 391
Diſtinctio præclara inter voluptates corporis & mentis, in explendo appetitu ex D. Gregor. 294
Diſtinctio inter pœnam temporalem & culpam, ex ſacra ſcriptura petita. 310
Diſtinctio inter peccatum mortale & veniale, ex eadem ſacra ſcriptura. 311
Diuitię miſeriæ & infœlicitati adſcriptæ ſecundum ſacram Scripturam & patres. 300 ſpinis comparatæ & quare. ibid.
Diuitiæ ſunt ex ſe indifferentes & in bonum & malum cadere poſſunt. 301

E

ECcleſiæ totius conſenſus de Purgatorii exiſtentia. 309
Electio quid 337 in quod eam à voluntario, cupiditate, iracundia, voluntate diſtinguit Ariſtoteles. ibid.
Epicuri ſententia ſupremam hominis fœlicitatem in corporis voluptatibus reponentis. 293 multa & grauiſſima in illam argumenta. ibid. & 294
Ethica quot modis conſiderari poteſt. 266
Ethica vtrum ſit ſpeculatiua vel practica. 273.
quonam pacto Ethica dicatur vtilis & neceſſaria homini ad bene viuendum. 266
Ethicæ quotuplex nomen 398

Digitized by Google

Ethicæ Elogia & vtilitates. ibid.
Exemplum familiare quo rationes dirimuntur quibus purgatorium impugnant hæretici. 316
Expoſitio pulchra illius verſiculi Dauidis *Calix in manu Domini, &c.* 318 319 & ſeq.
Expoſitiones optimæ ſuper illa duo Cant. *In vno oculorum.* 289 *Et in vno crine colli tui.* ibid.
Extaſis quid.

F

Facultates alias voluntatem mouere quot modis intelligendum. 329
Finis generatim quid 284 an detur & propter illum res omnes operentur ibid & ſeq.
Finis variæ diuiſiones. 286
quotuplex datur Finis vltimus verus 287
Finis vltimus quot modis conſiderari poteſt. ibi.
Finis proximus Ethicæ quis. 275 remotus quis. 276.
Finis quomodo definitur. 290 an definitione allata finis exprimatur tanquã vera aliqua & realis cauſa. ibi.
Finis ſub qua ratione moueat agens ad agendum, 291
Finis bonitas an moueat ſecundum eſſe intelligibile, an ſecundum eſſe reale. ibid.
Finis vitę actiuæ & practicæ naturalis vltimus quis. 303
vt aliquid dicatur propter Finem operari ſeſe in illum dirigendo quot ſunt neceſſaria. 284
an eſſe intelligibile Finis ſit neceſſarium vt moueat agens per intellectum ad agendum. 291 292.
an mediorũ electio ſit effectus Finis. ibi.
radix & fundamentum quare Finis moueat quænam ſunt. 291
Fortitudo quot modis ſumitur. 379 quot illius partes integrantes aſſignantur, ib. varia illius definitio 380. omnium optima quæ ibid. quotuplex actus illi aſſignantur ibi. affectiones illius quædam. ibid.
Fruitio quomodo definitur. 338
Fuga oppoſita deſiderio. 348
Fundamenta quibus ſine vllo negotio omnia ſolui poſſunt quæ cõtra Purgatorium obiiciuntur quæ. 313 314 & ſe.

G

Gaudium quot modis ſumitur. 350. eius cauſæ quæ. ibid. eius eſſentia definitione explicata. ibid. variæ illius affectiones. ibid.
Gloria & honor vanus papilionibus comparantur à D. Anſelmo. 296
Gloria inconſtans, honoréſque inſtabiles ibid.
Gratitudo, potentialis iuſtitiæ pars. 391 in quo conuenit cum vera, & propriè dicta iuſtitia. ib in quo diſcrepat. ibid.

H

Habitus nomen propriúſque vſus 351 an de facto detur. 358 variæ illius diuiſiones. ibid. illius ſubiectum quotuplex 359 cauſa efficiens quæ 360 & ſeq.
Habitus quot modis ſumitur. 666
an Habitus interni per actus exteriores, an verò per interiores cõparẽtur. 361
an Habitus corrumpantur. 362
Habitus definitionem repete ex Logica.
vtrum Habitus ſit præſtantior actu. ibid.
Habituum augmentum aliud intenſiuum aliud extenſiuum. 364
augmentum intenſiuum Habituũ an fiat per actus habitibus intẽſiores an vero per remiſſiores & æq; intẽſiores. 364
ſubiectum proximũ Habituũ quodnã 689
an actus concurrant efficienter ad productionem Habituum. 361 362
an vnicus ſufficiat actus ad generationẽ Habitus, an vero plures exigantur. 361

Digitized by Google

an, cum ſine Habitu acquiſito & naturali poſſit naturalis facultas, agere, ipſe tamen concurrat effectiuè ad productionem actus, ſiue quoad ſubſtantiam, ſiue quoad modum. 365
Homicidiū quot modis ſpectari poteſt. 281
quot modis poſſunt Homines è vita migrare, diſtinctione inter pœnam temporalem & culpam præſuppoſita. 310
Hominis eſſentia in timore Dei aſſignata. 355 acuta, moralis tamen huius rei ratio. ib & 356
Hominum tria genera quæ regi obſequuntur & aſſiſtunt. 299 totidem qui ſummo Regi Deo opt. max. ſeruiunt. ibid.
Honor mores ſubuertit, à Deo diuertit, & ad inferna diuertit, exempla hac de re. 297
Honor vitæ huius quare cōtemnitur. 198
Honoris diſtinctiones quædam. ibid. quis ſit fugiendus, & quis appetendus. ibid.
Honoris & hominum qui honoribus afficiuntur deſcriptio apud Dan. 296 inconſtantia illius optimè à D. Ambroſio deſcripta. ibid.
Humilitas inuincibilem reddit hominem. 382 eum victorem efficit. ibid. & ſeq.

I.

IGnorantia quomodo dicatur facere actum aliquem inuoluntarium. 355 356
Ignorantię diuiſiones quę. 355
Illapſus immediatus eſſentiæ diuinæ in animam beati an poſſit conſtituere formalem eius beatitudinem. 304
Imperium quotuplex. 329
Imperium quod exercet voluntas circa intellectum illum mouendo, quodnam 330 circa ſenſus internos quodnam. ibid. erga externa membra quodnam. ibid. & ſeq.
Intellectus non fertur circa falſum vt falſum eſt, niſi per diſſenſum. 281
Intellectus & voluntatis naturam ęquo diſcrimine pertractant Phyſicus & moralis Philoſophus. 321
Intellectus & voluntas quomodo diſtinguntur. ibid.
Intellectus quomodo definitur. ibid.
Intellectus potiſſima affectio quæ. 324.
an Intellectum mouere voluntatem ſit ipſum concurrere efficienter ad producendum actum voluntatis. ibid.
an Intellectus debeat neceſſario voluntati ſuum obiectum proponere. 325 an propoſitio illa debeat eſſe practica. ibid. propoſitio illa practica obiecti quotuplex ibid. an facta illa practica obiecti propoſitione voluntas remaneat indifferens ad operandum circa illud obiectum. 326
vtrum iudicium abſolutum Intellectus requiratur vt poſſit mouere voluntatem & iudicium conditionatum non ſufficiat. ibid.
Intellectus, potentię ſenſitiuæ, membra externa, & bruta ipſa animalia quot modis ſumuntur. 359 an poſſint eſſe ſubiecta habituum capacia. ibid. & ſeq.
Intelligentia quid & quotuplex. 166
vtrum Intelligentia ab ipſo intellectu diſtinguatur. ibid.
an Intelligentia prærequirat aliquam ſenſus cognitionem. ibid.
Intentio quomodo definitur. 336. illius obiectum quodnam. ibid.
Interpretatio legis quid. 391
Inuidia quid, & quot modis contingit. 352
Ira quot modis ſumitur. 156 quot ſpecies habet, ibid. cauſæ illius. ibid. effectus. 357

Digitized by Google

Irritatio legis quid. 391
Iuſtitia vnde dicta, & quotuplex illius ſignificatio. 184. illius exiſtentia. ibid. quot illi partes integrantes aſſignari poſſunt. ibid. variæ illius diuiſiones. 185. definitio quæ. 386 potentiales partes illius quæ. 391
an ſit generalis Iuſtitia quæ de ſpecialibus iuſtitiis in quid prædicetur, an virtutum omnium aggregatio, an verò aliqua ſpecies iuſtitiæ. 363
num Iuſtitia generalis & ſpecialis diſtinguantur accidentariò, an eſſentialiter. 386
Ius gentium an ſit naturale, an verò poſitiuum. 387
Iuris nomen ambiguum, & diuerſimodè vſurpatum. 386 eius diuiſiones. 387 definitio. 388

L

Lachrymæ ad obtinendum quod petunt potentiſſimæ. 352 353
Lazari reſurrectio valdè notanda. 295
Lex vnde dicta, propriáque illius acceptio quę. illius diuiſiones quæ. variç definitiones.
Lex quod modis conſideratur. 326
Lex quotupliciter aliquid permittit. 390
ſit ne Lex omnis penitus immutabilis, ita vt eius numquam poſſit tolli obligatio: an verò aliquæ ſint quæ mutari poſſint & quarum omnino tollatur obligatio. 390
Legis quot munera aſſignantur. ibid.
vtrum promulgatio ſit de ipſius Legis eſſentia. 366
mutatio Legis ſecundum quam obligare definit quot modis fit. 390
Liber Machabæorum verè canonicus contra Sectarios. 312 313
Libertas quotuplex cogitari poteſt.
Libertas humanæ voluntatis ad quid extendat.
Liberum arbitrium datur contra Lutherum & ſectatores. 321. 323 multis rationibus à Philoſophis ipſiſque Theologis probatum. ibid.
Loca ſacræ Scripturæ diuerſa in quorum nonnullis viſio Dei in beatitudine reponitur, in aliis verò amor & delectatio. 305
Lumen glorioſum quod beatorum mentibus infunditur, omnium habituum præſtantiſſimum, ſecundum Theologos. 367
Luſus carnis cum ſpiritu bellum grauiſſimum. 293

M

Magiſtratus quotuplex ſpecies 269 quem ordinem inter ſe ſeruant. ibid.
Malum quot modis ſumi poteſt. 281. quid. ibid.
Mala quæ parit honor mundanus quot. 297.
Medium ex Ariſtotele quotuplex. 373. 374
Mel quare à Dei ſacrificio olim excludebatur. 349
Monarchiæ præeminentia præ cæteris magiſtratibus, ſacræ Scripturæ teſtimoniis confirmata. 266 SS. Patrum tam Græcorum quàm Latinorum authoritate. ibid. & 270 ratio D. Thomæ ſubtiliſſima & fortiſſima. ibid.
Monſtra & naturæ portenta cur contingant. 284
an in brutis animãtibus reperiatur vera Motio & directio in finem. 285

O

Obiectiones aliquot aduerſariorum contra purgatorium, quæ breuiter

Digitized by Google

diſſoluuntur. 313. 314 & ſeq.
Obiectum politicæ quod 168. œconomicæ quod ibid. Monaſticæ quod. ibid.
Obiectum legitimum moralis Philoſophiæ quodnam. 274 formale quodnam. 275
Obiectum actionis humanæ quodnam. 331 quotupliciter dici poteſt bonum. ibid.
Obſeruatio Ariſtotelis de monte Olympo. 352
Oculi duo ſponſę Chriſti qui. 289
Odium quotuplex. 344
Odium Dei maius malum quam eius ignorantia. 307
Opera Trinitatis ad intra in quo diſtinguuntur ab illis ad extra. 318
Opinio quorundam philoſophorum omnia caſu, vel fortuitò, vel denique neceſſariò, & ſine vlla finis intentione fieri aſſerentium. 284
Opiniones varię ac diſſentientes, omnes tamen probabiles, in quo conſiſtat beatitudo formalis ſuper naturalis vitæ futuræ. 304 305 306
Opiniones varię circa amoris eſſentiam. 346. optima illius definitio. ibid.
Ordo quotuplex. 268, 269

P

PAſſionis variæ acceptiones. 338 Paſſionis definitiones variæ à Stoicis allatæ. 340. illius optima definitio quæ. ibid.
Paſſiones in quotuplici ſunt differentia. 341
vtrum Paſſiones in ſapientis animum cadere poſſint. ibid.
Paſſiones quem ordinem inter ſe ſeruent? 329.
Paſſionum cauſa efficiens quæ. 339 quonam pacto illę oriantur, ibid. quotuplices ſunt, ibid. quomodo diuiduntur. ibid
Paſſionum affectiones quæ. 340. 341. 342 & ſeq.
Philoſophia moralis vulgo animi medicina nuncupata. 266
Philoſophia moralis an ſit ars, vel prudentia, vel ſcientia propriè dicta. 271 272 & ſeq.
Philoſophia moralis & prudentia poſſunt dici habitus, ſed cum quo diſcrimine. 272
Philoſophiæ moralis diuiſiones & ſubdiuiſiones quæ. 267 268
quem ordinem inter ſe ſeruant tres moralis Philoſophiæ partes. 268. & ſeq.
varia Philoſophorum placita de obiectiua beatitudine. 293
Phocionis pulcherrimum reſponſum Alexandri nuntiis. 302
Præmium animę quodnam 314 corporis verò quodnam. ibid.
Præmium eſt eiuſdem cuius eſt meritum. 299
Prudentię nomen multifariam vſurpatum. 568 illius cauſæ, & variæ huius virtutis partes integrantes. ibid. & ſeq. illius definitio ab Ariſtotele allata. 569 controuerſia aliqua inter Philoſophos vbinam reponatur. ibid. & ſeq. partes potentiales quæ. 371
an ſit vna generalis Prudentia diſtincta à cæteris ſpeciebus prudentiæ. 370
Prudentiam verſari circa vniuerſalia ſecundum Ariſtotelem quomodo intelligendum. 272

R

RAtiones quędam probabiles cur quæ ab aſtronomis pręnuntiantur multoties eueniant. 328
Rectitudo voluntatis quot modis comparari poteſt cum beatitudine. 308

an Rectitudo voluntatis ſe habeat concomitanter ad beatitudinem. 316 & ſeq.
vndenam oriatur in beatis eiuſmodi rectitudo voluntatis. 317
Regula aſpernandæ voluptatis non inutilis. 350 351
Remedia amoris generalia quæ. 348.
Remedia generalia contra incommoda multa, quæ affert deſiderium. 349.
Remedia contra triſtitiam. 352 contra timorem. 355 contra iram. 357
quælibet Res bona quot modis dicitur appetibilis. 281

S

Sapientiæ nomen nonnunquam abuſiuè, nonnunquam verò propriè vſurpatum. 366 propriè vſurpata ſapientia quid. 367 in quo à ſcientia & intelligentia diſtinguitur. ibid.
Scientiæ definitio Ethicę adaptata. 372
Securitas vtrum pertineat ad beatitudinem 317
à quo beati talem Securitatem accipiant. ibid.
Sententiæ & dicta antiquorum præclara de mundi contemptu. 301 302
Spei latiſſima acceptio. 353. ſtrictiſſima. ibid. illius cauſæ & effectus. ibid. & ſeq.

T

Temperantia quid & quot modis ſumitur 380. duo vitia huic virtuti contraria quę. ibid. partes illius integrantes quot. ibid. illius definitio. 381.
Temperantia & continentia quomodo differunt. 380
Temperantiæ affectiones, vnitas, & partes potentiales quæ. 381
quomodo idem Temperantiæ habitus ſit bonus & malus. 377
Teſtimonia expreſſa ſacræ Scripturæ de purgatorij exiſtentia. 309
Teſtimoniis ſacræ Scripturæ diſtinctio inter pœnam temporalem & culpam demonſtrata. 310
Timor quot modis ſumitur. 354 illius cauſa. ibid affectus. 355
Triſtitiæ nomen quod, & quot modis vſurpatur. 351 eius cauſæ variæ 352 illius definitio. ibid. generalis illius affectus. ibid. & ſeq.
Triſtitiæ quot ſpecies dantur. 352
Triſtitia quonam pacto potuerit in Chriſto excitari. 342

V

Virtus moralis quot modis vſurpatur. 371 illius exiſtentia. ibid. definitio 373
Vtrum eſſentialiter virtus moralis naturalis in mediocritate conſiſtat, & in qua. ibid 374 & ſeq.
Virtutis in communi variæ acceptiones. 371 371
vtrum habitus Virtutis moralis ſit eſſentialiter bonus. 375
Virtutis commodatio vberrima apud Poëtas. 378 apud ſanctos Eccleſiæ Doctores. ibid.
Virtutes quo fine videntur eſſe inſtitutę. 357
Virtutes morales in quotuplici ſtatu conſiderari poſſunt. 377
quinam ſint illi ſtatus. ibid.
Viſio Dei in beatis pręſtantior quàm eiuſdem amor. 302
Voluntarium ſpontaneum quot modis vſurpatur. 322

Voluntas

Digitized by Google